2022
Vol: 8 Issue:99
JUNE

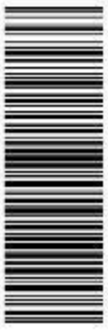
International Peer-Reveiwed and Open Access Electronic Journal

e-ISSN:2587-1587

SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal

International
Refereed Indexed
Open Access
e-Journal

Editor
Associate Prof.Dr. Sehrana KASIMI

http://sssjournal.com
sssjournal.info@gmail.com

International
SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal
Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
OPEN ACCESS
e-ISSN: 2587-1587

CC BY NC SA

Publication Date	30 JUNE 2022
Volume / Issue	8 / 99

EDİTÖRDEN

Bilim dünyasının değerli insanları,

Social Sciences Studies Journal (SSSJournal) Dergisi, 2015 yılında yayın hayatına başlamış **uluslararası, hakemli e-dergidir**. Uluslararası birçok indekste taranmakla birlikte, akademik teşvik ve doçentlik kriterlerinde uluslararası endeksli dergiler içerisinde yer almaktadır. Ayrıca akademik yazı ve düşünce ile meşgul olan herkesin söz söyleyebileceği bir sosyal bilim platformudur.

Kuruluş aşamasından bu yana SSSJournal ailesi mensubu olarak emek veren dergi yönetim kurulundaki değerli hocalarımıza, ayrıca gerek yurt içinden gerekse yurtdışından bizleri kırmayarak, danışma, yayın ve hakem kurulunda yer alan ve uzmanlık alanları ile bizlere katkı sağlayan kıymetli hocalarımıza teşekkürü bir borç bilirim.

Akademik hayata bir nebze katkı sunmak üzere çıkmış olduğumuz bu yolculukta, SSSJournal ailesi olarak yüzü aşkın yurt içi ve yurtdışında görev yapan akademisyen hocalarımızla birlikte çalışmanın gurunu yaşamaktayız. Bu bağlamda bilim dünyasının siz değerli insanlarını yayın kurulu, danışma kurulu, hakem kurulu ve yazar olarak yanımızda görmek; ayrıca görüş ve önerilerinizle bizleri en mükemmele ulaştırma noktasında yönlendirmeniz bizlere daha da güç katacaktır.

Social Sciences Studies Journal (SSSJournal) Dergisi olarak vereceğiniz her türlü destekten dolayı teşekkür eder, saygılar sunarım.

Doç.Dr. Sehrana KASIMİ

International
SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal
Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
OPEN ACCESS
e-ISSN: 2587-1587

BY NC SA

Publication Date	30 JUNE 2022
Volume / Issue	8 / 99

GENERIC

Disciplines: Economics and Administration, Tourism and Tourism Management, History, Culture, Religion, Psychology, Sociology, Fine Arts, Engineering, Architecture, Language, Literature, Educational Sciences, Pedagogy & Other Disciplines in Social Sciences

Frequency: Mountly

Social Sciences Studies Journal (SSSJournal) is a INTERNATIONAL and REFEREED e-journal. Journal of Social Sciences is social science journal. You can send posts by new member record via the journal web page, and take a part in broadcast and / or arbitration committees. We would like to express our honor to work with you, our esteemed academics.

Social Sciences Studies Journal (SSSJournal) publishes original scientific articles, symposium, panel and scientific study outputs. Furthermore, symposium reports can be published, if not published anywhere.

However, authors are responsible for any obstacles for their works. Social Sciences Studies Journal (SSSJournal) has the intellectual property rights of any published material. Anything published in the journal can not be published in anywhere except from the ones which has the permission of the journal.

Any judicial, economic and ethical responsibility of the published materials are under the authors' responsibility. Social Sciences Studies Journal (SSSJournal) will not accept any responsibility.

Associate Prof. Dr. Sehrana KASIMİ

OURNAL ADMINISTRATION		
Editor		
Associate Professor Dr. Sehrana KASIMİ		
Disciplines Editor		
Professor Jean-Marc TROUILLE	Economics	Bradford University
Professor Ekaete EFRETUEI	Business Administration	Keele University
Professor Fatos UKAJ	Econometrics	Prishtina University
Professor Shpresa HOXHA	Labour Economics	Prishtina University
Associate Professor Beyhan ZABUN	Philosophy	Gazi University
Professor Dharm BHAWUK	Community Psychology	Hawaii University
Professor Oya AYTEMİZ SEYMEN	Management and Organization	Balıkesir University
Professor Mieczysław W. SOCHA	International Advisory Board	Warsaw University
Professor Mustafa TALAS	Sociology	Omer Halisdemir University
Professor Fazlı ARSLAN	Theology and Religious Sci.	Istanbul University
Associate Professor Dr. Fikret SOYER	Sports Science	Sakarya University
Professor Haluk ALKAN	Public Administration	Marmara University
Associate Professor Dr. Namık Kemal ŞAHBAZ	Science Education	Mersin University
Professor Nauşabayeva HEKIMOGLU	International Relations	Bitlis Eren University
Professor Ramazan ERDEM	Healthcare Management	Suleyman Demirel University
Assistant Prof.Dr. Ipek KROM	Marketing	Beykent University
Foreign Language Linguist		
Lecturer Gulsum Vezir Oguz	Istanbul Gelisim University	
Index Supervisor		
Exp. Buket ÇİÇEK	Kahramanmaras Sutcu Imam University	

ADVISORY BOARD	
Professor Abdulhamit ŞUAYB	El Ezher University / EGYPT
Professor Abdimanap ZHOLDASBEKOV	M.Auezoy South Kazakhstan State University / KAZAKHSTAN
Professor Abdikalık KUNİMJAN	Kazakh State Women's Teacher Training University/KAZAKHSTAN
Professor Abdulhamit SINANOGLU	Kahramanmaras Sutcu Imam Universty / TURKEY
Professor Ali AKSOY	Inonu University / TURKEY
Professor Ali AZAD	United Arab Emirates University / UNITED ARAB EMIRATES
Professor Anatoliy LOGİNOV	Ukraine Shevchenko Lugan National University / UKRAINE
Professor Askar CHOUDHURY	Illinois State University, Illinois / USA
Professor Ayslu B. SARSEKENOVA	Orleu National Development Institute / KYRGYZSTAN
Professor Belkıs OZKARA	Afyon Kocatepe University / TURKEY
Professor Bunyamin AKDEMIR	Inonu University / TURKEY
Professor C. Gazi UCKUN	Kocaeli University / TURKEY
Professor Chunxing FAN	Tennessee State University / USA
Professor Dharm BHAWUK	Hawaii University / HAWAII
Professor Dragana RADICIC	Lincoln University / UNITED KINGDOM
Professor Dzhakipbek A. ALTAEV	Al - Farabi National University of Kazakh / KAZAKHSTAN
Professor Ekaete EFRETUEI	Keele University / UNITED KINGDOM
Professor Elvira BOLAT	Bournemouth University / UNITED KINGDOM
Professor Emmy INDRAYANI	Gunadarma University / ENDONEZYA
Professor Fatos UKAJ	Prishtina University / KOSOVA
Professor Hasan TUTAR	Sakarya Universty / TURKEY
Professor Himmet KARADAL	Aksaray Universty / TURKEY
Professor Isidora KOURTI	Regent's University / UNITED KINGDOM
Professor Jayesh KUMAR	Indira Gandhi Institute of Development Research / INDIA
Professor Junaid M.SHAIKH	Curtin University of Technology / MALAYSIA
Professor Katia Zhivkova MIHAILOVA	Univ. of National and World Ec. Sofya / BULGARIA
Professor Kayhan TAJEDDINI	Lund University / SWEDEN
Professor Lutfiye OZDEMIR	Inonu Universty / TURKEY
Professor Maha Hamdan ALANAZİ	King Abdulaziz Institute of Technology, Riyadh / SAUDI ARABIA
Professor Mahir FISONOGLU	Cukurova University / TURKEY
Professor Marek GRUSZCZYNSKI	Warsaw School of Economics Warsaw /POLAND
Professor Mbodja MOUGOUÉ	Wayne State University / USA
Professor Mehdi TEHRANI	Columbus State University / USA
Professor Meltem ONAY	Celal Bayar University / TURKEY
Professor Mieczysław W. SOCHA	Warsaw University / POLAND
Professor Milind SATHYE	University of Canberra / AUSTRALIA
Professor Mohga BASSIM	Buckingham University / UNITED KINGDOM
Professor Murat CANITEZ	Omer Halis Erdemir University/ TURKEY
Professor Mustafa BİLALOV	Dagestan State University / DAGESTAN
Professor Mustafa PAKSOY	Kilis 7 Aralik University / TURKEY
Professor Nalan AKDOĞAN	Baskent University/ TURKEY
Professor Nor Asiah ABDULLAH	Multimedia University / MALAYSIA
Professor Oya AYTEMİZ SEYMEN	Balıkesir University/ TURKEY
Professor Partha SARKAR	The University of Burdwan / INDIA
Professor Pınar SURAL OZER	Dokuz Eylul University / TURKEY
Professor Ramil VALEYEV	Kazak State Univers/ KAZAKHSTAN
Professor Rahmi YAMAK	Karadeniz Thecnical University / TURKEY
Professor Recep KOK	Dokuz Eylul University / TURKEY
Professor Rövşen MEMMEDOV	Sumgayıt State University / AZERBAIJAN
Professor Sabahat BAYRAK KOK	Pamukkale Üniversity / TURKEY
Professor Semra GUNEY	Hacettepe University / TURKEY
Professor Serap CABUK	Cukurova University / TURKEY
Professor Sharon THACH	Tennessee State University / USA
Professor Singh MANJARI	Indian Institute of Management / INDIA
Professor Steve LETZA	Bournemouth University / UNITED KINGDOM
Professor Ugur YOZGAT	Istanbul Kultur University / TURKEY
Professor Vaidas LUKOSIUS	Tennessee State University / USA
Professor Ymer HAVOLLI	Prishtina University / KOSOVA
Professor Yu-Feng LEE	New Mexico State University / USA
Professor Yusuf KARAKILÇIK	Inonu University / TURKEY
PUBLICATION BOARD	
Professor Abdigappar MAVLYANOV	National University of Kyrgyzstan / KYRGYZSTAN
Professor Adnan CELIK	Selcuk University / TURKEY
Professor Akbar VALADBIGI	Urmia University/ IRAN
Professor Alla A. TIMOFEVA	Vladivostok State University of Economics / RUSSIA

Assistant Professor Dr. Ali APALI	Mehmet Akif Ersoy University / TURKEY
Associate Professor Dr. Ali Cuneyt CETIN	Akdeniz University / TURKEY
Professor Ali OZDEMIR	Dokuz Eylul University / TURKEY
Professor Alla A. TIMOFEVA	Vladivostok State University of Economics / RUSSIA
Assistant Professor Dr. Alper TAZAGUL	Kafkas University / TURKEY
Professor Amanbay MOLDIBAEV	Taraz State Pedagogical University/ KAZAKHSTAN
Professor Atıf Muhammed El EKRET	El Ezher University / EGYPT
Assistant Professor Dr. Aykut EKIYOR	Gazi University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Ayhan KORKULU	Ataturk University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Aykut SARKGUNESI	Bulent Ecevit University / TURKEY
Professor Bahıt KULBAEVA	S.Baybeşev Aktobe University / KAZAKHSTAN
Professor Bakıt OSPANOVA	H. Ahmet Yesevi International Kazakh-Turk Univ./ KAZAKHSTAN
Assistant Professor Dr. Banu TANRIOVER	Osmaniye Korkut Ata University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Betul ALTAY TOPCU	Erciyes University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Bilal SOLAK	Sirnak University / TURKEY
Professor Cholpon TOKTOSUNOVA	National University of Kyrgyzstan / KYRGYZSTAN
Professor Daniyal KİDİRNİYAZOV	Dagestan Russian Academy of Sciency / RUSSIA
Assistant Professor Dr. Deniz AKGUL	Ahi Evran University / TURKEY
Professor Dinarakhan TURSUNALİEVA	Rasulbekov Kyrgyz University of Economics/ KYRGYZSTAN
Associate Professor Dr. Duygu KIZILDAG	Izmır Democracy University / TURKEY
Associate Professor Dr. Dundar KOK	Pamukkale University / TURKEY
Associate Professor Dr Durdu Mehmet BICKES	Nevsehir Hacıbektaş University / TURKEY
Professor Dzhakipbek A. ALTAEV	Al - Farabi Kazak National University/ KAZAKHSTAN
Assistant Professor Dr. Elif SIMSEK OZKAN	Erciyes University / TURKEY
Associate Professor Dr. Fahri TURK	Trakya University / TURKEY
Associate Professor Dr. Fikret SOYER	Sakarya University / TURKEY
Professor Furqan AHMAD	Jamia Islam University / INDIA
Professor George RUDIC	Montreal Pedagogical Institute / CANADA
Professor Gulfira ABDULLİNA	Bashkir State University / RUSSIAN
Associate Professor Dr. Gul KAYALIDERE	Calal Bayar University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Gul Tugba DAGCI	Yalova University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Gulsen GERSIL	Calal Bayar University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Gulsum Vezir OGUZ	İstanbul Gelisim University / TURKEY
Professor Gulşat ŞUGAYEVA	Dosmukhamedov Atyrau State University/ KAZAKHSTAN
Assistant Professor Dr. Halil Ibrahim AYDIN	Batman University / TURKEY
Associate Professor Dr. Haluk DUMAN	Aksaray University / TURKEY
Associate Professor Dr. Hasan GÜL	Ondokuz Mayis University/ TURKEY
Associate Professor Dr. Hatice Hicret OZKOC	Mugla Sıtkı Kocaman University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Hayriye SENGUN	Bayburt University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Huseyin TEZER	Bilecik Seyh Edipali University / TURKEY
Professor Dr. H.Secil FETTAHLIOGLU	Kahramanmaras Sutcu Imam University / TURKEY
Professor Kalemkas KALIBAEVA	Kazakh State Women's Teacher Training University/ KAZAKHSTAN
Professor Karligash BAYTANASOVA	Al - Farabi Kazak National University/ KAZAKHSTAN
Associate Prof. Dr. Koray KAYALIDERE	Calal Bayar University / TURKEY
Professor Kulaş MAMİROVA	Kazakh State Women's Teacher Training University/ KAZAKHSTAN
Associate Professor Dr.Mehmet INCE	Mersin University / TURKEY
Associate Professor Dr. Melih OZCALIK	Calal Bayar University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Muhammed SAYGIN	Mersin University / TURKEY
Associate Professor Dr. Mustafa AY	Selcuk University / TURKEY
Associate Professor Dr. Mustafa Fedai CAVUS	Osmaniye Korkut Ata University / TURKEY
Associate Professor Dr. Morsheda HASSAN	Grambling State University / USA
Associate Professor Dr. Namık Kemal ŞAHBAZ	Mersin University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Nazan SAHBAZ KILINC	Kirikkale University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Nicolin AGALLIJA	Bayburt University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Noyan AYDIN	Dumlupinar University / TURKEY
Associate Professor Dr. Nuran AKSIT ASIK	Balikesir University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Nurullah KAYA	Bayburt University / TURKEY
Associate Professor Dr. Nuri BALTACI	Gumushane University / TURKEY
Dr. Oğuz Han OZTAY	Van Yuzuncuyil University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Ozlem YASAR UGURLU	Gaziantep University / TURKEY
Professor Shara MAZHITAEVA	Karaganda State University / KAZAKHSTAN
Professor Shigeko KAMISHIMA	Sapparo City University / JAPAN
Assistant Professor Dr. Sahin CETINKAYA	Usak University / TURKEY
Assistant Professor Dr. Sara ONUR	Kirikkale University / TURKEY
Professor Sarash KONYRBAEV	Karaganda State University / KAZAKHSTAN
Professor Şara MAJITAYEVA	Karaganda State University / KAZAKHSTAN
Assistant Professor Dr. Selcen KÖK	Kahramanmaras Sutcu Imam University / TURKEY

Assistant Professor Dr. Sibel SU ERSOZ	Kırıkkale University / TURKEY
Professor Susın Haseneyn El-HUDHUDİ	El Ezher University / EGYPT
Assistant Professor Dr. S. Mustafa ERSUNGUR	Ataturk University / TURKEY
Professor Dr. Tahir AKGEMCI	Selcuk University / TURKEY
Professor Tseediin BATULGA	Mongolia State Universty / MONGOLIA
Zhazira NURSULTANKYZY	Bolashak University / KAZAKHSTAN
Zia Ur REHMAN	A/P National Defence University / USA
Associate Professor Dr. Zubeyir TURAN	Omer Halisdemir University / TURKEY
REFEREE LIST	
Prof. Dr. Cemal ÖZDEMİR	Süleyman Demirel University
Prof. Dr. Hasan AYDIN	Ondokuz Mayıs University
Prof. Dr. Mehmet ULUKAN	Aydın Adnan Menderes University
Prof. Dr. Selahatin AVŞAROĞLU	Necmettin Erbakan Üniversitesi University
Associate Prof. Dr. Ali TAN	Mersin University
Associate Prof. Dr. Ayşe Derya KAHRAMAN	İstanbul University
Associate Prof. Dr. Aytaç GÖKMEN	Çankaya University
Associate Prof. Dr. Canan DELİDUMAN	Kto Karatay University
Associate Prof. Dr. Dilara KARAKAŞ TABAK	Harran University
Associate Prof. Dr. Ersan ERSOY	Uşak University
Associate Prof. Dr. Hatice Kübra KUZUCANLI	Kütahya Dumlupınar University
Associate Prof. Dr. İsa Yücel İŞGÖR	Hatay Mustafa Kemal University
Associate Prof. Dr. Hakan YILDIRIM	İstanbul Gelişim University
Associate Prof. Dr. Metin UÇAR	Kastamonu University
Associate Prof. Dr. Murat TUNA	Kırklareli University
Associate Prof. Dr. Nesrin AKCA	Kırıkkale University
Associate Prof. Dr. Nigâr OTURAKÇI ORBAY	Çukurova University
Associate Prof. Dr. Nurtaç ÇAKAR	Van Yüzüncü Yıl University
Associate Prof. Dr. Ömer Faik ANLI	Ankara University
Associate Prof. Dr. Özcan IŞIK	Sivas Cumhuriyet University
Associate Prof. Dr. Tahsin GEÇKİL	Necmettin Erbakan University
Assist. Prof. Dr. Ahmet TURGUT	Aksaray University
Assist. Prof. Dr. Ali TEHCİ	Ordu University
Assist. Prof. Dr. Ayşe AZAMET	Sivas Cumhuriyet University
Assist. Prof. Dr. Bilge BAL ÖZKAPTAN	Sinop University
Assist. Prof. Dr. Cahit ERDEM	Afyon Kocatepe University
Assist. Prof. Dr. Cihat ATAR	Sakarya University
Assist. Prof. Dr. Cihan TABAK	Harran University
Assist. Prof. Dr. Çiğdem ÇETİN	Yaşar University
Assist. Prof. Dr. Coşkun DİKBIYIK	Tekirdağ Namık Kemal University
Assist. Prof. Dr. Doğan YÜCEL	International Burch University
Assist. Prof. Dr. Erkan UZUN	Şırnak University
Assist. Prof. Dr. Ethem MERDAN	Kırşehir Ahi Evran University
Assist. Prof. Dr. Eyyüp ÖZKAMALI	Gaziantep University
Assist. Prof. Dr. Fatih YAMAN	İstanbul Medeniyet University
Assist. Prof. Dr. Gökhan KUZUCANLI	Kütahya Dumlupınar University
Assist. Prof. Dr. İsmail GÜRLER	Sakarya Uygulamalı Bilimler University
Assist. Prof. Dr. Işın CANTEKİN	Necmettin Erbakan University
Assist. Prof. Dr. Mehmet Aytaç ÇINAR	Kocaeli University
Assist. Prof. Dr. Mehmet ETLİOĞLU	Ostim Teknik University
Assist. Prof. Dr. Mehmet KAPLAN	Isparta Uygulamalı Bilimler University
Assist. Prof. Dr. Murat ÖZDEMİR	Giresun University
Assist. Prof. Dr. Necmettin GÜL	Kahramanmaraş Sütçü İmam University
Assist. Prof. Dr. Nizam Orçun ÖNAL	Kayseri Erciyes University
Assist. Prof. Dr. Osman DALAMAN	Necmettin Erbakan University
Assist. Prof. Dr. Ömer Faruk ÖZGÜR	Düzce University
Assist. Prof. Dr. Rahim ARSLAN	Sivas Cumhuriyet University
Assist. Prof. Dr. Salimeh AMANJANİ	Uşak University
Assist. Prof. Dr. Saniye Çiğdem KOÇAK	Uşak University
Assist. Prof. Dr. Seçil GÜLHAN GÜNER	Karadeniz Teknik University
Assist. Prof. Dr. Tuba İNAN GÜNAYDIN	Niğde Ömer Halisdemir University
Assist. Prof. Dr. Umay Bilge BALTACI	Kırşehir Ahi Evran University
Instructor Dr. N. Nida ÇELEBİ ŞEKER	Mimar Sinan Güzel Sanatlar University
Instructor Dr. Seda DİLAY	Karamanoğlu Mehmetbey University
Instructor Dr. Sinem ÇİLLİGÖL KARABEY	Erzurum Atatürk University
Instructor Dr. Yılmaz GÜNEL	Sivas Cumhuriyet University
Research Assistant Dr. Serhat KARAOĞLAN	Kırıkkale University

Bilal ŞEKER	

INDEXED / LISTED IN
Eurasian Scientific Journal Index (ESJI)
International Index Copernicus
ResearchBible (Academic Resource Index)
Directory of Indexing and Impact Fact (DIIF)
Advanced Science Index
infoBase ındex
Directory of Research Journals Indexing (DRJI)
Scientific World Index (SCIWIN)
Scientific Indexing Services (SIS)
General Impact Factor
Root Society for Indexing and Impact Factor Service
ISSUU Journal Listings
OCLC WorldCat
Active Search Results Engineer (ASR)
I2OR Indexing Services & Evaluation of Publication Impact Factor (PIF)
Science Library Index
Society of Economics and Development
Cosmos Impact Factor
CiteFactor Academic Sicentific Journals
SOBİAD Atıf Dizini
SPARC Indexing

International
SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal
Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
OPEN ACCESS
e-ISSN: 2587-1587

CC BY NC SA

Publication Date	30 JUNE 2022
Volume / Issue	8 / 99

CONTENTS

Ashna Ali AWLA
Relation Of Some Biochinamatic Changes With The Level Of Conducting Artistic Skills On The Ground Mat Movements Of The Junior Gymnasts In Erbil — **1855-1863**

Huri Seval GÖNDEREN ÇAKMAK; Tahsin Barış DEĞER & Kamil GÖNDEREN
Examining the Digital Addiction Situation of University Students During the COVID-19 Pandemic — **1864-1871**

Sefer GÜMÜŞ
Innovation Management in Businesses — **1872-1883**

Veysel KARSLİ
A Systematic Review of Virtual Reality Studies in Foreign Language Teaching
Yabancı Dil Öğretiminde Sanal Gerçeklik Çalışmalarının Sistematik İncelemesi — **1884-1891**

Nadire KARADEMİR
Kahramanmaraş'ta Yaratıcı Turizm
Creative Tourism In Kahramanmaraş — **1892-1909**

Süleyman Hilmi HARMANKAYA & Erkan EFİLTİ
Özel Eğitim Öğretmenlerin Mesleki Benlik Saygısı Ve Umut Düzeylerinin Demografik Özelliklere Göre İncelenmesi
Investigatıon Of Professıonal Self-Esteem And Hope Level Of Specıal Educatıon Teachers Accordıng To Demographıc Characterıstıcs — **1910-1916**

Murat YILDIRIM & Abdulkerim GÜLER
Cnc Makineleri Satış Firması Hedeflerinin Bulanık Hedef Programlama İle Değerlendirilmesi
Evaluation With Fuzzy Goal Programming Of Company's Targets Which Sales Cnc Machines — **1917-1929**

Semra AŞIK
İlkokul 1. Sınıf Öğrencilerinin Velilerinin Ev Ödevlerine İlişkin Görüşleri
Views Of Parents Of Primary School 1st Grade Students On Homework — **1930-1942**

Ahmet Buğra HAMŞIOĞLU; Deniznaz ERTEKİN; Nida KAPLAN KILIÇ & Semih SERÇEBAY
Marka Kişiliği, Marka Kimliği Ve Marka Etkisinin Bütünleşik Dijital Katılım Üzerindeki Etkisi: Bir Uygulama
The Effect of Brand Personality, Brand Identity And Brand Effect On Integrated Digital Engagement: An Aplication — **1943-1955**

Turgay SEBZECİOĞLU
Eski Türkçede Eylem Tabanını Genişleten {-(X)D-} Biçimbiriminin Kılınış İşlevi
The Actionality Function of The Deverbal Morpheme of {-(X)D-} in Old Turkic — **1956-1969**

Tuğba CEBİROĞLU & Bahadır GÜLBAHAR
Montessori Eğitimi Günlük Yaşam Etkinliklerinin Çocukların El Ve Bağımsız Hareket Etme Becerilerine Etkisine İlişkin Uygulayıcıların Görüşleri
Practıtıoners Vıews On The Effect Of Montessorı Educatıon's Daıly Lıfe Actıvıtıes On Chıldren's Hands And Independent Movement Skılls — **1970-1985**

Beyhan BELLER DİKMEN
Muhasebe Meslek Mensuplarının Mesleki Bağlılık Seviyelerinin Demografik Faktörler Açısından Analizi: Niğde İlinde Bir Araştırma
Analysis Of Professional Commitment Levels Of Accounting Professionals In Terms Of Their Demographics: A Research In Nigde — **1986-1995**

Saliha ALTAY; Harika KILIÇ Emine YAMAN & İlayda DÖNMEZ Bilimsel Okuryazarlık ve Eleştirel Düşünme Çerçevesinde Lise Öğrencilerinin Aşı Karşıtlığının İncelenmesi Investigation of High School Students' Anti-vaccination in the Framework of Scientific Literacy and Critical Thinking	**1996-2006**
Dilber YILDIZ Sürdürülebilir Tekstil Tasarımında Hasattan Tezgaha Kenevir Dokumacılığı: Çayeli Örneği Hemp Weaving From Harvest To Bench In Sustainable Textile Design: The Çayeli Example	**2007-2019**
Onur GÜRSEL & Evren ÇAĞLARER Meta Analiz Yöntemi İle Hava İzoleli Ve Gaz İzoleli Trafo Merkezlerinin İş Sağlığı Ve Güvenliği Yönünden İncelenmesi Investigatıon Of Air Insulated And Gas Insulated Substations In Terms Of Occupational Health And Safety By Meta Analysis Method	**2020-2026**
Davut AYDIN & Aizirek İMANDOS KYZY Türkiye'deki Üniversite Öğrencilerinin İletişim Becerileri Üzerine Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi Analysis Of Postgraduate Theses On Communication Skills Of University Students In Turkey	**2027-2032**
Ahmet Yavuz ŞAHİN; Muhammed TURĞUT & Zekeriya ŞAHİN Mega Proje Kanal İstanbul İçin Lojistik Merkez Yer Önerisi Logistics Center Location Proposal For Mega Project Kanal Istanbul	**2033-2040**
Özlem KUM Barthes'ın Göstergelimsel Yöntemi İle Geray Gençer'in Kitap Kapağı Tasarımlarının İncelemesi An Analysis Of Geray Gençer's Book Cover Designs With Barthes' Semiotic Method	**2041-2048**
Çağdaş ÜLGEN Hayao Miyazaki'nin Sanatsal Gelişiminde Erken Dönem Yaşamının Etkisi The Effect Of Hayao Miyazakı's Early Life On His Artistic Development	**2049-2058**
Ensar YILMAZ Demokrat Parti Dönemi (1950-1960) Kentleşme Sürecinde Öne Çıkan Özellikler Democratic Party Period (1950-1960) Characteristics Of The Urbanization Process	**2059-2064**
Bülent KARA Farklı Okul Türlerinde Görev Yapan Öğretmen Ve Okul Yöneticilerinin İş Yaşam Kalitesi Düzeylerinin İncelenmesi Investigation Of Work Life Quality Levels Of Teachers And School Administrators Working In Different School Types	**2065-2077**
Dilara KARAKAŞ TABAK Nesneden Piksele: Nft Sanatı From Object to Pixel: Nft Art	**2078-2087**
Hülya KANBER Çağdaş Sanatta Nesne Tekrarına Dayalı Rölyef Karakterli Yüzey Arayışları The Search For Relief-Lıke Surfaces With Object Repetition In Contemporary Art	**2088-2101**
Deniz KOYUNCUOĞLU Tıbbi Tanıtım Ve Pazarlamada Yeni Nesil Pazarlama Aracı Olarak E-Detaylandırma E-Detailıng As A New Generation Marketing Tool In Medical Promotion And Marketing	**2102-2107**
Kürşat MARAL Wittgenstein Felsefesinde Kesinliğin Rolü The Role Of Certainty In Wittgenstein's Philosophy	**2108-2114**
Sanver ÖZGÜVEN Çağdaş Seramik Sanatında Bir Hikaye Anlatıcı: Kevin Snipes Kevin Snipes, A Storyteller In Contemporary Ceramic Art	**2115-2123**
Eylem ORUÇ Türkiye'deki İlkokul ve Ortaokul İngilizce Öğretim Programlarının Karşılaştırılması: 2006, 2013 ve 2018 Öğretim Programları The Comparison of English Language Curricula of Primary and Secondary Education in Turkey: The 2006, 2013 and 2018 Curricula	**2124-2130**

Cihan GÜLAŞTI; Ergün YURDADÖN & Ahmet DİNÇ Amatör Sporcuların Bilgi Okur Yazarlığı Seviyeleri ile Mutluluk Düzeylerinin İncelenmesi Investigation of Information Literacy Levels and Happiness Levels of Amateur Athletes	**2131-2136**
Yasemin TAŞKIN İmranlı Yöresi Mezar Taşlarında Hayat Ağacı Motifi Ve Çağdaş Türk Resim Sanatında Hayat Ağacının Kullanımı The Tree Of Life Figure On The Tommbstones In The Imranli Region And Usage Of Tree Of Life In Contemporary Turkish Paınting	**2137-2151**
Mustafa ARSLAN & Sakinur OKUYAN Almanya'da Yaşayan Türk Soylu İlk Ve Ortaokul Öğrencilerinin Türkçe Konuşurken Yaptıkları Hatalar Mistakes Made By Turkish Origin Primary And Secondary School Students Living In Germany While Speaking Turkish	**2152-2160**
Seher UÇKUN; Asiye YÜKSEL & Ceylan Gazi UÇKUN Özel Güvenlik Öğrencilerinin Risk Analizi Kavramına İlişkin Metaforik Algılarının Belirlenmesi Determining the Metaphorical Perceptions of Private Security Students on the Concept of Risk Analysis	**2161-2168**
Seval YILMAZ Erişilebilir Konut Tasarımı: Laurent Evi Üzerinden Bir Okuma Accessible Housing Design: A Reading Through On Laurent House	**2169-2177**
Mehmet YALÇINKAYA & Ebru ÖZGEN Dijital Pazarlama Amaçlı Halkla İlişkilerin Aracı Olarak Dijital İtibarın Marka Farkındalığı Ve Markanın Algılanan Kalitesi Üzerine Etkisi: Sosyal Medya Kullanıcılarına Yönelik Bir Araştırma The Effect Of Digital Reputation Of As A Tool Of Dıgıtal Marketıng Public Relations On The Brand Awareness and The Perceived Quality Of The Brand: A Research on Social Media Users	**2178-2193**
Hatice ÖKTEM & Erdinç TUTAR Covid-19 Pandemisinin Türkiye'de Sektörlere Göre İstihdama Etkisi The Effect Of The Covıd-19 Pandemic On Employment By Sectors In Turkey	**2194-2208**
Cüneyt Altan ALTAY; Aleyna Nur TEKİN; Burak KAHRAMANER & Rümeysa İclal DOĞANSOY Pandemi Döneminde Baba Yoksunluğu Ve Okula Yabancılaşma Father Deprivation And Alienation From School During The Pandemic Period	**2209-2218**

International
SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal
Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
e-ISSN: 2587-1587

Research Article

Subject Area
Sport Management

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 99
PP: 1855-1863

Arrival
20 April 2022
Published
30 June 2022
Article ID Number
62544
Article Serial Number
01

Doi Number
http://dx.doi.org/10.29228/ssj.62544

How to Cite This Article
Awla, A.A. (2022). "Relation Of Some Biochinamatic Changes With The Level Of Conducting Artistic Skills On The Ground Mat Movements Of The Junior Gymnasts In Erbil" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:99; pp:1855-1863

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Relation Of Some Biochinamatic Changes With The Level Of Conducting Artistic Skills On The Ground Mat Movements Of The Junior Gymnasts In Erbil

Ashna Ali AWLA[1]

[1] Selcuk University, Konya, Turkey

ABSTRACT

The study aims to find out the relationship between some biochinamatic variables and the level of technical performance for a number of skills on the carpet of ground movements of gymnasts emerging in Erbil Iraq. Gymnastics need various complicated skills such as forward and backward somersaults. The biochinamatic is incorporated to address the movements and the factors of manner and forces that lead to movements. Thanks to the biomechanical analysis, the errors of athletic movements would be revealed. The results of the biomechanical analysis of the study show that there is a positive connection in the value of some biochinamatic changes to the level of artistic performance of some skills on the ground mat. The descriptive approach which suits the nature of the study has been used, and the study sample has consisted of the players of the Erbil Gymnasium team, the junior category, whose number is (4) four players. They were chosen by the deliberate method. Data collection methods like technical scientific observation, measurement, and questionnaire have been used to obtain the values of some biochinamatic variables for the players during the performance of the basic skills (front hands jump, Arab jump and posterior cardio). Additionally, the video has been recorded during the performances. The necessity to use the video as one of the objectives means that reveal the true level of the players in the performance of movement in gymnastics. The study has found a good relationship between some vital changes and the technical performance of some gymnastics skills on the ground in the front hand spring and the single back flip. The coaches may adapt the results of the study in improving the technical performance of the junior gymnasts and consider the biomechanical variables in this study.

Key words: Biochinamatic, Gymnastics, Biomechanical analysis, Technical performance, Kinetic analysis.

1. INTRODUCTION

The modern era witnessed remarkable development in various fields including sports where breaking records and developing achievements became a feature of the time. And the effectiveness of gymnastics among the sports included in this development and the improvement of performance in gymnastics reached to the point of miracles. The development in gymnastics is the result of the progress made at the technical and research levels that helped athletes to perform difficult and complex skills.

Different gymnastic devices require different skills and complex structures such as rotations, weights, jumps and successive flips in the air (Shehata, 2003; Hantoush, 1985). It is necessary for coaches to formulate and develop comprehensive training curricula to develop most of these skills. Therefore, the difficulty and complexity in learning gymnastics skills and reaching a good level of performance requires convergence of all factors involved in preparation and implementation. Achieving a satisfactory level of performance depends not only on increasing the educational or training units, but also on providing all the aids to contribute to discovering the technical errors that the gymnast make (Ahmed & Abdel Razzaq, 1979; Yaqoub & Abdel Basir, 1971).

The interest in the youngsters is the basis in the sport of gymnastics, where the level of technical performance of the players has reached an advanced and large extent. Only more than one player and player in the world tournaments has obtained full degrees with a decrease in their age rate, and this is what makes it imperative for coaches to pay attention to the juniors and prepare them correctly based on scientific foundations (Shehata, 1992).

Biochinamatic is one of the sciences through which the best results were achieved in the field of sport of higher levels, as it provides with accurate information. It is one of the best scientific methods that contribute to achieving the goals of motor skills. Each skill has a goal that the player seeks to achieve and this goal constitutes the basis by which we can classify skills in general. Achieving this goal is related to the Biochinamatic foundations of the particular skill and its suitability (Al-Hashemi 1999; Hossam Al-din, 1993). Biochinamatic is concerned with the

scientific aspects of the movement and its development in accordance with the physical laws of the forces affecting the movement. It works to find appropriate solutions to the kinetic action and give it the correct form. As well as determining the kinetic range of the correct method, the appropriate force and the balance require to implement and perfect the movement action (Janabi, 2007; Simonian, 1981).

The characterization movement or a part of movement should be analyzed in order to know its subtleties, its weaknesses and strengths, and to try to find the reasons for that in light of what is related to that in physical abilities or anthropometric characteristics. This process is called movement analysis. The minutes of the movement path and the relationship between the variables that affect that path is the analysis of movement (Sumaida, 1987). Movement analysis help coaches and gymnasts to find out errors and correct them.

This study aims to find out the relationship between some Biochinamatic variables and the level of technical performance for a number of skills on the carpet of ground movements of gymnasts emerging in Erbil. The study is important because it analyses identifying the most important Biochinamatic variables that are recognized by kinematic analysis of technical skills. It serves the skills required of the players which helps trainers in the training process by strengthening weaknesses and strengthening strengths in raising and developing the level of technical performance.

2. METHODOLOGY

The study adopted the descriptive approach due to its relevance to the nature of the study. The descriptive approach consists of studying a phenomenon or treating a problem as it exists in the present with the aim of diagnosing it, uncovering its aspects and determining the relationships between its components through the use of objective tools to collect data, analyze it, and interpret its results (Shawk & Kubaisi, 2004).

2.1. The Study Sample

The sample is the group that is examined or monitored and on which the experiment is carried out. It may consist of one person or two persons or more (Mahjoub, 1987). The experiment group has been deliberately chosen and has include young gymnasts of the Erbil Gymnasium team. The team consists of seven gymnasts, but four gymnasts have been selected for the study. Two gymnasts excluded due to the injury and one gymnast because of his inability to perform the skills as required. The homogeneity of the research sample has constituted depending on the chronological age, training age, height and mass, as in Table (1) and based on the variation coefficient table.

Table 1. The specifications of the research sample

Mass (kg)	Length (cm)	Age of training (Year)	Chronological age (Year)	The name	No
27	126	1.5	10	A	1
27	128	1.5	11	B	2
25	127	1	11	C	3
25	126	1	10	D	4
26	126.75	1.25	10.5	X	5
1.15	0.95	0.28	0.57	S	6
4.42	0.74	22.4	5.42	CV	7

The sample is homogeneous because the value of the coefficient of variation is less than 30%

The main experiment conducted after placing the video camera of 25 pictures per second in the same place where the second reconnaissance experiment was determined, with a height of 1.04 meters from the ground level and the focal length of the lens from the research sample during the performance of skills 5.17 meters. The method of skill performance was clarified and given to each player (3) attempts for each skill and trying the best for each skill. For statistical manipulations the SPSS system was used. They are the coefficient of variation the arithmetic mean, the standard deviation, and the simple correlation coefficient.

2.2. Kinematic Analysis

The Kinematic analysis is the basic focus of performance. The reason for the use of Kinematic analysis in this study is that it helps identifying weaknesses in the performance and working to correct them to raise to the desired level. Minutes seeking the best technique is one of the exact knowledges of the track with the aim of improvement and development and helps sports field workers on the discovery of mistakes and action after measuring and evaluating.

It is important to have some kind of Kinematic analysis results to have a better understanding of success. Sports movements and clarification, discuss laws and conditions for sports and development, improving sports movements

or mathematical technologies, high mathematical achievement of high levels, that Kinematic analysis is used for all problems related to Kinematic learning and higher mathematical learning.

2.3. Videography

Imaging from extensive means of mathematical movements to study is accurate, and some companies have devised video systems with an analysis of movement up to 5,000 cadres / cadres. These devices occupied the first place in Kinematic analysis for the following reasons.

Firstly, it increases the possibility of getting a full Kinematic analysis in digital and a patrol in a time that is 20 seconds after portraying performance. Secondly, in order to place imaging machines on a direct line with a programmer for this purpose, crude movie licenses and protection are not needed and use them more than once. Thirdly, it easy to have remote control in the photography system in both operating or changing the corners of cameras, as well as easy synchronization with other systems. That's why Biomechanical data requires the system during sports competitions, with the availability of various video shooting machine.

2.4. Common Analysis

Computer has become a software used in analyzing sports events through programs using pictures. Simplified is a set of computer-oriented orders for a specific purpose through procedures for several functions. When analyzing the skill by the video by the slow movement, the trainer uses the skill registration machine and features the same film itself. The second step for analysis is to register the photo collection on one page and thus realize the relationship to this group, and the computer can also display any single part through any single image or package of the body parts and the center of gravity, and can be displayed during any part of the skill and displays the time period for each. A graph, so the trainer is able to trust the players, and then the use of a computer provides relationships between many elements, which uses us in the training process.

3. ANALYSIS

3.1. Results of Biochinamatic variables For Front-Hand Jump

1. Through the presentation of the results, it appeared that there are Biochinamatic variables that positively affected the level of technical performance of the front hands jump (for the starting stage). There is a significant relationship between the following biochemical variables and the degree of technical performance which is approach angle, right leg knee angle, angle left leg knee, hip angle. Through the above, it becomes clear that the angle of approach has a high moral correlation with the degree of performance, and this is explained by the opinion which says the greater the angle of approach, the better the player's performance. Because the higher the angle of approach and a large degree, the higher the player's height is better. This explains the higher degree of performance that applies to the technical aspects for the optimum performance (Janabi, 2003). The consideration of increasing the knee angle means maintaining the momentum of the body generated as a result of the horizontal velocity, which positively affects the player's height in order to maintain the height of the center of gravity of the body mass, and since the small angle of the knee means a loss of momentum that was previously indicated by the researcher and this applies to the knee angle left leg (Janabi & Atia, 2002).

2. Through the presentation of the results, it appeared that there are Biochinamatic variables that positively affected the level of technical performance of the front hands jump (for the leaving stage). There is a significant relation between the following biochemical variables and the degree of technical performance (the angle of advancement, height of the center of gravity of the body). The significance of the relationship between the angle of advancement and the degree of technical performance of the front hand jump in the abandonment stage is that the mechanical goal of increasing the angle of advancement is to shift the direction of forces to the vertical vehicle more than it is in the horizontal vehicle (Hossam Al-Din, 1994). A significant correlation appeared between the height of the center of gravity of the body and the degree of technical performance that whenever the angle of advancement of the body was large, the height of the center of gravity of the body mass was large due to the lack of bending, i.e. the extension occurring in the knee and hip joint that led to an increase in the angle of advancement, which positively affected the height. The center of gravity of the body is more, that is, the proportion is direct between the height of the center of gravity of the body mass and the angle of advancement. (Ahmed & Murad, 1985).

3. Through the presentation of the results, it appeared that there are Biochinamatic variables that had a positive effect on the technical performance of the front hands jump (for the leaving stage). There is a significant relation between the following biochemical variables and the degree of technical performance which is (left leg knee angle, shoulder angle, and center of gravity height the body). The morale of the relation between the shoulder angle and the degree of technical performance of the front hands jump in the flight stage, where the angle was completely

open and there was no angle in the shoulder joint to affect the energy loss and a decrease in the final outcome (Zainuddin, 1999). The significance of the relation between the height of the center of gravity of the body and the degree of technical performance of the front hand jump in the flying stage is that the full performance of this skill requires the presence of a high-flying stage in which the body is curved.

The significance of the relation between the angle of the left leg's knee and the degree of technical performance of the front hands jump in the flight phase and that it is good for the body's joints in this phase to be in the case of almost complete or complete extension, including the knee angle, meaning that the body is a type three lever that emphasizes the length The resistance arm, which increases the rotational speed, according to Newton's law (Khamoun).

4. Through the presentation of the results, it appeared that there are Biochinamatic variables that positively affected the technical performance of the front hands jump (the landing stage). There is a significant relationship between the following biochemical variables and the degree of technical performance (hip angle, left leg knee angle, and torso angle). The significance of the relationship between the angle of the left leg's knee and the degree of technical performance of the front hand jump in the landing stage to the positive reflection that is generated as a result of the extension of the hip angle joint, so that the extension that occurred at the hip angle and also the whole knee angle works on the better performance of the player's movement and this is confirmed by Technical performance (Rashid, 2004). The significance of the relationship between the angle of inclination of the trunk and the degree of technical performance of the front hand jump in the landing stage until the angle of inclination was close to (45) degrees because the technical performance specifications of the skill confirm that the shoulders and torso are not perpendicular to the hands at the moment of landing (Hall, 1995).

3.2. Results of Vital Variables from Front-End Hand Jump Skill (General Variables)

Through the presentation of the results, it appeared that there are Biomechanics variables that positively affected the level of technical performance of the front hands jump (general variables), and this was evident through the significant correlation coefficient, meaning there is a significant relationship between Biochinamatic variables (for total performance time and horizontal displacement) and the degree of technical performance.

The significance of the relationship between the total time of performance and the degree of technical performance of the front hands jump to the general variables shows that the proper and good performance that the player performs when he works on the movement performance with a correct technique and by opening the corners of the joints of the body, this work leads to an increase in time, but in relative any proportion to the technical performance.

The optimal and correct one according to the rules of proper performance in motor performance, and this is directly proportional to the total horizontal displacement. The longer the period of performance is relatively long and the technical performance is sound, then the horizontal displacement is greater, and this confirms the scientific logic that says. The flow of movement, that is, the angular velocity of the joints of the body, the difference is small. With it when moving from one place to another, all this leads to the player obtaining the best horizontal displacement of the movement (Abdel Moneim, 1977).

Table 2. It shows the arithmetic mean, standard deviations, calculated and tabular (t) value, and the significance of the biochemical variables of the front hands jump skill (general variables)

Indication	R. Calculated	S	X	measuring unit	Biochemical variables	No
incorporeal	0.97(*)	0.03	44	a second	Total performance time	1
incorporeal	0.96(*)	24.24	207.75	Centimeter	Horizontal displacement	2
-	-	0.70	8.00	point	the performance	3

tabular value of (t) in front of the degree of freedom (2) and below the level of significance (0.05) = 0.95

3.3. Results of Biochinamatic Variables for Arab Jump Skill

1. Through the presentation of the results, it appeared that there are Biochinamatic variables that positively affected the level of technical performance of the performance of the Arab jump (the initiation stage). There is a significant relationship between the following biochemical variables and the degree of technical performance (right leg knee angle, left leg knee angle, Torso angle and shoulder angle). The morale of the relationship between the angle of inclination of the trunk and the degree of technical performance; the greater this angle, the lower the center of gravity of the body and the help of the body to maintain its height, which reflects positively on the speed of performance and this is a good and positive thing (Abu Ella, 1977). As for the angle of the shoulder, the body whenever its final joints are elongated helps in good movement and thus the fluid increase in the joints of the body, which is reflected positively on the rotational kinematic speed of the performance (Al-Azzawi, 1988).

2. Through the presentation of the results, it appeared that there are Biochinamatic variables that positively affected the level of technical performance of the performance of the Arab jump (pre-Turk phase). There is a significant relationship between the following biochemical variables and the degree of technical performance, which is (right leg knee angle, leg knee angle left arm, torso angle, left arm elbow angle, and body center of gravity height). The morale of the relationship between the angle of the right leg knee and the degree of technical performance of the Arab jump in the pre-quitting stage to the player's attempt to obtain the lowest drop in the center of gravity of the body in order to take advantage of the tide in the left and right knee because the player will work to shift the speed from the horizontal to the likeness of the vertical (Wsenk, 1983). As for the angle of the left arm elbow, the body whenever its final joints are elongated helped for good mobility and thus the fluid increase in the joints of the body, which is reflected positively on the rotational motor speed of the performance.

3. Through the presentation of the results, it appeared that there are Biochinamatic variables that positively affected the level of technical performance of the performance of the Arab jump (the leaving phase). There is a significant relationship between the following biochemical variables and the degree of technical performance (the angle of advancement, the angle of inclination of the trunk, the angle of the shoulder, hip angle). The morale of the relationship between the angle of advancement and the degree of technical performance of the Arab jump in the abandonment stage, that the greater the angle of advancement, the better the kinetic transmission in order for the player to obtain a dynamic extension in the body joints (Abdul Basir, 1900).

4.Through the presentation of the results, it appeared that there are Biochinamatic variables that positively affected the level of technical performance of the performance of the Arab jump (the flight stage). There is a significant relationship between the following biochemical variables and the degree of technical performance (the angle of the right leg knee, the angle of inclination of the trunk, hip angle, height of the body's center of gravity). It is logical to say that the greater the tide of the joints of the body leads to a rise in the center of gravity of that body mass, so it is noted that the breakthrough in the angle of the knee as well as the breakout at the angle of the hip, which reflected positively on the breakthrough at the angle of inclination of the trunk and ultimately leads to a rise in the center of gravity of the body mass in order to obtain on the straightening of the joints of the body to reflect positively on the total forward displacement (Barham, 1995).

5. Through the presentation of the results, it appeared that there are Biochinamatic variables that positively affected the level of technical performance of the performance of the Arab jump (the landing stage). There is a significant relationship between the following biomechanical variables and the degree of technical performance which is (right leg knee angle, landing angle, inclination angle Torso, shoulder angle, hip angle). The morale of the relationship between the angle of a right leg's knee and the degree of technical performance of the Arab jump in the stage of descent to prepare in order to absorb the force that the earth will shed on the body as a result of the reaction (Hantoush & Saudi, 1988).

3.4. Results of Biochinamatic Variables for Arab Jump Skill (General Variables)

Through the presentation of the results, it appeared that there are Biochinamatic variables that positively affected the level of technical performance of the performance of the Arab jump (general variables), and this was evident in the significant correlations coefficient. The presence of a significant relationship between the following Biochinamatic variables and the degree of technical performance, namely (Total performance time, horizontal shift).

The emergence of the significance of the relationship between the total time of performance and the degree of technical performance of the Arab leap in the general variables that it is difficult to accurately determine the time of the skill performance of any gymnastic movement in an accurate manner and the time measurement in this case is a relative measure. But if the performance was in a shorter time and with the same displacement, then this may be good and it is possible to count that on the variables whose significance appeared with the degree of performance that was mentioned earlier for this movement. The total horizontal displacement and its comparison with time we see that the relationship is positive, but if the performance is in a lesser time and with the same displacement, then this may be good (Lyrch, 1973).

Table 3. It shows the arithmetic mean, standard deviations, calculated and tabular (t) value, and significance of the variables Biomechanics of the Arab Jump skill (general variables)

Indication	R. Calculated	S	X	measuring unit	Biochemical variables	No
incorporeal	0.99(**)	0.03	1.23	a second	Total performance time	1
incorporeal	0.97(*)	9.11	192.95	Centimeter	Horizontal displacement	2
-	-	0.64	8.25	point	the performance	3

The tabular value of (t) in front of the degree of freedom (2) and below the level of significance (0.05) = 0.95

3.5. Results of Biochinamatic variables for causative rear pneumatic switch

1.Through the presentation of the results, it appeared that there are Biochinamatic variables that positively affected the level of technical performance of the performance of the posterior cardiomyopathy (rise stage). There is a significant relationship between the following biomechanical variables and the degree of technical performance which is (the angle of rise, the angle of the right leg knee, and height of the body's center of gravity). The significance of the relationship between the angle of advancement and the degree of technical performance of the rear air flip skill developed in the abandonment stage that the mechanical goal of increasing the angle of advancement is to shift the direction of forces to the vertical vehicle more than it is in the horizontal vehicle, which ultimately works to increase the angle of departure and the speed of departure (Abdel Jabbar, 1989).

2. Through the presentation of the results, it appeared that there are Biochinamatic variables that positively affected the level of technical performance of the recurrent back cardiac performance in the (flight stage). There is a significant relationship between the following biochemical variables and the degree of technical performance (angle of inclination of the trunk, hip angle and the height of the body's center of gravity). The significance of the relationship between the angle of inclination of the trunk and the degree of technical performance of the posterior air pipe developed in the flight phase is that whenever the angle of inclination of the trunk is small, then this worked to show an arc in the back. The morale of the relationship between the height of the center of gravity of the body and the degree of technical performance of the posterior cardiomyopathy in the stage of flight to good propulsion in the feet as well as balling (Najah, 2001; Hussein, 1977).

3. Through the presentation of the results, it appeared that there are Biochinamatic variables that had a positive effect on the technical performance of the recurrent posterior cardiac performance in (the decline stage). There is a significant relationship between the following biochemical variables and the degree of technical performance (angle of inclination of the trunk, angle of the hip). Scientist of the Newton's law who says for every action there is an equal and opposite reaction in the direction and it is the third law for reaction, that is, whenever the player tries to reduce the force of collision with the ground, by bending the joints of the body at the moment of landing, the impact of the ground reaction is less, so the landing is correct and the performance is good. The significance of the relationship between the hip angle and the degree of technical performance of the rear rotating aerobic skill in the landing stage is that reducing the hip angle makes the player in control of all parts of his body at the moment of landing (Model, 1988; Hussein, 1998).

3.6. Results of Biochinamatic Variables for Causative Rear Pneumatic Switch

1.Through the presentation of the results, it appeared that there are Biochinamatic variables that positively affected the level of technical performance of the performance of the posterior cardiomyopathy (rise stage). There is a significant relationship between the following biomechanical variables and the degree of technical performance which is (the angle of rise, the angle of the right leg knee, and height of the body's center of gravity). The significance of the relationship between the angle of advancement and the degree of technical performance of the rear air flip skill developed in the abandonment stage that the mechanical goal of increasing the angle of advancement is to shift the direction of forces to the vertical vehicle more than it is in the horizontal vehicle, which ultimately works to increase the angle of departure and the speed of departure (Abdel Jabbar, 1989).

2. Through the presentation of the results, it appeared that there are Biochinamatic variables that positively affected the level of technical performance of the recurrent back cardiac performance in the (flight stage). There is a significant relationship between the following biochemical variables and the degree of technical performance (angle of inclination of the trunk, hip angle and the height of the body's center of gravity). The significance of the relationship between the angle of inclination of the trunk and the degree of technical performance of the posterior air pipe developed in the flight phase is that whenever the angle of inclination of the trunk is small, then this worked to show an arc in the back. The morale of the relationship between the height of the center of gravity of the body and the degree of technical performance of the posterior cardiomyopathy in the stage of flight to good propulsion in the feet as well as balling (Najah, 2001; Hussein, 1977).

3. Through the presentation of the results, it appeared that there are Biochinamatic variables that had a positive effect on the technical performance of the recurrent posterior cardiac performance in (the decline stage). There is a significant relationship between the following biochemical variables and the degree of technical performance (angle of inclination of the trunk, angle of the hip). Scientist of the Newton's law who says for every action there is an equal and opposite reaction in the direction and it is the third law for reaction, that is, whenever the player tries to reduce the force of collision with the ground, by bending the joints of the body at the moment of landing, the impact of the ground reaction is less, so the landing is correct and the performance is good. The significance of the relationship between the hip angle and the degree of technical performance of the rear rotating aerobic skill in the

landing stage is that reducing the hip angle makes the player in control of all parts of his body at the moment of landing (Model, 1998; Hussein & Shaker, 1998).

3.7. Results of the Biochinamatic Variables Of The Posterior Cardiac Rotational Skill (General Variables)

Through the presentation of the results, it appeared that there are Biochinamatic variables that had a positive effect on the technical performance of the recurrent background cardiac performance in the (general variables) and this was evident through the significant correlation coefficient below, i.e. there is a significant relationship between the following Biochinamatic variables and the degree of technical performance, namely Total performance time, horizontal shift.

The reason for the significance of the relationship between the total time of performance and the degree of technical performance of the Arab jump in the general variables is that the good sound performance that the player performs when he works on the performance of the movement with a correct technique and by opening the corners of the body joints, this work will lead to an increase in time, but relatively and it is difficult to determine the time of the skillful performance of any movement and accurately, that is, the measurement in this case is a relative measurement, and this relative measurement has positively reflected on the horizontal displacement of the movement and this is the result of good skill performance and the player's commitment to maintaining the laws of motor performance in terms of good performance and this is confirmed by Saudi Amer (Ahmed, 1981).

Table 4. It shows the arithmetic mean, standard deviations, calculated and tabular (t) value, and significance of the variables Biomechanics of the Posterior Arrhythmic Jump Skill general variables

Indication	R. Calculated	S	X	measuring unit	Biochemical variables	No
incorporeal	0.99(**)	0.04	1.23	a second	Total performance time	1
incorporeal	0.96(*)	12.92	108.01	Centimeter	Horizontal displacement	2
-	-	0.64	8.25	point	the performance	3

The tabular value of (t) in front of the degree of freedom (2) and below the level of significance (0.05) = 0.95

4. CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS

Through the intangible results extracted from the study and in light of these results and according to the studying objectives, the following conclusions were reached:

The presence of significant relationships between some Biochinamatic variables and the level of technical performance of some skills in gymnastics on the ground movement mat device (front hand jump, Arab jump, recurrent back air heart). The presence of significant relationships between some Biochinamatic variables and the degree of technical performance in the skill of the front hands jump for each of (the initiation stage, the abandonment stage, the flight stage, the landing stage, and the general variables). The presence of significant relationships between some Biochinamatic variables with the degree of technical performance in the skill of the Arab jump for each of (the initiation stage, pre-abandonment, abandonment stage, flight stage, landing stage and general variables). The presence of significant relationships between some Biochinamatic variables with the degree of technical performance in the skill of the recessive air core for each of (the leaving phase, the flight phase, the landing phase and the general variables).

In light of the conclusions reached by the study, it recommends the necessity of adopting the results of the study and taking it into account in the training of junior teams in the gymnasium and the dependence of coaches on the results of the study in improving the level of technical performance of junior gymnasts and emphasizing the trainers of this activity and at these ages, considering the Biochinamatic variables in this study. The necessity of using videography as one of the objectives means that reveal the real level of the players in the movement performance in your gymnastics and conduct such a study on different age groups and conduct such a study on various other gymnastic devices.

REFERENCES

Abdel Jabbar, B. (1989). “The Effect of Developing the Force Characteristic of Velocity of the Muscles of the Lower Limbs in the Posterior Aerobic Heart”, Master Thesis, University of Baghdad, College of Physical Education. Baghdad

Abdel Moneim, S. (1977). The Mechanical Foundations and Technical Groups of Gymnastics, Dar Al Maaref Press, Egypt.

Abdul Basir, A. (1990). Biomechanics and the Integration Between Theory and Practice in the Mathematical Field, Book Center for Publishing, Cairo.

Abu Ella, F. (1977). Sports Training and Physiological Foundations, the Arab Thought House, Cairo.

Ahmed S. & Murad I. (1985). Gymnastics, Baghdad University Press, Baghdad.

Ahmed, S. (1981). Gymnastics, Baghdad, Dar Al Kutub Press, Mosul.

Ahmed, S. & Abdel Razzaq, (1979). The scientific and educational foundations of gymnastic movements, University of Baghdad Press, Baghdad.

Al-Azzawi, I. (1988). "Kinetic Analysis of Some Posterior Airways in Ground Movements", Master Thesis, University of Baghdad, College of Physical Education. Baghdad

Al-Hashemi, S. (1999). Mathematical Biomechanics, Dar Al Kutub for Printing and Publishing, Mosul.

Asin, I. Journal of physical Education. Vol: l4, 1981.

Barham, A. (1995). Encyclopaedia of Modern Gymnastics, 1st Edition, Dar Al Fikr for Printing Publishing and Distribution, Amman.

Hall, S. (1995). Basic Biomechanics (6th edition), McGraw-Hill Companies, New York.

Hantoush, M. (1985). Artistic and Educational Principles of Gymnastics and Physical Exercises, Mosul University Press, Mosul.

Hantoush, M. & Saudi, A. (1988). Introduction to the Basic Movements of Apparatus Gymnastics, Mosul University Press, Mosul.

Hossam Al-Din, T. (1993). Biomechanics Theoretical Foundations and Practice, Dar Al Fikr Al Arabi, Cairo.

Hossam Al-Din, T. (1994). Principles of Scientific Diagnosis, Arab Thought House, Cairo.

Hussein, H. (1977). "Study of the Kinematic Variables of the Straight Front Air Cycle Preceded by the Front Flip on the Hands and its Relationship to the Level of Skill Performance of the National Team Gymnastics Team", The Scientific Journal of Physical and Physical Education, 9.

Hussein, Q. & Shaker, I. (1998). Research Methods in Kinetic Analysis, Arab Thought House for Printing, Publishing and Distribution, Amman.

Janabi, A. (2003). "Biochemical Analysis and Evaluation of the Front Hand Jump on The Ground Movement Mat Device", Journal of Physical Education Sciences, 2(2).

Janabi, A. (2007). "Sports Biomechanics Lectures", Master Thesis, Salahaddin University, College of Physical Education, Erbil.

Janabi, A. & Atia S. (2002). International Calendar Rules for Men, Iraqi National Olympic Committee Press. Baghdad.

Khamoun, G. Biomechanics, (trans: Hamid, K.), Dar Al Maaref, Egypt.

Lyrch, Y. (1973). Theoretical Foundations of Gymnastics (1st Edition), Baghdad University Press, Baghdad.

Mahjoub, W. (1987). Kinetic Analysis (2nd Edition), Higher Education Press, Baghdad.

Model, D. (1998). "Coaches Beliefs, and Judges Scores", Journal of Applied Biomechanics, 14.

Najah, Y. (2001). "Kinematic Analysis of Rotational Motions and Weights on the Handles Horse Device", PhD Thesis, University of Baghdad, College of Physical Education, Baghdad.

Rashid, S. (2004). "The Development of Special Forces According to Some Biochemical Variables and their Effect on the Performance of Some Basic Skills on the Two Ground Parallel Systems", PhD Thesis, Salahaddin University, Faculty of Physical Education, Erbil.

Shawk, N. & Kubaisi, R. (2004). Researchers Guide to Writing Researches in Physical Education, Al-Shahd Press, Baghdad.

Shehata, M. (1992). Skill Analysis in Gymnastics, Dar Al Maaref, Cairo.

Shehata, M. (2003). Contemporary Gymnastics Training, Dar Al Fikr Al Arabi, Cairo.

Simonian, C. (1981). Fundamentals of Sport Biomechanics, Prentise-Hall, New Jersey.

Sumaidai, L. (1987). Biomechanics and Sports, Dar Al Fikr for Printing and Publishing, Mosul.

Wsenk, A. (1983). The Gymnastics for Men (trans: Al Obaidi, S.), Baghdad University Press, Baghdad.

Yaqoub F. & Abdel Basir A. (1971). The Scientific Theories and Foundations of Gymnastics Training, Cairo Modern Library, Cairo.

Zainuddin, I. (1999). "Harmonic Role Models for Swimming on the Technical Performance and Methodological Level of Short Distance Swimmers for Juniors", Assiut Journal of Physical Education Sciences and Arts, 1.

International
SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal
Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
e-ISSN: 2587-1587

Research Article

Subject Area
Social Policy

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 99
PP: 1864-1871

Arrival
04 May 2022
Published
30 June 2022
Article ID Number
62786
Article Serial Number
02

Doi Number
http://dx.doi.org/10.29228/sssj.62786

How to Cite This Article
Çakmak, H. S. G., Değer, T. B. & Gönderen, K. (2022). "Examining the Digital Addiction Situation of University Students During the COVID-19 Pandemic" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:99; pp:1864-1871

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Examining the Digital Addiction Situation of University Students During the COVID-19 Pandemic

Huri Seval GÖNDEREN ÇAKMAK [1] Tahsin Barış DEĞER [2] Kamil GÖNDEREN [3]

[1] Asst. Prof. Dr. Çankırı Karatekin University, Çerkeş Vocational School, Department of Health Care Services, Çankırı Türkiye
[2] Asst. Prof. Dr. Çankırı Karatekin University, Faculty of Health Sciences, Department of Gerontology, Çankırı, Türkiye
[3] Asst. Prof. Dr. Izmir Katip Celebi University, Faculty of Medicine, Izmir, Türkiye

ABSTRACT

The study aims to determine the status of digital addiction among university students during the COVID-19 pandemic. Between February and April 2021, a total of 1036 university students from Çankırı Karatekin University and Kütahya Dumlupınar University students who voluntarily agreed to participate in the study participated in the cross-sectional descriptive study. An Introductory Information Form and a Digital Addiction Scale were used in the research. Individual consent were obtained from the participants and the data were collected with the Google form link. The data analysis used t-tests for independent groups and ANOVA tests for multiple groups. The mean age of the students participating in the study was 20.25±1.88. 79.5% of the students were girls, and 45.1% were first-year students. The mean score of the Digital Addiction Scale for the students was 76.44±19.676, the mean score of the game sub-dimension score was 20.53±8.336, the mean score of the social media dimension was 37.36±9.737, and the mean score of the effect on social life dimension was 18.54±6.791. Digital addiction was found to be statistically significant higher in male than in female. While digital addiction was high in the male gender in the game sub-dimension, it was higher in the female gender in the social media sub-dimension. The time spent by the students on the internet outside the course after pandemic increased according to before pandemic. As the daily on the internet outside the course use time increased, the digital addiction score increased. The increase in digital addiction, one of the biggest dangers brought by the developing technology, raises the concern of being a risk for future generations.

Keywords: Digital Addiction, University Student, COVID-19 Pandemic

1. INTRODUCTION

The Turkish Language Association defines "addicted" as being subject to the desire, strength, or support of something else, excessively fond of a person or object, either materially or morally (Türk Dil Kurumu). An addiction is defined as the inability to stop taking a substance even if it produces physical, psychological, or social problems, the inability to stop even if one wants to stop, and the inability to avoid the desire to consume the substance (T.C.Sağlık Bakanlığı). The broader definition of addiction is that the person uses a substance that he is used to constantly, increases the amount of use of this substance over time, shows withdrawal symptoms when he cannot access the substance, spends time to access this substance, neglects his responsibilities, cannot quit even though he sees the problems caused by this substance and wants to quit (Ögel, 2001). The primary definition here is substance addiction (drug addiction). Although there have been discussions for years that substance addiction is a moral issue and emerges from character weakness, it has been proven that this idea is not accurate with developments in medicine, psychology, and social sciences in recent years (Bağımlılıkla Mücadele Kurulu).

Addiction can be divided into two categories. The first is substance addiction, and the other is behavioral addiction (Arslan, 2019a). Addiction to substances such as alcohol, tobacco, marijuana, cocaine, opiates (opium poppy), barbiturates (tranquilizers and sleeping pills), and benzodiazepines (sedative and anxiety medications) is called substance abuse (Demirdel et al., 2021). Behavioral addiction can be defined as shopping, gambling, being stuck in a relationship, exercising, and being unable to stay away from digital tools or the internet (US Psikiyatri Enstitüsü, 2021). People with behavioral addictions continually think about these behaviors and are more likely to engage in them. When they cannot do these behaviors, they experience feelings like reluctance, pessimism, inability to enjoy life, desire to cry or burst of energy outburst, and anger. They can show conflict with their environment quickly (Arslan, 2019a).

One of the subjects that should be dealt with in the behavioral addiction class is digital addiction. Today, with the rapid advancement of technology and the penetration of the internet into every aspect of our lives, smartphones becoming an indispensable part of our lives is the most significant factor that triggers digital addiction. Although it is an undoubted fact that digital technology makes our lives easier in all areas, it also brings some negativities when it is not used correctly. Young reports that the compulsory use of the internet in our lives makes some types of behavior common, such as the anxiety of being constantly online, which leads to problems of not being able to control or reduce the time that can be connected. In addition to these behaviors, he states that the internet, which affects users personally, socially, or professionally, uses the internet to calm and distract individuals from the problems and unwanted situations in their lives, and this situation causes the development of addictive features by changing their humor. In a study conducted by Young on adults, it was determined that digital addiction affects people's lives seriously negatively in terms of academic, financial, professional, and relationships (Young, 1998). Even worse, the symptoms of digital addiction are similar to those of drug addicts. It is an excellent example of an individual getting angry and worried when he/she does not have a smartphone in hand. Like all addictions that psychiatry describes, digital addiction is not easy to recognize. Much research is needed on digital addiction, which is even the subject of diagnostic and statistical manuals of mental illness accepted as a guide for the diagnosis of mental illness, published by the American Psychiatric Association (Ungaro et al., 2018).

Digital addiction has become a serious problem today, and it will face us in much more severe dimensions in the future. The use of digital technology among children and adolescents has increased exponentially in the last two years, with the effect of the COVID-19 pandemic, which has progressed faster than it should. The pace of technological innovation has exceeded the digital knowledge base of many parents and educators. The risks to children and youth remain increasing, including an imbalance between the virtual and real worlds, reckless information sharing in public forums, plagiarism, and cyberbullying behavior, even though the benefits of digital technology are many. There is a passionate need to be accepted and connected in the pre-adolescent world, an exciting world of new opportunities. Digital media provide opportunities for identity and social connection. All these bring the adverse risks of digital addiction (Barreto & Adams, 2011).

The study aims to detect the digital addiction situation of university students during the COVID-19 pandemic.

2. METHOD

2.1. Study Design and Setting

The study is a descriptive cross-sectional study. The study was conducted between February and April 2021 at Çankırı Karatekin University and Kütahya Dumlupınar University.

2.2. Study Population and Sample

All students of Çankırı Karatekin University and Kütahya Dumlupınar University constitute the population of the study. On the other hand, the sample consists of 1036 university students who voluntarily agreed to participate in the study between February and April 2021.

2.3. Data Collection

Researchers who work at the universities mentioned that communication with students was carried out through the information processing system of the universities. Convenience sampling method was used in the study. Data was collected through Google Form. Inclusion criteria for the study were being a student of the university as mentioned earlier, agreeing to participate in the study, and answering all questions on the google form. Exclusion criteria for the study were not agreeing to participate in the study and not answering all questions on the Google Form.

2.4. Data Collection Tools

Questionnaire Form: The researchers created a demographic data form in line with the relevant literature to obtain information about the socio-demographic characteristics of the individuals forming the sample. The participant's age, gender, education level, and phone and tablet usage are included in this form.

Digital Addiction Scale: The "Digital Addiction Scale" developed by Arslan, Kırık, Karaman, and Çetinkaya (2015) and used in the study titled "Digital Addiction in High School and University Students" was used to measure digital addiction in the study. The statements in the scale developed based on a 5-point Likert scale were scored as "1: Strongly Disagree", "2: Disagree", "3: Neither agree nor disagree", and "4: Agree", and "5: Strongly Agree". In a study conducted by Arslan et al. (2015), the scale's construct validity was checked with the data obtained from the application results. It was determined that the scale had a three-factor structure with the help of the "Scree Plot." After the factor analysis, some items were removed from the scale because their factor loading

values were low or had similar load values in more than one dimension. Consequently, a 29-item scale with a three-factor structure was obtained. Arslan et al. determined the Cronbach's Alpha reliability coefficient of the digital addiction scale as 0.89 (Arslan et al., 2015). Permission was obtained from the author for the use of the scale.

Eryılmaz and Çukurluöz also used the Digital Addiction Scale. Chronbach's Alpha coefficient was obtained by performing a reliability analysis to determine the reliability levels of the scale and its sub-dimensions. According to the results of the analysis (Table 1), it is reported that the Cronbach's Alpha reliability level of the digital addiction scale varies between 0.905, the reliability level of the sub-dimensions varies between 0.852 and 0.906, and their reliability is sufficient (Eryılmaz & Çukurluöz, 2018).

In the current study, the reliability of the digital addiction scale was measured. The game sub-dimension was 0.835, the social media sub-dimension was 0.885, the social life sub-dimension was 0.873, and the total scale was 0.908 (Table 1).

Table 1. Digital Addiction Scale Reliability Analysis

Reliability Analysis	**Number of Items**	**Cronbach's Alpha I**	**Cronbach's Alpha II**
Digital Addiction Scale	29	0.905	0.908
Game sub-dimension	11	0.852	0.835
Social media sub-dimension	12	0.906	0.885
Negative impact on social life sub-dimension	6	0.853	0.873

Cronbach's Alpha I: Study of Eryılmaz & Çukurluöz, 2018; Cronbach's Alpha II: Current study

2.5. Evaluation of Data

IBM Corp. Released 2013. IBM SPSS Statistics for Windows, Version 22.0. Armonk, NY: IBM Corp. package program was used in data analysis. Descriptive data are presented as percentages and frequency. Whether the data showed normal distribution or not was determined by visual (histogram and probability graphs) and analytical methods (Kolmogorov-Smirnow/Shapiro-Wilk tests). Since the data exhibited normal distribution, the t-test was used in independent groups, and the ANOVA test was used in multiple groups.

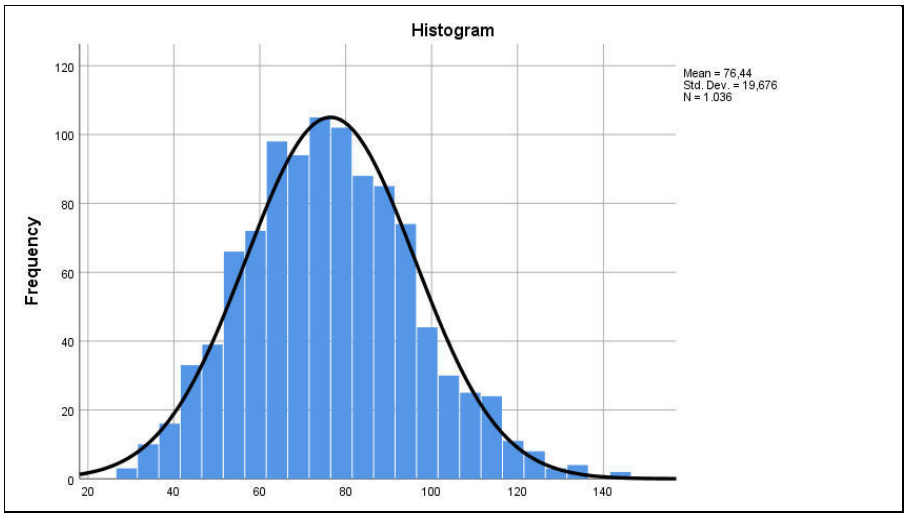

Figure 1. Normality data

In current study, mean ± standart deviation was 76.44 ± 19.67 and median was 76.00. The variable was considered to be normally distributed because the mean was close to the median, the coefficient of variance (the ratio of the standard deviation to the mean) was less than 30% (25% in the current study), the histegram appearance, and the Kolmogorov-Smirnov test was greater than 0.05.

Table 2. Tests of Normality

	Kolmogorov-Smirnov[a]			Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Grandtotal	0.049	1036	0.200	0.994	1036	0.000

a: Lilliefors Significance Correction

2.6. Study Ethics

Those who approved the "I agree to participate in the study," the first question of the survey form carried out on the Google form, was able to continue to fill out the survey. Ethics committee approval for the study was obtained from the ethics committee of Çankırı Karatekin University with approval number 19 dated 14-01-2021.

3. RESULTS

The mean age (Min-Max: 17-37) of the students participating in the study was 20.25±1.88. Of the students, 79.5% were girls, and 45.1% were first-grade students. Of the students, 39.6% spent 3-5 hours on their online courses, and 33% spent 3-5 hours outside the course. Of the students, 44.2% spent 1-3 hours on the internet before the pandemic (Table 3).

The mean total score on the Students' Digital addiction scale was 76.44±19.676, the mean score of the game sub-dimension was 20.53±8.336, the mean score of the social media dimension was 37.36±9.737, the mean score of the social impact dimension was 18.54±6.791 (Table 4).

Table 3. Distribution of Participants' Demographic Information

Characteristic		**n**	**%**
Gender	Female	824	79.5
	Male	212	20.5
Grade	1.Grade	467	45.1
	2.Grade	400	38.6
	3.Grade	58	5.6
	4.Grade	62	6.0
	5.Grade	24	2.3
	6.Grade	25	2.4
Time spent in online courses	<1h	46	4.4
	1-3h	322	31.1
	3-5h	410	39.6
	5h>	258	24.9
Time spent on the internet outside of course	<1h	132	12.7
	1-3h	319	30.8
	3-5h	342	33.0
	5>	243	23.5
Time spent on the internet before the pandemic	<1h	230	22.2
	1-3h	458	44.2
	3-5h	228	22.0
	5>	120	11.6
Departments where students study	Midwifery	112	10.8
	Nursing	40	3.9
	Medical School	166	16.0
	Social Services	2	.2
	Immediate Aid	54	5.2
	Elderly Care	150	14.5
	Home Care	55	5.3
	Child Development	65	6.3
	Veterinarian	25	2.4
	Environmental Health	16	1.5
	Sociology	10	1.0
	Teaching	32	3.1
	Engineer	14	1.4
	Physical Med. and Rehab.	129	12.5
	Dietitian	3	.3
	Laboratory Techniques	163	15.7

Comparison of students' digital addiction scale and its sub-dimensions in terms of some features, while male students' digital addiction scale total score, game dimension is statistically higher compared to the female gender, social media sub-dimension is higher in the female gender.

Table 4. Change of Digital Addiction Scale and Sub-Dimensions

Characteristic	**X±SD**	**Min**	**Max**
Game Dimension	20.53±8.336	11	54
Social Media Dimension	37.36±9.737	11	55
Impact on Social Life Dimension	18.54±6.791	7	35
Digital Addiction Scale total score	76.44±19.676	29	144

It has been seen that the mean score of the game sub-dimension scale is higher in students whose time spent in online courses is less than 1 hour, and the mean score of the social media dimension is high in students whose time spent online courses is over 5 hours. Digital addiction scale total score, game dimension, social media dimension, and social life impact dimension average of the students who spent more than 5 hours on the internet outside of the course and the time they spent on the internet before the pandemic were statistically higher ($p<0.05$) (Table 5).

Table 5. Change of Digital Addiction Scale and Sub-Dimensions According to Sociodemographic Characteristics

Gender (X±SD)	**Female**		**Male**		**Test Value**	**P**
Game Dimension	19.50±7.83		24.55±8.99		t:-8.106	**0.000***
Social Media Dimension	37.73±9.79		35.93±9.37		t:2.413	**0.016***
Impact on Social Life Dimension	18.49±6.68		18.75±7.18		t:-0.499	0.618
Total	75.72±19.64		79.23±19.61		t:-2.318	**0.021***
Grade (X±SD)	**1.Grade**	**2.Grade**	**3.Grade**	**4.Grade**		
Game Dimension	20.97±8.88	19.98±7.65	19.57±6.82	20.69±9.37	F:1.205	0.305
Social Media Dimension	36.90±9.59	37.33±9.81	38.47±8.95	39.06±10.4	F:1.509	0.184
Impact on Social Life Dimension	18.01±6.80	18.79±6.86	19.24±5.99	19.26±6.69	F:1.957	0.083
Time spent in online courses (X±SD)	**<1h**	**1-3h**	**3-5h**	**5h>**		
Game Dimension	23.43±9.87	20.78±8.31	19.89±7.79	20.73±8.79	F: 2.842	**0.037***
Social Media Dimension	34.85±12.84	36.44±9.68	37.83±9.39	38.23±9.59	F:2.999	**0.030***
Impact on Social Life Dimension	19.15±8.04	18.00±6.69	18.82±6.57	18.66±7.00	F: 1.059	0.366
Total	77.43±26.78	75.23±19.7	76.53±18.01	77.62±20.6	F:0.761	0.516
Time spent on the internet outside of course (X±SD)						
Game Dimension	18.04±6.84	18.83±7.54	20.68±7.80	23.91±9.61	F:23.145	**0.000***
Social Media Dimension	30.30±10.64	34.95±8.44	38.39±9.05	42.93±8.21	F:68.696	**0.000***
Impact on Social Life Dimension	16.60±6.21	17.05±6.35	19.18±6.75	20.65±6.99	F:18.448	**0.000***
Total	64.94±18.7	70.83±17.5	78.25±17.9	87.50±19.1	F:58.626	**0.000***
Time spent on the internet before the pandemic (X±SD)						
Game Dimension	19.29±7.77	19.66±7.68	21.88±8.66	23.70±9.92	F: 11.509	**0.000***
Social Media Dimension	34.28±10.3	36.08±9.10	40.60±8.79	42.03±9.25	F: 30.270	**0.000***
Impact on Social Life Dimension	18.50±7.15	17.88±6.43	18.91±6.56	20.44±7.48	F: 4.863	**0.002***
Total	72.07±20.5	73.62±18.3	81.39±18.2	86.18±20.3	F: 22.888	**0.000***

*p<0.05 statistical significance, t: t test, F: ANOVA, X±SD: Mean±Standard Deviation

4. DISCUSSION

In this part of the study, the relationships between university students' digital addiction situation during the COVID-19 pandemic, the level of digital use compared to pre-pandemic, digital addiction and the variables of students' gender, what grade they study, and the time they spend on the internet was discussed in accompaniment with the literature.

Considering the time spent by the students on the internet outside the course before and after the pandemic, while the rate of time spent on the internet outside the course more than 5 hours before the pandemic was 11%, it is observed that this rate increased to 23% after the pandemic. Besides, while the rate of "3-5 hours" time spent on the internet outside the course was 22% before the pandemic, it is observed that this rate increased to 33% after the pandemic. The university student, who had to attend online courses for 3-5 hours a day due to the pandemic, spent 8-10 hours daily on the computer during the pandemic. In a study; it has been reported that increased digital use during the pandemic period can cause psychological disorders in young people, which is similar to substance use addiction (Gómez-Galán et al., 2020). As digital addiction, which is one of the biggest dangers brought about by the advancing technology, will develop faster, this event brings the concern that it will put future generations at risk.

In the study conducted by Arslan et al., the digital addiction total score was 74.44. In the study, the total score of the game sub-dimension of university students, which is one of the sub-dimensions of digital addiction, was 19.45, the total score of the social media sub-dimension was 39.54, and the total score of the adverse effects on daily life sub-dimension was 15.45 (Arslan et al., 2015). In our study, university students' digital addiction total score was 76.44, the game sub-dimension was 20.53, the social media sub-dimension was 37.36, and the negative impact on social life sub-dimension was 18.54. It was thought that the reason the total score of the negative impact on social life was higher in our study by the literature might be because our study was conducted during the pandemic period.

In a study conducted on a sample group consisting of high school students, boys' mean digital addiction level was higher than the mean of girls' digital addiction by gender. It was observed that the mean of boys was higher than girls in the game dimension and social life impact dimension of the digital addiction scale, and the addiction level of girls in the social media dimension was significantly higher than the addiction level of boys (Eryılmaz & Çukurluöz, 2018). In another study, it is stated that female students have a significantly higher addiction than male students according to the dimension of social media addiction (Balcı & Gülnar, 2009). In a study conducted with university students in Spain under pandemic restrictions; digital addiction manifested itself with high video game

consumption and male gender came to the fore in game addiction (Gómez-Galán et al., 2021). In another study, similarly, it was reported that gender is an effective factor in digital addiction and that the total addiction score in male students is significantly higher than in females, and that the mean score of male students in the game sub-dimension and negative impact on social life sub-dimension of the study is significantly higher than that of female students (Topal, 2021). Consistent with the literature, in our study, the digital addiction total score was found to be significantly higher in male students compared to female students. The mean score of game addiction, which is one of the sub-dimensions of the scale, was higher in boys than in girls, in line with the literature; on the other hand, social media addiction was higher in girls, in line with the literature, but in our study, there was no gender difference in the sub-dimension of negative impact on social life. It is thought that the reason for this is that our study was carried out during the pandemic period, that there were restrictions in all areas of life due to the epidemic, and that it is impossible to carry out many social activities under pandemic conditions.

In a study conducted on university students studying in the Department of Health Management in the context of gender factors in digital addiction studies conducted with different scales, internet addiction of boys was found to be significantly higher than that of girls (Yurdakoş & Biçer, 2019). In a study whose sample consisted of Vocational School students, it was observed that there was no difference between genders in terms of general digital addiction scale score and the levels of addiction, excessive use, and inability to restrain oneself, which are sub-dimensions of digital addiction, were significantly higher than male students (Bağcı, 2019). Since the sub-dimensions of the scale are different from the sub-dimensions of the scale we used in our present study, it is not clear whether the digital addiction level of the study belongs to the internet games or social media dimension. Therefore, in the study conducted by Bağcı, we think that the reason for the high level of addiction among female students is related to the social media dimension.

In the relationship of digital addiction according to the grades of students, a study did not find a significant relationship between internet addiction and the grades of university students. Addiction was found to be at the same level among undergraduate students from 1st-grade to 4th-grade (Yurdakoş & Biçer, 2019). Similarly, in another study, no difference was found between students studying in the 1st and 4th grades (Arslan, 2019b). Consistent with the literature, no significant difference between grades was observed in our study either.

In a study, the level of addiction was found to be significantly higher in university students who used social media for more than 5 hours a day compared to those who used it for 3-4 hours a day. It was found to be higher in students using 3-4 hours a day than those using 1-2 hours a day (Aktan, 2018). In another study, it was determined that the variables of using smartphones for more than 2 hours in young people contribute to the formation of internet addiction (Karaca et al., 2021). In a different study conducted with undergraduate students, in students who use their smartphones more than 4 hours a day, the addiction level was higher in the psychological and social dimension, health dimension, overuse dimension, busy dimension, technology dimension, and all addiction questionnaire scores of digital addiction compared to students who used 2-4 hours and less than 2 hours (Aljomaa et al., 2016). Consistent with the literature, in our study, it was found that the addiction level was highest in students who used the internet more than 5 hours a day outside of the course and decreased in those who used the internet for 3-5 hours a day and those who used it for 1-3 hours, respectively. The level of digital addiction increases as the duration of internet use increases in all sub-dimensions of digital addiction's impact on gaming, social media, and social life.

5. CONCLUSION AND SUGGESTIONS

5.1. Conclusion

In our study, it was determined that due to the COVID-19 pandemic, the time spent on the internet outside of the course increased in university students, and the time in front of the digital screen occupied a large part of the day together with online courses. It was found that digital addiction was higher in the game dimension in boys and higher in the social media dimension in girls. It was found that there is no difference according to the classes the students study, and the increase in the time spent on the internet outside the course increases digital addiction.

5.2. Suggestions

It has been reported that the increase in digital addiction among university students reduces learning satisfaction in lessons (Besalti & Satici, 2022). Similarly, we, as faculty members, observed that students' participation in online classes is low and that education is not as efficient as in face-to-face classes. In universities, as the effect of the pandemic decreases, as many courses as possible should be held face-to-face.

In a meta-analysis study to determine the global prevalence of digital addiction; it has been reported that the prevalence of digital addiction is high in low- and middle-income countries (Meng et al., 2022). In our country,

which is a middle-income country, measures should be taken to protect our youth, who are the guarantee of our future. The issue of digital addiction, which can lead to psychological disorders, should be carefully considered.

Social policies have a significant role to play in protecting young people from the dangers of digital addiction. The effect of the pandemic has started to decrease gradually in the world and in our country. Face-to-face courses should be re-started, social activities should be supported, and psycho-social development of students should be considered by following protective measures in universities. Young people should be directed to social responsibility projects under the guidance of university administrations. Ministry-supported and institutional projects should be increased, and students should be allowed to use the knowledge they receive at school for the benefit of society.

Conflict Interests

The authors have no conflicts of interest to declare.

Funding

The authors declared that this study had received no financial support.

Acknowledgments

Thanks to the students who participated in our study.

REFERENCES

Aktan, E. (2018). "Üniversite öğrencilerinin sosyal medya bağımlılık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi", Erciyes İletişim Dergisi, 5(4), 405-421.

Aljomaa, S. S.; Qudah, M. F. A.; Albursan, I. S.; Bakhiet, S. F. & Abduljabbar, A. S. (2016). "Smartphone addiction among university students in the light of some variables", Computers in Human Behavior, 61, 155-164.

Arslan, A. (2019a). "Ortaöğretim öğrencilerinin dijital bağımlılık düzeylerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi: Sivas ili örneği", Gazi Eğitim Bilimleri Dergisi, 5(2): 63-80.

Arslan, A. (2019b). "Üniversite Öğrencilerinin Dijital Bağımlılık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi", International e-Journal of Educational Studies, 4 (7): 27-41.

Arslan, A.; Kırık, A.; Karaman, M. & Çetinkaya, A. (2015). "Lise ve üniversite öğrencilerinde dijital bağımlılık". Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, 8(8): 34-58.

Bağcı, H. (2019). "Analyzing the digital addiction of university students through diverse variables: example of vocational school", International Journal of Contemporary Educational Research, 6(1): 100-109.

Bağımlılıkla Mücadele Yüksek Kurulu, https://bmyk.gov.tr/TR-67179/bagimlilik-nedir.html, Erişim Tarihi: 15.03.2022

Balcı, Ş. & Gülnar, B. (2009). "Üniversite öğrencileri arasında internet bağımlılığı ve internet bağımlılarının profili", Selçuk İletişim, 6(1): 5-22.

Barreto, S. & Adams, S. K. (2011). "Digital technology and youth: A developmental approach". The Brown University Child and Adolescent Behavior Letter, 27(6): 3-6.

Besalti, M., & Satici, S. A. (2022). "Online learning satisfaction and internet addiction during Covid-19 pandemic: A two-wave longitudinal study". TechTrends: for Leaders in Education & Training, 1-7. Advance online publication.

Demirdel, E.; Aşkın, B. G.; Çıtlak, B. & Zorlu, F. Z. (2021). "Madde Bağımlılığı Tedavisinde Egzersiz", Türkiye Sağlık Araştırmaları Dergisi, 2(2): 51-62.

Eryılmaz, S. & Çukurluöz, Ö. (2018). "Lise Öğrencilerinin Dijital Bağımlılıklarının İncelenmesi: Ankara İli, Çankaya İlçesi Örneği", Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 17(67): 889-912.

Gómez-Galán J.; Martínez-López J. Á.; Lázaro-Pérez C. & Sarasola Sánchez-Serrano J. L. (2020). "Social networks consumption and addiction in college students during the COVID-19 pandemic: Educational Approach to Responsible Use". Sustainability. 12(18): 7737.

Gómez-Galán, J.; Lázaro-Pérez, C. & Martínez-López, J. (2021). "Exploratory study on video game addiction of college students in a pandemic scenario". Journal of New Approaches in Educational Research, 10(2): 330-346.

Karaca, A.; Demirci, N.; Caglar, E. & Unlu, H. K. (2021). "Correlates of internet addiction in Turkish adolescents", Children and Youth Services Review, 126, 106050.

Meng, S. Q.; Cheng, J. L.; Li, Y. Y.; Yang, X. Q.; Zheng, J. W.; Chang, X. W.; Shi, Y.; Chen, Y.; Lu, L.; Sun, Y.; Bao, Y. P. & Shi, J. (2022). "Global prevalence of digital addiction in general population: A systematic review and meta-analysis". Clinical Psychology Review. 92: 102128.

Ögel, K. (2001). İnsan, yaşam ve bağımlılık: Tartışmalar ve gerekçeler, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 1-20.

T.C. Sağlık Bakanlığı, Uyuşturucu ile Mücadele Danışma ve Destek Hattı, Erişim Tarihi: 15.03.2022, https://alo191.saglik.gov.tr/TR-21183/bagimlilik-nedir.html

TDK, Türk Dil Kurumu Sözlükleri, https://sozluk.gov.tr/ , Erişim Tarihi: 15.03.2022

Topal, T. (2021). "Investigation of high school students internet addiction levels using various variables: The case of Giresun Province", Educational Research and Reviews, 16(1): 1-8.

Ungaro, H. C.; Do Amaral, F. V.; Abe, J. M.; Tomiatti, L. H. D. C. & Nakamatsu, K. (2018). "An Analysis of Digital Dependence in Dissonance with People's Perception of Digital Dependence in Companies". International Journal of Internet of Things and Web Services, 3: 61-66.

US Psikiyatri Enstitüsü. Erişim Tarihi: 20.03.2022 https://www.uspsikiyatri.com.tr/Bagimlilik/Davranissal_Bagimliliklar/

Young, K. S. (1998). "Internet Addiction: The Emergence of a New Clinical Disorder". Cyberpsychology & Behaviorvol. 1 (3): 237-244.

Yurdakoş, K. & Biçer, E. B. (2019). "İnternet bağımlılık düzeyinin akademik ertelemeye etkisi: Sağlık yönetimi öğrencileri üzerine bir araştırma", Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 16(1): 243-278.

International
SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal
Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
e-ISSN: 2587-1587

Research Article

Subject Area
Business

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 99
PP: 1872-1883

Arrival
24 April 2022
Published
30 June 2022
Article ID Number
62605
Article Serial Number
03

Doi Number
http://dx.doi.org/10.29228/sssj.62605

How to Cite This Article
Gümüş, S. (2022). "Innovation Management in Businesses" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:99; pp:1872-1883

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Innovation Management in Businesses

Sefer GÜMÜŞ [1]

[1] Asst. Prof. Dr. Istanbul Esenyurt Unıversıty, Vocatıonal School, Marketıng and Advertısıng Department, Istanbul, Türkiye

ABSTRACT

Purpose of this study details of the concept of innovation and innovation in enterprises aimed to explain how they are implemented. Innovation as it is known today, had ceased to be an issue dealt with only in universities, businesses and even became a concept that gives importance to the politicians. Globalization has led to the globalization of world trade. Increased competition between the countries, however, many countries have been competing in the market. In this case, competition and "technological competition" and "low-price competition as" indicate for the effect. Thus, speaking nationally, and companies that can not be denied that the effect of competition, innovation and innovation management in both developed and developing countries, competition become. Because to have a say and make innovation in order to increase profitability, and is seen as a solution. Processed in this study in detail the concept of innovation, innovation in the size of the national and Turkey are mentioned, the importance for businesses that result in innovation and innovation management, business innovation and how the information is otherwise managed by giving examples of those used and tried to explain.

Keywords: Innovation, Concept Innovation, Innovation Management, Newness, Novelty, Newness Management

1. INTRODUCTION

Innovation Management in Businesses and Evolution of the System

Although it is a frequently used term in recent periods it is obvious that the concept of "innovation" (novelty) is note well defined on how it will be realized and marketed. Especially with the innovative moves of our businesses to bring competitive edge in the market and considering the number of partners as registered in Europe, America and Japan patent institutes, there is a clear indication that we may clearly see including society, government and businesses, are at the outset yet. Relying on the above facts, this study is configured for strengthening of awareness about innovation in our country, gaining a perspective emphasizing how the achievements of innovation studies may be increased, and presenting some tips about this subject.Many products with similar characteristics are produced and launched in the world. Although it is important to produce the products at lesser costs it is not enough for gaining competitive edge as it is used to be formerly. In addition, production of many products with similar properties causes consistent fall in the profit margins. In order to increase the profitability and has competitive advantage the concept of "innovation" gains importance. The subject is not importance for only businesses but also for the governments and international associations. Many national and international studies are conducted about the subject, and individuals and businesses are encouraged for innovation. Many definitions were given about innovation from the past till the date; only some of them are included in this study. It was such difficult to access information in the past, innovation also meant to learn something. Thereafter, innovation meant science and technology and R&D. Today, science and technology are not sufficient for innovation due to easiness to access information and increase in industrialization and differentiation is required. Unlike the judgment "the only thing that does not change is the change", the change and innovation change. In this sense, innovation is the current definition of novelty and to make novel things.

1.1. Innovation management in businesses

Innovation process has many conflicts and contradictions. Integration thereof is a challenge to everyone desiring to manage innovation, and the team leaders supporting the teams and the business managers should find a way to accord

such elements. For example, the managers are required to meet the conflicting expectations of various parties. The employees demand occupational safety and consistency in their skills in addition to increase in responsibility and income. Shareholders desire increase in the earnings and predictability in performance. Consumers demand products compromising latest technology, compliance between the product versions, swift services, and broad range of products which may meet their needs at lesser costs. These conflicting expectations require exceedingly complex balancing process. Therefore the team leaders manage technology, business processes (e.g. clients, suppliers, financial and external sources, and etc.) and human relations (i.e. culture, communication, organization, and etc.) cautiously and prudently in order to support and encourage innovation (Durna, 2002).

1.2. Innovation Strategy

Since the strategy defines the targets to which an organization desires to reach in the future and is a roadmap showing how such targets can be reached, it is the most fundamental component in innovation management and brings direction sense to innovation. Therefore, the first step in a successful innovation management is to select an innovation strategy which may be understood explicitly by the top management of a firm. Since innovation strategy shows how a business desire to have competitive edge aimed by the top management and use innovation capacity to advance performance, it is required to response how market positioning should be and what the strategic priorities are.

In order to develop an effective innovation strategy the firm's employees should understand needs and expectations, know the market of business, who are the shareholders and what are the expectations, incorporate the needs of the market, stakeholders and employees around a vision, insure that this vision should be the one shared by everyone, and prepare targets, mission and strategic plan of the organization. Innovation opportunities are interpreted in line with the needs defined in this vision, mission and targets in order to form innovation strategy (Elçi, 2007). There is no innovation strategy that may be called a perfect one. The decision which innovation strategy will be used should be decided by thorough assessment on the assets, opportunities and threats of the organization, and each of the member of the organization namely all employees should be part of this strategy (Kanber, 2010).

1.2.1. Innovation Strategy Preparation

Strategy is a military term. The road to be followed to win the war defines the whole of the tactics. A company should win the merciless competition war in order to survive and grow in the market. The most important weapon for this is the strategy well prepared, adopted and applied successfully. You need to think and act strategically in order to be successful at all areas of your business (Gökçe, 2010). Your corporate strategy should response to what is the sustainable competitive advantage of your company, how you should be positioned in the market in order to protect this competitive advantage, and what are your strategic priorities are (Gökçe, 2010).

The strategy of your company is a guide contemplating tactics that you define in order to meet the requirements of your customers better than your rivals. This guideline should be prepared the owner and senior managers of the company by obtaining the opinions of the other managers and employees. Thereafter, it is required to apply the strategy adopted in the market and such application is to be under the supervision of the senior management (Gökçe, 2010). Innovation strategy is a kind of attack decision at the competition war. Each of the moves will cause an opportunity for a new innovation activity. Therefore, your innovation strategy should change based on the changes in the market, organizational skills and abilities, your business targets and requirements, and should be a lively document (Durna, 2002).

1.3. Innovation process

In order to explain the character of the innovation process many studies were made till the date. Here are some of these studies: Herzog deals with innovation process in three phases. At the first phase called as front phase the ideas are generated, feasibility studies and technologic evaluations are conducted about the project. The second phase is whether the selected ideas will be realized. This phase also includes testing and assessment of different alternatives in testing and function and design of the product/ service. The third phase includes market spread of the product/ service and execution of widespread usage thereof (Herzog, 2008).

Basadur and Gelade define innovation process in four phases: idea generation, conceptualization, optimizing, and

application. According to Eric Von Hippel, innovation process consists of four phases: innovation process; creation of new idea; research/ development; prototype creation; and application. Innovation for a company, an increase in earnings with advanced and improved distribution performance, the number of new products in the portfolio, shortening of the new products in the portfolio; reduction of distribution, increased productivity/ production, and usage of the resources and time efficiently. Therefore, innovation should be approached as an activity being continuous and as the most important part of your corporate strategy.

1.4. Innovation Culture

Innovation required different culture and understanding in the organization. Culture is the dominant attitude and behaviors defining the operation of an organization or a group, and many firms realizing innovation successfully have unique properties. These characteristics shaped with their past and current beliefs, ideas and behaviors are defined as innovation culture (Elçi, 2007). Innovation culture is not widespread in today's firms. The reason therefore is the fact that establishment of this culture is not very easy and the required properties to obtain innovation culture are the properties of the successful firms. However, innovation culture is the common norms establishing values, opinions and attitudes for creativity. It encourages individuals to think, drive their works and ideas, and supports the skills, uniqueness and creativity. It helps generation of new approaches and new ideas, and application of new technical and administrative ideas at organizational level when organized by the employees (Elçi, 2007). Innovation is not a single phase process but a continuous activity affecting the organization with internal and external factors to catch all opportunities and increase market share. Therefore, companies establishing a system encouraging and managing innovations shall have the chance to develop, produce and market their services at certain properties (Ünver, 2009). Since the keywords of innovation are "change" and "novelty" the most important problem at this point is to manage the change. The main components of the change method are human, business processes and technology. The success here lies with the integration of innovation activities of a company with the corporate strategy of the company (Ünver, 2009).

The companies managing innovation successfully has leadership and risk taking opportunities. Everyone working for the company is given the highest level of liability. Employees at all levels assume new roles with great liabilities, establishes teams consisted for collaboration instead of groups having limited relations among them; and established more productive and more effective environment (Ünver, 2009).

In order that you manage innovation successfully;

- ✓ Availability of information, experience and ability to use them are required;
- ✓ The most important part of your strategy should be your innovation strategy. Your innovation strategy should establish the most important part of your corporate strategy.
- ✓ Your innovation strategy should be formed in order to insure evaluation of the current and existing advancements, threats and market requests, and to allow you to handle with the rapidly changing complex external environment.
- ✓ Internal structures and processes should balance the requirements having potential conflicts.

Your aim herein is to insure determination and evolvement of special information within technological areas, business functions and product groups, and such information should be used in technological areas, business functions, and product groups.

1.5. Innovative businesses

The size of the organization is deemed as an important factor in order to determine whether any organization in the management literature will be innovative. However, there is no consensus about the fact that large size or small size organizations encourage innovation. Some of the authorities argue that small sized companies have advantages over the large sized businesses particularly flexibility. On the other hand, large size businesses have financial structure to employ qualified experts. These debates at the management society show that there is no practical framework determining the innovative properties of the businesses (Tekin, Güleş, Öğüt, 2006). Innovative business is the one realized innovation during the examination period. This short definition may not be suitable for all policy and research requirements. It may be useful to make narrower definitions in many situations like comparison of innovation between

industries, firm size categories, and countries. In the meantime, it should be noted that combining of long term innovative activities and short term consumer orientation may be combined within the same organization (Boutellier, Gassmann, Zedtwitz, 2000).

1.5.1. Effect of Innovation in Innovative Businesses

Innovation as a concept defines both process and result. Innovation means to transform an idea into a marketable product or service, new or evolved production or distribution method or a new social service management. This word tells marketable, new or advanced product, method or service revealed as a result of this transformation process (Gökcek, 2007). The effects of the renovations to business performance contemplate a broad range from the effects on the share of sales and market to improvements on productivity and efficiency. International competitiveness and changes in the total factor productivity among the industry and country level effects and increases in information distributions and amount of information flow through networks from the business level innovations are important (Oslo, 2006).

1.5.2. Importance of Information at Businesses

The effect of technical and scientific invention and advancement, faster launching of some of the products to the market, distribution of the products faster than their owners in accordance with the request of the consumers and in the most economic methods and spreading of the economic methods are the main components dragging the businesses to innovation (Eren, 2000).

Businesses are required to renovate themselves continuously in order to survive under free competition markets. However, only few of tens of renovations will be successful. The lower success rate in such an important subject is quite thoughtful. In order to increase success rate, businesses should increase the effectiveness of the innovation management process. (Gökcek, 2007).

1.5.3. Novelty management in Businesses

Peter Drucker having studies on novelty tells that innovation should be evaluated not only as a consequence but also as a process. In order to continue the novelty management successfully businesses agreeing that it is not sufficient to take care consequences about novelty should attempt to consider conduct of the works within the process in terms of sustainability of the novelty (Aygen, 2006).

Novelty in wider meaning is a driving power forcing the firms to conduct something in order to compete. In many sectors, firms will need to develop new products, to apply new process and organization forms and to search for new markets in order to survive. For example, someone bringing a new training method will request to know which the innovative schools are. Someone producing a new medical device will desire to learn which the innovative hospitals are. Organization and managers are those changes. (Gökcek, 2007).

1.5.4. Properties of Innovative Businesses

Organizational structure and processes have great importance in development of the innovative sides of the businesses. In the development of the innovative sides of the businesses, some measures should be taken at the organizational structure and processes. Organizational structure used by successful innovative businesses is against the complexity, bureaucracy, similarity and stability. The innovative businesses will turn to simplify their organizational systems and bureaucracy. In this manner, this reduces the volume of hierarchic structures and simplifies organizational communication and procedures. In this manner, the work of middle management is reshaped. (Durna, 2002).

2. SUCCESS IN BUSINESSES APPLYING INNOVATION MANAGEMENT

Constant learning process is required in order to insure innovation in businesses successfully. To accelerate learning process and make it more effective you will need to (Uzkurt, 2010);

- ✓ establish mechanisms for discussion inside your firm in addition to sharing of experience and successes,
- ✓ learn and apply advanced tools and techniques for innovation management,
- ✓ bring different approaches in innovation management with simple trials,

- ✓ make analysis and review how you manage innovation at the present time, if you are a firm conducting innovation already.

In addition to those enumerated above, utilization of comparison techniques contributed innovation management. For this purpose, you will be able to compare innovation management applications of your firm with the comparable firms in your industry or with the firms in other industries having similar business processes to yours. On the other hand, comparison is a technique review and reveal of the current performance of your firm systematically. In this sense, it is not required to make comparison similar to yours. Comparison of your firm by using prepared models based on the best practice samples shall lead to very useful results. Besides, different problems seen in different phases of innovation process will have key role in innovation management (Uzkurt, 2010).

2.1. Innovation Marketing in Businesses

Although it is frequently emphasized how innovation is important, it is not accentuated how and how effective it may be realized. There are two fundamental problems related to innovation for businesses. One of them is management problem including innovation generation process and the other one is marketing problem which shall allow commercialization and market launching of the innovations effectively. It means that the product to be revealed shall not be assessed as innovation unless they will be subject to effective marketing process. In this sense, businesses should have innovation strategies which will allow them to reach success in both production and commercialization processes of innovation (Uzkurt, 2010).

Innovation process's bringing significant uncertainties for businesses makes the control and manageability of the process harder. Among these uncertainties the most notable ones are financial, technological, organizational uncertainties and market uncertainties. During innovation process, it is very difficult to predict outset how much financial resource will be spent. And this is seen as an important barrier preventing innovation activities for businesses not having much power and averting risk. The speed of change of the technology forces businesses to work with new technologies at all times, and on the other hand, increases technology cycle rate for businesses, causing important costs for the businesses. On the other hand, at the adoption process of some innovations adopted by the businesses, it is one of the risks frequently witnessed during the application that important part of the employees may resist during familiarization of innovations adopted by businesses. Lastly, the risk of non-acceptance of the new products and services launched to the market by the customers should be considered as one of the areas of uncertainties which will establish important handicaps during innovation process. Considering the fact that the success rate of the new products and services launched to new products and services is around 10-15 percent, the extent of the risk is revealed (Uzkurt, 2010). These risks will also bring serious risks for the businesses. These risks may have a role preventing many businesses to conduct innovative activities. For this reason, it is required to have a business structure and culture which may mitigate these uncertainties. The conduct of supportive and regulative roles by the government and other competent authorities at some points that businesses may not overcome shall help to make this process more dynamic and active.

2.2. Performance Increasing Policies in Innovation Management of Businesses

The innovation policy recommendations required for evolvement in order to increase innovation performance of businesses is attempted to be summarized in this section. This section of the World Bank Turkish Report published in 2006 was built on three headings (www.inovasyondunyasi.com, 20.06.2014).

- ✓ To advance general policy framework and infrastructure for innovation
- ✓ To develop financial opportunities for innovation
- ✓ To increase corporate effectiveness of Turkish national innovation system.

Short evaluations related to each of the headings:

2.3. To Develop General Policy and Infrastructure for Innovation

It is required to realize political and legal changes in order to provide suitable environmental conditions for

innovation realized at firm level. It is recommended to strengthen the collaboration between researchers and firms besides political and legal requirements and to make the incentives granted to Teknoparks available to all universities. It is recommended to increase the number and qualities of the interfaces providing communication and collaboration between the firms, universities, and research centers. Teknoparks between the current innovation interfaces, university industry research centers (USAM), technology development centers (TEKMER) and industry contact officers as one of the most recent formations are listed among the samples. The report announces availability of TUBITAK regulation related to consortium establishment of public and private sector, and at the same time, and the fact that TUBITAK provides seed capital and technical assistance to young entrepreneurs. Emphasizing that the programs observed as successful at international level may be considered in Turkey, MAGNET from Israel, TEKES from Finland, and ATP Program from the USA were given as examples (www.inovasyon.com, 27.07.2014).

2.4. Developing Financing Opportunities for Innovation

Financing, especially financing innovation and SMSEs (Small and Medium Sized Enterprises), is defined as one of the most important barriers of growth in business. Addressing this issue in its report on Turkey the World Bank recommends that consideration of the current programs (such as financial incentives) the best practices at international level for supporting R&D studies of private sector and new firm foundations. One of the important issues is that the effect of the financial incentives on the SMSEs is not at sufficient level. The reason for that the SMSEs do not generate sufficient amount of profits and they do not maintain accounting records related to the R&D within a suitable accounting system. When grant and loan programs are considered TEKES from Finland, Magnet program from Israel, Small Enterprise Research Aid Program (SERAP) in Hong Kong, Industrial Technical Aid Fund in Malaysia (ITAF), and lastly Science and Technology Projects sponsored by the World Bank are considered as among the successful samples. In order to encourage new firm foundations which may be competent for innovation it is recommended to develop policies to support entrepreneurial capital. It is recommended to review the applicable legislation in entrepreneurial capital area, and to support capital market reforms, leading an increase in the liquidity in the stock exchanges.

2.5. Increasing Corporate Effectiveness of National Innovation System

In Turkey report of the World Bank, the concept considered as a national innovation system is defined as a network system developing or adopting technology dealing with the process around the policies and strategies, established by public and private entities and having interaction to each other. Although the existence of all applicable entities responsible for science, technology and innovation policies establishing national innovation system of Turkey is accepted the Report recommends increase in effectiveness of national innovation system. It is emphasized in order to increase the effectiveness that the mission and organization Of TUBITAK are important, that there are difficulties caused in application of the centralized policies considering the widespread and size of the country, and to overcome this new strategies and entities will be needed, that the roles of the firms should be strengthened in innovation process, and that not only technological innovation but also organizational and process changes should be considered in innovation definition (www.inovasyondunyası.com, 13.09.2014).

3. TEAM LEARNING TYPES IN INNOVATION MANAGEMENT

Team learning may be in three forms: the *first one* is learning inside the team by conducting it, the *second one* is inter-teams learning meaning sharing of some information with other person or group, and the *third one* is learning in the market, meaning learning from outside the firm (Polat, Öner, 2000).

3.1. Sectors with Effective Process Novelty and Product Novelty

As novelties are applied in innovation management they should be applied by checking the suitability with the structure of each of the sectors. Because, a novelty applied in one sector during innovation process may not be applicable to another industry. Novelty applications have differences from industry to industry.

According to such, Miller and Blais concluded the followings in their study;

- ✓ More **product innovation** is observed in computer hardware and medicine industries,
- ✓ Both **process innovation** and **product innovation** are observed in metal products sector,

- ✓ **Process innovation** is observed in paper industry,
- ✓ **Process innovation** and **product innovation** are observed relatively less in wear and finance sectors.

The conclusion to be deduced from here is that the sectors utilizing the latest technology are at the forefront in new product development subject, and other sectors make innovations mostly related to the business processes that we may call organizational innovation (Polat, Öner, 2000).

3.2. Innovation Conduct by Businesses

In order that the businesses will be able to save their competitive advantage they should make innovation continuously. And therefore they look for a way to make the products and services they generated more useful, better, more quality and more attractive and make their works better, more effective and more efficient. Many opportunities such as changing needs of customers, new customer requests, and technological advancements will allow them to develop innovative ideas.

Table 1. Team Learning Strategic

Technology / Market	Current	New
New	Market novelty New market model strategy	Non continuous innovation New risk unit strategy
Current	Innovation step by step Cost reduction strategy	Technical innovation Technological entrepreneurial strategy

Source: POLAT, Mustafa; ÖNER, M. Atilla (2000), "Innovation Management Techniques in Firms", Yeditepe University Institute of Social Sciences, Istanbul

For example a firm noticed its customers' interest for healthy nutrition may start producing "organic milk". Organic milk is processed from cows fed in a natural and healthy environment and again processed in a healthy process. The customers desiring to reach healthy and natural foods will prefer milks of the firm producing organic milk instead of other milks. Therefore this business would be deemed to response changing needs of the customers (i.e. healthy nutrition) and new customer requests (i.e. use of natural products) and applied innovation by using this opportunity (Gökçe, 2010).

3.3. Catching Opportunities

A business should define and evaluate the opportunities continuously for potential innovation ideas. These opportunities may be originated from the employees' innovation ideas, rivals' studies, customers' changing technologies, or suppliers; or the results of a research& development (R&D) study conducted by an entity or a person or obligation to comply with a new regulation, law or standard may cause innovation opportunities. A business which does not want to lose its competition power should be catching such kinds of signals without losing time (Gökçe, 2010).

3.4. Strategic Selection

It is required to choose the most important one among the opportunities caught before allocating resources in order to commence innovation activity. In this selection, the foremost of the factors to be considered is the customer needs and requests. Even the big companies having vast resources allocated for innovation may not evaluate all these opportunities. The real success is to select the biggest competition advantage and turn it to innovation (Gökçe, 2010).

3.5. Obtainment of Required Information

It is required to allocate the required resources before realizing the innovation idea having the highest potential in giving competition power to the business. To this end, the information required for development of the product, service or process should be collected. Obtainment of oral information is also important in addition to written information. Among the ways to reach non-written information we may mention employment of a foreign or domestic expert in innovation operations as an employee or a consultant and provision of services from universities or R&D institutions in the country or abroad. Regardless the method of selection, the adoption of the information obtained by the business and converting it into written form to the extent possible is important for continuance of the competency and competitive advantage (Gökçe, 2010).

3.6. Development of the Solution and Commercialization

The next step after the completion of innovation process upon collection of the information and information sources is application. In this phase, the studies are conducted until the product, service or process will be in its latest form. The development studies supported by the information received from the market continuously shall be continued with the marketing of the product or service or commercial use of process (Gökçe, 2010). This phase will insure evaluation of all successes and failures in all phases, generation of the required information, and use thereof to manage the innovation process better. Since the effect of learning will reflect on all other phases, it will be of great importance for the continuity of innovation and accordingly continuity of compatibility of business (Gökçe, 2010).

4. EVOLVEMENT OF INNOVATION SYSTEM

4.1. Innovation System

Innovation system is a framework representing the nature of the interactive innovation processes and relations. The main theme of this framework is that their economic performance depends on the relation between them and other interested and complimentary actors (national, regional or local). Herein, inter business relations as the carrying elements of diffusion and learning of information production, corporate regulations utilized by the innovators, shared information infrastructure are important elements contributing to the systematization of innovation activities. Innovation activity as well as information production and diffusion shall be at the center of the framework. Therefore, innovation activity, information management, interactive (social) and accumulative processes operating depending on the corporate structure determines also the position of university in innovation system. Since university output carrying and spreading university information in the form of academic and professional skills/ competence are considered as the primary inputs of the innovation activities, the information processes hosted therein and university-industry relations with the university have entered among the primary elements of innovation system (Freeman, 1982).

Innovation system; includes a cluster of actors in which other firms, organizations and institutions interacting each other during production and diffusion of useful information being new and economic. Four main groups may be defined in terms of institutions managing similar properties and relations. These are:

- ✓ **Production sector:** consists of production firms and R&D units thereof.
- ✓ **Science and technology sector:** consists of education and research components.
- ✓ **Innovation support units (services sector):** consists of the entities providing financial support, technical consultancy, physical support (i.e. equipment, software, measurement-analysis, etc.), marketing or breeding supports for new technology or procedures to the firms for new product and process developments.
- ✓ **Corporate sector:** Formal entities (e.g. occupational entities, legal and regulatory framework etc.) and informal entities (i.e. rules, conventions and norms directing behaviors and shaping the expectations) regulating relations between the system actor, increasing their innovation capacities, and managing the collaboration and conflict processes are included.

4.2. Organizational Culture in Businesses and Effect of Communication to Innovation

The effect of organization culture and inter corporation communication on productivity is a known fact. To this end, in this section of the study the effect of the organizational culture to innovativeness followed by the effect of the intra-organizational communication to innovativeness is attempted to be explained.

4.3. Effect of Organizational Culture to Innovation in Businesses

Innovation is the key factor for firm successes and each change may cause problem. In this phase, the innovation culture of the firm has an important role. If the firm's innovation culture is suitable the response time to changes will be shorter, and accordingly it will be successful in change process. Contrary to that, if this time will be longer, usefulness and problem solving potential of innovation process will fail. Failure to response in due time will cause waste of source. The collective effectiveness of all employees and management together in formation of innovation culture will insure feeling of usefulness of innovation in the entire world. If the firm will analyze and define the problem instead of hiding them the innovation compliance shall be easy to that extent (Cannarela

and Piccioni, 2003).

It is argued that industry structure is effective on innovation activities. The factors such as change in the industry of operation, activities of other firms, and entrance barriers affect the innovation processes of the organizations. It is obvious that innovation studies will have positive effect to handle with competition. Besides all of the foregoing, it may be said that the size of the firm effects the innovation and large size firms have more innovative structure. Old firms tied with their bureaucratic structure are less interested in innovation than the new firms. Firms with larger size will have larger share in the market allowing them to have more power to develop new products. It is obvious that innovation is affected adversely in the organizations with higher distinction between blue and white collar employees compare to organizations with more collaborative organizations. Besides, it is found from the experimental studies that the firms having more products in their ranges are more innovative and such state affects their innovation studies positively (Bozkurt and Taşçıoğlu, 2007).

According to the economists, technical advancement is realized through technology presentation or as forced by demand. According to the technology presentation hypothesis the research personnel of the firm ignite the innovation. According to the hypothesis, large size firms which are able transfer resources to the R&D Department and employ more researchers shall have advantage. According to the demand pushing hypothesis, the starter of the innovation is the marketing or production personnel of the firm. As a result of the relation of such personnel, the R&D Department will response to innovation request and develop new product. Both hypotheses claim that large sized firms have advantage over the smaller firms, since they are able to allocate resource to develop the requested product and have the required infrastructure. On the other hand, the connection between marketing and the R&D departments may be established more difficult the firms employing more personnel. The firms should develop methods to overcome this issue (Su, 2003).

Besides the organizational culture, the size of the organization may be seen as an important variable in innovativeness. The SMSEs may face with some difficulties when making innovations, since the applicable legislation to be complied with will be seen as more complex to the SMSEs. Due to their sizes they will experience many difficulties in conducting legal, administrative, commercial transactions. In the world where the global processes “globalization” at one side and “regional blocking” at the other side are observed, it will be more difficult for the SMSEs to access the cross border markets and make innovation studies (Su, 2003).

4.4. Effect of Intra-Organizational Communication to Innovation

As the communication process is performed effectively, the personnel will not understand the roles and functions expected from them only but also the purpose of the organization. For example, support is provided for the areas such as making teamwork possible, support of the decision processes, removal of inter-departmental barriers. As you may know, the organizational restrictions of the businesses such as time pressure, geographical distances and growing scales, it is not possible to be confined with traditional methods. Therefore, the new tools and techniques such as computer-mediated asynchronous communication (CMAC), Electronic Conference Systems, Group Communication Programs (Groupware), Internet Telephone, Virtual private Networks replaced the face-top-face communication. In this manner, the role of the organizational communication in organizational success increased (Berry and Laudon & Laudon, 2006). In an organization where communication is not satisfactory, it is expected that the purposes of the organization should be understood and comprehended, and the members of the organization tend to act in coordination and collaboration to realize the common purposes.

Five types of communication relationships are defined in the organizations. These forms are face-to-face communication, electronic mail, direct messaging, cell phone, and short messaging (SMS).

5. CONCLUSION AND ADVICES

Innovation, besides it conceptual definition, has great importance for businesses for provision of competitive advantage since it provides competitive advantage in recent years. Indeed, as technology of present date may produce similar products/ services the marketing and distribution ways started to indicate similarities. Many businesses agree now that customer obtainment and provision of continuous customer satisfaction are required. Also, the number of firms joined with the global trade was increased relatively, and the firms entered an intensive competition to produce differentiated and new products as increasing the productivity and profitability

simultaneously. The innovation concept -as a new element which will show its effect in the competitive power to assist quality products and create cost advantage- entered into the areas of interests of the businesses intensely. Contrary to common knowledge, innovation includes improvement and development activities which may also be established through successive processes step by step besides though great attempts as a result of the novel and inexperienced radical ideas applied not only in the product but also in the process, organization, and marketing. In order to establish these change and novelties as an innovation they should create value.

Organizational structure and processes have considerable importance in the development of the innovative sides of the businesses. Some adjustments should be made in the organizational structure and processes for making business innovative. The factors brought by internal and external environment should be considered when making this. The organizational structures used by the businesses are against organizational structures, complexity, bureaucracy, similarity, and stability. Innovative businesses tend to simplify organizational systems and bureaucracy. In this manner, the work of the middle management is reshaped.

The innovation will establish the basis on the issues such as economic growth and social welfare for many businesses and society. The developed countries in the world continuously take advantage of the technological innovations. It will bring competition advantages for businesses.

Innovation is the process requiring effort and attention. The opportunities and threats should be evaluated well and an effective innovation strategy should be defined. More important than that it is required to establish a customer oriented innovation culture inside continuous communication and information flow with tolerance, taking risk, awarding successes. Especially, information flow and collaboration allows feedbacks between the actors of innovation system and more important than that for better improvement of innovation activities.

REFERENCES

Ada, N. (2007). "Örgütsel İletişim ve Yeni bilgi Teknolojileri, Örgütsel İletişim Ağları" Ege Akademik Bakış Dergisi

Aktan, C. C ve Tutar, H. (2007). " Bir Sosyal Sermaye Olarak Kültür", Pazarlama ve İletişim Kültürü Dergisi.

Akyos, M. Durgut, M. ve Göker, A. (2003), "Ulusal İnovasyon Sistemi: Kavramsal".

Altan, R. (2007). "Türkiye ve AB Bölgesel Kalkınma Politikaları".

Aygören, H. Şenyürek, Ş., Erçil A. ve Karaata S. (2009), "İnovasyon Yönetimi", İstanbul Sanayi Odası, İstanbul.

Aygen, S. (2006). "İşletmelerde Yenilik Yönetimi Sürecinde Örgüt Yapılarında ve Hizmet Tasarımlarında Yaşanan Dönüşümler: Antalya İli Beş Yıldızlı Konaklama İşletmelerinde Ampirik Bir Araştırma ve Hizmet Tasarımı Önerisi", Doktora Tezi, Selçuk University, Konya.

Ayhan, A. (2002). "Dünden Bugüne Türkiye'de Bilim ve Teknoloji ve Geleceğin Teknolojileri", Beta Yayınevi, İstanbul

Barker, A. (2002). "Yenilikçiliğin Simyası", MESS Yayınları, İstanbul.

Carson, J. and Steller, M. (2002). "Maritime Product Development Process: An Approach From Other Industries

Campbell, A., Luchs, K. S. , Çev. : SUNGUR (2002), Ezgi, "Temel Yetenek Tabanlı Strateji", Epsilon Yayınevi, İstanbul.

Cannarella, C., Pıccıonı, V. (2003), "Innovation Transfer and Rural SMEs", Journal of Central European Agriculture (online).

Demirci, E. (2007). "Stratejik Girişimciliğin Firma Yenilikçiliğine Etkisi", Yüksek Lisans Tezi, Gebze İleri Teknoloji Enstitüsü, Gebze.

Duran, C. (2009). "Yeniliğin Yaratıcılıkla Olan İlişkisi ve Yeniliği Geliştirme Süreci", Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Celal Bayar University, Manisa.

Durgut, M. ve Akyos, M. (2001). "Bölgesel İnovasyon Sistemleri ve Teknoloji Öngörüsü"

Durna, U. (2002). "Yenilik Yönetimi", Nobel Yayınevi, Ankara.

Eren, E. (1982). "İşletmelerde Yenilik Politikası: Kuram ve Uygulamada Yenilik", İstanbul University Yayını, İstanbul.

Eren, E. (2001). "Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi", Beta Yayınları, İstanbul

Elçi, Ş. (2007). "İnovasyon Kalkınmanın ve Rekabetin Anahtarı", Technopolis Group, Ankara

Freeman, C. (1982). 'The Economics of Innovation Second Edition,Cambridge,MA,MIT Presss.

Güleş, H. K. ve Bülbül, H. (2004), "Yenilikçilik", Nobel Yayınları, Ankara.

Güleş, H.K. ve Bülbül, H.(2004), "Yenilikçilik, İşletmelerin Stratejik Rekabet Aracı", Nobel Yayın, Ankara.

Gökcek, O. (2007). "Yenilik Yönetimi Süreci ve Yenilik Stratejileri: Otomotiv Sektöründe Bir Alan Çalışması", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul University, İstanbul

Gökçe, G. S. (2010). "İnovasyon Kavramı ve İnovasyonun Önemi", Fırat Kalkınma Ajansı, Malatya.

Gürgen, H. (1997). "Örgütlerde İletişim Kalitesi", Der Yayınları, İstanbul.

Harrıson, T. M. and Stephen, T. D. (1996). Computer Networking and Scholarship in the 21st Century University, SUNY Press.

Herzog, P. (2008). "Open and Closed Innovation; Different Cultures for Different Strategies", Gabler Verlag,, 1st Edition , Germany.

OECD-Eurostat, Oslo, K. (2005). "Yenilik Verilerinin Toplanması ve Yorumlanması için İlkeler", 3. Baskı, TÜBİTAK

Özçelik, E. ve Taymaz, E. (2002), "Does Innovativeness Matter for International Competitiveness in Developing Countries?, The Case of Turkish Manufacturing Industries", Working Papers in Economics, Economic Research Center, Middle East Technical University.

Rıederer, J. P., BAIER, Melanie and Graefe, G. (2005). "Innovation Management: An Overview And Some Best Practices".

Rogers, Everett M. (1995), "Diffusion of Innovation", Fourth Edition, The Free Press, New York, USA

Polat, M., Öner, M. Atilla (2000), "Firmalarda Yenilik Yönetimi Teknikleri", Yeditepe University Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Polattaş, Oğuz (2009), "Şirketlerde İnovasyon Sisteminin Gelişimi", Mesleki Yeterlik Tezi, T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı.

Sauer, P. L and O'donnell, J. B. (2007). "A Diffusion of Innovation Model of New Services: A Study of Student Adoption of New College Majors", Canisius College Richard J., Wehle School of Business Working Papers.

Su, K. T. (2003). "Rekabet Hukukunda Teşebbüslerin Hakim Durumunun Belirlenmesinde Pazar Gücünün Ölçülmesi" Rekabet Kurumu Uzmanlık Tezi.

Taymaz, E. (2003). "Teknolojik Yenilik ve Ekonomik Performans".

Tekin, M., Güleş, H. K., Öğüt, A. (2006). "Değişim Çağında Teknoloji Yönetimi", Nobel Yayın Dağıtım, Ankara

TÜSİAD (2003). " Ulusal İnovasyon Sistemi", İstanbul.

TÜSİAD (2009). " 2010 Yılına Girerken Türkiye Ekonomisi", İstanbul.

Uzkurt, C. (2008). "Yenilik Yönetimi ve Yenilikçi Örgüt Kültürü", Beta Basım Yayın, İstanbul.

Uzkurt, C. (2010). "İnovasyon Yönetimi: İnovasyon Nedir, Nasıl Yapılır ve Nasıl Pazarlanır?", Eskişehir Osmangazi University, İİBF, İşletme Bölümü, Ankara Sanayi Odası Yayını, Ankara

Ülgen, H., Mirze, S. K. (2010). "İşletmelerde Stratejik Yönetim", Beta Yayınları, İstanbul.

Ünver, İ. (2009). "İşletmelerde Yenilik ve Yönetimi", Çerçeve Dergisi.

www.inovasyondunyasi.com, 20.06.2014

www.inovasyondunyasi.com, 30.07.2014

International
SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal
Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
e-ISSN: 2587-1587

Examination Article

Subject Area
Yabancı Dil

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 99
PP: 1884-1891

Arrival
13 May 2022
Published
30 June 2022
Article ID Number
62962
Article Serial Number
04

Doi Number
http://dx.doi.org/10.29228/sssj.62962

How to Cite This Article
Karslı, V. (2022). "A Systematic Review of Virtual Reality Studies in Foreign Language Teaching" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:99; pp:1884-1891

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

A Systematic Review of Virtual Reality Studies in Foreign Language Teaching

Yabancı Dil Öğretiminde Sanal Gerçeklik Çalışmalarının Sistematik İncelemesi

Veysel KARSLI [1]

[1] Research Assistant. Ataturk University, Institute of Educational Sciences, Erzurum, Turkey

ABSTRACT

Developments in teaching technologies in recent years have made it possible to use virtual reality in foreign language teaching processes. However, the lack of technical knowledge and the lack of awareness of the potential of virtual reality and its usability in language teaching have caused virtual reality not to be used widely. For this reason, in this study, studies in this field were systematically examined in order to show the usability and effect of virtual reality technology for the improvement of foreign language teaching processes. In this context, relevant searches were made in three large databases and 46 studies were included in the scope of the study. These studies were examined in detail by the content analysis method in terms of the research methods, data collection tools, language domains targeted, sample levels, and sample sizes and the results were reported. The results obtained show that research methods, data collection tools, language domains targeted, sample levels, and sample sizes vary according to the purpose and scope of the study. Finally, based on the results obtained in the study, some suggestions were made for future studies.

Keywords: Virtual Reality, Foreign Language Teaching, Virtual Learning Environments

ÖZET

Son yıllarda öğretim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, yabancı dil öğretim süreçlerinde sanal gerçekliğin kullanımını mümkün kılmıştır. Ancak teknik bilgi eksikliği ve sanal gerçekliğin potansiyelinin ve dil öğretiminde kullanılabilirliğinin farkında olunmaması sanal gerçekliğin yaygın olarak kullanılmamasına neden olmuştur. Bu nedenle bu çalışmada sanal gerçeklik teknolojisinin yabancı dil öğretim süreçlerinin iyileştirilmesine yönelik kullanılabilirliğini ve etkisini gösterebilmek için bu alandaki çalışmalar sistematik olarak incelenmiştir. Bu kapsamda üç büyük veri tabanında ilgili taramalar yapılmış ve 46 çalışma araştırma kapsamına alınmıştır. Bu çalışmalar içerik analizi yöntemi ile araştırma yöntemleri, veri toplama araçları, hedeflenen dil alanları, örneklem düzeyleri ve örneklem büyüklükleri açısından detaylı bir şekilde incelenmiş ve sonuçlar rapor edilmiştir. Elde edilen sonuçlar, araştırma yöntemlerinin, veri toplama araçlarının, hedeflenen dil alanlarının, örneklem düzeylerinin ve örneklem büyüklüklerinin çalışmanın amacına ve kapsamına göre farklılık gösterdiğini göstermektedir. Son olarak çalışmada elde edilen sonuçlara dayalı olarak gelecekte yapılacak araştırmalar için bazı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sanal Gerçeklik, Yabancı Dil Öğretimi, Sanal Öğrenme Ortamları

1. INTRODUCTION

With the developments in technology, the use and integration of technology in the language classroom environment have increased. This has made it possible to use innovative and emerging technologies such as virtual reality (VR) in the field of education (Parmaxi, et al., 2017; Loup, et al., 2016). VR can be defined as an extremely immersive experience that a person can enjoy and simulate something real (Lorenzo et al. 2019; Papanastasiou et al. 2018; Wei et al. 2015). VR is a technology that offers impossible experiences in educational environments with many endless opportunities. Moreover, VR is considered one of the most effective learning aid of today's world (Rogers, 2019). In this context, it is stressed that VR could have a great impact on the development of cognitive, psychomotor and affective skills (Jensen & Konradsen, 2018) as users can experience a very immersive and engaging learning environment thanks to VR (Makransky & Lilleholt, 2018). In support of this, Chavez and Bayona (2018), Krokos et al. (2019), Radianti et al. (2020) also observed in their studies that VR has the potential to provide permanent learning as it allows students to experience what they have learned in a real-life environment. These environments also allow students to interact directly with their environment and experience learning on their own (Lin & Lan, 2015; Christoforou et al., 2019). Moreover, VR has been connected to the development of positive attitudes such as motivation, collaboration, and engagement (Avgousti, 2018; Liu et al., 2018; Makransky & Lilleholt, 2018; Munezane, 2019; Snelson & Hsu, 2019). Therefore, it can be said that it has highly positive effects on learning outcomes (Gargrish, et al., 2020). In this context, it is argued that incorporating technology, namely VR, into language teaching and learning will improve the quality of the learning and the teaching process (Wang, et al., 2021). Considering all these benefits, it is thought that the use of VR in language learning processes will allow learning content that cannot be experienced in traditional teaching environments (Freina & Ott, 2015). However, even though VR is quite effective, teachers or researchers still hesitate to use this technology in the teaching environment as they are not aware of its potential and power in the learning process (Parmaxi, et al.,

2017). At this point, it is necessary to inform language teachers and researchers about the effectiveness of VR in developing language skills, the availability of VR applications that can be used for language learning, and the usability of these applications in foreign language teaching processes. In this context, this study examined the articles published in this field and provided empirical data and examined the anatomical structure of these articles to demonstrate the status, potential, effectiveness, and use of VR in foreign language teaching. The articles were analyzed in terms of their research methods, data collection tools, language domains targeted, sample levels, and sample sizes. For this purpose, the study tried to answer the following questions:

- ✓ What is the distribution of the studies by years of publication?
- ✓ What are the most frequently used research methods in the studies?
- ✓ What are the sample levels and sizes in the studies?
- ✓ What are the most frequently targeted language domains in the studies?
- ✓ What are the most frequently used data collection tools in the studies?
- ✓ What are the VR applications used in the studies?
- ✓ What are the roles of the samples and the researchers?
- ✓ What are the foreign languages aimed to be developed in the studies?

2. METHOD

In this study, content analysis was used. Content analysis is described as the detailed analysis of various types of documents (e.g. articles, journals.) for a specific purpose (McMillan & Schumacher 2010; Fraenkel et al., 2012). In this context, in this study, content analysis was used to analyze the studies in terms of their research methods, data collection tools, language domains targeted, sample levels, and sample sizes from a linguistic perspective.

2.1. Scope of the Study

Within the scope of the purpose of the study, Scopus, Web of Knowledge, and Eric databases were searched to identify studies to be included in the study. Searches were made using the keywords "virtual reality" and "foreign language" together. As a result of the searches made, the abstract, introduction, and methodology sections of the articles were examined and the studies suitable for the scope of the study were determined. Finally, 46 studies suitable for the purpose and scope of the study were included in this study.

2.2. Data Collection and Data Analysis

Content analysis was used to analyze the studies determined within the scope and purpose of the study. Before starting the analysis process, an "article analysis form" was developed by the researcher in accordance with the purpose and scope of the study. In this context, the publication year, research methods, data collection tools, language domains targeted, samples, and sample sizes of the studies were included in the analysis form. Then, the validity of the form was ensured by consulting a field expert and the form was given its final shape. After the analysis was completed, the findings were presented by grouping them according to the research questions.

3. FINDINGS

3.1. Distribution of the Studies by Years of Publication

Table 1. Distribution of the Studies by Years of Publication

Publication Year	Number of Studies Published
2008	2
2013	2
2015	2
2016	1
2017	2
2018	2
2019	8
2020	10
2021	12
2022	5
Total	46

According to Table 1, it can be seen that empirical studies on the use of VR in language learning have started to be carried out since 2008. When the distribution of the studies is examined, it is understood that there is a shift in the number of studies by year, especially after 2018.

3.2. Research Methods Used in the Studies

Table 2. Research Methods Used in the Studies

Method	*f*	%
Quantitative	22	48
Qualitative	5	11
Mixed	19	41
Total	46	100

When Table 2 is examined, it can be seen that quantitative research methods were used in 48% of the studies, mixed research methods were used in 41% of the studies, and qualitative research methods were used in %11 of the studies.

3.3. Sample Levels and Sample Sizes in the Studies

Table 3. Sample Levels in the Studies

Sample Type	*f*	%
Primary School Students	5	10.6
Middle School Students	5	10.6
High School Students	6	12.8
Undergraduate Students	31	66

According to Table 3, most of the studies were conducted with undergraduate students (N=31). However, the number of studies conducted with high school students (N=6), primary school students (N=5), and middle school students (N=5) were limited in numbers. In addition, only one study used more than one sample level.

Table 4. Sample Sizes in the Studies

Sample Size	*f*	%
1-10	3	6.5
11-30	15	32.6
31-50	14	30.4
50-100	13	28.3
100+	1	2.2
Total	46	100

Table 4 shows that most of the studies were conducted with 11-30 (N=15), 31-50 (N=14), and 50-100 (N=13) people, respectively. On the other hand, it was seen that three studies were conducted with 1-10 people, and only one study was conducted with more than 100 people.

3.4. Language Domains Examined in the Studies

Table 5. Language Domains Examined in the Studies

Language Domain	*f*
Speaking/Pronunciation	15
Vocabulary	12
Reading/Comprehension	5
Writing	2
Culture Learning	8
Affective Variables (Motivation, attitude, anxiety)	17
Total	59

It can be seen in Table 5 that affective variables such as motivation, attitude, and anxiety (N=17) are the most examined language domains in the studies. In addition, speaking/pronunciation (N=15) and vocabulary (N=12) are the domains that were examined in most of the studies. However, writing (N=2) was the least examined language domain in the studies.

3.5. Data Collection Tools Used in the Studies

Table 6. Data Collection Tools Used in the Studies

Data Collection Tool	*f*
Interview	20
Questionnaire/Survey	34
Observation	5
Proficiency Exam	18
Video Recordings	7
Eye Tracking	1
TOTAL	85

Table 6 reveals that questionnaires/surveys were the most commonly used data collection (N=34). Moreover, interviews (N=20) and proficiency exams (N=18) were also used as data collection tools in most of the studies. However, eye tracking was used in only one study as a data collection tool.

3.6. VR Applications Used in the Studies

Table 7. VR Applications Used in the Studies

VR Application	*f*
360° video/image applications	11
Mondly	6
Google Expeditions	4
EduVenture® Vr	3
Google Tours Vr	2
Second Life	2
VEC3D	1
Google Earth Vr	1
CAVE	1
VirtUAM	1
NeuroVr2	1
VILLAGE	1
vTime	1
Kingspray Graffiti Simulator	1
iVr Kitchen	1
House of Languages	1
VRLE	1
Angels and Demigods	1
Altspace	1
GEFE	1
VRAPT	1
VocabGo	1
IVR	1

Table 7 shows that a total of 24 different VR applications were used in the studies. Among these applications, 360° video/image applications (N=11) were the most used VR applications in the studies. It can also be understood from the table that Mondly (N=6), Google Expeditions (N=4), and EduVenture® Vr (N=3) were the applications used commonly in the studies examined within the scope of this study.

3.7. Roles of the Samples and the Researchers in the Studies

Table 8. Roles of the Samples in the Studies

Role of the Sample	*f*
User	*1*
Opinion Giving	*1*
User & Opinion Giving	*44*

According to Table 8, it is seen that the roles of the participants in the studies were mainly both user and opinion giving (N=1). However, they took the role of only user (N=1) and only opinion giving (N=1) in one study.

Table 9. Roles of the Researchers in the Studies

Role of the Researchers	*f*
Guide	*2*
Guide & Executor	*34*
Developer & Guide & Executor	*10*

When Table 9 is examined, it can be understood that the researchers mainly took the role of guide and executor (N=34) in the studies. In addition, researchers played developer, guide, and executor roles at the same time in 10 studies. On the other hand, in two studies researchers took the role of only guide.

3.8. Foreign Languages Aimed to be Developed in the Studies

Table 10. Foreign Languages Aimed to be Developed in the Studies

Foreign Language	*f*
English	*28*
Chinese	*5*
German	*3*
French	*2*
Italian	*2*
Spanish	*1*
Japanese	*1*

Polish	*1*
Korean	*1*
Russian	*1*
Czech	*1*

It can be concluded from Table 10 that English (N=28) was the most common language aimed to be developed in the studies examined within the scope of the study. Chinese was the second common language (N=5) in the studies. However, Spanish, Japanese, Polish, Korean, Russian, and Czech were only aimed to be developed in one study each.

4. RESULTS AND DISCUSSION

This study aimed to examine and analyze the articles published in the field of VR and language teaching from a linguistic perspective. The research methods, data collection tools, language domains targeted, sample levels, and sample sizes in the studies were examined. The results of the study are limited to 46 published articles on VR and language teaching.

When the results are examined, it can be said that use of VR in language learning processes has an increasing trend since 2008, especially after 2018. This can be explained by the developments in technology in recent years and the active use of developing technologies in foreign language teaching processes (Shadiev, et al., 2017; Wang, et al., 2021).

According to the results, it was found that the most commonly used research method was quantitative research method. This may be because of the advantages provided by quantitative research methods such as providing more reliable data and comparison regarding the data obtained (Lin, 2015; Dewaele & Li, 2020). In addition, it was also identified that mixed research methods were also preferred in most of the studies as mixed research method allows he quantitative data to be supported with qualitative data to get a more reliable result (Gong et al., 2020).

It was observed in the results that the studies were mostly conducted with undergraduate students. This is thought to be because of the ease of accessibility of university students by academics (Toy & Tosunoğlu, 2007). Moreover, it is thought that undergraduate students have the necessary language and technology skills to conduct the studies more effectively (Johnson, 2015). On the other hand, when the sample sizes in the studies were examined, it was seen that the sample sizes in the studies were mostly between 1-10, 31-50 and 50-100. However, only one study was conducted with more than one hundred people. This may be due to the fact that virtual reality is difficult to implement in very large groups (Chong, et al., 2018; Alalwan, et al., 2020).

When the language domains examined in the studies were analysed, it was understood that the affective variables such as motivation, attitude and anxiety were the most commonly examined language domains. This can be explained by the significance of the affective variables on language learning processes. According to Krashen (1982), affective variables are one of the most significant factors affecting language learning and acquisition process of the learner. It was also seen that most of the studies were focusing on the effects of VR applications on different language domains such as language skills, culture learning or affective variables. In this context, speaking and vocabulary skills were most commonly examined in the studies. This may be related to the fact that vocabulary is considered to form the basis of all language skills (Tılfarlıoğlu & Bozgeyik, 2012; Paribakht & Webb, 2016), and speaking skill is considered the most significant language skill to be able to communicate (Rao, 2019). In addition, culture learning was also one of the language domains frequently studied in studies. This can be explained with the strong relationship between learning the culture of the target language and language learning as it is thought that having a cultural background of a language makes language learning a lot easier (Gaeini, et al., 2011; Soomro, et al., 2015).

According to the results, it was determined that the most commonly used data collection tool in the studies was questionnaire/survey. This can be explained by the fact that the questionnaires are quite suitable for social science research and data analysis is quite easy (Bihu, 2021). In addition, interviews were also used as a data collection tool in the studies as interviews provide the necessary qualitative data to support the quantitative data (Cobern & Adams, 2020).

When the VR applications used in the studies were examined, it was revealed that there were plenty of VR applications available to use in language learning processes. The results showed that researchers mostly used applications that provide 360° videos and images as materials. The reason for this is the ease of use and accessibility of 360 videos and images, and most importantly, it provides the user with the feeling of being in that environment and offers a learning experience close to reality (Rupp, et al., 2019). On the other hand, an application called Mondly was also one of the most used applications in the studies. It can be thought that this is related to the

ease of use of the application, the fact that it is free and offers various activities and content for learning many languages (Gokturk, 2017).

Another notable result of the study was that, the participants took the role of user and opinion giving in almost all of the studies. On the other hand, researchers or teachers mainly took the roles of both guide and executor. This can be explained by the researcher's desire to prevent errors and disruptions that may occur during the process, to control the process and to intervene where necessary (Fink, 2000; Murumaa-Mengel & Sibak, 2014).

Finally, the results of the study showed that English was the most common language that was aimed to be developed in the studies examined within the scope of this study. The main reason for this can be considered as the fact that English is accepted as an international language in almost all areas all over the world and is taught as a second language in almost all countries (Dewi, 2012; Tan, et al., 2020; Moulin & Campos, 2017).

5. CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS

When the result of this study are evaluated, it can be seen that the effects of VR on foreign language learning processes have been examined in terms of various language domains. It has been determined that researchers used various research methods, data collection tools, language domains targeted, sample levels, and sample sizes depending on their purpose. In addition, depending on the scope and aim of their studies, researchers mainly took the role of both guide and executor at the same time. However, they gave the user and opinion giving roles to the participants of their studies. Moreover, the results also showed that VR can be used to teach and learn various languages. Therefore, language teachers, no matter which language they are teaching, should realize the potential of VR and consider using VR in their teaching environments.

The following suggestions are made regarding the results obtained in the study.

- ✓ Qualitative studies on the use of VR in language learning can be designed.
- ✓ Further research can be designed and conducted to investigate the possible effectiveness of VR on listening skill development.
- ✓ Applied research can be designed and participants can be given more active roles such as designer and developer.

REFERENCES

Alalwan, N., Cheng, L., Al-Samarraie, H., Yousef, R., Alzahrani, A. I., & Sarsam, S. M. (2020). Challenges and prospects of virtual reality and augmented reality utilization among primary school teachers: A developing country perspective. *Studies in Educational Evaluation*

Avgousti, M. I. (2018). Intercultural communicative competence and online exchanges: A systematic review. *Computer Assisted Language Learning*, *31*(8), 819-853.

Bihu, R. (2021). Questionnaire Survey Methodology in Educational and Social Science Studies.

Chavez, B., & Bayona S. (2018). Virtual Reality in the Learning Process. In Á Rocha, H. Adeli, L. Reis & S. Costanzo (Eds.), *Trends and Advances in Information Systems and Technologies*. WorldCIST'18 2018 (pp. 1345-1356). Springer.

Chong, H. T., Lim, C. K., & Tan, K. L. (2018, September). Challenges in virtual reality system: A review. In *AIP Conference Proceedings* (Vol. 2016, No. 1, p. 020037). AIP Publishing LLC.

Cobern, W. W., & Adams, B. A. (2020). When interviewing: how many is enough?. *International Journal of Assessment Tools in Education*, *7*(1), 73-79.

Christoforou, M., Xerou, E., & Papadima-Sophocleous, S. (2019). Integrating a virtual reality application to simulate situated learning experiences in a foreign language course. *CALL and complexity–short papers from EUROCALL*, 82-87.

Dewaele, J. M., & Li, C. (2020). Emotions in second language acquisition: A critical review and research agenda. *Foreign Language World*, *196*(1), 34-49.

Dewi, A. (2012). English as an international language: An overview. *JEE, Journal of English and Education*, *6*(2).

Fink, A. S. (2000, December). The role of the researcher in the qualitative research process. A potential barrier to archiving qualitative data. In *Forum Qualitative Sozialforschung/Forum: Qualitative Social Research, 1*(2).

Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., & Hyun, H. H. (2012). How to design and evaluate research in education.

Freina, L., & Ott, M. (2015). A literature review on immersive virtual reality in education: state of the art and perspectives. In I. Roceanu, F. Moldoveanu, S. Trausan-Matu, D. Barbieru, D. Beliga & A. Ionita (Eds.), *Proceedings of the 11th International Conference eLearning and Software for Education - Rethinking education by leveraging the eLearning pillar of the Digital Agenda for Europe* (p. 133-141). "Carol I" National Defence University.

Gaeini, M., & Basirizadeh, F. S. (2011). THE ROLE OF CULTURE IN LANGUAGE TEACHING. In *ICERI2011 Proceedings* (pp. 4092-4095). IATED.

Gargrish, S., Mantri, A., & Singh, G. (2020, February). Measuring Students' Motivation towards Virtual Reality Game-Like Learning Environments. In *2020 Indo–Taiwan 2nd International Conference on Computing, Analytics and Networks (Indo-Taiwan ICAN)* (pp. 164-169). IEEE.

Gong, Y. F., Gao, X. A., & Lyu, B. (2020). Teaching Chinese as a second or foreign language to non-Chinese learners in mainland China (2014–2018). *Language Teaching*, *53*(1), 44-62.

Gokturk, N. (2017). Mondly Learning Languages (Review). In M. O'Brien & J. Levis (Eds). *Proceedings of the 8th Pronunciation in Second Language Learning and Teaching Conference*, (p. 241-247)

Jensen, L., & Konradsen, F. (2018). A review of the use of virtual reality head-mounted displays in education and training. *Education and Information Technologies*, *23*(4), 1515-1529.

Johnson, L., Becker, S. A., Estrada, V., & Freeman, A. (2015). *NMC horizon report: 2015 library edition* (pp. 1-54). The New Media Consortium.

Krashen, S. D. (1982). *Child-Adult Differences in Second Language Acquisition. Series on Issues in Second Language Research*. Newbury House Publishers.

Krokos, E., Plaisant, C., & Varshney, A. (2019). Virtual memory palaces: immersion aids recall. *Virtual reality*, *23*(1), 1-15.

Lin, H. (2015). Computer-mediated communication (CMC) in L2 oral proficiency development: A meta-analysis. *ReCALL*, *27*(3), 261-287.

Lin, T. J., & Lan, Y. J. (2015). Language learning in virtual reality environments: Past, present, and future. *Journal of Educational Technology & Society*, *18*(4), 486-497.

Liu, Q., Gong, D., & Chen, M. (2018). Applying virtual reality to study the effects of environmental education on college students' ethics and environmental literacy. *EURASIA Journal of Mathematics, Science and Technology Education*, *14*(6), 2255-2263.

Lorenzo, G., Lledó, A., Arráez-Vera, G., & Lorenzo-Lledó, A. (2019). The application of immersive virtual reality for students with ASD: A review between 1990–2017. *Education and Information Technologies*, *24*(1), 127-151.

Loup, G., Serna, A., Iksal, S., & George, S. (2016, September). Immersion and persistence: Improving learners' engagement in authentic learning situations. In *European conference on technology enhanced learning* (pp. 410-415). Springer, Cham.

Makransky, G., & Lilleholt, L. (2018). A structural equation modeling investigation of the emotional value of immersive virtual reality in education. *Educational Technology Research and Development*, *66*(5), 1141-1164.

McMillan, J. H., & Schumacher, S. (2010). Research in Education: Evidence-Based Inquiry, MyEducationLab Series. *Pearson*.

Moulin, L., & Campos, C. (2017). English as an international language: A critical approach. *IOSR Journal of Research & Method in Education*, *7*(2), 30-41.

Munezane, Y. (2021). A new model of intercultural communicative competence: bridging language classrooms and intercultural communicative contexts. *Studies in Higher Education*, *46*(8), 1664-1681.

Murumaa-Mengel, M., & Siibak, A. (2014). Roles of a Researcher: Reflections after doing a Case-study with Youth on a Sensitive Topic. *Media Practice and Everyday Agency in Europe*, 249.

Papanastasiou, G., Drigas, A., Skianis, C., Lytras, M., & Papanastasiou, E. (2019). Virtual and augmented reality effects on K-12, higher and tertiary education students' twenty-first century skills. *Virtual Reality*, *23*(4), 425-436.

Paribakht, T. S., & Webb, S. (2016). The relationship between academic vocabulary coverage and scores on a standardized English proficiency test. *Journal of English for Academic Purposes*, *21*, 121-132.

Parmaxi, A., Stylianou, K., & Zaphiris, P. (2017, September). Leveraging virtual trips in Google expeditions to elevate students' social exploration. In *IFIP conference on human-computer interaction* (pp. 368-371). Springer, Cham.

Radianti, J., Majchrzak, T. A., Fromm, J., & Wohlgenannt, I. (2020). A systematic review of immersive virtual reality applications for higher education: Design elements, lessons learned, and research agenda. *Computers & Education*, *147*, 103778.

Rao, P. S. (2019). The importance of speaking skills in English classrooms. *Alford Council of International English & Literature Journal (ACIELJ)*, *2*(2), 6-18.

Rogers, S. (2019). Virtual reality: The learning aid of the 21st century. *Secondary Virtual reality: The learning aid of the 21st century*.

Rupp, M. A., Odette, K. L., Kozachuk, J., Michaelis, J. R., Smither, J. A., & McConnell, D. S. (2019). Investigating learning outcomes and subjective experiences in 360-degree videos. *Computers & Education*, *128*, 256-268.

Shadiev, R., & Yang, M. (2020). Review of studies on technology-enhanced language learning and teaching. *Sustainability*, *12*(2), 524.

Snelson, C., & Hsu, Y. C. (2020). Educational 360-degree videos in virtual reality: A scoping review of the emerging research. *TechTrends*, *64*(3), 404-412.

Soomro, S., Kazemian, B., & Mahar, I. (2015). The importance of culture in second and foreign language learning. *Dinamika Ilmu: Journal of Education*, *15*(1), 1-10.

Tan, K. H., Farashaiyan, A., Sahragard, R., & Faryabi, F. (2020). Implications of English as an International Language for Language Pedagogy. *International Journal of Higher Education*, *9*(1), 22-31.

Tılfarlıoğlu, F. F. Y., & Bozgeyik, Y. (2012). The relationship between vocabulary learning strategies and vocabulary proficiency of English language learners. *International Journal of Applied Linguistics and English Literature*, *1*(2), 91-101.

Toy, B. Y., & Tosunoğlu, N. G. (2007). Sosyal bilimler alanındaki araştırmalarda bilimsel araştırma süreci, istatistiksel teknikler ve yapılan hatalar. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (1), 1-20.

Wang, Z., Guo, Y., Wang, Y., Tu, Y. F., & Liu, C. (2021). Technological Solutions for Sustainable Development: Effects of a Visual Prompt Scaffolding-Based Virtual Reality Approach on EFL Learners' Reading Comprehension, Learning Attitude, Motivation, and Anxiety. *Sustainability*, *13*(24), 13977.

Wei, X., Weng, D., Liu, Y., & Wang, Y. (2015). Teaching based on augmented reality for a technical creative design course. *Computers & Education*, *81*, 221-234.

International
SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal
Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
e-ISSN: 2587-1587

Research Article

Subject Area
Human and Economic Geography

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 99
PP: 1892-19019

Arrival
12 April 2022
Published
30 June 2022
Article ID Number
62391
Article Serial Number
05

Doi Number
http://dx.doi.org/10.29228/sssj.62391

How to Cite This Article
Karademir, N. (2022). "Kahramanmaraş'ta Yaratıcı Turizm" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:99; pp:1892-1909

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Kahramanmaraş'ta Yaratıcı Turizm

Creative Tourism In Kahramanmaraş

Nadire KARADEMİR [1]

[1] Doç. Dr. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Kahramanmaraş, Türkiye

ÖZET

Yaratıcı turizm, hem şehirlerde hem de kırsal kesimde insanların aktif katılım sağladığı etkinliklerde yaratıcılık potansiyelini geliştiren, gidilen yörenin otantik özelliklerini deneyimlemek ve öğrenmek fırsatı sunan, yerel halk ile turistler arasında iletişim kuran ve yaşam kültürü oluşturan bir turizm çeşididir. Yaratıcı şehirlerin yaratıcı bireylere sağladığı imkânlar sonucunda oluşmuştur. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yaratıcı turizmin sürdürülebilirlik açısından işlevi önemlidir. Kahramanmaraş, bulunduğu coğrafi konum nedeniyle somut kültürel miras ögeleri kadar soyut olmayan kültürel miras ögelerini de bulundurmaktadır. El sanatları, coğrafi işaretli ürünler, yerel edebiyat, festivaller, yöresel yiyecekler Maraş'ı farklı kılan unsurlarını oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın amacı Kahramanmaraş'ın yerel kültürün ve geleneksel bilginin deneyimlenmesini beraberinde getiren yaratıcı turizm potansiyelini belirlemek ve sürdürülebilirlik açısından değerlendirmektir. Yörede deneyimleyerek öğrenmek, etkin katılım sağlamak, beceri geliştirmek ve yerel halk ile yakın ilişkiler dâhilinde yaratıcı turizm adına değerlendirilebilecek çok sayıda öge bulunmaktadır. Çalışmada Kahramanmaraş'ın yaratıcı turizm potansiyelinin yüksek olduğu ve yaratıcı turizmle ilgili projelerin yapılmasının gerekli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yaratıcılık, Yaratıcı turizm, Yaratıcı ekonomi, Kahramanmaraş, Türkiye

ABSTRACT

Creative tourism is a type of tourism that connects local people and visitors and creates a culture of life, offering the opportunity to develop the potential of creativity, experience and learn the authentic features of the region it goes to, both in cities and rural areas. It is the result of the opportunities that creative cities provide to creative individuals. As all over the world, the function of creative tourism in Turkey is important in terms of sustainability. Kahramanmaraş contains cultural heritage elements that are not as abstract as concrete cultural heritage elements due to its geographical location. Handicrafts, geographically marked products, local literature, festivals, local food are the elements that make Maraş different. In this context, the aim of the study is to determine the creative tourism potential of Kahramanmaraş, which brings with it the experience of local culture and traditional knowledge, and to evaluate it in terms of sustainability. There are many elements that can be evaluated in the name of creative tourism within the scope of learning by experiencing in the region, participating effectively, developing skills and close relations with the local people. In the study, it was concluded that the creative tourism potential of Kahramanmaraş is high and plans and projects on creative tourism are necessary.

Keywords: Creativity, Creative tourism, Creative economy, Kahramanmaraş, Turkey

1. GİRİŞ

Günümüzde turizm sektörü hızlı bir şekilde büyüme ve değişme sürecine girmiş, turist beklentilerinin farklılaşmasına bağlı olarak yeni turizm türleri ortaya çıkmıştır. Yaratıcı turizm de kültürel turizm odaklı turizm tipleri arasında turistlerin kendilerini geliştirip farklı deneyimler yaşamalarını sağlayan bir turizm türü olmuştur. Son dönemlerde gelişmiş ülkelerde şehir nüfusu %80'leri bulmakta, Dünya nüfusunun yarısından fazlası şehirlerde yaşamaktadır. Birleşmiş Milletlere göre şehir nüfusu 2030 yılınadek %61 büyüyerek şehirlerde yaşayanların 5 milyar olacağı tahmin edilmektedir. Dolayısıyla şehirler gelişmişliğin de göstergesi olarak önemlerini korumakta, şehir turizmi ise şehirlerarası küresel ekonomide ve büyüme yarışında rekabet gücünü artırıp şehirlerin yaratıcılıklarını ve yaratıcı endüstri stratejilerini kullanıp farkındalık sağlamaya çalışmaktadır (Emekli, 2018). Dünyada yaşanan sosyal siyasal, ekonomik ve teknolojik gelişmeler turizm sektöründeki tüketim kalıplarını değiştirmiştir. Turizmin birinci kuşağını kişilerin boş zaman değerlendirme ve dinlenme ihtiyaçlarını temin eden deniz-güneş-kum turizmi, ikinci kuşağını tarihi ve kültürel mekânlara yapılan turları içine alan kültür turizmi, üçüncü kuşağını ise turistlerin ilgilerini çeken yaratıcı unsurların tanıtılması ve geliştirilmesine dayalı olan yaratıcı turizm oluşturmaktadır (Chairatana, 2012: 3). Yaratıcılık, var olan bilgilerin kullanılıp faydalı ve yeni fikirlerin üretilmesi (Özçer, 2005: 12), insanlarda açığa çıkmış ve gizli kalmış olan yetenekler, serüvenci düşünebilme ve sorunlara duyarlı olabilme süreci, yenilikçi olma kavramları ile ifade edilmektedir. Dolayısıyla yaratıcılık moda, sanatsal yapılar, bilim, reklamcılık, dekorasyon gibi sosyal, sanatsal, endüstriyel ve bilimsel birçok alana yayılmıştır (Öncü, 1992). Yaratıcılık, yaratıcı üretim kapsamında tedarikçilerin ve destinasyonların etkilendiği ürünlerini oldukça hızlı bir şekilde yenileme imkânı sağlamakta ve değer katmaktadır (Richards, 2001; Richards ve Wilson, 2006).

Yaratıcı turizm kavramı ilk kez bir turizm türü olarak kullanılmış olmakla birlikte tanımı yapılmamış (Richards, 2011), Richards Greg literatüre öncülük etmiştir. Eurotex Projesi ile 1990'larda Avrupa'da ilk defa gündem oluşturan kavram Richards & Raymond (2000: 18) tarafından bu projede "turistik bölgelerin özelliklerini taşıyan öğrenme deneyimlerine ve kurslara turistlerin aktif olarak katılıp kendilerindeki yaratıcı yönlerini geliştiren bir turizm çeşidi" olarak ifade edilmiştir. Yaratıcı turizm kavramı genellikle kültürel turizmin bir şekli ya da uzantısı olarak ele alınmıştır (Richards & Marques, 2012:2). Fakat kültürel turizmden kaynak bileşenleri, hedef kitlesi ile kültürel mirasa etkisi ve sürdürülebilirlik açısından farklılık göstermektedir. (Ohridska-Olson & Ivanov, 2010:11). Bu durumda yaratıcı turizmin kültürel turizmin bir uzantısı olarak (Richards & Wilson, 2008; Richards, 2011), kültür turizmine göre çok daha fazla potansiyele sahip olduğu söylenebilir (Korez-Vide, 2013). Yaratıcı turizm ABD'de 2006' da UNESCO yaratıcı şehir Ağ'ı temsilcileri ve turizmcilerin katıldığı "Yaratıcı Turizm İçin Sürdürülebilir Stratejilere Doğru" isimli konferansta bir yörenin kültürel sanatsal, mirasını, özgün karakterini öğrenmek, bölgede yaşayanlarla yakın iletişim kurup yaşayan kültürünü etkileşimli şekilde öğrenip otantik deneyimler yaşamak için yapılan seyahatler olarak ifade edilmiştir (UNESCO, 2006). Dolayısıyla beceri geliştirme, yaratıcı potansiyel ve etkin katılım, yerel halk ile yakın ilişkiler, otantik tecrübelerin yaşandığı deneyimleyerek öğrenme vurguları ile bir bölgenin sanatını, özgün kültürel mirasını etkin bir katılımla deneyimleyip öğrenme imkânı sağlayan kültürün yaratıcı deneyimlerle sunulduğu sürdürebilir bir turizm türüdür (Zoğal & Emekli, 2017; Raymond, 2007: 147). Yaratıcı turizmin kültür turizminin bir uzantısı ya da ona bir tepki olarak ortaya çıkmasının (Richards, 2011; Richards & Wilson, 2008;) sebebi yaratıcı turistler kültürel turistlerin aksine kendilerinin kişisel gelişimleri ve kimliklerinin oluşumlarına yardım edecek olan aktif olarak deneyimler arayışında olmalarıdır (Richards & Raymond, 2000;Richards, 2000). Dolayısıyla yaratıcı turizm sosyal duygusal eğitsel ve psikolojik yarar sağlamak amacıyla turistlerin daha çok etkileşimde bulunmalarını, yaşayan kültüre aktif olarak katılmalarını sağlamaktadır. Turist bulunduğu bölgede günlük hayatın içerisinde üretici konumunda yer almakta (Richards & Wilson, 2008), turistlerin özellikle yaratıcılık deneyimleriyle turizm mekânındaki günlük aktivitelere katılma arzuları üzerine odaklanılmaktadır (Ajanovic & Çizel, 2015).

Günümüzde postmodern turizm paradigması hâkim olmakla birlikte, turist tipolojileri değişmiş, sanal deneyimler ve otantik ögelere ilgi artmış ve teknolojiden maksimum düzeyde yararlanılmaya başlanmıştır (Urry, 2009: 219). Bu durumda konserlere, müzelere, bale gösterilerine gitmek, sanat galerilerini gezmek gibi seyretmeye veya izlemeye dayalı olan kültürel turizmin aktiviteleri diğer yaratıcı turizm aktivitelerinden ayrılmaktadır. Destinasyonlardaki uzun süreli kurslara katılmak gibi deneyimleri içeren tecrübe etme, katılım ve öğrenmeye dayalı aktiviteler ile turizm bölgelerindeki günübirlik yapılan kurslara katılıp deneyim kazanma ve öğrenmede yaratıcı turizmi oluşturmaktadır (Ohridska-Olson & Ivanov, 2010:4). Yaratıcı turizmin geliştirilebilmesi dış sermaye yerine yaratıcı olan iç sermayenin durumuna bağlı olduğu, el sanatları, boyama, şarkı, festival, dans gibi sürece bağlı etkinliklerden oluştuğu için kültür turizminde olduğu gibi herhangi bir yere bağlılık bulunmamaktadır. Dolayısıyla müze, anıt gibi somut miraslara dayalı olan kültür turizmine göre daha sürdürülebilirlik sağlamaktadır (Richards & Wilson, 2006: 1216). Çünkü kültürel turizm faaliyetleri görsel unsurlara dayalı iken, bu turizm faaliyeti soyut kültür ögelerinin bir parçası olarak yaparak ve yaşayarak öğrenme temeline dayanmakta (Wurzburger vd., 2008: 14), yöre halkının kültür ve kültür mirasının değerini hatırlatıp, yaşatılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır (Ohrıdska-Olson & Ivanov, 2010).Yaratıcı turizm kültürel turizme alternatif değil, aksine güncel konuların ve teknolojinin içinde olduğu tamamlayıcı bir yaklaşım olarak kültürel turizmin bir uzantısıdır. Bu nedenle yaratıcı turizm kavramı ile yaratıcı kültürel turizm kavramı birlikte kullanılabilmektedir (Aydoğan Çifçi, 2020: 28). Cazibe merkezli bir esere, yapıya, kültürel mirasa odaklanan kültürel turizm (somut miras-modern dönem) yaklaşımından, mekân (somut olmayan miras-Post modern dönem) merkezli kültür turizmine kaymış olan coğrafya- ilgi-mekân- kültür -turizm- yaratıcılık arasında gelişen kültürel turizmin yaratıcı turizme dönüşmesine zemin hazırlamaktadır (Emekli, 2021). Farklı ve yeni festivaller, etkinlikler geliştirilip sıradanlaşan turizm ile yaratıcılık arasında yakın hale gelen ilişkiyle ekonomiye çok daha fazla turist faaliyetlerinin eklenmesi sağlanmıştır (Richards, 2020). Yaratıcı turizm ile kültür turizmi arasındaki farklılıklara değinilen Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) "Tourism and Creative Economy" nün çalışmasında kültür turizminin geçmişten beri gelen kaynaklara dayanan ürün temelli ve üretici odaklı olarak finansmanının da kamu tarafından yapıldığı bir turizm biçimi olduğu; yaratıcı turizmin ise yeniliğe öncelik verdiği, üretici değil tüketici odaklı yapıldığı, farklı platformları aracı kullanıp yaratıcı içeriğe odaklandığı, uygulamaya dayalı ve yapım sürecine birlikte katılımın olduğu, işbirliği ile yaratıcı ağların oluşmasını sağladığı ve ticari arzı ve katılımı desteklediği ifade edilmiştir. Turizm sektöründe yaratıcı ekonomi içinde değerlendirilecek olan sektörler olarak tasarım, müzik, oyun, yazılım, reklam, animasyon, radyo, televizyon, mimari, film, gastronomi, performans sanatları ve bütünleştirici oyunlar yer almaktadır (OECD, 2014).

Yaratıcı turistleri diğer turistlerden ayıran unsur yaratıcı ve kültürel aktivitelere katılmalarıdır. Bu turistler algıları ve kişisel özelliklerine göre; çevresel konulara duyarlı olanlar, bilgi ve yetenek öğrenenler, yenilik arayanlar,

dinlenme ve eğlenme isteğinde olanlar, seyahatine eşlik edenin gelişimine önem verenler olarak beş gruba ayrılmıştır. Bunların belirlenmesiyle hedeflenen kitleye göre farklı stratejiler geliştirilmesi için bu turizm sektöründe değerlendirmelerde bulunulmaktadır (Tan vd., 2014: 249). Yaratıcı turistler kültür turizmindeki gibi gezip görmekten daha çok aktif katılımda bulunmak istemekte, tango öğrenmeye Arjantin'e, dini heykelleri boyamaya Rusya'ya, geleneksel yemekleri pişirmeye Fransa'ya gitmektedir (Ohridska-Olson & Ivanov, 2010). Bu turistler tek başına, ailece, gruplar halinde yaratıcı turizm faaliyetlerine katılabilir, tatillerini kendileri ya da turlar tarafından organize edebilirler. Hatta bu turistler geleneksel turistlere göre, tüketen üretici konumunda, daha becerikli ve etkileşim içinde olan kişilerden oluşmaktadır (URL 5).

Günümüzde turistler karmaşık bir yapıya sahip olarak kendini yerel kültürle buluşturan turizm çeşidini bulma arayışı içindedir. Bu arayışa yerel, kültürel geleneklerden, sanat çizimlerinden, el işlerinden ortaya çıkan ve uygulamalı katılım gerektiren yaratıcı turizm aktiviteleri cevap vermektedir. En önemlisi de turistler kırsal alandaki yerel halkla iletişim kurup, atölyelerde el işleri, sanatsal faaliyetler, yemek pişirme, pirinç tarlalarında çalışma gibi aktivitelere katılarak yeteneklerini aktarabilme imkânına sahip olabilmektedirler. Böylece de turistler kendi yaptıkları el yapımı hediyelik eşyalar veya eve dönünce kullanabilecekleri farklı ürünler ortaya koyup farklı yeteneklerini keşfedebilmektedirler (URL 4). Yaratıcı şehir, yaratıcı ekonomi, yaratıcı endüstri kavramlarının merkezinde yer alan, bu kavramların turizme evrilmiş hali olan yaratıcı turizmin önemi gün geçtikçe artmaktadır. Kültür turizminin zamanla kitle turizmine daha çok benzemesi, kültür turizmine katılan turistlerin deneyimli hale gelip bunun yanında ilgi çeken deneyimler istemeleri, çoğu destinasyonun geleneksel turizm ürünlerine farklı alternatifler bulmak istemeleri, turistlerin paket halinde sunulan turistik ürünlerden sıkılmış olmaları gibi konular yaratıcı turizmin öneminin artmasının nedenleri arasında yer almaktadır (Richards, 2009: 82). Yaratıcılık, kültürel miras ve kültür ilişkileri, dijitalleşme, sosyal medya, televizyon dizileri, kent planlaması, hediyelik eşya, filmler, moda, turizm gibi birçok alanlarda kültür ekonomisi kavramının ortaya çıkmasına ve gelişmesine zemin hazırlamaktadır. Yaratıcılık kültür ve ekonomiyi bir araya getiren birçok alt sektör, kültürel üretim-tüketim araçları ile kültür ürün ve hizmetlerini üretip düzenleyerek aktaran aktörleri kapsayan büyük bir sektörü tanımlayarak kırsal ve şehirsel alanlarda önem taşımaya başlamıştır (Gülüm, 2015). Turistik destinasyonlarda yaratıcı endüstrilerin geliştirilip sektörde bir araç olarak kullanılmasıyla yaratıcı turizmin gelişmesi sağlanmaktadır. Eğlenceyi, kültürü ve deneyimi birlikte sunan, otantik-folklorik yöresel öğelerin üretildiği, destinasyonun doğal ortamına yaratıcı turistleri çekip aktivitelere ortak etmeyi amaçlayan yeni nesil turizm türlerinden biri olarak etkinlikleri artmaktadır (Richards, 2011). Dolayısıyla kültürün, sanatsal değerlerin, ekonominin yaratıcı şehre benzer miktarlarda katma değer sağlaması ile hem şehirde turizm gelişecek hem de turizm yaratıcı şehre sosyo-kültürel ve ekonomik bakımdan destek olacaktır. Yaratıcı olaylar, yaratıcı yerler, yaratıcı ağlar, yaratıcı ilişkiler, yaratıcı sınıf, yaratıcı fırsatlar gibi kavramlar yaratıcı turizmin, tüketicilere satılan deneyimlerin, deneyim ekonomisinin temellerini oluşturmaktadır. Üreticilerin ve tüketicilerin birbirleriyle iletişim kurup bir araya gelerek değer yaratma becerilerine dayalı olarak gerçekleştirilen yaratıcı turizm aktiviteleri turistler ve yerel halkı birbirine bağlayan yaratıcı ağlar tarafından oluşturulmaktadır (Richards ve Marques, 2012: 2).

Dünyada en geniş kapsamlı ağlardan biri olan Yaratıcı Turizm Ağı'nın (Creative Tourism Network) yaratıcı turizm potansiyeline sahip olan destinasyonların tanıtımını yapmak, turistlere en iyi yaratıcı turizm destinasyonları ve etkinliklerini önermek amacıyla yaratıcı turistleri ve özel taleplerini tanımlamak, akademik ve profesyonel eğitimler ve turlar düzenlemek, uluslararası konferanslar organize etmek, aktiviteler oluşturmak için araştırmalar yapmak, destinasyonlarla ilgili bilgilendirmeler yaparak turistlerin ulaşılabilirliğini sağlamak gibi görevleri bulunmaktadır (URL-5). 2005'de Avrupa'da dünyanın ilk yaratıcı turizm platformu "Barselona Creative Tourism Network" oluşturulmuştur. Turistlerin bölgeyi yaratıcı bir şekilde keşfetmelerini, yerel gibi hissetmelerini, yerelle etkileşimde bulunmalarını sağlamayı amaçlamaktadır. Ziyaretçilere moda-tasarım, geleneksel halk sanatları, mutfak, el sanatları, performans sanatları, müzik, görsel sanatlar gibi çeşitli ölçeklerde yaratıcı deneyimler sunmaktadır. Sloganları "deneyim" ve "otantiklik"tir. Barcelona Creative Tourism İspanya'da yemek yapımı, Gaudi stili mozaik çalışmaları, halk oyunları, fotoğrafçılık, şarap tadımı, rumba dans kursu gibi yaratıcı aktivitelere yer verilmiştir (URL 5). The Chic and Basic otelinde genç tasarımcılar kişisel yataklar tasarlamışlar, bunları moda gösterileri olarak sahnelemişler, konaklamanın farklı formlarından faydalanmışlardır. Dolayısıyla burada turizm ürününün en yaratıcı yönlerinden birini oluşturan yenilikçilik konaklama alanında uygulanmış, yaratıcı destinasyonlar tarafından yaratıcı turizmi kolaylaştırmak için yaratıcılığın ihtiyaç duymuş olduğu alan yenilikçi bir şekilde kullanılmıştır (Richards, 2009; Richards, 2013). Daha sonraki dönemlerde Fransa, Rusya, Avusturya, Brezilya, Japonya, Çin, ABD, Tayland, Güney Kore gibi ülkelerde de yaratıcı turizm formları kullanılmış, böylece yaratıcı turizmle ilgili olan turistler buralara çekilmiştir. 2010'da birçok sanatsal olan yaratıcılık alanlarının olduğu 34.000 kadar atölye çalışması, sekiz kategoriden oluşan (karnavallar, festivaller, el sanatları vb.). "Creative Paris" projesi başlatılmış ve daha sonra Fransa'nın geneline yayılmıştır. "Creative Tourism Austria" ise oteller ve kaplıcalar gibi ticari ortaklarla iletişimleri geliştirmeye dayalı bir modelle turistlere yaratıcı deneyimler sunmakta,

kültüre ilgi gösteren kitlelere odaklanıp (oymacılık, şarap tadımı, el sanatları, seramik, geleneksel danslar, boyama, yemek kursları vb.) Avusturya'nın bazı bölgelerinin ve şehirlerinin pazarlanmasını sağlamaktadır (Richards & Marques, 2012). "Creative Austria" da sokak sanatları mimarlık, tasarım, çağdaş müzik, moda, film gibi yaratıcı endüstrilerin geçiş bölgesindeki konularla ilgilenmektedir (OECD, 2014). Yaratıcı turizm ağına sahip olan diğer bir ülke ise Güney Kore'dir.2008'de Güney Kore'de yaratıcı sektörün değeri 23 milyar dolardan, 2012'de 46 milyar dolara kadar yükselmiş olması yaratıcı turizm sektörü için büyük bir ekonomik önem taşımaktadır. Ülkede yemek, moda, müzik ve medya gibi Kore kültürüne ait olan alanlarda gençler için destinasyonlar arttırılmıştır (Richards, 2016). Ülkede Kültür, Spor ve Turizm Bakanlığı'nın da bu konuda önemli çalışmaları bulunmaktadır. Moda sektörüne 23 trilyon dolar yatırmış ve film, müzik, televizyon alanlarında da merkez haline gelmek için finansal teşvikler ve çalışmalar yapılmaktadır ((Richards & Marques, 2012). Yine Çin'de 2014'de OECD'nin "Tourism and Creative Economy" isminde yayınladığı raporda her yıl yaklaşık 7 milyon turistin yaratıcı kümeleri ziyaret ettiği belirtilmiştir (OECD, 2014). Bu kümeler tüketim amaçlı deneyimler, yaratıcılıklar sunan işletmeler, butikler, galeriler ve restoranlardan oluşan karışımlar oluşturmaktadır (Richards, 2016). Tayland ekonomisinin temelini de turizm oluşturmakla birlikte turizm sezonu dışındaki dönemlerde turisti çekmek için yaratıcı turizm uygulamaları yapılmaktadır. Geleneksel turizm gelirlerinin azalması nedeniyle Tayland'da seri üretimden vazgeçilmiş, yöre kültürlerini ön plana çıkaracak olan yeni modeller oluşturulmaya başlanmıştır (Zoğal & Emekli, 2017: 31). Mohammadi vd. (2019) ortaya çıktığı dönemdeki aktivitelerin değişkenlik göstermesi nedeniyle yaratıcı turizm örneklerini üç nesil içinde değerlendirmiştir. Birinci nesil yaratıcı turizm destinasyonlarında Grasse ve Vallauris gibi yerlerde parfüm, bıçak ve seramik yapımı; ikinci nesil destinasyona Santa Fe, Tayland ve Avusturya gibi yerlerde el sanatları, dijital sanatlar, güzel sanatlar gibi yaratıcı turizm aktiviteleri; üçüncü nesil destinasyona Teksas, Yeni Zelanda ve Kore gibi yerlerde oyun, pop müzik, film, mutfak, dijital medya, moda gibi dönemin popüler aktiviteleri olarak ifade edilmiştir.

Yaratıcı turizm hem kültürel hem de sosyal değişim ihtiyacına bir cevap olarak bölge sakinlerinin ya da turistlerin yanlarında getirdikleri yerleşik bilgilerini değiş tokuş edip, hayatı zenginleştirmenin bir yolu olarak görülmektedir. Küçük ve yerel işletmeler üzerinde uyaran etkisi yapmakta, farklı kültürel ve yaratıcı alanların gelişmelerine, bunlara bağlı olan alt sektörlerin canlanmasına katkı sağlamakta, sürdürülebilir olmakta, geliştirildiği yerlerde ekonomik faaliyetlerin büyüyüp farklılaşmasına zemin hazırlamakta, kişilere sosyal psikolojik duygusal ve işitsel alanlarda yarar sağlamaktadır (Akşit Aşık, 2014:790). Günümüzde turizmin kitlesel olmaktan uzaklaşıp bireyselliğe doğru gittiği, turist tipolojilerinin değiştiği, sanal deneyimler ve otantik ögelere ilginin arttığı, Post modern turizm paradigmasının hâkimiyet kazandığı, teknolojiden en üst düzeyde yararlanılmaya başlandığı görülmektedir (Urry, 2009: 219). Böylece şehir ve kır hayatında yenilik ve yaratıcılığa olan ilgilerin tekrar canlandırılması amacıyla farklı bir bakış açısı oluşturulmuş, kırsal ve kentsel değişimden turizm faaliyetinin geliştirilmesine kadar her alana uyarlanan bakış açısı yaratıcı dönüşüm olarak ifade edilmiştir (Richards &Marques, 2012). Her şehir yaratıcı bir potansiyele sahiptir. Lakin bu potansiyel bazen durgun hale gelebilir. Şehirlerin gelişiminde hem fiziksel hem de fiziksel olmayan altyapının da önemsenmesi ile yaratıcı şehirler ortaya çıkmakta, bunlar yaratıcı sınıfı korumakta ve beslemekte, dolayısıyla şehre kurumsal bir hareketlilik getirmektir (Landry, 2012). Yaratıcı turizm yerel kültürün ve geleneksel bilginin deneyimlenmesi ile yaratıcı kentlerin gelişimini desteklemektedir. Otantik olarak kültürden beslenen turizm yaratıcı bir alana dönüşmekte şehirlerin yaratıcı yönlerinin geliştirilmesini sağlamakta ve yaratıcı sınıfı kendine çekmektedir (Gülüm 2015: 89).Yaratıcı turizm sektörünün gelişebilmesi için; televizyon, performans sanatlarına ve filmlere yönelik turizmi geliştirmek, festivaller ve etkinlikler düzenlemek, içerisinde yaratıcı unsurların bulunduğu bir turizm imajı sloganı oluşturmak, turizmin hediyelik eşyalarını yaratıcı tasarım ve pazarlamada öncelikli olarak belirlemek, yaratıcı turizm alanı inşa etmek, destinasyondaki yaratıcı faaliyetleri pazarlamak, yaratıcı öğeler ile turizmi birleştirerek yenilikler ortaya çıkarmak gibi stratejileri gerçekleştirmek oldukça önemlidir (Aydoğan Çifçi, 2020: 79). Bu durumda yaratıcı turizmin geliştirilmesi amacıyla arz -talep özelliklerini geliştirmek, doğal ve kültürel varlıklar ve onların ekonomik değerleri ile ilgili farkındalıklar oluşturmak, rekabet ve pazar analizlerini iyi yapıp piyasa koşullarını okumak ve doğru bir yol haritası oluşturmak gerekmektedir (Zoğal & emekli, 2017).

UNESCO 2004 yılında Yaratıcı Şehirler Ağı Programı (UNESCO Creative Cities Network- UCCN) oluşturmuştur. Bu Ağ farklı mekânları, nüfusları gelir seviyeleri ve kapasiteleri olan şehirleri belirli yaratıcı alanlarda birleştirme girişimi olarak şehirlerin kültürel kaynaklarını ekonomik kazanca dönüştürme odaklıdır. Kent imajı yaratma düşüncesi ile hareket eden Ağ edebiyat, zanaat ve halk sanatları, sinema/film, müzik, tasarım, gastronomi ve medya sanatları olarak yedi tematik ağda örgütlenmiştir. Türkiye'den 2015'te bu Ağ'a ilk olarak gastronomi alanında Gaziantep katılmıştır. Daha sonra İstanbul, Hatay, Afyonkarahisar, Kırşehir, Kütahya ve Bursa'nın Ağ'a katılımı sağlanmıştır. Böylece Türkiye'den toplam yedi şehir Yaratıcı Şehirler Ağı'na dâhil olmuştur (URL 1).

Ülkemizde Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından hazırlanan beş yıllık kalkınma planları Türkiye'nin ilgili dönemdeki kalkınma hedeflerinin durumunu, hedeflere ulaşmak için geliştirmiş stratejileri, ilkeleri ve araçları içine

almaktadır. İlk kalkınma planından (1963-1967) günümüze kadar 11 plan gerçekleştirilmiştir. Bunların içerisinde alternatif turizm türlerinden en çok sağlık kategorisine yer verilmiştir. İlk dört kalkınma planlarında kitle turizminin baskın olduğu, altıncı (1990-1994) ve on birinci (2019-2023) plana kadar geçen süredeyse alternatif olan turizm türleri ve sürdürülebilirliğin benimsenmeye başlandığı görülmektedir. On birinci planda ise kruvaziye, gastronomi, kongre, golf, sağlık, inanç, düğün, ve alışveriş turizmi daha çok harcama yapılmasını sağlayan önemli turizm türleri olduğu ifade edilmiştir (Can & Oktay, 2021). Lakin bu planlarda yaratıcı turizm kavramına yer verilmemiş olması gelecekte ülke turizm planlamasına dâhil edilmesi gerekliliğini göstermektedir.

1.1. Literatür Değerlendirmesi

Yaratıcı turizm ile coğrafya yakın ilişki içerisinde olup, alışılmış olan klasik turizmden ve kültürel turizmden hem teorik hem pratik anlamda farklılaşmaktadır. Yaratıcı turizmin sürdürülebilirlik açısından önemli bir işlevi vardır (Zoğal & Emekli, 2017). Türkiye'de yaratıcı turizme konu olacak sayısız miktarda özgün olan kültürel değerler bulunmaktadır. Ülkede yaratıcı turizmle ilişkili olarak yapılacak olan çalışmalarla büyük miktarda sürdürülebilir ekonomik kazanç elde edilebilecektir (Gülüm, 2015). Yaratıcı turizm sürdürülebilirlik çerçevesinde turizmin gelişimine büyük destek sağlamakta, lakin Türkiye'de bu konuda akademik, sektörel ve turizm politikalarında yapılan çalışmaların geliştirilmesi gerekmektedir (Akdu, 2019; Küpeli, 2017). Hatta yıllar içesinde yapılan yerli ve yabancı yayınların yetersiz olduğu, bu turizmin büyümesi ve elde edilen gelirin artırılması için hem teorik hem pratik anlamda geliştirilmesine ihtiyaç duyulduğu düşünülmektedir (Polat, 2021). Türkiye Turizm Stratejisi 2023'de yaratıcı turizm kavramına rastlanmamakla birlikte (Kültüre & Turizm Bakanlığı, 2016), Bulgaristan'da 2016'da "Dünya Medeniyetleri ve Yaratıcı Turizm" kongresinde Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yaratıcı turizmin önemine değinilmiş, tanıtım ve uluslararası işbirliğinin yaratıcı sektörlerle entegrasyonunun sağlanması ve envanter oluşturulması gerekliliğine vurgu yapılmıştır (Anadolu Ajansı, 2016).

Yaratıcı turizm konusunda Türkiye'de sektörel uygulamalar dışında akademik alanda yapılan çalışmalar da oldukça sınırlıdır. Yaratıcı turizmin etkileri (Akşit Aşık, 2014), yeni nesil turizm (Yetkin, 2016), yaratıcı turizm ve halk kültürü (Gülüm, 2015), yaratıcı turizme coğrafi yaklaşım (Zoğal & Emekli, 2017), sürdürülebilirlik ve yaratıcı turizm (Akdu, 2019), Isparta ilinde yaratıcılık (Özdaşlı, vd., 2012),yaratıcı ekonomide turizm sektörü (Küpeli, 2017), Türk el sanatları ve yaratıcı turizm (Akpulat & Polat Üzümcü, 2020), kent turizmi ve yaratıcılık (Emekli, 2018) gibi makale çalışmaları dışında yeni yeni çalışılan az sayıda lisansüstü çalışmaları (Boztoprak, 2021) bulunmaktadır. Ayrıca son dönemde Türkiye'deki şehirlerin UNESCO yaratıcı şehirler ağındaki temalara dâhil olma potansiyelleri (Ajanovic & Çizel, 2015; Altınay & Dinçer, 2017; Yetkin, 2019) ile ilgili çalışmalarda yaratıcılık, yaratıcı şehirler ve yaratıcı kültür adına büyük önem taşımaktadır. Türkiye'de yaratıcı ekonomik faaliyetlerden turizm sektörüne adapte edilebilecek kültürel unsurlar olmakla birlikte uygulamada yetersiz kalındığı söylenebilir. Yine de Türkiye'de Avanos'taki çömlek yapımını deneyimlemek, Adana'da Uluslararası Portakal Çiçeği, Alaçatı Ot, Gaziantep Gastronomi festivaline katılıp, yaparak yaşayarak öğrenmek yaratıcı turizm faaliyetlerine örnekler oluşturmaktadır. Turkish Flavours'da dünyanın her yerindeki aşçılık okullarında ve gastronomi kurslarında Türkiye'de çok sayıda gastronomik deneyimini sağlamakta ve Türk sofrasını ve yaşam şeklini ziyaretçilere sunmaktadır (URL 8).

Türkiye'de turizm coğrafyası çalışmalarının çekiciliklerin incelenmesi, turizme dair mekânsal kalıpların analiz edilmesi, turizm etkileri ve potansiyelinin belirlenmesi gibi klasik turizm coğrafyası yaklaşımlarına göre çok daha öteye geçerek yeni değerlendirmelere ve yaklaşımlara gereksinim duyulmaktadır (Emekli,2021). Günümüzde yaratıcılık yaratıcı sınıflardan, yaratıcı işletmeden, yaratıcı endüstrilerden, yaratıcı yönetimden, yaratıcı ekonomilerden, yaratıcı şehirlerden, yaratıcı turizme kadar gelişim göstermektedir. Yaratıcı turizm Türkiye'de zengin tarihi ve kültürel mirasa, kendine has gelenek ve göreneklere sahip, geliştirilebilecek olan bir turizm çeşididir. Bölgesel ve ulusal anlamda ekonomik gelişmenin sağlanabilmesi, bilgi ve enformasyonun kullanımını gerektiren yaratıcı endüstri kavramını (Akşit Âşık, 2014: 785) dolayısıyla yaratıcı turizm sektörünün geliştirilmesini gerektirmektedir.

Bu yüzyılda turizm için hem gerekli hem de önemli olduğu düşünülen yaratıcılık kavramı Kahramanmaraş'ın temelde yaratıcı endüstriler ve yaratıcı ekonomi kullanılarak yaratıcı turizm potansiyelini ortaya koyup yaratıcı turizm kaynaklarının kullanılabilir bir duruma dönüştürülmesi adına önem taşımaktadır. Çalışma Kahramanmaraş'ta yaratıcı turizm öğelerini, potansiyelini ve yaratıcı turizmin nasıl geliştirilebileceğini coğrafi bakış açısıyla ortaya koyabilmek amacıyla yapılmıştır. Bu çalışmayı literatürde yeni ve değerli kılan ulusal literatürde bu konuları ele alan çalışmaların kısıtlı olması, gelecekte Türkiye ve Kahramanmaraş özelinde yaratıcı turizm çalışmalarına kendine özgü yorumu ile örnek teşkil edecek olması ve önceki literatüre katkı sağlamasıdır. Çalışma yaratıcı turizm, yaratıcı şehirlerin yaratıcılık işlevlerinin süreç dâhilinde önemi ve gelişimlerinin açıklandığı giriş bölümüyle başlamakta, konuyla ilgili daha önce yapılan çalışmalar incelenmekte, çalışmanın

literatürdeki yeri ve yeniliği ile kullanılan yöntemin açıklanması ve literatür ile birleşerek açıklanan bulgular kısmı ile devam etmektedir. Son bölümde ise çalışmadan elde edilen sonuçlar tartışılmaktadır.

2. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Turizm sektörü yaratıcı ekonomi ve yaratıcı sektörlerden beslenmektedir. Dolayısıyla yaratıcı ürünler ve yaratıcı meslekler turizmde çekici bir öge olarak kullanılabilir. Herhangi bir turizm faaliyetinde hem destinasyon, hem turist, hem olay hem de katılım gösterilebilecek kültürel aktivite ne kadar fazla olursa o derece fazla deneyim ve yaratıcılık olacaktır (Zoğal & Emekli, 2017). Türkiye'de yaratıcı turizme gerekli önemin verilmediği, yaratıcı sektörlerle bu turizm ilişkilerinin yeterince yapılmadığı, Türkiye'de turizm sektörünün gelişiminde plan ve politikalarda yaratıcı turizm kavramının bulunmaması, sektörde yaratıcı turizm faaliyetleriyle ilgili çalışmaların yetersizliği, akademik çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Kahramanmaraş bulunduğu coğrafi yapı ve yaratıcı değerlerinin çokluğu nedeniyle yaratıcı turizmin geleceği açısından incelenebilecek bir destinasyon olarak görülmektedir. Kahramanmaraş örnekleminin üzerinden çalışmanın sorunsalı Kahramanmaraş'ta yaratıcı turizm öğeleri nelerdir ve yörede yaratıcı turizm nasıl geliştirilebilir olarak belirlenmiştir. Çalışmada doküman analizi yapılmış, yaratıcı turizmin yaratıcı sektörlerdeki durumuna, Türkiye'de ve Kahramanmaraş özelinde yaratıcı turizm faaliyetlerine dair bilgiler aktarılmıştır. Bu analiz, araştırması yapılan konuyla ilgili olan dokümanların bilimsel esaslar dâhilinde incelenip, içeriğini sistematik olarak titizlikle analiz etmek amacıyla kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir (Wach, 2013). Araştırılmak istenen olgu ya da olgularla ilgili bilgi içeren basılı ve elektronik materyaller, resmi ya da özel tüm belgeler sistemli bir şekilde toplanıp, incelenir ve değerlendirilir (Yıldırım & Şimşek, 2013). Çalışmalarda kullanılan birincil dokümanlar kişilerin kendileri tarafından yazılırken, ikincil dokümanlar başkası tarafından yazılan bilgi kaynaklarını oluşturmaktadır (Balcı,2006).Yaratıcı turizm çalışmalarının kısıtlı olması sebebi ile çalışmada ikincil veriler kullanılmıştır. Dünyada ve Türkiye'de yaratıcı turizm ile ilgili kitaplar, akademik makaleler, dergiler, gazete haberleri, ulusal ve uluslararası kuruluşların raporları incelenmiştir. Yörede turizm ile ilgili olan kamu kurum ve kuruluşlarının özellikle proje bazlı çalışan yetkilileri ile birebir görüşmeler yapılarak kayıt altına alınmıştır. Yaratıcı turizm faaliyeti adına aktif bir şekilde kullanılabileceği düşünülen mekânlar gezilmiş, geçmişten günümüze bu faaliyetleri gerçekleştiren kişilerle görüşülmüş ve faaliyetler deneyimlenmiştir. Çalışma harita ve fotoğraflarla desteklenmiştir. Kahramanmaraş örnekleminden yaratıcı turizm kavramının değerlendirildiği çalışmanın gelecekte yapılacak çalışmalara veri kaynağı oluşturacağı düşünülmektedir.

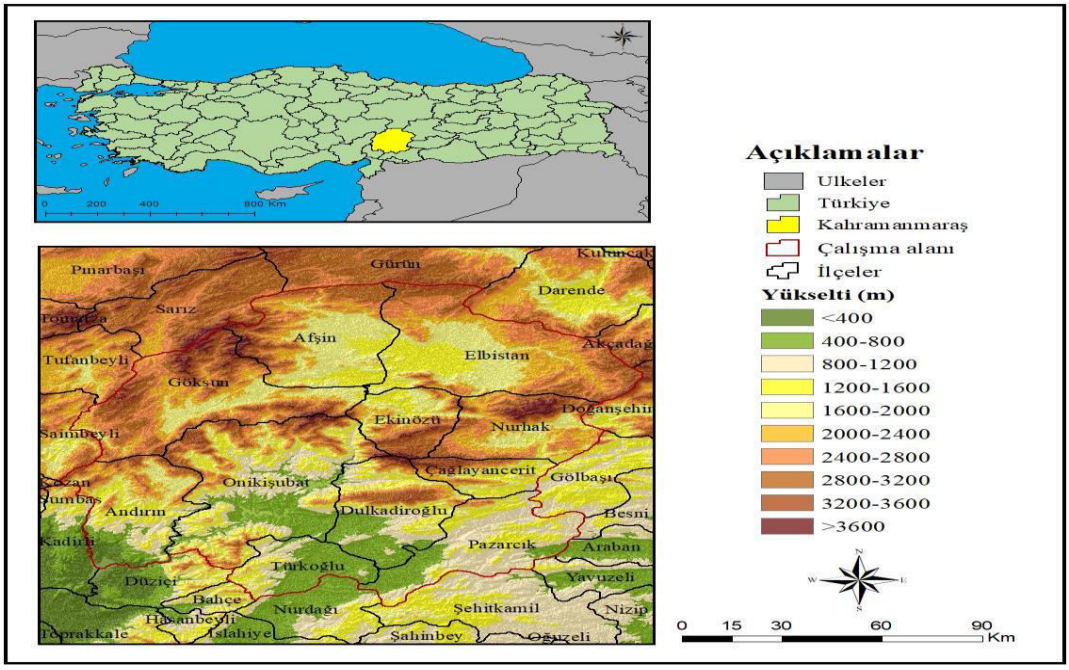
3. BULGULAR

3.1. Araştırma Sahasının Coğrafi Yapısı

Kahramanmaraş, Türkiye'nin güneyinde Akdeniz, Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgelerinin kesiştiği bir konumda, Akdeniz Bölgesinin Adana bölümünde yer almakta olup, Afşin, Elbistan, Ekinözü ve Nurhak ilçeleri Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümü içerisinde kalmaktadır. İl güneyden; Gaziantep'in merkez ilçe ve İslahiye, Adana'nın Bahçe, doğudan; Malatya'nın Darende, Akçadağ ve Doğanşehir, Gaziantep'in Yavuzeli ve Araban, Adıyaman'ın Besni, batıdan; Adana'nın Saimbeyli, Kozan, ve Tufanbeyli, Kayseri'nin Sarız, Osmaniye'nin Kadirli, kuzeyden ise; Sivas'ın Gürün ilçesiyle çevrilidir (Şekil. 1). Yörenin Tersiyer ve Kuaternerde meydana gelen alp orojenik hareketlerle oluşması dağlık ve engebeli bir yapıya sahip olmasına sebebiyet vermiştir Ovalık alanlar ilin güney ve güneydoğusunda, dağlık alanlar ise batı ve kuzeyinde bulunmaktadır. Kahramanmaraş'ın il bazında yükseltisi 150 ile 3027 metreler arasında değişmektedir. Bu yükseltiler arasında bulunduğu göz önüne alındığında ve coğrafi konumunun etkisiyle de iki farklı iklim tipi arasında yer almaktadır. Güneyinde Akdeniz iklimi, kuzeyinde ise karasal iklim görülmektedir. Dolayısıyla hem sıcaklık hem de yağış değerlerinde il bazında farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Kahramanmaraş morfolojik yapısı ve iklim özellikleri nedeniyle su kaynakları bakımından da oldukça zengin bir coğrafi yapıya sahiptir. Yöre tümüyle hidrografik yapı yönünden Ceyhan Havzası içinde kalmakta, Akdeniz ile İran–Turan ve fitocoğrafya bölgesinin geçiş kuşağında, Anadolu Diyagonalı'nın güneyde iki kola ayrıldığı bölgede olduğu için zengin bir floraya sahip olup endemizm oranı yüksektir.

Kahramanmaraş Mezopotamya ve Anadolu arasında önemli bir yol güzergâhında Çukurova'yı Doğu Anadolu'ya ve Güneydoğu Anadolu'yu İç Anadolu'ya bağlayan yolların üzerinde yer almaktadır. Dolayısıyla tarihin her döneminde Anadolu'da stratejik açıdan büyük önem taşıyan köklü bir yerleşim yeri olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti devletinin kuruluşunda önem taşıyan Kahramanmaraş'a 1925'de TBMM tarafından "Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası', 'İstiklal Savaşı'nın öncülüğünü yapmış olması nedeniyle de 1973'de "Kahramanlık" unvanı verilmiştir. Kahramanmaraş'ın 2007'de nüfusu, 1.004.414 olmuştur.2012'de 6360 sayılı yasayla büyükşehir olduktan sonra yapılan büyük yatırımlar ile il dışına yapılan göçlerde büyük oranda azalma yaşanmıştır.2021 yılında nüfusu 1.171.298 ulaşmıştır. Bu nüfusun 594.776 'sı erkek ve 576.522'si kadından oluşmaktadır.

Onikişubat ve Dulkadiroğlu (Merkez ilçeler), Afşin, Andırın, Ekinözü, Elbistan, Türkoğlu, Pazarcık, Nurhak, Göksun, Çağlayancerit ve Kahramanmaraş büyük şehir olmak üzere on iki belediyesi vardır (Şekil 1).

Şekil 1. Kahramanmaraş Lokasyon Haritası.

3.2. Araştırma Sahasındaki Turizm Temaları

Günümüzde turizmdeki gelişmelere paralel olarak kuşaklararasında somut kültürel ögelerden, yaşam biçimi, kültürel kimlik ve atmosfer gibi soyut kültürel değerlere doğru artan bir ilgi söz konusudur. Yaratıcı turizm ile hem kentsel, hem de kırsal alanlardaki yaratıcı turizm öğelerini tanıtmak, geliştirmek, yeni alanlar oluşturmak için çalışmalar yapılmakta, somut olmayan kültürel mirasın turistler tarafından öğrenilip, deneyimlenip kendi yaratıcı becerilerini görmelerine, keşfetmelerine zemin hazırlanmaktadır. Böylece turistlerin yaparak yaşayarak öğrendikleri, kendi becerilerini keşfettikleri ve kazanım sağlamak için de maddi ve manevi her türlü girdiden kaçınmadıkları bir turizm türü karşımıza çıkmaktadır.

Bir bölgenin somut ya da somut olmayan kültürel varlıkları yaratıcı turizmi gerçekleştirmek için kullanılabilecek en önemli ögeleri oluşturmaktadır. Şehirler yerel değerleri olan bu yaratıcılık öğelerini kullanarak ziyaretçileri kendi bölgelerine çekebilmektedir. Böylece bu ögeler yaratıcı turizmin temelini oluşturarak destinasyonların da arz kaynakları hususunda belirleyici olmaktadır. Müzik aletleri, farklı ezgiler, dini törenler, sanat, edebi unsurlar, yiyecek ve giyecekler, el sanatları, yöredeki farklı bir ekmek yapımı dahi kültürel farklılıklar olarak yaratıcı turizmin var olup sürdürülebilir olması açısından önem taşımakta ve yaratıcı turizm adına arz kaynağı olmaktadır (Akşit Aşık, 2014: 791). Kahramanmaraş'ta yaratıcı turizme yönelik çekim unsurları ve arz faktörleri ise; farklı turizm türleri (ekoturizm, gastronomi, sağlık, inanç, kültür, yayla turizmi vb), özgün konaklama hizmetleri (çadırlar, bungalov evler vb.) ve yöreye özgü olan kültürel değerler (yeme-içme, sanatsal etkinlikler, edebi miras, el sanatları, festivaller, folklorik değerler vb.) olarak ifade edilebilir. Kahramanmaraş'ın turizm potansiyeli fiziki ve beşerî coğrafya yapısı nedeniyle oldukça zengindir. Hitit, Roma ve Osmanlı dönemlerinden kalmış kaleler (Maraş, Meryemçil, Hurman, Tilavşin, Süleymanlı, Geben Kalesi vb), camiler, köprüler, Malik Ejder ziyareti, geleneksel tarihi konutlar, kapalı çarşı, hanlar, hamamlar, yöresel yemekler, gelenekler, tarhana, dondurma, kırmızıbiber üretimi, karakucak güreşleri, elma, ceviz vb. festivalleri, edebi şahsiyetleri yönüyle önemli kaynaklara sahiptir. Ayrıca jeolojik yapı nedeniyle oluşan termal kaynaklar (Ilıca, Ekinözü, Döngele), sulak alanlar (Yeşilgöz, Kumaşır gölü, Menzelet ve Sır baraj gölleri, Karagöl, Kısık vadisi, Gavur gölü bataklığı), bitki örtüsü açısından zengin olan ormanlık alanlar (Başkonuş, Yavşan, Kapıçam ve Andırın'da Körçoban) ,mağaralar (Savruk, Döngel, Eshab-ı Keyf, Bulut Deliği vb.) dağlık alanlar ve yaylalar (Ağoluk, Ağıllı, Akifiye, Bertiz, Kozludere, Kazma, Kümperli-Delihacılı, Binboğa, Eğrigöl, Karagöl, Engizek, Çimen, Çalıbalma, Üçkaya, Karagöl vb.) gibi rekreaktif alanlar ve Yedi kuyular kayak merkezi dışında botanik, ornito, av ve yaban hayatı turizmi için de oldukça önemli mekanları oluşturmaktadır. Yörede ekonomik anlamda tahıl ve endüstri bitkileri de yoğun olarak yetiştirilmektedir. Özellikle pamuk üretimi geçmişten günümüze bölgede tekstil sektörünün gelişmesine sebebiyet vermiştir.

Fotoğraf 1. Maraş Tarhanası, Çağlayancerit Cevizi, Maraş Biberi, Maraş Dondurması.

Son yıllarda şehir turizminin en önemli öğelerinden olan somut kültürel ürünlerin aksine daha dinamik bir yapıya sahip olan etkinlikler yaratıcı özellikleri sayesinde her yaştan ve her gelir gurubundan turistleri destinasyonlara çekmektedir. Özellikle şehrin gelişmesine katkıda bulunacak olan etkinlikler ve temalı festival olanakları insanları destinasyonlara yöneltmekte, nostalji ve yenilikleri bir araya getirme fırsatları yaratmaktadır (Emekli, 2018). Kahramanmaraş'ta yapılan festivaller bu konuda şehre büyük kazanımlar sağlama potansiyeline sahiptir. Yörede festival temaları daha çok kültür-sanat, tarım ve yöresel kültürü korumaya yöneliktir. Daha çok yaz ve sonbahar mevsimlerinde yoğunlaşan festivallerin içeriklerinin oluşturulması ve devamlılıkları adına yerel yönetimler çalışmalar yapmaktadır. Kahramanmaraş Karakucak Güreş Festivalleri,12 Şubat Kurtuluş Günü Etkinlikleri (Çete bayramı), Afşin'de Eshab-ı Kehf Kültür Festivalleri, Bulutoğlu Kavkırt Güreş Festivali, Göksun Keklikoluk Barış ve Kültür Festivali, Türkoğlu Avasım Okçuluk Etkinlikleri, Nurhak Kültür Şenlikleri, Boyalı Geleneksel Kısa Şalvar Güreş Turnuvaları, Tekerek At Yarışları ve Atlı Spor Gösterileri, Menzelet Kılavızlu Barajı Off-Shore ve Off-Road Etkinlikleri, Pazarcık Peynir ve Kültür Şenlikleri ve Kahramanmaraş Ekstrem Sporlar Festivali yanında; ürünlerin hasat durumlarına göre Göksun'da elma, Kılılı'da tarla günü, Ekinözü'nde Ters Laleler, Bertiz'de Üzüm, Çağlayancerit'te Ceviz, Andırın 'da Tırşik; yaz mevsiminde yaylalara hayvan otlatmak için çıkıldığı dönemlerde Çağlayancerit Ayranpınarı Yayla Şenlikleri, Helete Yayla Şenlikleri, hayvanların doğal durumuna göre Uludaz 'da Uğur Böceği Festivali, Güvercin Festivali, kış döneminde Yedi Kuyular Kar Festivali; Andırın'da Uluslararası Âşıklar ve Ozanlar Festivali, Ekinözü'nde Acı Su Etkinlikleri, Dondurma Ve Kımızı Biber Festivalleri yapılmaktadır (Karademir; 2021c; Foto 3).

Turizm sektörü içerisinde kültürel unsurların yanı sıra edebi miraslar da bir çekicilik olarak yaratıcılığın kullanıldığı alanlardan biri olmuştur. Uluslararası kitap fuarı ile Frankfurt, Hugo ile Paris, Yahya Kemal ile İstanbul, Kafka ile Prag özdeşleşmekte, turizm destinasyonları ile edebi miras ve etkinlikler arasında ilişkiler sağlanmaktadır (Özdemir, 2011: 107). Büyükşehir belediyesi tarafından şiirin edebiyatın başkenti olarak zikredilen Kahramanmaraş'ta yoğun edebi etkinlikler düzenlenmektedir. Hatta Maraş yedi güzel adamla, Necip Fazıl Kısakürek ile ve daha birçok ozan, yazar, şair ile anılmaktadır. Kahramanmaraş'ta da her yıl düzenli olarak Ekim ayında yapılan Uluslararası Kitap ve Kültür Fuarı (KAFUM) yerel halkın şair yazar ve ozanlarla buluşmasını sağlamaktadır. Fuarda ortalama 100-150 yazarın ve 200 kadar yayınevinin eserleri sergilenip imza günleri düzenlenmektedir (URL 2; Fotoğraf 3).

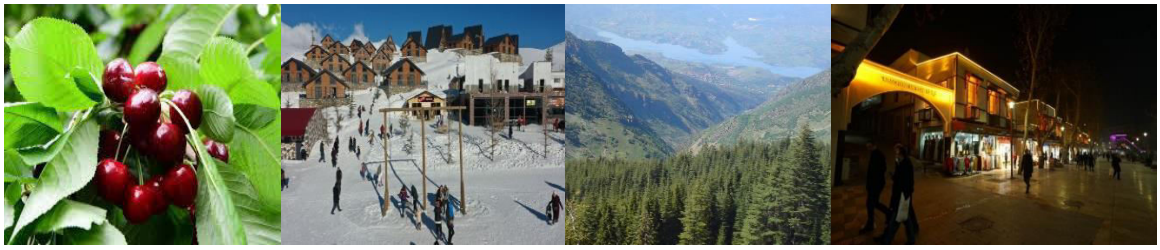
Kahramanmaraş'ta Dulkadiroğlu ilçesinde dijital donanımları olan Yedi Güzel Adam Edebiyat Müzesi edebiyat anlamında şehrin en önemli müzelerindendir. Genel edebiyat müzesi kategorisinde yer alıp, tek yazara ait ögeleri değil diğer müzelerden farklı olarak aralarında bağı olan yedi yazara ait eserlerin yer aldığı bir müzedir. Müzede "Maraş ekolü" olarak adlandırılan yedi güzel adamın eserleri yer almaktadır (Fotoğraf:4). Kahramanmaraş Müzesi, Kurtuluş Destanı Panorama Müzesi, Tematik Mutfak Müzesi, Elbistan Müzesi, Kurtuluş Müzesi, Eğitim Tarihi Müzesi, Kültürel Miras Müzesi, Etnoğrafya Müzesi, Dondurma Müzesi, Dijital Kurtuluş Müzesi, Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi ise diğer önemli müzeler arasında yer almaktadır. Kahramanmaraş Dulkadiroğlu Tematik Uygulamalı Mutfak Müzesinde ziyaretçilerin yöresel lezzetleri tatmalarına imkân sağlayan etkinlikler düzenlenmektedir (URL 2).

Kahramanmaraş şairler kenti ya da edebiyatın başkenti olmayı hak ettiği Maraş ve Maraşlının şairlik ve şiir alanındaki haklı ününü "Maraş'ta üç kapının ikisinden şair çıkar" sözü de göstermektedir. Türk tarihi ve edebiyatında önem taşıyan Maraş Cumhuriyet döneminde de bir edebiyat okulu olmuş, edebiyatın her dalında başarı kaydetmiş, divan ve halk şiiri, roman, öykü, deneme, tiyatro gibi edebiyat türlerinde eserler üretmiş olan şairler ve yazarlar çıkarmıştır (Irmak, 2020). Hamle, Yitiksöz, Uzunoluk, Evvelahir, Onikişubat, Dost, Usare, Yalnız Ardıç, Çetem, Alkış, Ede, Dolunay, Şor, Edik, Dil ve Edebiyat, Mevsimler, Berdücesi ve Müşterek gibi dergiler Kahramanmaraş 'ta yayın hayatı olan edebiyat ve düşünce dergileridir. Bu dergilerde çok eski yıllardan beri birçok konuda farklı perspektiflerde usta kalemlerin yazıları yayınlanmaktadır. Kahramanmaraş'ın kültür mirası içinde Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olan 1984-94 yılları arasında Andırın'da basılan İkindi Yazıları Dergisi'nin tıpkıbasımı gerçekleştirilmiştir. Böylece bu edebi varlıklar sayesinde bölgede edebiyat kültürü yaşatılmaktadır.

Yaratıcılık üzerine odaklanan programlardan biri olan UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı 2004'de oluşturulmuştur. Dünyanın farklı ülkelerinde farklı kültürel, temalar altında birleşen şehirlerdeki kültürel çeşitlilik ve birlikteliği ile ilgili çalışmaların yapılıp, projelerin üretilmesi için hayata geçirilen bu Ağ'da yer alan yedi temadan biri de Edebiyat temasıdır. Yaratıcı edebiyat şehirleri edebiyat eserleriyle ön plana çıkarak ulusal ve uluslararası yayınlar ile şehirde kültürel çeşitliliği arttırmaktadır. Kahramanmaraş 2021 yılında Türkiye'den UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı'na edebiyat teması altında başvuran ilk ve tek şehirdir. Edebiyat manevi anlamda Kahramanmaraş'ta yaşayan insanları bir arada tutma fonksiyonunu üstlenmiştir. Geçmişten günümüze yörede edebiyat kültürü yaşatılmaktadır. Erdem Bayazıt, Nuri Pakdil, Alaaddin Özdenören, Sezai Karakoç, Rasim Özdenören, Akif İnan ve Cahit Zarifoğlu yedi güzel adam olarak; Necip Fazıl Kısakürek' de üstat olarak isimlendirilmektedir. Kahramanmaraş'ta edebiyat dergileri, edebi oluşumlar, şairlerin yanında diğer edebiyat şahsiyetleri, yayıncılık faaliyetleri, Maraş anlatıları gibi konular Ağ'a katılım konusunda önem taşıyan unsurlardır (Somuncu, 2021).

Kahramanmaraş'ın Turizm Stratejisi ve Eylem Planında ilin turizm 2023 vizyonunda eşsiz coğrafi yapısı ve tarihsel geçmişi ile yurt içinde ve yurt dışında rekabet üstünlüklerini kullanıp yarışacak, gelişmiş ülke ve şehirlere karşı ürünlerinin ve hizmetlerinin farklılaştırmasını sağlamış olan bir Kahramanmaraş hedeflenmektedir (URL-2). Bu amaçlar doğrultusunda "Botanik EXPO 2023" organizasyonu Kahramanmaraş'ta gerçekleştirilecektir. Tarım ve bahçecilik alanlarında yenilikçiliği desteklemekte, yaşam kalitesini arttırmanın yanında turizm anlamında da bir fırsat niteliğinde olacak olan 2023 Botanik EXPO Organizasyonu ile şehrin turizm alanında tanıtım ve pazarlama ile büyük atılımlar sağlaması beklenmektedir. Kültür ve Turizm il Müdürlüğüne göre turizm işletme belgeli tesislere ilde 186,986 giriş olması (182,208 yerli, 4,778 yabancı) 303,373 geceleme yapılıyor olması, EXPO döneminde bu rakamların çok daha artacağını düşündürmektedir.

Yine Kahramanmaraş Onikişubat ilçe sınırları içerisinde yer alan Yavşan yaylası eşsiz bitki örtüsü ve yaban hayatı özelliğine sahip olan bir tabiat parkıdır. Yöreye özgü endemik karakterde yaklaşık 65 adet bitki türü bulunmaktadır. Toros sediri, Toros göknarı, Karaçam, Ardıç, yapraklılardan Titrek Kavak ve Meşe türleri yayılış göstermektedir. Ayrıca anıt özelliğindeki ağaçlara da rastlanmaktadır. Başkonuş ise yörede flora ve fauna zenginliği, eko-turizm potansiyeli, ulaşılabilirlik, konaklamaya müsait dağ evleri (bungalov) ile çadır ve karavanları yerleştirmeye uygun alanlar ve rekreaktif faaliyetler açısından çekici unsurlara sahip bir mekandır. Alanda doğal hayatta nesli azalmış yaban hayvanlardan biri olan kızıl geyik üretme istasyonu bulunmaktadır (URL 2). Bu alanlar uygun donatıları sayesinde turizm anlamında önem taşıyan coğrafi mekânları oluşturmaktadır.

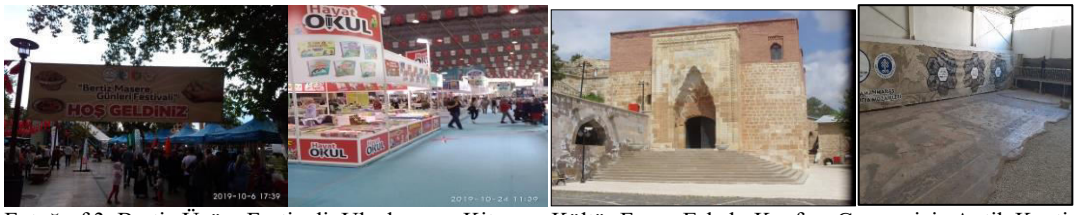
Fotoğraf 2. Çiğşar Kirazı, Yedi Kuyular Kayak Merkezi, Yavşan Dağı ve Tarihi Kapalı Çarşı.

Türk Patent ve Marka Kurumu tarafından Kahramanmaraş'ın yöresel ürünlerinden Maraş tarhanası, biberi, dondurması, Çöreği, Burma Bileziği, Oyma Ceviz Sandığı, File Nakışı, Hartlap Bıçağı, Andırın Tirşiği, Maraş Sumak Ekşisi, Yemenisi, Çağlayancerit Cevizi, Maraş camekanı, Maraş rahlesi, Afşin Koçovası Sarımsağı, Maraş kelle paçası, Maraş Parmak/Sıkma Peyniri, Maraş İşi/Maraş Sim Sırma gibi 18 yöresel ürün coğrafi işaret olarak tescil edilmiştir. Daha birçok ürün içinde başvurular yapılmıştır (URL-2; Fotoğraf**:**1). Kahramanmaraş'ın cips tarhanası fırınlanmış, acılı, kremalı, kaymaklı ve bol yoğurtlu gibi seçeneklerle Almanya Fransa, İtalya, İsviçre, Hollanda ve diğer Avrupa ülkelerine, hatta ABD, Irak ve Rusya'ya ihraç edilmektedir. Bu coğrafi işaretli ürünleri sayesinde il ekonomik anlamda büyük girdiler sağlamaktadır.

Kahramanmaraş'ta turizme girdi oluşturabilecek bir diğer önemli kaynak ise el sanatlarıdır. Kahramanmaraş'ta bakırcılık, nakış işleri, ağaç işçiliğine dayalı ahşap oymacılığı, kazazcılık, oya, sim-tel sırmacılık, semercilik, yemeni ve çarık işlemeciliği, kuyumculuk, saraçlık, dericilik, köşkercilik, mazmancılık, külekçilik önemli el sanatları arasında yer almaktadır. Özellikle kuyumculuk ve bakırcılık sektöründe ilk sıralarda yer alan Dulkadiroğlu ilçesinde Kuyumcu Kent (Altın şehir) adı verilen devasa büyüklükte takı tasarım, taş kesim alanları, ayar evi, idari birimlerin yanı sıra sosyal donatıların bulunduğu sanayi tesisleri yapılmaktadır. Bunların yanı sıra Kahramanmaraş'ın yerel mutfağı içerisinde yer alan yöresel yemekleri ve ürünleri olarak, tarhana çorbası, mumbar dolması, sebze sulusu, borani, ekşiliaya sulusu, dolma ve sarması, döğme pilavı, kebap-köftesi, içli köfte, çiğ köfte, kavurması, tirşik çorbası, mercimek köftesi, sulu yağlı köfte, ekşili turşu, ekşili çorba, çökelekli börek, döğme aşı, simit köftesi, ekşili et kabağı, yöresel tatlıları, fıstık ezmesi, sucuk ve pestilleri bunlardan bazılarıdır (URL-2). Kahramanmaraş'tan Osmanlı sarayına birçok ünlü aşçı gitmiş, Dulkadiroğlu Beyliği döneminde Maraş'ta bir saray

kültürü ve saray mutfağı oluşmuştur. Günümüzde de hem çeşit hem de lezzet bakımından ulusal ve uluslararası arenada Kahramanmaraş mutfağı Maraş Saray Mutfağı olarak adlandırılmaktadır.

Kahramanmaraş'ta TRT tarafından 2014-2015'yıllarında yeni nesile geçmişte yaşamış olan kültür, düşünce ve edebiyat insanlarının tanıtımlarının sağlandığı Yedi Güzel Adam dizisi çekilmiştir. Cahit Zarifoğlu'nun Yedi Güzel Adam şiirinden adını alan diziden sonra UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı'na edebiyat şehri teması ile katılmak için ilk çalışmalar başlamıştır. 2021'de ise Büyükşehir Belediyesinin ve Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinema Genel Müdürlüğünün işbirliği ile Faruk Nafiz Çamlıbel'in Han Duvarları şiirinden "Kurgu ve Gerçek" (Maraşlı Şeyhoğlu) isimli bir belgesel filminin çekimlerine başlanmıştır (URL 2).

Fotoğraf 3. Bertiz Üzüm Festivali, Uluslararası Kitap ve Kültür Fuarı, Eshabı Keyf ve Germanicia Antik Kenti.

Kahramanmaraş'ta tarihi konaklar da büyük önem taşıyan kültür turizm ögelerini oluşturmaktadır. Yörede yaklaşık yüz yetmiş tescilli ev dışında tescil süreci devam eden tarihi konutlar da yer almaktadır. Yerel halk bu tarihi konakların turizm amaçlı kullanılabilmesi ve tanıtılması açısından oldukça duyarlıdır. Ayrıca bu konutların şehrin çekicilik öğeleri olması, kent markası ve kimliği oluşturması, turizm sayesinde yerel halka ekonomik girdi sağlayabilecek olması açısından da önemlidir (Karademir, 2021a).

Yerelleşme, teknolojik gelişmeler, bireyselleşme gibi unsurlar turizmdeki kitleden kaçışı hızlandırmış, hem teoride hem de uygulamada yaratıcı turizm, yavaş şehirler ve yavaş yemek hareketi gibi yeni yaklaşımlar, yeni yapılanmaların temelleri atılmıştır. Kahramanmaraş'ın batısında yer alan Andırın İlçesi'nin de coğrafi konumu, yükseltisi, barındırdığı bitki çeşitliliği, iklimi, bol su kaynakları, doğal ve tarihi varlıkları, kendine özgü yerel kimliği ile alternatif doğaya uyumlu projelerin gerçekleştirilebileceği, yavaş şehir statüsünde bir mekân olabileceği düşünülmektedir. Kaleleri, kadim tarihi, coğrafi işaretli ürün olan tırşik bitkisi, Çigşar kirazı, organik çilek üretimi, Andız pekmezi, tıbbi ve aromatik bitkileri, Aslantaş baraj gölü, rekreasyon alanları, şelaleleri, yaylaları, yöresel ürünleri, yaylalarında yapılan kiraz, tirşik festivalleri ayva günü etkinlikleri ve Anadolu dergiciliği ile önemli bir mekan olmuştur (Karademir,2021c). Yine Afşin ilçesinde kurulan açık hava arkeoloji parkı, aroması dayanıklılığı ve dişlerinin büyüklüğü ile coğrafi işaret olan Koçovası sarımsağı, Elbistan ilçesinde alternatif ürün olarak bir milyon metreküp dolgu ile bir milyon metrekarelik alanda 75 bin fide ile Türkiye'nin en büyük lavanta vadisi önem taşıyan ögeler arasında yer almaktadır.

Türkiye'nin illerinin ayda üç milyon kullanıcısı olduğu ifade edilen GoTurkiye.com tarafından inanç turizmi kayak gastronomi, kampçılık, bisiklet, moda ve alışveriş, mavi tur gibi birbirinden farklı alanlarda tanıtımları yapılmaktadır. Kahramanmaraş'ın sahip olduğu kültür ve turizm değerleri GoTurkiye.com üzerinden İngilizce, Rusça, Ukraynaca, Arapça, Almanca, Fransızca, İspanyolca ve Türkçe olarak 8 ayrı dilde tanıtılarak yörenin turizmine katkı sağlanmaktadır (URL 9).

Günümüze kadar birçok uygarlığa ev sahipliği yapan Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa, Kahramanmaraş yöresinde yapılan arkeolojik araştırmalarda birçok mozaik eserler bulunmuştur. Hatay'dan başlayarak Gaziantep ve Kahramanmaraş üzerinden Şanlıurfa'ya devam eden "Mozaik Yolu" projesi düzenlenmiştir. Kahramanmaraş'ta Germenicia Antik kenti bu yol güzergâhında yer almaktadır. Geç Roma ve erken Bizans dönemine ait olan Germenicia Antik Kenti taban mozaikleri 2007'de Dulkadiroğlu İlçesi Karamaraş Mevkii'nde bulunmuş olup hala çalışmalar devam etmektedir (URL 3). Yaratıcı turizm coğrafi anlamda geçmişten günümüze büyük potansiyele sahip, ekonomik büyüme arayışı içerisinde olan Kahramanmaraş için önemlidir. Çünkü Kahramanmaraş bünyesinde bulundurduğu kültürel değerler nedeniyle markalaşmanın, rekabetin, pazarlamanın ve bunların sürdürülebilir olmasının alternatif turizm yaklaşımları ile sağlanabileceği bir destinasyon olarak değerlendirilebilir.

Fotoğraf 4. Maraş Kültür Evi ve Etnografya Müzesi, Hartlap Bıçağı, Maraş Sandığı, Yedi Güzel Adam Edebiyat Müzesi.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Yaratıcılık günümüzde geleneksel olan kültür turizmini dönüştürüp somut mirastan somut olmayan kültüre geçiş yaparak, destinasyonun günlük hayatına daha fazla katılım sağlamak amacıyla kullanılmaktadır. Çünkü yaratıcı turizmde turistlerin geldikleri mekânı arkalarında bırakarak eski deneyimlerinin üstüne farklı ve yeni deneyimler oluşturmaları, bu deneyimleri süreç dâhilinde hatırlamaları, kendilerinde farklılık hissetmeleri vardır. Dolayısıyla bu turizm türü kültür kaynaklı birçok ögenin yeni bakış açıları dâhilinde yaparak, yaşayarak deneyimlenebilecek, farklılıkları ortaya konulan mekânlarda sürdürülebilir turizm yaklaşımı olarak değerlendirilebilecektir. Yaratıcı turizmin turistlerin aktif katılımını da içermesi dışında katılımda bulundukları yaratıcı turizm etkinliklerine yönlendirici etki de yapabiliyor olması, onu diğer turizm türlerinden farklı kılan taraflarını oluşturmaktadır. Turistler el sanatları, geleneksel sanatlar, gastronomi, dil öğrenme, geleneksel dans ve folklor kursları, parfüm yapımı, yöresel yemek kurslarına katılma, resim, çini boyama, heykel yapma, fotoğraf çekme gibi etkinliklere katılıp deneyim sağlamak ve folk müziği öğrenme gibi alanlardan seçim yaparak çevreleri ile ilgili bilgileri kendi çabaları sayesinde elde edip, bu bilgileri yeteneklerini geliştirmede kullanırlar (Richards & Wilson, 2006: 1218). Kahramanmaraş geçmişten günümüze kültürel varlıklara, alana, suya, iklime, doğal hayvan ve bitki varlığına dayalı olarak turistlerin benzer şekilde deneyimlemeler yapabileceği birçok yaratıcı turizm etkinliklerine sahip bir mekân olmuştur. Bu yüzyılda turizm için hem gerekli hem de önemli olduğu düşünülen yaratıcılık kavramı, temelde yaratıcı endüstriler ve yaratıcı ekonomi kullanılarak Kahramanmaraş'ın yaratıcı turizm potansiyelini ortaya koyup yaratıcı turizm kaynaklarının kullanılabilir bir duruma dönüştürülmesi adına önem taşımaktadır.

Yaratıcı turizm, kültürel mirasın sanatın yörenin kendine özgü karakterinin katılımcılar tarafından öğrenilmesi, özgün bir deneyime yönelik seyahatlerle destinasyonlarda yaşayanlar ve yerel halk arasında sosyal ve kültürel bağ kurmaktadır. Yok olma tehdidi yaşayan geleneksel el sanatlarının yaratıcı turizm kapsamında değerlendirilmesi, yöresel özelliklere sahip olarak ticari çıkar doğrultusunda seri üretime geçilmemesi, yerel ticareti geliştirip istihdam ve kalkınma sağlaması, turistlerin el sanatının üretimini deneyimlemesi, yerel halkta bunları koruma, sürdürme ve geliştirme bilinci oluşturulup, farkındalık yaratılabilmektedir. Dolayısıyla yöreye özgü geleneksel el sanatlarının öğrenilmesi, deneyimlenmesi ya da hediyelik ürün olarak alınması turistler için unutulmaz anı olup, yörenin yaratıcı turizm çekiciliğinin sürdürülebilir olmasına sebebiyet verecektir (Öter, 2010; Altınay ve İstanbullu Dinçer, 2017;). Ayrıca el sanatlarının yaratıcı turizm anlamında değerlendirilmesi yöredeki istihdamı arttıracak, yerel kalkınmaya katkı sağlayacak, yörede ticareti geliştirecektir. Çünkü el sanatı ürünleri yöresel özelliklere ve özgünlüğe sahiptir. Her birinde ayrı bir mesaj vardır. Kahramanmaraş'ta da ahşap oymacılığı, bakırcılık, yemeni ve çarık işlemeciliği, nakış işleri, kuyumculuk, semercilik, kazazcılık, oya, sim-tel sırmacılık, dericilik, külekçilik, mazmancılık, köşkercilik ve saraçlık halen aktif olarak sürdürülen el sanatlarıdır. Diğer ilçelerde de olmakla birlikte Kahramanmaraş merkez ilçesi Dulkadiroğlu belediyesi sınırları içerisinde yer alan tarihi kapalı çarşıda esnaflar tarafından bu ürünler üretilmekte, yerli ve yabancı turistlere bu ürünlerin satışları yapılmaktadır. Maraş çarşısı kendine özgü yatay yapılaşmasıyla sokak havasını yansıtmakta, burada insan kendini farklı bir dünyada zannetmektedir. Lakin yaratıcı turizm çerçevesinde bu ürünlerin üretildiği mekânlarda düzenlemeler yapılarak üretim aşamasına ziyaretçilerin katılımlarının sağlanması elzemdir (Fotoğraf:2). Yaratıcı turizm sayesinde geleneksel Türk el sanatlarının tanıtımlarının yapılarak geniş kitlelere ulaştırılabilmesi, sağlanabilir. Çünkü bu ürünler yaratıcı turizme katılan turistler için önem taşımakta, bunları öğrenmek, tanımak, deneyimleyip satın almak isteğinde olmaktadırlar. Böylece yöreye özgü el sanatı ürünleri turizm gelirlerine direkt olarak katkı sağlamakta, turizm de bu ürünlerin korunup, gelecek nesillere aktarılmasına aracılık etmektedir (Akpulat & Polat Üzümcü, 2020). Kapalı çarşıda otantik mekân içinde turistlerin bakır tencere ve kazanları dövmeleri, yemeni ve çarıkları dikmeleri, sim-tel sırma işlemeleri, kuyumcular çarşısında altın işlemeleri kendi isteklerine göre takı tasarımları yapmaları, Maraş'ın ünlü ceviz ağacından yapılan çeyiz sandıklarını oymaları, Mazmanlar çarşısında kilim dokumaları, kulplu ya da kulpsuz külekler yapmaları, saraçhanede eyer semer gibi çeki at takımları yapmaları yani yöredeki el sanatlarını deneyimlemeleri ve hatta yaptıklarını evlerine götürmeleri yörenin yaratıcı turizminin gelişmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Son yıllarda televizyon ve internet dizilerinde de bu el sanatları görsel anlamda yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Kahramanmaraş'a has deriden tamamen elde yapılmış, kokuyu ve terlemeyi önleyen, kök boyalarla rengârenk boyanan burnu kalkık, bağcıklı olan yemeniler ve çarıklar 600 yıldır üretilmektedir. Avatar, Kral 8. Henry, Truva, Uyanış: Büyük Selçuklu, Fetih 1453, Harry Potter, Yüzüklerin Efendisi, Ulak, Barbaros dizileri için çok sayıda çarık ve yemeniler üretilmiştir. Ayrıca dericilik ürünleri içerisinde yer alan kemer, cüzdan, çantalar, kılıç kını, bileklik, deri kostümler ve savaş kıyafetleri Maraş'taki tarihi doku içerisinde yer alan mekânlar da üretilmektedir. Asırlardan beri usta –çırak ilişkisi ile nesilden nesile aktarılan bu meslek korunmakta ve geliştirilmeye çalışılmaktadır. Ulusal ve uluslararası ölçekte birçok ülkeye satışı yapılan bu ürünlerin kendi mekânında kendi ustaları ile turistlerin deneyim kazanmaları, kendi kullanacakları ürünleri kendileri üretmeleri yaratıcı turizm adına yapılabilecek en özgün çalışmalar olacaktır. Çünkü yaratıcı turizm aktif oldukça ziyaretçiler deneyimin ya da ürünün bir parçası olmakta ve deneyimler akılda kalıcı olmaktadır. Böylece

yaratıcı faaliyetlerde destinasyonları tekrar ziyaret etme isteğini deneyimlerin akılda kalması sağlamaktadır (Hung vd. 2016). Akpulat & Polat Üzümcü (2020) Ödemiş'teki yerel halkın el sanatlarıyla ilgili duygu ve düşüncelerini belirlediği çalışmasında; yaratıcı turizm faaliyetlerine katılan turistlerin ürünleri tanımak, deneyimlemek, öğrenmek ve satın almanın önemli olduğunu, Ödemiş ipeğinden yapılan kanaviçeler, iğne oyaları, ipekli dokumaların yörenin tanıtımı ve pazarlanmasında yaratıcı turizm adına bir araç olarak değerlendirilmesi gerektiği, ülke ekonomisine katkısı ve el sanatlarının sürdürülebilirliği anlamında yaratıcı turizmin bu amaca hizmet ettiği ifade edilmiştir.

Yerelde birçok bölgede unutulmaya yüz tutmuş olan kültürel değerlerin yeniden canlandırılıp yerel halkın turizmden daha çok deneyim, yaratıcılık ve ekonomik girdi sağlaması, turizmin mevsimlik olmaktan çıkıp tüm yıla yayılması, sürdürülebilirlik sayesinde yöredeki genç ve kadın istihdamının önünün açılması ve yaratıcı turizmin en önemli olumlu etkileri arasında yer almaktadır (Rogerson, 2006:153). Kahramanmaraş, genç nüfusun yoğun olduğu bir mekândır. İşsizliğin fazla olduğu günümüzde hem gençler hem de kadınlar için yaratıcı turizm yöre adına da önem taşımaktadır.

Günümüzde kişiler üretkenliklerini veya tüketim becerilerini geliştirip, kurslara katılıp, tatillerinde yaratıcılığı deneyimleyip kendi yaratıcı potansiyellerini geliştirmek adına çok daha arzu ve istek içerisindedir (Richards, 2011). Turizm pazarındaki paketlenmiş ürünlerden sıkılmakta ürünleri deneyimleme arzusunu yaşamaktadır. Bu bağlamda kırsal mekânlarda yaratıcı turizm gelişimi ekonomik anlamdaki alternatifler eksikliğiyle mücadele etmek amacıyla yaratıcılığın ve yaratıcı ekonominin motorlarının gerekli olduğu şehirlerde belirgin hale gelmektedir. Turizm ekonomik kalkınma araçlarından biri olarak şehirlerde olduğu kadar kırsal mekânlarda da yaratıcılık ve girişimcilik şekillerinin gelişmesi adına önem taşımakta, yaşam şekilleri ve korunan yerel kültürle yaratıcılık ilişkilendirilerek kurgulanmaktadır (Emekli, 2018). Yaratıcı turizm, kırsal alanlardaki ekonomik kaynak eksikliğinin somut olmayan kültürel miras sayesinde önlenmesi, kültüre ilgi uyandırarak kültürel kimlik kaybının önüne geçilmesi, yerel halk ve ziyaretçiler arasında iletişim kurularak kırsal mekânların kalkındırılması adına büyük önem taşımaktadır (Blapp & Mitas,2018). Afşin'de dişlerinin büyüklüğü, dayanıklılığı ve aroması ile dikkati çeken Koçovası sarımsağını, Elbistan'da Türkiye'nin devasa bahçelerinde lavantayı toplama işlemine katılmak, Çiğşar kirazı ve ünlü Göksun elmalarını elleriyle toplayıp sepetlerine yerleştirmek, birçok türü olan ekstra irilikte, dolgun gövdeli, açık sarı iç rengi yumuşak ve kolay kırılabilen Çağlayancerit'in yerli cevizini toplayıp kabuklarından ayırmak, zeytin toplamak, salamura yapma ve yağ çıkarımı işlemlerine katılmak, ünlü Bertiz üzümünün hasadından kurutma aşamasına kadar, hatta ezilerek pekmez, şıra, pestil, sucuk vb ürünlerin üretim aşamasının her anıyla turistlere yaşatılabilir olması, tüm seremonileri deneyimlemelerinin sağlanması yaratıcı turizm adına değer taşımaktadır (Fotoğraf:2). Hatta bu ürünlerin dikim, bakım ve toplama aşamaları turistlerin ilgisini çekmesi amacıyla eğlenceli oyunlar haline dönüştürülebilir. Böylece kırsal turizm mekanları yaratıcı turizme entegre edilmiş olacaktır. Dolayısıyla yaratıcı turizmin gelişimi destinasyonun çekiciliğini ve ekonomisini pozitif yönde etkileyerek turist deneyimine katkıda bulunacaktır (Suhartanto vd., 2020).

Yaratıcı turizm kırsal mekânlardaki zanaatkârların daha karlı olmasına katkı sağladığı gibi, geleneksel tekniklerini yeniden canlandırmakta, kültürel bilgilerinin ve becerilerinin aktarılmasına zemin hazırlamakta, dolayısıyla yeni stratejiler olarak ortaya çıkmaktadır (Bakas vd., 2019). Onikişubat ilçesinin Hartlap mahallesinde Hartlaplı ustalar el işçiliği ile bıçak yapımını kendilerine özgü teknikleri sayesinde geleneksel usta- çırak ilişkisi dâhilinde babadan oğula aktararak sürdürmektedir. Mahallede en önemli geçim kaynağı olan bıçakçılığın geçmişi 1876'da demircilik ile başlamıştır. Kahramanmaraş'ın coğrafi işaretli ürünleri arasında yer alan bıçağın sapı manda boynuzu, keçiboynuzu, şimşir ağacı, koçboynuzu kullanılarak geleneksel olarak işlenmekte, kurban bıçağı, cep bıçağı, meyve bıçağı, döner bıçağı, kasap bıçağı vb. isimlerde üretimleri yapılmaktadır (URL 6; Fotoğraf 4). Türkiye'nin birçok yöresine satılan otantik bir üretim aşamasına sahip olan bu ürünün mesleği belki de en son icra eden Hartlaplı ustaların ellerinde görmek, bu yapım işlemlerine katılım sağlamak ve kendi üretimlerini yaşadıkları mekânlara götürüp kullanmak turistler için unutulmaz bir deneyim olacaktır.

Aslan (2018)'nın çalışmasında Türkiye'deki televizyon dizilerinin kültür ve yaratıcı endüstri ürünleri olarak Şili ve Latin Amerika'da ülkeye dair bir bilgi kaynağı olması, önyargıların yıkılması adına uluslararası halkla ilişkiler çerçevesinde incelenmiş ve ilişkilendirilerek yorumlanmıştır. Kahramanmaraş'ta da Yedi Güzel Adam dizisi *ve* Faruk Nafiz Çamlıbel'in Han Duvarları şiirinden uyarlanan "Kurgu ve Gerçek" (Maraşlı Şeyhoğlu) isimli diziler ulusal düzeyde aynı etkiyi yaratabilir. Dolayısıyla bu tür sanatsal değeri olan uygulamaların sayılarının arttırılması büyük önem taşımaktadır.

Yaratıcı endüstriler, yaratıcı sermaye, ihracat gelirlerini artırmak ve istihdam yaratmak yaratıcı turizmin ekonomik yararlarını oluşturmaktadır. Kültürel çeşitliliği ortaya çıkarma, sosyal bağı kuvvetlendirme gibi insani gelişimi sağlayan özelliklere de sahiptir (Akşit Âşık, 2014). Ekonomik açıdan Kahramanmaraş'ın yaratıcı turizm kaynakları kullanılarak şehrin ekonomik dinamizm kazanma olanakları ortaya çıkarılabilir. Kahramanmaraş'ta tekstil sanayi gelişmiştir. Tekstil turistler için birincil motivasyon sağlamazken, ikincil bir güdü sağlayabilir. Şehrin yaratıcı

performansı yetenek, teknoloji ve hoşgörü (Florida, 2005) ile yaratıcı sınıfın dikkati çekilebilir. Kahramanmaraş'ta somut olmayan kültürel mirasın yaratıcı sınıf olarak düşünülen turistlerin öğrenmeleri denemeleri keşfetmeleri sağlanabilir.

Kültürel turistlere yerel yiyecekler veya çanak çömlek satın almak daha çok zevk verirken, yaratıcı turistler yerel yiyeceklerin nasıl pişirildiğini öğrenmek, çömlekçilik eğitiminde bulunmaktan zevk almaktadır. Çünkü yaratıcı turistler böyle öğrendiklerinde eğlenmekte yeni yetenekler geliştirebilmekte ve ziyaret ettikleri mekânların yerel halkına ve kültürlerine daha yakın olmaktadırlar (Raymond, 2003). Kahramanmaraş'ın gastronomi turizmine hizmet eden coğrafi işaretli ürünleri içerisinde geleneksel Maraş tarhanasının yapım aşamalarına turistlerin katılımı sağlanabilir. Maraş tarhanası yoğurt ve dövme ile yapılır. Bezin üzerine ince bir şekilde serilerek kurutulur. Kurumadan yenilebildiği gibi, firik halinde, çerez olarak, çorba halinde, sıcak saç üzerinde ısıtılarak, yağda kızartılarak tüketilmektedir. Maraş çöreği ise içeriği ve yapılış tekniği nedeniyle Kahramanmaraş'a özgü yöresel bir gıdadır. Taş fırında pişirilir, yivli gürgen merdane ile hamur bezeleri en çok 15cm açılır. Özellikle Ramazan ayında yoğun olarak yapılıp Ramazan Bayramında hoşaf ile misafirlere ikram edilmektedir (URL 6). Maraş tarhanası ve çöreği kendisine has yapı, şekil ve tat içermesi yanında yapımında da özgün aşama ve unsurları barındıran yöresel ürünlerdir. Aynı şekilde Maraş dondurması yapımı, kesimi, sunumu aktivitelerine belki de Maraş dondurmasının yapımının olmazsa olmazı olan sütün toplandığı Maraş yaylalarındaki keçilerden, salep (orkide) toplama aktivitelerine kadar turist deneyimleri indirgenebilir. Böylece kültür turizminin bir türü olarak da ifade edilebilen yaratıcı turizm kültürel mirasın ya da destinasyonun kendine has karakterinin ziyaretçiler tarafından öğrenilmesi ile ilgili ve özgün bir deneyim sunarak yörede yaşayanlar ve bu kültürü deneyimleyenler arasında üçlü bir bağın kurulmasına da vesile olacaktır.

Sumak meyvelerinin su ile ıslatılması ile hazırlanan ekstraktın berraklaştırılması ve güneşte bırakılarak koyulaşması şeklinde üretilen sumak ekşisine Kahramanmaraş'a has geleneksel bir yöntem ile yapılması nedeniyle Maraş Sumak Ekşi Akıtı adı verilmektedir (URL -6). Bu coğrafi işaretli ürünün toplanması ve akıtının çıkarılması hatta kurutulması aşamalarına turistlerin katılımı sağlanabilir. Yine bir diğer coğrafi işaretli gastronomi ürünü olan Andırın ve çevresinde üretimi gerçekleştirilen Tirşik bitkisi, diğer adıyla özellikle kış mevsiminde her türlü hastalığa şifa olduğu yerel halk tarafından ifade edilen Andırın doktoru da farklı, otantik, yöreye özgü pişirme aşamalarına sahip bir üründür. Turistlerin bu tür ürünlerin her türlü üretim aşamalarına katılıp evlerine de götürme eğiliminde olmaları yaratıcı turizm adına önem taşımaktadır.

Yeni Zelanda'da ağaçtan ya da kilden hediyelik eşya yapımı, el dövmesi bıçak yapımı, şarap üretimi, kemik oymacılığı, gümüş işleme, peynir ve zeytinyağı yapma gibi (URL 7), Kanada'da oymacılık ve fotoğrafçılık, Fransa'da parfüm yapımı, Meksika'da halk müziği (Richards & Wilson, 2006) yaratıcı turizm destinasyonunun kültür değerlerini ve zenginliklerini yansıtan destinasyona ait özgün değerlerdir. Kahramanmaraş'ta kırsal mekânlarda yöreye özgü bazlama ve yufka ekmeği yapmak, dönemlik açılan yemek kurslarına katılıp Maraş'ın yöresel yemeklerinin üretim aşamalarına öğrenmek, yöreye özgü halk oyunlarını oynamak, hatta bu yöresel kıyafetleri giymek gibi deneyimlemelerle turistler açısından unutulmaz anılar oluşması sağlanabilir ve turistler yaratıcı turizm sürecine dâhil edilebilir.

Cruz (2014)'un çalışmasında Algarve (Portekiz) geçmişte güneş ve kum sayesindeki turizmin gelişmiş olduğu bir yer olmakla birlikte, kültürel ve yaratıcı sektörlerin bölgede gelişmesi ile yaratıcı potansiyeli keşfedilmekte ve yaratıcı insanların yaratıcı turizm sayesinde bölgeye çekildiği ifade edilmiştir. Çünkü yaratıcı turizm hızlı bir şekilde kitle turizminin farklı bir şekli halini almış olan kültür turizminin gelişmesiyle artış gösteren problemlere hızlı çözümler sağlamaktadır. Dolayısıyla yaratıcı turizm farklı şekillerde olabilmektedir. Örnek olarak Kirant Yozcu & İçöz (2010) kongre turizmi içinde yaratıcı turizm faaliyetlerinin ve deneyimlerinin ne şekilde kullanılabileceğini gösteren bir model önererek, turistlerin öğrenme deneyimlerini artırması nedeniyle daha çok memnuniyetle karşılandığı, yörenin kültürünün korunduğu ve destinasyonun değerini yükselttiğini ifade etmiştir. Kahramanmaraş'ta gerek edebiyat gerek sanat gerek ekonomik ve kültürel anlamda birçok kongre ve sempozyum yapılmaktadır. Bu kongrelere ulusal ve uluslararası ölçekte aktif turist katılımının sağlanması yörenin yaratıcı turizm girdileri açısından önem taşımaktadır. Birçok yararı bir arada sunan yaratıcı turizm yöreye gelen turistlerin yerel kültüre katılıp yöre insanı ile daha çok iletişim kurmalarını sağlayarak, turistlerin yerel kültürel aktiviteleri sadece izlemekle kalmayıp, aynı zamanda bu aktivitelere katılımlarını da teşvik edecektir.

Kahramanmaraş edebiyat turizmi anlamında büyük bir potansiyele sahiptir. Şehrin Yaratıcı Şehirler Ağı'na edebiyat teması ile katılması durumunda edebiyat turizmi gelişecek ve edebi turistler için yöre önemli bir destinasyon haline gelecektir. Bu durumda şehrin edebiyat turizmi eksenli olarak yaratıcı turizm anlamında potansiyelinin değerlendirilebilmesi açısından bilimsel çalışmalar arttırabilir. 2015'de UNESCO Dünya Kültür Mirası Geçici Listesi'ne alınmış olan yörede İnanç Turizmi açısından önem taşıyan, Hıristiyanlar tarafından da "Yedi Uyurlar", Türkçede mağara arkadaşları, mağara dostları anlamına gelen Afşin'deki Eshab-ı Kehf Külliyesi

ise yine turistlere farklı deneyimler yaşatabilecek olan bir mekândır **(**Fotoğraf 3). Kahramanmaraş'ta yaz-kış, erkek-kadın hamam kültürü halen devam etmektedir. Özellikle ramazan aylarında gece hamamı sonrasında Maraş paça çorbası mutlaka içilmekte, hamamda çiğ köfteler yapılmaktadır. Turistlerin bu aktivitelere de katılımı sağlanabilir. Yörenin tarihi geçmişi ile bağlantılı olarak kültür ve turizm bakanlığı tarafından tescillenen ya da tescil aşamasında olan tarihi konakların (Kocabaş, Köker, Dulkadiroğlu, Üdürgücü, Beyazıtlar Konağı vb.) yaratıcı turizm aktiviteleri içerisinde yer almaları, hiç değilse turizm rotalarına dâhil edilmeleri sağlanmalıdır (Fotoğraf 4).

Tüm vatanın üstüne çöken talihi yenmek için tek başına ortaya atılan İstiklal Savaşı'nın öncü şehirlerinden olan Kahramanmaraş Kırmızı Şeritli İstiklal Madalyası ve Kahramanlık unvanına sahip bir şehirdir.12 Şubat Maraş'ın kurtuluş bayramı diğer adıyla çete bayramı çok büyük etkinliklerle kutlanmaktadır. Şehrin meydanlarında mahalle muhtarlarının gençlerden oluşturduğu kafileler büyük bir cümbüşle sokak sokak gezip, davul zurnalar eşliğinde halaylar çekip, eski Maraş oyunlarını oynayarak adeta topluluğun kudretini tekrar tekrar öğretmektedir. Her yıl 12 Şubat haftası içinde bu kurtuluş -çete bayramı etkinliklerine özellikle yerli turistlerin katılmaları, çete kıyafetleri giydirilerek şehir içerisinde davul zurnalar eşliğinde bayram havası içinde aktivitelerde bulunmaları sağlanabilir.

Festivaller yaratıcı turizm için önem taşıyan etkinliklerdir. Kahramanmaraş'ta yıl boyunca pek çok konu içerikli festivaller yapılmaktadır. Ajanovic & Çizel (2015) çalışmasında, yaratıcı turizmin Antalya'da deniz, kum, güneş turizm anlayışının yaratmış olduğu değerlerden çok daha çekici, başarılı, değer yaratan ve yenilikçi bir gelişim alanı sunacağı ifade edilmiştir. Keza bu alanda Antalya'da yapılan film festivallerinin değerlendirilmesi de ayrı bir öneme sahiptir. Carvalho vd., (2016)'nin çalışmasında ise Portekiz, Algarve gibi çok popüler destinasyonlarda dahi yaratıcı turizm alanında yapılan bir kültürel festivalin anlamlı katkılar sağladığı ifade edilmiştir. Kahramanmaraş'ta da güreş, okçuluk, kültür, Âşıklar ve Ozanlar festivalleri, off-road ve off-shore etkinlikleri, uluslararası kitap ve kültür fuarları gibi daha çok spor, kültür sanat ve edebiyat üzerine yapılan festivaller dışında kültürün sembolize olması adına yerel yiyecek ve içecekler de turizmin önemli bir parçası olmuştur. Bu ürünler üzerine yapılan festivaller de şehirlerin kültürel yapısını yöre dışındaki insanlara duyurmak için etkili bir yöntemdir (Budak & Ersavaş 2019). Yörenin tarımı, hayvancılığı ve kültürünü korumaya yönelik dondurma, kımızı biber, tırşik, ceviz, üzüm, irişkit ve yayla festivalleri yapılmaktadır. Tüm bu festivaller sürecinde çok sayıda ziyaretçi festival etkinliklerine katılım sağlamanın yanında bu etkinliklerde aktif olarak yer alarak yaratıcı bir deneyim yaşama şansına sahip olabilir. Güvercin festivalinde güvercin uçurabilir, Yedi kuyular kar festivalinde kayabilir, ürün hasatına katılabilir. Gordin & Matetskaya (2012) 'da çalışmasında yaratıcı turizmin gelişimi temelinde St. Petersburg'un tüm rekabet avantajlarının yaratıcı ve diğer turizm türleri arasında etkileşimde bulunduğunu, yaratıcı turistik ürünler sunmak için yeni seçeneklerden birisinin de birçok festival düzenlenirken daha yaratıcı yaklaşımların kullanılması gerekliliğini ifade etmiştir.

Yaratıcı turizm faaliyetleri içinde yemek kursu, çömlek yapımı, dokuma, heykeltıraş oymacılık, keçeleme-keçecilik, parfüm, porselen yapımı, boyama, çizim ve resim, dil ve dans öğrenme gibi örnekler turistlere yaratıcı deneyimler kazandıran aktivitelerdir (Richards & Wilson, 2006). 2003'de faaliyete geçen Yaratıcı Turizm Yeni Zelanda (CTNZ) kuruluşu Nelson şehrindeki ürünleri turistlere sunan önemli bir yaratıcı turizm ağıdır (URL 7). Yün işçiliği, keten dokuma, bronz dökümü, odun işlemeciliği, kemik oymacılığı, seramik, deniz ürünleri, aşçılık ve gastronomiye dayalı kurslar iki saatlik ya da dört günlük olarak seminerler kapsamında en çok on iki kişiyle yapılmaktadır. Birçok yerel eğitmenler tarafından öğrenmeye dayalı deneyimler elde etmek için el işi öğretilen atölyelerde uygulamalı seminerler sayesinde öğrenme deneyimleri arttırılmaktadır (Raymond, 2007). Kahramanmaraş'ta Büyükşehir Belediyesi tarafından uzman eğitmenlerle ücretsiz olarak organize edilen Kahramanmaraş akademi çalışmaları da benzer türde ve amaçta hizmet vermektedir. Yedi Güzel Adam Edebiyat Müzesi'nde kış ve yaz döneminde (4'er aylık) şehrin kültürel birikimini arttırmak amacıyla Kahramanmaraş Akademi kurslarında verilen eğitimler arasında; roman yazım, klasik metinler nasıl okunur, kısa film, Yunus Emre okumaları, safahat okumaları, öykü, dergi, Proje, Türk Düşünce Tarihi, Osmanlı Modernleşmesi, Safahat Okumaları, Klasik Metinler Nasıl Okunur? Editörlük ve Redaktörlük, Medeniyet Okumaları, Varoluşsal Düşünce, Sosyolojik Düşünme, Düşünce, Dijital Medya, Diksiyon, Yazı, Sosyolojinin Temel Kavramları, Yeni Medya ve İletişim, Öykü, Sinema ve Felsefe, Bilim Tarihi, Tarihin Tarihi, Yazı Atölyesi, Hüsn-i Hat, Yeni Medya ve İletişim bulunmaktadır. Bu atölyeler yerli ve yabancı turistlere açık olmalı ve belirli dönemlerde yaratıcı turizm adına bu aktivitelere turistlerin aktif katılımı sağlanmalıdır.

Bir bölgede turizm aktivitelerinin gerçekleşmesi için öncelikle çekicilik, olanaklar, ulaşılabilirlik, aktiviteler ve yardımcı hizmetler olmalıdır. Ziyaretçilerin destinasyona gelmesini sağlayan doğal veya insan yapımı unsurlar olan çekicilikler bölgeyi diğer destinasyonlar karşısında ön plana çıkarmaktadır. Destinasyonların çekiciliğini belirleyen faktörler ise doğal güzellikler, doğal kaynaklar, şifalı sular, iklim ve kaplıcalardır (Bahar & Kozak, 2005). Kahramanmaraş'ta da Başkonuş, Yavşan, Yeşil göz, Döngel mağaraları gibi rekreaktif yaratıcı faaliyetlerin yapılabileceği ekoturizm alanları bulunmakla birlikte, Ekinözü içmeleri, Döngele, Ilıca gibi kaplıcalar da sağlık

turizmi çerçevesinde yaratıcı turistleri çekebilecek yaratıcı faaliyetlerin yapılabileceği mekânlardır. Ayrıca yörenin yükseltilerinin fazla olması hasebiyle iklim kürlerinden de yararlanmak, doğal güzellikleri gezme görme, eğlenme, dinlenme ve ekoturizm faaliyetlerinin yapılabilmesi amacıyla da önem taşımaktadır.

Kahramanmaraş'ta turizm rotaları oluşturularak yaratıcı turizm geliştirilebilir. Bu rotalar kırsal yaratıcı turizm rotaları olabileceği gibi, edebiyat rotaları, gastronomi rotaları da olabilir. TÜRSAB'ın öncülüğünde turistlerin doğayla baş başa olabilmelerini sağlamak, köy evlerinde ya da çiftliklerde onları ağırlamak, özledikleri ortamı yaşamalarını sağlamak, el işi öğrenmek, reçel yapmak, halı ve kilim dokumak, gözleme pişirmek, ormanda gezinmek, eşeğe veya ata binmek gibi kırsal etkinlikler yapmak amacıyla Mersin, Adana, Gaziantep, Hatay illerinin içinde bulunduğu "Gastronomi Treni Projesi" olarak yapılan Doğu Akdeniz Lezzet Turu gibi rotalara Kahramanmaraş'ın da dâhil edilmesi yaratıcı turizm değerlerinin tanıtımı açısından önem arz etmektedir. UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı'na edebiyat teması üzerinden başvuru yapan Kahramanmaraş'ın sayısız şair ozan yazar yetiştirmiş bir mekândır. Dolayısıyla bu edebi şahsiyetlerin edebiyat tutkunu olan turistler tarafından keşfedilmesi, yaşayan edebiyatçılarla buluşmaları sağlanıp, hayatta olmayanların kullandıkları mekânların rotalar dâhilinde yaratıcı turistlere gezdirilmesi sağlanabilir.

Ohridska-Olson & Ivanov (2010) çalışmasında Bulgaristan'da yer alan küçük kasaba ve şehirlerin kültürel miras ve yaratıcılık potansiyellerinin yaratıcı turizm iş modeli sayesinde geliştirilebileceğini ve yaratıcı turizm ile ülkedeki küçük toplulukların sürdürülebilir ve karlı bir kalkınma sağlayabileceğini belirtmiştir. Andırın ilçesi kasabadan büyücek sakin şehir olabilecek bir potansiyele sahiptir (Karademir, 2021b). Bu şehirde kırsal mekânlar değerlendirilebilir, sakin sessiz ve serin yaylalara bungalov evler yapılabilir, turistlerin yörede tarımsal faaliyetlere katılımı sağlanabilir. Küçük yerleşim birimleri yaratıcı turizmin gelişmesi adına öncelikle büyük şehirler için tasarlanmış olan modelleri taklit etmeyip, kendi kapasiteleri ve kaynakları dâhilinde kendine özgü yaratıcı modelleri kurgulamaları gerekmektedir (Richards, 2019). Bu bağlamda Kahramanmaraş ve ilçeleri dâhilinde birçok yaratıcı aktörün yer alması her bir mekânda farklı yaratıcı turizm modellerinin geliştirilebilmesine imkân tanıyacaktır.

Kahramanmaraş'ta turizmin çeşitlendirilmesi, mevcut turizm alanlarında turizm sezonunun uzatılması, konaklama birimlerindeki çeşitliliğin arttırılması, turizmi destekleyici kongre, fuar, spor, termal, ekopark gibi tesis sayılarının arttırılıp planlamaların yapılması ve hem ulusal hem de uluslararası pazarlarda yörenin istenilen imajının oluşturulması için gerekli olan çalışmaların yapılması elzemdir. Günümüzde yaratıcılık ekonomi alanı dışında turizm disiplininde de önem taşımaya başlamıştır. Kahramanmaraş'ın yaratıcı turizmde değerlendirilebilecek stratejilerine uygun sayısız yerel öğelere sahip olduğu, yaratıcı turizmin yörede sürdürülebilir turizmi teşvik etmenin önemli bir yolu olduğu, böylece yörede sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabileceği düşünülmektedir. Kahramanmaraş'ta kültürel ögelerin de korunması ve yaratıcı turizme kazandırılması için yapılacak olan çalışmalara belediyeler, üniversiteler, sivil toplum kuruluşlarıyla kamu kurum ve kuruluşları ve yerel halkın paydaş olarak katılımları sağlanmalı, tanıtım ve pazarlama unsurlarına gereken önem verilmelidir. Kahramanmaraş'a özgü kültürel öğelere sahip olan mekânların yaratıcı turizm açısından dijital teknolojiler kullanılarak yeniden tasarlanması yörede yeni cazibe merkezlerinin ortaya çıkmasını sağlayabilir. Tüm yıla yayılan ve sürdürülebilir bir turizm olan yaratıcı turizm sayesinde yörede turistler için yaratıcı deneyimler meydana getirebilir ve ekonomik anlamda yerel halkın girdi temin etmesinin önü açılmış olur. Böylece Kahramanmaraş'ta deneyim endüstrisi ve etkinlikler oluşturularak kültür turizminden yaratıcı turizme hatta kültür şehrinden bir yaratıcı şehre geçiş sağlanabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Ajanovic, E., & Çizel, B. (2015). Unesco yaratıcı kentler ağı ile Antalya kentinin değerlendirilmesi. Mediterranean Journal of Humanities, 1, 1–16. https://doi.org/10.13114/mjh.2015111365.

Akdu, S. (2019). Sürdürülebilir turizm gelişimi ve yaratıcı turizm. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi, 10(Ek Sayı), 132–139.

Akpulat, N. A. & Polat Üzümcü, T. (2020). Geleneksel Türk el sanatlarının yaratıcı turizm kapsamında değerlendirilmesi: Ödemiş yerel halkının bakış açısı. Journal of Social and Humanities Sciences Research, 7(51), 584-597.

Akşit Aşık, N. (2014). Yaratıcı (kreatif) turizm. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7(31), 786–795.

Altınay, M. & İstanbullu Dinçer, F. (2017). Geleneksel el sanatlarının yaratıcı turizm kapsamında Değerlendirilmesi, Journal of Recreation and Tourism Research, 4 (Special Issue 1), s.343-352.

Anadolu Ajansı (2016). Bulgaristan'da Dünya Medeniyetleri ve Yaratıcı Turizm Kongresi, http://www.memleket.com.tr/bulgaristanda-dunya-medeniyetleri-ve-yaratici-turizm-kongresi-1001398h.htm Erişim Tarihi: 25.09.17.

Aslan, P. (2019). Uluslararası iletişim ve popüler kültür üzerine: Latin Amerika'daki Türk televizyon dizileri üzerinden bir araştırma. Connectist: Istanbul University Journal of Communication Sciences, (57), 25-50.

Aydoğan Çiftçi, M. (2020). Yaratıcı turizmin etkilediği destinasyon bileşenlerinin belirlenmesi.[Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Balcı, A. (2016). Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler. Pegem Akademi.

Bahar, O., & Kozak, M. (2005). Türkiye turizminin Akdeniz ülkeleri ile rekabet gücü açısından karşılaştırılması. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 16(2), 139-152.

Boztoprak, B. (2021). Somut olmayan kültürel mirasların yaratıcı turizm kapsamında değerlendirilmesi: ince ekmek yapımı ve paylaşımı geleneği, Erzurum örneği, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm işletmeciliği anabilim dalı Yüksek lisans programı.

Budak, S., & Ersavaş Kavanoz, S. U. N. A. (2019). The Process of Promoting Small Cities through Local and Authentic Values: City Tourism in the Time of Globalisation. Istanbul unıversıty journal of faculty of polıtıcal scıences, 28(2).

Blapp, M., & Mitas, O. (2018). Creative tourism in Balinese rural communities. Current Issues in Tourism, 21(11), 1285–1311. https://doi.org/10.1080/13683500.2017.1358701

Can, İ. İ., & Oktay, E. (2021). Beş Yıllık Kalkınma Planları Kapsamında Kitle Turizmine ve Alternatif Turizme Bakışın Değerlendirilmesi. Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi, 6(1), 125-155.

Carvalho, R., Ferreira, A. M. & Mota Figueira, L. (2016). Cultural and Creative Tourism in Portugal. PASOS-Revista de Turismo y Patrimonio Cultural. 14(5):1075-1082.

Chairatana, Pun-Arj, (2012). Creative Tourism 2.0, http://www.trendsoutheast.org/opinion/2012/6/7/creativetourism-20.

Cruz, R.A. (2014). "Tourism, creativity and talent: Breaking Algarve's tourism lock-in", Regional Studies, Regional Science 1(1):138-144 DOI:10.1080/21681376.2014.939529.

Emekli, G. (2018). Kent Turizminde Kültür ve Yaratıcılık, TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu International Geography Symposium on the 30th Anniversary of TUCAUM 3-6 Ekim 2018 /3-6 October 2018, Ankara.

Emekli, G. (2021). Coğrafya, Turizm, Kültür İlişkilerinin Turizm Coğrafyasına Yansımaları Ve Kültürel Turizm. Ege Coğrafya Dergisi, 30(2), 405-428.

Florida, R. (2005), Cities and the Creative Class, Routledge, New York.

Gordin V., & Matetskaya M.(2012). "Creative Tourism in Saint Petersburg: The State of the Art", Journal of Tourism Consumption and Practice, 4 (2), (2012), 55-77.

Gülüm, E. (2015). Yaratıcı Turizm - Halk Kültürü ilişkisi ve Yerelin Popülerleşmesi, Millî Folklor, 27 (105), (2015), 87-98.

Hung, W. L., Lee, Y. J., & Huang, P. H. (2016). Creative experiences, memorability and revisit intention in creative tourism. Current Issues in Tourism, 19(8), 763–770. https://doi.org/10.1080/13683500.2013.877422

Karademir, N.(2021a). Kahramanmaraş Kentinde Tarihsel Konutlar ve Turizm. Erdem, (81), 63-92.

Karademir, N. (2021b). Andırın'ın Yavaş Şehir (Cittaslow) Potansiyelinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma. Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi, 4(12), 1223-1244.

Karademir, N. (2021c). Yerel Halkın Kahramanmaraş'ta Festivaller Üzerine Algılarının Değerlendirilmesi, Editör: İbrahim Solak ve Samet Alıç, Palet Yayınları, 247-266.

Kirant Yozcu, Ö. K., & İçöz, O. (2010). A model proposal on the use of creative tourism experiences in congress tourism and the congress marketing mix. PASOS. Revista de Turismo y Patrimonio Cultural, 8(3), 105-113.

Korez-Vide, R. (2013). "Promoting Sustainability of Tourism by Creative Tourism Development: How Far is Slovenia?, Innovative Issues and Approaches in Social Sciences, 6 (1), 77-102.

Küpeli, T. Ş. (2017). Yaratıcı ekonomide turizm sektörünün yeri: yaratıcı turizm faaliyetlerine yönelik bir değerlendirme. Gazi Üniversitesi Turizm Fakültesi Dergisi, (1), 22–51.

Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2016). Türkiye Turizm Stratejisi Eylem Planı 2007-2023, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara. http://www.kultur.gov.tr/Eklenti/906,ttstratejisi2023pdf.pdf?0, Erişim Tarihi: 25.09.2017.

Landry, C. (2012). The creative city: A toolkit for urban innovators. Routledge.

Mohammadı, A., Moharrer, M., & Babakhanıfard, M. S. (2019).“The Business Model and Balanced Scorecard in Creative Tourism: The Ultimate Strategy Boosters”,Current Issues in Tourism, 22/17, pp. 2157-2182.

OECD. (2014). Tourism and the Creative Economy, OECD Studies on Tourism, OECD Publishing. Paris. DOI: http://dx.doi.org/10.1787/9789264207875-en.

Ohridska-olson, R. and Ivanov, S. (2010). Creative tourism business model and its application in Bulgaria, Cultural Realms. http://pt.scribd.com/doc/39093051/CreativeTourism-Business-Model-and-its-appplication- in-Bulgaria.

Öncü, T. (1992). Yaratıcılığın Betimlenmesi ve Yaratıcılık Üzerine Çevresel Etkiler, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi, 14 (1), (1992), 255-264.

Özçer, N. (2005). Yönetimde Yaratıcılık ve Yenilikçilik, Rota Yayınları, İstanbul.

Özdemir, N. (2011). Edebiyat ve ekonomi kültürel ekonomik bir alan olarak edebiyat, Millî Folklor, 23 (91), s. 101-114.

Özdaşlı, K., Özdaşlı, E., & Alparslan, A. M. (2010). Yaratıcı turizm: bir uygulama modeli önerisi ve Isparta ilinde yaratıcı turizm envanteri. Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi, 7(1). https://dergipark.org.tr/tr/pub/soid/issue/11370/135904.

Polat, M. (2021). 2010-2020 Yılları Arasında Yaratıcı Turizm Konusunda Yapılan Yayınların İncelenmesi. University of South Florida M3 Center Publishing, Chapter · November 2021, https://digitalcommons.usf.edu/m3publishing/vol16/iss9781955833028/1 DOI: 10.5038/9781955833028.

Raymond, C. (2007). Creative Tourism New Zealand: The Practical Challenges of Developing Creative Tourism. Richards, G ve Wilson, J. (Ed), Tourism,Creativity and Development içinde (s. 145-157). London: Routledge.

Raymond, C. (2003). Case study-creative tourism new zealand: Creative tourism New Zealand and Australia council 215ort he arts. Pp. 1-5. (Çevrimiçi) https://www.yumpu.com/en/document/read/2768895 7/case-study-creative-tourism-new-zealand 5 Şubat2020.

Richards, G. (2013). Creative and Relational Tourism in Barcelona, ATLAS Cultural Tourism Group Expert Meeting on Alternative and Creative Tourism, Barcelona, June 2013.

Richards, G. (2001). Cultural attractions and European tourism. Cabi.

Richards, G., & Wilson, J. (2008). From Cultural Tourism To Creative Tourism. Part 2: Changing Structures Of Collaboration, Arnhem: Atlas Yayınevi.

Richards, G. (2016). “The development of creative tourism in Asia”. Paper presented at the Artepolis VI. International Seminar in Bandung, Indonesia, 5th August.

Rıchards, G & Marques, L. (2012). Exploring Creative Tourism: Editors Introduction, Journal of Tourism Consumption and Practice, Volume: 4, No.2, 1-11.

Rıchards, G & Wılson, J (eds.) (2008). From Cultural Tourism to Creative Tourism, Arnhem: ATLAS.

Rıchards, G, & Raymond, C. (2000). Creative Tourism, ATLAS News 23, s. 16-20.

Richards, G. (2009). Creative Tourism and Local Development. Creative Tourism: A global conversation, 78– 90.

Richards, G. (2011). Creativity and tourism. The state of the art. Annals of Tourism Research, 38(4), 1225– 1253. https://doi.org/10.1016/j.annals.2011.07.008.

Richards, G. (2019). Creative tourism: opportunities for smaller places? Tourism & Management Studies, 15(SI), 7–10. https://doi.org/10.18089/tms.2019.15si01.

Richards, G. (2020). Designing creative places: The role of creative tourism. Annals of Tourism Research, 85(November 2019), 102922. https://doi.org/10.1016/j.annals.2020.102922.

Richards, G., & Wilson, J. (2006). Developing creativity in tourist experiences: A solution to the serial reproduction of culture? Tourism Management, 27(6), 1209–1223. https://doi.org/10.1016/j.tourman.2005.06.002.

Rogerson, Christian M. (2006). Creative Industries and Urban Tourism: South African Perspectives, Urban Forum, Vol. 17, No. 2, April-June, s. 149-166.

Tan, S. K., Luh, D. B., & Kung, S. F. (2014). A taxonomy of creative tourists in creative tourism. Tourism Management, 42, 248–259. https://doi.org/10.1016/j.tourman.2013.11.008.

UNESCO. (2006). Towards Sustainable Strategies for Creative Tourism. Discussion Report of the Planning Meeting for 2008, International Conference on Creative Tourism, Santa Fe, New Mexico,U.S.A., October 25-27, 2006. http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001598/ 159811 E.pdf.Erişim Tarihi: 08.02.2014.

Urry, J. (2009). Turist Bakışı (Çev. Tataroğlu, E. ve Yıldız, İ.). Bilgesu Yayıncılık, Ankara.

URL-1: http: //en.unesco.org/creative-cities/home (Erişim tarihi:13.02.2022)

URL-2: http://www.kahramanmaras.bel.tr (Erişim tarihi:12.03.2022)

URL-3: https://www.gaziantep.bel.tr/tr/etkinlikler/mozaik-yolu-projesi-unescoda-tanitildi

URL -4: www.apgreenjobs.ilo.org (Erişim tarihi:13.01.2022)

URL-5: www.creativetourismnetwork.org (Erişim tarihi:11.03.2022)

URL -6: https://www.turkpatent.gov.tr/TURKPATENT/ (Erişim tarihi:12.03.2022)

URL-7: www.creativetourism.co.nz (Erişim tarihi:03.01.2022)

URL-8: www.turkishflavours.com (Erişim tarihi:12.03.2022)

URL-9: https://gokahramanmarasturkiye.com (Erişim tarihi:11.03.2022)

Wach, E., & Ward, R. (2013). Learning about qualitative document analysis. IDS Practice Paper in Brief, 13, 1-11.

Wurzburger, R., Aageson,T., Pattakos, A., & Pratt, S. (2008): Creative Tourism: A Global Conversation, "Introduction to The Santa Fe & Unesco International Conference A Global Conversation on Best Practise and New Opportunities" Sunstone Press, Santa Fe.www.worldcitiesculturepl atform.com, 2015. Erişim tarihi: Mart.

Yetkin, B. (2016). Yeni nesil turizm ve halkla ilişkilerin artan önemi. İNİF E-Dergi, 1(1), 95-111.

Yetkin, M. K. (2019). Unesco yaratıcı kentler ağı müzik kenti kriterleri bağlamında Şanlıurfa'nın müzik kenti olarak değerlendirilmesi/Evaluation of Sanliurfa in the context of the unesco creative cities network music city criteria (Doctoral dissertation).

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2013). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Seçkin Yayıncılık.

Zoğal, V., & Emekli, G. (2017). Yaratıcı Turizme Kavramsal Ve Coğrafi Bir Yaklaşım. Ege Coğrafya Dergisi, 26(1), 21–34.

International
SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal
Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
e-ISSN: 2587-1587

Research Article

Subject Area
Guidance and Psychological Counseling

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 99
PP: 1910-1916

Arrival
15 April2022
Published
30 June 2022
Article ID Number
62442
Article Serial Number
06

Doi Number
http://dx.doi.org/10.29228/sssj.62442

How to Cite This Article
Harmankaya, S. H. & Efilti, E. (2022). "Özel Eğitim Öğretmenlerin Mesleki Benlik Saygısı Ve Umut Düzeylerinin Demografik Özelliklere Göre İncelenmesi" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:99; pp:1910-1916

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Özel Eğitim Öğretmenlerin Mesleki Benlik Saygısı Ve Umut Düzeylerinin Demografik Özelliklere Göre İncelenmesi[1]

Investıgatıon Of Professıonal Self-Esteem And Hope Level Of Specıal Educatıon Teachers Accordıng To Demographıc Characterıstıcs

Süleyman Hilmi HARMANKAYA [1] Erkan EFİLTİ [2]

[1] Milli Eğitim Bakanlığı. Selçuklu Özel Eğitim Meslek Okulu, Konya, Türkiye
[2] Doç. Dr. Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü, Bişkek, Kırgızistan

ÖZET

Bu araştırmanın amacı özel eğitim öğretmenlerin mesleki benlik saygısı ile umut düzeyleri arasındaki ilişkinin bazı demografik özelliklere göre incelenmesidir. Özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin mesleki benlik saygıları ile umut düzeylerinin cinsiyet, medeni durum, yaş açısından anlamlı bir farklılığın olup olmadığı incelenmiştir. Araştırma modeli olarak ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırma grubu resmi okul ve özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde özel eğitim alanında çalışan 228 öğretmenlerden oluşmaktadır. Verilerin toplanmasında kişisel bilgi formu, mesleki benlik saygısı ve umut düzeyi ölçekleri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda mesleki benlik saygısının demografik açıdan cinsiyet değişkeninde, kadınlar lehinde anlamlı farklılık görülmüştür. Mesleki benlik saygısının medeni durum ve yaşa göre anlamlı farklılık görülmemiştir. Umut düzeylerinde ise demografik açıdan anlamlı bir farklılık görülmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Özel Eğitim, Özel Eğitim Öğretmeni, Mesleki Benlik Saygısı, Umut Düzeyi

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the relationship between professional self-esteem and hope levels of special education teachers according to some demographic characteristics. It was investigated whether there is a significant difference between the professional self-esteem and hope levels of teachers working in the field of special education in terms of gender, marital status and age. The relational survey model was used as the research model. The research group consists of 228 teachers working in the field of special education in public schools and special education and rehabilitation centers. Personal information form, professional self-esteem and hope level scales were used to collect data. As a result of the research, there was a significant difference in favor of women in the demographically gender variable of professional self-esteem. There was no significant difference in professional self-esteem according to marital status and age. There was no significant demographic difference in hope levels.

Keywords: Special Education, Special Education Teacher Professıonal Self-Esteem, Hope Level

1. GİRİŞ

Özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin mesleki benlik saygıları ve umut düzeyleri diğer öğretmenlere nazaran dezavantajlı grupla çalışmaları nedeni ile oldukça önem arz etmektedir.

Benlik, birtakım yaşantılar sonunda kazanılan edinil bir yapı, bir oluşumdur. Başlangıçta çocuk kendi varlığının farkında değildir. Doğuşta çocuk "ben" ile "ben olmayanı" birbirinden ayırt edemez. Onun için dünya, dıştan mı, içten mi geldiğini bilmediği bir izlenimler karmaşası gibidir. Benlik, çocuk doğduğu andan itibaren, başından geçen sayısız olaylarla, çevresinde değindiği kişilerin etkisiyle yavaş yavaş oluşur. Benliğin gelişmesinde kişilerarası ilişkilerin büyük bir önemi vardır. Bizim için önemli kişilerin bizi beğenip beğenmemeleri, bizimle övünmeleri ya da bizden utanmaları, bu kişilerin hakkımızda söyledikleri şeyler benliğin alacağı şekli etkiler. Sürekli olarak kendisine çirkin, aptal ve tembel denen çocuk, gerçekten bu nitelikleri benimseyebilir. Buna karşılık kendisini güzel, becerikli, çalışkan ve iyi bulan yakınları arasında çocuk, gerçekten kendini böyle değerli bir kişi olarak görmeye ve buna uygun davranış örüntüleri geliştirmeye başlar (Baymur, 1972).

Meslek, kişilerin hayatlarını devam ettirmeleri ve bireysel mutlulukları açısından önemli bir etkiye sahiptir. Bireylerin kendilerine uygun mesleği seçmeleri kişisel benlik algılarıyla ilgilidir. Kişisel benlik algısı, bireylerin nasıl davranacağı, kendilerini nasıl algıladıkları, çevrelerinin onlara nasıl davrandıklarının yanı sıra herhangi bir konuda başarılı olup olmamalarıyla ilgilidir. Bireyler meslekleri yolu ile bir noktada kendilerini gerçekleştirmektedirler. Kişinin mesleğinin, yetenek ve ilgilerine uygun olması onun kişilik gelişimini ve toplumsal uyumunun sağlıklı olması olarak da değerlendirilebilir (Üstün vd., 2004).

[1] Bu çalışma ilk yazar Süleyman Hilmi HARMANKAYA'nın, ikinci yazar Erkan EFİLTİ danışmanlığında yürütülen yüksek lisans tez çalışmasından üretilmiştir

Benlik olgusunu kişinin hareketlerini meydana getirdiği görüşünden hareketle, meslek seçimi hareketi de, benlik olgusunda belirlenebilir (meslek tercihinde bulunurken birey, benlik olgusuna uygun gelen etkinlikleri kapsayan işlere yönelebilir). Benlik ve ideal benlik kavramları arasındaki fark çoğaldıkça ideal benlik olgusuyla tercih edilen meslek olgusu arasındaki fark da çoğalmaktadır (Kuzgun, 1983).

Mesleki benlik saygısı, Super'ın kuramına dayalı olarak oluşturulan bir kavramdır. Super mesleki benlik kavramı mesleki bir tercihe dönüştürülmüş olsun ya da olmasın, birey tarafından meslek ile ilgili olarak kabul edilen benlik yüklemelerinin kümeleşmesi olarak tanımlamaktadır. Mesleki benlik saygısı ise mesleki bir tercihe dönüştürülmüş, birey tarafından meslek ile ilgili olarak kabul edilen benlik yüklemelerine ilişkin bireyin oluşturduğu değerlilik yargısıdır (Arıcak, 1999).

Umut sözcüğü günlük dilde daha çok herhangi bir alandaki olumlu beklentileri ifade etmek amacı ile kullanılır. Umut, bireylerin şu anda ve ileriki zamanlarda, yaşamlarında belirledikleri amaçlarına ulaşma ve böylece kendileri için faydalı olabilecek kazançların elde edilmesinde, önemli bir role sahiptir. Bu nedenle de insanların ne tür amaçlara sahip oldukları, bu amaçlara nasıl ulaşacakları ve bu amaçlara ulaştıklarında elde edecekleri kazanımları nasıl değerlendireceklerini bilebilmek ve bu konu üzerinde tahmin yapabilmek için her şeyden önce umudun ne olduğunun, insanlarda hangi düzeyde var olduğunun ve insanlarca ne kadar yaşatılabildiğinin biliniyor olması gerekir (Sağdıç, 2005).

Ayrıca Snyder; Feldman ve Rond' a (2002) göre umut, sadece amaca yönelik bir düşünce süreci olmakla kalmayıp aynı zamanda kişinin bu bilişsel sürece başarıyla bağlanabilme yeteneği hakkındaki inançlarından oluşan hiyerarşik bir sistemdir. Bu nedenle Snyder; Feldman ve Rand (2002) umudu, birbiriyle işbirliği halinde ve karşılık belirleyici olmanın yanı sıra kendine özgü üç seviyede ele almışlardır: Sürekli (global or trait), belirli bir alana özgülük (domain- specific) ve amaca- yönelik (goal- specific). Sürekli umut, bireyin amaçlarına ulaşmada yeterli yollar belirleyebilmesine ve bu amaçları gerçekleştirmek için gerekli harekete geçirici düşünceleri oluşturabilmesine ilişkin genel değerlendirilmesini ifade etmektedir (Akt. Atik ve Kemer, 2009).

Toplumsal algıya göre öğretmenlerin, öğretmenlik saygınlığı dışında mesleğin kendi içerisinde branşlara göre de statülere ayrıldığı görülmektedir. Bu statü açısından bakıldığında özel eğitim öğretmenleri diğer branşlara göre farklı algılanmaktadır. Bu durum da özel eğitim öğretmelerinin mesleki algılarına ve umut düzeylerine yansımaktadır (Akalın 2006).

Bu araştırma ile özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin mesleki benlik saygısı ile umut düzeyleri arasındaki ilişkinin kişisel özelliklere göre nasıl etkilendiğinin araştırılması problemimizin kaynağını oluşturmaktadır.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı özel eğitim öğretmenlerin mesleki benlik saygısı ile umut düzeyleri arasındaki ilişkinin bazı demografik özelliklere göre incelenmesidir.

1.2. Araştırmanın Alt Amaçları

- ✓ Özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin mesleki benlik saygıları cinsiyet, medeni durum ve yaş açısından anlamlı farklılık var mıdır?
- ✓ Özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin umut düzeyleri cinsiyet, medeni durum ve yaş açısından anlamlı farklılık var mıdır?

2. YÖNTEM

2.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada genel tarama modelinin bir alt türü olan ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Genel tarama modelleri çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan taramalardır. Genel tarama modelleri ile tekil ya da ilişkisel taramalar yapılabilir. İlişkisel tarama modelleri, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişim varlığını veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Karasar, 2012).

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini, özel eğitim okulları, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri ve Rehberlik ve Araştırma Merkezlerinde özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerdir.

Araştırmanın örneklemini 149 kadın ve 79 erkek toplam: 228 özel eğitim öğretmeni oluşturmuştur. Araştırmada tesadüfi örneklem alımı tekniğinden yararlanılmıştır. Katılımcıların demografik bilgileri aşağıda Tablo 1 de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Bilgileri

Cinsiyet	Frekans	Yüzde (%)
Kadın	149	65.4
Erkek	79	34.6
Medeni Durum	Frekans	Yüzde (%)
Bekâr	61	26.8
Evli	167	73.2
Yaş Grupları	Frekans	Yüzde (%)
25 Yaş ve Altı	25	11.0
26-33 Yaş	89	39.0
34-41 Yaş	71	31.1
42-49 Yaş	23	10.1
50 Yaş ve Üstü	20	8.8

2.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla kişisel bilgi formu araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Öğretmenlerin mesleki benlik saygılarını belirlemek için Arıcak tarafından 1999 yılında geliştirilen ve 30 maddeden oluşan Mesleki Benlik Saygısı (Professional Self Esteem) Ölçeği kullanılmıştır. Öğretmenlerin umut düzeylerini ölçmek için de; Snyder ve arkadaşları (1991) tarafından geliştirilen ve Akman ve Korkut (1993) tarafından Türkçe uyarlaması yapılan 12 maddeden oluşan umut ölçeği kullanılmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin analizi öncelikle nicel analiz yöntemleri ile gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte araştırmada verilerin değerlendirilmesinde gerçekleştirilen faktör analizi, korelasyon analizi ve regresyon analizinin kullanılmasıyla birlikte değişken sayısı açısından çok değişkenli istatistiksel analiz yöntemlerinden yararlanılırken kullanılan analiz yöntemlerinin amaçları açısından ise ilişkilerin tespit edilmesine yönelik istatistiksel analiz yöntemlerinden yararlanılmıştır. Ayrıca araştırma verileri değerlendirilirken çıkarımsal ve betimsel istatistik çalışmaları yürütülmüştür.

3. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın alt problemlerini yanıtlamak için elde edilen verilerin istatistiksel çözümleri sonucunda ulaşılan bulgular, bu bulgulara ait tablolar, tablolara ilişkin açıklamalar ve bulgulara ilişkin yorumlar yer almaktadır. Bulgu ve yorumların sıralamasında alt problemlerin sırası izlenmiştir.

Araştırmanın birinci alt amacı olan mesleki benlik saygısı puanlarının demografik özelliklerine göre farklılaşmasına yönelik analizler ve bulgular

Araştırmanın birinci alt amacı olan mesleki benlik saygısı puanlarının demografik özelliklerine göre farklılaşmasına yönelik analizler ve bulgular tablo 2, 3 ve 4 de verilmiştir.

Tablo 2. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mesleki Benlik Saygısının Cinsiyet Açısından Mann-Whitney U Testi İle Analizi

	Cinsiyet	N	SO	ST	U	z	p
Mesleki Benlik Saygısı	Erkek	79	90.51	7150.00	3990	-4	0.000
	Kadın	149	127.22	18956.00			

Tablodaki verilerde görüldüğü üzere, araştırmaya katılan özel eğitim öğretmenlerinin mesleki benlik saygısının sıra ortalamalarının cinsiyete göre farklılığının bulunup bulunmadığının belirlenmesi amacıyla Mann Whitney U testi yapılmıştır. Cinsiyete göre özel eğitim öğretmenlerinin mesleki benlik saygısının sıra ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılığının bulunduğu tespit edilmiştir (U=3990,p=0.000<0.05). Kadın özel eğitim öğretmenlerinin mesleki benlik saygısı puanlarının sıra ortalamalarının (SO=127.22), erkek özel eğitim öğretmenlerinin mesleki benlik saygısı puanlarının sıra ortalamalarından (SO=90.51) yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mesleki Benlik Saygısının Medeni Durum Açısından Mann-Whitney U Testi İle Analizi

	Medeni Durum	N	SO	ST	U	z	p
Mesleki Benlik Saygısı	Bekâr	61	123.99	7563.50	4514.500	-1.314	0.189
	Evli	167	111.03	18542.50			

Tablodaki verilerde görüldüğü üzere, araştırmaya katılan özel eğitim öğretmenlerinin mesleki benlik saygısı sıra ortalamalarının medeni duruma göre farklılığının bulunup bulunmadığının belirlenmesi amacıyla Mann Whitney U testi yapılmıştır. Medeni duruma göre özel eğitim öğretmenlerinin mesleki benlik saygısı sıra ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılığının bulunmadığı tespit edilmiştir (U=4514.500,p=0.189>0.05).

Tablo 4. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Mesleki Benlik Saygısının Yaş Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Analizi

	Yaş	N	A.Ort.Sıra	KWH	Sd	p
Mesleki Benlik Saygısı	25'ten küçük	25	139.20	7.847	4	0.09
	26-33	89	114.87			
	34-41	71	104.65			
	42-49	23	100.13			
	50 ve üzeri	20	133.50			

Tablodaki verilerde görüldüğü üzere, araştırmaya katılan özel eğitim öğretmenlerinin mesleki benlik saygısı sıra ortalamalarının yaşa göre farklılığının bulunup bulunmadığının belirlenmesi amacıyla Kruskal Wallis H testi yapılmıştır. Yaşa göre özel eğitim öğretmenlerinin mesleki benlik saygısı sıra ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılığının bulunmadığı tespit edilmiştir ($KWH_{(sd=4,n=228)}=7.847$, $p=0.097>0.05$).

Araştırmanın ikinci alt amacı olan umut düzeyi puanlarının demografik özelliklerine göre farklılaşmasına yönelik analizler ve bulguları

Araştırmanın ikinci alt amacı olan umut düzeyi puanlarının demografik özelliklerine göre farklılaşmasına yönelik analizler ve bulguları tablo 5, 6 ve 7 de verilmiştir.

Tablo 5. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Umut Düzeyinin Cinsiyet Açısından Mann -Whitney U Testi İle Analizi

	Cinsiyet	N	SO	ST	U	z	p
Umut Düzeyi	Erkek	79	104,41	8248,50	5088.500	-1.686	0.092
	Kadın	149	119,85	17857,50			

Tablodaki verilerde görüldüğü üzere, araştırmaya katılan özel eğitim öğretmenlerinin umut düzeyinin sıra ortalamalarının cinsiyete göre farklılığının bulunup bulunmadığının belirlenmesi amacıyla Mann Whitney U testi yapılmıştır. Cinsiyete göre özel eğitim öğretmenlerinin umut düzeyinin sıra ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılığının bulunmadığı tespit edilmiştir ($U=5088.500$, $p=0.092>0.05$).

Tablo 6. Özel Eğitim Öğretmenlerinin Umut Düzeyinin Medeni Durum Açısından Mann-Whitney U Testi İle Analizi

	Medeni Durum	N	SO	ST	U	z	p
Umut Düzeyi	Bekâr	61	115,70	7057,50	5020.500	-0.166	0.868
	Evli	167	114,06	19048,50			

Tablo 6 incelendiği zaman, araştırmaya katılan özel eğitim öğretmenlerinin umut düzeyinin sıra ortalamalarının medeni duruma göre farklılığının bulunup bulunmadığının belirlenmesi amacıyla Mann Whitney U testi yapılmıştır. Medeni duruma göre özel eğitim öğretmenlerinin umut düzeyinin sıra ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılığının bulunmadığı tespit edilmiştir ($U=5020.500$, $p=0.868>0.05$).

Tablo 7.2 Özel Eğitim Öğretmenlerinin Umut Düzeyinin Yaş Açısından Kruskal Wallis H Testi İle Analizi

	Yaş	N	A.Ort.Sıra	KWH	Sd	p
Umut Düzeyi	25'ten küçük	25	111.88	5.211	4	0.266
	26-33	89	115.52			
	34-41	71	121.93			
	42-49	23	86.54			
	50 ve üzeri	20	119.00			

Tablodaki verilerde görüldüğü üzere, araştırmaya katılan özel eğitim öğretmenlerinin umut düzeyinin sıra ortalamalarının yaşa göre farklılığının bulunup bulunmadığının belirlenmesi amacıyla Kruskal Wallis H testi yapılmıştır. Yaşa göre özel eğitim öğretmenlerinin umut düzeyinin sıra ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılığının bulunmadığı tespit edilmiştir ($KWH_{(sd=4,n=228)}=5.211$, $p=0.266>0.05$).

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Araştırmamızda özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin mesleki benlik saygıları ve umut düzeyleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi amaç olarak belirlenmiştir.

Araştırmada özel eğitim öğretmenlerinin mesleki benlik saygısının cinsiyete göre farklılığının bulunup bulunmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan istatistiki işlemde cinsiyete göre özel eğitim öğretmenlerinin mesleki benlik saygısında kadın öğretmenlerin lehine anlamlı düzeyde farklılığının bulunduğu tespit edilmiştir. Literatürde bu araştırma sonucunu destekler sonuçlara ulaşılmıştır (Özkan, 1994; Gürsoy, 1989). Literatürdeki bu çalışmalar araştırmamızın bu bulgusunu desteklemesine karşılık yapılan bazı araştırmalarda ise (Toprak, 2007; Gündem, 2009; Irmak, 2015; Efilti ve Çıkılı 2017) cinsiyet değişkenine göre farklılığın olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Bu farklılıkların örneklem farklılığından da kaynaklanmış olma ihtimalide vardır. Besleki benlik

saygısının kadın öğretmenlerde yüksek çıkması öğretmenlik mesleğinin kadın öğretmenlerce daha çok kabulü olan bir meslekten kaynaklandığı da düşünülebilir.

Araştırmada medeni durum değişkenine göre, özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerinin mesleki benlik saygılarının belirlenmesinde medeni durum açısından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Yapılan diğer araştırmalara bakıldığında benzer sonuçlar elde edildiği görülmüştür. Yıldırım, Kırımoğlu ve Temiz (2010)'in yaptıkları çalışmada araştırmaya katılan beden eğitimi öğretmenlerinin medeni durumlarına göre mesleki benlik puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olmadığı tespit edilmiştir. Bunun sebebi olarak ise medeni durumu ne olursa olsun bütün öğretmenlerin çalışma şartlarının aynı olduğu ve kendilerini evli veya bekar olma durumuna göre değil çalışma şartlarına göre değerlendirmeye aldıkları olarak yorumlanabilir.

Araştırmada özel eğitim öğretmenlerinin mesleki benlik saygılarının belirlenmesinde yaş seviyeleri açısından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Benzer sonuçlar yapılan diğer araştırmalarda da görülmüştür. Efilti ve Çıkılı (2017)' nın özel eğitim bölümü öğrencileri üzerine yaptıkları çalışmada, öğrencilerin yaş değişkenine göre benlik saygısı ve mesleki benlik saygısı düzeyleri arasında da anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Literatürdeki birçok araştırma (Yerebakan 2007; Gündem 2009; Yıldırım ve dig. 2010; Tekirgöl 2011; Zoroğlu 2014; Irmak 2015) bu araştırma bulgularını desteklemektedir. Ancak; Sönmez (2013) de ilkokul ve ortaokul öğretmenleriyle yaptığı çalışma sonucunda yaş değişkenine göre anlamlı farklılık tespit etmiştir. Ayrıca Kadıoğlu (2014) da rehber öğretmenleriyle yaptığı çalışma sonucunda yaş değişkenine göre anlamlı farklılık tespit etmiştir.

Araştırmanın kinci alt amacına göre araştırmamıza katılan özel eğitim öğretmenlerinin umut düzeyinin cinsiyete göre farklılığının bulunup bulunmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan istatistiki işlemde cinsiyete göre özel eğitim öğretmenlerinin umut düzeyinin sıra ortalamalarının anlamlı düzeyde farklılığı tespit edilmiştir. Yapılan araştırmalara bakıldığında özel eğitim öğretmenlerinin umut düzeylerine yönelik bir araştırmaya rastlanılmamaktadır. Kiziroğlu (2012) Sınıf öğretmenlerinin sosyodemografik özelliklere göre umutsuzluk düzeyleri üzerine yaptığı araştırmada sınıf öğretmenlerinin cinsiyetlerine göre umutsuzluk puan ortalamaları arasında anlamlı farklılaşma bulmuş olup erkek sınıf öğretmenlerinin umutsuzluk puanları, kadın sınıf öğretmenlerinden anlamlı düzeyde yüksek çıkmıştır.

Küsgülü'nün (2014), üniversite öğrencilerinde mutluluk, umut ve narsisizm düzeylerini incelediği araştırma sonuçlarına göre üniversite öğrencilerinin cinsiyet değişkenine göre umut düzeylerinde anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir. Literatürde rastlanan bazı araştırmalarda cinsiyet değişkenine göre umut düzeylerinde anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı sonucuna varılmıştır (Atik ve Kemer, 2009; Aydın, 2010; Ottekin, 2009; Vahapoğlu, 2013).

Kadın özel eğitim öğretmenleri ile erkek özel eğitim öğretmenlerinin, aynı koşullar altında çalışması ve aynı ekonomik güce sahip olması cinsiyet faktöründe farklılığın oluşmamasında etkili olduğu düşünülmektedir.

Araştırmanın ikinci alt amaçta belirtilen araştırmaya katılan özel eğitim öğretmenlerinin umut düzeylerinin medeni duruma göre farklılığının bulunup bulunmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan istatistiki işlemde Medeni duruma göre özel eğitim öğretmenlerinin umut düzeyinde anlamlı farklılığının bulunmadığı tespit edilmiştir.

Kiziroğlu (2012), sınıf öğretmenlerinin sosyodemografik özelliklere göre umutsuzluk düzeyleri üzerine yaptığı araştırmada sınıf öğretmenlerinin bekar ve evli sınıf öğretmenlerinin umutsuzluk puan ortalamaları arasında anlamlı farklılaşma bulunmamıştır.

Öğretmenlerin mesleklerini icra ederken sarf ettikleri gayret, motivasyon kaybı ve gelecekle ilgili umutları arasındaki anlamlı farklılığın oluşmaması öğretmenlerin içinde bulunduğu evli veya bekar olmalarından ziyade diğer değişkenlerle ilgili olabilir.

Araştırmanın ikinci alt amacında bendinde aştırmaya katılan özel eğitim öğretmenlerinin umut düzeylerinin yaşa göre farklılığının bulunup bulunmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan istatistiki işlemde yaşa göre özel eğitim öğretmenlerinin umut düzeylerinde anlamlı farklılığının bulunmadığı tespit edilmiştir

Kiziroğlu (2012) Sınıf Öğretmenlerinin sosyodemografik özelliklere göre umutsuzluk düzeyleri üzerine yaptığı araştırmada sınıf öğretmenlerinin umutsuzluk düzeyinin yaşa göre değişim göstermediğini sonucuna ulaşmıştır.

Dündar (2008) polisler üzerinde yaptığı çalışmada, yaş gruplarına göre polislerin problem çözme becerisi ve umutsuzluk düzeyleri arasında farklılık olup olmadığını test etmiş olup polislerin yaş gruplarına göre umutsuzluk düzeyleri arasında farklılık olmadığı sonucuna varılmıştır.

Özel eğitim öğretmenlerin umut puan ortalamaları değerlendirildiğinde, genel olarak bütün yaş gurubunda olan öğretmenlerin birbirinden farklı bir dağılım göstermemelerinin nedeni çalışma koşullarının yaş farkı gözetmeksin bütün öğretmenleri etkisi altında bıraktığı şeklinde düşülebilir.

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur.

Öğretmenlerin mesleki benlik saygılarını ve umut düzeylerini yükseltecek etkinliklerin yapılması.

Araştırma farklı bir örneklem gruplarıyla da tekrarlanabilir.

Diğer öğretmenlik branşlarına yönelikte mesleki benlik saygısı ve umut düzeyleri ile ilgili araştırmalar yapılarak karşılaştırmalar yapılabilir.

Araştırmada kullanılan demografik değişkenlerin dışında farklı demografik değişkenlerle de araştırmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

Akman, Y. & Korkut, F. (1993). ‘‘Umut Ölçeği Üzerine Bir Çalışma’’, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 9: 193-202.

Arıcak, O.T. (1999). ‘‘Öğretmen Adaylarının Benlik Algısı Ve Mesleki Benlik Algılarının Geliştirilmesine Yönelik Bir Grupla Psikolojik Danışma Uygulaması’’, M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 11: 11-22

Arıcak, T. & Dilmaç, B. (2003). ‘‘Psikolojik Danışma ve Rehberlik Öğrencilerinin BirTakım Değişkenler Açısından Benlik Saygısı ile Mesleki Benlik Saygısı Düzeylerinin İncelenmesi’’, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 3 (1): 1-8.

Atik, G. & Kemer, G., (2009). ‘‘Psychometric Properties of Children’s Hope Scale: Validity and Reliability Study’’, Elementary Education Online, 8(2).

Aydın, B. (2010). ‘‘Üniversite öğrencilerinin duygusal zeka ve umut düzeyleri ile psikolojik sağlamlıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi’’, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

Baymur, F. (1972). Genel Psikoloji, (15. baskı), İnkılap Kitabevi, İstanbul.

Dündar, S. (2008). ‘‘Polislerin Umutsuzluk Düzeyi ile Problem Çözme Becerisi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi’’, Polis Bilimleri Dergisi, 10 (3): 77-92.

Efilti, E. & Çıkılı, Y . (2017). ‘‘Özel Eğitim Bölümü Öğrencilerinin Benlik Saygısı İle Mesleki Benlik Saygısının İncelenmesi’’, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 17 (1): 99-114.

Gündem, Z.F., (2009). ‘‘İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Motivasyon, Mesleki Benlik Saygısı ve Mesleğe Yönelik Yetkinlik Duygusu Algıları Arasındaki Etkileşim’’, Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.

Gürsoy, C.G., (1989). ‘‘İlkokul Öğretmenlerinin Benlik Kavramları İle Mesleki Benlik Kavramları Arasındaki Bağdaşım Düzeyini Etkileyen Bazı Faktörler’’, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

Irmak, M. (2015). ‘‘İlkokul Ve Ortaokul Öğretmenlerinin Mesleki Benlik Saygılarının Belirlenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Sabahatin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kadıoğlu, F. (2014). ‘‘Psikolojik Danışmanların (Rehber Öğretmenlerin) Mesleki Doyum İle Kendine Saygıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi’’, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Karasar, N. (2012). Bilimsel Araştırma Yöntemi, Nobel, Ankara.

Kiziroğlu, M. (2012). ‘‘Sınıf Öğretmenlerinin Sosyodemografik Özelliklere Göre Umutsuzluk Düzeyleri’’, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

Kuzgun, Y. (1983). “Benlik ve İdeal Benlik Kavramlarının, Tercih Edilen Meslek Kavramlarıyla İlişkisi”, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 16 (1).

Küsgülü, Ü. (2014). ‘‘Üniversite Öğrencilerinin Mutluluk, Umut Ve Narsisizm Düzeylerinin İncelenmesi’’, Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.

Ottekin, N. (2009). ‘‘Ailelerinden Ayrı Olarak Öğrenim Görmekte Olan Üniversite Öğrencilerinin Benlik Saygısı Ve Umutsuzluk Düzeylerinin İncelenmesi’’, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Özkan, İ. (1994). Benlik Saygısını Etkileyen Etkenler. Düşünen Adam, 7(3), 4-9.

Sağdıç, M., (2005). ‘‘Öğrencilerin Meslek Lisesi Tercihini Etkileyen Etmenler ve Umut Düzeyleri’’, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Sönmez. A. (2013). ‘‘İlk ve Ortaokullardaki Öğretmenlerin Benlik Saygılarının Mesleki Tükenmişliğe Etkisi’’, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi. İstanbul.

Toprak, Ş. (2007). ‘‘İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Yaşam Değerleri İle Mesleki Benlik Saygıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi’’, Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Üstün, E.; Erkan, S. & Akman, B. (2004). ‘‘Türkiye'de Okul Öncesi Öğretmenliği Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumlarının İncelenmesi’’, Sosyal Bilimler Dergisi, 10: 129-136.

Vahapoğlu, Z. (2013). ‘‘Ön Lisans Öğrencilerinin Umut Düzeyleri Ve Başarı Yönelimlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi’’, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.

Yerebakan, H.B. (2007). ‘‘Resmi İlköğretim Okullarında Görev Yapan Eğitim Yöneticilerinin Benlik Saygısı ve Denetim Odağı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi’’, Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yıldırım, Y.; Kırımoğlu, H. & Temiz, A. (2010). ‘‘Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinin Mesleki Benlik Saygısı Düzeylerinin İncelenmesi (Hatay İl Örneği)’’, Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 4(1): 88-97.

Zoroğlu, Ö. (2014). ‘‘Okul Öncesi Öğretmenlerinin Mesleğe Yönelik Tutumları, Mesleki Benlik Saygıları İle İş Doyumları Arasındaki İlişki’’, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

International
SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal
Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
e-ISSN: 2587-1587

Research Article

Subject Area
Business

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 99
PP: 1917-1929

Arrival
16 March 2022
Published
30 June 2022
Article ID Number
62460
Article Serial Number
07

Doi Number
http://dx.doi.org/10.29228/sssj.62460

How to Cite This Article
Yıldırm, M. & Abdulkerim G. (2022). "Cnc Makineleri Satış Firması Hedeflerinin Bulanık Hedef Programlama İle Değerlendirilmesi" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:99; pp:1917-1929

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

CNC Makineleri Satış Firması Hedeflerinin Bulanık Hedef Programlama İle Değerlendirilmesi

Evaluation With Fuzzy Goal Programming Of Company's Targets Which Sales CNC Machines

Murat YILDIRIM [1] Abdulkerim GÜLER [2]

[1] Arş. Gör. Dr. Tokat Gaziosmanpaşa Manas Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, Tokat, Türkiye
[2] Dr, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sivas, Türkiye

ÖZET

Mevcut piyasa şartları altında işletmeler için karar vericiler birden fazla amaca ve birden çok kısıta sahiptirler. Bu kısıt ve amaçlar gerçek şartlar nedeniyle aynı zamanda kesinlik içermemektedir. Karar vericilerin daha verimli sonuçlar elde etmeleri gerçek şartlara uygunluk gösteren yöntemleri kullanmasıyla mümkündür. Çok amaçlı karar verme modellerinden olan bulanık hedef programlama bu durumun çözümü için en uygun yöntemlerdendir. Bu doğrultuda çalışmanın amacı CNC üretimi yapan bir işletmenin bulanık hedef programlama tekniği kullanarak üretim planına bir öngörüde bulunmaktır. İşletme verileri için ilk değerlendirme doğrusal programlama ile yapılmış ve elde edilen sonuç; 4 farklı CNC üretim yapan işletme için ilk üründen hiç bir ürün üretmemesi yönünde olmuştur. Ortaya çıkan bu sonuç işletmenin hedeflediği gerçek piyasa taleplerini karşılamamaktadır. Bu sebeple işletme verilerinin yanında yetkililerce belirlenen hedefler kısıtlar altında yeniden değerlendirilerek 4 farklı senaryo üzerinde çalışılmıştır. Bu oluşturulan alt problemlerden en yüksek λ değerinin olduğu çözüm, bulanık hedef programlama probleminde en uygun çözüm olarak ele alınmıştır. Buna göre 4 farklı CNC üretimi yapan işletmede, x_1 = 18, x_2= 36, x_3= 4, x_4= 2 adet üretilmesi halinde işletmenin yıllık elde edebileceği kâr 15484800 TL olabilmektedir. Böylece işletmenin hem kâr hedefi hem de üretim hedefini sağlamıştır. Bulanık hedef programlama ile elde edilen sonuçlar güncel piyasada var olan taleplerle örtüşerek gerçekçi sonuçlar üretmiştir.

Anahtar Kelimeler: CNC Makineleri, Bulanık Mantık, Bulanık Hedef Programlama

ABSTRACT

Under market conditions, decision makers for businesses have more than one purpose and many constraints. These are also not precise due to real conditions. The study's purpose is to make a prediction for the production plan of a CNC production company by using this technique. The first evaluation for the enterprise data was made with linear programming and the result obtained; it has been in the direction of not producing any product from the first product for 4 different CNC production companies. This result does not meet the real market demands targeted by the enterprise. The targets determined by the authorities were re-evaluated under the constraints and 4 different scenarios were studied. The solution with the highest λ value among these sub-problems is considered as the most appropriate solution in the fuzzy goal programming problem. Accordingly, if x_1 = 18, x_2= 36, x_3= 4, x_4= 2 units are produced in the enterprise that produces 4 different CNCs, the annual profit of the enterprise is 15484800 TL. Thus, the company achieved both the profit target and the production target. The results obtained with fuzzy goal programming have produced realistic results by coinciding with the demands in the current market.

Keywords: CNC Machines, Fuzzy Logic, Fuzzy Goal Programming

1. GİRİŞ

Birçok alanda olduğu gibi işletmeler ve sektörler için geleceğin tahmin edilmesi ve bu tahminlere dayalı olarak izlenecek politikaların belirlenmesi gelecek için hazırlıklı olma adına büyük önem taşımaktadır. Bilimsel tahmin teknikleri özellikle karar verme durumundaki bireylere büyük yararlar sağlamaktadır. Bilinmeyen ve endişe duyulan geleceğin iyi bir şekilde tahmin edilmesi ve gerçekçi politikaların belirlenmesinde temel şart tahminin gerçekleri yansıtmasıdır (Orhunbilge, 2002: 5).

Büyük önem arz eden bu tahminlerin uygulamasında bazı bilimsel teknikler geliştirilmiştir. Geliştirilen tekniklere yöneylem araştırmaları çatısı altında bakıldığında problem hedefi eldeki problemin en uygun çözümünü elde etmektir. Gelecek hakkında politika belirlemede tahminlerin güvenilir olabilmesi gerçek hayattaki problemlerin yansıtılmasına bağlıdır. Bu sebeple gerçek hayat şartları göz önüne alındığında birden fazla amaç ve kısıt ortaya çıkmaktadır. Bu durumu çözebilmek adına literatürde çok amaçlı karar verme modelleri üretilmiştir. Bu modeller arasında en etkin olanı ise hedef programlama modelleridir (Erpolat, 2010: 233).

Hedef programlama modeli, verilen kısıtlar altında birden fazla ve birbirinin zıttı olabilecek hedeflerin aynı anda ele alınmasını sağlayan etkili bir yöntemdir. Model aynı anda birden fazla amacı maksimize ya da minimize edemeyeceğinden hedefler arasındaki sapmayı minimum kılmaya odaklanan bir tekniktir (Akdeniz ve Aras, 2011: 8; Güneş ve Umarusman, 2004: 245). İşletmeler açısından güncel şartlar sadece karın maksimum yapılması ya da sadece maliyetin minimum yapılması ile sınırlı değildir. Bu amaçların yanında pazar payını büyütmek, ürün kalitesini artırmak, marka değerini arttırmak, fiyat istikrarını sağlamak ve müşteri memnuniyeti gibi daha birçok

amaç işletmeler için ciddi önem arz etmektedir (Öztürk, 2016: 239-260). Bu açıdan hedef programlama, güncel yaşamda karşılaşılan durumlara yönelik ciddi bilimsel sonuçlar üreten doyurucu bir yaklaşımdır (Ayan, 2010: 70).

2. BULANIK HEDEF PROGRAMLAMA

Bulanık mantığın ilk kullanımı Lotfi A. Zadeh tarafından (1965) "Fuzzy Sets (Bulanık Kümeler)" isimli makale ile kazandırılmıştır (Elmas, 2003: 26).

Gerçek hayatta, olması mümkün her durumun bir kural tanımlaması yapılamaz. Karşılaşılan çeşitli durumlarda insanlar benzer şartlarda tanımlanan kuralları uygulayabilmektedir. Bu benzerlik, kuralları oluşturan kelimelerin tanımındaki esneklikle mümkündür. Bulanık mantık, değişik çeşitlerdeki belirsizlik durumlarında ve bulanıklıkların modellenmesinde yardımcı olmaktadır. Sürekli değişen şartlarda farklı sonuçların elde edilebileceği gerçeğinden yola çıkılarak bulanık mantık için matematiğin gerçek hayata uyarlanması şeklinde tanımlama yapılabilir (Başkaya, 2011: 14-15).

Hedef programlamada amaç fonksiyonları, erişim değerleri ve kısıtlayıcılar belirlenimci şeklinde ifade edilir. Hedeflere ait erişim değerlerinin, net bir biçimde belirlenmesi oldukça zordur. Erişim değerlerinin belirlenmesi, hedeflerin tercih önceliklerine ve göreceli ağırlıklarının karar vericilerin öznel yargılarına göre netlik kazanır. Hedef programlamadaki bu öznellik olgusu bulanık küme teorisiyle ifade edilebilir. Kesin olmayan ifadeleri "yaklaşık olarak ..'e eşit" ve "…'den oldukça küçük" vb. ifadelerle bulanıklaştırma yapılır. Hedeflere ait bu gibi ifadeler, bulanık küme üyelik fonksiyonlarla ele alınır (Özkan, 2003: 181).

Bulanık hedef programlama için kullanılan yaklaşımların çoğunda matematiksel işlemlerde kolaylık sağlaması açısından Zimmermann tipi üyelik fonksiyonları kullanılmaktadır. Zimmermann tipi üyelik fonksiyonları aşağıdaki gibi ifade edilmektedir:

$$\left.\begin{array}{l}(Ax)_i \approxeq b_i \ \ (i=1,2,3,\dots m_1)\\ (Ax)_i \lesssim b_i \ \ (i=m_1+1, m_1+2, \dots m_2)\\ (Ax)_i \gtrsim b_i \ \ (i=m_2+1, m_2+2, \dots m_3)\end{array}\right\} \text{Bulanık Hedefler} \qquad (1)$$

$$(Ax)_i \approxeq b_i \ \ (i=1,2,3,\dots m_1)$$

$$\mu_0(x)=\begin{cases}0 & ; \quad eğer\ (Ax)_i \le b_i - d_i\\ 1-\frac{b_i-(Ax)_i}{d_i} & ; \quad eğer\ b_i - d_i \le (Ax)_i \le b_i\\ 1-\frac{(Ax)_i-b_i}{d_i} & ; \quad eğer\ b_i \le (Ax)_i \le b_i + d_i\\ 0 & ; \quad eğer\ (Ax)_i \ge b_i + d_i\end{cases} \qquad (2)$$

$$(Ax)_i \lesssim b_i \ \ (i=m_1+1, m_1+2, \dots m_2)$$

$$\mu_1(x)=\begin{cases}0 & ; \quad eğer\ (Ax)_i \ge b_i + d_i\\ 1-\frac{b_i-(Ax)_i}{d_i} & ; \quad eğer\ b_i \le (Ax)_i \le b_i + d_i\\ 1 & ; \quad eğer\ (Ax)_i \le b_i\end{cases} \qquad (3)$$

$$(Ax)_i \gtrsim b_i \ \ (i=m_2+1, m_2+2, \dots m_3)$$

$$\mu_2(x)=\begin{cases}0 & ; \quad eğer\ (Ax)_i \ge b_i + d_i\\ 1-\frac{b_i-(Ax)_i}{d_i} & ; \quad eğer\ b_i \le (Ax)_i \le b_i + d_i\\ 1 & ; \quad eğer\ (Ax)_i \le b_i\end{cases} \qquad (4)$$

Burada "≋,≲, ≳" simgeleri sırasıyla "=, ≤, ≥" simgelerinin bulanıklaştırılmış halidir. Modelde, b_i, i'inci bulanık hedef karar vericisinin belirlemiş olduğu *erişim değeri*, d_i ise bu erişim değerinden oluşabilecek sapmalar için kabul edilebilen *tolerans miktarını*, $(Ax)_i$; hedef kısıtını belirtmektedir (Özkan, 2003: 182-183).

Bulanık hedef programlama problemlerinin çözümünde çeşitli yaklaşımlar kullanılmıştır. Bu çalışmada, Narasimhan Yaklaşımı kullanılmıştır. Narasimhan, bulanık hedefleri bulanık eşitlikler şeklinde kabul ederek onları üçgensel üyelik fonksiyonlarıyla nitelemiştir. Narasimhan Yaklaşımı, hedef programlama modellerinde bulanık kümeleri kullanılan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımda, verilen kısıtlayıcılar kümesinde çözüm vektörü X'in belirlenmesi aşağıdaki gibidir:

Amaç: X değerinin belirlenmesi

$(Ax)_i \approxeq b_i$ (i=1,2,3,… m_1)

$x_j \geq 0$ (j=1,2,3,…n)

$\approx$: Kısıtların b_i çevresinde olduğunu belirtir.

Narasimhan Yaklaşımında, bulanık hedefler arasında tercih önceliği bulunmamakta ve bütün hedeflerin aynı önem derecesinde olduğu kabul edilmektedir (Kim ve Whang, 1998: 614-624).

Bu yaklaşımda, bulanık hedefler üçgensel üyelik fonksiyonlarıyla belirtilir. Üyelik derecesinin 0'dan 1'e doğru yükseldiği bölge ve 1'den 0'a doğru alçaldığı bölge şeklinde ele alınır ve bulanık karar kümesinin en yüksek üyelik dereceli elemanını belirleyebilmek için problemi iki alt probleme dönüştürülür.

$$\mu_D(X^m) = Max_{\ x\geq 0}(Min\ [\mu_i(X)]) =$$

$$\begin{cases} 1.\,Problem & 2.\,Problem \\ Max_{\ x\geq 0}\left\{Min\left[1-\frac{b_i-(Ax)_i}{d_i}\right]\right\} & Max_{\ x\geq 0}\left\{Min\left[1-\frac{(Ax)_i-b_i}{d_i}\right]\right\} \\ kısıtlayıcılar & kısıtlayıcılar \\ b_i - d_i \leq (Ax)_i \leq b_i & b_i \leq\ (Ax)_i \leq b_i + d_i \\ i = 1,2,3,\dots\ m_1 & i = 1,2,3,\dots\ m_1 \end{cases} \quad (5)$$

Bulanık karar kümesinin en yüksek üyelik dereceli elemanının tespit edilmesi için; $\mu_D(X^m) = Max_{\ x\geq 0}(Min\ [\mu_i(X)])$ probleminin çözülmesi gerekmektedir. En yüksek üyelik dereceli X^mvektörünün $[b_i - d_i, b_i]$ ve $[b_i,\ b_i + d_i]$ aralıklarından hangisinde yer aldığını bulabilmek için, alt problemler oluşturulur (Narasimhan, 1980: 327).

Bulanık doğrusal programlama problemleri, bulanık hedeflere ulaşma derecesini gösteren λ değişkeniyle doğrusal programlama modeli olarak belirtilir. λ değişkeni, bulanık hedef ve bulanık kısıtların çözüm vektörü X tarafından eşanlı doyurulma derecesini gösterir. λ değişkeni $\lambda \in [0,1]$ aralığında yer alır. [0,1] aralığında bulunan λ değerlerinden en büyüğü en iyi kararı temsil etmektedir (Keleşoğlu, 2006: 104).

Narasimhan Yaklaşımında n adet bulanık hedefli bir hedef programlama için 2^n tane doğrusal alt problem oluşturulur. Oluşturulan bu alt problemlerden en yüksek değeri veren problemin çözümü, bulanık hedef programlama modelinin uygun çözümü şeklinde ifade edilmektedir (Yaghoobi ve Tamiz, 2007: 637).

3. CNC MAKİNELERİ

CNC (Computer Numerical Control- Bilgisayar Nümerik Kontrol), bilgisayar kontrollü makine ya da bilgisayar tabanlı yönetim şeklinde adlandırılmaktadır. CNC makinelerinin doğuşu için ilk adım 1946 yılından Amerikalı bir mühendisin NC- (Numerical Control) olarak adlandırılan ve kontrole sahip olan bir freze tezgâhını üretmesiyle başlamıştır. NC' nin kontrolü günümüz için kaba sayılabilecek olan "delikli şerit kartlar" sayesinde sağlanmıştır. İlerleyen dönemde bilgisayar teknolojisinin gelişimi ile birlikte bu kontrol sistemi, saklana bilinir ve geliştirile bilinir özellikli yazılımlara sahip olmuştur. Gelişen bu bilgisayar teknolojisi ve yazılımdaki ilerlemeler CNC makinelerini günümüzün önemli üretim araçları haline getirmiştir. CNC makineleri ilk olarak uçak imalatında kullanılmış olup ardından otomotiv sektöründe kullanılmasıyla birlikte gelişimi hız kazanmıştır (Bal, 2018: 22).

CNC makineleri ile parça üretiminde en önemli bileşen, makine üzerine monte edilen ve bilgisayar yazılımlarını içeren kontrol ünitesidir. Kontrol ünitesi, CAD ve CAM programları vasıtasıyla tasarımı yapılan ürünün sayı, harf ve sembollerden oluşan kodlarına sahiptir. CNC tezgâhları birçok metal işlemesinde kullanıldığı gibi ağaç, mermer ve plastik gibi malzemelerin de işlendiği sektörlerde kullanılmaktadır (Cevindik, 2009: 6-9).

CNC takım tezgâhları, herhangi bir üretim sisteminin ana bileşenleridir. Mevcut CNC makinelerini birlikte çalışabilirlik, uyarlana bilirlik, çeviklik ve yeniden yapılandırıla bilirlik gibi birçok ihtiyaç duyulan özelliklerle geliştirmek için talepler bulunmaktadır (Xu ve Newman, 2006: 142).

Dinçel (1999) CNC tezgâhlarının sağladığı avantaj ve dezavantajları şu şekilde belirtmiştir (Cevindik, 2009: 15-16):

CNC tezgâhlarının avantajları:

- ✓ İmalat sürecinde insan faktörünün azaltılmasıyla ile seri ve hassas üretimin sağlanır.
- ✓ Birçok gider kaleminde (insan gücü, elektrik vb.) tasarruf sağlar.
- ✓ İnsan faktöründen doğan hatalar en aza indirgenmiştir.
- ✓ Depolama giderleri azaltılmıştır.
- ✓ Bazı pahalı elemanların (kalıp, mastar vb.) kullanılmamasıyla imalat ucuz hale gelmiştir.
- ✓ Seri üretim ile birlikte zaman kaybının önüne geçilmiştir.
- ✓ Farklı parça üretiminde hızlı geçiş sayesinde esnekliğin olması.

CNC tezgâhlarının dezavantajları:

- ✓ Yatırım maliyetleri ve bakım maliyetleri yüksektir.
- ✓ İmalat sürecinde hassas ve titiz çalışılması gereklidir.
- ✓ Tezgâhta kullanılacak bileşenlerin kaliteli parçalar olması gereklidir.

4. YÖNTEM

Literatürde bulanık hedef programlama modeli üzerine yapılmış birçok çalışma mevcut olup bu çalışmalardan bazıları şunlardır:

Güneş ve Umarusman (2003) çalışmalarında bir yerel yönetimin vergi gelirlerinin en uygun düzeyde sağlanması amacıyla bulanık hedef programlama modeli kurarak çıktıları değerlendirmişlerdir. Sonuç olarak da karar problemlerin sahip olduğu belirsizliğe karşı etkin karar vermede bulanık hedef programlamanın önemini vurgulamışlardır.

Ertuğrul (2005) çalışmasında bulanık hedef programlanın mevcut hayat şartları altında doğrusal programlamadan daha iyi sonuçlar vereceğini değerlendirmek için bir tekstil firmasına iki tekniği de uygulayarak sonuçları yorumlamıştır. Elde edilen sonuçlara göre bulanık hedef programlama tekniğinin iki temel konunun aşılmasını sağladığını belirtmiştir. Bunlardan ilki karar vermede birden fazla amacın olması ikincisi ise bulanıklıktır.

Kağnıcıoğlu (2006) yaptığı çalışmada çok amaçlı doğrusal programlama problemlerinin hedef ve bulanık hedef programlama teknikleri çözüldüğü zaman ne tür farklılık ve benzerlikler olduğuna değerlendirirken aynı zamanda da bu iki yöntemin karar vericiye sağladığı avantaj ve dezavantajlara değinmiştir. Elde edilen sonuçlar ikinci yöntemin karar vericiye sağladığı tolerans olarak belirtilmiştir.

Kağnıcıoğlu ve Yıldız (2006) birden fazla amacın belirsiz olduğu durumlarda atama problemlerinin çözümü için 0-1 tam sayılı bulanık hedef programlama vasıtasıyla model önerisinde bulunmuşlardır. Uygulamada ise bir bölüme ait sınav ve görevlilerinin atanması ele almışlardır. Yöntem olarak iki farklı yaklaşım kullanılmış ve model geçerliliği için de yapay veriler ile deneme yapılmıştır. Önerileri ise kurulan modelin farklı kısıtlar altında farklı problemlerde işlevsel olacağı yönündedir.

Yukarıdaki çalışmada geçen yaklaşımın benzer bir uygulaması Ertuğrul ve Öztaş (2016) tarafından en uygun ders programının sağlanabilmesi adına kullanılmıştır.

Karaman ve Kale (2007) yaptıkları çalışmada inşaat projelerinde önemli bir yere sahip olan süre-maliyet-kalite değişkenlerinin birlikte ele alındığı bir modeli bulanık hedef programlamayla kurarak sonuçları değerlendirmişlerdir. Önerileri üç boyutlu süre-maliyet-kalite değişim analizlerine kaynak kullanım sınırlarının da eklenmesi ile çok daha karmaşık inşaat problemlerinde bulanık hedef programlama ile çözümler bulunabileceğini yönünde olmuştur.

Vatansever (2008) bulanık hedef programlama modelinin bir üretim projesi için uygun bir yöntem olup olmadığını belirmek adına kritik yol yöntemi ve hedef programlama tekniklerini de ele alındığı bir üretim sürecinde değerlendirmede bulunmuştur. Sonuçlar bulanık hedef programlama yaklaşımının üretim projelerindeki belirsizlikleri gidererek uygulanabileceği yönünde elde edilmiştir.

Ayan (2010) çalışmasında toplam üretim planlaması yapmak için bulanık hedef programlama tekniğini değerlendirmiştir. Çalışmada bulanık hedef ve kısıtlar üyelik fonksiyonları ile kesinleştirilerek yaklaşım sayısal bir örnek üzerinde uygulanmıştır. Sonuçlar bu tekniğin karar vericiye toplam üretim planlamasının birçok safhasında yol gösterici olacağı şeklindedir. Önerisi ise gerçekçiliği daha iyi sağlayabilmek ve sonuçları da daha anlamlı yorumlayabilmek için bulanık değerlerin asimetrik olarak alınması yönünde olmuştur.

Erpolat (2010) yaptığı çalışmada üretim planı için hedef ve bulanık hedef programlarını karşılaştırarak bulanık hedefte en uygun üyelik fonksiyonunu belirlemeyebilmek adına doğrusal ve doğrusal olmayan üyelik fonksiyonlarını karşılaştırmıştır. Elde edilen sonuçlar gerçek hayatta var olan bulanıklığa hedef programlamanın cevap verememesinde ötürü üretim hedefleri sağlayamamasına karşılık doğrusal bulanık hedef programlamanın sağlayabildiği şeklindedir.

Oruç (2014) çalışmasında bulanık hedef programlama ile 19- 30 yaş aralığındaki işçiler için seçimsiz öğle yemeği menüsü planlamıştır. Benzer bir çalışma ise Eren vd. (2018) tarafından hastanelerde farklı hastalıklara sahip hastalar için bir aylık menü planı bulanık hedef programla yapılmıştır.

Özkan ve Bircan (2016) yaptıkları çalışmada bir işletmenin ürünlerinin belirlenen hedeflerle ulaşabilmesinde klasik hedef programlama ile Yang, Ignizio ve Kim (YIK) modeli kullanılarak değerlendirmede bulunmuşlardır. Elde

edilen sonuçlara göre klasik hedef programlama vasıtasıyla hedefler ürün yapısının bozulmasıyla sağlanırken, bulanık hedef programlama ile herhangi bir bozulma olmadan hedefler sağlanmıştır.

Filiz ve Eroğlu (2017) çalışmalarında bulanık talepler altında araç rotalama problemine bulanık hedef programlama ile çözüm önermişlerdir.

Yücesan ve Zengin (2019) bir mobilya üretim firması için çok ürünlü üretim planı problemine bir tahminde bulunmak adına MINIMAX yaklaşımına dayanan bulanık hedef programlama tekniğini kullanmışlardır. Çalışmada hedefler kar ve üretim olup daha az işçi ile mevcut şartlar altında hedeflerin gerçekleştiğini elde etmişlerdir.

İşletmeler açısından yukarıda da bahsedildiği gibi birçok amaç söz konusu olup bu amaçlar hakkında kesinlik belirtmek piyasa şartları açısından oldukça güçtür. Hedef programlama birçok amacın yer aldığı model için doyurucu bir çözüm üretse de kesinlik içermeyen şartlar kaçınılmazdır. Bu gerçekçi fakat kesinlik içermeyen durumlar için bulanık küme teorisi önerilmektedir. Hedef programlamaya bulanık küme teorisini ekleyerek oluşturulan bulanık hedef programlama gerçek koşullar altında uygulana bilinecek bir teknik halini almaktadır. Hedeflerin kesinlik içermemesi durumuna çözüm bulabilmek için Narasimhan hedef programlamayı yeniden düzenlemiştir. Çözüm olarak da hedeflerdeki sapmayı bulabilmek adına üyelik fonksiyonlarından yararlanmıştır (Erpolat, 2010: 235).

Amaç fonksiyonlarının ve kullanılan üyelik fonksiyonunun yapılarındaki değişikliklerden dolayı bulanık hedef programlama modeli için oluşturulan değişik çözüm yaklaşımları bulunmaktadır. Bunlar; "Narasimhan Yaklaşımı, Hannan Yaklaşımı, Yang, Ignizio ve Kim Yaklaşımı, Tiwari, Dharmar ve Rao Yaklaşımı, Chen Yaklaşımı ve Tiwari, Dharmar ve Rao'nun Toplamsal Model Yaklaşımı" şeklindedir. Bu yaklaşımların temelini Bellmann ve Zadeh tarafından açıklanan bulanık karar yaklaşımı oluşturmaktadır (Özkan, 2003: 182).

Bu çalışmanın amacı; İstanbul'da CNC tezgâhları üretimi yapan bir işletme için belirlenen hedeflere ulaşmada bulanık hedef programlamadan yararlanarak bir üretim planı öngörerek kâr maksimizasyonu sağlanmasıdır. İlk olarak işletmeye ait verilerle doğrusal programlama modeli kullanılarak maksimum kâr amaçlanmıştır. Elde edilen sonuçlar piyasa talepleri ile uyumsuz bir durum ortaya koymuştur. Bu yüzden işletmenin piyasa şartları altında koymuş oldukları hedefler için bulanık hedef programlama modeli uygulanmıştır. Bulanık amaçların aynı tercih sıralamasına sahip olduğu ve Zimmermann tipi üyelik fonksiyonunun yaklaşımından esinlenerek çalışmada Üçgensel Üyelik Fonksiyonlarıyla Narasimhan Yaklaşımı kullanılmıştır. Çalışmada belirlenen hedefler, işletmenin ve piyasa taleplerinin mevcut şartları altında maksimum kar (TL) ve maksimum üretim (adet)'dir.

Bu çalışmada hedef programlama modeline bulanık küme teorisi eklenerek oluşturulan bulanık hedef programlama modeli uygulanmıştır.

5. BULGULAR

Bu çalışma, İstanbul'da faaliyet gösteren CNC Makinesi üretimi yapan bir işletmenin 2021 yılına ait verilerini kapsamaktadır. İşletmede çalışan, 1 Genel müdür, 2 mühendis ve 13 işçi olmak üzere toplam 16 kişi bulunmaktadır.

Amaç Fonksiyonu: Bu çalışmada amaç kâr maksimizasyonu ve maksimum üretim yapılmasını sağlamaktır. 4 çeşit CNC Makinesinin üretim planlaması yapılarak üretilmesiyle elde edilecek kâr maksimum yapılmak istemektedir.

Tablo 1. Üretilen CNC makine çeşitleri

S.N	Ürünler	Kodları
1	İki Eksenli(Tezgah) Torna	x_1
2	Dört Eksenli (Tezgah) Torna	x_2
3	Taretli (Tezgah) Torna	x_3
4	Taretli (Tezgah) Torna (Canlı Takımlı)	x_4

Ayrıca, bu ürünlerin üretim maliyetleri, satış fiyatları ve kâr değerleri tablo 2 ve 3'te gösterilmiştir.

Tablo 2. Ürünlerin üretim maliyetleri

Ürünler	x_1	x_2	x_3	x_4
Çelik /Şase(Gövde) (TL)	10000	10000	10000	10000
Dış Kasa (TL)	13000	13000	13000	13000
Makine Kalıpları (Prezede) (TL)	20000	20000	20000	20000
Fener mili + Rulmanlar (TL)	14000	14000	14000	14000
Kontrol Ünitesi (TL)	73920	89760	110880	110880
Elektrik Tesisatı (TL)	15000	15000	15000	15000
Hidrolik Ünite (TL)	6000	6000	8000	8000
Vidalı Mil + Ray + Arabalar + Yataklar	15000	15000	15000	15000
Canlı Takım (TL)	-	21120	31680	63360

Satış Fiyatı (Euro)	35-40000	40-45000	45-50000	50-55000

Tablo 3. Her Bir Ürünün Maliyet, Satış Fiyatı ve Kâr Değerleri

Ürünler	Maliyet(₺)	Satış Fiyatı (KDV Dahil) (₺)	Kâr(₺)
x_1	166920	396000	229080
x_2	184760	448800	264040
x_3	208880	501600	292720
x_4	211880	554400	342520

- Modelin Uygulanması ve WinQSB Programı ile Çözümlenmesi

CNC makineleri hakkında elde edilen bilgilere göre, bu işletmenin bir yıllık üretim planlamasını ve buna göre elde edebileceği kâr hesaplanmıştır:

Amaç;

Max Z = $229080x_1 + 264040\,x_2 + 292720x_3 + 342520x_4$

Kısıtlar;

Üretim kısıtı; işletme ürettiği makinelerden yıllık x_3 için en fazla 5 adet ve x_4 için en fazla 3 adet üretmek istemektedir. İşletme bu işgücü miktarını kullanarak çeşitli fuarlara makine yetiştirmek için ve işten çıkarma düşünmediği için işçilere fazla mesai de yaptırabilmektedir.

$x_3 \leq 4$

$x_4 \leq 2$

$x_1 + x_2 + x_3 + x_4 \leq 60$

Yıllık işçi çalışma saati kısıtı; aylık mesai dâhil 28 gün, yıllık toplamda 2688 saat işçilerin üretim için maksimum çalıştıkları saati ifade etmektedir. Her bir x_1 makinesinin üretimi toplamda 48 saat, x_2 makinesinin üretimi 40 saat, x_3 makinesinin üretimi 56 saat ve x_4 makinesinin üretimi 58 saat sürmektedir.

$48x_1 + 40x_2 + 56x_3 + 58x_4 \leq 2688$ saat.

Hammadde için ayrılan bütçe kısıtı; işletmenin ürettiği makineler için ayırabildiği bütçe yıllık 11500000 TL'dir. İşletmenin her bir ürünün üretimi için satın aldığı hammadde için harcadığı miktar x_1 için 166920 TL, x_2 için 184760 TL, x_3 için 208880 TL ve x_4 için 211880 TL'dir.

$166920x_1 + 184760x_2 + 208880x_3 + 211880x_4 \leq 11500000$

CNC Makineleri üretip satan bu işletmenin bir yıllık üretim planlamasını ve elde edebileceği kârı belirlemeye çalışalım. Üretilecek 4 çeşit makinenin üretim problemini doğrusal programlama ile çözdüğümüzde; x_1 = 0 adet, x_2= 54 adet, x_3 = 4 adet ve x_4 = 2 adet üretildiğinde işletme 16114080 TL kâr elde edebilecektir.

Doğrusal programlama ile çözüm;

Tablo 4. Problemin Doğrusal Programlama Modeliyle WinQSB Çözümü

Karar Değiş.	Çözüm Değeri	Tek Maliyet veya Profil c(j)	Toplam Katkı	Azaltılmış Maliyet	Temel Durum	Kabul Edilebilir Min. c(j)	Kabul Edilebilir Max. c(j)
XI	0	229.080,0000	0	-34.960,0000	Sınırda	-M	264.040,0000
X2	54,0000	264.040,0000	14.258.160,0000	0	Temel	229.080,0000	292.720,0000
X3	4,0000	292.720,0000	1.170.880,0000	0	Temel	264.040,0000	M
X4	2,0000	342.520,0000	685.040,0000	0	Temel	264.040,0000	M
Amaç fonksiyonu		(Max.) =	16.114.080,0000				

Kısıtlar	Sol taraf	Yön	Sağ Taraf	Az veya Fazla	Gölge Fiyat	Kabul Edilebilir Min. RHS	Kabul Edilebilir Max. RHS
C1	4,0000	<=	4,0000	0	28.680,0000	0	14,9320
C2	2,0000	<=	2,0000	0	78.480,0000	0	11,7227
C3	60,0000	<=	60,0000	0	264.040,0000	6,0000	61,4271
C4	2.500,0000	<=	2.688,0000	188,0000	0	2.500,0000	M
C5	11.236.320	<=	11.500.000,0000	263.680,0000	0	11.236.320,0000	M
C6	0	<=	0	0	0	0	M

Tablo 4'teki sonuçlara göre, işletme hedef kârından daha fazla kâr elde etmiş, fakat üretmesi gereken x_1 ürününden hiç üretmemiştir. İşletme piyasadaki yerini korumak ve talepleri karşılamak için x_1 ürününden belli bir adet üretmek istemektedir.

Bu problemi bulanık hedef programlama modeliyle ifade edersek;

Hedefler;

Hedef 1: İşletme yöneticisi, bir yılda "15500000 civarında bir kâr" elde etmek istemektedir.

$$229080x_1 + 264040\,x_2 + 292720x_3 + 342520x_4 \cong 15500000$$

Hedef 2: İşletme pazardaki payını ve talepleri karşılamak için yılda yaklaşık 18 adet x_1 makinesi üretmek istemektedir.

$x_1 \cong 18$
Kısıtlar;
$x_3 \leq 4$
$x_4 \leq 2$
$x_1 + x_2 + x_3 + x_4 \leq 60$
$48x_1 + 40x_2 + 56x_3 + 58x_4 \leq 2688$
$166920x_1 + 184760x_2 + 208880x_3 + 211880x_4 \leq 11500000$
$x_1,\ x_2,\ x_3,\ x_4 \geq 0$

Bu işletme için kâr ve üretim hedefine gösterilen tolerans miktarları işletme sahibince sırasıyla 500000 TL ve 3 adet makine olarak belirlenmiştir. Bu durumda bulanık hedeflere ilişkin üyelik fonksiyonları aşağıdaki gibi ifade ederiz;

$229080x_1 + 264040\,x_2 + 292720x_3 + 342520x_4$ ifadesini işlem karışıklığını gidermek amacıyla "K" olarak kodlarsak;

$$\mu_{kâr}(x) = \begin{Bmatrix} 0 & ;eğer & \text{K} \leq 15000000 \\ 1 - \frac{15500000-(K)}{500000} & ;eğer & 15000000 \leq \text{K} \leq 15500000 \\ 1 - \frac{(K)-15500000}{500000} & ;eğer & 15500000 \leq \text{K} \leq 16000000 \\ 0 & ;eğer & \text{K} \geq 16500000 \end{Bmatrix}$$

Bulanık karar kümesinin en yüksek üyelik derecesine sahip elemanı tespit etmek için, bulanık hedeflerin tanımlı oldukları $[b_i\text{-}\ d_i,\ b_i]$ ve $[b_i,\ b_i{+}d_i]$ aralıkları göz önüne alınmaktadır. Buna göre üyelik fonksiyonları, kâr hedefi için [15000000, 15500000] ve [15500000, 16000000] aralıklarında, üretim hedefinin ise [15, 18] ve [18, 21] aralıklarında olduğu görülmektedir. X^m vektörünün bu aralıklardan hangisinde olduğunun tespiti için $2^2 = 4$ adet doğrusal programlama problemi çözülmesi gerekmektedir. Bu problemlerin WinQSB programı ile tespit edilen çözüm değerleri aşağıda gösterilmiştir:

a) $229080x_1 + 264040\,x_2 + 292720x_3 + 342520x_4 \in$ [15000000, 15500000] ve $x_1 \in$ [15, 18] aralıkları için ifade edilen model;

$229080x_1 + 264040\,x_2 + 292720x_3 + 342520x_4 = \text{K}$ ile ifade edelim.
Max λ
Kısıtlar;
$x_3 \leq 4$
$x_4 \leq 2$
$x_1 + x_2 + x_3 + x_4 \leq 60$
$48x_1 + 40x_2 + 56x_3 + 58x_4 \leq 2688$
$166920x_1 + 184760x_2 + 208880x_3 + 211880x_4 \leq 11500000$
$1 - \frac{15500000-(K)}{500000} \geq \lambda$
$15000000 \leq \text{K} \leq 15500000$
$1 - \frac{18-(x_1)}{3} \geq \lambda$
$15 \leq x_1 \leq 18$
$\lambda \in [0,1]$
$x_1,\ x_2,\ x_3,\ x_4 \geq 0$

Bu modeli şu şekilde düzenlenirse;

Max λ
Kısıtlar;
$x_3 \leq 4$
$x_4 \leq 2$
$x_1 + x_2 + x_3 + x_4 \leq 60$
$48x_1 + 40x_2 + 56x_3 + 58x_4 \leq 2688$
$166920x_1 + 184760x_2 + 208880x_3 + 211880x_4 \leq 11500000$
K - 500000 λ ≥ 15000000
K ≥ 15000000
K ≤ 15500000
x_1 -3 λ ≥ 15
$x_1 \geq 15$
$x_1 \leq 18$
λ ≤ 1
$x_1, x_2, x_3, x_4, \lambda \geq 0$
olur.

Tablo 5. K ∈ [15000000, 15500000] ve $x_1 \in [15, 18]$ aralıklarında WinQSB Çözümü

Karar Değişkenleri	**Çözüm Değeri**	**Tek Maliyet veya Profil c(j)**	**Toplam Katkı**	**Azaltılmış Maliyet**	**Temel Durum**
XI	18.0000	0	0	-0,0699	Sınırda
X2	38.0000	0	0	0	Temel
X3	4,0000	0	0	0	Temel
X4	2,0000	0	0	0	Temel
Lambda	0.9898	1.0000	0,9696	0	Temel
Amaç fonksiyonu		(Max.) =	0,9696		
Kısıtlar	**Sol taraf**	**Yön**	**Sağ Taraf**	**Az veya Fazla**	**Gölge Fiyat**
C1	4,0000	<=	4,0000	0	0.0574
C2	2,0000	<=	2,0000	0	0,1570
C3	60,0000	<=	60,0000	0	0,5281
C4	2.644.0000	<=	2.688,0000	44,0000	0
C5	10.915.200,0000	<=	11.500.000.0000	584.800.0000	0
C6	15.000.000,0000	>=	15.000.000,0000	0	0
C7	15.484.800,0000	>=	15.000.000,0000	484.800.0000	0
C8	15.484.800,0000	<=	15.500.000,0000	15.200,0000	0
C9	15.0912	>=	15,0000	0.0912	0
C10	18,0000	>=	15,0000	3,0000	0
C11	18.0000	<=	18.0000	0	0

Tablo 5'e göre optimal çözüm; x_1 = 18, x_2= 36, $x_3 = 4$, x_4 = 2 , λ = 0,9696 olarak elde edilmiştir.

b) $229080x_1 + 264040\ x_2 + 292720x_3 + 342520x_4 \in$ [15500000, 16000000] ve $x_1 \in [15, 18]$ aralıkları için ifade edilen model;

$229080x_1 + 264040\ x_2 + 292720x_3 + 342520x_4$ = K ile ifade edilsin.
Max λ
Kısıtlar;
$x_3 \leq 4$
$x_4 \leq 2$
$x_1 + x_2 + x_3 + x_4 \leq 60$
$48x_1 + 40x_2 + 56x_3 + 58x_4 \leq 2688$
$166920x_1 + 184760x_2 + 208880x_3 + 211880x_4 \leq 11500000$
$1 - \frac{(K)-15500000}{500000} \geq \lambda$
$15500000 \leq K \leq 16000000$
$1 - \frac{18-(x_1)}{3} \geq \lambda$
$15 \leq x_1 \leq 18$
λ ∈ [0,1]
$x_1, x_2, x_3, x_4 \geq 0$

Bu modeli şu şekilde düzenlenirse;

Max λ
Kısıtlar;
$x_3 \leq 4$
$x_4 \leq 2$

$x_1 + x_2 + x_3 + x_4 \leq 60$
$48x_1 + 40x_2 + 56x_3 + 58x_4 \leq 2688$
$166920x_1 + 184760x_2 + 208880x_3 + 211880x_4 \leq 11500000$
K + 500000 λ ≤ 16000000
K ≥ 15500000
K ≤ 16000000
x_1 -3 λ ≥ 15
$x_1 \geq 15$
$x_1 \leq 18$
λ ≤ 1
$x_1, x_2, x_3, x_4, \lambda \geq 0$ olur.

Tablo 6. K ∈ [15500000, 16000000] ve x_1 ∈ [15, 18] aralıklarında WinQSB Çözümü

Karar Değişkenleri	**Çözüm Değeri**	**Tek Maliyet veya Profil c(j)**	**Toplam Katkı**	**Azaltılmış Maliyet**	**Temel Durum**
XI	17,0000	0	0	0	Sınırda
X2	37,0000	0	0	0	Sınırda
X3	4,0000	0	0	0	Sınırda
X4	2,0000	0	0	0	Sınırda
Lambda	0,6667	1,0000	0,6667	0	Temel
Amaç fonksiyonu		(Max.) =	0,6667		
Kısıtlar	**Sol taraf**	**Yön**	**Sağ Taraf**	**Az veya Fazla**	**Gölge Fiyat**
C1	4,0000	< =	4,0000	0	0
C2	2,0000	<=	2,0000	0	0
C3	60,0000	<=	60,0000	0	0
C4	2.636,0000	< =	2.688,0000	52,0000	0
C5	10.933.040,0000	< =	11.500.000,0000	566.960,0000	0
C6	15.853.090,0000	<=	16.000.000,0000	146.906,7000	0
C7	15.519.760,0000	>=	15.500.000,0000	19.760,0000	0
C8	15.519.760,0000	< =	16.000.000,0000	480.240,0000	0
C9	15,0000	>=	15,0000	0	-0,3333
CIO	17,0000	>=	15,0000	2,0000	0
C11	17,0000	<=	18,0000	1,0000	0
C12	0,6667	< =	1,0000	0,3333	0

Tablo 6'ya göre optimal çözüm; x_1 = 17, x_2= 37, $x_3 = 4$, x_4 = 2 , λ = 0,6667 olarak elde edilmiştir.

c) $229080x_1 + 264040\,x_2 + 292720x_3 + 342520x_4$ ∈ [15000000, 15500000] ve x_1 ∈ [18, 21] aralıkları için ifade edilen model;

$229080x_1 + 264040\,x_2 + 292720x_3 + 342520x_4$ = K ile ifade edilsin.
Max λ
Kısıtlar;
$x_3 \leq 4$
$x_4 \leq 2$
$x_1 + x_2 + x_3 + x_4 \leq 60$
$48x_1 + 40x_2 + 56x_3 + 58x_4 \leq 2688$
$166920x_1 + 184760x_2 + 208880x_3 + 211880x_4 \leq 11500000$
$1 - \frac{15500000-(K)}{500000} \geq \lambda$
$15000000 \leq K \leq 15500000$
$1 - \frac{(x_1)-18}{3} \geq \lambda$
$18 \leq x_1 \leq 21$
λ ∈ [0,1]
$x_1, x_2, x_3, x_4 \geq 0$

Bu modeli şu şekilde düzenlenirse;

Max λ
Kısıtlar;
$x_3 \leq 4$
$x_4 \leq 2$
$x_1 + x_2 + x_3 + x_4 \leq 60$
$48x_1 + 40x_2 + 56x_3 + 58x_4 \leq 2688$

$166920x_1 + 184760x_2 + 208880x_3 + 211880x_4 \leq 11500000$
K - 500000 $\lambda \geq 15000000$
K ≥ 15000000
K ≤ 15500000
$x_1 + 3\lambda \leq 21$
$x_1 \geq 18$
$x_1 \leq 21$
$\lambda \leq 1$
$x_1, x_2, x_3, x_4, \lambda \geq 0$ olur.

Tablo 7. K ∈ [15000000, 15500000] ve x_1 ∈ [18, 21] aralıklarında WinQSB Çözümü

Karar Değişkenleri	**Çözüm Değeri**	**Tek Maliyet veya Profil c(j)**	**Toplam Katkı**	**Azaltılmış Maliyet**	**Temel Durum**
X1	18.9993	0	0	0	Temel
X2	37,0000	0	0	0	Sınırda
X3	3,0000	0	0	0	Temel
X4	0	0	0	0	Sınırda
Lambda	0,6689	1.0000	0,6669	0	Temel
Amaç fonksiyonu		**(Max.) =**	**0,6669**		
Kısıtlar	**Sol taraf**	**Yön**	**Sağ Taraf**	**Az veya Fazla**	**Gölge Fiyat**
C1	3.0000	<=	4,0000	1.0000	0
C2	0	<=	2,0000	2,0000	0
C3	58,9993	<=	60,0000	1.0007	0
C4	2.559.9670	<=	2.688.0000	58.1645	0
C5	10.634.120,0000	<=	11.500.000,0000	622.907,2000	0
C6	14.666.550.0000	> =	15.000.000,0000	0	0
C7	15.000.000,0000	>=	15.000.000,0000	333.449,8000	0
C8	15.000.000,0000	<=	15.500.000.0000	166.550,3000	0
C9	21.0000	<=	21.0000	0	0.3333
C10	18.9993	> =	18.0000	0.9993	0
C11	18,9993	<=	21.0000	2,0007	0
C12	0.6669	<=	1,0000	0,3331	0

Tablo 7'ye göre optimal çözüm; x_1 = 19, x_2= 37, x_3 =3, x_4 = 0 , λ = 0,6669 olarak elde edilmiştir.

d) $229080x_1 + 264040\ x_2 + 292720x_3 + 342520x_4$ ∈ [15500000, 16000000] ve x_1 ∈ [18, 21] aralıkları için ifade edilen model;

$229080x_1 + 264040\ x_2 + 292720x_3 + 342520x_4$ = K ile ifade edilsin.

Max λ
Kısıtlar;
$x_3 \leq 4$
$x_4 \leq 2$
$x_1 + x_2 + x_3 + x_4 \leq 60$
$48x_1 + 40x_2 + 56x_3 + 58x_4 \leq 2688$
$166920x_1 + 184760x_2 + 208880x_3 + 211880x_4 \leq 11500000$
$1 - \frac{(K)-15500000}{500000} \geq \lambda$
$15500000 \leq K \leq 16000000$
$1 - \frac{(x_1)-18}{3} \geq \lambda$
$15 \leq x_1 \leq 18$
$\lambda \in [0,1]$
$x_1, x_2, x_3, x_4 \geq 0$

Bu modeli şu şekilde düzenlenirse;

Max λ
Kısıtlar;
$x_3 \leq 4$
$x_4 \leq 2$
$x_1 + x_2 + x_3 + x_4 \leq 60$
$48x_1 + 40x_2 + 56x_3 + 58x_4 \leq 2688$
$166920x_1 + 184760x_2 + 208880x_3 + 211880x_4 \leq 11500000$

K + 500000 λ ≤ 16000000
K ≥ 15500000
K ≤ 16000000
x_1 + 3 λ ≥ 21
$x_1 \geq 18$
$x_1 \leq 21$
λ ≤ 1
$x_1,\ x_2,\ x_3,\ x_4, \lambda \geq 0$ olur.

K ∈ [15500000, 16000000] ve x_1 ∈ [18, 21] aralıklarında WinQSB Çözümüne göre uygun çözüm bulunmamaktadır.

Narasimhan yaklaşımına göre, oluşturulan alt problemlerden en yüksek λ değerinin olduğu çözüm, bulanık hedef programlama probleminin optimal çözümü λ = 0,9696 olduğu modelde gerçekleşmektedir. Yani, işletmenin belirlediği bulanık hedeflere λ = 0,9696 iken, x_1 = 18, x_2= 36, x_3 = 4, x_4 = 2 adet üretilmesi halinde ulaşılmaktadır. Buna göre, işletmenin yıllık elde edebileceği kâr ise; 15484800 TL (229080*18 + 264040*36 + 292720*4 + 342520*2) olarak bulunur. Bu da işletmenin hedeflediği "15500000 civarında bir kâr" hedefine oldukça yakın bir değerdir.

$$\mu_{\text{üretim}}(x) = \begin{cases} 0 & ;\text{eğer} \quad x_1 \leq 15 \\ 1 - \frac{18-(x_1)}{3} & ;\text{eğer} \quad 15 \leq x_1 \leq 18 \\ 1 - \frac{(x_1)-18}{3} & ;\text{eğer} \quad 18 \leq x_1 \leq 21 \\ 0 & ;\text{eğer} \quad x_1 \geq 21 \end{cases}$$

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

İşletmeler belirledikleri hedeflere ulaşmada tüm etki faktörlerini tam olarak belirleyememesinden ya da bu faktörlerin kesinlik içermemesinden dolayı gelecek için karar verme oldukça güç bir hal almaktadır. Karar verme problemlerinde var olan belirsizliklere karşı bulanık mantık temelli bulanık hedef programlama modeli belirsizliklere karşı esneklik sağlamaktadır. Bu esneklik karar vericiler tarafından kabul edilir tolerans değerleriyle mümkündür. Böylece karar vericilerin hedeflerine yaklaşma ihtimalleri artabilmekte ve daha gerçekçi sonuçlar ortaya çıkabilmektedir.

Bu çalışmada, bulanık hedeflerle toplam üretim planlaması yapılarak problem için iki ayrı hedef belirlenmiştir. Kurulan modeller WinQSB programı ile çözülerek optimal çözüm elde edilmeye çalışılmıştır.

Dört farklı CNC üretimi yapan işletmenin verileri doğrusal programlama modeliyle değerlendirildiğinde, x_1 = 0 adet, x_2= 54 adet, x_3 = 4 adet ve x_4= 2 adet üretildiğinde işletme 16114080 TL kâr elde edebileceği yönünde olmuştur. Fakat bu sonuç işletmenin pazar payını koruyabilmesi için son derece önemli ve gerekli olan x_1 makinesinin hiç üretilmemesi sonucunu vermiştir. Bu işletme hem x_1 çeşit makinenin "yaklaşık 18 adet" üretiminin sağlanmasını hem de kârının "15500000 TL civarında" olmasını hedeflemektedir. Bu iki hedefin de aynı anda gerçekleşebilmesi bulanık hedef programlama ile mümkündür.

Bu sebeple, yapılan bu çalışmada doğrusal programlamanın aksine belirlenen hedeflere de ulaşılmak istenmiştir. Buna göre, işletme eğer x_1 = 18, x_2= 36, x_3= 4, x_4= 2 adet üretirse toplamda 15484800 TL kâr elde ederek işletmenin hedeflediği yaklaşık kâra ve üretmek istediği ürün adedine ulaşmıştır. Doğrusal programlama modelinin yerine hedef programlama modelinin kullanılması işletmenin hedeflerine ulaşabilmesi için bir gereklilik göstermiştir. Elde edilen bu sonuç, literatürde yapılan (Güneş & Umarusman 2003, Ertuğrul 2005, Kağnıcıoğlu 2006, Ayan 2010) birçok çalışma ile örtüşmektedir.

KAYNAKÇA

Akdeniz, A. & Aras, A. (2011). İzmir'de kurulu bir plastik işletmesinde karar vericinin optimal hedeflere odaklanmasında toplamsal model tabanlı bulanık hedef programlama. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(3), 7-19, http://hdl.handle.net/20.500.12397/5644.

Ayan, T.Y., (2010). Toplam üretim planlaması problemi için bir bulanık hedef programlama yaklaşımı. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 0(34), 69-90, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/66583.

Bal, B.C., (2018). CNC makinelerinin bazı ayarlarının parça işleme süresi ve lif levhanın yüzey pürüzlülüğü üzerine etkileri. *Mobilya ve Ahşap Malzeme Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 21-30, DOI:10.33725/mamad.427588.

Başkaya, Z. (2011). *Bulanık doğrusal programlama*. Bursa: Ekin Yayınevi.

Cevindik, M. (2009). *Üç eksenli CNC ile mermer işlemede elektrik enerji tüketimine etki eden parametreler (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi)*. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Elektrik Eğitimi Anabilim Dalı.

Çelikkanat, F. S. & Eroğlu, E. (2017). Araç rotalama probleminde bulanık hedef programlama yaklaşımı. *Journal of Transportation and Logistics*, 2(2), 49-64, http://dx.doi.org/10.22532/jtl.392209.

Elmas, Ç. (2003*). Bulanık mantık denetleyiciler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Eren, T., Kaçmaz, S. & Şengül, N. (2018). Hastanelerde özel hastalar için bulanık hedef programlama ile menü planlaması. *Beykent Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 11(1), 1-37, DOI: 10.20854/bujse.330745.

Erpolat, S. (2010). Üretim planlamasında hedef programlama ve bulanık hedef programlama yöntemlerinin karşılaştırılması. *Öneri Dergisi*, 9(34), 233-246, https://dergipark.org.tr/tr/pub/maruoneri/issue/17897/187751.

Ertuğrul, İ. (2005). Bulanık hedef programlama ve bir tekstil firmasında uygulama örneği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 45-78, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/113037.

Ertuğrul, İ. & Öztaş G. Z. (2016). Ders programı oluşturulmasında 0-1 tam sayılı bulanık hedef programlama yaklaşımı. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(1), 159-177, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/185196.

Güneş, M. & Umarusman, N. (2003). Bir karar destek aracı bulanık hedef programlama ve yerel yönetimlerde vergi optimizasyonu uygulaması. *Review of Social, Economic & Business Studies*, (2), 242-255, https://www.researchgate.net/publication/235996117.

Jones, D., Tamiz, M. & Ries, J. (2010). *New developments in multiple objective and goal programming*, Berlin: Springer-Verlag.

Kağnıcıoğlu, C. H. (2006). Hedef programlama ve bulanık hedef programlama arasındaki ilişki. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 17-38, https://dergipark.org.tr/tr/pub/gaziuiibfd/issue/28338/301192.

Kağnıcıoğlu, C. H. & Yıldız, A. (2006). 0-1 tamsayılı bulanık hedef programlama yaklaşımı ile sınav görevi atama probleminin çözümü. *Anadolu Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 7(2), 413-429, https://hdl.handle.net/20.500.12438/555.

Karaman, E., & Kale, S. (2007). Bulanık hedef programlama yöntemi ile süre-maliyet-kalite eniyilemesi. *Yapı Dünyası Dergisi*, 49-55, https://ankara.imo.org.tr/resimler/ekutuphane/pdf/1552.pdf.

Keleşoğlu, Ö. (2006). Bulanık çok amaçlı eniyileme problemlerinin genetik algoritma kullanılarak çözümü. *Mühendislik ve Fen Bilimleri Dergisi*, (2), 102-108, https://eds.yildiz.edu.tr/YTUJENS-2006-24-2.249.pdf.

Kim, J. S., & Whang, K. S. (1998). A tolerance approach to the fuzzy goal programming problems with unbalanced triangular membership function. *European Journal of Operational Research*, 107(3), 614-624, https://doi.org/10.1016/S0377-2217(96)00363-3.

Narasimhan, R. (1980). Goal programming in a fuzzy enviroment. *Decisions Sciences*, 11(2), 325- 336, https://doi.org/10.1111/j.1540-5915.1980.tb01142.x.

Orhunbilge, N. (2002). *Uygulamalı regresyon ve korelasyon analizi*, İstanbul: İ. Ü. Basım ve Yayınevi Müdürlüğü.

Oruç, K. O. (2014). Bulanık hedef programlama ile menü planlama. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 12(23), 33-51, https://dergipark.org.tr/tr/pub/yead/issue/21808/234413.

Özkan, M. M. (2003). *Bulanık hedef programlama*. İstanbul: Ekin Kitabevi.

Özkan, M. & Bircan, H. (2016). Bulanık hedef programlama ile ürün hedef optimizasyonu: Yang, Ignizio ve Kim modeli. *Istanbul University Journal of The School of Business*, 45(2), 109-119, https://cdn.istanbul.edu.tr/file/1CD58DF90A/1C95EA2371694551941C46E93226DB4B?doi=.

Öztürk, A. (2016). *Yöneylem araştırması*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Xu, X. & Newman, S. (2006). Making CNC machine tools more open, interoperable and intelligent-a review of the technologies. *Computers in Industry*, 57, 141-152, https://doi.org/10.1016/j.compind.2005.06.002.

Vatansever, R. (2008*). Proje planlanmasında bulanık hedef programlama yaklaşımı (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi)*. İstanbul Teknik Üniversitesi.

Yaghoobi, M.A. & Tamiz, M. (2007). A note on article "a tolerance approach to the fuzzy goal programming problems with unbalanced triangular membership function. *European Journal of Operation Research*, 176, 636-640, DOI:10.1016/j.ejor.2005.06.045.

Yücesan, M. & Zengin, H. (2019). Çok ürünlü üretim planlama problemlerini çözmek için MINMAX yaklaşımına dayanan bir bulanık hedef programlama modeli: mobilya imalat fabrikasında örnek bir çalışma. Anemon *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(4), 141-147, https://doi.org/10.18506/anemon.473837.

International
SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal
Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
e-ISSN: 2587-1587

Research Article

Subject Area
Education

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 99
PP: 1930-1942

Arrival
17 April 2022
Published
30 June 2022
Article ID Number
62477
Article Serial Number
08

Doi Number
http://dx.doi.org/10.29228/sssj.62477

How to Cite This Article
Aşık, S. (2022). "İlkokul 1. Sınıf Öğrencilerinin Velilerinin Ev Ödevlerine İlişkin Görüşleri" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:99; pp:1930-1942

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

İlkokul 1. Sınıf Öğrencilerinin Velilerinin Ev Ödevlerine İlişkin Görüşleri

Views Of Parents Of Primary School 1st Grade Students On Homework

Semra AŞIK [1]

[1] Öğretmen, Mehmet Akif Ersoy İlkokulu, Müdür Yardımcısı, Çorum, Türkiye

ÖZET

Bu araştırma, ilkokul 1. sınıf öğrencilerinin velilerinin ev ödevlerine ilişkin görüşlerini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Araştırma durum çalışması modelinde olup nitel yöntem takip edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, 2018-2019 eğitim öğretim yılında Çorum İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı Çorum Yumurta İlkokulu, 19 Mayıs İlkokulu, Bekir Aksoy İlkokulu ve Kocatepe İlkokulu'nda çocukları eğitim öğretim gören 17 veli oluşturmaktadır. Veliler amaçlı örneklem yöntemi kullanılarak seçilmiştir. Araştırma verileri yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu araştırmacı tarafından hazırlanmış olup katılımcıların demografik bilgilerini ve ev ödevlerine ilişkin görüşlerini ortaya koymayı amaçlayan sorulardan oluşmaktadır. Elde edilen verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Katılımcı velilerin tamamı ev ödevlerinin faydalı olduğu gerekçesiyle ödev verilmesi gerektiğini düşünmektedir. Bununla birlikte ev ödevlerinin verilme amacına ilişkin görüşler çeşitlilik göstermektedir. Kimilerine göre ev ödevleri sadece okulda öğrenileni tekrar amaçlı verilmesi gerekirken kimilerine göre de sadece bir sonraki derse hazırlık amaçlı verilmelidir. Bir başka grup veli de ev ödevlerinin hem okulda öğrenileni tekrar amaçlı hem de bir sonraki derse hazırlık amaçlı olması gerektiğini düşünmektedir. Son olarak ev ödevleri yapılırken karşılaşılan zorluklar da çeşitlilik göstermektedir. Bunlar; çocukların televizyon, tablet, telefon gibi teknolojik cihazlarla meşgul olması, dikkatlerinin çok çabuk dağılması, velilerin çocuğunun ödevlerde zorlandığı kısımları onun seviyesine inerek anlatamaması, ödevlerin fazla olması ve velilerin çocuğunun ödevini yapmasına destek olurken kimi zaman sinirlerine hâkim olamayıp onlara kızmalarıdır.

Anahtar Kelimeler: Ev Ödevi, İlkokul, Veli, Öğrenci, Öğretmen

ABSTRACT

This research was carried out in order to reveal the opinions of the parents of primary school 1st grade students about homework. The research is in the case study model and the qualitative method was followed. The study group of the research consists of 17 parents whose children are studying in Çorum Yumurta Primary School, 19 Mayıs Primary School, Bekir Aksoy Primary School and Kocatepe Primary School affiliated to Çorum Provincial Directorate of National Education in the 2018-2019 academic year. The parents were selected using the purposive sampling method. Research data were collected through a semi-structured interview form. The semi-structured interview form was prepared by the researcher and consists of questions that aim to reveal the demographic information of the participants and their views on homework. Descriptive analysis method was used in the analysis of the obtained data. All of the participating parents think that homework should be given on the grounds that homework is beneficial. However, opinions on the purpose of giving homework vary. According to some, homework should be given only for the purpose of repeating what has been learned in school, while according to others, it should be given only for preparation for the next lesson. Another group of parents thinks that homework should be both for repetition of what is learned at school and for preparation for the next lesson. Finally, the difficulties encountered while doing homework also vary. These; Children are busy with technological devices such as television, tablet and phone, their attention is very quickly distracted, parents cannot explain the parts that their child has difficulty in homework by descending to his level, homework is too much and parents can not control their nerves and get angry while supporting their child to do his homework.

Keywords: Homework, Primary School, Parent, Student. Teacher

1.GİRİŞ

Eğitim insanlığın doğuşundan itibaren, hayat boyu olan bir süreçtir. Eğitim; insanın gelişim ve öğrenimine etki eden her türlü öğeyi içine alır. Bu nedenle eğitimin sadece okulla sınırlandırılması son derece yanlış bir inanıştır. Çünkü eğitim yaşam boyu süren, okul içinde ve dışında süregelen, zaman ve yer yönüyle çok geniş ve çok yönlü bir süreçtir. Okullar eğitim ve öğretimin planlı ve programlı olarak yürütüldüğü toplumsal ortamlardır. Eğitim hep söylendiği üzere, kişiler okula gelmeden hali hazırda başlamıştır. Buna bağlı olarak da okuldaki eğitim ile okul dışındaki eğitimin birbiriyle tutarlı olması gerekir. Yani okul yaşamı yansıtmalı, yani okul yaşamın içinde olmalıdır. Yetişkinler ve okul arasında kaynaşma olmalı ve birbirlerinden haberdar olunmalıdır (Varış,1991: 12) Eğitimin amaçları düşünüldüğünde konuya çok yönlü yaklaşmak gerekir. Eğitimin genel amacı genç nesillerin kabiliyetleri doğrultusunda yetişmelerine yardımcı olmaktır. İnsan olmanın gerektirdiği ölçütler bunu gerektirmektedir. Bu sebeple eğitim sadece eğitim kurumlarının işi değil, ebeveynlerin de en büyük sorumluluğudur. Zira eğitim ailede başlar (Özdoğan, 2001: 3).

Eğitimde çevre ve ailenin çok önemli bir yeri vardır. Ailenin kültürel özellikleri, sosyo-ekonomik düzeyi, eğitim düzeyleri, okula karşı tutumları, kişinin okul başarısını doğrudan etkilemektedir. Öğrenme yönüyle de düşünüldüğünde ailenin okul ile iletişiminin çok önemli olduğu görülmektedir. Öğrencinin okul ve ailesindeki öğrenme yaşantıları bir bütünlük içinde olmalıdır. Öğretmen de bu bütünlüğü sağlamak için öğrenci ve aile ile iletişimini iyi düzeyde tutmak için gerekli çabayı göstermelidir. Öğretmen bu kapsamda öğretim programlarının içeriğini genişletme, destekleme ve çocuğa hayat tecrübesi kazandırabilme konusunda öncülük etmelidir. Bu

tecrübeler ders içinde veya ders dışında verilerek eğitim öğretim programına dahil edilebilmektedir (Varış, 1985: 18).

Çocuğun eğitimi süresince, ebeveynleri en çok ilgilendiren konu elbette ki okul başarısıdır. Okul başarısını etkileyen birçok faktör vardır. Bunlar; ebeveynler arası ilişkiler, kardeşler arası ilişkiler, evin fiziki şartları, çocuğun bedensel ve ruhsal durumu, çocuğun okul öğretmen ve arkadaşları ile ilişkileri gibi konulardır. Bu konular okul başarısını olumlu ya da olumsuz etkileyebilmektedir (Özdoğan, 2001: 3). Okullar; yaşanabilecek sorunları en aza indirip, eğitim ve öğretimin niteliğini arttırmak ve gerekli çözümler üretmek amacıyla, ev ödevlerinin hazırlanması, verilmesi ve değerlendirme süreçleri üzerinde yeterince durmalı, ödevlerin amacına ulaşması için gerekli denetimi yapması gerekmektedir. Eğitim programlarının amaçlarının gerçekleşmesi için ders dışında yer alan etkinlikleri programın dışında görmek yerine, programı destekleyen çalışmalar olduğu gerçeğini göz ardı etmemek gerekir. Bu etkinliklerden biri de kuşkusuz ev ödevleridir. Ödev; işlenen konuların geliştirilmesi tekrar edilmesi amacıyla öğretmen denetiminde yapılan çalışmalardır. Bu çalışmalar yaptırılırken kurallarına, tekniğine ve amacına uygun olarak verildiği takdirde çocuğun kabiliyetlerinin gelişmesine, sorumluluk duygusu kazanmasına, kendi çapında olumlu değer kazanmasına ve yaratıcı düşünmesine büyük katkı sağlayacaktır. Buna karşın çocuğun ilgi ve yeteneklerine uygun olmayan ödevler, çocuğun o derse ve ders öğretmenine karşı olumsuz bir tutum takınmasına sebep olacaktır (Yapıcı, 1995).

Warton (1997) ödevlerin istenildiği pozitif etkiyi vermesi için, ödevlerin niçin yapıldığının fazlaca önemsenmesi ve bu doğrultuda ev ödevi verilmesi gerektiğini vurgular. Çocuğa önce hafif sonra orta derece zorlukta ödevler verilmeli, ödevlerin artan zorluk derecesinde olmasına dikkat edilmelidir. Bunun amacı çocuğun başarma duygusunu yaşamasıdır. Başarma duygusunu tadan çocuk ödev yapmaya daha istekli olacaktır. Çocuk ödev yaparken öncelikle ne yapması gerektiğini iyi bilmeli çözüm yolları üzerinde düşünebilmeli, yaptığı hatayı düzeltip tekrar yapmamaya özen göstermelidir. Bunları yapabilmesi için de ebeveynin ve öğretmenin rehberlik etmesi çok önemlidir.

Yapılan araştırmalar özellikle kişisel gelişimi etkileyen ödevlerin etkisinin daha çok olduğunu göstermiştir. Örneğin Özcan ve Erktin (2015) uyguladıkları deneysel çalışmalarda metabilişsel becerileri geliştirmek için verilen ödevlerin, çocuğun akademik başarısını daha çok etkilediğini görmüştür. Farklı araştırmalar ise ev ödevlerinin öz düzenleme yeteneğini geliştirmekte ve bunun için gerekli desteğin verilmesi gerektiğini vurgular. Ev ödevlerinin verilme amacının yanında, ev ödevinin miktarı, ev ödevini yapabilme yeteneği, motivasyon ve alışkanlıklar, ödevlerin değerlendirilme tarzı da ev ödevlerinin etkinliğini arttırır (Bembenutty, 2011; Cooper, Robinson ve Patall, 2006).

Ev ödevleri uzun zamandan beri eğiticiler tarafından uygulanan, öğrenciye olan katkıları tartışılan bir öğretim yöntemidir (Cooper, Robinson ve Patall, 2006; Demirtaş,2011; Gu ve Kristoffers, 2005; Özer ve Öcal, 2013). Yapılan çalışmalar ev ödevlerinin eğitim öğretimin ilk basamaklarında, çocuğun başarısına etkisinin olmadığı, çocuğun okul çalışmalarından sıkıldığını, aile ve çocuk arasında gerginlik ve huzursuzluk yarattığı ve okula karşı olumsuz tutum geliştirmeye sebep olduğunu göstermiştir (Cooper, Robinson ve Patall, 2006; Froiland, 2011; Rudman, 2014). Diğer taraftan içeriği yalnızca tekrar olmayan, öğrencilerin ilgi ve isteklerine, yaşlarına ve öğrenci odaklı iyi bir şekilde hazırlanan ev ödevlerinin akademik başarıyı da arttırdığı bazı araştırmacılar tarafından da vurgulanmaktadır (Benbenutty, 2011; Özcan ve Erktin, 2015; Rudman, 2014). Yapılan araştırma sonuçları göstermektedir ki ev ödeviyle ilgili çok çeşitli yaklaşımlar mevcuttur. Kimi araştırmalar ev ödevinin gerekliliği kimi araştırmalar ise söz konusu gereklilik üzerine temkinli sonuçlar ortaya koymuşlardır. Bu sebeple gerek çalışma sahası, gerek yıl, gerekse çalışma grubu açısından araştırmaların çeşitliliği ev ödevleri konusundaki literatüre katkı sağlayacaktır. Bu araştırmada, ilkokul 1. sınıf öğrencilerinin velilerinin ev ödevlerine ilişkin görüşlerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu temel amaç kapsamında aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır;

- ✓ Ev ödevi verilmeli midir, öğrenciler için faydalı mıdır?
- ✓ Ödevler hangi amaçla verilmelidir?
- ✓ Ev ödevleri yapılırken hangi zorluklarla karşılaşılmaktadır?

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Ev Ödevi Kavramı

Eğitim öğretim sürecinde ev ödevi her zaman fiilen uygulanan bir uygulama olmuştur. Zamanla eğitim öğretim programlarında ve anlayışında çok çeşitli değişiklikler olmasına rağmen ev ödevlerinin varlığı değişmemiş, ev ödevleri her dönem öğretmenler tarafından kullanılmıştır. Vazgeçilemeyen eğitim öğretim aracı olarak ev ödevleriyle ilgili çok farklı bakış açıları öne sürülmüştür (Öcal, 2009). Ev ödevi kimilerine göre öğrencinin okulda öğrendiklerini kalıcı hale getiren bir uygulama (Küçükahmet, 2002); kimilerine göre okuldan kalan zamanda ders

çalışmak için ayrılan bir zamandır (Cooper 1989). Eğitim öğretimde ödevler tüm paydaşların yani öğretmen öğrenci ve velilerin faydalandığı önemli kaynaklardır. Ödevlerin öğrencinin sorumluluk duygusunu geliştirmede önemli bir yeri vardır (Oluşum, 2016). Ödev öğretmenlerin ve ebeveynlerin öğrenme sürecinde faydalandığı çok önemli bir öğedir. Öğretmenler ders tekrarı ve öğrencileri okul dışındaki zamanlarını daha iyi değerlendirmeleri için ödevleri kullanırlar. Ödevlerin amacı, okulda işlenen konuların tekrarlanarak daha içselleştirilmesidir. Ödev öğesi tek başına bir şey ifade etmemekle beraber; öğretmen- öğrenci- ebeveynler arasındaki etkileşim ve yapılan planla daha kalıcı bir öğrenmenin sağlanmasına yardımcı olmaktadır (Aksu, 2018, Şahin ve Altınay, 2008).

Calp (2011) ev ödevlerinin anne babalar açısından ekstra bir yük olduğunu, ev ahalisinin birbirine ayıracağı zamanı azalttığını, bu sebeple de öğrenmeye karşı olumsuz ve isteksiz bir durumun ortaya çıkmasına sebep olduğuyla ilgili tartışmaların olduğunu; Öte yandan da ödevin akademik başarıyı arttırdığını söyleyen görüşlerin de olduğunu belirtmiştir. Ödevler öğrencilere verilen son derece ciddiye alınması gereken, çok güçlü bir öğretim aracıdır. Ödevler, öğretmenlerin öğretim tarzlarını da ortaya çıkarır. Ödevin veriliş biçimlerine göre öğrenciler bundan zevk alabilirler veya hoşlanmayabilirler. Öğretmenler bu farklılıkları dikkate alarak ödevleri titizlikle hazırlamalıdır. Ödevler, öğrencilerin okumalarını geliştiren, araştırma yapmaya teşvik eden ve amaca götüren nitelikte olmalıdır. Ödev eğitim öğretimden ayrı düşünülemez. Ödevin öğrenciye kazandırdığı olumlu özellikler görmezden gelinemez (Çağlayan, 2002: 136).

Öğretmenler sadece müfredat bilgilerini içinde barındıran ödev vermekle kalmamalı kendi bilgilerini yansıtan, öğrencilerin ihtiyaç ve sosyal çevrelerine uygun ödevleri de tasarlayabilmelidirler. Tasarlanan ödevlerin öğrenci başarısını olumlu yönde etkilemesine dikkat etmelidir. Yeni işlenecek ünitelerin başında verilen ödevler o ünitede ki konulara karşı merak uyandıracağı için öğrenciler öğrenmeye daha istekli olacaklardır. Bunun yansıra konu bitiminde değerlendirme ya da tekrar amaçlı verilen ödevlerdeki amaç da eksik öğrenmeleri düzeltmek, öğrenilenleri pekiştirerek kalıcı hale getirmek olacaktır (Doğru ve Aydoğdu, 2004: 1674).

Aile katılımında çocuğa yüksek sesle okuma yaptırma, çocuğu özenli bir şekilde dinleme, çocukla oyunlar oynama, yapılması gereken projelerde gereken yardımı sağlama, ödevler hakkında öğretmenle iletişim halinde olmak, ufak değerlendirmeler yaparak öğrenciyi cesaretlendirmek önemlidir (Dardağan, 2000: 102). Öğrencilerin çoğunun ödev yaparken mutlu olmamasının altında yatan sebeplerden birisi anne babaların çocuklarına karşı davranışlarıdır. Çocuk okuldan eve geldiğinde hiç nefes almadan ödeve oturtulduğunda çocuk buna karşı tepki alacaktır. Çünkü kendinin sınırlandığını hissedecek eğlenceli vakit geçirmesinin önüne geçildiğini düşünecektir. Böyle durumlarda da çocuğun o dersi sevmesi beklenemez elbette. Ödev yaparken anne babalar kontrol etmeli, çabuk bitirmek adına kesinlikle çocuğun yerine ödevini yapmamalıdırlar. Yapılması gereken, ödev yapmayı alışkanlık haline getirerek düzenli bir süreç yaşaması için öğrenciye yardımcı olmaktır. Ödevlerin geç saatlere bırakılmadan, ayrıca çocuğu gereksiz yere cezalandırmaktan kaçınarak yapılması da son derece önemlidir. Yani çocuğun ödevini zevkle yapacağı ortam ve davranışlar sağlanmalıdır (Unutulmaz, 2005).

Millî Eğitim Bakanlığı'nın (1989), öğrencilerin ders haricindeki eğitim ve öğretim etkinlikleri ilgili yayımladığı yönetmeliğe göre, ödevlerin amaçları aşağıdaki gibi gösterilmiştir:

- ✓ Ödevi zamanında teslim etme sorumluluğu edindirmek ve özenerek yapmak,
- ✓ Plan yapma bilgisini ve huyunu edindirmek,
- ✓ Gerekli bilgi, araç, gereç veya malzemeyi toplayabilmek ve bunları amacına uygun olarak kullanabilmek.
- ✓ Farklı eserlerden ve şahıslardan yararlanarak ödevin öğrencinin şahsen kendisini geliştirmek için yapması ve bunun bir vazife olduğunun farkına vardırmak,
- ✓ Ödev yaparken faydalanılacak olan kaynakları ve bilgi aldığı şahıs veya kurumları belirleyebilme huyu edindirmek,
- ✓ Kaynakları etkin bir biçimde kullanabilmek, araç yapma ve kullanabilme yetisini üst seviyelere çıkarmak ve iletişim kabiliyetlerini kuvvetlendirmek,
- ✓ Ödevde ulaşılacak çıktıların, kullanılan metotlara ve ulaşılan kaynaklara bağlı olduğunu bilincine varmak,
- ✓ Soru sorma davranışı kazandırmak, olaylara farklı çerçeveden bakmak, konularla ilgili görüş bildirebilmek ve paylaşarak, yardımlaşarak çalışma davranışı edinmek,
- ✓ Düşünme yeteneklerini geliştirmek,
- ✓ Bilmediği bilgileri araştırmak ve onları bulmaktan, öğrenmekten haz alabilmek,
- ✓ Yeni ve farklı icatlar yapabilmek, gözlemleme ve deneysel çalışmalara karşı haz duyabilmek,
- ✓ Başarı hissini yaşayabilmeyi sağlamak.

Ödevin yaptırılmasındaki amaçları şöyle açıklayabilmek mümkündür; vaktinde ödev yapmak, ödevi zamanında kontrol ettirmek, ödev ile ilgili plan yapmak, ödevi yaparken özenmek, gereken malzemeleri bir araya getirerek onları kuralına uygun kullanmak, ödevin kendisini geliştirmek için verildiğinin farkına varmak, ödevde kullanacağı

kaynakları belirlemek ve kaydetmek, çevreyle iletişim kurmak ve kaynaklardan fayda sağlamak, ödevin sonucunun kullanılan kaynak ve kullanılan stratejiye bağlı olduğunu görmek, konulara farklı gözlerden bakabilmeyi sağlamak, çalışmaktan öğrenmekten bilgisini paylaşmaktan zevk almayı sağlamak, başarmanın ne demek olduğunun tadına varmak. Ödevler öğrencileri düşünüp araştırmaya, yeniliğe teşvik eder, bilgilerini çoğaltarak çevresiyle paylaşmasına yardımcı olur (Ada ve Çetin, 2002: 75).

Ödevler öğrencilerin öncelikle sorumluluk bilinci kazanmasını sağlar. Ödev öğrencinin kendini keşfetmesine de çok yardımcı olmaktadır. Öğrenci sorunlarla nasıl baş edeceğini öğrenir. Verilen ödevleri zamanında ve gerektiği şekilde yapmak, çalışma alışkanlığı kazanmalarına, varsa eksik yönlerini görmelerine neden olur (Dinçer ve Ulutaş, 2003). Ödevler öğrencilere okul dışı zamanlarda verilen, derslere hazırlanmalarının ya da işlenen konuların tekrarlarının yapılmasının amaçlandığı çalışmalardır. Ödevler öğrencilerin tek başına yapabileceği türlerden olabileceği gibi grup çalışmaları olarak da verilebilir. Ödevler yalnızca kağıt üzerinde değil sözlü olarak da davranış kazandırma amaçlı görevler olarak da verilebilir. Ev ödevlerine öğrencinin yakın çevresi yardım edebilir fakat öğretmenin fazla bir katkısı olması söz konusu değildir. Öğretmen yalnızca kaynak gösterebilir ya da varsa kullanılacak malzemeleri edinmesinde yardımcı olabilir (Özdaş, 1997). Öğretmenler ev ödevi verirken işlenen konuları destekleyici, araştırmaya sevk edecek konuları seçerek nitelikli ödevler seçmeye gayret etmelidir. Buna dikkat edildiğinde öğrencideki sorumluluk bilinci gelişecektir (Güçöver, 2003).

Ödevlerin denetlenmesi öğrencilerin yanlış davranışlar kazanmasını engelleyecektir. Ödevi denetlenmeyen çocuklar ödevlerini önemsemeden yapmayı öğrenecek, üzerlerine bir rahatlık çökecektir. Yanlış yaptığı şeyler düzeltilmediğinde o bilgi kalıcı olarak beynine yanlış kazınacaktır. Ya da ödevini başka arkadaşından alma gibi davranışlarda bulunacaktır. Bunların yanında verilen ödevler, eğer ki öğrencilerin ilgilerini çekecek nitelikte olursa daha sonraki ödevleri yapmasında teşvik edici olacaktır (Türkoğlu, 2003). Geçmişten bu yana ev ödevleriyle ilgili birçok çalışma yapılmıştır, bu çalışmaların sonuçları birbirinden farklı çıktılar üretmiştir. Lakin bu farklı çıktıların ortaya çıkmasına sebep olan unsurların ne veya neler olduğu net bir biçimde aydınlatılamamıştır. Yapılan çalışmaların niteliğinin yetersiz olması veya çalışma grubuna ulaşmanın zor olması bunun nedenlerinden olabilir. Ödev karmaşık bir olgu olduğu için öğrenci-başarı ilişkisi tek boyutla değerlendirilemez. Örneğin; öğrenciler arasındaki bireysel farklılıklar, yaşam ortamları, çalışma planları, kaynak yetersizliği, seçilmiş olan çalışma gruplarının ödeve olan yaklaşımları, çalışmaları olumsuz olarak etkileyen unsurlardandır (Cooper, 2001).

Kalıcı öğrenmeler az zamanda gerçekleşmeyecek bir veridir. Derslerde öğreticinin verdiği bilgiler başka unsurlarla desteklenmeden kalıcı olması son derece zayıf bir ihtimaldir. Çünkü öğretmenin derste anlattığı noktalar öğrencilerin kısa süreli belleğine işlenir ve kısa süreli belleğin en önemli özelliği bilgileri kısa bir süre için saklamasıdır. Bu sebeple öğretmenin derste anlattığı noktaların uzun süreli belleğe aktarılması, yapılacak ders dışı etkinliklerle sağlanmalıdır. Bu noktada ev ödevleri devreye girmektedir. Ev ödevleri okulda öğrenilenin tekrarı sağlayarak kalıcı öğrenmeyi gerçekleştirdiği yani bilgilerin kısa süreli bellekten uzun süreli belleğe aktarılmasını sağladığı için büyük öneme sahiptir (Gürlevik, 2006).

Her öğrenci kendine özeldir ve farklı zekaya, motivasyona ve algıya sahiptir. Bu sebeple öğrencilerin öğrenim hızı ve idrak etme seviyesi birbirlerinden farklıdır. Kişilerin bu farklı özellikleri kendisini yalnızca akademik alanda göstermekle kalmayıp sosyal hayatta da göstermektedir. Bu nedenle bireysel farklılıkları dikkate almak öğrenciler için olumlu sonuçlar doğuracaktır (Turgut, Salar, Aksakallı ve Gürbüz, 2016). Ödevler öğrencilerin öğrendiklerini içselleştirmesine, öğrendikleri üzerinde çalışmalar yapmasına, bir sonraki derse hazırlık yapmasına, teknolojik imkânlardan ve kütüphanelerden yararlanarak araştırmalar yapmasına ve bilgilerini farklı öğrenme ortamlarına aktararak bütüncül bir öğrenme gerçekleştirmelerini sağlar (Ünal, Yıldırım ve Sürücü, 2018).

Ev ödevleri öğrenmeyi etkileyen en önemli faktörlerden biridir. Ödevler öğrencilere eğitim materyallerini doğru inceleme alışkanlığı, öğrenme eksikliği yaşadığı konularda araştırma yapma, ders dışı öğrenme ortamlarını kullanma becerilerini kazandırma açısında değerlidir (Ilgar, 2005). Ev ödevleri öğretmen ile aileler arasındaki bir ilişki kurulmasına olanak sağlamaktadır. Aileler ödevler sayesinde öğretmenin okulda yaptığı çalışmaları takip etme ve çalışmalardan haberdar olma olanağına sahip olmaktadırlar (Güneş, 2014). Eğitim programlarının vazgeçilmez bileşenlerinden biri de ev ödevleridir. Ev ödevleri ders başarısının yanında öğrencinin kişisel entelektüel gelişimi açısında da önemlidir (Milbourne ve Haury, 1999).

Öğretmenler verdikleri ödevleri kontrol etmeli ve sonucunu öğrencilere geri bildirim olarak vermelidir. Bu şekildeki bir ödev uygulaması ödevden alınan verimi en üst seviyeye çıkaracaktır (Yılmaz, 2013). Öğretmenler öğrencilerin ödevlerini düzenli bir biçimde yapmalarını sağlamak için iki farklı uygulama yürütmektedir. Bunlardan birinci ceza, ikincisi ise ödüllendirmedir. Cezanın özünde baskı ve zor kullanma olduğundan, eğitim öğretim sürecinde kullanılması olumlu sonuçlar elde etmekten uzaktır. Ceza yönteminde öğrenciler ödevlerden,

dolayısıyla derslerden ve öğretmenden uzaklaşmaktadır. Ödüllendirme yönteminde ise öğrenci teşvik edilerek derslere ve ödevlere karşı olumlu tutum geliştirmesi sağlanabilmektedir (Şentürk, 2013).

Yapıcı'ya (1995) göre ev ödevi verilirken şu noktalara dikkat etmek gerekmektedir;

- ✓ Ödevler okulda öğretilenlerle ilişkili olmalıdır ve bu ilişki öğrencilere ifade edilmelidir. Öğrencilerin ödev yapmamasının en büyük nedenlerinden birisi yaptığı ödevin faydasız olduğunu düşünmesidir. Bu sebeple öğretmen ödev verirken verdiği ödevin amacını, onlara nasıl katkı sağlayacağını öğrenci ve velilere anlatmalıdır.
- ✓ Ödevler günlük verilen, rutin ve önemsiz bir detay olarak değil de ciddiyeti hissettirilerek verilmelidir. Ders sonuna sıkıştırılan ödevlerin öğrenciler tarafından net bir biçimde kavranması zordur. Ders sonunda acele ve alelade bir biçimde ödev vermek yerine ödevler için yeterli zaman ayırılmalı, ödevin amacı, süresi, kullanılacak materyalleri, yararlanılacak kaynaklar, ne gibi formda ödev olması gerektiği açık ve net şekilde belirtilmelidir. Öğrenciler ödevlerinin tüm yönlerini anlamalıdır ve gerekirse öğrencilerin not almaları sağlanmalıdır.
- ✓ Ödevler için ayırılması gereken süre ödev vermeden önce planlanmalıdır. Bu planlama öğrencilerin yaş grubu ve seviyeleri dikkate alınarak yapılmalıdır.
- ✓ Ödevler öğrencilerin sosyal hayatlarını kısıtlar derecede uzun ve kapsamlı olmamalıdır.
- ✓ Ödevler öğrencinin ilgisini çeken ve onların yaratıcılıklarını tetikleyecek unsurlar içermelidir.
- ✓ Ödevlerim tam manasıyla amacına ulaşabilmesi için ailelerinde sürece dâhil edilmesi gerekmektedir. Bu noktada aileler, ödevlerin niçin verildiği konusunda ve ödev yapımında çocuklarına destek olabilecekleri noktalarda bilgilendirilmelidir. Ödevlerden beklenen verimliliğin ortaya çıkmasında ailelerin desteğinin olması gerektiği belirtilmelidir. Ödev sadece öğrenciyi ilgilendiren bir süreç olmayıp, öğretmen-öğrenci-aile birlikteliğiyle en yararlı sonucu verir.
- ✓ Ödevler bütün öğrencilerin anlayabileceği bir dille aktartılmalı ve ödevler bütün öğrenciler tarafından doğru bir biçimde anlaşılmalıdır.
- ✓ Ev ödevleri sadece verilmekle kalmamalı zamanı gelince kontrol edilmeli, öğrenciye doğru ve yanlışlarıyla ilgili geri bildirim verilmelidir.
- ✓ Yapılan ödevlere pekiştireçler verilmelidir. Örneğin ödevin panoda sergilenmesi, öğrencinin sınıf içinde takdir edilmesi, örnek olarak gösterilmesi diğer öğrencilerin ödevlere ilgilerini yoğunlaştırmalarını sağlayacaktır.

2.2. Ev Ödevinin Türleri

Ev ödevleri kendisi arasında çeşitlilikler göstermektedir. Eğlenceli öğretim yöntemleriyle ödev hazırlayan öğretmenlerimiz vardır. Diğer yandan başka öğretmenler de ödevi yalnızca alıştırma amaçlı kullanırlar. Eğitim öğretim sürecinde öğretmenlerin verdiği çok fazla ödevler öğrencilerin öğrenme sürecinden soğumasına neden olmaktadır, öğretmenlerin öğrenci dilinden anlamadığını düşündürmektedir (Hammond, 1998).

Ev ödevleri ülkeler arasında da farklılıklar göstermektedir. Amerika'daki okullarda 3 çeşit ödev yaygın olarak kullanılmaktadır. Bunlar; hazırlık yapma, alıştırma yapma (pratik) ve proje çalışmalarıdır (kapsamlı) (Doyle ve Barber, 1990). Bunların iyi organize edilmesi ve uygulanması öğrenmeye büyük katkı sağlamaktadır (Foyle, 1985).

Hazırlık yapma; sınıfta işlenecek olan konulara önceden hazırlanmasını sağlar. Örneğin; öğrencinin hazır bulunuşluk düzeyini arttırmak için önceki bilgilerini tekrar etmesi gerekir. Alıştırma yapma; bilgilerin daha da pekiştirilmesini sağlar. Böylece içselleştirilmiş bilgi daha kalıcı olacaktır. Örneğin; bir matematik formülünü öğrenen öğrenciye kullanması için hemen bir problem verilmeli ve formülü kullanması sağlanmalıdır. Proje çalışmaları; sınıf çalışmalarıyla birlikte yürütülen kapsamlı projelerdir. Bu ödevlerle öğrenciler öğrendiklerini pratiğe dökerek yaşam becerileri kazanırlar (Swanson, 2001). Ebbinghaus, öğrenilen bilgilerin uygulanmadığı, gerçek yaşama dâhil edilmediği zaman mutlaka unutulduğunu söylemiştir (Baymur, 1985).

2.3. Ev Ödevinin Etkileri

Ev ödevlerinin öğrenci başarısında önemli bir etken olduğu söylenebilir. Bununla birlikte ev ödevlerinin öğrenciye etkisi kişiden kişiye değişmektedir. Bir ödev bir öğrencide son derece olumlu sonuç doğurmasına rağmen bir başka öğrencide aynı olumlu etkiyi göstermemektedir. Burada kişisel farklılıklar etkili olmaktadır. Örneğin kız öğrenciler ödevleri genellikle erkek öğrencilerden daha fazla önemsiyorlar ve yapıyorlar. Başarı karşılaştırıldığında yine kız öğrencilerinin başarısının erkek öğrencilerden daha yüksek olduğunu görüyoruz. Araştırmalar göstermektedir ki başarı ile ev ödevi yapma arasında doğru bir ilişki vardır (Boynun, 1992).

Ev ödeviyle ilgili araştırmalardaki temel sonuç ev ödevi yapmanın, yapmamaktan son derece daha faydalı olduğudur. Bu fayda yaşa göre değişmektedir. Yaşı daha büyük öğrencilerde, küçük öğrencilere göre daha olumlu etki yaratmaktadır. Büyük çocukların okuldaki kontrolünü sağlamada ev ödevleri önemli bir işleve sahiptir. Ev

ödevi konusunda değinilmesi gereken bir diğer önemli nokta çocuğa sorumluluk kazandırmasıdır. Bu yolla öğrenciler zamanı kullanma becerilerini geliştirmekte ve öz sorumluluk bilinçlerini yapılandırmaktadırlar. Ev ödevlerinin sadece bir görev olmadığı öğrenme sürecinde önemli bir unsur olduğu öğrencilere anlatılmalıdır (Cooper, 1984).

Ödevleri yapmak öğrencinin sorumluluğundadır. Çocuğa bu sorumluluğu kazandırmak ve doğru çalışma becerilerini kazandırmak için günlük ödev yapma saati belirlemek verimli bir yol olacaktır. Günlük ödev saati, ödev yapma sürecini önceden planlayarak günün belirli saatlerinde o ödeve zaman ayırmaya karşılık gelmektedir. Bu sürece aileler de katılarak ödev yapma saati çocukla birlikte planlanmalıdır. Evde uygun bir oda yoksa evdeki bir köşe ödev yapılması için düzenlenmeli ve ödevler için gerekli olan araç gereçler aileler tarafından temin edilmelidir. Bu hazırlıklar öğrencinin ödevin önemini anlamasını sağlayacaktır. Aileler çocuklarıyla konuşmalı ve ödevi olup olmadığı sormalıdır. Ödev yapma sürecinde ve ödev bittikten sonra ödevin yapılıp yapılmadığı kontrol edilmeli, yaşanılan problemlerde öğrenciye destek olunmalıdır (Cooper, 1984).

Ev ödevi konusunda aileler öğrencilerin bir nevi danışmanı olmalıdır. Aileler çocuğun yapması gereken ödevi kendileri yapmamalı, ödevini kontrol etmeli, onu dinlemeli, çocuğun sorularını yanıtlamalı ve sınav zamanlarında çocuğa destek olmalıdır. Bununla birlikte aileler çocuğun her yardım isteğine direkt müdahale edilmemeli, çocuğun kimi problemleri kendi başına çözmesini, öğrenmesini sağlamalıdır. Çocuğun her isteğine sorgusuz koşulması bağımlı bir kişiliğin gelişmesine neden olacaktır (Cooper, 1984). Öğrencilerin ödev yapma sürecinde gösterdiği çaba takdir edilmelidir. Okul öncesi çağından lise çağına kadar her çocuk ebeveynlerinin onları takdir etmesine ihtiyaç duymaktadır. Ev ödevleri öz disiplin gelişimi ve sorumluluk bilinci için önemli bir fırsattır. Bunun tersi olarak da ev ödevleri kimi zaman aile içinde birçok soru ve kargaşayı beraberinde getirebilir. Bazen aileler ev ödevlerinden kurtulmak isteyebilir. Bu olumsuz durumdan ev ödevlerini algılama biçimimizi değiştirerek kurtulabiliriz. İlk olarak ev ödevleri ders çalışma dışında başka bir görevmiş gibi algılanmamalıdır. Ev ödevi yapmak da bir nevi ders çalışmanın kendisidir. Ders çalışmanın içerisinde, tekrar etme, araştırma yapma, okuma dinleme, izleme, gözlem yapma, ertesi güne hazırlıklı gelme gibi davranışlar vardır. Ev ödevi içerisinde de tüm bu unsurlar yer almaktadır. Ders çalışmanın bilincinde olarak kurallarına uygun bir biçimde ev ödevi yapan öğrencilerin akademik başarısı diğerlerine göre daha yüksektir. Çünkü ödevler kalıcı öğrenmeyi sağlar ve okul başarısını artırır. Diğer taraftan ev ödevleri okul ile ev arasında güçlü bir bağlantı oluşturur. Öğrencilere kurallara uymayı, bir işi zamanında başlayıp bitirmeyi, sorumluluk almayı, öz çalışma disiplini kazanmayı içselleştirmeyi sağlar. Ev ödevleri bireysel yapıldığı için öğrencide bağımsız çalışma disiplini ve sorumluluk duygusunun gelişmesini sağlar (Binbaşıoğlu, 1994:210).

Yukarıda ifade edilen olumlu yönlerinin yanında ev ödevi uygulamasını eğitim öğretim sürecinde yanlış uygulamak bazı olumsuz durumlara yol açabilir. Okula karşı isteksiz olan öğrencilere çok fazla ödev verilmesi öğrencinin isteksizliğini daha da pekiştirip okuldan uzaklaşmasına neden olabilir (Özdaş, 1997). Ailelerin desteği olduğunda son derece pozitif çıktılar elde edilirken ailelerin desteği olmadığı zamanlarda ev ödevleri negatif çıktıların ortaya çıkmasına yol açabilir.

Öğrenciler öğrenmeye odaklı olduklarında ve bu odaklanma bilgi ile ilintili olduğunda çok daha olumlu düşünme düzeylerine ulaşırlar. Odaklanılan bilgi kavrama, pratik, analiz, sentez ve değerlendirme seviyelerinde öğrenme sürecine etki eder (Bloom, 1984). Öğrenmenin daha kalıcı hale gelmesi için öğretmenin aktardığı bilgilerin kısa süreli bellekten uzun süreli belleğe aktarılması gerekmektedir. Bunun en işlevsel ve temel yolu da şüphesiz ev ödevleridir (Yapıcı, 1995). Çünkü öğrenciler bilgi düzeyinde aldıkları kazanımları ev ödevleri yoluyla analiz sentez seviyesinde içselleştirerek daha kalıcı bir öğrenme gerçekleştirebilmektedirler.

2.4. Ev Ödevi ile Aile İlişkisi

Ev ödevlerinin pozitif yönde katkı sağlamasında velilerin katkısı çok önemlidir. Aynı zamanda okul ve veli ilişkisini de geliştirmede katkısı önemsenecek kadar çoktur (Keith ve digerleri, 1986). Öğrenciler vaktinin çoğunu okulda geçirmektedir. Okul dışındaki zamanlarda sosyal çevreyle iletişim halindedir. Yani eğitim sürekli evde, okulda, sosyal çevrede okulla aynı anda devam etmektedir. Bu süreçte okul içinde ve okul dışında gerçekleşen eğitimin tutarlı olması, bir bütün halinde olması gerekir. Bu yüzden de okul ve çevre arasında bir kaynaşma etkileşim olması bireyler açısından önem taşımaktadır. Yani birbirlerinden haberdar olmaları gerekir (Varış, 1998). Veliler, ödevleri gözlemleyip kontrol ederek süreçte aktif olarak kalabilir ya da sessiz bir ortam oluşturup ilgisiz kalarak kendileri pasif kalabilir. Bu durumda görülür ki veli denetimi öğrencinin başarısını olumlu yönde etkiler. Anne baba çocuklarının ödev yapacakları zamanı verimli geçirebilmelerini sağlayacak ortamlar hazırlamalıdır (Walberg ve Paschal, 1995). Ebeveynler çocuklara olan yardımı, kimi zaman ekonomik öncelikler, kimi zaman fazlaca yapılan programlar nedeniyle aksayabilir. Olumsuz yönler bir tarafa bırakıldığında aile okul iletişimi çok

önemlidir. Ev ödevinin aile ve öğretmenleri birleştirici bir etkisi vardır. Çocuklarının ödevlerini kontrol eden ebeveynler, çocuklarının eğitimleri ve öğrendikleri hakkında her zaman bilgi sahibi olurlar (Swanson. 2001).

Ders dışı öğrenme aracı olarak ev ödevleri belirli kurallara göre verildiğinde daha yararlı hale gelmektedir. Ödevler öğrenilenin tekrarı veya işlenecek konuya ön hazırlık olarak verilebilir. Aileler ev ödevlerinin yanında bir sonraki ders hazırlık amacıyla çocuklarına ne kadar çok destek olurlarsa öğrencilerin o derse o kadar çok hazır olacağı söylenebilir. Derse hazırlıklı gelen öğrenci ise aktarılan konuyu daha iyi anlayıp derse yeterince katılım sağlayacaktır. Tüm bunlarla birlikte öğretmen öğrencilere ödevlerin faydalarını ve ödev yapmanın onların sorumluluğu olduğunu anlatmalıdır. Bu şekilde öğrencinin yaptığı ödevi gereksiz, faydasız bir uğraş olarak görmesi engellenecektir. Öğretmene bu noktada önemli bir sorumluluk düşmektedir (Şentürk, 2013).

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

İlkokul 1. sınıf öğrencilerinin velilerinin ev ödevlerine ilişkin görüşlerinin araştırıldığı bu çalışma nitel bir araştırmadır. Nitel araştırma; incelenmek istenen durum ve olguları meydana geldiği ortam içerisinde bütüncül bir şekilde inceleyen ve bu incelemeyi genellikle gözlem, görüşme, doküman analizi yöntemleriyle yapan araştırma türüdür (Glaser, 1978). Nitel araştırma toplanan veriler ışığında araştırma sürecinde esnek bir sürecin yapılandırılmasına olanak sağlar (Yıldırım ve Şimşek 2016). Araştırmada nitel araştırma modellerinden durum çalışması modeli kullanılmıştır.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2018/2019 Eğitim Öğretim yılında Çorum ili Merkez ilçede bulunan Çorum Yumurta İlkokulu, 19 Mayıs İlkokulu, Bekir Aksoy İlkokulu ve Kocatepe İlkokulu'nda çocuğu eğitim öğretim gören 17 birinci sınıf velisi oluşturmaktadır. Çalışma grubuna ait demografik bilgiler Tablo 1'de gösterilmiştir;

Tablo 1: Çalışma Grubunun Demografik Özellikleri

Veli Kodu	Cinsiyet	Yaş	Öğrenim Durumu	Çocuk Sayısı
G1	Kadın	32	Lise	2
G2	Kadın	30	Ortaokul	2
G3	Kadın	26	Ortaokul	1
G4	Kadın	31	Ortaokul	2
G5	Kadın	29	Ortaokul	2
G6	Kadın	39	Ön lisans	2
G7	Kadın	37	Ortaokul	2
G8	Kadın	30	Lisans	3
G9	Kadın	31	Ortaokul	2
G10	Kadın	38	Ortaokul	2
G11	Kadın	32	Lise	3
G12	Kadın	28	Ortaokul	2
G13	Kadın	40	Lisans	2
G14	Kadın	34	Lisans	1
G15	Kadın	37	Lisans	2
G16	Kadın	38	Yüksek lisans	2
G17	Kadın	30	Lise	3

3.3. Verilerin Toplanması

Çalışma grubundan veriler görüşme tekniğiyle toplanmıştır. Görüşme, nitel araştırmalarda en çok kullanılan veri toplama aracıdır. Görüşme yöntemi iletilerin duyulmadığı yanlış, yüzeysel alındığı konuşmalardan çok farklıdır (Yıldırım ve Şimşek 2016). Literatür incelendiğinde genellikle iki tür görüşmeden bahsedilir. Bunlar; yapılandırılmış görüşme ve yapılandırılmamış görüşmedir. Yapılandırılmış görüşmeler görüşülen bireylerin verdikleri bilgiler arasındaki paralelliği ve farklılığı belirlemek için yapılır (Brannigan, 1985). Bu açıdan yapılandırılmış görüşmelerde görüşmeciye yönlendirilecek sorular önceden hazırlanır. Chadwick'e (1984: 102) göre yapılandırılmamış görüşme keşfe yöneliktir ve önceden hazırlanmış herhangi bir soru veya süreç mevcut değildir. Bu görüşme türünde araştırmacı görüşme sırasında elde ettiği bilgilerle araştırma amacına ilişkin özel alanları keşfetmeye çalışır. Bu çalışmada yapılandırılmış ve yarı yapılandırılmış görüşme türlerini harmanlayan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formunun çalışmaya sunduğu avantaj görüşmeden önce soruların hazırlanıp, görüşmeye hazırlıklı girilmesi aynı zamanda görüşme sürecinde esneklik sağlayarak detaylı bilgi almaya olanak sağlamasıdır.

3.4. Verilerin Analizi

Bu araştırmada verilerin analizinde betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde ortaya koymaktır. Bu amaçla elde edilen veriler bütüncül ve açık bir biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan betimlemeler neden-sonuç ilişkisi içinde açıklanarak yorumlanır ve birtakım sonuçlara ulaşılır. Bu yaklaşıma göre elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara göre düzenleneceği gibi görüşme ve gözlem süreçlerinde kullanılan sorular ya da boyutlar dikkate alınarak da düzenlenebilir. Betimsel analizde elde edilen verileri dikkat çekici bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sık sık yer verilir (Yıldırım ve Şimşek 2016). Bu çalışma kapsamında görüşme sonucunda elde edilen veriler yoğunlaştığı alana ve araştırma sorularına göre temalara ayrılmış, temalar betimlenip yorumlanırken doğrudan alıntılara sık sık yer verilmiş ve çalışma grubundaki veliler G1, G2, G3 şeklinde kodlanmıştır.

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırmaya katılan velilerinden elde edilen verilerin analizi sonucunda ulaşılan bulgulara yer verilmiştir. Bulgular araştırmanın cevap aradığı şu sorular çerçevesinde sunulmuştur;

- ✓ Ev ödevi verilmeli midir, öğrenciler için faydalı mıdır?
- ✓ Ödevler hangi amaçla verilmelidir?
- ✓ Ev ödevleri yapılırken hangi zorluklarla karşılaşılmaktadır?

4.1. Ev ödevi verilmeli midir, öğrenciler için faydalı mıdır?

Araştırmaya katılan 17 velinin tamamı ev ödevlerinin verilmesi gerektiğini ve ödevin çocuklar için faydalı olduğunu belirtmiştir.

> *Aşırıya kaçmayacak şekilde eve ödevinin verilmesi gerektiğini düşünüyorum neden çünkü bence öyle bir şey olması lazım. Eğer ki benim çocuğumun ödevi olmaza yapacağı tek şey kitap okumak olacak. Onu da her zaman yaptığı gibi akşam yatağa girer oturur üç beş sayfa kitap okur. Ama ödevi olduğu zaman en azından bir şeyler yaparak kendini geliştireceğini düşünüyorum. Düşünsenize okuldan geldi şimdi, üstünü çıkardı ya da çıkarmadı, televizyon ya da tabletle oynayacak ve bu yatana kadar böyle olacak. Ve bu hayatı boyunca aynı şekilde geçecek. Ama ödevi olursa az da olsa çocuk belki bazı sorumluluklarını kavraya kavraya büyüyecek diye düşünüyorum. (G2)*
>
> *Bence ev ödevi verilmeli. Çünkü az önce de dediğim gibi yani dört duvarla sınırlı kalmamalı okul. Yani nereye gidersen git elinde kitap aklında okumak olduğu sürece her yer okuldur. Ödev çocuğun hafızasını geliştirmesini sağlar, Bir şeyler öğrenmesini sağlar, Başarılı olmasını sağlar. Çocuğa sorumluluk kazandırır. (G3)*
>
> *Bence ev ödevi verilmeli. Çünkü ya ne biliyim çocuklar açısından daha iyi olur, tekrar yapması açısından. Yalnızca çok olmaması kaydıyla ev ödevi verilmeli. (G6)*
>
> *Ev ödevi kesinlikle verilmeli. Hem tekrar hem de sorumluluk bilinci gelişiyor. Ödev şart yani. Ödev yapmak çocuğun başka sorumluluklarını da ortaya çıkarır. (G13)*
>
> *Ev ödevi bence verilmeli. Yani çünkü şöyle o gün çocuk bir konu işliyor, yani onu daha çok pekiştirmesi için orda bir ödev olması lazım bence. Akşamına yani. Sayfa sayısı atıyorum tamam bazen abartılabiliyor, 4 sayfa geliyor 6 sayfa geliyor bitmeyecekmiş gibi hissediyorsunuz ama o konu neyse atıyorum en azından bir yaprak olsun bir şey verilmeli o çocuğa. Onu bir sorumluluk haline getirmesi lazım o çocuğun. Çünkü bu bunu ömrü boyunca etkileyecek bir şey. Sorumluluk yani. (G15)*

Veliler öğrencilere ev ödevlerin verilmesinin tekrar, kalıcı öğrenme, sorumluluk bilinci gerekçesiyle faydalı olduğu düşünülmektedir. Bununla birlikte ödev miktarının fazla olmaması gerektiğinin de altı çizilmektedir.

4.2. Ödevler hangi amaçla verilmelidir?

Araştırmaya katılan velilerin 11'i ödevlerin sadece okulda öğrenileni tekrar amaçlı olması gerektiğini vurgulamıştır;

> *Tekrar amaçlı ödevler daha faydalı diye düşünüyorum. Öğretmenin anlatmadığı konuyu ödevin içinde görünce hocam şimdi bazen sorularda şaşırabiliyoruz. Yani ne kadar ortaokul okusam da birinci sınıf soruları bizi de şaşırtıyor ve çocuğumuzun okulda anlatılmadan eve verilen ödev hani o anlamadan bizim yapmamız da bence çok saçma. Bu yüzden işlenmiş bir konuyu ödev vermeli öğretmen. Onu anlatmak benim görevim değil çünkü diyorum ya bizim bile unuttuklarımız var yani. Biz bile bazen içinden çıkamıyoruz evde. Öncelikle okulda öğrensin. Öğretmen tekrar amaçlı ödevler versin. (G4)*

Günlük işlenen konunun tekrarı olan ödevler daha faydalı olduğunu düşünüyorum. İleriye yönelik ödevler verirse bilmediği bir konuyu biz anlattığımız zaman yanlış anlatabiliriz, yanlış yönlendirebiliriz. (G5)

Öğretmen tekrar amaçlı ödev vermeli. Okulda verileni biz evde tekrar yaptıralım. Çünkü konuları bilmeyen aileler de var. Mesela o konuyu çocuğa nasıl anlatacak.. İlkokul mezunu olup veya hiç okumayanlar var. Benim komşum vardı bilmiyordu. Çocuğu okula gidiyordu. Ödevlerini bana gönderiyordu. Öğretmen göndermiş ben bilmiyorum ki ne anlatayım çocuğa diyordu. Bence okulda anlatılsın. Biz tekrarını yaptıralım evde çocuklara. En azından çocuğu bir bilgisi olur. (G6)

Tekrar amaçlı ödevler daha önemli benim için. Çünkü vermediği konuyu benim anlatmam farklıdır, öğretmenin anlatması farklıdır. Öğretmen benim anlattığım gibi anlatmayacak okulda. Ben yanlış şekilde anlatırsam çocuğun kafası kurcalanır. O yüzden yani tekrar içerikli ödevler önemli benim için. İşlenen konunun tekrarı güzel oluyor. (G7)

İşlediği konunun tekrarı olan ödev daha iyi. Çünkü önce öğretmenden önce çocuk öğrenecek ve bilecek ki evde tekrarını yapabilecek. Çocuğun görmediği şeyi biz mi söyleyelim, o öğretmenin görevi yani. Yani öğretmen önce çocuğa verecek aşılayacak biz de evde tekrarını yaptıracağız. Çocuk ertesi derse hazırlık olarak verilen ödevi yaparsa, öğretmene bir şey kalmayacak ki. (G8)

Tekrar amaçlı ödevin faydası var çünkü tekrar ettiği zaman daha kalıcı oluyor ama anlatılmayan konudan ödev verilince çocuğa anlattığımızda yarına hazırlık olarak çocuk açısından iyi olur. Önceden bir fikir sahibi olur. Okulda o konu anlatıldığı zaman da anlaması daha da kolaylaşır. İkisinin de faydası var bana göre. (G9)

Velilerin 4'ü ev ödevlerinin hem okulda öğrenileni tekrar amaçlı hem de bir sonraki derse hazırlık amaçlı olması gerektiğini belirtmiştir;

Öncelikle günün tekrarı olup ertesi gün ki derse geçilmesi için olan ödevler de verilmeli. İkisinin de uygun olacağını düşünüyorum. Çünkü mesela bugün okulda ne işledi, o gün ki konuyla ilgi tekrar edecek ki o gün ki konu gerçekten aklına yatacak. Az ya ada çok aklında neler kalır bilmiyorum ama aklında kaldığı kadarıyla o günü tekrar edecek, ertesi gün de öğretmen anlatırken ya da nasıl deyim sınıfta o konu konuşulurken konuya daha hâkim olacak yani sorulan soruları ya da anlatılan şeyleri daha iyi anlayabilecek diye düşünüyorum. (G2)

Çocuklar için normal. İleriye yönelik ödevler çocuklar için faydalı ama geçmiş günün tekrarı olan ödevler daha faydalı. Çocuğun unutmaması ve hafızasında kalması için yani öğrendiği şeylerin daha iyi aklında kalması için. Öğretmen bunu yapmasa konu dümdüz işlenip gider çocuğun aklında bir şey kalmaz. Tek aklında kalan şey yani kitabı tekrar açıp baktığımızda biz burayı yaptık diyecek ve gerisi olmayacak. Öğretmen konuyu işlemeden önce bize ödeve verince biz çocuklarımızı önceden o konuya alıştırmalıyız ki çocuklarımız da sınıfta zorluk çekmesin diye. Konuya daha önceden hazırlanıp okula giden çocuk sınıfta daha özgüvenli olur. Ben bunu öğrenmiştim der daha kendine güvenir. Ben bunu yapabilirim der ve konuya ilgili çekincesi olmaz. (G3)

Velilerden 1'i ev ödevlerinin sadece bir sonraki derse hazırlık amaçlı verilmesi gerektiğini belirtmiştir;

Bence ileriye yönelik ödevler daha yararlı. Yani çocuk zaten bir şekilde öğreniyor. Ama işlenenle ilgili ödev veriyorlar hep zaten. Öyle alışılmış. İşleneni vermesi veya diğeri benim için ikisi de fark etmez ama veli profilini de düşünürse öğretmen her veli de oturup çocuğuyla ilgilenmeyeceği için tekrar vermesi daha iyi. Çünkü her veli ilgilenmiyor. Nasıl ilgilenmiyor yanlış ilgileniyor daha doğrusu. Yanlış öğretebilir veli mesela. Çocukta kalıcı sıkıntılara neden olabilir. (G16)

4.3. Ev ödevleri yapılırken hangi zorluklarla karşılaşılmaktadır?

Araştırmaya katılan velilerin 4'ü çocuğunun ödevini yapmasına destek olurken kimi zaman sinirlerine hâkim olamayıp kızdıklarını belirtmiştir;

Yapamadığı zaman kızıyordum çocuğa. Aslında yapmamam gerekiyor biliyorum. Ben de çocuk gelişimi okudum ama… Önceleri çok kızıyordum ama yani artık kızmamaya çalışıyorum. Tamam oğlum sen anlayacaksın, biliyorum sen yaparsın, kendini derse vermen lazım diyorum ama bazen de kendimi tutamıyorum yani. Kızdığım zamanlar da oluyor. (G6)

Anlatmakta zorlandığım konularda bazen tepki veriyorum akşam gelince babası yaptırıyor. Kızıyorum aslında sinirlendiğim oluyor, kızım anlatıyorum anlamıyorsun kafayı vermiyorsun falan değdim

oluyor. Baktım hala anlamıyorsa bırakıyorum belki benden anlamıyordur diyorum akşam babası gelince babası tekrar anlatıyor. Soruyorum hani anladı mı diye. Anladı diyor demek ki benim anlatmamdan anlamıyor, seviyesine inemiyorum. Bazen sabah kalktığında akşamki ödevlerden soruyorum, yazı tahtamız var onda çalışıyoruz, sorduğumda cevap veriyor anlamış yani diyorum. (G7)

Ders anlatma konusunda zorluk yaşamıyorum. Çocuğum anlattığımda anlıyor. Onun seviyesine inebiliyorum. Kesinlikle sakinimdir. Ama gel dediğimde gelmezse sinirlendiğim oluyor. Oğlum hadi el şu ödevi yapalım dediğimde hala gelmiyorsa kızarım yeri geldiğinde. (G8)

Velilerden 3'ü çocuğunun televizyon, tablet, telefon vb. ile ilgilendiğini ifade etmiştir;

Ama bu aralar biraz telefona kafayı taktı açıkçası. Bazen ödevine başlamadan telefonu alıyor işte ben hatırlatıyorum elinden alıyorum. Ödev bitince tekrar telefon alıyor. Yani bir telefon sorunumuz var. Bu ara kolu kırıldığı için de ben de kıramıyorum. Yoksa normalde bu kadar telefona bakmıyor. (G12)

Velilerden 3'ü çocuğunun dikkatinin çok çabuk dağıldığını belirtmiştir;

Motivasyon açısından dikkat dağınıklığı olan bir çocuğum var. 1. Dönemde pedagoglara da götürdük bu yüzden. Öğretmeniyle de sürekli iletişim halinde çalışmalarımızı yaptık. Dikkatini konsantresini yaptıktan son sonra çok hızlı bir şekilde algılayabilen bir çocuk. Ama eğer dikkat dağınıklığı olursa hadi hadi diye masanın başında beni çok zorladığı aşamalar oldu. Çok zorladığı aşamalarda yani açıkçası şöyle, öğretmen olduğum için öğretmen olarak değil bir anne olarak yeri geldi iyilikle anlamıyorsa kızarak, bağırarak, kıyaslayarak maalesef söylüyorum bunları ödev yaptırdığım oldu. Çünkü kuzeniyle aynı sınıftalar onunla kıyaslıyorum, iyi arkadaşlarıyla kıyaslıyordum ama geri dönüşleri olumsuz olduğu için şuan yapmıyoruz ama maalesef bunları uyguladık. Yaptım eşim de ben de psikolojik şiddetle ders çalıştırmayı denedik ama olumsuz sonuçlarını gördük. Bu yüzden de bu yöntemden vazgeçtik. (G14)

Ödevlerini yaptırırken karşılaştığımız sorunlardan biri mesela dikkati dağılıyor. Yani bir de benim şöyle bir huyum var. Çocuk ödev yapacak kıvama gelecek. Ödevin başına isteksiz oturttursak anne bir beş dk. şu çizgi film bitsin öyle oturayım dediği zaman en onu o dakika oturttursam, gözü televizyonda kalırsa hevessiz isteksiz zorla yapacak ödevini. Ama kendi isteğiyle otururs a o kadar zorlanmıyoruz. Dikkati çabuk dağılabiliyor yani. (G13)

Velilerden 3'ü çocuğunun ödevlerde zorlandığı kısımları onun seviyesine inerek anlatamadığını belirtmiştir;

Çocuğuma ödev yaptırırken onun anlayacağı şekilde ister istemez anlatamıyorum. Seviyesine inemiyorum. Ben lisedeki veya ortaokuldaki bir öğrenciye anlatırmış gibi anlatıyordum. Başta böyle bir yanılgıya düştüm. Sonradan öğretmenin sana nasıl anlattı biraz söyler misin deyip öğretmenin yolunu izlemeye çalışıyorum. Televizyon ve maalesef telefonla oynuyor. Bıraksam sabahtan akşama kadar telefonla oynayabilir. İnternetten çok telefona indirdiği oyunlarla oynuyor. İlla bir şey izlememesi gerekmiyor. (G1)

Velilerden 2'si ödevlerin fazla olduğunun altını çizmiştir;

En çok zorlandığım şey ödevin çok olmasıydı. Altı buçuk yaşındaki bir çocuğun tamam akıllı bütün çocuklar akıllı biliyorum ama bu kadar yüklenilmesi yani ben oğlum okuldan soğuyacak diye korktum. Yani gece yarılarına kadar ders yapmak gerçekten beni bunaltıyordu. Yani bırakın çocuğu beni bile bunaltıyordu. Bence İdeal olan ödevin çok olması değildir. (G2)

Birinci dönemin sonun doğru öğretmenimiz çok ödev veriyordu. Üç hafta boyunca böyle devam etti. Geri kaldığımız için böyle yaptığını söyledi. Ama bu hiç faydalı olmadı. Çünkü çocuklar psikolojik olarak çok etkilendi. Çocuğum sürekli ağlıyordu. Artık ödev yapamıyorum ellerim acıyor, belim ağrıyor diye. Çok fazla yazı ödevi veriyordu. (G3)

Velilerden 1'i ödevlerde bilmediği konular olduğunu ifade etmiştir;

Çocuğum ödev yaparken mesela bilmediğim konularda anlatırken ilk başta zorlanıyorum ama sonrasında sıkıntı olmuyor. Ben anlatırken beni dinlemiyorsa ben anlatırken başka şeyle meşgulse o zaman kızıyorum. Kızdığım zaman da zaten dinlemeye başlıyor. Sıkıntı yok. (G9)

Velilerden 1'i ödev konusunda hiç zorluk yaşamadığını belirtmiştir;

Ödevleri yaptırırken hiç zorlanmadım. Benim çocuğumun dersleri çok iyiydi. Okuması, harfleri alması çok iyiydi. İlk başta 'e, l' seslerini aldılar. Onları aldıktan sonra da diğer sesleri kolaylıkla yerleştirdi

kafasına. Mantığını anladı. Çocuğum ilk başta çok güzel öğrendi. Okumalarını sınıf whatsapp grubuna da attığımız oluyordu. Sonra çocuğuma nazar ettiniz dedim.. Dediler ki bir durak versin kendine, bir nefes alsın, böyle okuma olmaz dediler. O yüzden o şekilde hiç zorlanmam olmadı. Başta çok güzel aldı derslerini. Tabi bir de ilgi çok önemli. Çocuğunla ilgilenirsen çok güzel eğitim alıyor zaten. Öğretmenin iyiyse, sen aile olarak çocuğuna ilgi gösteriyorsan çocuk haliyle götürüyor zaten. (G11)

5. SONUÇ

Araştırmaya katılan velilerin tamamı ev ödevlerinin verilmesi gerektiğini ve ödevin çocuk için faydalı olduğunu belirtmiştir. Bu noktada ev ödevlerinin çocuğa sorumluluk kazandırması, okulda öğrendiklerini tekrar edilmesi yani kalıcı öğrenmelerin sağlanması açısından önemlidir. Ek olarak ev ödevlerin aşırıya kaçmayacak şekilde öğrenciyi ve ebeveynleri zorlamayacak miktarda verilmesi sıklıkla dile getirilmiştir. Velilerin 4'ü çocuğunun ödevini yapmasına destek olurken sinirlerine hâkim olamadığını, 3'ü çocuğunun televizyon, tablet, telefon vb. ile ilgilendiğini, 3'ü çocuğunun dikkatinin çok çabuk dağıldığını, 3'ü çocuğunun ödevlerde zorlandığı kısımları onun seviyesine inerek anlatamadığını, 2'si çocuğunun ödev yapmakta isteksiz olduğunu, 2'si ödevlerin fazla olduğunu, 1'i ödevlerde bilmediği konular olduğunu ve 1'i ödev konusunda hiç zorluk yaşamadığını ifade etmiştir. Özetle ödev yaparken karşılaşılan zorluklar öğrenciler ve veliler açısında çeşitlilik göstermektedir. Çocuklarına ödevlerinde destek olurken sinirlerine hakim olamayan veliler kimi zaman onlara kızdıklarını ve seslerini yükselttiklerini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte bu veliler söz konusu u davranış şeklinin çocuğunun gelişimi adına yanlış bir müdahale olduğunun farkındadır. Kimi velilere göre çocuklarının ödevle ilgili anlattıkları noktaları anlamamalarının sebebi çocuklarının seviyelerine inip onların anlayacağı şekilde anlatamamalarıdır. Velilerin 11'i ödevlerin sadece okulda öğrenileni tekrar amaçlı, 4'ü hem okulda öğrenileni tekrar amaçlı hem de bir sonraki derse hazırlık amaçlı, 1'i sadece bir sonraki derse hazırlık amaçlı verilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir. Araştırmaya katılan velilerin büyük çoğunluğu sadece okulda öğrenileni tekrar amaçlı ödev verilmesi gerektiğini, bir sonraki derse hazırlık amacıyla ödev verilmemesi gerektiğini dile getirmiştir. Buna gerekçe olarak çocuğa anlatılmayan ve bir sonraki derse hazırlık amacıyla verilen ödevlerde veliler ödevle ilgili bazı kısımları anlamadıklarını veya yanlış anlatabileceklerini belirtmiştir. Bu noktada bir sonraki derse hazırlık amacıyla verilen ödev yanlış öğrenmelere yol açacağı gerekçesiyle tercih edilmemektedir. Çocuğun okulda öğrendiği konularla ilgili verilen ödev öğrenilen konunun tekrarını sağlayarak daha kalıcı öğrenmeleri sağladığı için daha çok tercih edilmektedir. Az sayıda veli ise hem okulda öğrenileni tekrar amaçlı hem de bir sonraki derse hazırlık amaçlı ev ödevinin verilmesi gerektiğini dile getirmektedir

Araştırmada ulaşılan sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki öneriler getirilmiştir:

- ✓ Ev ödevleri ve ödevlerin amaçları konusunda veliler sınıf ve okul rehberlik öğretmeni tarafından bilgilendirilmelidir.
- ✓ Ev ödevlerinin miktarı konusundaki farklı görüşler sınıf öğretmenleri tarafından dikkate alınmalı ve ödevler çocuğun hazır bulunuşluk düzeyine ve sınıf seviyesine uygun olarak verilmelidir.
- ✓ Ev ödevlerinin düzenli olarak yapılması öğrencinin ödevi niçin yaptığını bilmesiyle doğrudan ilişkili olduğu için ödevlerin amaçları öğrencilere onları gelişim düzeyleri dikkate alınarak anlatılmalıdır.
- ✓ Ödevlerin kontrolünün sağlanarak öğrenci ve velilere geri dönütler yapılmalıdır.
- ✓ Bu araştırmaya katılan veliler sadece kadınlardan oluşmaktadır. Bu konuda yapılacak çalışmalara erkek velilerin de dâhil edilmesi konuya ilişkin durum tespitinin daha isabetli olmasını sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Ada, S., Çetin, M.Ö. (2002). *Eğitim ve Öğretim Ortamında Disiplin Nedir?*, Ankara: Nobel Yayınları.

Aksu, D. (2018). Öğrenme-Öğretme Sürecinde Ev Ödevi: Hong Kong Örneği.*Journal of Multidisciplinary Studies in Education*, 2(4), 66-79.

Baymur, F. (1985). *Genel Psikoloji*, İstanbul: İnkılâp Kitapevi.

Bembenutty, H. (2011). Meaning And Maladaptive Homework Practices: The Role Of Self Efficacy And Selfregulation. *Journal of Advanced Academics*, 22, 448–473.

Binbaşıoğlu, C. (1995). *Eğitim Psikolojisi,* Ankara: Yargıcı Matbaası.

Bloom, B. S. (1984). The 2 Sigma Problem: The Search For Methods Of Group Instruction As Effective As One To One Tutoring. *Educational Research*. 4, 4-16.

Boynun, R. (1992). *Homework: a Review of Reviews of the Literature.* Ottawa: Ottawa Board of Education, Centre for Research, Professional Development, and Evaluation. Erişim adresi: http://www.nfer.ac.uk/publications/ otherpublications/ downloadablereports/ pdf_docs/hwkbib.PDF.

Brannigan, G. G. (1985). The Research Interview. In A. Tolor (Ed.), Effective Interviewing. Springfield, IL: Charles C. Thomas Pub.

Calp, Ş. (2011). *İlköğretimde Ev Ödevi: Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Algıları.*5. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresinde sunulan sözlü bildiri, Gazi Üniversitesi, Ankara. Erişim adresi: http://dergipark.gov.tr/download/article-file/261064

Chadwick, B. A., Bahr, H. M. ve Albrecth, S. L. (1984). *Social Science Research Methods.* New Jersey: Prentice-Hall.

Cooper, H. (1989). Synthesis Of Research On Homework. *Educational Leadership*, 3, 85-91.

Cooper, H. ve J. C. Valentıne. (2001). Using To Answer Practical Questions About Homework.*Educational Psychologist,* 36, 143-153.

Cooper, H. (1984). The Battle Over Homework: An Administrator's Guide to Setting Sound and Effective Policies: The Practising Administrator's LEA. *Microfiche,* 376 573.

Cooper, H.; Robinson, J. C. ve Patall, E. A. (2006). Does Homework İmprove Academic Achievement? A Synthesis Of Research, 1987–2003. *Review of Educational Research*, 76, 1–62.

Çağlayan, A. (2002). *Anne, Baba ve Eğitimcilere Aspirin Öğütler,* İstanbul: Bilge Yayıncılık.

Dardağan, P. M. (2000). İlköğretim Dönemi Çocuklarının sosyal ve Akademik Becerilerini Geliştirmede Yardımcı Ebeveyn Eğitim Programının Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Demirtaş, A. (2011). *İlköğretim okullarındaki (1-5. sınıf) ödev uygulamalarının değerlendirilmesi araştırması.* Millî Eğitim Bakanlığı Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı, Ankara.

Dinçer, Ç. ve Ulutaş, İ. (2003). *Öğretmenler ve Anne Babalar Ev Ödevlerine Nasıl YardımcıOlabilirler? Erişim Adresi:* http://www.egitim.com/aile/0651/0651.ortak/0651.1234.annebabaogretmenodevasp?BID=06&MenuNo=0.

Doğru, M. ve Aydoğdu, M. (2004). *Fen Bilgisi Derslerinde Ev Ödevlerine Karşı Öğrenci Görüşleri ve Ev Ödevlerinin Öğrenci Başarısına Etkisi*, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, XII. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri, Cilt:III, Ankara, 1671-1680.

Doyle, G. ve Barber, B. (1990). *Homework as a Learning Experience; What Research Says to the Teachers.* 3rd ed. Washington, DC: National Educatıon Association.

Foyle, H. (1985). Homework Variety: A Wa To Educacational Excellence. *Eric Document* 212-299.

Froiland, J. M. (2011). Parental Autonomy Support And Student Learning Goals: A Preliminary Examination Of An Intrinsic Motivation Intervention.*Child Youth Care Forum,* 40, 135–149.

Glaser, B. (1978). *Theoretical Sensitivity.* San Fransisco: University Of California.

Gu, L. ve Kristoffersson, M. (2015). Swedish Lower Secondary School Teachers' Perceptions And Experiences Regarding Homework. *Universal Journal Of Educational Research* 3(4): 296-305.

Güçöver, A. (2002). *Sorumluluk Bilinci Ödevle Gelişir Mi?* Http://Www.Milliyet.Com.Tr/ 2002/10/06/Guncel/Gun08.Html.

Güneş, F. (2014). Eğitimde Ödev Tartışmaları. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 3(2), 1-25.

Gürlevik, G. (2006). *Ortaöğretim Matematik Derslerinde Ev Ödevlerine Yönelik Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri (Ankara İli Çankaya İlçesi Örneği),* Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Hammond, P. (1998). *Helping Your Students With Homework.* Erişim Adresi: Http://Www.Ed.Gov/Pubs/Helpingstudents.

Ilgar, Ş. (2005). Ev Ödevlerinin Öğrenci Eğitimi Açısından Önemi, *İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt:2(1), 119-134.

Keith, T. , Z. ve Diğerleri. (1986). Parental Involvement Homework and Tv Time:Direct And Indirect Effects On School Achievement. *Journal Of EducationalPsychology*, (5), 373–380.

Küçükahmet, L. (2002). *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme.* Ankara: Nobel Yayınevi.

Mlbourne, L., Haury, A. ve Davd, L. (1999). H*elping Student With Homework İn Science And Math.* Erişim Adresi: Http://Www.Ed.Gov.Databases ERIC Digests/ Ed432454.Html.

Oluşum, B. (2016). *4. Sınıf Türkçe Dersinde Verilen Ev Ödevlerinin İncelenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Öcal, S. (2009). *İlköğretim 4. Ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Ev Ödevlerine Yönelik Tutumlarının Oluşmasında Ailelerin ve Öğretmenlerin Rolü,* Yüksek Lisans Tezi, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Hatay.

Özcan, Z. Ç. ve Erktin, E. (2015). Enhancing Mathematics Achievement Of Elementary School Students Through Homework Assignments Enriched With Metacognitive Questions.*Eurasia Journal Of Mathematics, Science and Technology Education*, 11(6), 1415-1427.

Özdaş, A. (1997). *Öğretim İlke ve Yöntemleri,* Erişim adresi: http://www.egitim.aku.edu.tr./metod02.htm.

Özdoğan, B. (2001). Altı-On İki Yaşlarındaki Çocukların Eğitimi ve Okul Başarıları, *Eğitim ve Bilim,* 26, 3-7.

Özer, B ve Öcal, S. (2013). Sınıf Öğretmenlerinin Ev Ödevlerine Yönelik Uygulamalarının ve Görüşlerinin Değerlendirilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi,* 2(1), 133-149.

Rudman, N. P. C. (2014). A Review Of Homework Literature As A Precursor To Practitioner-Led Doctoral Research İn A Primary School. *Research İn Education,* 91, 12-29.

Swanson, B. (2001). *How Important is Homework?* Erişim adresi: http://eric.ed.gov/archives/homework.html.

Şahin, Ç. ve Altınay, B. Y. (2008). İlköğretimde Ev Ödevlerine Yönelik Etüt Çalışmaları Kavramsal Bir Analiz. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(1),41-52.

Şentürk, A. (2013). *Ev Ödevlerinin İlköğretim Birinci Sınıf Öğrencilerinin İlkokuma Yazma Becerilerine Etkisi,*Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Şimşek, H. ve Yıldırım, A. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Turgut, Ü., Salar, R.,Aksakallı, A. ve Gürbüz, F. (2016). Bireysel Farklıkların Öğretim Sürecine Yansımasına Dair Öğretmen Görüşlerinin İncelenmesi: Nitel Bir Araştırma. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi,* 11(2), 431-444.

Türkoğlu, A. (2003). *"Ev Ödevlerine Dikkat!"* http://www.cu.edu.tr/Content/Shtml/Turkish/basin/2001/0920010018.shtml

Unutulmaz, D. (2005). Neden Bazı Çocuklar Ev Ödevlerini Yapmaktan Hoşlanmaz? Erişim adresi: http://www.rehberlik.biz/contents.php?cid=304.

Ünal, A.,Yıldırım, A. ve Sürücü, A. (2018). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Etkili Olarak Kabul Ettikleri Ödevler. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 48, 555-574.

Varış, F. (1985). *Eğitim Bilimine Giriş,* Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.

Varış, F. (1991). *Eğitimde Program Geliştirme; Teori ve Teknikler,* Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Varıs, F. (1998). *Eğitimde Program Gelistirme; Teori ve Teknikler*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Walberg, H. J. ve Paschal, R. A. (1995). *Homework. In L. W. Anderson. International Encyclopedia of Teaching and Teacher Education*, Oxford: Elsevier.

Warton, P. M. (1997). *L*earning About Responsibility: Lessons From Homework. *British Journal Of Educational Psychology*, 67, 213–221.

Yapıcı, N. (1995). *İlkokullarda Öğretmen, Öğrenci ve Velilerin Ev Ödevi Konusundaki Görüşlerinin Belirlenmesi,* Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

Yılmaz, Ç. (2013). *İlköğretim 4. Ve 5. Sınıflarda Türkçe Ödev Uygulamalarının Öğrencilerin Okul Başarısına Etkisinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Nitel Bir Araştırma),* Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.

International
SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal
Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
e-ISSN: 2587-1587

Research Article

Subject Area
Marketing

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 99
PP: 1943-1955

Arrival
19 April 2022
Published
30 June 2022
Article ID Number
62509
Article Serial Number
09

Doi Number
http://dx.doi.org/10.29228/sssj.62509

How to Cite This Article
Hamşıoğlu, A. B., Ertekin, D., Kılıç, K. N. & Serçebay, S. (2022). "Marka Kişiliği, Marka Kimliği Ve Marka Etkisinin Bütünleşik Dijital Katılım Üzerindeki Etkisi: Bir Uygulama" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:99; pp:1943-1955

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Marka Kişiliği, Marka Kimliği Ve Marka Etkisinin Bütünleşik Dijital Katılım Üzerindeki Etkisi: Bir Uygulama

The Effect of Brand Personality, Brand Identity And Brand Effect On Integrated Digital Engagement: An Aplication

Ahmet Buğra HAMŞIOĞLU [1] Deniznaz ERTEKİN [2] Nida KAPLAN KILIÇ [3] Semih SERÇEBAY [4]

[1] Doç. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü, Burdur, Türkiye
[2] Yüksek Lisans Öğrencisi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Burdur, Türkiye
[3] Yüksek Lisans Öğrencisi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Burdur, Türkiye
[4] Yüksek Lisans Öğrencisi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Burdur, Türkiye

ÖZET

Müşteri katılımının yaratılması, özellikle bloglar ve firmalar tarafından başlatılan çeşitli sanal topluluk platformları aracılığıyla yeni bir iş uygulaması söylemi haline gelmiştir. Bu kavram, uzun vadeli tüketici-marka ilişkilerini sürdürmek için bir araç da dahil olmak üzere firmalara birçok fayda sağlamaktadır. Müşteri katılımı, gelecekteki işletme performansını öngördüğü için işletmeler tarafından sürdürülebilir rekabet avantajı sağlamak için stratejik zorunluluklardan biri olarak kabul edilmektedir.

Bu çalışmada, pazarlama yazınında "bütünleşik dijital katılım" kavramının önemini belirtmek ve sosyal kimlik teorisi ışığında marka kişiliği, marka kimliği ve marka etkisinin bütünleşik dijital katılım üzerindeki etkilerini belirlemek amaçlanmaktadır. Çalışmada çevrimiçi anket yöntemi ile 450 katılımcıdan veri elde edilmiştir. Verilerin çözümlenmesinde kısmi en küçük kareler yöntemi ile yapısal eşitlik modeli test edilmiştir. Çalışmada 3 hipotez test edilmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre; marka kişiliği bütünleşik dijital katılımı pozitif yönde etkilediği, marka kimliğinin bütünleşik dijital katılımı pozitif yönde etkilediği ve marka etkisinin bütünleşik dijital katılımı pozitif yönde etkilediği görülmüştür. Bu çalışma, sosyal kimlik perspektifinden bütünleşik dijital katılım üzerine bir ampirik araştırma boşluğunu doldurmayı, pazarlamaya katılımla ilgili ortaya çıkan yazına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Marka Kişiliği, Markta Etkisi, Marka kimliği, Bütünleşik Dijital Katılım

ABSTRACT

The creation of customer engagement has become a new business practice discourse, especially through blogs and various virtual community platforms launched by firms. This concept provides many benefits to firms, including a tool to maintain long-term consumer-brand relationships. Customer engagement is considered by businesses as one of the strategic imperatives to achieve sustainable competitive advantage, as it predicts future business performance.

In this study, it is aimed to emphasize the importance of the concept of "integrated digital participation" in the marketing literature and to determine the effects of brand personality, brand identity and brand influence on integrated digital participation in the light of social identity theory. In the study, data were obtained from 450 participants with the online survey method. In the analysis of the data, the structural equation model was tested with the partial least squares method. Three hypotheses were tested in the study. According to the findings obtained from the study; It has been seen that brand personality positively affects integrated digital engagement, brand identity positively affects integrated digital engagement, and brand influence positively affects integrated digital engagement. This study aims to fill an empirical research gap on integrated digital participation from a social identity perspective and to contribute to the emerging literature on participation in marketing.

Keywords: Brand Perdonality, Marka Effect, Marka Identitiy, Integrated Dijital Engagement

1. GİRİŞ

Dijital teknolojiler modern yaşam tarzına hâkim olurken, sürekli büyüyen dijital platformlarda müşteri-marka etkileşimini teşvik etme zorluğu hem ürünler hem de hizmetler için bir iş ve stratejik bir zorunluluk haline gelmiştir (Ferreira vd., 2020:491-503; Li vd.,2017:738-760; Hollebeek 2011:555-573; Islam vd., 2019:275285; Solem 2016:332-342). Son zamanlarda özellikle marka içeriğine odaklanma, müşteri etkileşiminin markalara sunduğu faydaları vurgulamaktadır (Hollebeek ve Macky 2019:27-41; Lee vd.,2018:5105-5131; Schultz 2017:23-34).

Müşteri-marka katılımının çağdaş perspektifi, müşterilerle uzun süreli ve karşılıklı bir ilişki kurmayı, bunu ön satın alma ve satın alma sürecinin sürekliliğinin ötesine taşımayı ifade etmektedir (Harmeling vd., 2017:312-335; Verleye vd.,2014:68-84). Katılım hem fiziksel hem de sanal ortamlarda gerçekleşirken, dijital kanallarda iletişim kurmak ve sosyalleşmek için araçlar, platformlar ve eğilimler dijital alanda katılımı giderek daha fazla ortaya koymaktadır (Witz vd., 2013:223-244; Baldus vd., 2015:978-985; Hollebeek vd., 2017:204-217).

Dijital alan, sosyal medya, web siteleri, bloglar, minibloglar ve uygulamalar gibi bir dizi dijital kanalı içerse de katılımla ilgili mevcut yazın ağırlıklı olarak sosyal medya ağlarına veya dijital kanallarda tek bir etkileşim kaynağına odaklanmış ve dijital dünyadaki web siteleri, minibloglar gibi diğer etkileşim kaynaklarını gözden kaçırmıştır (Chahal vd., 2019:191-204; Petit vd., 2019:42-61; Islam vd., 2020:1279-1303; Verma 2014:282-301).

Müşteri-marka etkileşimi için yeni olanaklar arasında, sosyal medyada müşterilerle etkileşim kurmaya yönelik bilimsel ilgi arttmıştır (Carlson vd.,2018:83-94; Hollebeek vd., 2014:149-165).

Spesifik olarak, mevcut etkileşim yazını, sosyal medyada etkileşimde bulunan bir müşterinin, web siteleri ve bloglar gibi markanın diğer önemli dijital kanallarında da etkileşimde bulunması durumunda cevap vermemektedir. Müşterilerin katılımını bütünsel olarak benimsemek ve ölçmek yerine, uygulayıcılar sanal olarak tek bir dijital katılım kaynağına odaklanmakta ve bu parça parça yaklaşımı müşteri-marka katılımı olarak sonuçlandırmaktadırlar (Farhat vd., 2020:1-29; Ibrahim vd.,2017:321-338). Yapılan çalışmalarda, pazarlamaya katılımla ilgili psikolojik faktörler sosyal kimlik gibi müşteri temelli ön koşulları araştırmaktadır. Psikolojik olarak yönlendirilen katılım, daha çok organik katılımdır ve nispeten uygun maliyetli bir performanstır (Prentice vd., 2019:339-347).

Bu nedenle, çalışma öncelikle, daha önceki araştırma çalışmalarının da gösterdiği gibi (Khan 2017:236-247; Sokolova ve Kefi 2020:101742), çeşitli dijital platformlarda müşteri katılımını aynı anda ölçmek için *"Bütünsel Dijital Katılım"* kavramını önererek pazarlama yazınında büyük bir boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır. Ayrıca çalışma da, sosyal kimlik teorisinin öncülüğünde *"Bütünsel Dijital Katılıma"* yol açan psikolojik faktörleri ve mekanizmaları keşfetmeyi de amaçlamaktadır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Müşteri-Marka Katılımı ve Dijital Katılım

Sosyal medyanın ortaya çıkışı, işletmelere müşterilerle doğrudan ilişkiler kurmaları için yeni fırsatlar sağlamış ve sosyal medya aynı zamanda müşterilerin markalarla aktif olarak etkileşim kurmasına da imkan tanımıştır (Jahn ve Kunz 2012a:344-361).

Müşteriler, sosyal medyada "beğenme, yorum yapma, paylaşma ve oluşturma" marka iletişimine katılmakta ve bu genellikle sosyal medya katılımı olarak adlandırılmaktadır. Müşteri katılımı, marka katılımı, müşteri-marka katılımı, müşteri katılım davranışı, çevrimiçi marka topluluğu katılımı ve çevrimiçi katılım gibi pazarlamada çeşitli katılım temaları ortaya çıkmıştır (Hollebeek, Glynn ve Brodie 2014:149-165; Sprott vd.,2009:92-104; Van Doorn, 2011:280-282).

Pazarlamada ilk müşteri katılımı kavramı, çevrimiçi ve çevrimdışı müşteri-marka katılımı arasında herhangi bir ayrımın göstergesi olmasa da (Bowden 2009:574-596; Van Doorn vd., 2010:253-266; Verhoef vd.,2010:247-252), daha sonra "müşteri-marka katılımı" kavramı, özellikle müşterilerin markalarla sosyal medyadaki etkileşimlerini ölçme olarak tanıtılmıştır (Hollebeek 2011:555-573; Hollebeek vd., 2014:149-165). Yapılan çalışmada müşteri katılımı ile müşteri-marka katılımı arasında hiçbir fark olmadığı belirtilmiştir (France vd., 2016:119-136).

Kavramsal olarak, pazarlamaya katılım temel olarak bilişsel, duygusal ve davranışsal olmak üzere üçe ayrılmaktadır (Dessart ve Pitardi 2019:183-195), müşteri-marka katılımı olarak yalnızca katılımın davranışsal bileşenine odaklanan çeşitli tanımların aksine bilişsel, duygusal ve davranışsal (Jahn ve Kunz 2012b:188-189; Pansari ve Kumar 2017:294-311) sosyal medya katılımı için, tartışmasız, Hollebeek vd., (2014:149-165) tarafından sağlanan kavram ve ölçek, katılım çalışmalarında en popüler olanlardır. Katılımın diğer yönleri, yani bilişsel ve duygusal katılım, yazında bir tartışma konusu olmaya devam etmektedir (Romero 2018:293-306). Aynı şekilde, davranışsal katılım, katılan müşterilerin en güçlü olumlaması olduğu belirtilmiştir (Keller 2001). Ayrıca, mevcut yazının gözden geçirilmesi, katılımın tek bir kaynağa veya ortama bağlı olmadığını ortaya koymaktadır; bunun yerine katılım, öncelikle müşterilerin yerine getirmek istediği çeşitli motivasyonların bir sonucu olarak ortaya çıkan davranışsal bir gösteridir (Mollen ve Wilson 2010:919-925). Bu nedenle, bu çalışma, müşteri-marka bağlılığı kavramının bir uzantısı olarak "*Bütünsel Dijital Katılımı"* önermektedir.

Katılım, teknoloji aracılı faaliyetlere ve deneyimlere (internet, bilgisayar vb.) verilen temel bir insan tepkisidir (Laurel, 1993). Paydaşların artan katılımının dijital kültürü ile karakterize edilen dijital katılım (Crawford vd., 2014:1072-1085), izleyicilerin sosyal medya gibi dijital medya ile aktif katılımı ifade etmektedir (Walmsley 2016:66-78). Dijital katılım, müşterilerin ve paydaşların çeşitli dijital kanallardaki markalarla etkileşimini ve iş birliğini ölçmek için pazarlama ve iletişim yazınında çokça kullanılan bir terimdir (Eigenraam vd., 2018:102-121; Silva vd., 2020:133-163; Vazquez 2019:1-16). Bağlılık kavramını genişleten dijital katılım, müşterilerin markalarla etkileşimini ve dijital kanallarda markayla ilgili çeşitli etkinliklere katılımı ifade etmektedir. Esasen dijital katılım, markaların sosyal medya, bloglar ve web siteleri aracılığıyla müşterilerle bağlantı kurma çabalarını ifade eder (Drummond vd., 2020:1247-1280). Dijital katılım kavramı, müşterinin dijital kanallarda markayla olan etkileşimi ne kadar yüksek olursa, müşterilerin marka için olumlu önerilerde bulunma olasılığının o kadar yüksek olduğu vaadine dayanmaktadır (Pittman ve Sheehan 2020:1-21). Müşteri katılımı gibi, dijital katılım da markayla ilgili içeriği yorumlayan, beğenen ve paylaşan müşterilerden oluşmaktadır (Reich ve Pittman 2020:660-670).

2.2. Sosyal Kimlik ve Dijital Katılım

Mevcut çalışmanın teorik çerçevesi, sosyal kimlik teorisi etrafında gömülüdür. Sosyal kimlik teorisini ele almaktadır. Birçok geçmiş çalışma, müşterilerin kimlik arama davranışını çevrimiçi katılım davranışını göstermenin birincil motivasyonlarından biri olarak kabul ettiğinden, *"Bütünsel Dijital Katılımı"* açıklamakla oldukça ilgilidir (Fatma vd., 2020:941-956; Fujita vd., 2018:55-71; Hall-Phillips vd., 2016:484-491; Vernuccio vd., 2015:706-719; Yoshida vd., 2018:208-218). Sosyal kimlik teorisi, belirli bir durumda bireyin benlik algısını tanımlamak için bireylerin kendi kimliklerini oluşturduklarını tanımlamaktadır (Myers 2012).

Sosyal kimlik teorisi, bireylerin, kimlik güdümlü davranışlarının ana itici güçleri olan mevcut kendilik algısına veya biriktirmeyi arzuladıkları algıya benzerlik ve referanslar atfetme eğiliminde olduklarını varsaymaktadır. Sosyal kimlik kuramının açıklanması. Bütünsel katılım perspektifinde, tüketicilerin öz kimliği, kişilik ve kimliğin sosyal yönleri aracılığıyla inşa edilmektedir (Turner ve Tajfel 1986:7-24).

İşletmeler, markalarını ilettiğinde ve tanımladığında, kişilik, fizik, kültür, ilişki, benlik imajı ve yansımadan oluşan marka kimliği prizma modeli ile analiz edilebilen marka kimliği ortaya çıkar (Aaker, 2000:1808-1816; Kapferer, 2004). Marka iletişimi, markaların, işletmelerin marka kimliğini müşterilerin, çalışanların ve genel olarak kamuoyunun zihninde marka imajına dönüştürmesine imkân tanımaktadır (Pike 2002:541-549). İnsanlar, kim olduklarını, neye sahip olduklarını, tükettiklerini ve kendilerini kimlerle ilişkilendirdiklerini söylemek için iç ve dış (kamuya açık) pekiştirme için markaları seçer ve kullanırlar, bu da sonunda kendi tanımlarını elde etmelerine yardımcı olur (Hughes ve Ahearne 2010:81-96). İşletmeler, müşterilerin bağlılık, satın alma ve marka güvenilirliği oluşturmasıyla sonuçlanan etkili bir marka kimliği oluşturmak için müşterilerle sürekli iletişim halindedir (Mahnert ve Tores 2007:54-63). Kimliği içeren marka unsurları potansiyel olarak kimliğin öne çıkmasını tetikler. Örneğin bir kimlik anlatısı, marka kimliği ile müşterilerin kimliği arasında mantıklı bir anlam kurarak marka paydaşlarının marka ile olan ilişkisini gerçekleştirmelerini sağlar (Ashmore vd., 2004:80-114).

3. HİPOTEZ GELİŞTİRME

3.1. Marka Kişiliği

Kavramsal olarak, marka, paydaşların markayla ilgili algılarının toplamı ile karakterize edilir (Ali-Choudhury vd., 2009:11-33; Batra vd.,2012:1-16). Marka kişiliğinin rolü, müşterilerin deşifre etmesi ve değerlendirmesi için doğası gereği karmaşık olan ürünler için de oldukça kritiktir. Dolayısıyla marka kişiliği, niteliklerden ve algılanan kaliteden ve eğitim kalitesi ve ücretleri gibi somut özelliklerden (Alwi ve Kitchen 2014:2324-2336; Joseph vd., 2012:1-12) ve heyecan ve eğlence gibi soyut niteliklerden ortaya çıkabilir. Hızla artan rekabetin ortasında marka kişiliği, markayı benzersiz bir şekilde konumlandırmak için kilit bir faktör olarak tanımlanmıştır (Rutter vd., 2017:19-39). Müşteriler tarafından seçilen markalar, kendi kimliklerini oluşturmalarına ve kendilerini başkalarına sunmalarına olanak tanır (Escalas ve Bettman 2003:339-348). Marka seçimi, müşterileri aynı markaya sahip olan bireylere ve gruplara yaklaştırır ve bu nedenle, müşteri kişiliği ile marka kişiliğinin uyumu, müşterilerin kendi kimliklerinin temel belirleyicisidir (Escalas ve Bettman, 2003:39-348; Pradhan vd., 2020:77-92). Bu çalışma hem hizmetler hem de ürünler için marka kişiliğinin rolü hakkında güvenilir ve geçerli bulgular üretmek için Geuens vd., (2009:97-107) tarafından sağlanan marka kişiliği kavramını kullanmaktadır.

Bu çalışmada incelenen marka kişiliğinin iki önemli boyutu ise sorumluluk ve aktivitedir. Bu iki boyut, markaların çevreye ve hissedarlar arasında olumlu olma potansiyeline sahip paydaşlara (sorumluluk) karşı sosyal olarak sorumlu olma imajını yansıtma eğiliminin artması gibi çeşitli nedenlerle pazarlamada daha büyük bir öneme sahiptir (Lungpongpan vd.,2016:571-591). Buna karşılık, diğer markalar hedef müşterilerini çekmek için yenilikçi ve dinamik bir imaj hedefler (Lasakova vd.,2017:69-79). Daha önceki araştırmalar da sorumluluk ve etkinliği en alakalı kişilik özellikleri olarak tanımlamıştır (Clemenzvd., 2012:52-64; Gordon, vd., 2016:48-62). Bu nedenle, bu çalışma, marka kişiliğinin bu iki boyutuna, daha yüksek ilgi düzeyi ve markalar üzerindeki etkisi nedeniyle odaklanmaktadır.

Daha önceki araştırma çalışmaları, marka kişiliğinin müşterilerin çevrimiçi katılım davranışını oluşturduğunu bildirmiştir. Örneğin, bir şehrin marka kişiliği, turizmde sosyal medya katılım davranışını yönlendirmektedir (Priporas vd., 2020:453-463). Taraftar kişiliği ile marka kişiliği arasındaki uyumu araştıran Pradhan, vd., (2020:77-92), kişiliğin futbol taraftarlarının katılımını belirlediğini belirlemiştir. Dolayısıyla oluşturulan araştırma hipotezi şu şekildedir;

H1: Marka kişiliği, müşterilerin bütünleşik dijital katılımını pozitif yönde etkiler.

3.2. Marka Kimliği

Marka kimliği, işletmelerin markalarını ifade etme çabalarından doğmaktadır (Aaker ve Laughlin 2002). Örgütsel iletişim, işletmelerin marka kimliğini, insanların (müşteriler, çalışanlar vb.) zihninde işletmenin marka imajına dönüştürmesini sağlar (Pike 2002:541-549), bu da nihayetinde insanların işletme ile ilişki kurmasına yardımcı olur. Bu ilişki, müşterilerin olumlu tutum ve organizasyonların davranışsal desteği ile sonuçlanan bir organizasyon/marka ile bireyin "birlik" algısını temsil eder (Ashforth ve Mael 1989:20-39; Bhattacharya vd., 1995:46-57). Organizasyonla veya markayla özdeşleşme aynı zamanda markayla ilişkili algılanan prestij, değerler, kültür ve hedefleri de temsil eder (Riel ve Balmer 1997:340-355). Dolayısıyla marka kimliği, müşterilerin kendi markalarına ait olmaları ve algılanan örgütsel üyelikleridir (Rodrıguez vd., 2019:122-128).

Aynı şekilde, marka kimliği, organizasyonlardaki kilit paydaşın kendi markasını kendi imajının bir parçası olarak görüp görmediğini belirlemeye yardımcı olur. Her markanın benzersizliğinden yararlanmak için marka kimliği, son zamanlarda pazarda etkin bir şekilde rekabet edebilmek için marka değeri oluşturmanın bir yolu olarak tanımlanmıştır (Goi vd., 2014:59-74).

Bireyler markaları kendilerine referans vermelerine yardımcı olmak için (Carlson vd., 2009:370-384) ve akranlarına ve meslektaşlarına üyelik sinyali göndermek için kullanırlar. Ayrıca, belirli bir markayla özdeşleşme unsurunun, bireylerin markayı destekleyen eylemlerde bulunma eğilimleriyle pozitif olarak ilişkili olan olumlu psikolojik sonuçlarla sonuçlanması muhtemeldir (Donavan vd., 2006:125-136). Sosyal kimlik teorisi, bir grup veya toplulukla özdeşleşme duygusunun müşterilerin katılım davranışlarını yönlendirdiğini açıklar (Algesheimer vd., 2005:19-34; Muniz ve O'Guinn 2001:412-432).

Ayrıca, insanların davranışları büyük ölçüde işletmeler ve insanlar arasındaki psikolojik ilişkilerden kaynaklanmaktadır (Löhndorf ve Diamantopoulos 2014:310-325). Müşteriler kendilerini markayla, yani marka kimliğiyle ne kadar uyumlu görürlerse, memnuniyetleri ve olası davranışı o kadar yüksek olur (Sung ve Yang 2008:357-376). Spesifik olarak, marka kimliği, müşterilerin dijital katılım davranışının dikkate değer bir itici gücüdür. Örneğin, daha önceki çalışmalar, öğrencilerin markalarla etkileşiminde marka kimliğinin önemli rolünü tanımlamıştır (Polyorat 2011:1-18). Müşterilerin bağlılık davranışı, markalarının arkadaşlarına ve akrabalarına tavsiyeleri (Rodrıguez vd., 2019:122-128), hizmetleri tükettikten sonra markaları tanıtma ve savunma (Stephenson ve Yerger 2014), olumlu ağızdan ağıza iletişim (Kuenzel ve Halliday 2008:293-304) ve marka kimliğinin bir sonucu olarak ortaya çıkan markaların gönüllü tanıtımı ve savunulması (Stephenson ve Yerger 2014:243-262). Marka kimliği aynı zamanda marka topluluklarına katılmanın müşterilere sağladığı tanınma anlamına da gelir (Rohm vd.,2013:295-311). Marka ve markayla ilgili topluluklarla özdeşleşme, müşteriler arasında bağlılık davranışını tetikler (Palmer vd.,2013:142-151). Dolayısıyla oluşturulan hipotez;

H2: Marka kimliği, müşterilerin bütünleşik dijital katılımını pozitif yönde etkiler.

3.3. Marka Etkisi

Bireyler kendilerini bir grupla ilişkilendirdiklerinde, gruba karşı olumlu duygular geliştirmeleri muhtemeldir (Tajfel 1978). Benzer şekilde, olumlu duyguların yokluğu, bireyleri grupla ilişkisini kesmeye zorlar (Turner ve Tajfel 1986:7-24). Kimliğin duygusal unsuru, bir grupla olan duygusal ilişkileri temsil eder (Bagozzi ve Dholakia 2002:2-21). Sosyal kimliğin duygusal bileşeni, markayla ilgili bir grup üyeliği seçiminin, bireylerin kendilerini ayırt etmelerine ve markaya ve gruplara duygusal bağlılıklarını geliştirmelerine yardımcı olduğunu açıklamaktadır (Ellemers vd., 1999:371-389). Duyguların kişisel kimlikten ziyade sosyal özdeşleşmeye dayandığı fikri çeşitli bilimsel çalışmalara ortaya konmuştur (Iyer ve Leach 2008:86-125).

Pazarlama yazını, marka etkisinin daha geniş bir kapsama sahip olmasına ve tüketicilerin markayla etkileşim sonucunda geliştirdikleri olumlu duygusal tepkiyi ölçmek için daha kapsamlı bir yapı olmasına rağmen, marka etkisi ve duyguların birbirinin yerine kullanıldığını göstermektedir (Goi vd., 2018:90-112). Buna rağmen, marka etkisinin temsil ettiği duygu türleri konusunda yazında bir fikir birliği bulunmamaktadır (Razzaq vd., 2017:239-264). Kavramsal olarak, bir kavramı ve markayla ilgili tüm duyguları kapsayan ölçümlerini kullanmak karmaşık bir iştir. Yazında, geniş bir duygu yelpazesini temsil eden tek bir ölçü bulunmadığından, marka etkisi bunun için en uygun kavram olarak görünmektedir (Edwards vd., 2002:789-832).

Dolayısıyla bu çalışma, Chaudhuri ve Holbrook (2001:81-93) tarafından önerilen ve bir markanın tüketilmesi sonucunda oluşan eğlence, mutluluk, heyecan ve keyif duygularını ölçen marka etkisi kavramını benimsemiştir. Marka etkisi, müşterilerin kendi içlerinde geliştirdikleri öznel duyguları ifade eder ve bir dizi benzersiz ve fenomene dayalı sevgi durumunu açıklar (Fiore ve Kim, 2007:421-442; Yoo vd.,1998:253-263). Etkilenme, marka uyaranları ile müşterilerin davranışsal tepkileri arasında bağlantı kuran bir güç olduğundan, marka etkisi pazarlama yazınında popülerlik kazanmıştır, Keller (2001) müşterilerin duygularının, etkileşimden bu yana katılım gibi

gönüllü bir marka destekleyici davranışı ortaya çıkarmak için ön koşul olduğunu vurgulamıştır. Müşterilerin markaya duygusal bir yatırımı vardır (Thakur 20191278-1310:). Bu ilişkiyi ampirik olarak destekleyen Xie vd., (2019:514-530), duyguların katılım davranışına (savunuculuk) yol açıp açmadığını araştırmış ve bu ikisi arasında anlamlı bir ilişki olduğunu bildirmiştir. Oluşturulan hipotez;

H3: Marka etkisi, müşterilerin bütünleşik dijital katılımını olumlu yönde etkiler.

4. ARAŞTIRMA METODOLOJİ

Çalışmaya katlan katılımcılar için birinci nitelik, sosyal medya ağlarını ve markaların web sitelerini aktif olarak kullanan kişiler olmasıydı. Katılımcıların, sosyal medyadaki aktif varlığı, araştırmaya katılanların belirlenmesine yardımcı olan ayırt edici faktör olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca, uygun yanıtlayıcıların seçilmesini sağlamak için anketin başına aktif sosyal medya kullanıcıları olduğu ifadesi de eklenmiştir. Anketler çevrimiçi olarak uygulanmış ve toplamda 450 anket çevrimiçi olarak elde edilmiştir. Çalışmadaki 450 örneklem büyüklüğü Hair vd., (2014) de önerdiği değişken sayısının 10 katı varsayımını karşılamaktadır 200 (20x10) üzeri bir öneklem büyüklüğü yeterli kabul edilebilir.

4.1. Ölçümler

Araştırmada kullanılan anket formunda ilk olarak, yaş ve cinsiyet gibi demografik sorular sorulmuştur. Daha sonra araştırmanın tanımlayıcı sorularında, katılımcılara sosyal ağ sitelerini kullanma sıklığı sorulmuştur. Son olarak da dört yapıyla (marka kimliği, marka kişiliği, marka etkisi ve bütünsel dijital katılım) ilgili sorular sorulmuştur. Çalışma, toplam 20 soru (madde) ile ölçülmüş anket sorularının hazırlanmasında daha önce yapılan ve geçerliliği ve güvenilirliği test edilmiş ölçek kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan ölçek soruları Farhat vd., (2021:319-354) tarafından oluşturulan ölçekten yararlanılarak hazırlanmıştır.

4.2. Demografik Sonuçlar

Tablo 1. Demografik Özellikleri

Cinsiyet **Erkek** %36,4 (164)	**Kadın** %63,6 (286)		
Yaş			
18-22 %11,1 (50)	**23-27** %20,9 (94)	**28-32** %28,9 (130)	**33 ve üstü** %39,1 (176)
Eğitim Durumu			
Lise %13,1 (59)	**Ön lisans** %22,7 (102)	**Lisans** %44,9 (202)	**Lisansüstü** %19,6 (87)
Günlük İnternet Kullanımı			
1-2 Saat %20,9 (94)	**3-5 Saat** %21,6 (97)	**6-10 Saat** %31,6 (142)	**11 Saat ve üstü** %26,0 (117)

Tablo 1 de görüldüğü gibi cevaplayıcıların demografik özellikleri gösterilmektedir. Ankete katılanların %36,42'si erkek, %63,6'sı kadınlardan oluşmaktadır. Yaş dağılımlarına bakıldığında, %11,1 18-22, %20,9'u 23-27, %28,9'u 28-32 ve %39,1'i 33 ve üstü yaş gruplarında olduğu görülmüştür. Eğitim durumlarına bakıldığında, %13,1'i lise, %22,7'si ön lisans, %44,9'u lisans ve %19,6'sı lisansüstü eğime sahip oldukları görülmüştür. Günlük internet kullanımına bakıldığında, %20,9'u 1-2 saat, %21,6'sı 3-5 saat, %31,6'sı 6-10 saat ve %26'sı 11 saat ve üstü internet kullandıkları görülmüştür.

5. VERİLERİN ANALİZİ VE SONUÇLAR

Kavramsal model, PLS-SEM yol modeli tahmini için SmartPLS 3.3.7 yazılımı kullanılarak değerlendirilmiştir. Ölçme modeli değerlendirmesi için gösterge güvenilirliği, iç tutarlılık, yakınsaklık ve ayırt edici geçerlilik değerlendirilmiş ve yapısal modelin değerlendirilmesinden önce uygun düzeltmeler yapılmıştır (Wong 2013:1-32). Yapılan ilk analiz de marka kişiliğinden 1 değişken, marka kimliğinden 1 değişken faktör yük değerleri 0,70 eşik değerini sağlamadığı için analizden çıkarılmış ve analiz yeniden yapılmıştır (Garson, 2016).

İçsel tutarlılık için alfa değerlerine bakılmış ve tüm yapılarda alfa değerlerinin 0,70 değerinin üzerinde olduğu görülmüştür (Hair vd., 2017: s.144). Yapılar için bileşik güvenilirlik (CR) değerlerine de bakılmıştır. Yapılan çalışmalarda bileşik güvenilirlik değerinin 0,70'e eşit ve daha yüksek olması gerektiği belirtilmiştir (Höck ve Ringle, 2006: s.1-21). Yapı ölçeklerinin güvenilirliği Cronbach alfa, Kompozit güvenilirlik (Composite Realibility-CR) ve Ortalama varyans değerlerine (AVE) kullanılarak değerlendirilmiştir. Tüm yapılarda bileşik güvenirlik ve alfa değerlerinin 0.70 değerinin üzerinde olduğu görülmüştür (Bagozzi ve Yi, 1988:74-94; Wong, 2013:1-32).

Çalışmada yakınsak geçerliliğine bakılmıştır. Yakınsaklık geçerliliği için Average Variance Extracted (AVE) değerinin 0,50'den büyük olması tercih edilir. Elde dilen sonuçlara göre AVE değeri tüm yapılarda 0,50 değerinin üzerinde ve yakınsaklık geçerliliği sağlanmıştır (Garson, 2016). Çalışmada ayrıca çoklu doğrusallık (Multicollinearity) probleminin olup olmadığı da test edilmiş ve VIF değerlerinin 5'ten küçük olma şartı aranmıştır (Hair vd., 2011:139-151). İçsel modele ait VIF değerlerinin 5'ten küçük olduğu görülmüştür. Elde edilen sonuçlar Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2. Yapıların Güvenilirliği ve Geçerliliği

Yapılar	Maddeler	Faktör Yükleri	İçsel VIF	Cronbach alfa	Bileşik Güvenilirlik (CR)	Ortalama Varyans Değerleri (AVE)
Marka Kişiliği			2,60	0,911	0,934	0,738
	MK1	0,851				
	MK2	0,882				
	MK4	0,873				
	MK5	0,847				
	MK6	0,843				
Marka Kimliği			1,037	0,950	0,964	0,871
	MKİ1	0,952				
	MKİ2	0,932				
	MKİ3	0,953				
	MKİ4	0,894				
Marka Etkisi			2,567	0,889	0,921	0,744
	ME1	0,824				
	ME2	0,885				
	ME3	0,891				
	ME4	0,849				
Bütünleşik Dijital Katılım				0,971	0,977	0,896
	BDK1	0,947				
	BDK2	0,960				
	BDK3	0,954				
	BDK4	0,930				
	BDK5	0,942				

Çalışmada ayırma geçerliliğine de bakılmış ve sonuçlar Tablo 3'de gösterilmiştir.

Tablo 3. Ayırma Geçerliliği Sonuçları

Değişkenler	Bütünleşik Dijital Katılım	Marka Etkisi	Marka Kimliği	Marka Kişiliği
Bütünleşik Dijital Katılım	**0,946**			
Marka Etkisi	0,580	**0,863**		
Marka Kimliği	0,339	0,152	**0,933**	
Marka Kişiliği	0,554	0,781	0,188	**0,859**

*Diagonel değerler AVE'nin karekök değerlerini belirtmektedir.

Elde edilen sonuçlara göre Fornell ve Larcker (1981: s.39-50) tarafından aranan şart olan AVE'nin karekökün karşılık gelen gizil değişkenlerin korelasyonlarından daha büyük olduğu tespit edilmiş ve ayırma geçerliliği sağlanmıştır.

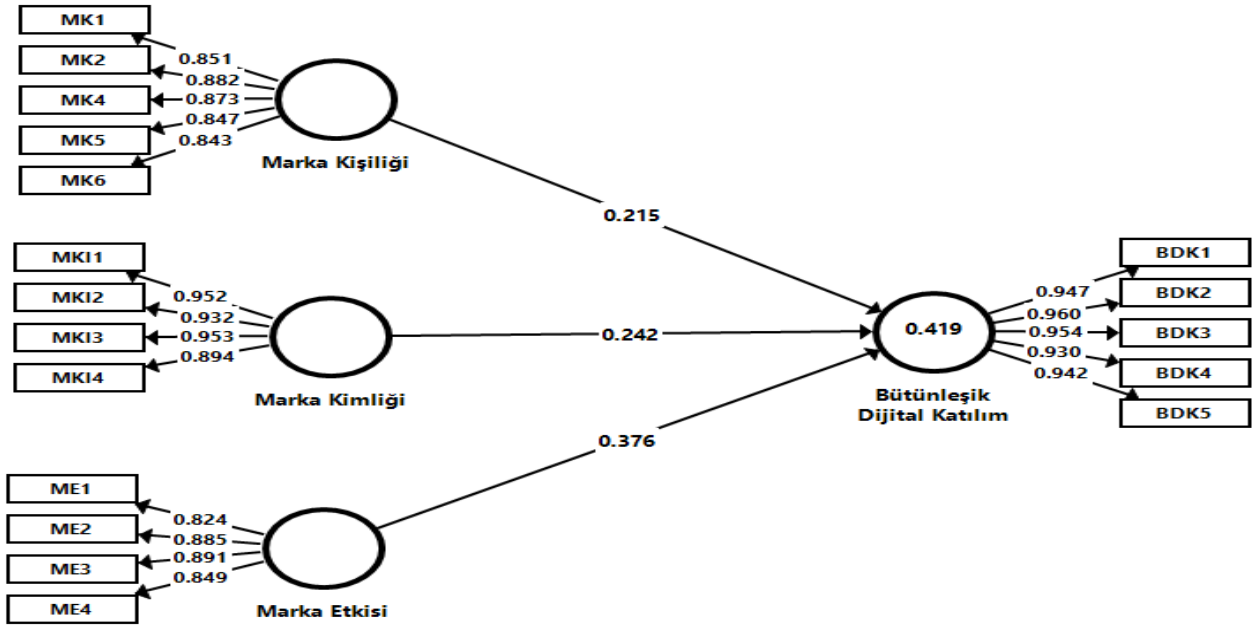
5.1. Hipotez Testi

Çalışmada ölçüm modeline yönelik olarak gerçekleştirilen geçerlilik ve güvenilirlik testleri yapıldıktan sonra yapısal model ve hipotez teslerinin analizi aşamasına geçilmiştir. Bunun içinde, ilk önce yol katsayılarına ve daha sonra da determinasyon katsayısına bakılmıştır. Elde ediln sonuçlar Tablo 4'de gösterilmiştir.

Tablo 4. Hipotez Kabul/Red Tablosu

İlişkiler	**Hipotezler**	**β**	**t-değeri**	**Desteklendi/Desteklenmedi**
Marka Kişiliği→ Müşterilerin Bütünleşik Dijital Katılımını	H1	0,215	2,954	**Desteklendi**
Marka Kimliği → Müşterilerin Bütünleşik Dijital Katılımını	H2	0,242	5,087	**Desteklendi**
Marka Etkisi → Müşterilerin Bütünleşik Dijital Katılımını	H3	0,376	5,969	**Desteklendi**

Araştırma modelini bütünsel açıdan değerlendirebilmek için determinasyon katsayısı (R^2) sonucuna bakılmakta ve modelde bütünleşik dijital katılım R^2=0,419 olduğu görülmüştür. Elde edilen bu sonuçlara göre oluşan PLS modeli Şekil 1'de gösterilmektedir.

Şekil 1. PLS Model Sonucu

Hipotezlere ilişkin sonuçlar:

Marka kişiliği müşterilerin bütünleşik dijital katılımı pozitif yönde etkiler. Şeklinde kurulan hipotez (β=0,215, t=2,954 p=0,003) pozitif olarak etkilediği görülmüş ve dolayısıyla oluşturulan *H1 hipotezini desteklemiştir.*

Marka kimliği müşterilerin bütünleşik dijital katılımı pozitif yönde etkiler Şeklinde kurulan hipotez (β=0,242, t=5,087, p=0,000) pozitif olarak etkilediği görülmüş ve dolayısıyla oluşturulan *H2 hipotezini desteklemiştir.*

Marka etkisi müşterilerin bütünleşik dijital katılımı pozitif yönde etkiler. Şeklinde kurulan hipotez (β=0,376, t=5,969, p=0,000) pozitif olarak etkilediği görülmüş ve dolayısıyla oluşturulan *H3 hipotezini desteklemiştir.*

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Sosyal medyada müşteri katılımı, kavram ve sınıflandırmaları üzerindeki çeşitli anlaşmazlıklara rağmen, son birkaç yılda popüler bir kavram haline gelmiştir. Mevcut çalışma, pazarlamada müşteri-marka bağlılığı kavramının kavramsal ve pratik sınırlamalarını belirlemekte ve müşteri-marka bağlılığına bir iyileştirme olarak bütünleşik dijital katılım kavramını önermektedir. Elde edilen bulgu, bir markayı içselleştiren müşterilerin bütünleşik dijital katılım davranışları sergileme olasılıklarının yüksek olduğunu göstermektedir. Marka kişiliği, bir markanın kişiliğinin, müşterilerin markayla aynı anda birden fazla dijital kanalda etkileşim kurmasına yardımcı olduğunu yansıtan ve bütünleşik dijital katılım için önemli bir gösterge olarak ortaya çıkmaktadır.

Aynı şekilde, marka etkisi, müşterilerin bir markaya yönelik olumlu duygusal tepkileri, bütünleşik dijital katılımı önemli ölçüde açıklamaktadır. Sonuçlar göstermektedir ki, müşteriler bir markayı kendi kimlikleriyle teyit ettiğinde, müşteriler markayla sosyal medya ve web siteleri gibi farklı kanallarda dijital olarak etkileşime geçme konusunda önemli bir eğilim göstermektedir.

Daha önce yapılan katılım çalışmaları diğer sosyal medya katılım sitelerinde (Twitter, Instagram, vb.) (Fernandes ve Castro 2020:660-681; Lima vd., 2019:14-32) yeniden test etmeyi vurgularken, bu çalışmada ilk kez, sosyal medya, web siteleri ve bloglar dahil olmak üzere dijital platformlarda eş zamanlı müşteri katılımını bütünsel olarak sunmaktadır. Ayrıca, bu çalışma, sosyal medya ağları, web siteleri, bloglar ve telefon uygulamaları dahil olmak üzere birden fazla dijital platformda markayla eş zamanlı müşteri etkileşimi olarak daha kapsamlı bir katılım kavramı olan bütünleşik dijital katılım sağlayarak yazındaki büyük bir boşluğu doldurduğu söylenebilir.

Ayrıca, çalışmada bütünleşik dijital katılım'ın sosyal kimlik teorisinden araştırılması pazarlamada müşteri bağlılığı davranışı ile birlikte sosyal kimlik teorisini etkili bir şekilde genişletmektedir. Çalışmanın yazına bir diğer katkısı tek bir sosyal medya platformunda katılımı ölçmek veya yalnızca sosyal medya ağlarında katılımı ölçmek için parça parça bir yaklaşım benimsemekle karşılaştırıldığında, çeşitli dijital platformlarda *"eşzamanlı katılımı"* değerlendirmekten kaynaklanmaktadır (Liu vd., 2019:704-724; Kaur vd., 2020:101321; Kumar ve Nayak 2019:216-230).

Müşteriler, bir markanın kimliğini kendi kişisel kimlikleriyle uyumlu bulduğunda, müşterilerin dijital yelpazede sergilemeleri muhtemel yakın bir müşteri-marka ilişkisi yaratmakta ve bu nedenle, güçlü bir "marka kimliği", dijital kanallarda bir markayla müşteri etkileşiminin daha fazla eğiliminin bir öncülüdür.

Markayla ilgili olumlu duygular, markayı tüketim öncesinde, sırasında ve sonrasında deneyimlemekten doğmaktadır. Teknolojiye gömülü duyguların yoğun duygusal tepkiler ve süreçler oluşturması beklenmekte ve katılım davranışlarıyla sonuçlanmaktadır (Petit vd., 2019:42-61). Böylece bir markanın belirli bir dijital platformda sunduğu marka etkisi, yani keyif, eğlence ve zevk, markalara sahip müşterilerin bütünleşik dijital katılımını etkilemektedir.

Bütünleşik dijital katılım sadece pazarlamaya katılım teorisini genişletmekle kalmaz, aynı zamanda marka yöneticilerine, müşterinin dijital kanallardaki markalarla olan etkileşimini dikkate alma konusunda rehberlik eder. Çalışmanın uygulamacılar için katkısı, dijital dünyada daha fazla müşteri katılımı arayan markalar/işletmeler içindir. Markalar/işletmeler, önerilen bütünleşik dijital katılımdan büyük ölçüde yararlanabilir ve daha sonra etkileşim yaklaşımlarını belirli bir sosyal medya platformundan birden fazla dijital kanala ve aynı zamanda web siteleri, bloglar ve telefon uygulamaları aracılığıyla müşterilerle etkileşime geçmeye genişletebilir. Markalar ve müşteriler arasındaki bu kadar geniş bir etkileşim, Müşteri-marka etkileşimi kavramının belirli bir dijital kanalla sınırlı olduğu potansiyel olarak daha güçlü bir marka-müşteri bağı yaratmaktadır.

Çalışmanın belirli sınırlılıklar içinde gerçekleştirildiği unutulmamalıdır. İlk olarak, zaman ve maliyet kısıtlarının olmasıdır. İkinci olarak, çalışmanın yüz yüze gerçekleştirilememiş olmasıdır. İleride yapılacak çalışmalarda farklı illerde ve farklı örneklem gruplarında farklı sonuçların elde edilebileceği ve buradan elde edilecek sonuçlarla karşılaştırma yapma imkânın sağlanabilmesidir.

KAYNAKÇA

Aaker, A., & M. H. Laughlin. (2002). "Diaphragm arterioles are less responsive to a1-adren- ergic constriction than gastrocnemius arterioles". *Journal of Applied Physiology* 92 (5): 1808–1816.

Aaker, D. (2000). *Brand leadership*. New York, NY: Free Press.

Algesheimer, R., U. M. Dholakia, & A. Herrmann. (2005). "The social influence of brand community: Evidence from European car clubs". *Journal of Marketing* 69 (3):19–34.

Ali-Choudhury, R., R. Bennett, & S. Savani. (2009). "University marketing directors' views on the components of a university brand". *International Review on Public and Nonprofit Marketing* 6 (1):11–33.

Alwi, S. F., & P. J. Kitchen. (2014). " Projecting corporate brand image and behavioralresponse in business schools: Cognitive or affective brand attributes?" *Journal of BusinessResearch* 67 (11):2324–36.

Ashforth, B. E., & F. Mael. (1989). " Social identity theory and the organization". *The Academy of Management Reviev*, 14 (1), 20-39

Ashmore, R. D., K. Deaux, & T. McLaughlin-Volpe. (2004). "An organizing framework for collective identity: Articulation and significance of multidimensionality". *Psychological Bulletin* 130 (1):80–114.

Bagozzi R., & Yi Y., (1988). On the evaluation of structural equation models. *Journal of Academy of Marketing Science*, 16 (1), 74-94.

Bagozzi, R. P., & U. M. Dholakia. (2002). "Intentional social action in virtual communities". *Journal of Interactive Marketing* 16 (2):2–21.

Baldus, B. J., C. Voorhees, & R. Calantone. (2015). "Online brand community engagement: Scale development and validation". *Journal of Business Research* 68 (5):978–85.

Batra, R., A. Ahuvia, & R. P. Bagozzi. (2012). "Brand love". *Journal of Marketing* 76 (2):1–16.

Bhattacharya, C. B., H. Rao, & M. A. Glynn. (1995). "Understanding the bond of identifica- tion: An investigation of its correlates among art museum members". *Journal of Marketing* 59 (4):46–57.

Bowden, J. (2009). "Customer engagement: A framework for assessing customer-brand rela- tionships: The case of the restaurant industry". *Journal of Hospitality Marketing & Management* 18 (6):574–96.

Carlson, B. D., D. T. Donavan, & K. J. Cumiskey. (2009). "Consumer-brand relationships in sport: Brand personality and identification." *International Journal of Retail & Distribution Management* 37 (4):370–84.

Carlson, J., M. Rahman, R. Voola, &N. De Vries. (2018). "Customer engagement behav- iours in social media: Capturing innovation opportunities". *Journal of Services Marketing*32 (1):83–94.

Chahal, H., J. Wirtz, & V. Anu. (2019). "Social media brand engagement: Dimensions, driv- ers and consequences". *Journal of Consumer Marketing* 37 (2):191–204.

Chaudhuri, A., & M. B. Holbrook. (2001). "The chain of effects from brand trust and brand affect to brand performance: The role of brand loyalty". *Journal of Marketing* 65 (2):81–93.

Clemenz, J., M. Brettel, & T. Moeller. (2012). "How the personality of a brand impacts the perception of different dimensions of quality". *Journal of Brand Management* 20 (1): 52–64.

Crawford, G., V. Gosling, G. Bagnall, & B. Light. (2014). "Is there an app for that? A case study of the potentials and limitations of the participatory turn and networked publics for classical music audience engagement". *Information, Communication & Society* 17 (9): 1072–85.

Dessart, L., & V. Pitardi. (2019). "How stories generate consumer engagement: An explora- tory study". *Journal of Business Research* 104:183–95.

Donavan, D. T., S. Janda, & J. Suh. (2006). "Environmental influences in corporate brand identification and outcomes". *Journal of Brand Management* 14 (1-2):125–36.

Drummond, C., T. O'Toole, & H. McGrath. (2020). "Digital engagement strategies and tac-tics in social media marketing". *European Journal of Marketing* 54 (6):1247–80.

Edwards, J., H. J. Jackson, & P. E. Pattison. (2002). "Emotion recognition via facial expres- sion and affective prosody in schizophrenia: A methodological review". *Clinical Psychology Review* 22 (6):789–832.

Eigenraam, A. W., J. Eelen, A. Van Lin, &P. W. Verlegh. (2018). "A consumer-based tax- onomy of digital customer engagement practices". *Journal of Interactive Marketing* 44: 102–121.

Ellemers, N., P. Kortekaas, & J. W. Ouwerkerk. (1999). "Self-categorisation, commitment to the group and group self-esteem as related but distinct aspects of social identity". *European Journal of Social Psychology* 29 (2-3):371–389.

Escalas, J. E., & J. R. Bettman. (2003). "You are what they eat: The influence of reference groups on consumers' connections to brands". *Journal of Consumer Psychology* 13 (3): 339–348.

Farhat, K., Aslam, W., & Mokhtar, S., S., M., (2021). "Beyond Social Media Engagement: Holistic Digital Engagement and a Social Identity Perspective". *Journal of Internet Commerce*, 20 (3), 319-354.

Farhat, K., S. S. M. Mokhtar, & S. B. M. Salleh. (2020). "Role of brand experience and brand affect in creating brand engagement: A case of higher education institutions (HEIs)". *Journal of Marketing for Higher Education* :1–29.

Fatma, M., A. P. Ruiz, I. Khan, & Z. Rahman. (2020). "The effect of CSR engagement on eWOM on social media". *International Journal of Organizational Analysis* 28 (4):941–56.

Fernandes, T., & A. Castro. (2020). "Understanding drivers and outcomes of lurking vs. posting engagement behaviours in social media-based brand communities". *Journal of Marketing Management* 36 (7-8):660–681

Ferreira, M., F. Zambaldi, & D. Guerra. (2020). "Consumer engagement in social media: Scale comparison analysis". *Journal of Product & Brand Management* 29 (4):491–503.

Fiore, A. M., & J. Kim. (2007). "An integrative framework capturing experiential and utili-tarian shopping experience". *International Journal of Retail & Distribution Management* 35 (6):421–42.

Fornell C., & Lacker, F., D., (1981). "Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error". *Journal of Marketing Research*, 18 (1), 39-50.

France, C., B. Merrilees, & D. Miller. (2016). "An integrated model of customer-brand engagement: Drivers and consequences". *Journal of Brand Management* 23 (2):119–136.

Fujita, M., P. Harrigan, & G. N. Soutar. (2018). "Capturing and co-creating student experi- ences in social media: A social identity theory perspective". *Journal of Marketing Theoryand Practice* 26 (1–2):55–71.

Garson, G., D., (2016). *Partial Least Squares: Regression & Structural Equation Models*. Statistical Associates Publishing, USA: Asheboro

Geuens, M., B. Weijters, & K. D. Wulf. (2009). "A new measure of brand personality". *International Journal of Research in Marketing* 26 (2):97–107.

Goi, M. T., C. L. Goi, & D. Wong. (2014). "Constructing a brand identity scale for higher education institutions". *Journal of Marketing for Higher Education* 24 (1):59–74.

Goi, M., V. Kalidas, & N. Yunus. (2018). "Mediating roles of emotion and experience in the stimulus-organism-response framework in higher education institutions". *Journal ofMarketing for Higher Education* 28 (1):90–112.

Gordon, R., N. Zainuddin, & C. Magee. (2016). "Unlocking the potential of branding in social marketing services: Utilising brand personality and brand personality appeal". *Journal of Services Marketing* 30 (1):48–62.

Hair J., E., Ringle C., M., & Sarstedt M., (2011). "PLS-SEM: Indeed a silver bullet". *Journal of Marketing Theory and Practice,* 19(2), 139-151.

Hair, J. F., G. T. M. Hult, C. M. Ringle, & M. Sarstedt. (2014). *A primer on partial least squares structural equation modeling (PLS-SEM)*. Thousand Oaks, CA: SAGE.

Hair, J., F., Hult, G.,T., M., Ringle, C.,M., & Sarstedt, M., (2017). *A Primer on Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM), Second Edition, Thousand Oaks:Sage*

Hall-Phillips, A., J. Park, T. L. Chung, N. A. Anaza, & S. R. Rathod. (2016). "I (heart) social ventures: Identification and social media engagement". *Journal of Business Research* 69 (2):484–491.

Harmeling, C. M., J. W. Moffett, M. J. Arnold, & B. D. Carlson. (2017). "Toward a theory of customer engagement marketing". *Journal of the Academy of Marketing Science* 45 (3): 312–335.

Höck, M., & Ringle, C., M., (2006). "Strategic Networks in the software industry: An emprical analysis of the value continuum". *IFSAM VIIIth World Congress, Berlin,* 1-21.

Hollebeek, L. (2011). "Exploring customer brand engagement: Definition and themes". *Journal of Strategic Marketing* 19 (7):555–573.

Hollebeek, L. D., & K. Macky. (2019). "Digital content marketing's role in fostering con-sumer engagement, trust, and value: Framework, fundamental propositions, and implications". *Journal of Interactive Marketing* 45:27–41.

Hollebeek, L. D., B. Juric, & W. Tang. (2017). "Virtual brand community engagement prac- tices: A refined typology and model". *Journal of Services Marketing* 31 (3):204–217.

Hollebeek, L. D., M. S. Glynn, & R. J. Brodie. (2014). "Consumer brand engagement in social media: Conceptualization, scale development and validation". *Journal of Interactive Marketing* 28 (2):149–165.

Hughes, D. E., &M. Ahearne. (2010). "Energizing the reseller's sales force: The power of brand identification". *Journal of Marketing* 74 (4):81–96.

Ibrahim, N. F., X. Wang, & H. Bourne. (2017). "Exploring the effect of user engagement in online brand communities: Evidence from Twitter". *Computers in Human Behavior* 72: 321–338.

Islam, J. U., L. D. Hollebeek, Z. Rahman, I. Khan, & A. Rasool. (2019). "Customer engage- ment in the service context: An empirical investigation of the construct, its antecedents and consequences". *Journal of Retailing and Consumer Services* 50:277–285.

Islam, J. U., S. Shahid, A. Rasool, Z. Rahman, I. Khan, & R. A. Rather. (2020). "Impact of website attributes on customer engagement in banking: A solicitation of stimulus-organ- ism-response theory". *International Journal of Bank Marketing* 38 (6):1279–1303.

Iyer, A., & C. W. Leach. (2008). "Emotion in inter-group relations". *European Review of Social Psychology* 19 (1):86–125.

Jahn, B., & W. Kunz. (2012a). "How to transform consumers into fans of your brand". *Journal of Service Management* 23 (3):344–361.

Jahn, B., & W. Kunz. (2012b). "Online brand fandom on social networking sites: The impact of fan page usage and engagement on customer relationships. Marketing theory and applications proceedings of 2012" AMA winter educators' conference, 23, 188–189.

Joseph, M., E. W. Mullen, & D. Spake. (2012). "University branding: Understanding students' choice of an educational institution". *Journal of Brand Management* 20 (1):1–12.

Kapferer, J. N. (2004). *The new strategic brand management: Creating and sustaining brand equity long term*. London: Kogan Page.

Kaur, H., M. Paruthi, J. Islam, &L. D. Hollebeek. (2020). "The role of brand community identification and reward on consumer brand engagement and brand loyalty in virtual brand communities". *Telematics and Informatics* 46:101321.

Keller, K. L. (2001). *Building customer-based brand equity: A blueprint for creating strong brands*. Cambridge, MA: Marketing Science Institute.

Khan, M. L. (2017). "Social media engagement: What motivates user participation and con- sumption on YouTube?" *Computers in Human Behavior* 66:236–247.

Kuenzel, S., &S. V. Halliday. (2008). "Investigating antecedents and consequences of brand identification". *Journal of Product & Brand Management* 17 (5):293–304.

Kumar, J., & J. K. Nayak. (2019). "Brand engagement without brand ownership: A case of non-brand owner community members". *Journal of Product & Brand Management* 28 (2): 216–230.

Lasakova, A., L, Bajzikova, & I. Dedze. (2017). "Barriers and drivers of innovation in higher education: Case study-based evidence across ten European universities". *International Journal of Educational Development* 55:69–79.

Laurel, B. (1993). *Computers as theatre*. Reading, MA: Addison-Wesley.

Lee, D., K. Hosanagar, & H. S. Nair. (2018). "Advertising content and consumer engage- ment on social media: Evidence from Facebook". *Management Science* 64 (11):5105–5131.

Li, L. P., B. Juric, & R. J. Brodie. (2017). "Dynamic multi-actor engagement in networks: The case of United Breaks Guitars". *Journal of Service Theory and Practice* 27 (4):738–760.

Lima, V. M., H. A. R. Irigaray, & C. Lourenco. (2019). "Consumer engagement on social media: Insights from a virtual brand community". *Qualitative Market Research: An International Journal* 22 (1):14–32.

Liu, L.,. R. Liu, M. Lee, & J. Chen. (2019). "When will consumers be ready? A psychological perspective on consumer engagement in social media brand communities". *Internet Research* 29 (4):704–24.

Löhndorf, B., & A. Diamantopoulos. 2014. Internal branding. *Journal of Service Research* 17 (3):310–325.

Lungpongpan, J., L. Tiangsoongnern, & M. Speece. (2016). "University social responsibility and brand image of private universities in Bangkok". *International Journal of Educational Management* 30 (4):571–591.

Mahnert, K. F., & A. M. Tores. (2007). "The brand inside: The factors of failure and success in internal branding". *Irish Marketing Review* 19 (1&2):54–63.

Mollen, A., & H. Wilson. (2010). "Engagement, telepresence, and interactivity in online con- sumer experience: Reconciling scholastic and managerial perspectives". *Journal of Business Research* 63 (9–10):919–925.

Muniz, A. M., & T. C. O'Guinn. (2001). "Brand community". *Journal of Consumer Research* 27 (4):412–432.

Myers, D. (2012). *Social psychology*. New York: McGraw-Hill Professional.

Palmer, A., N. Koenig-Lewis, & L. E. Medi Jones. (2013). "The effects of residents' social identity and involvement on their advocacy of incoming tourism". *Tourism Management* 38:142–151.

Pansari, A., & V. Kumar. (2017). "Customer engagement: The construct, antecedents, and consequences". *Journal of the Academy of Marketing Science* 45 (3):294–311.

Petit, O., C. Velasco, & C. Spence. (2019). "Digital sensory marketing: Integrating new tech- nologies into multisensory online experience". *Journal of Interactive Marketing* 45:42–61.

Pike, S. (2002). "Destination image analysis: A review of 142 papers from 1973 to 2000". *Tourism Management* 23 (5):541–49.

Pittman, M., & K. Sheehan. (2020). "Brand authenticity and strategic response to crises: Symbolic effects of donation type on purchase intent and digital engagement". *Journal of Current Issues & Research in Advertising* :1–21.

Polyorat, K. (2011). "The Influence of brand personality dimensions on brand identification and word-of-mouth: The case study of a university brand in Thailand". *Asian Journal of Business Research* 1 (1):1–18.

Pradhan, D., R. Malhotra, & T. R. Moharana. (2020). "When fan engagement with sports club brands matters in sponsorship: Influence of fan–brand personality congruence". *Journal of Brand Management* 27 (1):77–92.

Prentice, C., X. Y. Han, L. L. Hua, & L. Hu. (2019). "The influence of identity-driven cus- tomer engagement on purchase intention". *Journal of Retailing and Consumer Services* 47: 339–347.

Priporas, C.-V., N. Stylos, & I. Kamenidou. (2020). "City image, city brand personality and generation Z residents' life satisfaction under economic crisis: Predictors of city-related social media engagement". *Journal of Business Research* 119:453–463.

Razzaq, Z., S. Yousaf, & Z. Hong. (2017). "The moderating impact of emotions on customer equity drivers and loyalty intentions". *Asia Pacific Journal of Marketing and Logistics* 29 (2):239–64.

Reich, B. J., & M. Pittman. (2020). "An Appeal to Intimacy: Consumer response to plat- form-appeal fit on social media". *Journal of Consumer Psychology* 30 (4):660–670.

Riel, C. B., & J. M. Balmer. (1997). "Corporate identity: The concept, its measurement and management". *European Journal of Marketing* 31 (5):340–355.

Rodriguez, G. C., C. P. Roman & J. Á. Zuniga-Vincente, (2019). "The relationship between identification and loyalty in a public university: Are there differences between (the per- ceptions) professors and graduates?" *European Research on Management and BusinessEconomics* 25 (3):122–128.

Rohm, A., V. D. Kaltcheva, & G. R. Milne. (2013). "A mixed-method approach to examin- ing brand-consumer interactions driven by social media". *Journal of Research inInteractive Marketing* 7 (4):295–311.

Romero, J. (2018). "Exploring customer engagement in tourism". *Journal of Vacation Marketing* 24 (4):293–306.

Rutter, R.,. F. Lettice, & J. Nadeau. (2017). "Brand personality in higher education: Anthropomorphized university marketing communications". *Journal of Marketing for Higher Education* 27 (1):19–39.

Schultz, C. (2017). "Proposing to your fans: Which brand post characteristics drive consumer engagement activities on social media pages? "*Electronic Commerce Research and Applications* 26:23–34.

Silva, M. J. D. B., S. A. D. Farias, M. K. Grigg, & M. D. L. D. A. Barbosa. (2020)."Online engagement and the role of digital influencers in product endorsement on Instagram". *Journal of Relationship Marketing* 19 (2):133–163.

Sokolova, K., & H. Kefi. (2020). "Instagram and YouTube bloggers promote it, why should I buy? How credibility and parasocial interaction influence purchase intentions". *Journalof Retailing and Consumer Services* 53:101742.

Solem, B. A. A. (2016). "Influences of customer participation and customer brand engagementon brand loyalty". *Journal of Consumer Marketing* 33 (5):332–42.

Sprott, D., S. Czellar, & E. Spangenberg. (2009). "The importance of a general measure of brand engagement on market behavior: Development and validation of a scale". *Journalof Marketing Research* 46 (1):92–104.

Stephenson, A. L., &D. B. Yerger. (2014). "Does brand identification transform alumni into university advocates?" *International Review on Public and Nonprofit Marketing* 11 (3): 243–62.

Sung, M., & S. Yang. (2008). "Toward the model of university Image: The influence of brand personality, external prestige, and reputation". *Journal of Public Relations Research*20 (4):357–376.

Tajfel, H. (1978). *Differentiation between social groups*. London: Academic Press.

Thakur, R. (2019). "The moderating role of customer engagement experiences in customer satisfaction–loyalty relationship". *European Journal of Marketing* 53 (7):1278-1310

Turner, J. C., & H. Tajfel. (1986). " The social identity theory of intergroup behavior".*Psychology of Intergroup Relations* 5:7–24.

Van Doorn, J. (2011). " Customer engagement: Essence, dimensionality, and boundaries". *Journal of Service Research* 14 (3):280–282.

Van Doorn, J., K. Lemon, V. Mittal, S. Nass, D. Pick, P. Pirner, & P. Verhoef. (2010). "Customer engagement behavior: Theoretical foundations and research directions". *Journalof Service Research* 13 (3):253–266.

Vazquez, E. E. (2019). "Effects of enduring involvement and perceived content vividness on digital engagement". *Journal of Research in Interactive Marketing* 14 (1):1–16.

Verhoef, P. C., W. J. Reinartz, & M. Krafft. (2010). "Customer engagement as a new per- spective in customer management". *Journal of Service Research* 13 (3):247–252.

Verleye, K., P. Gemmel, & D. Rangarajan. (2014.) "Managing engagement behaviors in a network of customers and stakeholders: Evidence from the nursing home sector". *Journalof Service Research* 17 (1):68–84.

Verma, S. (2014). "Online customer engagement through blogs in India". *Journal of Internet Commerce* 13 (3–4):282–301.

Vernuccio, M., M. Pagani, C. Barbarossa, & A. Pastore. (2015). "Antecedents of brand love in online network-based communities. A social identity perspective". *Journal of Product & Brand Management* 24 (7):706–719.

Walmsley, B. (2016). "From arts marketing to audience enrichment: How digital engagement can deepen and democratize artistic exchange with audiences". *Poetics* 58:66–78.

Wirtz, J., A. den Ambtman, J. Bloemer, C. Horváth, B. Ramaseshan, J. van de Klundert, Z. Gurhan Canli, & J. Kandampully. (2013). "Managing brands and customer engagement in online brand communities". *Journal of Service Management* 24 (3):223–244.

Wong, K., K., K., (2013). "Partial least squares structural equation modeling (PLS-SEM) techniques using SmartPLS". *Technical Note 1, Marketing Bulletin,* 24, 1-32.

Xie, C., R. P. Bagozzi, & K. Grønhaug. (2019). " The impact of corporate social responsibility on consumer brand advocacy: The role of moral emotions, attitudes, and individual differences". *Journal of Business Research* 95:514–530.

Yoo, C., J. Park, & D. J. Macinnis. (1998). "Effects of store characteristics and in-store emo- tional experiences on store attitude". *Journal of Business Research* 42 (3):253–263.

Yoshida, M., B. S. Gordon, M. Nakazawa, S. Shibuya, & N. Fujiwara. (2018). "Bridging the gap between social media and behavioral brand loyalty". *Electronic Commerce Research and Applications* 28:208–218.

International
SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal
Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
e-ISSN: 2587-1587

Research Article

Subject Area
Turkish language

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 99
PP: 1956-1969

Arrival
22 April 2022
Published
30 June 2022
Article ID Number
62572
Article Serial Number
10

Doi Number
http://dx.doi.org/10.29228/sssj.62572

How to Cite This Article
Sebzecioğlu, N. (2022). "Eski Türkçede Eylem Tabanını Genişleten {-(X)D-} Biçimbiriminin Kılınış İşlevi" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:99; pp:1956-1969

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Eski Türkçede Eylem Tabanını Genişleten {-(X)D-} Biçimbiriminin Kılınış İşlevi

The Actionality Function of The Deverbal Morpheme of {-(X)D-} in Old Turkic

Turgay SEBZECİOĞLU [1]

[1] Doç. Dr. Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Mersin, Türkiye

ÖZET

Eski Türkçe ile ilgili alanyazında {-(X)D-} biçimbirimi, eylemden eylem türeten bir kuvvetlendirme veya pekiştirmeli çatı eki olarak tanımlanmıştır. Ne var ki kuvvetlendirme ve pekiştirme terimleri bir işlevi anlatsa da herhangi bir dilbilgisel ulama gönderimde bulunmamaktadır. Eldeki en eski metinlerin sezdirimleriyle Eski Türkçe döneminden önce tabanlara bitmişlik görünüşü işleviyle eklendiğini varsaydığımız {-(X)D-} eki zamanla sözdizimsel özelliklerini kaybederek eylem tabanına kaynaşmıştır. Bunun sonucunda dilbilgiselden sözlüksele yani görünüşten kılınışa doğru bir kayma süreci gerçekleşmiştir. Bu çalışmanın kuramsal çerçevesini oluşturan Smith'in (1997) durum türleri yaklaşımına göre ele alındığında {-(X)D-} ekinin [+devinim], [+ereklik] ve [-sürerlik] özellikleriyle erişme kılınışını yansıttığı anlaşılmaktadır. Tarihsel süreçte [±bitmişlik] değiştirgeni odağında {-(X)D-} ile {-n-}/ {-l-} eklerinin bir arada ele alınması gerektiği bu çalışmada ulaşılan bir başka çıkarımdır. {-(X)D-} [+bitmişlik], {-n-}/ {-l-} ise [-bitmişlik] görünüşü ile birbirine karşıt bir örüntü oluşturarak tarihsel serüvenlerine başlamışlardır. Bu karşıtlığın etkisi kılınış ve çatı ulamlarının bünyesinde Eski Türkçe döneminden günümüze kadar sürmüştür. Eylemden yine eylem tabanı oluşturan {-(X)k-} ekinin {-(X)D-} ile hem tarihsel süreç hem de kılınış açısından benzer yönler taşıdığı gözlemi bu çalışmada ileri bir araştırma önerisi olarak sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Eski Türkçe, {-(X)D-} Biçimbirimi, Kılınış, Durum Türleri, Erişme

ABSTRACT

In the literature on Old Turkic, the morpheme of {-(X)D-} was defined as a form of deverbal reinforcement or an emphatic voice suffix. However, although the terms reinforcement and emphasis express a function, they do not refer to any linguistic appendix. The affix {-(X)D-}, which was assumed based on the implications of the oldest texts available to be added to bases with the function of perfective aspect prior to the Old Turkic period, lost its syntactic features over time and fused with the base verb. As a result of this, a transition process from grammatical to lexical, meaning from the grammatical aspect to the lexical aspect, occurred. When this is considered in line with the situation types approach of Smith (1997), which constitutes the conceptual framework of the present study, it is understood that the affix of {-(X)D-} reflects the lexical aspect of achievement with its features [+dynamic], [+telic] and [-durative]. Another inference made in the present study is that in the historical process, it is necessary to discuss the affixes {-(X)D-} and {-n-}/ {-l-} in conjunction based on the [±perfective] aspect. {-(X)D-} and {-n-}/ {-l-} started their historical journey by forming a contrasting pattern with the former constituting [+perfective] and the latter constituting [-perfective]. The impact of this contrast was maintained from the Old Turkic period to date within the scope of actionality and voice categories. In the present study, the observation that the deverbal affix {-(X)k-}, carries similar aspects to{-(X)D-} in terms of both the historical process and actionality has been presented as a research proposal in the present study.

Keywords: Old Turkic, Morpheme of {-(X)D-}, Lexical Aspect, Situation Types, Achievement

1. GİRİŞ

Eski Türkçe üzerine yazılan bazı dilbilgisi ve metin inceleme kitaplarında *{-(X)D-}*[1]biçimbirimi, eylemden yine eylem oluşturan türetimsel bir ek olarak verilmektedir (Gabain 1995: 58; Tekin 2003: 93). Gabain (1995), "Artık canlı değildir, muhtemelen kuvvetlendirme bildirir" tanımını yaparken Tekin (2003), bu ekle ilgili olarak "pekiştirme çatıları eki" tanımıyla yetinmiştir. Gabain (1995) ve Tekin'in (2003) dilbilgisi kitaplarında bu ekin tanımlanan işlevleri dışında başka işlevlerine ilişkin ayrıntılı bir bilgiye rastlanmamaktadır. Erdal (2004), *{-(X)n-}* ve *{-lXn-}* ekleri yanında *{-(X)D-}*'nin *{-(X)k-}* gibi nadiren dönüşlülük, geçişli-olmayan (yani geçişliden türemiş geçişsiz) ve *orta çatı* (middle voice) işlevi bildirdiğini belirtmektedir (s. 228). Erdal (2004) dışında, yapılan tanımlarda geçen "kuvvetlendirme" ve "pekiştirmeli çatı" kavramlarının dilbilgisi ulamları kapsamında düşünüldüğünde tam olarak hangi ulama gönderimde bulunduğu belirsiz kalmaktadır. Dilbilgisel inceleme açısından "kuvvetlendirme" ve "pekiştirme" gibi kavramlar ancak dilbilgisel bir ulamı gösteren ekin anlambilimsel veya edimbilimsel işlevlerini anlatıyorsa anlamlı görünmektedir. Şen (2015), *{-(X)D-}*'yi eylemden eylem türeten ekler içerisinde değerlendirir ve "İnsanın bedenen ya da ruhen aldığı durumu anlatan fiiller türetir" biçiminde tanımlar (s. 64). Ne var ki bu tanım da ekin dilbilgisel işlevinden çok eylem tabanına olan anlamsal katkısıyla

[1] Gabain (1995), Tekin (2003), Erdal (1991) ve Erdal (2004) bu biçimbirimi *{-(X)d-}* üstyazımıyla gösterirler. Oysa *Bulgular ve Tartışma* bölümünde verilen örneklerde görülecektir ki aslında bu ekin aynı işlevle *{-(x)t-}*'li altbiçimciği de bulunmaktadır. Bundan dolayı bu biçimbirim hem alan yazındaki gösterimini (yani *{-(X)d-}* yazımını) çağrıştırsın hem de altbiçimciklenme gösterdiği anlaşılsın diye *{-(X)D-}* üstyazımıyla gösterilmiştir.

ilişkilidir. Bütün bunlardan yola çıkarak, *{-(X)D-}* ekinin dilbilgisi dizgesi içerisinde eylem ulamı açısından görevinin belirlenmesi gerektiği sonucu çıkmaktadır ki bu çalışmanın çıkış noktasını da bu oluşturmaktadır.

Bu çalışmada, eylemden yine eylem tabanı oluşturan *{-(X)D-}* ekinin başlangıçta görünüş aktarırken tabanla kalıplaşma süreci sonunda *kılınış* (actionality, lexical aspect) aktarmaya başladığı varsayımı üzerinde durulacaktır. Bu varsayım üzerine yapılacak değerlendirmelerde *ulaçlı bileşik eylem*in (converb) yardımcı eylemi veya ana eylem olarak kullanılan *ıd-* "göndermek, yollamak, neşretmek, kaçırmak" eylemi de yer alacaktır. Çünkü *ıd-* eylemi *{-(X)D-}* ekinin işlevini en iyi yansıtan örneklerden biridir. Çalışmanın doğrudan amaçları içerisinde yer almasa bile dayanak olması açısından *{-(X)k-}* ekinin *{-(X)D-}* ile işlevsel benzerliğinden, yine *{-(X)D-}*'nin bitmişlik görünüşü ile bağlantılı olarak ettirgenlik eki *{-(X)t-}*'ye ve belki de uzak bir olasılık olarak geçmiş zaman ve bitmişlik görünüşü kodlayıcısı *{-DI}*'ya kaynaklık ettiğinden söz edilecektir.

Ettirgenlik eki *{-(X)t-}*'nin bugüne uzanan görünüş sezdirimleri *{-(X)l-}* ve *{-(X)n-}* ekleriyle *[±bitmişlik]* açısından bir karşıtlık oluşturduğunu göstermektedir (Sebzecioğlu 2021: 304). Bu doğrultuda çalışmanın sonlarına doğru *{-(X)D-}*'nin Eski Türkçe döneminden daha eski zamanlara gittiği anlaşılan *[+bitmişlik]* işlevi üzerinde belirlemeler yapılmaya çalışılmıştır. Ortaya konan çıkarımlar başta görünüş ve kılınış olmak üzere kip, zaman gibi eylemcil ulamlar üzerine yapılan tartışmalara ışık tutacaktır.

Bu çalışmada ortaya konan varsayım ve çıkarımlar Eski Türkçenin ilk dönemi olan Orhon Türkçesi dönemine (7.-9. yüzyıllar) ait metinlerin yer aldığı *Orhon Yazıtları* (Kül Tigin, Bilge Kağan ve Tunyukuk yazıtları) ile ikinci dönemi olan *Uygurca* (8.-11. yüzyıllar) dönemi metinlerinden *İyi ve Kötü Kalpli Prens* (Kalyanamkara ve Papamkara) masalından yola çıkılarak örneklendirilecektir. *{-(X)D-}* ekinin başlangıçta *bitmişlik* veya *hedefte bitişli/son noktalı* (telic) görünüş işlevi bildirdiğine; süreç içerisinde kılınış, çatı ve zaman gibi ulamları da aktarmaya başladığına ilişkin gözlemler örnekleriyle birlikte ispatlanmaya çalışılacaktır.

Bu çalışma, sırasıyla; *Kuramsal Çerçeve, Araştırma Yöntemi ve Bütünce, Bulgular ve Tartışma ve Sonuç* olmak üzere dört bölümden oluşmaktadır. *Kuramsal Çerçeve* başlığı altında Smith'in (1997) kılınış üzerine görüşleri kuramsal ve kavramsal bir zemin oluşturacaktır. *Araştırma Yöntemi ve Bütünce* bölümünde bütünceden derlenen örneklerin ne tür bir yöntemle çözümlendiği; bütüncenin nasıl oluştuğu, bütünceyi oluşturan metinlerin hangi dönemden alındığı ve türleri üzerinde durulacaktır. Bir sonraki bölüm olan *Bulgular ve Tartışma* bölümünde bütünceden derlenen örnekler üzerinde durularak *{-(X)D-}* ekinin işlevi olabildiğince bütün olasılıklar göz önünde bulundurularak çözümlenmeye çalışılacaktır ve olası belirlemeler üzerinde tartışmalar yapılacaktır. Sonuç bölümünde ise bütün bölümlerden ortaya çıkan resim üzerine kapsamlı bir değerlendirme yapılacaktır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

Görünüş eylem ya da tümcenin iç zamansal yapısına gönderimde bulunan bir terimdir. *Zaman* (tense) ulamıyla güçlü bir ilişkisi olsa da ondan ayrılır. Dilbilgisel zaman konuşucunun konuşma anına bağlı olarak zaman çizgisi üzerindeki noktalara gönderimde bulunur. Görünüş ise bir olay ya da durumun içkin ve doğal zaman yapısına odaklanır. Görünüş üzerine en önemli ayrımlamalar *durum* (stative) ve *etkin* (active) kavramları üzerinden yapılmaktadır. Durumlar zamana homojen bir biçimde dağılırlar ve herhangi bir değişiklik içermezler (ör. *sev-*, *bil-*). Etkinlikler devinme barındırır (ör. *vur-*, *çiçek aç-*). *Bitmemişlik* (imperfevtice), *sürerlik* (durative), *ilerleyici* (progressive) görünüş türleri sınırlandırılmamış etkinliklere gönderimde bulunmaktadır (ör. *çalış-*, *oku-*). *Bitmişlik* (perfective), *sürmezlik* (non-durative), *ilerlemesiz* (non-progressive) ve *anlık* (punctual) görünüşleri ise eylem ya da tümcede belirtilen durumun zamansal sınırını aktarır (ör. *kül ol-*, *bir kitap oku-*) (Bussmann 1996: 96; Shirai ve Li 2000: 3; Walker 2010: 2).

Görünüş *dilbilgisel görünüş* (grammatical aspect) ve *sözlüksel görünüş* yani *kılınış* (lexical aspect) olmak üzere iki başlık altında ele alınmaktadır. Dilbilgisel görünüş dillerin tipolojik özelliklerine bağlı olarak yardımcı eylemler, çekimsel veya türetimsel biçimbirimler ile kodlanmaktadır. Tümceye sözdizimsel olarak doğrudan yansıyan görünüştür. Sözlüksel görünüşü aktaran kılınış ise eylemin kendinden sahip olduğu anlambilimsel özelliklerle ilişkili olduğundan doğal veya içkin görünüş olarak adlandırılır (Shirai ve Li 2000).

Dilbilgisel görünüş ve kılınış ile ilgili Vendler (1967), Comrie (1976) ve Smith (1997) ilk akla gelen kuramcılardır. Bu çalışmada incelediğimiz ek odağında hem daha açıklayıcı değiştirgenler barındırması hem de anlık kavramına yer vermesi açısından Smith'in (1997) kılınış yaklaşımı temel alınmıştır.

Smith (1997) *durum türleri*ni (situation types) iki ana başlıkta ele almaktadır: *durum* (state) ve *olay* (event). Durum *devinim* (dynamic) içermezken olay *devinim* içerir. Durumlar tamamlanma veya bitim noktası bulunmayan *sürerlik* (durative) özelliği taşırlar. Süreç içindeki her nokta homojendir. Bundan dolayı *[-ereklik]* yani *ereksiz* (atelic) olarak değerlendirilmiştir. *Ereklik* (telic) olan durumlar bir sonucu ve hedefi olan doğal bir son nokta içerirler. İçsel bir sınırları vardır. Ereksiz olaylar ise basit süreçlerdir. Herhangi bir zamanda keyfi olarak sonuçlanabilirler. Son

nokta içermezler. *Anlık gerçekleşim* (semelfactive) doğal son nokta içermeyen tek aşamalı ve basit eylemlerdir. Böyle oldukları için yinelenebilirler. *Anlık gerçekleşime dokun-*, *öksür-* eylemleri örnek olarak gösterilebilir. *Etkinlik* (activity) *parkta dolaş-*, *dön-* gibi fiziksel ve zihinsel süreçler içeren iş ve eylemlerdir. Sürerlilik yansıtsalar da doğal ve somut bir son nokta içermezler. *Erişme* (achievement) *evi terk et-*, *zirveye ulaş-*, *kâğıt yırt-* gibi durum değişikliği ile sonuçlanan anlık olaylardır. Eylemin başlaması ile bitmesi eşzamanlıdır. Doğal bir son nokta taşırlar. Bundan dolayı *anlık gerçekleşim* olayları gibi yinelenemezler. *Başarım* (accomplishment) *erişme* gibi doğal bir son nokta içerse de sürerlilik özelliği ile ondan ayrılmaktadır. *Başarım*ın bir diğer özelliği ise bir başlangıç içermesidir. Bütün söylediklerimizi değiştirgenler odağında Tablo 1 ile gösterelim.

Tablo 1. Smith'in (1997) Durum Türleri

DURUM [-devinim]	**OLAY** [+devinim]			
[-ereklik]	[-ereklik]		[+ereklik]	
[+sürerlik]	[-sürerlik]	[+sürerlik]	[-sürerlik]	[+sürerlik]
durum	**anlık gerçekleşim**	**etkinlik**	**Erişme**	**başarım**
yanıtı bil-, *mutlu ol-*, *sev-*, *inan-*	*dokun-*, *kapıyı çal-*, *öksür-*, *kanat çırp-*	*gül-*, *yüz-*, *iç-*, *oyna-*	*yarış kazan-*, *zirveye ulaş-*, *ayak bas-*, *ulaş-*, *bul-*, *öl-*	*okula yürü-*, *kazak ör-*, *bina yap-*, *doldur-*

(1)'de yer alan tümceler üzerinden Tablo 1'de verilen durum türleri örneklendirilmiştir[2].

(1) a. **durum (-devinim, -ereklik, +sürerlik)**
a1. Can yağlı peyniri çok *sev*-er.
a2. Ece gerçeği *bil*-iyordu.
b. **anlık gerçekleşim (+devinim, -ereklik, -sürerlik)**
b1. Macaristan'da kamyonet trene *çarp*-tı.
b2. Can kapıyı *tıklat*-tı.
c. **etkinlik (+devinim, -ereklik, +sürerlik)**
c1. Mirza Ayşe'yi uyurken *izle*-di.
c2. Ece şimdi odasında şarkı söylü-yor.
ç. **erişme (+devinim, +ereklik, -sürerlik)**
ç1. Ece yarışı *kazan*-dı.
ç2. Yaş odunu bükmeye çalışırken en sonunda *kır*-dı.
ç3. Ece aniden gerçeği *anla*-dı.
d. **başarım (+devinim, +ereklik, +sürerlik)**
d1. Ece projeyi bitirebilmek için Java *öğren*-iyor.
d2. Can okula *yürü*-dü.

(1a1-a2)'de görüldüğü üzere *sev-* ve *bil-* eylemleri son noktası bulunmayan homojen bir sürerlilik durumunu yansıtmaktadır. Bütün bunlarla ilişkili olarak aktarılan durum aşamalı ilerleyen bir devinim özelliği taşımaz. *Anlık gerçekleşim*i örnekleyen (1b1-b2)'deki tümcelerin yüklemini oluşturan *çarp-* ve *tıklat-* eylemleri hem anlık gerçekleşen hem de doğal bir son nokta içermeyen devinimsel olayları içerirler. (1c1-c2)'de yer alan devingen *etkinlik* eylemleri sürerlilik özelliği gösterseler de tamamlanması beklenen doğal bir son nokta içermezler. Tamamlanmışlardır ama tamamlanma anındaki durumları sürerlilik arz etmektedir (1ç1-ç3) tümcelerindeki eylemler ani gerçekleşen devingen olayların aktarılmasını sağlamıştır. (1d1-d2) tümcelerinde yer alan *başarım* eylemleri, *erişme*den farklı olarak sürerlilik özelliği gösterirler ve aşamalı olarak sonlanması gereken bir hedef içerirler.

3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ VE BÜTÜNCE

Bu çalışmada, sezgilere değil dilin tipik örüntüleri, yani temsil gücü yüksek metinler üzerinden araştırma yapılması görüşüne dayanan *Bütünce-temelli Çözümleme Yöntemi* (Corpus-based Approach) kullanılmıştır. Bu çözümleme yönteminde, deneyci bir yaklaşım ("deneysel dilbilim") söz konusudur ve hem yazılı hem de sözlü dil kullanımına önem vermektedir (Tognini-Bonelli 2001: 2, 8; McEnery, Xiao ve Tono 2006: 6). Bu çalışmada kullanılan malzeme, tarihsel metinlerden oluştuğu için doğal olarak yazı dilinden oluşan bir bütünce oluşturma zorunluluğu doğmuştur. Ortaya çıkan bütüncenin kendisi Türkçenin belli bir dönemine (Eski Türkçe) ait metinleri içerdiği için eşzamanlı bir bütünce özelliği göstermektedir. Buna karşın günümüz Türkçesi ile ilgili gönderimler ve karşılaştırmalarla bu çalışma yer yer güncel açıklamaları içerse de bu içeriş eşzamanlı betimlemeyi destekleyici düzeyde kalmıştır.

[2] Smith'in (1997) *durum türleri* ile ilgili daha fazla Türkçe örnek ve çözümleme için bkz. Doğru 2020; Güven 2012.

Bütünceyi oluşturan metinler yukarıda söz edildiği gibi Eski Türkçe döneminden seçilmiştir. Eski Türkçe, 6. ile 9. yüzyılları kapsayan bir dönemdir (Tekin ve Ölmez 1999: 18). *Orhon Türkçesi* (Göktürkçe/Köktürkçe) ve *Uygur Türkçesi* (Uygurca/Eski Uygurca) olmak üzere iki diyalektten oluşmaktadır. Bu bölümlemenin siyasi tarihle de bağlantısı bulunmaktadır. Şöyle ki, Orhun Türkçesi Göktürk Devleti (MS. 552-745) döneminde, Uygur Türkçesi ise Uygur Devleti (MS. 745-840) döneminde yazılmış metinlerin diline dayanmaktadır (Akar 2010, Caferoğlu 1984, Ercilasun 2004, Gedik 2009, Tekin ve Ölmez 1999). Orhon Türkçesi dönemine ait 13 yazıt bulunsa da dönemi ayrıntılı izleyebildiğimiz metinlerin genel adı *Orhon Yazıtları* (Kül Tigin, Bilge Kağan ve Tunyukuk) olarak anılır. Kül Tigin anıtının (732), Bilge Kağan (735), Tunyukuk anıtının ise (720-725) yılları arasında yazılıp dikildiği tahmin edilmektedir. Orhon Türkçesi döneminin önemi, Türkçenin ve dolayısıyla Türk yazı dilinin metinlerle izlenebilen ilk dönemi olmasıdır (Gedikli 2009: 48, Tekin 1998: 10). Bu dönemde Orhon Yazıtları gibi ayrıntılı çözümleme yapılabilecek bütünlüğe ve uzunluğa sahip metinler bulunmamaktadır (Akar 2010: 89, Caferoğlu 1984: 109, Ercilasun 2004: 131, Tekin 1998: 10-11). Uygur Türkçesi döneminden ise Budizmin felsefesini anlatan *İyi ve Kötü Kalpli Prens* (Kalyanamkara ve Papamkara) masalı incelenecektir.

Eski Türkçe döneminden bütün metin tiplerini örnekleyecek kadar çok metin bulunmamaktadır. Buna karşın incelemede yer alan eserlerin metin tipinin *anlatı* (narrative) olması aralarında bir eşdeğerlik sağlamıştır. Metin tipi metnin iç yapısına (dil-içi) yani dilsel özelliklerine bakılarak belirlenmektedir. Anlatı için, bir olay etrafında zamansal olarak birbirine bağlanan önermelerden oluşmuş metinlerdir denilebilir. Biber, anlatı türlerini iki ayrı metin tipi içerisinde değerlendirmektedir: *genel anlatısal açıklama* (general narrative exposition) ve *yaratıcı anlatı* (imaginative narrative). Genel anlatısal açıklama metin tipi içerisinde biyografiler, resmî yazılar, röportajlar gibi türler yer alırken yaratıcı anlatı içerisinde roman ve öykü gibi kurmaca türler yer almaktadır (Biber 1989: 21-22). Bu açıdan bakıldığında tarihsel olaylara değinmesi, kurmaca olmaması gibi özelliklerine dayanarak Orhon Yazıtları'nın *genel anlatısal açıklama* metin tipi içerisinde değerlendirilebilecekken fantastik ögeler içeren kurmaca yapısıyla Budist öğretiyi işleyen *İyi ve Kötü Kalpli Prens* masalının *yaratıcı anlatı* içerisinde değerlendirilmesi mümkündür.

Yukarıda sözü edilen metinlerden oluşan bütüncenin tamamı taranmış, *{-(X)D-}* ekinin olası işlevleri belirlenmeye çalışılmıştır. *Bulgular ve Tartışma* bölümünde üzerinde tartışılacak örnekler yalnızca tümceyle sınırlı olarak aktarılmamıştır. Bağlamın daha iyi anlaşılması için gerektiği yerde ekin geçtiği tümcenin birkaç tümce öncesi veya sonrasıyla birlikte verilmesi uygun görülmüştür. Dolayısıyla bu çalışmada çözümlenen örneklerin *sözce*lerden (utterance) oluştuğu söylenebilir.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Giriş bölümünde Gabain (1995), Tekin (2003) ve Erdal'ın (2004) *{-(X)D-}* biçimbirimi hakkındaki görüşlerinden söz edilmiş ancak örnek olarak verdikleri sözcükler üzerinde durulmamıştı. Bütünceden derlenen örnekler üzerinde durmadan önce onların verdiği ki büyük bir kısmı bizim bütüncemizde de yer alan eylem/eylem öbeklerine değinmek tartışmayı genişletebilmek açısından yararlı olacaktır.

Gabain (1995), *Eski Türkçenin Grameri* adlı kitapta, *{-(X)D-}* ekini "Fiilden Fiil Yapan Ekler" başlığı altında "Artık canlı değildir, muhtemelen kuvvetlendirme bildirir." tanımıyla vermektedir (s. 58). Gabain *{-(X)D-}* için "artık canlı değil" derken Eski Türkçe dönemini mi yoksa günümüz Türk dillerini mi kastettiği anlaşılamamaktadır. Zaten ekin işlevi için "muhtemelen" diyerek olası bir tanım yapmıştır. "Kuvvetlendirme bildirir" açıklamasıyla *{-(X)D-}*'nin pekiştirme işlevine gönderimde bulunulması bizce de yanlış değil ancak açıklama ekin ulamsal türünü belirlemede yetersiz kalmaktadır. *Çatı* (voice) kavramını kullanmış olsa da aynı belirsizlik Tekin'in, "pekiştirme çatıları eki" tanımında da bulunmaktadır (2003: 93). Gabain (1995) ile Tekin'in (2003) ortak paydaları ise *{-(X)D-}* ekini eylemden eylem türeten bir türetim eki olarak ele almalarıdır. Gabain (1995: 59), eylemden eylem yapan ekler içerisinde gösterdiği *{-(X)k-}* eki için de "kuvvetlendirme" kavramını kullanmıştır. Şen (2015), "Genellikle pekiştirme işlevinde kullanılan bir ektir" biçiminde tanımlamakta ve *çok-* "saldırmak" (< *ço- "saldırıya geçmek"), *onguk-* "iyileşmek" (< ong- "iyi ol-"), *tarık-* "dağılmak" (< tar- "dağıtmak") örneklerini vermektedir. Tekin (2003) ise, bu eki vermekle birlikte hakkında herhangi bir yorum yapmamıştır. Erdal (2004: 434) *{-(X)D-}*'nin orta çatıyı gösterirken *{-(X)k-}* ve *{-lXn-}*'nin *geçişli-olmayan* (anti-transitive) olduğunu söylemektedir. Bu çalışmada *{-(X)D-}*'nin ve ona işlev olarak çok yakın olan *{-(X)k-}*'nin kılınış ve çatı işlevine evrilmeden önce bitmişlik görünüşü işlevini taşıdığı varsayılmıştır. Zamanla ekin tabanla kaynaşması sonucunda bu ek artık bir kılınış ekine dönüşmüş olmalıdır. Çünkü artık geçici sözdizimsel bir işlevden ziyade geldiği eylem tabanlarında kalıcı bir sözlüksel görevin parçası olmuştur. Ek kimi tabanlarda kılınış aktarırken kimi tabanlarda ise çatı ve zaman ulamlarını aktarmaya başlamıştır. Olası tarihsel değişimin izlerine *Sonuç* bölümünde biraz daha ayrıntılı olarak değinilecektir.

Gabain, *{-(X)D-}* için şu sözcüklerden yola çıkarak açıklamalar yapmıştır: *tod-* "doymak" (< *to-; tol- "dolmak" ve top "bütün, hep" var olan *to-'dan gelir). **yod-* "mahvolmak, yok olmak" (yo-d-un "mahvolma"dan böyle bir

kökün varlığına hükmedilebilir). *kod-* "koymak" (< *ko-; kop "hep, bütün"; kon- "konmak" ile karşılaştırılmalıdır) (1995: 58). Tekin (2003), Orhon Türkçesi döneminden geçtiği yerleri de belirterek şu sözcükler üzerinden *{-(X)D-}* ekini örneklendirmiştir: *ıd-* "göndermek" (KT D 6, vb.) < ī- ay. (KT G8, BK K6); *kod-* "koymak, bırakmak, terk etmek" (T2) < *ko- ay.; tod- "doymak" (KT G8) < *to- (krş. tok); *küt-* "beklemek" (Moyun Çor D5) < *küd- < *kū̄- (krş. Uygurca *kü-* "beklemek, korumak, kollamak") (s. 93-94).

Gabain (1995) ve Tekin'in (2003) *{-(X)d-}* eki başlığı altında örnek olarak vermedikleri *{-(X)t-}* ekiyle oluşturulmuş sözcüklerin de aynı ek kapsamında değerlendirilmesi gerekir. İşlevsel benzerlikler göz önünde bulundurulduğunda *{-(X)d-}* ve *{-(X)t-}* eklerini *{-(X)D-}* ekinin altbiçimcikleri olarak ele almak daha doğru olacaktır. *Id-* eyleminin Orhun kitabelerinde *ıd-/ ıt-* biçimindeki ikili görünümü (bk. Şirin 2015: 353) bu savı doğrulayan örneklerden biri olarak verilebilir[3]. *{-(X)D-}* biçimbiriminin *[-t-]* altbiçimciği ile genişletilmiş bazı tabanları şunlardır: *tüket-* "tüketmek, bitirmek" (< tüke- "tükenmek, yetmek, icra etmek"; tükün- "tamamlanmak"; tüketi "tamam"; tükēl "tamam, sağlam"; tükegü "tükenme"), *artat-* "mahvetmek, bozmak (< arta- "mahvolmak, mahvetmek"), *emget-* "tazip etmek, acı vermek" (< emge- "acı vermek"). Hamilton (1998: 199), *kölit-* "gömmek, toprağa sokmak veya koymak" eyleminin aldığı ekle ilgili yaptığı "*köli-*'nin ettirgen ve pekiştirmeli biçimidir" yorumuyla ettirgenlik ile pekiştirme işlevi arasında bir bağlantı kurmuş olmaktadır. Böylece söz konusu yorum, Türkçede görünüş ile ettirgenlik ulamları arasında güçlü bir kökendeşlik olabileceğine ilişkin çıkarımımıza katkıda bulunmuş olmaktadır.

Bütünce üzerine yapılacak çözümlemede tarihsel sıra izlenerek Eski Türkçenin ilk dönemi olan *Orhon Türkçesi* örneklerinden başlanacaktır. Tarihsel sıra farklı olsaydı bile *{-(X)D-}* eki ile ilgili en fazla ipucunun yer aldığı Orhon Türkçesi dönemi örneklerinden başlamak gerekirdi. Örnekleri incelemeden önce örneklerin alındığı anlatı metinlerini tanıtıcı birkaç söz söylemek yararlı olacaktır. Talat Tekin (1998), Orhon Yazıtlarının İkinci Doğu Kağanlığının birinci elden yani Bilge Kağan ile devlet adamı Tunyukuk tarafından yazılan bir askerî tarih niteliği taşıdığını söylemektedir. Ancak Orhon Yazıtları yalnızca siyasi ve askerî olayların oluş sırasıyla öykülendiği kuru bir savaş tarihi değildir. Aynı zamanda Türkçenin en eski ve en güzel hitabet örneklerini de içermektedir (Tekin 1998: 14). Caferoğlu ise benzer bir biçimde, anıtların bir çeşit siyasi beyanname olduğunu belirtmiştir (1984: 109). Orhun Türkçesi ile ilgili bu kısa bilginin ardından *{-(X)D-}* ekinin geçtiği örnekleri mercek altına alıp çözümlemeler yapabiliriz.

(1ç) tümcesinde *to-* eyleminin yüklem olarak kullanımında herhangi bir tamamlanmışlık anlamı bulunmazken (1d)'de, *{-(X)D-}* ekini alan aynı kökte açlığın bitmesi anlamında bir bitmişlik *tod-* "doy-" söz konusudur. Bitmişlik aynı zamanda anlık ortaya çıkan doymuş olma durumunun başlangıcına gönderimde bulunur. Smith'in (1997) kılınış tasnifinde ortaya koyduğu değiştirgenler açısından bakıldığında bitmişlik için *[+ereklik]* diyebiliriz. Doymak öncesinde *yemek ye-* sürecini içerdiğinden *[+devinim]* özellikli bir olayın parçasıdır. Buna karşın olay *[-sürerlik]* özelliğinden dolayı *başarım* değil *erişme* kılınışı ile etiketlenmelidir. *Tod-* eylemindeki [-sürerlik] *kapıyı çal-* eyleminde olduğu gibi yinelenebilirlik içermediğinden *anlık gerçekleşim* kılınışı içerisinde de değerlendirilemez. Söz gelimi, *On dakika boyunca durmadan kapıyı çaldı* tümcesi dilbilgiseldir ancak *On dakika boyunca durmadan doydu* tümcesi anlam açısından dilbilgisidışıdır. Günümüzdeki *doy-* eylemi de aslında *tod-* eylemiyle aynı sözcüktür ve eşdeğer bir kılınış aktarmaktadır. Başkalaşım yalnızca artzamanlı sesbilimsel farklılıklarla sınırlı kalmıştır. Şöyle ki sözcük başındaki [t] sesi [d]'ye sözcük sonundaki [d]'ler [y]'ye dönüşmüştür: *(ET) tod- > (TT) doy-*.

(1) a. Ötüken yir olur-up arkış tirkiş ı-sar neŋ buŋ-uğ yok
Ötüken yer otur-UL kervan gönder-ŞART hiç sıkıntı-BEL yok

b. Ötüken yış olur-sar beŋgü il tut-a olur-taçı sen
Ötüken dağ otur-ŞART ebedi (devlet sahibi ol-)UL otur-GEL 2.k.t.

c. Türük bodun tokurkak sen
Türk halk tok gözlü 2.k.t.

ç. Āç-sık *to-sık* ö-mez sen
aç-OR doy-OR düşün-(GEN/ŞİM OLUM) 2.k.t.

d. bir *to-***d-***sar* āç-sık ö-mez sen (**KT G 8**)
Bir doy-?-ŞART aç-OR düşün- (GEN/ŞİM OLUM) 2.k.t.
"*(a) Ötüken topraklarında oturup (buradan Çin'e ve diğer ülkelere) kervanlar gönderirsen, hiç derdin olmaz. (b) Ötüken dağlarında otururs*an *sonsuza kadar devlet sahibi olup*

[3] *{-(X)D-}* ekinin /d/ sesli altbiçimciği daha çok kılınış olarak kalıplaşan tabanlarda görülmektedir. Söz gelimi *ıd-* "göndermek", *kıd-* "öldürmek", *kod-* "koymak", *tod-* "doymak" bunlardan bazılarıdır. /t/ sesli altbiçimcikler ise ekseriyetle çatı işleviyle yoluna devam etmiştir. Dolayısıyla Türkçenin dizgesi aynı ek üzerinde gerçekleştirdiği ses farkıyla işlevsel farklılığı belirginleştirmeye çalışmıştır.

hükmedeceksin. (c) (Ey) Türk halkı, (sen) tok gözlüsün: (ç) Açlığı tokluğu düşünmezsin; (d) bir (de) doyarsan açlığı (hiç) düşünmez."

(1a)'da en yalın biçimiyle görülen *ı-* "gönder-" eyleminin *{-(X)D-}* ile genişlemiş biçimini (2ç)'de gözlemliyoruz. *{-(X)D-}* için alanyazında eylemin anlamını tamamen değiştirmeyip pekiştirme işlevini gerçekleştirdiği söylenmekteydi. Bu da türetim eki olarak değerlendirilmesinin yanlış olabileceğini akla getirmektedir. Bu noktada, bu ek eğer türetim eki olarak değerlendirilmeyecekse dilbilgisel olarak hangi işlevi yerine getiriyor sorusu akla gelmektedir. Çünkü çekim biçimbirimleri sırtlarında dilbilgisel ulamları taşırlar. Bize göre *ıd-/ıt-* eylemindeki *{-(X)D-}* kılınış işlevine dönüştüğünden türetimsel bir ek olarak değerlendirilmelidir. İlgili örneklerde bu konu ayrıntılı olarak yeniden ele alınacaktır.

(1d)'deki *tod-* çekiminde olduğu gibi *{-(X)D-}* ekinin (2ç)'de de *[+devinim]*, *[+ereklik]* ve *[-sürerlik]* özelliklerini taşıdığı anlaşılmaktadır. *[-sürerlik]* olayın *anlık* gerçekleştiğini anlatmaktadır. Bu durumda *ıt-* eylemi *tod-* gibi *erişme* kılınışını aktarmaktadır. Buna koşut *ıttı* yüklemini "gönderdiler" değil de "gönderiverdiler" diye anlık işlevini vurgulayarak çevirmek mümkündür. Böylesine bir çeviri anlam kaybına neden olmamaktadır. Hatta metin bağlamı düşünüldüğünde "gönderiverdiler" anlamının daha uygun olduğu söylenebilir. *{-(X)D-}* ekinin *erişme* kılınışı bildirdiğine ilişkin bir başka kanıt ise kesin geçmiş zamanla kodlanmış bir yüklemde yer almasıdır. Başka örneklerde de bu durumun bir tutarlılık arz ettiği görülecektir. Öte yandan *tod-* ve *ıd-/ıt-* eylemindeki *{-(X)D-}* eki başlangıçta görünüş ekiyken Eski Türkçe döneminde artık dilbilgiselliğini yitirerek kılınış işlevini kazanmıştır. Bunun nedeni, eklendiği tabandan ayrılamayacak kadar eylemin içkin anlamıyla kaynaşmasıdır.

(2) a. Men beŋgü taş tik-di-m
Ben ebedi taş dik-GEÇ-1.k.t.
b. Tabgaç kağan-ta bedizçi kel-ür-tü-m, bedizet-ti-m
Çin hakan-ÇIK heykeltıraş gel-ETT-GEÇ-1.t.k. süslet-GEÇ-1.k.t.
c. Men-iŋ sab-ım-ın sı-ma-dı
Ben-TDE söz-(1.k.t.İYE)-BEL kır-OLUM-GEÇ
ç. Tabgaç kağan-ıŋ içreki bedizçi-ğ *ı-**t**-tı* (**KT G 11-12**)
Çin hakan-TDE has sanatçı-BEL gönder-?-GEÇ
"*(a) Ben ebedi taş diktim, (b) Çin hakanından ressam ve heykeltıraşlar getirttim, (Kül Tegin'in türbesini) süslettim. (c) (Çinliler) benim sözümü kırmadılar (ve) (ç) Çin hakanının has (saraya mensup) sanatçılarını gönderdiler/gönderiverdiler.*"

(3c) ve (3ç) örneklerinde eğik yazı ile yazılmış yüklemlerde *{-(X)D-}* ekinin anlık işlevi ve içkin anlamında doğal bir son nokta içermesi *erişim* aktardığını net olarak ortaya koymaktadır. Bunu, Talat Tekin'in örneklerin altına yatık yazıyla verdiğimiz çevirisi de kanıtlamaktadır: *ıçgınu ıdmış* "çıkarıvermiş" ve *yitürü ıdmış* "kaybedivermiş".

(3) a. Tabgaç bodun tebliğ-i-n kürlüğ-i-n üçün
Çin halk hilekâr-3. 1.k.t.İYE-BEL sahtekâr-3.k.t.İYE-BEL için
b. inili eçili kikşür-tük-i-n üçün
erkek kardeş ağabey (birbirine düşür-)-OR-3.k.t.İYE-BEL için
c. Türük bodun, ille-dük il-i-n *ıçgın-u ı-**d**-mış*
Türk halk kur-OR devlet-3.k.t.İYE (elden çıkar-)-UL gönder-?-GEÇ
ç. Kağanla-duk kağan-ı-n *yitür-ü ı-**d**-mış*
Tahta oturt-OR hakan-3.k.t.İYE-BEL yitir-UL gönder-?-GEÇ
d. Tabgaç bodun-ka beğler urı oğl-ı-n kul bol-tı
Çin hakan-YÖN beyler erkek çocuk kul ol-GEÇ
e. Türük beğler Türük āt-ı-n *ı-**t**-tı* (**KT D 6-7**)
Türk beyler Türk ad-3.k.t.İYE bırak-?-GEÇ
"*(a) Çin halkı hilekâr ve sahtekâr olduğu için, (...) (b) erkek kardeşlerle ağabeyleri birbirlerine düşürdüğü için, (c) Türk halkı, kurduğu devletini elden çıkarıvermiş. (ç) Tahta oturttuğu hakanını kaybedivermiş. (d) (Bu yüzden) Çin halkına, bey olmaya lâyık erkek evlâdı kul oldu. (...) (e) Türk beyleri Türk unvanlarını bıraktı.*"

Günümüz Türkçesinde *ıçgınu ıdmış* yapısının eşdeğeri *çıkarıvermiş* çekimidir. *çıkarıver-* eylemi ünlülü ulaç eki olan *{-˚I}* ile yardımcı eylem olarak değerlendirilen *ver-* eyleminden oluşmuştur[4]. Öte yandan *ıçgınu ıdmış* eyleminde *ıd-* eylemi *ver-* eylemi gibi yalın bir taban görünümü sergilememektedir. En azından *ı-* eyleminin *{-(X)D-}* ekiyle genişlediği daha açıktır. Ulaçlı bileşik eylem yapısı içerisinde olmadan *ı-* eylemi *{-(X)D-}* eki ile

[4] Alanyazında *eylem + ünlülü ulaç + yardımcı eylem* birlikteliğinden oluşturulan bileşik eylemler *ulaçlı birleşik eylem*, *kurallı birleşik eylem*, *tasvir fiilleri* (converbs) gibi terimlerle anılmaktadır.

kılınışı aktarabilmektedir. Buna karşın *ver-* eylemi ünlülü ulaçla oluşturduğu *{-Iver-}* yapısıyla *[-sürerlik]* yani anlık kılınışını aktarabilmektedir[5].

(2ç) ve (3e) yüklemlerinde olduğu gibi, (4c)'de yer alan yüklemde *{-(X)D-}* ekini alan eylem kesin geçmiş zamanla kodlanmıştır. *{-(X)D-}*'nin *[+ereklik]* ve anlık bildirdiği hâlde kesin geçmiş zamanın kullanılması "fazlalık bir kodlama" değerlendirmesi içerisinde bir çelişki gibi görülebilir ancak bu, *{-(X)D-}* ekinin geçmişinden kalan bitmişlik görünüşüyle koşut ve bakışımlıdır. Gözlenen bu olgu yüklemdeki kılınış ve zamanın işlevsel benzerlik nedeniyle birbirlerini pekiştirmesi olarak okunabilir.

(4) a. yablak kişi er[….] alp er biz-iŋ-e teğ-miş er-ti
Kötü kişi adam cesur adam biz-TDE-YÖN hücum et-GEÇ i-GEÇ
b. antağ öd-ke ökün-üp
Böyle zaman-YÖN üzül-UL
c. Kül Tigin-iğ az er-in *ir-tür-ü ı-**t**-tı-mız*
Kül Tigin-BEL az er-ZE er-ETT-UL gönder-?-GEÇ-1.k.ç.
ç. Uluğ sünüş sünüş-miş (**KT D 39-40**)
büyük savaş savaş-GEÇ
"*(a) Kötü kişiler […] cesur erler bize hücum etmişlerdi. (b) (Kötü şartların hep bir araya geldiği) böyle bir zamana hayıflanıp (c) Kül Tigin'i az (miktarda) er ile ulaştırıp gönderdik. (ç) Büyük savaş savaşmış.*"

(5b)'de *{-(X)D-}* ekinin kattığı *erişme* işlevi, sürerli yapılan bir eylemin kesintiye uğradığını göstermekte, aynı zamanda başlangıç içeren bir son noktaya gönderimde bulunmaktadır. Böylece yapılan işin ("kervan göndermek") sekteye uğraması *{-(X)D-}* ekinin kılınış işlevine ayna tutmaktadır. *Erişme* işlevini pekiştiren bir diğer ulam ise yüklemde kodlanan olumsuzluktur. Bu da olumsuzluk ulamının kılınış ve görünüş olgusuna yön verecek kadar güçlü bir unsur olabileceğine ilişkin bir örnektir.

(5) a. Yeğirmi yaş-ım-a Basmil Iduk Kut uğuş-um bodun er-ti
yirmi yaş-(1.k.ç.İYE)-BUL Basmil Iduk Kut halk-(1.k.t.İYE) i-GEÇ
b. Arkış *ı-**d**-maz* tiyin süle-di-m k[….]
kervan gönder-?-(GEN/ŞİM OLUM) diye sefer et-GEÇ-1.k.t.
c. içger-ti-m (**BK D 25**)
bağımlı kıl-GEÇ-1.k.t.
"*(a) Yirmi yaşımda, Basmil Iduk Kut'u akraba kavmim idi, (b) "Kervan göndermiyor" diye sefer ettim …….. (c) bağımlı kıldım.*"

(6b)'de eksik bir bölüm olduğu için bağlamın derinliğine ulaşılamamaktadır. Ancak, *ıd-* eyleminin emir/istek kipiyle kullanılmış olması diğer örneklere nazaran şaşırtıcıdır.

(6) a. [Türük] beğler [bodun anç]a sakın-ıŋ, ança bil-iŋ
Türk beyler halk şöylece düşün-(2.k.ç.EM) şöylece bil-(2.k.ç. EM)
b. Oğuz bo[dun ……..]d *ı-**d**-ma-yın* tiyin süle-di-m
Oğuz halk gönder-OLUM-(1.k.t. EM) diye sefer et-GEÇ-1.k.t.
c. Eb-i-n bark-ı-n boz-du-m (**BK D 33-34**)
Ev-(3.k.t.İYE)-BEL boz-GEÇ-1.k.t.
"*(a) Türk beyleri (ve) halkı şöylece düşünün (ve) şöylece bilin: (b) Oğuz halkı ..... göndermiyeyim diye sefer ettim, (c) (Oğuz halkının) evini barkını bozdum.*"

Erişme kodlayıcısı olan *{-(X)D-}* ekinin güçlü anlık aktarıcısı *{-(y)Ip}* ulaç eki ile olan güçlü eşdeğerliği yani birbirlerini işlev olarak destekleme durumu (7b)'de kendini göstermektedir. *{-(y)Ip}* ulaç ekinin bitmişlik ve anlık hususundaki anlam ve işlev desteği *erişme* kılınışının *[-sürerlik]* özelliğiyle koşutluk göstermektedir.

(7) a. Tokuz Oğuz bodun yer-i-n sub-ı-n
Dokuz Oğuz halk yer-(3.k.t.İYE)-BEL su-(3.k.t.İYE)-BEL
b. *ı-**d**-ıp* Tabgaç-garu bar-dı (**BK D 35**)
bırak-?-UL Çin-YÖN git-GEÇ
"*(a) Dokuz Oğuz halkı yerini yurdunu (b) bırakıp Çin'e doğru gitti.*"

(8b)'de *ıttım bardı* "gönderdim, gitti" eylemleri bir arada, biraz dolaylı da olsa, "gönderiverdim" gibi de

[5] *{-Iver-}* yapısıyla oluşturulabilen bütün eylemlerin TDK'nın *Güncel Türkçe Sözlüğü*'nde yer alması tabanla kalıplaşmasının yani sözlükselleşmenin ağır bastığına bir kanıt olarak gösterilebilir.

çevrilebilir. Ancak, bildiğimiz anlamda bir ulaçlı bileşik eylem yapısı söz konusu değildir. Öyle olsaydı *ıtıp bardı* eylem yapısına benzer bir yapının olması beklenirdi. Yine de günümüz Türkçesi odağında düşünüldüğünde "gönderdim, gitti" dizilimi "vurdum öldü" yapısına benzeyen "gönderdim gitti" biçiminde bir okumayla birden fazla eyleme ya da tümceye yayılmış anlık bir işlevi hatırlatmaktadır.

(8) a. Birye Karluk bodun tapa süle-Ø te-p
Güneyde Karluk halk doğru sefer et-(2.t.k. EM) de-UL
b. Tudun Yamtar-ığ *ı*-**t**-*tı*-*m* bar-dı (**BK D 40**)
Tudun Yamtar-BEL gönder-?-GEÇ-1.t.k. git-GEÇ
"*(a) 'Güneyde Karluk halkına doğru sefer et!' diye (b) Tudun Yamtar'ı gönderdim, gitti.*"

Günümüz ölçünlü Türkçesinde yer almasa da (9c)'de yer alan *ko-* eylemi *koy-* eylemi ile birlikte kullanılmaktadır. *Koy-* eylemi aslen *kod-* eylemidir. Eski Türkçede söz ortası ve söz sonu [d] sesi [y] sesine dönüşmüştür (Erdal 2004, Gabain 1995, Tekin 2003, Tekin ve Ölmez 1999): *ET kod- > TT koy-*. Günümüz Türkçesindeki *ko-* ve *koy-* sözcükleri arasında sözlüksel anlam farkından çok bağlamsal yani kullanım alanı açısından bir fark bulunmaktadır. Eski Türkçe için *ko-* ve *kod-* karşıtlığı kılınış açısından bir karşıtlık taşıyor olmalıdır. *Ko-* eylemi *[+sürerlik]* bir niteliğe sahipken *kod-* eylemi, aldığı *{-(X)D-}* eki ile *[-sürerlik]* özelliği taşıyan *erişme* işlevini aktarmaktadır. Ancak *{-(X)D-}* ekinin tabana ilk eklendiğinde sözlüksel değil sözdizimsel bir ek olarak *[+bitmişlik]* görünüşünü aktardığını zamanla sözlükselleşerek erişme işlevine dönüştüğünü varsayıyoruz. Aynı ek ettirgenlik eki olarak da görev yapıyor olmalı. Ancak dilbilgisel görünüş işlevi ile ettirgenlik işlevinden hangisinin bu ek tarafından daha önce aktarılmaya başlandığına ilişkin başkaca çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır.

(9) a. Türk bodun Tabgaç-ka kör-ür er-ti
Türk halk Çin-YÖN bağımlı ol-GEN i-GEÇ
b. Türk bodun kan-ı-n bul-mayın Tabgaç-da adrıl-tı
Türk halk han-(3.k.t.İYE)-BEL bul-UL Çin-ÇIK ayrıl-GEÇ
c. Kanlan-tı kan-ı-n *ko*-**d**-*up*
han sahibi ol-GEÇ han-(3.k.t.İYE)-BEL ko-?-UL
ç. Tabgaç-ka yana içik-ti (**T B 1-2**)
Çin-YÖN yine bağımlı ol-GEÇ
"*(a) Türk halkı Çin'e bağımlı idi. (b) Türk halkı (kendi) hanını bulamayınca Çin'den ayrıldı; (c) han sahibi oldu; (fakat) hanını bırakıp (ç.) Çine yeniden bağımlı oldu.*"

Eski Türkçenin ikinci dönemi olarak sayılan *Uygur Türkçesi* döneminde ise İyi ve Kötü Kalpli Prens (Kalyanamkara ve Papamkara) masalı incelenmiştir. Acı ve sıkıntı çeken bütün canlılara yardım edebilmek için çok değerli çintemani incisini aramaya giden ve başından çeşitli maceralar geçen bir budist prensin masalıdır. İyilik ve kötülük, kardeş olan iyi kalpli prensle kötü kalpli prens üzerinden karşıtlık oluşturularak aktarılmıştır. İyi ve Kötü Kalpli Prens ile ilgili bu kısa bilgilendirmenin ardından *{-(X)D-}* ekinin geçtiği örnek tümceler üzerinden çözümlemeler yapabiliriz.

Hamilton (1998), (10b)'de yer alan *bért-* eyleminin anlamını şöyle vermektedir: "vurarak sertleştirmek, ezmek, çiğnemek"; *bértet-* eyleminde ise *bért-* eylemine verdiği anlamlardan farklı olarak yalnızca "sıkıştırmak" eklemesini yapmaktadır (s. 175). O hâlde *bért-* eylemine gelen ekin hem dilbilgisel hem de anlamsal olarak ne gibi bir işlevi olabilir sorusu akla gelmektedir. Hamilton, *bértet-* eyleminde söz konusu olanın "*bért-* eylemine gelen -*˚t-* ekiyle yapılmış ettirgen veya pekiştirmeli çatı" olduğunu söylemektedir (1998: 79). Hamilton'un, bu yorumundan yola çıkarak ettirgenlikten bağımsız bir pekiştirme çatısı mı var yoksa pekiştirme ettirgenin bir işlevi mi olarak addedilmiş, tam olarak anlaşılamamaktadır. Eğer, pekiştirme ettirgenliğin anlamsal bir işleviyse, günümüz Türkçesi de dâhil ettirgenliğin bitmişlik görünüşünü taşıyan bir işlevinin olduğu savına bir kapı açılabilir.[6] Öte yandan *bértet-* eylemindeki *{-(X)t-}* ekinin Erdal (2004), Gabain (1995) ve Tekin'de (2003) *{-(X)d-}* yazımıyla gösterilen ekle aynı olduğu yalnızca ses değişim olasılıkları açısından değil, Hamilton'un (1998) "ettirgen veya pekiştirmeli çatı" yorumunda belirttiği işlev açısından da anlaşılmaktadır. Böylece hem *{-(x)t-}* hem de *{-(X)d-}* biçimindeki gösterimlerin gerçekte *{-(X)D-}*'nin yalnızca altbiçimciği olduğu çıkarımı doğrulanmış olmaktadır.

(10) a. Emeri tınlıglar çıgarı eŋir-er, yuŋ eŋir-er kéntir eŋir-er
Sayısız canlılar çıkrık döndür-GEN yün eğir-GEN kenevir eğir-GEN
b. böz *bért-*(e)**t**-*ip* kars tokı-y-ur
bez ör-?-UL yün kumaş doku-GEN (**KP II**)

[6] (18)'de Hamilton'un *tét-* eylemine eklenmiş *{-(X)D-}* biçimbirimi için düştüğü notta yer alan "ettirgenlik veya pekiştirme eki" yorumu da yine tam bir yanıt almayı sağlamamaktadır.

"(a) Pek çok insan çıkrık döndürüyor (ip eğiriyor), yün eğiriyor ve kenevir (kendir) eğiriyor. (b) Bezin dokusunu vurarak sıkıştırıyor ve yün kumaş dokuyorlar."

(11ç) ve (11ğ)'de yer alan *ıd-* eylemi üzerine aldığı *{-(X)D-}* ekiyle daha önceki örneklerde olduğu gibi *erişme* kılınışını aktarmaktadır. Bunu *ıd-* eyleminin taşıdığı *[+devinim]*, *[+ereklik]* ve *[-sürerlik]* özelliklerinden anlamak mümkündür. *Id-* eylemi "göndermek" anlamıyla devinimsel bir işi aktarmaktadır. *[-sürerlik]* özelliğinden anlaşıldığı üzere anlık bir olay aktarmaktadır. Bir şeyi göndermek doğal bir hazırlık içerdiğinden *ıd-* eyleminin kendisi söz konusu hazırlanma işinin doğal sonucu olacaktır. Bu doğal sonuç anlık gerçekleştiğinden ve bununla koşut ilerlemeli bir süreç içermediğinden dolayı *ıd-* eylemi *başarım* kılınış ile etiketlenemez.

(11) a. Ötrü ol avıçka er ıgla-y-u kan-ka ince té-p ötün-ti
sonra o yaşlı adam ağla-UL han-YÖN şöyle de-UL söyle-GEÇ
b. Teŋri-m ne muŋ tak bol-tı kim antag teŋri teg
haşmetli-(1.k.t.İYE) ne sıkıntı ol-GEÇ ki gökyüzü gibi
c. erdini teg ögük-üŋüz-ni ölüm yér-i-ŋe
mücevher gibi sevgili evlat-(2.k.ç.İYE)-BEL ölüm ülke-(1.k.t.İYE)-YÖN
ç. *ı*-**d**-*ur siz* ol taluy suv-ı ertiŋü korkınçıg adalıg
gönder-?-siz o okyanus su-(3.k.t.İYE) sonderece korkunç tehlike
d. ol üküş tınlıglar bar-ıp öl-(ü)gli bir barsar
o pek çok canlılar git-UL öl-OR bir git-ŞART
e. yaragay mu té-p ötün-ti
uygun-GEL mı de-UL söyle-GEÇ
f. uluş barça tégin üçün busanur
ülke bütün prens için üzül-GEN/ŞİM
g. yéme kan ince té-p yarlıgka-dı tıdu u-ma-da-m
Yine han şöyle te-UL buyur-GEÇ engel ol-OLUM-GEÇ-1.k.t.
ğ. Erk-im tüke-me-di erksiz *ı*-**d**-*ur mén* (**KP XXV-XXVII**)
Güç-(1.k.t.İYE) yet-OLUM-GEÇ güçsüz gönder-?-GEN/ŞİM 1.k.t.
"*(a) Bunun üzerine yaşlı adam ağlayarak hana şu sözleri söyledi: (b) 'Haşmetlim, gökyüzü gibi, (c) mücevher gibi sevgili evladınızı ölüm ülkesine (ç) göndermeniz için (nasıl) bir felaket geldi başınıza? Bu okyanusun suyu son derece korkunç tehlikelerle doludur. (d) Pek çok insan oraya gider ve hep ölürler. Bir insan yalnız giderse (e) uygun olur mu bu?' diye sordu. (f) Bütün ülke prens için üzülüyor(du?) (g) Han şöyle bir açıkladı: 'Onu engelleyemedim. (ğ) Gücüm yetmedi ve istemeye istemeye gitmesine izin veriyorum.'*"

(12c)'de yine *{-(X)D-}* ekinin belirli geçmiş zamanla birlikte kullanımıyla karşı karşıyayız. Geçmiş zaman kullanımı *erişme* kılınışıyla uyum göstermekte belki de zaman ve kılınışın birbirini destekleyip güçlendirdiği yani pekiştirdiği bir durum ortaya çıkmaktadır. Eğer *{-DI}* ekinin zaman değil de bitmişlik aktaran bir görünüş eki olduğu iddia ediliyorsa yapılan betimlemede kılınış ile görünüş ilişkisinden söz etmek gerekir. Yani bu durumda dilbilgisel görünüş açısından bitmişlik aktaran *{-DI}*, erişme kılınışı aktaran *{-(X)D-}* ekiyle destekleyici bir ulamsal uyum oluşturmaktadır yorumu ortaya çıkar. Bu uyum kılınış-görünüş uyumu biçiminde adlandırılabilir.

(12) a. ol ödün kaŋ-ı kan uluş bodun ıgla-y-u sıkta-y-u
o sırada baba-(3.k.t.İYE) han ülke halk ağla-UL inle-UL
b. edgü ögli tégin-ig uzat-ı öntür-üp
İyi huylu prens-BEL eşlik et-UL uğurla-UL
c. taluy-ka *ı*-**d**-*tı*-*lar* (**KP XXX-XXXI**)
okyanus-YÖN gönder-?-GEÇ-3.k.ç.
"*(a) Bu sırada babası han ve tüm halk ağlayıp sızlanarak (b) İyi Düşünceli Prensi uğurlayarak (c) okyanusa gönderdiler.*"

(13b)'de, (12c)'de olduğu gibi yine bir *{-(X)D-}* + *{-DI}* biçiminde formüle edilebilecek ek birleşimi ve işlevsel uyum söz konusudur. Aynı uyumu; (14ç), (15b), (15ç), (16ç)'de de görülmektedir. Ancak, (12c)'de *{-(X)D-}* eki ulaçlı bileşik eylem yapısında yer alan bir yardımcı eylem içerisinde değilken (13b), (14ç) ve (15ç)'de durum tam tersidir.

(13) a. Ötrü kadaş-ı ayıg ö-gli tégin-ig ötle-p
sonra kardeş-(3.k.t.İYE) kötü huy-OR prens-BEL öğütle-UL
b. kémi tutuz-up yantr-u *ı*-**d**-*tı* (**KP XXXV**)
gemi emanet et-UL geri döndür-UL gönder-?-GEÇ

"*(a) Daha sonra kardeşi Kötü düşünceli Prense öğütler verip (b) gemiyi ona bırakarak geri gönderdi.*"

(14) a. Lö kan-ı ince té-p yarlıgka-dı
ejderha han-(3.t.k.iye) şöyle de-UL buyur-GEÇ
b. yaragay öŋre yéme bodısavatlar munçulayu
yara-GEL eskiden yine bodhisattvalar böylece
c. erdini poşı-ka kel-miş-i bar ér-ti
mücevher bağış-YÖN gel-ORTAÇ-(3.t.k.iye) var i-GEÇ
ç. alku-ka bér-ip *ı*-**d**-*tı-mız*
hepsi-YÖN ver-UL gönder-?-GEÇ-1.ç.k.
d. siziŋe yéme bér-gey biz (**KP XLVIII-XLIX**)
Size yine ver-GEL biz
"*(a) Ejderhalar hanı şöyle buyurdu: (b-c) 'Olsun! ('Uygundur'). Eskiden mücevheri bağış olarak istemek için gelen bodhisattva'lar oldu. (ç) Hepsine bunu verip geri gönderdik; (d) size de vereceğiz.*"

Hamilton (1998), (15b)'de *kölit-* "gömmek, toprağa sokmak veya koymak" eyleminin Anadolu Türkçesinde *göli-* olarak tanıklanan *köli-* eyleminin ettirgen veya pekiştirme işlevli biçimi olduğunu söyleyerek bu çalışmada görünüş ile çatı arasında kurulmaya çalışılan bağıntıya katkı sağlayacak bir yorum yapmış olmaktadır.

(15) a. Buka-sı aşnu ön-üp tégin-ig yumburu yatgur-up
boğa-(3.t.k.iye) önünde ilerle-UL prens-BEL top gibi yatır-UL
b. tört adak-ı-n iŋle-y-ü *köli*-**t**-*di* tur-dı
dört ayak-(3.t.k.iye)-BEL çiğne-UL göm-GEÇ dur-GEÇ
c. Sürüg ud kamag ön-tükte til-i-n yalga-p
Sürü sığır hepsi ilerle-UL dil-(3.t.k.iye)-ARAÇ yala-UL
ç. ekki közinteki sış-ı-n al-ıp *ko*-**d**-*tı* (**KP LXV-LXVI**)
İki gözündeki şiş-(3.t.k.iye)-BEL koy-?-GEÇ
"*(a) Boğa(sı?) ileri doğru atılarak prensi yuvarlayıp, bir burgu hareketiyle yere yatırıp, (b) dört ayağını toprağa iyice gömüp (onun üzerinde) durdu. (c) Sığır sürüsü tamamen geçip gittikten sonra onu diliyle yalayarak, (ç) iki gözüne batmış olan şişleri çıkarıp attı.*"

(16) a. ötrü tégin ol béş yüz koltguçılar-ag
sonra prens o beş yüz dilenciler-BEL
b. aş-ı-n suv-ı-n ton-ı
aş-(3.t.k.iye)-BEL su-(3.t.k.iye)-BEL giyecek-(3.t.k.iye)
c. etük-i kop tüketi kıl-tı
Ayakkabı-(3.tk.iye) hep eksiksiz sağla-GEÇ
ç. barça-ka humaru sav *ko*-**d**-*tı* (**KP LXXV-LXXVI**)
Hepsi-YÖN veda söz söyle-?-GEÇ
"*(a) Sonra prens beş yüz dilenciye (gereksinim duydukları) (b) gıda, su, giyecek ve (c) ayakkabıları, her şeyi eksiksiz sağladı. (ç) Hepsine veda (teselli veya son dilek) sözleri söyledi.*"

Eski Türkçe döneminden sonra yazılmış metinlere bakıldığında *ıd-* eyleminin ulaçlı bileşik eylemlerde yardımcı eylem veya bileşiğin temel eylemi gibi kullanıldığı görülmektedir. Ata'nın (1997) yayımladığı *Kısasü'l-Enbiyâ* adlı eserde geçen *yiber-* "göndermek" ve *iber-* "göndermek, yollamak" eylemlerinde; Karamanlıoğlu'nun (1989) yayımladığı *Gülistan Tercümesi* adlı eserde *ıya bir-* "göndermek" ve *birip-i-/y-* "göndermek" eylemlerinde *ıd-* eyleminin bileşik eylemlerde kullanılan biçimlerine rastlanmaktadır. Günümüze gelindiğinde ise Kırgızcada görülen *iy-* yardımcı eyleminin *ıd-* eylemiyle ilişkisi olduğu anlaşılmaktadır. Tan (2010) Kırgızcadaki *iy-* eyleminin kararlılık, kesinlik ve tezlik anlamlarını katan bir yardımcı eylem olduğunu, Eski Türkçede ise bir şeyi tamamen yapmak anlamında kullanıldığını aktarmaktadır. Kırgızcada, yalnızca *{-(X)p}* ulacıyla kullanılan bu yardımcı eylem olduğunu söyleyen Tan, Verbitsky'nin (1870: 57-58) bu eylem için temel eylem olarak "göndermek, bırakmak" anlamlarında kullanıldığını Kırgızcada ise ulaçlı bileşik eylemlerde yardımcı eylem olduğunda, belli bir beklemeye sebep olan engelin ardından hareketin aniden ve olağan dışı bir şekilde başladığını bildirmede kullandığını aktarmaktadır. Tan, aynı eylemin Azericede *äy-*; Başkurtça, Kazakça, Tatarcada *iy-*; Özbekçede *eg-*; Türkmencede *iğ-*; Uygurcada ise *äg-* biçiminde görüldüğünü belirtmektedir (2010: 122).

5. SONUÇ

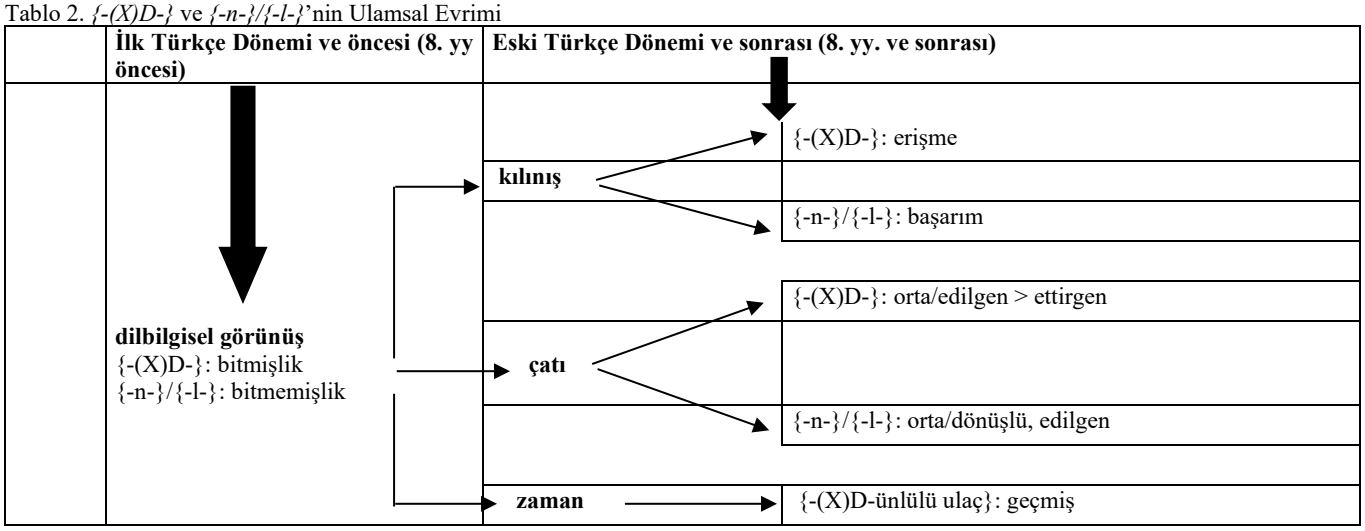
{-(X)D-} ekinin işlevine ilişkin yapılan bu çalışmada ortaya çıkan bulguların günümüzdeki eylemcil ulamlardan

kip, zaman ve görünüş üzerine yapılan tartışmalara katkı yapabileceğine Giriş bölümünde değinilmişti. İleride yapılacak çalışmalara katkı anlamında kısaca bunlardan söz edilebilir. İlki günümüz Türkçesinde *{-DI}* ekinin zaman mı yoksa görünüş mü bildirdiğiyle ilişkilidir. İkincisi ise, kip, zaman ve görünüş ulamlarının Türkçedeki sıralanışına ilişkin kanıtlar sunmasıdır. Sonuncusu ise, çok daha ayrıntılı araştırmalar gerektiren ve ulaşılacak sonuçlarla Türkçedeki eylemcil ulam araştırmalarına yeni boyutlar getirecek olan çatı ile kip, zaman ve görünüş ilişkisidir.

Bir başka ilginç nokta ise eklerin işlevlerinden yola çıkıldığında başka bir eke dönüşme sürecinin, elde yeterli veri olmasa bile sezdirimsel olarak fark edilebilmesidir. *{-(X)D-}*'nin bir görünüş ekiyken *{-(X)t-}* biçimine bürünerek orta/edilgen ve daha sonra da ettirgen çatı işlevini kazanması varsayımı buna örnek olarak gösterilebilir. Yine bu çalışmada bitmişlik görünüşü taşıdığı varsayılan *{-(X)k-}* ekinin bitmişlik işlevini anlamsal olarak kaybetmeden ortaç ekine dönüşmesi her ne kadar dilsel bir aykırılık ("anomali") süreci gerektirse de[7] işlevsel devamlılığın bir örneği olması açısından değerlidir. Ortaç ekine dönüşen *{-(X)k-}* ekinin zamanla eylemden ad ve yüklem olarak kullanımları ortaya çıkmış olmalıdır. Bunu *{-mIş}* gibi diğer ortaçların işlevsel dallanmalarına bağlı olarak söylüyoruz. Bir adlaştırıcıya dönüşen *{-(X)k-}* ekiyle ilgili şu örnekleri ele alabiliriz: *süzük* "temiz, arı" (<süz- "süzmek, temizlemek"), *ıduk* "gönderilmiş, kutlu, mukaddes" (ıd- "göndermek"), *bark* "bina, anıt-mezar" (<*barı- "inşa etmek, yapmak"), *bädük* "büyük" (<bädü- "büyümek"), *tok* "tok" (<*to- "doymak"). Tekin'in (2003: 90), bu ek hakkındaki, "eylem sonucu adlar ve nitelikler türetir" ifadesi varsayımımızı dolaylı da olsa desteklemektedir. Günümüzde adlaştırıcı olarak eklendiği eyleme kattığı bitmişlik işlevinin yakın işlevlere dönüşmüş olsa da temelde hâlâ yaşadığı anlaşılmaktadır: *kes-(i)k*, *bit-(i)k*, *gid-ik*, *sap-(ı)k*, *kaç-(ı)k*, *bat-(ı)k*[8].

Türkçeye ilişkin en eski metinlerden derlenen çekimli eylemlerin işlevsel sezdirimlerinden yola çıkıldığında *{-(X)D-}* ve onunla işlevsel karşıtlık oluşturan *{-n-}*/ *{-l-}* eklerinin eylemcil ulamlar açısından bir noktaya kadar benzer bir süreç izlediği ama sonradan yollarının farklı ulamlara doğru evrildiği anlaşılmaktadır. *{-(X)D-}* karşısında *{-n-}*/ *{-l-}* ekleri başlangıçta temel olarak *[±bitmişlik]* açısından görünüşsel bir karşıtlık içeriyor olmalıdır. Eski Türkçeden önceki dönemde *{-(X)D-}* ekinin *[+bitmişlik]*, *{-n-}*/ *{-l-}* eklerinin ise *[-bitmişlik]* değiştirgenini taşıdığı Eski Türkçeden günümüze kadar uzanan örnekler üzerinden anlaşılabilmektedir. Başlangıçta dilbilgisel görünüş ulamı kapsamında var olan *[±bitmişlik]* karşıtlığının *öğret-*/*öğren-* (<**ögre-*); *kapat-*/*kapan-* (<**kap-* "kapa-"); *koy-*/*kon-* (<**ko-*); *doy-*/*dol-* (<**to-*) örneklerinde görüldüğü gibi kılınış ulamı kapsamında devam ettiği anlaşılmaktadır. Örneklerdeki ilk eylemler ağırlıklı olarak *erişme* ikinciler ise *başarım* işlevi taşımaktadır. Erişme *[+bitmişlik]*, başarım ise *[-bitmişlik]* görünüşünün kılınış ulamına olan yansıyışıdır. Her ne kadar evrimleri sonradan farklı ulamlara doğru bir süreç izlese de bu eklerin ulama dayalı temel evrimsel süreci İlk Türkçe Dönemi (bu dönem için bk. Akar 2010: 50) ve öncesi dönemden günümüze doğru aşağıdaki gibi bir yol izlemiş olmalıdır.

Tablo 2. *{-(X)D-}* ve *{-n-}*/*{-l-}*'nin Ulamsal Evrimi

Başlangıçta anlık ve *[+bitmişlik]* dilbilgisel görünüşünü yansıtan *{-(X)D-}* eki zamanla kalıplaşıp tabanın anlamıyla kaynaşarak kılınış ulamını aktaran bir eke dönüşmüştür. Türetimsel bir ek gibi sözdizimselliğini yitirerek tabanla

[7] Üzerine aldığı ünlülü ulaç veya benzeri adlaştırıcı bir ekin erimesi böyle bir sonucu doğurmuş olabilir.

[8] Eylemden ad türeten *{-(X)k}* eki ile ilgili kapsamlı bir araştırması bulunan Hirik (2016), bu ekin günümüzde ortaç (*dışa dön-ük insan*), kalıplaşmış sözcük (*uyan-ı-k*, *bat-ı-k*) ve ağızlarda yüklem (*Ahmet eve gel-ik*) olarak kullanımlarına değinmiş kılınış, anlambilimsel edilgenlik ve zaman işlevlerinden söz etmiştir. Hirik, ekin yüklem olarak kullanımlarında zaman işlevi bildirdiğini söylese de bize göre ek yüklemken temel olarak *görünüş* yansıtmaktadır. Söz konusu görünüşün *bitmişlik*, *sonuçsallık* veya *ereklik* işlevlerinden hangisini yansıttığı ayrıca tartışılabilir. Ancak zaman veya kip aktarımı ekin ikinci dereceden dolaylı işlevleri olarak değerlendirilmelidir.

beraber *zihinsel sözlükçe*ye (mental lexicon) girerken genetik kopyaları sözdizimsel niteliklerini aktarmaya devam ederek çatı ve zaman işlevlerini yerine getirmek üzere dilbilgisi yolculuğuna devam etmiştir. *{-(X)D-}* ekinin çatı olarak işlevinin *orta/edilgen > ettirgen* biçiminde bir evrimsel süreç yaşamış olabileceğine ilişkin eski Uygurca metinlerden izler bulunmaktadır. Erdal'ın (2004) bu ekin orta çatı bildirdiğine ilişkin görüşüne yukarıda değinilmişti. Gabain'den (1995) alınan şu sözcükler karşılaştırılabilir: *egir-* "eğirmek, takip etmek, çevirmek, kuşatmak", *egirt-* "takip edilmek"; *bas-* "basmak, mahvetmek", *basıt-* "ezilmek"; *sev-* "sevmek", *sevit-* "sevilmek". Hamilton'un incelediği Budacı İyi ve Kötü Kalpli Prens masalında geçen ve kökü *té-* "demek" olan *tét-* eylemi "dedirmek, adını verdirmek" yanında "denilmek, adlandırılmak" anlamlarıyla orta/edilgen bir okumayı da içermektedir (1998: 222-23):

(17) közün-ür at burhan ög kaŋ *té*-**t**-*ir* (**KP XI**)
Görün-OR unvan Buda anne baba de-EDİL/ORTA-GEN
"Görünürdeki (ete kemiğe bürünmüş) Buddha'ya anne baba denir."

Hamilton, (10b) örneğinin altında yer verilen yorumuna koşut (17)'deki *{-(X)D-}* eki için de "ettirgenlik veya pekiştirme eki" notunu düşmektedir (1998: 223). Tek fark, birinde "ettirgen veya pekiştirmeli çatı" derken diğerinde "ettirgenlik veya pekiştirme eki" demiş olmasıdır.

Ettirgen çatı işlevinin direk orta çatıdan mı yoksa edilgenlikten sonra mı evrildiği konusunda tartışmasız çıkarımlara ulaşmak daha fazla araştırma zeminine ve daha çok metine ihtiyaç duymaktadır. Eski Türkçe döneminden önceye ait metinler elimizde bulunmamaktadır. Buna karşın, eldeki metinlerden yola çıkılarak dilbilgisel süreçlerin nasıl olabileceğine ilişkin birtakım olasılıklar üzerinde durulabilir. Örneğin, Eski Türkçede *{-n-}*/ *{-l-}* eklerinin orta çatı (veya orta-dönüşlü çatı) işlevini aktardığı, edilgenlik işlevinin ise sonradan ortaya çıkmış olabileceğine ilişkin görüşler (bk. Erdem 2000; Sebzecioğlu 2008) bu bağlamda değerlendirilebilir.

Eski Türkçeden günümüze kadar başta Türkiye Türkçesi olmak üzere birçok Türk dilinde geçmiş zaman eki olarak kullanılagelen *{-(X)DI}* ekine ilişkin kökenin yukarıda söz edildiği gibi İlk Türkçe Dönemi ve belki de daha öncesinde *[+bitmişlik]* görünüşünü aktaran *{-(X)D-}* ekine dayanıyor olması güçlü bir olasılık olarak durmaktadır. Dilbilgisel görünüş işlevini aktaran *{-(X)D-}* ekinin kesin geçmiş zaman eki olan *{-(X)DI}* ekine dönüşmesi tek bir olasılık içermektedir[9]. Eylemden yeniden eylem tabanı oluşturan *{-(X)D-}* eki üzerine ünlülü bir ulaç alarak *{-(X)DI}* yapısını oluşturmuştur. Bu yapı *{-(X)D-} + ünlülü ulaç > {-(X)DI}* biçiminde formüle edilebilir. O hâlde, *{-(X)D-}*'nin evrimsel süreç açısından izlediği yollardan biri Tablo 3'teki gibi çizgisel olabilir.

Tablo 3. *{-(X)D-}*'nin Ulamsal Evrimi (I)

	İlk Türkçe Dönemi ve öncesi (8. yy öncesi)	**Eski Türkçe Dönemi ve sonrası (8. yy. ve sonrası)**
	dilbilgisel görünüş →	kılınış > çatı (orta/edilgen > ettirgen) > zaman (kesin geçmiş)

{-(X)D-}'nin ulamsal evrimi Tablo 4'te görüldüğü gibi yalnızca kılınışa kadar ortak bir çizgide yol almış ancak sonrasında çatı ve zaman açısından ayrılarak iki farklı koldan ilerlemiş olabilir. Yani *{-(X)D-}* görünüş ekinin bir kopyası kılınış işlevine dönüşerek kalıplaşırken bir kopyası çatı, bir diğer kopyası ise zaman olarak yoluna devam etmiştir. Bu doğru bir gözlem ve çıkarımsa *{-(X)D-}*'nin (özellikle /t/ sesli altbiçimciklerinin) ettirgenlik işlevi aktarırken kimisinin kalıplaşarak kılınış ekine dönüştüğü gözlemi sürecin aşamaları açısından zayıf bir varsayım olarak kalacaktır. Dolayısıyla bu çalışma *{-(X)D-}*'nin kılınış, çatı ve zaman işlevlerini tek bir işlevsel köke dayandırmaktadır: *[+bitmişlik] görünüşü*.

Tablo 4. *{-(X)D-}*'nin Ulamsal Evrimi (II)

	İlk Türkçe Dönemi ve öncesi (8. yy öncesi)	**Eski Türkçe Dönemi ve sonrası (8. yy. ve sonrası)**
		çatı: orta/edilgen > ettirgen
	dilbilgisel görünüş → {-(X)D-}: bitmişlik	**kılınış:** erişme
		zaman: kesin geçmiş zaman

{-l} ve *{-n-}*'nin dilsel evriminin ise *görünüş > kılınış* sürecinden sonra çatı ile sınırlı kaldığı anlaşılmaktadır.

[9] *{-(X)D-}* biçimbiriminin üzerine üçüncü tekil iyelik ekini alarak zaman ulamına evrildiği başka bir olasılık olarak düşünülebilir. Nitekim bunu düşündüren sezdirimsel örnekler bulunmaktadır. Örneğin, Uygur metinlerinde geçen *kel-miş+i bar érti* (KP XLIX) kullanımı *kel-(i)t+i bar érti* gibi bir yapının oluşabileceğine ilişkin bir kanıt sunabilir. Bu durumda *{-(X)D-}* biçimbiriminin gerçekte *{-(X)D}* gösterimiyle sunulabilecek eylemden ad tabanı oluşturan ve bitmişlik işlevi taşıyan bir eylemsi eki olduğunu varsaymak gerekmektedir. Ancak birbirinden farklı *{-(X)D-}* ve *{-(X)D}* eklerini aynı ek olarak değerlendirmemizi sağlayacak bir kanıt söz konusu değildir. Çünkü *{-(X)D-}*'nin eylemi adlaştıran bir eylemsi ekinden farklı olarak eylemden yine eylem tabanı oluşturan bir ek olduğu açıktır. Farklı eklerden söz ediyorsak *{-(X)DI}* zaman ekinin *{-(X)D}* gibi bir eylemsi ekinden geldiğini ve *{-(X)D-}* ile bir bağıntısının olmadığını düşünmek durumundayız.

Bunun yanında bu ekler Tablo 5'te görüldüğü üzere çatı açısından iki farklı koldan ilerlemiştir.

Tablo 5. *{-l-}* ve *{-n-}*'nin Ulamsal Evrimi

	İlk Türkçe Dönemi ve öncesi (8. yy öncesi)	**Eski Türkçe Dönemi ve sonrası (8. yy. ve sonrası)**
		çatı: orta/edilgen ve dönüşlü
	dilbilgisel görünüş {-n-}/{-l-}: bitmemişlik	**kılınış:** başarım
		çatı: orta/dönüşlü ve edilgen

Bu çalışmadan çıkan bir başka sonuç Türkçede ister dilbilgisel görünüş isterse de kılınış açısından *[-sürerlik]* veya anlık terimiyle gönderimde bulunulan değiştirgenin betimleme ve çözümlemelerde mutlaka ele alınması gerekliliğidir. Türkçede anlık yalnızca *bitmişlik* (perfective) veya *ereklik* (telic) altında değerlendirilmeyecek kadar bağımsız olarak kodlanan bir görünüş türüdür. Doğrudan anlık aktaran *{-Iver-}*, *{-Ayaz-}* gibi bileşik yapıların varlığı Türkçenin bu değiştirgene verdiği önemi göstermesi açısından önemli bir kanıt sunmaktadır.

KAYNAKÇA

Akar, A. (2010). Türk Dili Tarihi, Ötüken Neşriyat, İstanbul.

Ata, A. (1997). Nâşırü'd-dîn bin Burhânü'd-dîn Rabgûzî: Kışaşü'l-Enbiyâ (Peygamber Kıssaları), Türk Dil Kurumu, Ankara.

Ata, A. ve Tulum, M. M. (2011). Uygur Türkçesi (ed. Gürer Gülsevin ve Mehmet. M. Tulum), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.

Biber, D. (1989). "A Typology of English Texts", Linguistics, 27: 3-43.

Bussmann, H. (1996). Routledge Dictionary of Language and Linguistics, Routledge, London and New York.

Caferoğlu, A. (1968). Eski Uygur Türkçesi Sözlüğü, Türk Dil Kurumu, Ankara.

Caferoğlu, A. (1984). Türk Dili Tarihi, Enderun Kitabevi, İstanbul.

Comrie, B. (1976). Aspect, Cambridge University Press, Cambridge.

Doğru, F. (2020). "Kılınış", Türkçede Dilbilgisel Ulamlar (ed. Erdoğan Boz), ss. 3-34, Gazi Kitabevi, Ankara.

Ercilasun, A.B. (2004). Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi, Akçağ, Ankara.

Erdal, M. (1991). Old Turkic Word Formation: A Functional Approach to the Lexicon (Vol. II), Otto Harrassowitz, Wiesbaden.

Erdal, M. (2004). A Grammar of Old Turkic, Brill, Leiden, Boston.

Erdem, M. (2000). "Historical Development of Reflexive, Reciprocal, Causative and Passive in Turkish", Doktora Tezi, The University of Manchester, Manchester.

Gabain, A. von (1995). Eski Türkçenin Grameri (çev. Mehmet Akalın), Türk Dil Kurumu, Ankara.

Gedik, S. (2009). Türk Dilinin Tarihi Gelişimi. Üniversiteler için Türk Dili Elkitabı (ed. Mustafa Durmuş), Grafiker Yayınları, Ankara.

Güven, M. (2012). "On the Linguistic Realization of Situation Types in Turkish", Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 14, Sayı 1: 177-194.

Hamilton, R.J. (1998). Budacı İyi ve Kötü Kalpli Prens Masalının Uygurcası –Kalyanamkara ve Papamkara- (çev. Ece Korkut ve İsmet Birkan), Simurg, Ankara.

Hirik, E. (2016). "-(X)k Ekinin Kılınış, Kiplik ve Çatı Kategorisindeki İşlevleri", Türkbilig, Sayı 32: 97-114.

Karamanlıoğlu, A.F. (1989). Seyf-i Serâyî: Gülistan Tercümesi (Kitâb Gülistan bi't-Türkî), Türk Dil Kurumu, Ankara.

McEnery, T.; Xiao, R.; Yukio, T. (2006). Corpus-based Language Studies: An Advanced Resource Book, Routledge, New York.

Sebzecioğlu, T. (2008). "Türkçede Edilgenlik", Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Shirai, Y. ve Li, P. (2000). The Acquisition of Lexical and Grammatical Aspect, Mouton de Gruyter, Berlin, New York.

Smith, C. (1997). The Parameter of Aspect (Second Edition), Kluwer Academic Publishers, Dordrecht.

Şen, S. (2015). Eski Uygur Türkçesi Dersleri, Kesit Yayınları, İstanbul.

Şirin, H. (2015). Kül Tigin Yazıtı, Bilge Kültür Sanat, İstanbul.

Tan, A. (2010). Kırgız Türkçesinde Tasvir Fiilleri, Türk Dil Kurumu, Ankara.

Tekin, Ş. (1976). Uygurca Metinler II: Maytrısimit, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.

Tekin, T. (1998). Orhon Yazıtları (Kül Tigin, Bilge Kağan, Tunyukuk), Simurg, İstanbul.

Tekin, T. (2003). Orhon Türkçesi Grameri (Yayımlayan: Mehmet Ölmez) Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 9, Kitap Matbaası, İstanbul.

Tekin, T ve Ölmez, M. (1999). Türk Dilleri (Giriş), Simurg, İstanbul.

Tognini-Bonelli, E. (2001). Corpus Linguistics at Work: Studies in Corpus Linguistics), John Benjamins, Amsterdam.

Toparlı, R. (1992). İrşâdü'l-Mülûk ve's-selâtin, Türk Dil Kurumu, Ankara.

Vendler, Z. (1967). Linguistics in Philosophy, Cornell University Press, Cornell.

Verbitsky, V.İ. (1870). Slovar Aladagskogo Nareçiy Tyurkskogo Yazıka, Kazan.

Walker, J. A. (2010). Introduction. Aspect in Grammatical Variation (ed. James Anthony Walker), John Benjamins Publishing Company, Amsterdam, Philadelphia.

International
SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal
Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
e-ISSN: 2587-1587

Research Article

Subject Area
Education Sciences

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 99
PP: 1970-1985

Arrival
25 April 2022
Published
30 June 2022
Article ID Number
62622
Article Serial Number
11

Doi Number
http://dx.doi.org/10.29228/sssj.62622

How to Cite This Article
Cebiroğlu, T. & Gülbahar, B. (2022). "Montessori Eğitimi Günlük Yaşam Etkinliklerinin Çocukların El Ve Bağımsız Hareket Etme Becerilerine Etkisine İlişkin Uygulayıcıların Görüşleri" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:99; pp:1970-1985

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Montessori Eğitimi Günlük Yaşam Etkinliklerinin Çocukların El Ve Bağımsız Hareket Etme Becerilerine Etkisine İlişkin Uygulayıcıların Görüşleri[1]

Practıtıoners Vıews On The Effect Of Montessorı Educatıon's Daıly Lıfe Actıvıtıes On Chıldren's Hands And Independent Movement Skılls

Tuğba CEBİROĞLU [1] Bahadır GÜLBAHAR [2]

[1] Öğretmen, Demirci İlkokul ve Ortaokulu, Samsun, Türkiye
[2] Doç, Dr, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Kırşehir, Türkiye

ÖZET

Çocukların ilk eğitimleri ailede başlar. Aileden sonra eğitimin ilk basamağı ise okul öncesi eğitim kurumlarıdır. Erken çocukluk eğitim dönemi ise bireylerin ileriki yaşlarında kullanacakları tüm becerilerin kazandırıldığı büyük öneme sahip olan kritik bir dönemdir. Çocuklardan kazanılması beklenen davranışların gelişmesinde uygun ve etkili öğrenme ortamlarının oluşturulması, çocuklara rehberlik yapılması, ihtiyaç duyacakları tüm becerileri kazanabilmesinde okullarda uygulanan eğitim programları çok etkilidir. Bunun yanında okuldaki uygulanan eğitim programlarının evde de paralellik göstermesi gelişim devamlılığı açısından büyük öneme sahiptir. Bu çalışmada Montessori eğitiminde günlük yaşam becerileri etkinliklerinin 5-6 yaş çocuklarının el becerilerine ve bağımsız hareket edebilme becerilerine etkisine ilişkin uygulayıcıların görüşleri incelenmiştir. Araştırma nitel bir araştırma olup, çoklu durum çalışması desenine göre çalışılmıştır. Araştırmanın örneklemi 2021-2022 eğitim öğretim yılında Samsun ili Merkez ilçesinde Montessori eğitimini uygulayan ve gönüllü olarak çalışmaya katılan 10 öğretmen ve 10 veli oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri çoğunlukla yüz yüze iletişim ile yapılan, telefon gibi sözlü veya görüntülü iletişim araçları kullanılarak da yapılabilen veri toplama tekniği olan görüşme yöntemiyle toplanmıştır Veriler betimsel analiz yöntemi ile analiz edilmiştir. Elde edilen verilerin incelenmesi sonucunda öğretmenlere göre günlük yaşam becerileri etkinliklerinin çocukların el becerilerine ve bağımsız hareket edebilme becerilerine etkisinin çok önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Veliler ise çocuklarının Montessori eğitimi almaları ile birlikte bu eğitim programına göre evlerinde çocuklarının günlük yaşam becerilerini destekleyecek ortamlar hazırladıkları tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Maria Montessori, Montessori Eğitimi, Günlük Yaşam Becerisi

ABSTRACT

Children's first education begins in the family. The first step of education after the family is pre-school education institutions. Early childhood education period, on the other hand, is a critical period of great importance in which individuals acquire all the skills that they will use in their future years. Education programs implemented in schools are very effective in creating appropriate and effective learning environments, guiding children, and acquiring all the skills they will need in the development of the behaviors expected from children. In addition, the parallelism of the education programs applied at school at home is of great importance for the continuity of development. In this study, the views of practitioners on the effects of daily life skills activities in Montessori education on the hand skills and independent movement skills of 5-6 year old children were examined. The research is a qualitative research and it was studied according to the multiple case study pattern. The sample of the study consists of 10 teachers and 10 parents who applied Montessori education and paticipated in the study voluntarily in the central district of Samsun province in the 2021-2022 academic year. The data of the research were collected by the interview method, which is a data collection technique that can be done by using face-to-face communication and verbal or video communication tools such as the telephone. The data were analyzed with the descriptive analysis method. As a result of the examination of the data obtained, it was concluded that the effects of daily life skills activities on children's hand skills and ability to act independently are very important according to the teachers. It has been determined that parents prepare environments that will support their children's daily life skills in their homes according to this education program, together with their children's Montessori education.

Keywords: Maria Montessori, Montessori Education Daily Living Skills

1. GİRİŞ

Erken çocukluk dönemi bireylerin uzun yıllar boyunca kullanacakları becerilerinin kazandırılması gereken çok mühim bir dönemdir. Yaşamın ilk yıllarında kazanılması beklenen bilgi, beceri ve alışkanlıklar yaşamın daha sonraki yıllarında da etkili olduğu için dikkatle, özenle ve doğru bir şekilde desteklenmesi ve bireye o konuda rehberlik yapılması gerekmektedir (Beken, 2009: 1). Bu noktada okul öncesi eğitim kurumları mutlaka çocuklara temel yaşam becerilerini kazandırmaya destek olma amacı ile planlanmalı ve düzenlenmelidir bunun paralelinde çocukların tüm gelişim alanlarına da destek olması gerektiği de en önemli amaçlarından biri olmalıdır (Keskin, 2017: 30).

Çocuklarda kazanılmasını beklenen davranışların gelişmesinde, uygun ve etkili öğrenme ortamları oluşturmak, rehberlik yapmak ve çocukların ihtiyaç duyduğu tüm becerileri kazanabilmesinde eğitim programları çok büyük bir etkiye sahiptir (Aksoy, 2020: 280). Ülkemizde de Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2013 yılında yayınladığı Okul Öncesi Eğitim Programı uygulanmakta olup okul öncesi eğitim programının yanı sıra farklı eğitim yaklaşımlarına da yer

[1] Bu makale, Ahmet Yesevi Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Eğitim Yönetimi Ve Denetimi, Yüksek Lisans Programında tanımlanan "Montessori Eğitimi Günlük Yaşam Etkinliklerinin Çocukların El Ve Bağımsız Hareket Etme Becerilerine Etkisine İlişkin Uygulayıcıların Görüşler" adlı dönem projesinden üretilmiştir.

verilmektedir. Başta Montessori eğitimi olmak üzere Waldorf, Orman Okulları, High Scope ve İlk Yıllar programı gibi çağdaş eğitim yaklaşımlarına da yer verilmektedir (Kural ve Ceylan 2021: 170).

İtalya'nın ilk kadın doktoru olan Maria Montessori tarafından geliştirilmiş olan bu yaklaşımda çocuklar tamamen gerçek materyaller ile çalışırlar ve bu materyaller çocukların tüm gelişim alanlarını destekleyecek niteliktedir. Montessori eğitimi çocuğun merkezde olduğu ve tamamen çocuğun gelişimini desteklemek amacı ile kullanılan materyaller, çocuğa uygun olarak hazırlanmış sınıf ortamları ile tamamen çocuk odaklı bir eğitim anlayışına sahip çağdaş bir eğitim metodudur. (Keskin, 2017: 52). Tamamen kendine özgün bir metot geliştiren Maria Montessori çocukluk döneminin kendine özgü özellikleri olan bir evre olduğunu düşünmektedir. Bu düşüncesi noktasında Maria Montessori yetişkinlere göre çocukların çok farklı yeteneklere sahip olduklarını ifade etmiştir. Bu düşüncesini sadece ve sadece çocuklara yönelik olarak yaptığı araştırmaları desteklemektedir (Mutlu ve ark. 2012: 115).

Montessori eğitim programı uygulanırken önemli derecede Montessori materyallerinden faydalanılmaktadır. Montessori materyalleri sınıf içi donanım ve uygulamaları zenginleştirmesi açısından büyük öneme sahiptir. Materyaller tamamen çocuk merkezli düşünülerek planlanmıştır öyle ki materyallerle çalışma yaparken çocuk eğer yanlış yapıyorsa o yanlışını tek başına bulup düzenleme imkânı bulmaktadır. Materyallerle çalışırken çocuğa yanlış yaptığı öğretmen tarafından söylenmez ve buna gerek kalmadan kendisinin fark edebileceği özelliklere sahip olarak tasarlanmıştır. Eğer çocuk bu yanlışlığı fark edemiyorsa o materyal ile ilgili olarak yeterli gelişmeye sahip olmadığı bilgisini vermektedir (Köroğlu, 2019).

Çocuğun gelişimini destekleyen materyaller kuşkusuz çocukların gelişim alanları ile ilişkili bir durumdadır. Montessori Eğitim yaklaşımında uygulanan alanlar ise duyu ve müzik eğitimi, zihinsel ve aritmetik eğitim, dil ve okuma-yazma eğitimi ve günlük yaşam eğitimi olmak üzere beş temel alan bulunmaktadır (Danişman, 2012: 100). Günlük yaşamla ilgili yapılan aktiviteler ve etkinlik uygulamaları Montessori eğitimi için çok önemlidir. Çocuklar günlük yaşamda kullanabileceği bazı amaçları günlük yaşamda kullanılan materyalleri kullanarak planlar ve bu amaçlara ulaşabilmek için birtakım fiziksel hareketler kazanır (Keskin, 2017:104).

Montessori eğitiminde çocukların uyguladıkları faaliyetler yalnızca öğretim amaçlı olan materyalleri kullanmakla sınırlandırılmamıştır. Günlük yaşamla ilişkili olan işleri de öğrenmektedirler bunlar; çevreyle ilgili bakım işlerini yapma, grupla birlikte yapılacak günlük işler ve bakım işleri yapma, küçük motor becerilerini kullanmayı gerektiren rutin işleri yapma ve bireysel bakım ile ilgili işleri yapma (Köroğlu, 2019:19) ile aktarma çalışmaları, toz alma çalışmaları, çalışma halısını yere serme ve rulo yaprak halıyı kaldırma çalışmaları (Durakoğlu, 2011: 134)'dır. Bu ve daha fazla aktivite örnekleri çocukların kaslarını kontrol edebilmelerini, el becerilerini geliştirmelerini, bağımsız hareket edebilmeyi geliştirdiği ve desteklediğini (Keskin, 2017: 114) ifade etmiştir.

Farklı bir araştırma ise Montessori eğitim felsefesinin çocukların psikolojik dayanıklılığına etkisinin incelenmesi amacı ile yapılmıştır (Saki ve Tekin, 2020). Montessori okullarında kavramların mekân örgütlenmesine etkisinin yansımasının neler olduğunu irdelemek amacı ile çalışma yapılmıştır (Türk ve Sarı, 2020).

Yapılan bir diğer çalışma ise Montessori eğitmenleri ile ilgili olmuştur bu çalışma Montessori eğitmenlerinin ve Montessori okullarnda görev yapan yöneticilerin 3-6 yaş erken çocukluk sınıflarında hazırlanmış olan çevreyi nasıl düzenlediklerine dair yapılmıştır (Kural ve Ceylan, 2021). Bu konu da yapılmış bir diğer araştırmanın amacı ise okul öncesi eğitim programında yer alan öz-bakım becerileri kazanımlarının ne oranda gerçekleştiğini belirlemek için öğretmen görüşlerini alarak yapılan incelemedir (Çelik ve Şahin, 2021).

Bu çerçevede araştırmanın problem durumu Montessori Eğitiminde Uygulanan Günlük Yaşam Etkinliklerinin Çocukların El ve Bağımsız Hareket Edebilme Becerilerine Etkisine ilişkin uygulayıcıların ve velilerin görüşlerinin nasıl olduğudur.Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır;

- ✓ Montessori eğitiminde günlük yaşam becerileri etkinliklerinin 5-6 yaş çocukların el becerilerine ve bağımsız hareket edebilme becerisine etkisine yönelik olarak öğretmenlerin görüşleri nelerdir?
- ✓ Montessori eğitiminde günlük yaşam becerileri etkinliklerinin 5-6 yaş çocukların el becerilerine ve bağımsız hareket edebilme becerisine etkisine yönelik olarak velilerin görüşleri nelerdir?

Bu araştırma Montessori eğitimi ile ilgili birçok çalışma yapılmasına rağmen Montessori eğitiminde uygulanan günlük yaşam etkinliklerinin çocukların el ve bağımsız hareket edebilme becerilerine etkisinin incelenmesi ile ilgili bir çalışma yapılmaması sebebi ile ve bu inceleme sonrasında tespit edilecek sonuç ve çözüm önerileri ile bu alan da yapılmış olan çalışmalara, Montessori eğitimi veren öğretmenlere, Montessori eğitimi alan öğrencilere,Montessori okullarında görev yapan yöneticilere katkı sağlaması açısından önem taşımaktadır.

Araştırma 2021-2022 eğitim öğretim yılında Samsun ili Merkez ilçesinde Montessori Eğitim yaklaşımı ile uygulayan 10 öğretmen'in ve 10 velinin katılımı ile ve katılımcıların veri toplama aracına verdikleri cevaplar ile sınırlıdır.

2. LİTERATÜR

2.1. Okul Öncesi Eğitim

Doğumdan başlayarak ilkokula başlayana kadar 0-6 yaş arası içine kapsayan bu yaş grubu çocuklar için tüm gelişim alanlarını destekleyecek ve zengin çevre uyarıcıları ile çeşitlendirilmiş ve toplumun kendi kültürel özellikleri de dikkate alınarak çocuğun en iyi şekilde eğitim almasını sağlayan eğitim sürecine denir (Dere ve Poraz, 2003:21).

Montessori Yöntemi: Çocuğu birey olarak kabul eden ve onu tüm özellikleri ile olabilen en yüksek seviyeye ulaştırmayı ve mutlu insanlar yetiştirmeyi planlayan, özüne baktığında da üretebilen insanlar yetiştiren hayata dair olan bir eğitimdir (Keskin, 2017:73).

2.2. Maria Montessori'nin Hayatı

Maria Montessori, kendi adını verdiği Montessori eğitim metodunun kurucusudur. Maria Montessori 1870 yılında İtalya da dünyaya gelmiştir (Keskin, 2017:44). Montessori'nin yaşadığı dönemde maalesef kadınlar sosyal hayat ve toplumda aktif değillerdi (Korkmaz, 2015:55) buna rağmen Maria Montessori çok üstün bir gayret ve başarı göstererek İtalya'da 1896 yılında ilk kadın doktoru unvanına sahip olarak tıp eğitimini tamamlamıştır (Keskin, 2017:44).

Asistan doktor olarak çalıştığı dönemlerde bir taraftan da özel araştırmalarına devam eden Montessori özellikle çocukların öğrenme becerisini nasıl gerçekleştirdiklerini merak ederek analiz etmeye çalışmıştır ve daha sonraki yıllarda da hayatını tamamen çocuklara ve çocukların eğitimine adamıştır çocuklar ilgili çalışmaların dışında başka hiçbir çalışma ile ilgilenmemiştir (Durakoğlu, 2011:134).

Montessori Roma Üniversitesindeki görev yaptığı dönemlerde öğrenme güçlüğü olan ve zihinsel engelli çocuklarla çalıştığı için çocukların öğrenme sorunları dikkatini çekmiştir. Öğrenme güçlüğü yaşan çocuklarla çalıştığı sıralarda şimdiki adı Montessori materyalleri ismi ile anılan araçları geliştirmiş ve özel çocuklardan aldığı olumlu netice sonrasında bu araçların normal çocuklar üzerinde daha da etkili olacağı kanısına vararak bu noktada çalışma yapmaya başlamıştır (Dere ve Poyraz, 2003:148).

Maria Montessori 15 yıl doktor olarak çalıştıktan sonra 1907 yılında 3-6 yaş arası çocuklar için Çocuklar Evi adı altındaki ilk kurumunun temellerini atmıştır (Baykul, 2015:11). Çocuklar evinde; çevreden kaynaklı bir disiplin birlikte çocuklara sunulmuş özgür bir ortam vardır. Çocuklara iş birliği yapabilecekleri, birbirlerine anlayışlı ve yardımcı olabilecekleri ortamlar oluşturularak hem ahlaki açıdan hem de çocukların kişiliklerini besleyecek değerlere önem verilmiştir (Baykul, 2015:137). Montessori' geliştirdiği bu çağdaş eğitim yaklaşımının çocukların gelişimine ve ailelerine olan katkısı ölçülebilecek gibi değildir. Montessori'nin başarılı eğitim metodu ve çocukların yuvası hızlı bir şekilde tüm dünyaya hızla yayıldı ve hala ilk gün ki gibi önemini koruyarak dünyadaki tüm çocuklara hizmet etmektedir (Köroğlu, 2019:12).

2.3. Montessori Eğitim Felsefesi

Montessori eğitim felsefesinin temelinde Froebel, Rousseou ve Pestalozzi'nin görüşleri vardır. Bu üç düşünürün ortak noktası çocukların iç potansiyelinin ancak sevgi dolu ve özgür bir ortamda gelişebileceğidir. Montessori' göre ise çocukluk "yetişkinliğe gidişte geçici bir yol olmayıp, insanlığın başka bir kutbudur" (Aral, Kandır ve C.Yaşar, 2002:36).

Montessori eğitim yaklaşımı bilimsel bir metottur. Çocuklara ve çocukluğa dair bilgiler temelini oluşturmakta olup çocukların bilişsel ve bedensel gelişimleri hakkında keşfedilmiş olan yasalarla geliştirilmiş çağdaş bir eğitim yaklaşımıdır (Baykul, 2015:15). Montessori yöntemi pedagojik teknikler dikkate alınarak, psikoloji ve felsefi kavramlarının birleşimi ile oluşturulmuştur. Bu yöntem çocukların tekrarlanan somut çalışmalar ile etkinliklere kendi isteği doğrultusunda katılma, kendini eğitme ve akranlarına bir şeyler öğretme gibi sosyal iletişim kurabilecekleri, arkadaşları ile işbirliği yapabilecekleri davranışlara teşvik eder ve sınıfta çocuklara bu davranışları kazanabilecekleri ortamlar sunmaktadır (Dere ve Poyraz, 2003:148).

2.4. Montessori Eğitim Programı

Montessori Programı çocuğun hazırlanmış olan öğrenme ortamlarına katılması aktif bir şekilde katılması için onu cesaretlendiren eşsiz bir programdır. Günlük planın akışına baktığımız zaman çocukların hem bireysel çalışmalar

yapabileceği şekilde hem de sınıf arkadaşları ile birlikte grup şeklinde oyun oynamasına fırsat oluşturacak şekilde düşünülmüştür. Montessori oyunu tanımlar "Oyun çocuğun işidir." İfadesi ile tanımlamıştır ve çocuklar için oyunun aslında ne derece bir öneme sahip olduğunu ifade etmiştir. Montessori sınıflarında 3 ve 6 yaş grup arasındaki çocuklar aynı sınıfta eğitim alırlar. Bunun sebebi de oldukça etkili bir yöntem sınıfın büyük çocuklarından, yeni becerileri öğrenme ve geliştirme konusunda kendilerinden küçük olan sınıf arkadaşlarına yardımcı olmaları beklenmektedir (Yıldızbaş ve Aslıyüksek, 2016).

Montessori programının mühim bir kısmında materyaller ile çalışma vardır. Bu nokta da Montessori materyalleri bu eğitim felsefesinde büyük bir öneme sahiptir. Öğretmenin çocuğa yanlışı söylemediği çocuğun yanlışı tek başına bulabileceği ve kendi düzenlemesi yapabileceği ortamın sunulduğu eşsiz bir özelliğe sahip olması Montessori eğitim programının en önemli özelliklerinden bir tanesidir (Köroğlu, 2019:15).

Montessori eğitiminde yapay değil gerçek materyallerin kullanılması, çalışma esnasında sürecin önemli olması, işbirliğinin ön plana çıkması, akran öğretiminin önemsenmesi, hem sorumluluk sahibi olması hem de özgür olması, tamamen bireysel yeteneğe göre ilerlemesi gibi bir çok özellik programın en önemli karakteristik öğeleridir (Zakir, 2019:61).

2.5. Montessori Sınıfının Özellikleri

Montessori eğitiminde sınıf düzeni çok önemlidir. Çocuklar için sınıf ortamı kendilerini rahat hissedecekleri ve bağımsızlıklarını geliştirebilecek noktada özgür olabilecekleri bir ortama sahiptir. Doğal ve gerçek nesnelerin sınıfta bulunması ön plandadır. Sınıftaki mobilyalar, çocukların hareket ettirebilecekleri ağırlıkta olan gerçek ve tamamen çocukların boylarına uygun şekilde tercih edilir. Sınıftaki tüm malzemeler gerçekten nesnelerden oluşur belki birçok annenin eline vermekten korktuğu bıçak gibi bardak gibi gerçek nesneler ile çocuklar Montessori sınıfında etkinlikler yapabiliyorlar (Dere ve Poyraz, 2003:155).

Montessori sınıfları tamamen çocukların ihtiyaçlarına göre düzenlenerek özgür bir şekilde hareket edebileceği ve kendi tercih ettikleri materyal ile diledikleri kadar kimse tarafından çalışması bölünmeden en önemlisi de özgürce çalışabildiği bir sistem vardır. Çocuk çalışması bittikten başka arkadaşının da o materyali kullanabilmesi için eksiksiz ve düzenli şekilde aldığı yere bırakır ve bu noktada ondan yapılması beklenen davranışları da gerçekleştirerek sorumluluk alma gibi özellikleri de kazanması sağlanmaktadır (Yıldızbaş ve Aslıyüksek, 2016). Sınıftaki materyallerin hepsi çocukların rahatlıkla ulaşabileceği şekilde sunulur ve kimseden yardım almadan kullanabileceği büyüklükte olması dikkat edilen noktalardan bir tanesidir. Montessori materyalleri sınıfta basitten karmaşığa doğru özellikle de soldan sağa doğru bir şekilde renklerden faydalanarak düzenlenir (Aksoy, 2020:281).

Montessori yaklaşımında öğrenme ortamları ifade edilen sınıflar öğretmenin rehberlik ettiği ve çocuklar için özenli ortamların hazırlandığı, çocuklara tamamen onlar gibi doğal bir yaşam alanı sunan özelliklere sahiptir. Yöntemde önemli bir yere sahip olan Montessori materyalleri çocukların kendi hatasını fark edecek ve kontrolünü sağlayacak şekilde planlanmıştır bu süreçte de öğretmen sadece bir gözlemci durumundadır (Sop ve Turgut, 2021:71).

Montessori eğitiminde dikkat edilmesi gereken en önemli noktalardan bir tanesi de materyallerde eksik parça olmamasıdır. Öğretmen eksik parça olan malzemesi varsa onu kullanım alanında ayırmalıdır. Materyallerin sınıfta çocukların dikkatini çekecek şekilde düzenle sunulması çok önemlidir. Her materyalden bir tane bulunması da çok dikkat çeken bir özellik bu şekilde çocuklar çalıştıkları materyal de sık tekrarlar yaparak daha iyi pekiştirme fırsatı bulurken çalışmayı bırakana kadar diğer arkadaşının o çalışma ile oynayamaması da sırasına bekleme, başkalarına karşılı saygılı ve sabırlı, hoşgörülü olma gibi birçok değeri de kazanmasını sağlamaktadır (Aksoy, 2020:281).

2.6. Günlük Yaşam Alanı

Bağımlısızlığını yeni kazanmaya başlamış olan ortalama on beş aylık bebekler aslında ayaklarını kullanmaya başlamadan öncede ellerini kullanmaya başlamış olurlar ve artık eller "fırsat verildiğinde eğitilmeye" hazırdır bu fırsatlar bebekler için çok büyük öneme sahiptir, anne babalar için de harika anlar olabildiği kadar aslında kontrolü zor bir süreçtir. Çocuk önceden anne odanın neresinde bıraktıysa orda zaman geçirir ve çok daha tehlike oluşturmazdı ama ayaklanmayla beraber evin tüm odalarında dolaşmaya başlayarak gözetilmedi takdirde faklı durumlarla karşı karşıya kalınabilir (Kuzucan, 2015:119).

Maria Montessori daha on beş aylık olan çocuklara özgür bir ortam sağlanarak rahat bir şekilde hareket etmelerine izin verme ve aynı zamanda çocuğu takip etmesi gerektiği fikrinin anne babalara çok zor geleceğini düşünmekteydi. Anne ve babalar çocuklarının hareketlenmeye başlaması ile şunun farkında olmalıdırlar. Önceden sadece anne ve babasının yaptıklarını izleyen çocuk hareketlenme ile birlikte artık onları taklit etmeye çalışmaya başlamıştır zamanla da yetişkinin her yaptığını yapmak isteyecek ve bu tekrarlar çoğalarak devam edecektir (Kuzucan, 2015: 120).

Evde çocuğa günlük yaşam becerilerini destekleyecek şekilde hazırlanabilecek en uygun ortam elbette mutfaktır. Çocuk anne ve babayı en çok mutfak ortamında taklit edebilir ve anne baba çocuğun bu taklitlerini en çok mutfak ortamında destekleyip ona ortam oluşturabilir. Mutfak tezgahına rahatlıkla ulaşabilmesini sağlayacak bir taburenin desteği ile çocuk bulaşık süngerine ulaşabilecektir taklit yolu ile edindiği bulaşık yıkama davranışını bağımsız bir şekilde yapabilme imkanı verilmiş olur (Kuzucan, 2015: 130). Yemek hazırlama aşaması ve kendi masasını kurma çalışmaları yapması çocuğun katılabileceği öncelikli günlük yaşam aktiviteleri arasındadır. Sonraki aşamalarda çocuk bardağını doldurmaya başladığında ona kendi içeceğini doldurmasına izin verilmelidir (Kuzucan, 2015: 134).

Yemek hazırlamaya yardımın ilk aşaması olarak yapılacak bir muz kesme çalışması ardından yapılacak bir kek pişirme aktivitesi, masa silmek, bardağa su doldurmak, ya da vazoya çiçek koymak, oyuncağını dolabına kaldırması, ayakkabısını giymeye çalışması gibi yapmasına izin verdiğimiz aktiviteler çocuklarla işbirlikçi bir yaklaşımı benimseyerek "itici güç" yerine onlara lider ve rehber olma noktasında bir tutum geliştirmemiz gerektiğini daha iyi kavramamıza yardımcı olacaktır (Kuzucan, 2015: 141).

Günlük yaşam çalışmaları çocuğun evden sonra okula uyum sağlaması ve ev ortamın sonra okul ortamına geçişine yardımcı olması açısından önemli ve çocuk için sınıf ilk alanı özelliğine sahiptir. Bu alanda çocuğa sunulacak olan deneyimler, çevre ve kişisel bakım, nezaket alıştırmaları, sosyal etkileşim ve hareket kontrolü gibi çalışmaları içermektedir (Toran, 2011:31).

Montessori sınıfında bulunan çocuklar sadece öğretim amaçlı olan araçları kullanmakla sınırlandırılmamıştır. Günlük hayatta kullanılan nesneler ile meşgul olan çocuk burada hayata dair işleri de öğrenme fırsatı yakalamaktadır bunlar arasında günlük rutinde yapabileceği toz alma, su döküldü ise orayı kurulama gibi çalışmalar bulunmaktadır (Mutlu ve ark.,2012:120).

Montessori metodunda su ile yapılan çalışmalar önemli bir yere sahiptir. Sünger ile kaptan kaba boşaltma, masa silme, fırçalama, yıkama gibi etkinlikler çocukların el becerilerinin gelişimine katkı sağladığını gibi çocukta koordinasyon gelişimine de destek olmaktadır. Su çalışmalarının yanında günlük yaşam alanında bitkilerin bakımı ve yapraklarının temizliği, aynaları silmek, ayakkabıları cilalamak, yeri süpürmek, toz almak, sebze ve meyvelerin kavuğunu soymak, elbiselerini düzenlemek, dişlerini fırçalamak, ellerini yıkamak, gibi birçok etkinlik çeşidi yer almaktadır (Dere ve Poyraz, 2003:151).

2.7. El Becerilerinin Gelişimi

Montessori eğitim yaklaşımında bulunan günlük yaşam alanın da özellikle küçük yaş grubu çocuklar yapacakları uygulamalar ile kendisine yeteceği ve çevresi ile ilgileneceği çalışmalar yapabilecektir (Oğuz ve Akyol, 2006:248). El becerisi gerektiren günlük işleri yaparken elbette günlük yaşam materyallerinden faydalanılmaktadır bunların en başında düğme çerçeveleri, çıtçıt çevresi, bağcık ve fiyonk çerçevesi, fermuar çerçeveleri gelmektedir (Köroğlu, 2019: 19). El becerilerinin gelişmesinde çocukların bireysel veya grup olarak yapacakları çalışmalar büyük öneme sahiptir (Noyat ve ark., 2018:49).

Montessori sisteminde materyallerle çocukların çizme, boyama yapabilme ve nesneleri kullanabilme gibi temel el becerilerini kazandırabilecek özelliklere göre tasarlanmıştır. Sayı çubukları, pembe kuleler, kahverengi kuleler, uzun bloklar, pütürlü harf ve sayılar çeşitli oyun küpleri ve boncuklar da bu el becerilerini destekleyecek şekilde tasarlanmıştır (Beken, 2009:25).

2.8. Bağımsız Hareket Etme

Çocuk neden bağımsız hareket etmelidir? Montessori'ye göre çocuğun bağımsız hareket etmesinin desteklenmesi elbette çevresindeki büyüklerin hayatını kolaylaştırmak amacı ile olduğu için değil hatta ilk dönemleri düşünecek olursak çocuğun bağımsız hareket edebilmesine destek olmak yetişkinler için çok gayret gösterilmesi ve çaba harcanması gerektiren bir süreçtir. Bu bağlamda Montessori, çocukların rutin işlerinde bağımsız olmalarını desteklerken amacı asla çevredeki büyüklere yardım edilmesi olmamıştır aksine bu desteği çocuklara yardım olarak görmektedir (Kuzucan, 2015:48).

Montessori eğitim yaklaşımı çocuğu bağımsız olmaya teşvik ederken, saygılı olma ve başarıyı arttırma gibi çevresel ortamlar da oluşturmaktadır. Montessori eğitim yaklaşımında çocuklar sadece sınıfta çalışmak istedikleri materyal seçiminde özgür değillerdir. Sınıf içinde ve sınıf dışında istedikleri gibi dolaşmalarına da fırsat verilir. Bu sebeple Montessori eğitimin geleneksel eğitimlere göre farklı bir yönü daha ortaya çıkıyor yani bölünmüş zaman dilimleri yoktur (Dere ve Poyraz, 2003:148). Günlük yaşam becerileri çocukların kendi ihtiyaç duydukları işleri başarmasının yanında bağımsız hareket etmesine de olanak saplamış olacaktır (Mutlu ve ark.,2012:120)

3. YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın modeli, çalışma grubu, araştırmada kullanılan veri toplama aracının geliştirilmesi, verilerin toplanma süreci ve verilerin analizinde yapılan çalışmalarla ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden çoklu durum çalışması desenine göre hazırlanmıştır. Bu araştırma nitel verilere dayalı betimsel bir çalışmadır. Montessori eğitimi almış ve Montessori sınıfında çalışmış ya da çalışmakta olan uygulayıcıların çocukların Montessori eğitiminde günlük yaşam becerileri etkinliklerinin el becerileri ve bağımsız hareket edebilme becerilerine etkisini belirlemeye yönelik olarak çoklu durum çalışması uygun görülmüştür (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

3.2. Evren ve Örneklem

Nitel bir çalışma olan bu araştırmanın çalışma grubunu; 2021-2022 eğitim öğretim yılında Samsun İli Merkez İlçesinde Montessori eğitimini uygulayan ve gönüllü olarak çalışmaya katılan 10 öğretmen ile yine 10 veli oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemi, maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi ile öğretmenler Montessori eğitimini uygulayan öğretmenler arasından gönüllü olanlar seçilmiştir. Veli grubu ise Montessori eğitimi veren okullarda öğretmenlik yapan öğretmenlerden gönüllü olanlar seçilmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri çoğunlukla yüz yüze iletişim ile yapılan, telefon gibi sözlü veya görüntülü iletişim araçları kullanılarak da yapılabilen veri toplama tekniği olan görüşme yöntemiyle toplanmıştır (Karasar, 2005). Görüşme yöntemlerinden ise yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme, önceden hazırlanan soruların katılımcılara sorulması ve katılımcıların bu sorulara verdikleri cevaplardan oluşmaktadır. Hazırlanan taslak görüşme formu uzman görüşüne sunulmuş, uzman görüşleri doğrultusunda görüşme sorularının içeriği ve soru sayısı düzenlenerek soru formuna son hali verilmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşme türünde araştırmacı elde ettiği görüşmeleri diğer görüşmelerle kıyaslamak, özel bilgileri öğrenmek istemektedir. Ayrıca araştırmacı görüşmenin esnek olmasını ve başka önemli bilgilerin açığa çıkabilmesini de beklemektedir (Dawson, 2002).

Öğretmen ve Yönetici görüşme formu olmak üzere iki ayrı form kullanılmıştır. Öğretmen görüşme formu iki bölümden oluşmaktadır. Görüşme formunun birinci bölümünde kişisel bilgilere (Öğretmenlerin yaşı, meslekte kaçıncı yılı çalıştıkları, kaç yıldır Montessori eğitimini tanıdıkları ve kaç yıldır Montessori eğitimini uyguladığı), ikinci bölümde ise Günlük yaşam becerileri etkinliklerinin çocukların el becerilerine ve bağımsız hareket edebilme becerilerine etkisine yönelik sorulara yer verilmiştir. Yönetici görüşme formu da iki bölümden oluşmaktadır. Görüşme formunun birinci bölümünde kişisel bilgilere ikinci bölümde ise aynı öğretmen formunda olduğu gibi yöneticilere yönelik olarak da Günlük yaşam becerileri etkinliklerinin çocukların el becerilerine ve bağımsız hareket edebilme becerilerine etkisine yönelik sorulara yer verilmiştir. Öğretmenler için hazırlanan form da toplam altı yarı yapılandırılmış açık uçlu soru, yönetici için hazırlanan formda ise toplam yedi yarı yapılandırılmış açık uçlu soru sorulmuştur.

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri, nitel veri toplama tekniklerinden yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak toplanmıştır. Formun güvenirliliğini belirlemek amacı ile 10 öğretmen ve 10 veli ile ön görüşme yani pilot uygulama yapılmıştır.

Araştırmada Montessori eğitiminde günlük yaşam becerileri etkinliklerinin 5-6 yaş çocuklarının el becerilerine ve bağımsız hareket edebilme becerilerine etkisini inceleme ile ilgili olarak öğretmen ve veli görüşlerini belirlemek amacı ile 10 Montessori eğitimini uygulayan öğretmen ve Montessori sınıfında çocuğu bulunan 10 veli ile "yarı yapılandırılmış görüşme" yapılmıştır. Görüşmeler soru formundaki soruların görüşme yapılan kişiye sorulması ve katılımcının zoom toplantıları kayıt altına alınmıştır.

3.5. Verilerin Analizi

Montessori eğitiminde günlük yaşam becerileri etkinliklerinin çocukların el ve bağımsız hareket edebilme becerilerine etkisine ilişkin uygulayıcıların görüşleri incelenmesi konusunda öğretmen ve yöneticilerin görüşlerinin analizinde nitel veri analiz tekniklerinden biri olan betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analiz yönteminde veriyi önceden belli temalara göre özetleyerek yorumlamak söz konusudur. Bu araştırmada da görüşme yoluyla toplanan veriler temalar yardımı ile özetlenip yorumlanmıştır.

4. BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, Montessori eğitiminde günlük yaşam becerileri etkinliklerinin 5-6 yaş çocuklarının el becerileri ve bağımsız hareket edebilme becerilerine etkisinin incelenmesi ile ilgili olarak öğretmenlerin ve velilerin görüşlerine dair değerlendirmeler, veri toplama aracı olarak görüşme yöntemi ile elde edilen veriler ışığında ele alınmıştır. Öğretmenlerin ve velilerin görüşlerine ilişkin betimsel analiz yöntemi ile elde edilen bulgular ve yorumlar tablo haline getirilerek sunulmuştur. Öğretmenlerin ve velilerin görüşlerinde dikkat çeken cevaplar aynen tırnak içinde alınmıştır.

Montessori Eğitiminde Günlük Yaşam Becerileri Etkinliklerinin Çocukların El Becerilerine ve Bağımsız Hareket Edebilme Becerisine Yönelik Öğretmenlerin Görüşleri ile İlgili Bulgular

Montessori eğitimi günlük yaşam becerileri etkinliklerinin çocukların el becerilerine ve bağımsız hareket edebilme becerisine yönelik olarak öğretmenlerin görüşlerini tespit etmek amacıyla aşağıdaki sorular sorulmuştur.

Görüşme yapılan öğretmenlerin kişisel bilgilerine ilişkin bulgular Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1 Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Demografik Özellikleri

Öğretmen Kodu	Yaş	Meslekte Kaçıncı Yılını Çalıştığı	Montessori Eğitimini Kaç Yıldır Tanıyor	Montessori Eğitimini Kaç Yıldır Uyguluyor
Ö1	38	15	8	5
Ö2	34	10	7	6
Ö3	38	17	3	3
Ö4	38	16	8	8
Ö5	40	16	20	5
Ö6	35	11	6	4
Ö7	35	15	5	3
Ö8	47	8	4	4
Ö9	34	10	7	5
Ö10	36	14	5	5

Tablo 1'de görüldüğü gibi Öğretmenler yaşları bakımından incelendiğinde 30-35 yaş arasında dört öğretmen, 36-40 yaş arasında beş öğretmen, 45-50 yaş arası da bir öğretmen olduğu görülmektedir. Görüşmeye katılan öğretmenlerin meslekte 8-17 yıl arasında oldukları tabloda görülmektedir. Montessori eğitimini dört öğretmen 0-5 yıl arasında tanırken beşi ise 6-10 yıl arasında tanımakta olduğunu belirtmiştir. Bir öğretmen ise 20 yıldır Montessori eğitimini tanıdığını ifade etmiştir. Öğretmenlerin Montessori eğitimini uygulamaları ise 3-8 yıl aralığındadır.

Montessori eğitimi günlük yaşam becerileri etkinliklerinin çocukların el becerilerine ve bağımsız hareket edebilme becerisine yönelik olarak öğretmenlerin görüşleri ile ilgili bulguları tespit etmek amacıyla öğretmenlere öğrencilerinize günlük yaşam becerilerini kazandırmak için yaptığınız örnek çalışmalar nelerdir? sorusu sorulmuş ve cevaplara Tablo 2' de yer verilmiştir.

Tablo 2 Öğrencilerinize günlük yaşam becerilerini kazandırmak için yaptığınız örnek çalışmalar nelerdir?

Kodlar	Öğretmen No
Aktarma çalışmaları	Ö1, Ö2, Ö3, Ö5, Ö6, Ö8, Ö9
Mendil/peçete katlama	Ö1, Ö4, Ö5, Ö8
Kesme /dilimleme çalışmaları	Ö1, Ö2, Ö3
Halı dokuma	Ö6
Çerçeve çalışmaları	Ö1, Ö3, Ö5, Ö9
Çiçek tanzim işleri	Ö1, Ö5
Tornavida kullanma	Ö1, Ö3
Portakal sıkma çalışması	Ö2
El yıkama/Beden temizliği	Ö2, Ö4, Ö9
Düğme ilikleme, bağcık bağlama	Ö2, Ö3, Ö6, Ö8
Dokuma çalışmaları	Ö3
Rendeleme çalışmaları	Ö3
Etamin işleme	Ö3
Kahve öğütme	Ö3
Bıçak kullanma	Ö4
Sandalye / masa taşıma	Ö5, Ö6, Ö8, Ö10
Kendini tanıtma ve nezaket kuralları	Ö5, Ö10
Burun silme	Ö5
Çamaşır asma, toz alma	Ö5
Kapı açma/kapama	Ö6, Ö8, Ö10

Masa süpürme/silme/taşıma	Ö6, Ö8

Tablo 2'ye göre öğretmenlerin çoğunluğu sınıfta günlük yaşam becerileri etkinlikleri kapsamında en çok yaptıkları çalışmaların aktarma çalışmaları olduğunu ifade etmişlerdir. Mendil/peçete katlama çalışmaları, sandalye/masa taşıma çalışmaları, kesme/dilimleme çalışmaları, kapı açma/kapatma çalışmaları, çerçeve çalışmaları, düğme ilikleme/bağcık bağlama çalışmaları ise aktarma çalışmalarından sonra sınıflarda en yapılan günlük yaşam becerileri etkinlik çalışma örnekleri olarak ifade etmişlerdir. Öğretmenler ayrıca sınıflarında dokuma çalışmaları, çiçek tanzim işleri, tornavida kullanma, portakal sıkma çalışması, halı dokuma, burun silme, kendini tanıtma ve nezaket kuralları, bıçak kullanma, kahve öğütme, etamin işleme, rendeleme çalışmaları gibi çeşitli çalışmalar yaptıklarını da ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin bu soruya ilişkin dikkat çeken görüşlerine aşağıda yer verilmiştir:

"Günlük yaşamda kullandığımız çalışmalara daha çok yer veriyorum. Örneğin; ekmek kesme çalışması, portakal sıkma çalışması, el yıkama, düğme ilikleme, bağcık bağlama vb etkinliklere yer veriyorum ayrıca aktarma çalışmalarına yer veriyorum. Kaşıkla aktarma, süzgeçle aktarma vb (Ö2)."

"Kapı açma-kapama, sandalye taşıma, masa taşıma, yer, masa silme, her türlü aktarma çalışmaları, her türlü günlük yaşam çerçevesi çalışmaları, su ile çalışmalar, dikiş çalışmaları, halı dokuma, mutfak etkinlikleri; kesme, sıkma, dilimleme çalışmalarını genel olarak uygulamaktayım. Buna benzer günlük hayatta çocuğun hayata hazırlanmasını sağlayan birçok etkinlik sıralanabilir (Ö6)."

"Güne aktarma çalışmaları ile başlıyoruz. Kaşıkla, cımbızla olan aktarma çalışmaları, sıvı aktarma çalışmaları ve boşaltma çalışmalarını gösteriyoruz. Kıyafet katlama, yıkama, mandalla takma çalışmaları, giysi çerçeveleri bunları da çocuğun yaşına ve gelişim seviyesine göre ilerliyoruz (Ö9)."

Montessori eğitimi günlük yaşam becerileri etkinliklerinin çocukların el becerilerine ve bağımsız hareket edebilme becerisine yönelik olarak öğretmenlerin görüşleri ile ilgili bulguları tespit etmek amacıyla öğretmenlere günlük yaşam becerilerini destekleyen çalışmalar ile öğrencilerinizin küçük motor becerilerinde anlamlı bir farklılık oluştuğunu düşünüyor musunuz? sorusu sorulmuş ve cevaplara Tablo 3' de yer verilmiştir.

Tablo 3 Günlük yaşam becerilerini destekleyen çalışmalar ile öğrencilerinizin küçük motor becerilerinde anlamlı bir farklılık oluştuğunu düşünüyor musunuz?

Kodlar	**Öğretmen No**
Evet daha da güçlendiriyor	Ö1, Ö4, Ö5, Ö6
Küçük motor becerileri geliştiren en önemli çalışmalar	Ö2, Ö8, Ö10
Kesinlikle düşünüyorum	Ö3, Ö7, Ö9

Tablo 3'e baktığımızda öğretmenlerin hepsinin günlük yaşam becerilerini destekleyen çalışmaların öğrencilerinin küçük motor (el becerileri) becerilerinde anlamlı ölçüde farklılıklar oluşturduğunu ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin bu soruya ilişkin dikkat çeken görüşlerine ve örneklerine aşağıda yer verilmiştir:

"Günlük yaşam becerileri çocukların küçük motor becerilerini geliştiren en önemli çalışmalar olduğunu düşünüyorum. Çocuklar kaşık tutarak, düğme ilikleyerek, kurdele bağlamaya çalışarak ince motor kaslarını daha çok kullanıyorlar. Bu sayede ilk çalışmada düğme ilikleyemeyen çocuk üçüncü aşamasında sorunsuz çalışmayı gerçekleştiriyor (Ö2)."

"Çocuğun hayatında yer alan günlük yaşam becerileri aynı zamanda gelişiminde özellikle küçük kas gelişimlerini olumlu desteklemektedir. Örneğin aktarma çalışmalarında kaşıklama çalışmaları dikkat konsantrasyon becerileri gerektirirken çocuk küçük kaslarını aktif kullanarak bu becerisini geliştirir. Yine çerçevelerde çalışırken ince motor becerileri geliştiren düğme ilikleme kurdele bağlama çalışmaları da ince motor becerilerine hizmet eder (Ö5)."

"Eller insan zekâsında önemli bir yere sahiptir. Çocuk ne kadar çok ellerini kullanırsa o kadar çok hayata önce başlayacaktır. Çocuğun tam olarak gelişmemiş parmaklarıyla kalem tutmasını istersek çocuk bunu yapamayacak ya da yapsa bile zorlanacak ve bir süre sonra pes edecektir. Günlük yaşam becerilerini ne kadar çok kullanırsak çocukta kalem tutmaya o kadar hazır olacaktır. Örnek verecek olursam bir öğrencim sınıfa ilk geldiğinde kaşık bile tutamıyordu. Günlük yaşam çalışmalarıyla o kadar çok ilgilendiği şu anda en küçük cımbızla her türlü boncuk dizme yapıyor, çok güzel kalem tutuyor (Ö6)."

Montessori eğitimi günlük yaşam becerileri etkinliklerinin çocukların el becerilerine ve bağımsız hareket edebilme becerisine yönelik olarak öğretmenlerin görüşleri ile ilgili bulguları tespit etmek amacıyla öğretmenlere günlük yaşam becerilerinde uygulanan çalışmalarla nesneleri kullanma becerilerinin geliştiğini düşüyor musunuz? sorusu sorulmuş ve cevaplara Tablo 4'te yer verilmiştir.

Tablo 4 Günlük yaşam becerilerinde uygulanan çalışmalarla nesneleri kullanma becerilerinin geliştiğini düşünüyor musunuz?

Kodlar	**Öğretmen No**
Evet düşünüyorum	Ö1, Ö2, Ö3, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8, Ö10

Öyle olduğuna eminim	Ö4, Ö9

Tablo 4'e baktığımızda günlük yaşam becerilerinde uygulanan çalışmalarla çocukların nesneleri kullanma becerilerinin geliştiğini sekiz öğretmen evet düşünüyorum olarak ifade etmiştir. İki öğretmen ise öyle olduğundan kesinlikle emin oldukları noktasında düşüncelerini ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin bu soruya ilişkin dikkat çeken görüşlerine ve örneklerine aşağıda yer verilmiştir:

"Evet, nesnelerin kullanımı aşamasında çocuk çevresinde gördüğü ve dokunmaya cesaret edemediği ancak okul ortamında bu nesneleri kullanma ve tanıma olanağı yakalar. Bıçak kullanma, cam malzemeler ile çalışma, dikiş iğnesi kullanma gibi evde bir annenin vermekten çekinebileceği materyalleri sınıfta öğretmen rehberliğinde kullanabilme fırsatı yakalar (Ö1)."

"Düşünmüyorum, eminim diyebilirim. Gelişim göreceli olmaktan çıkıp belirginleşiyor. Bağcık bağlama, kıyafetleri düzenli asma ve zamanında toparlanma. Dağınık ortamları uyarılara gerek duymadan toplama. Kahve değirmen çevirme, ceviz kırma vb birçok beceriye yönelik kullanılan nesne ve materyali rahatlıkla kullanma becerisi kazandılar (Ö4)."

"Hep denilen bir söz var çocuklarınıza iş yaptırın 15 yaşına geldiğinde hala odasını toplamayan, kendi derdine çözüm bulamayan nesiller yetiştirmeyelim. Çocuk ne kadar çok ellerini kullanırsa o kadar çok nesneleri kullanma becerisi artar (Ö6)."

"Sıvılarla aktarma çalışmaları sayesinde bir büyüğe ihtiyaç duymadan bir sürahiden suyu kendisi doldurabilir. Aynı şeyi aktarma çalışmaları içine söyleyebiliriz bir yetişkine ihtiyaç duymadan kendi yemeğini tabağına koyabilir, kendi yemeğini yiyebilir(Ö10)."

Montessori eğitimi günlük yaşam becerileri etkinliklerinin çocukların el becerilerine ve bağımsız hareket edebilme becerisine yönelik olarak öğretmenlerin görüşleri ile ilgili bulguları tespit etmek amacıyla öğretmenlere okulda uyguladığınız günlük yaşam becerilerinin devamı olarak öğrencileriniz evlerinde de benzer bağımsız uygulamaları yapma fırsatı bulabiliyorlar mı? sorusu sorulmuş ve cevaplara Tablo 5'te yer verilmiştir.

Tablo 5 Okulda uyguladığınız günlük yaşam becerilerinin devam olarak öğrencileriniz evlerinde de benzer bağımsız uygulamaları yapma fırsatı bulabiliyorlar mı?

Kodlar	**Öğretmen No**
Evet, okuldaki çalışmaların devamı niteliğinde aileler de çocuklarına ortam hazırlıyorlar	Ö1, Ö4, Ö6, Ö7, Ö8, Ö10
Okulda yaptığımız çalışmalar hakkında velileri bilgilendirince benzer çalışmaları yapıyorlar	Ö2, Ö5, Ö9
Öğrencilerin hepsine değil ama bir kısmına evet fırsat veriliyor	Ö3

Tablo 5'e baktığımızda öğretmenlerin büyük çoğunluğu velilerin okulda yapılan çalışmaların devamı niteliğinde ailelerinde çocuklarına evde de ortam hazırladıklarını ifade etmişlerdir. Diğer bir grup öğretmende yine velilerin okulda yapılana çalışmalar hakkında bilgilendirme yaptıkları zaman benzer çalışmalar yaptıklarını belirtmişlerdir. Bir öğretmen ise öğrencilerin hepsine aynı ortamların sunulmadığını bir kısmına bu tür fırsatların verildiğini ifade etmiştir. Öğretmenlerin bu soruya ilişkin dikkat çeken görüşlerine ve örneklerine aşağıda yer verilmiştir:

"Okuldaki uygulamalarımızın evde sonuçlar verdiğini veli dönütlerinden alabildiğimiz gibi zaman zaman gönderdiğimiz değerlendirme formlarında da buna rastlıyoruz. Çoğu öğrencinin daha düzenli oda kullanımına, evde masa kurulmasından çamaşır sermeye kadar birçok alanda ebeveynlerine yardımcı olduklarına rastlıyoruz (Ö4)."

"Evet buluyorlar. Örneğin, elbiselerini kendileri giyinip çıkarabiliyorlar. Kendi yemeklerini tabaklarına istedikleri kadar koyabiliyorlar. Ayakkabılarını giyinip çıkarabiliyorlar. Yataklarını düzeltip ev işlerine annelerine yardımcı oluyorlar (Ö8)."

"Velilere gönderdiğimiz videolarla, yaptığımız çalışmaların tekrarlarını ev ortamlarında da sürdürmeleri için kendi ayakkabısını giymesi, yemeğini yemesi gibi alışkanlıkları kazanması konusunda mutlaka desteklenmesi gerektiği şeklinde velilerimize bilgilendirmeler yapıyoruz (Ö9)."

Montessori eğitimi günlük yaşam becerileri etkinliklerinin çocukların el becerilerine ve bağımsız hareket edebilme becerisine yönelik olarak öğretmenlerin görüşleri ile ilgili bulguları tespit etmek amacıyla öğretmenlere günlük yaşam becerileri etkinliklerinin öğrencilerinizin bağımsız ve özgür hareket etme ihtiyacına katkısı var mıdır? sorusu sorulmuş ve cevaplara Tablo 6'da yer verilmiştir.

Tablo 6 Günlük yaşam becerileri etkinliklerinin öğrencilerimizin bağımsız ve özgür hareket etme ihtiyacına katkısı var mıdır?

Kodlar	**Öğretmen No**
Özgür çalışma alanları oluşturmalarına katkı sağlar	Ö1
Evet katkısı çoktur	Ö2, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8

Daha özgür daha kararlı oluyorlar	Ö3, Ö9, Ö10
Bu yadsınmaz bir gerçek	Ö4

Tablo 6'ya göre öğretmenlerin büyük çoğunluğu günlük yaşam becerileri etkinliklerinin öğrencilerin bağımsız ve özgür hareket etme ihtiyacına katkısının çok olduğundan bahsetmiştir. Bazı öğretmenler ise çocukların daha özgür daha kararlı olduklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenlerden biri bu soruya özgür çalışma alanları oluşturmalarına katkı sağlar şeklinde cevap verirken diğeri bu yadsınamaz bir gerçek diye ifade etmiştir. . Öğretmenlerin bu soruya ilişkin dikkat çeken görüşlerine ve örneklerine aşağıda yer verilmiştir:

"Bu çalışmalar çocuklarda öz denetim, öz disiplin ve bireysel farklılıklarını geliştirerek kendi özgür çalışma alanlarını oluşturmalarına katkı sağlar (Ö1)."

"Günlük yaşam becerilerini geliştirebilen çocuklar bireysel ve özgün çalışmayı öğrendikleri için aynı zamanda bağımsız ve özgürde oluyorlar. Bu sebeple katkısı çoktur (Ö2)."

"Okulun ilk günlerinde bardağa su bile doldurmaya korkan çocuk bir süre sonra kendi seçimlerine karar verip sınıfta daha özgür ve daha kararlı davranabiliyor (Ö3)."

"Bu yadsınamaz bir gerçek. Çocuklar günlük yaşam becerilerini aldıktan sonra yetişkin yardımına daha az ihtiyaç duymakta, kendi kendine yetebilir hale gelmektedir. Bana yapabilmem için fırsat ver deyiminden yola çıkarak, çocuğun bağımsız bir birey olduğunun farkına varmasın imkân sunulmaktadır. Örneğin, banka oyunundan sonra birçok öğrencim alışverişleri kendileri yapmak için ısrarcı olmuşlar ve pazar alışverişlerini kendileri para hesabıyla yapmışlardır (Ö4)."

"Kesinlikle var. Montessori eğitimi bireysel çalışma felsefesi ile oluşturulmuştur. Her öğrencinin kendi çalışma alanı vardır ve hiç kimse, öğretmeni dahi izin almadan o alana giremez çalışmaya müdahale edemez. Bu da öğrencilerimizin bağımsız ve özgür hareket etme ihtiyacını desteklemektedir (Ö8)."

Montessori Eğitimi Günlük Yaşam Becerileri Etkinliklerinin Çocukların El Becerilerine ve Bağımsız Hareket Edebilme Becerisine Yönelik Velilerin Görüşleri ile İlgili Bulgular

Montessori eğitimi günlük yaşam becerileri etkinliklerinin çocukların el becerilerine ve bağımsız hareket edebilme becerisine yönelik olarak velilerin görüşlerini tespit etmek amacıyla aşağıdaki sorular sorulmuştur.

Görüşme yapılan velilerin kişisel bilgilerine ilişkin bulgular Tablo 7'de verilmiştir:

Tablo 7 Araştırmaya Katılan Velilerin Demografik Özellikleri

Veli Kodu	Yaş	Montessori Eğitimini Tanıma	Montessori Eğitimini Evinde Uygulama	Çocuğun Kaç Yıldır Montessori Eğitimi Aldığı
V1	34	13	4	3
V2	28	3	3	6 (ay)
V3	32	4	1	1
V4	35	2	2	2
V5	38	2	1	1
V6	34	3	3	3
V7	31	10	2	1
V8	37	15	5	2
V9	37	10	3	1
V10	36	8	4	1

Tablo 7'de görüldüğü gibi veliler yaşları bakımından incelendiğinde 25-30 yaş arasında bir veli, 31-35 yaş arasında beş veli, 36-40 yaş arasında dört veli olduğu görülmektedir. Görüşmeye katılan velilerin dördü Montessori eğitimini 10-15 yıl arasında tanırken altısı ise 2-8 yıl arasında tanımaktadır. Velilerin evde Montessori eğitimini uygulamaları ise 1-5 yıl aralığındadır. Velilerin çocuklarının Montessori sınıfında eğitim alma süreleri ise 6 ay ile 3 yıl aralığındadır.

Montessori eğitimi günlük yaşam becerileri etkinliklerinin çocukların el becerilerine ve bağımsız hareket edebilme becerisine yönelik olarak velilerin ev ortamlarını nasıl düzenledikleri ile ilgili bulguları tespit etmek amacıyla velilere çocuğunuzun mutfakta bulunan araç gereçlerle (tencere, tava, demlik, bardak, bıçak vs) oynamasına izin veriyor musunuz? sorusu sorulmuş ve cevaplara Tablo 8' de yer verilmiştir.

Tablo 8 Çocuğunuzun mutfakta bulunan araç gereçlerle (tencere, tava, demlik, bardak, bıçak vs) oynamasına izin veriyor musunuz?

Kodlar	Veli No
Mutfak araç-gereçleri ile oynar	V1, V2, V3, V4, V5, V6, V7, V8, V9, V10
Demlik	V1

Tencere	V1, V2, V10
Tava	V1, V2
Çekmece boşlatma-doldurma	V2
Bıçak kullanmasına izin vermem	V3
Kek, pasta, salata yaparken yardım eder	V4, V5
Rende kullanmak	V10

Tablo 8'e göre velilerin hepsi çocuklarının mutfakta bulunan araç-gereçler ile çocuklarının oynamalarına izin verdiklerini ifade etmişlerdir. Çocukların mutfakta en çok tencere ile oynadıkları ardından tava, demlik, rende kullanmak olduğu ifade edilmiştir. İki veli kek, pasta salata yaparken de çocuklarının yardım ettiğini belirtmişlerdir. Bir veli bıçak kullanmasına izin vermediğini belirtmiştir. Velilerin bu soruya ilişkin düşünceleri/davranışları ile ilgili gerekçe ve örneklerden dikkat çeken görüşlere aşağıda yer verilmiştir:

"Çocuğumun mutfakta bulunan araç gereçlerle oynamasına izin veriyorum. Örneğin mutfakta bana yemek yaparken yardımcı olmasını özellikle istiyorum. Salata yapmasını veya kek çırpmasını ya da karnını doyurabileceği küçük küçük sandviçler hazırlamasını istiyorum. Kendine olan özgüvenin gelişmesi için bunları önemsiyorum (V4)."

"Evet mutfakta bulunan gerçek araç-gereçlerle oynamasına ve bana yardım etmesine izin veriyorum. Bu onlara araç gereçleri tanıma ve ne amaçla kullanıldıklarını öğrenme fırsatı veriyor. Ayrıca el-göz koordinasyonunun geliştirilmesine yardımcı oluyor. Bu araç gereçlerle oynarken kullanım amaçları dışında hayal gücünü kullanarak yeni kullanım alanları keşfederek farklı düşünme becerisi kazanıyorlar (V6)."

"İzin veriyorum çünkü çocukların hayal güçlerini geliştirdiğini ve günlük yaşam becerilerini öğrendiğini görüyorum. Anne mutfakta zaman geçirdiği için rol model olarak görüyor çocuklar. İlerde sorumluluk sahibi olacaklarını düşünüyorum (V8)."

Montessori eğitimi günlük yaşam becerileri etkinliklerinin çocukların el becerilerine ve bağımsız hareket edebilme becerisine yönelik olarak velilerin ev ortamlarını nasıl düzenledikleri ile ilgili bulguları tespit etmek amacıyla velilere ev işlerinde çocuğunuzdan destek alıp ona sorumluluklar veriyor musunuz? sorusu sorulmuş ve cevaplara Tablo 9'da yer verilmiştir.

Tablo 9 Ev işlerinde çocuğunuzdan destek alıp ona sorumluluklar veriyor musunuz?

Kodlar	**Veli No**
Sorumluluk veriyorum	V1, V3, V4, V5, V6, V7, V8, V9, V10
Kısmen sorumluluk veriyorum	V2,
Odasını toplama	V1, V2, V3, V4, V7, V8
Kek yapma	V1, V8, V10
Sofra kurma/toplama	V1, V2, V5, V8
Oyuncaklarını toplama	V1, V4, V8
Çamaşır asma/toplama/katlama	V2, V5, V10
Bulaşık makinesi yerleştirme/boşaltma	V5, V8
Temizlik yapma	V6
Kendi kıyafetlerini giyme/çıkarma	V7
Çiçek yetiştirme	V7

Tablo 9'a göre velilerin çoğunluğu ev işlerinde çocuklarından destek alıp ona sorumluluk verdiklerini, bir veli ise kısmen sorumluluk verdiğini ifade etmiştir. Veliler ev işlerinden çocuklarından destek aldıkları ve onlara sorumluluk yükledikleri alanları şu şekilde sıralamışlardır; altı veli "odasını toplama", dört veli "sofra kurma/toplama", üç veli "kek yapma", "oyuncaklarını toplama", "çamaşır asma/toplama/katlama", iki veli "bulaşık makinesi yerleştirme/boşaltma" şeklinde cevaplar vermişlerdir. Temizlik yapma, kendi kıyafetlerini giyme/çıkarma, çiçek yetiştirme gibi sorumluluklar verdiğini ifade eden velilerde olmuştur. Velilerin bu soruya ilişkin düşünceleri/davranışları ile ilgili gerekçe ve örneklerden dikkat çeken görüşlere aşağıda yer verilmiştir:

"Kesinlikle sorumluluk veriyorum. Ortak yaşam alanında kendisinin de sorunluluklarının olduğunun farkına varması için odasını toplaması, kek yaparken yardım etmesi, sofra kurulurken ve toplanırken yardım etmesi, oyuncaklarını toplaması, ev işlerinde rutinde yardım edebilmesi (V1)."

"Evet. Çocuklar sorumluluk almayı daha çok kendileri istiyorlar. Büyüdüklerinin ve yapabildiklerinin farkına varıyor, anne babaya bağımlılıkları azalıyor bu da özgüvenlerinin gelişmesini sağlıyor. Çocuklarının ev de ve çevrelerinde olanların farkına varmalarını hayatı öğrenmelerini sağlıyor. Örnek verecek olursak temizlik yaparken verdiğim basit sorumluluklarla temizlik yapmayı, neden yapıldığını nasıl yapılacağını öğreniyor. Evini ve çevresini temiz tutma bilinci kazanıyorlar (V6)."

"Evet en basitinden odalarını toplamalarını, kendi oyuncaklarını kaldırmalarını, akşam yemeğinde sofra kurmaya yardım etmelerini, bulaşık makinesi boşaltması görevleri veriyorum. Kek ya da kurabiye yapımında onlardan destek alıyorum. Böylelikle çocuklar hayatın içine katılmış oluyorlar. Sorumluluk duyguları gelişiyor başarma duygusu ile mutlu oluyorlar ve tabi ki kas gelişimi sağlıklı bir şekilde destekleniyor. Çocuklarında 0 evde bir birey olduğunu, aktif bir şekilde evde var olmalarını cinsiyet ayırt etmeden katılmalarına destek sağlamaya çalışıyorum (V8)."

"Ev işlerinde ufak sorumluluklar veriyorum. Hem özgüveni gelişiyor hem sorumluluk becerisi gelişiyor. Günlük yaşam becerileri de öğrenmiş oluyor. Kek yaparken mikser kullanma, malzemeleri sırayla koyma, peynir ve havuç rendeleme, yere dökülen ufak kırıntıları süpürme, kardeşine bez ve kıyafet getirme, çamaşırları toplarken çorapları eşleştirme işlerinde yardım etmeyi seviyor (V10)."

Montessori eğitimi günlük yaşam becerileri etkinliklerinin çocukların el becerilerine ve bağımsız hareket edebilme becerisine yönelik olarak velilerin ev ortamlarını nasıl düzenledikleri ile ilgili bulguları tespit etmek amacıyla velilere çocuğunuz evde daha çok kendi oyuncakları ile oynamaktan mı keyif alıyor yoksa evdeki materyallerle oynamaktan mı keyif alıyor? sorusu sorulmuş ve cevaplara Tablo 10'da yer verilmiştir.

Tablo 10 Çocuğunuz evde daha çok kendi oyuncakları ile oynamaktan mı keyif alıyor yoksa evdeki materyallerle oynamaktan mı keyif alıyor?

Kodlar	**Veli No**
Daha çok oyuncakları ile oynar	V5, V7, V9, V10
Daha çok gerçek nesnelerle oynar	V1, V2, V3, V4, V6, V7, V9, V10
Kendi icat ettiği oyuncaklar ile oynar	V6, V8

Tablo 10'a göre velilerin çoğunluğunun çocuklarının evde bulunan gerçek materyaller ile oynadıklarını ifade etmişlerdir. Üç veli çocuklarının hem oyuncaklar ile hem de gerçek materyaller ile oynadıklarını, bir veli çocuklarının daha çok oyuncakları ile oynamayı tercih ettiklerini, diğer bir veli çocuklarının daha çok kendi icat ettikleri oyuncaklar ile oynamayı tercih ettiklerini, başka bir veli ise çocuklarının hem gerçek materyallerle hem de kendi icat ettiği oyuncaklar ile oynamayı tercih ettiklerini ifade etmiştir. Velilerin bu soruya ilişkin olarak çocukların davranışlarının nedenleri hakkında neler düşündüklerine ilişkin dikkat çeken görüşlere aşağıda yer verilmiştir:

"Oyuncaklarla hiç oynamıyor desek yeri var genellikle evdeki malzemelerle oynuyor, tamir aletlerine bayılıyor. Aşırı meraktan olduğunu düşünüyorum (V2)."

"Çocuğun gerçek materyallerle oynamaktan daha zevk alıyor. Onları gerçekçi buluyor. Yaptığı işten de zevk alıyor. Sonucunda olumlu dönütler alması onu daha çok motive ediyor (V4)."

"Çocuklar hem kendi oyuncaklarıyla hem de evdeki gerçek materyallerle oynamaktan keyif alıyor. Özellikle incelediğimde gerçek oyuncaklarla bir tık daha keyif alıyorlar gibi geliyor. Sanırım gerçek materyallerle oynamak çocukların oyunlarını gerçeğe daha çok yakınlaştırıyor (V7)."

Montessori eğitimi günlük yaşam becerileri etkinliklerinin çocukların el becerilerine ve bağımsız hareket edebilme becerisine yönelik olarak velilerin ev ortamlarını nasıl düzenledikleri ile ilgili bulguları tespit etmek amacıyla velilere çocuğunuzun evde kendisinin kullanacağı eşyaları ulaşabileceği yerlerde ve boyutlarda mı düzenlediniz? sorusu sorulmuş ve cevaplara Tablo 11'de yer verilmiştir.

Tablo 11 Çocuğunuzun evde kendisinin kullanacağı eşyaları ulaşabileceği yerlerde ve boyutlarda mı düzenlediniz?

Kodlar	**Veli No**
Evet düzenledik	V1, V3, V4, V6, V7, V8, V9, V10
Hayır düzenlemedik	V2, V5

Tablo 11'e göre velilerin büyük çoğunluğu çocuklarının evde kendisinin kullanacağı eşyaları ulaşabileceği yerlerde ve boyutlarda düzenlediklerini ifade etmişlerdir. Bazı veliler ise böyle bir düzenleme yapmadıklarını ve gerekte duymadıklarını belirtmişlerdir. Velilerin bu soruya ilişkin düşünceleri/davranışları ile ilgili gerekçe ve örneklerden dikkat çeken görüşlere aşağıda yer verilmiştir:

"Hayır, her şey normal olduğu yerlerde. Böyle bir şeye hiç gerek duymadım oğlumda talep etmedi (V2)."

"Evet onun uzanabileceği şekilde düzenlerim. Eğer uzanamazsa da altına muhakkak bir tabure koyarım onun yetişebileceği kadar. Örneğin lavaboda diş fırçasına yetişemiyor. Dolabın içinde orda daima duran bit taburem vardır. Sürekli benden fırçasını istememesi için kendiliğinden fırçasını alır dişlerini fırçalar. Elini yüzünü rahatça yıkar (V4)."

"Genel olarak bu şekilde olmasını sağlamaya çalıştık. Kendisinin kişisel eşyalarını, oyuncaklarını, kitaplarını, giysilerini kendi ulaşabileceği şekilde düzenlemeye özen gösterdik. Özellikle odasını, dolabını. Lavabolarda mutfakta ve evin diğer kısımlarda ise eşyalara ulaşmasını sağlayacak kendi hareket ettirebileceği basamaklardan yardım aldık (V6)."

"Olabildiğince evet kendi kendine yapabilme ve başarma duygusunu tatması için (V8)."

"Genelde eşyaları kendi ulaşabileceği ya da küçük sandalye ile ulaşabileceği şekilde. Bir şey alacağı zaman başkalarına bağımlı olmadan, özgüvenli bir birey olarak yetişmesi için (V10)."

Montessori eğitimi günlük yaşam becerileri etkinliklerinin çocukların el becerilerine ve bağımsız hareket edebilme becerisine yönelik olarak velilerin ev ortamlarını nasıl düzenledikleri ile ilgili bulguları tespit etmek amacıyla velilere çocuğunuz günlük işlerini yaparken bağımsız hareket edebilir mi, yoksa size ihtiyaç duyar mı? sorusu sorulmuş ve cevaplara Tablo 12'de yer verilmiştir.

Tablo 12 Çocuğunuz günlük işlerini yaparken bağımsız hareket edebilir mi, yoksa size ihtiyaç duyar mı?

Kodlar	**Evet**	**Hayır**	**Bazen**	**Genellikle**
a. Yemek tercihi ve yemek yeme konusunda çocuğunuz bağımsız hareket eder mi?	V1, V2, V4, V5, V6, V7, V8, V9		V3	V10
b. Kaşık, kalem ve makas tutma becerilerinde çocuğunuz bağımsız hareket eder mi?	V1, V2, V3, V4, V6, V7, V8, V9, V10			V5
c. Odasını toplama ve düzenleme konusunda çocuğunuz bağımsız hareket eder mi?	V1, V4, V6, V7, V8, V9	V3, V5	V2	V10
d. Çocuğunuz kendi kıyafetlerini seçerken ve giyerken bağımsız hareket eder mi?	V1, V2, V3, V4, V6, V7, V8		V5, V10	V9

Tablo 12'ye göre çocukların günlük işlerini yaparken bağımsız hareket ettikleri görülmektedir. "Odasını toplama ve düzenleme konusunda" iki veli hayır cevabını verirken, diğer veliler ise birbirinden farklı olarak bazen, genellikle şeklinde cevap vermiştir.

Montessori eğitimi günlük yaşam becerileri etkinliklerinin çocukların el becerilerine ve bağımsız hareket edebilme becerisine yönelik olarak velilerin ev ortamlarını nasıl düzenledikleri ile ilgili bulguları tespit etmek amacıyla velilere yemek hazırlık sürecine çocuğunuzu da dahil ediyor musunuz? sorusu sorulmuş ve cevaplara Tablo 13'te yer verilmiştir.

Tablo 13 Yemek hazırlık sürecine çocuğunuzu da dahil ediyor musunuz?

Kodlar	**Veli No**
Evet dahil ederim	V1, V4, V6, V8
Çok nadir dahil ederim	V2
Yapabileceği işlerde dâhil ederim	V3, V4, V7, V10
Çoğu zaman dâhil ederim	V5, V9

Tablo 13'e göre çocuklarını yemek hazırlık sürecine dahil etme durumlarına bakıldığında velilerin büyük çoğunluğunun sürece dahil ettiğini ve yapabileceği işlerde çocuklarına görevler verdiklerini ifade etmişleridir. Diğer veliler ise çok nadir dahil ettiğini ve çoğu zaman dahil ettiğini ifade etmiştir. Velilerin bu soruya ilişkin düşünceleri/davranışları ile ilgili gerekçe ve örneklerden dikkat çeken görüşlere aşağıda yer verilmiştir:

"Yemek yapma konusunda hep mutfakta yanımda yardım etmekten keyif alıyor. Yumurta kırmak, karıştırmak gibi yapabileceği işleri yapmasına izin veriyorum (V3)."

"Çoğu zaman yemek yaparken yardımcı olurlar. Hem daha çok eğleniyoruz, kendileri yaptığı için sevmediği olsa bile tadına bakarlar (V5)."

"Yemek hazırlama sürecinde olmasa da özellikle onlarla birlikte kek, kurabiye, pasta gibi yiyecek yapımında onlara görevler veriyorum ve oldukça keyif alıyorlar. El becerilerini arttırmak ve kendilerine olan güvenlerini geliştirebilmek için sürece onları dahil etmeye çalışıyorum (V7)."

"Sorumluluk ve görev bilincinin gelişmesi için dahil ediyorum. Yemek malzemelerinden ulaşabileceği yerde olanları getirmesini sofraya ekmek, peçete, bardak, kaşık vb getirmesini istiyorum (V10)."

Montessori eğitimi günlük yaşam becerileri etkinliklerinin çocukların el becerilerine ve bağımsız hareket edebilme becerisine yönelik olarak velilerin ev ortamlarını nasıl düzenledikleri ile ilgili bulguları tespit etmek amacıyla velilere canlı hayvan ve bitki bakımında çocuğunuza sorumluluk veriyor musunuz? sorusu sorulmuş ve cevaplara Tablo 14'te yer verilmiştir.

Tablo 14 Canlı hayvan ve bitki bakımında çocuğunuza sorumluluk veriyor musunuz?

Kodlar	**Veli No**
Evet sorumluluk veriyorum	V5, V6
Hayır sorumluluk vermiyorum	V2
Bizden kaynaklı sebeplerden dolayı veremiyorum	V1, V3
Ortamımız olmadığı için hayvan besleyemiyoruz	V4
Bitki bakımı konusunda sorumluluk veriyorum	V1, V4, V7, V8, V8, V10
Hayvan bakımı konusunda sorumluluk veriyorum	V1, V7, V8, V9

Tablo 14'e göre velilerin çoğunluğu bitki bakımı konusunda çocuklarına sorumluluk verdiklerini ifade etmişlerdir. Hayvan bakımı konusunda daha az veli sorumluluk verdiği ifade etmiş. Kendilerinden kaynaklanan sebeplerden dolayı hayvan ve bitki bakımı konusunda sorumluluk veremediklerini ifade eden veliler varken uygun ortamları olmadığı için bitki ve hayvan bakımı konusunda sorumluluk veremediklerini ifaden eden veliler olduğu tabloda görülmektedir. İki veli hem hayvan hem de bitki bakımı konusunda sorumluluk verdiklerini ifade ederken bir veli kesinlikle bu tür sorumluluklar vermediğimi vurgulamıştır. Velilerin bu soruya ilişkin düşünceleri/davranışları ile ilgili gerekçe ve örneklerden dikkat çeken görüşlere aşağıda yer verilmiştir:

"Açıkçası veremiyorum. Benim hayvanlara karşı fobim olduğu için o noktada çok fazla katkı sağlayamıyorum. Ama her buldukları fırsatta evin alt tarafında kedi yuvası var oraya yiyecek gönderiyorum çocuklarla bahçede birkaç ağacın sorumluluğunu çocuğuma verdik bakımını o yapıyor (V1)."

"Hayvan ve bitki bakma konusunda anne ve baba olarak pasif kaldığımız için oğlumda pasif. Bir yaz çilek yetiştirme maceramız olmuştu o zaman sulama işini severek yapmıştı (V3)."

"Evde maalesef canlı hayvanımız şuan yok. Bir ara tavşanlarımız vardı. Balkonda bakıyorduk. Büyüdükçe bize sıkıntılı olmaya başladı o yüzden bahçesi olan bir yere hediye ettik bitki olarak ise balkondaki çiçekleri zaman zaman sulamalarını istiyorum (V4)."

"Sorumluluk veriyorum. Kendisinin baktığı balığı bulunmakta ve balığın beslenme saatlerini takip etmek beslemek onun sorumluluğunda (V6)."

Montessori eğitimi günlük yaşam becerileri etkinliklerinin çocukların el becerilerine ve bağımsız hareket edebilme becerisine yönelik olarak velilerin ev ortamlarını nasıl düzenledikleri ile ilgili bulguları tespit etmek amacıyla velilere evin düzenlenmesinde ve dizaynında çocuğunuzun fikirlerini önemsiyor musunuz? sorusu sorulmuş ve cevaplara Tablo 15'te yer verilmiştir.

Tablo 15 Evin düzenlenmesinde ve dizaynında çocuğunuzun fikirlerini önemsiyor musunuz?

Kodlar	**Veli No**
Evet fikirlerini önemsiyorum	V1, V6, V9, V10
Hiç bu konuda fikir alışverişi yapmadık	V2
Kendi odası için fikirleri önemsiyorum	V3, V6, V7, V8, V10
Genel olarak çocuğumun fikirlerini önemsiyorum	V4, V5, V8

Tablo 15'e göre velilerin evin düzenlenmesi ve dizaynı konusunda çocuklarının fikirlerini önemsedikleri tabloda görülmektedir. Çoğunluk özellikle çocukların kendi odasının düzen ve dizaynında fikirlerini kesinlikle aldıklarını ve onu uyguladıklarını ifade ederken diğer çoğunluk grup ise evin tüm düzeninde çocuklarının fikirlerini önemsediklerini belirtmişlerdir. Bazı veliler ise çocuklarının ev düzeni ve dizaynı konusunda fikirlerini genel olarak önemsediklerini ve dikkate almaya çalıştıkları noktasında bilgi verirken bir veli ise bu konuda hiç fikir alışverişi yapmadıklarını ifade etmiştir. Velilerin bu soruya ilişkin düşünceleri/davranışları ile ilgili gerekçe ve örneklerden dikkat çeken görüşlere aşağıda yer verilmiştir:

"Genel olarak tüm evin dizaynında fikirlerini alıyoruz ve o şekilde düzenlemeye çalışıyoruz. Özellikle kendi odasının dizaynında tamamen fikirlerini uygulamaya çalışıyoruz. Bu onlara fikirlerinin önemli olduğunu, düşündüklerini ifade etmeyi, ne istediklerinin farkında olmayı, ihtiyaçlarını fark etmeyi, aidiyet duygusunu ve özellikle odaları hakkında sorumlu olduklarını öğretiyor (V6)."

"Evin tamamında olmasa da özellikle kendi odalarını dizayn ederken onların fikirlerini alıyorum (V7)."

"Evi özellikle de odasını düzenlerken ona fikrini soruyorum. Çünkü o da evimizin bir bireyi. Bu evde kendine değer verildiğini, fikirlerinin bizim için önemli olduğunu ve kendini güvende hissetmesi açısından önemli (V10).

5. SONUÇ

Öğretmen ve veli görüşlerine göre Montessori eğitiminde günlük yaşam becerileri etkinliklerinin 5-6 yaş çocuklarının el becerilerine ve bağımsız hareket edebilme becerisine etkisi incelendiğinde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

Çocuklarda kazanılmasını beklenen davranışların gelişmesinde uygun ve etkili öğrenme ortamları oluşturmak, rehberlik yapmak ve çocukların ihtiyaç duyduğu tüm becerileri kazanabilmesinde eğitim programları çok büyük bir etkiye sahiptir (Aksoy, 2020). Elde edilen bulgulardan yola çıkarak Montessori eğitiminde yer alan günlük yaşam becerileri etkinliklerinin çocukların el becerilerine ve bağımsız hareket edebilme becerisine son derece önemli etkileri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Velilerle yapılan görüşmeler sonucunda ise ailelerin Montessori metoduna uygun olacak şekilde evlerinde ortam oluşturmalarının, çocuklara sorumluluklar verilmesinin ve bir yetişkine ihtiyaç duymadan kendi işlerini yapabilmesinin bu bağlamda bağımsız hareket etme becerisini destekleyecek etkinliklerin okulla birlikte evde de yapılmasının çocuğun gelişimi açısından çok önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sınıfta öğretmen rehberliğinde yaptıkları çalışmalar, evde de veli rehberliğinde desteklendiği takdirde çocukların gelişimlerinin daha kalıcı ve daha hızlı olduğunu da söylemek mümkün. Okulda ve evde ince motor becerilerini destekleyecek günlük yaşam becerileri çalışmalarının aynı zamanda çocuğun bir yetişkine ihtiyaç duymadan bağımsız hareket edebilme becerisini desteklemesi açısından da büyük bir öneme sahiptir.

Montessori eğitiminin özünde çocukların kendi kendilerine bir şeyleri yapabilmesi vardır böylece çocukların özgüvenlerinin gelişmesi desteklenmektedir. Aileler, ev ortamlarını çocuğun ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde düzenlemesi onların boyutlarına uygun olacak değişiklikler yapmaları ya da eşya tercih etmeleri çocuğun bağımsız hareket edebilme alanını genişleteceğinden dolayı bağımsız hareket edebilme becerisi de desteklenmiş olacaktır.

KAYNAKÇA

Aksoy, P. (2020). *Montessori Yaklaşımının Uygulandığı Sınıflarda Görev Yapan Okul Öncesi Öğretmenlerinin Montessori Yaklaşımının "Farklı, Güçlü ve Zorlayıcı Yanları" na İlişkin Görüşleri: Amerika ve Türkiye Örneği.* Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 7(10), 278-309

Aral, N., Kandır, A. ve Yaşar, M.C. (2002). *Okul öncesi eğitim ve okul öncesi eğitim programı*, II Basım. İstanbul: Ya-Pa Yayınları

Arslan, M. (2008). *The pedagogy of Montessori at the present day (Günümüzde Montessori Pedagojisi)*. National Education, 36(177), 65.

Beken, S. (2009). *Montessori yöntemi etkinliklerinin 5-6 yaş çocuklarının el becerilerinin gelişimine etkisi* (Master's thesis, Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Çelik, Ö. D., ve Şahin, Ç. (2021). *Okul Öncesi Dönemde Öz Bakım Becerileri Kazanımlarının Öğretmen Görüşleri Açısından İncelenmesi*. Uluslararası Bilim ve Eğitim Dergisi, 4(1), 43-53.

Danişman, Ş. (2012). *Montessori Yaklaşımına Genel Bir Bakış ve Eğitim Ortamının Düzenlenmesi.* Journal of Policy, 1(2), 85-113.

Dereli, E. (2017). *Montessori Eğitim Programının Çocukların Psikososyal Gelişimlerine ve Sosyal Problem Çözme Becerilerine Etkisinin İncelenmesi.* Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 18(2), 135-153.

Durakoğlu, A. (2011). *Maria Montessori'ye göre okul öncesi çocukluk döneminin özellikleri*. Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, (16), 133-145.

Hacer, S. (2020). *Montessori felsefesi ile eğitim alan 24-72 ay arası çocukların psikolojik dayanıklılıklarının incelenmesi*. İstanbul Kent Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 1(1), 15-33.

Karasar, N. (2005). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.

Keskin, T. (2017). *Montessori ile Çocuk Eğitimi.* Kocaeli: Olympia Yayınları

Koçyiğit, S., Kayılı, G., ve Erbay, F. (2010). *Montessori Yönteminin Beş-Altı Yaş Çocuklarının Dikkat Toplama Becerilerine Etkisinin İncelenmesi*. Çağdaş Eğitim Dergisi, (371).

Koçyiğit, S., ve Kayılı, G. (2008). *Montessori Eğitimi Alan ve Almayan Anaokulu Öğrencilerinin Sosyal Becerilerinin Karşılaştırılması*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (20), 511-516.

Korkmaz, E. (2015). *Montessori metodu özgür çocuklar için eğitim*, IV. Basım. İstanbul: Siyam Yayınları

Köroğlu, İ. S. (2019*). Evde ve Okulda Adım Adım Montessori Etkinlikleri,* I. Basım. İstanbul: Kaknüs Yayınları

Kural, E., ve Ceylan, R. (2021). *Montessori Eğitmenleri 3-6 Yaş Erken Çocukluk Sınıflarında Hazırlanmış Çevreyi Nasıl Düzenliyor?*. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9(114), 169-191

Kuşçu, Ö., Bozdaş, Y., ve Doğru, S. S. Y. (2014). *Montessori eğitiminin çocuklarda sorumluluk alma, sırasını bekleme, başladığı işi bitirme becerisine etkisinin değerlendirilmesi.* Değerler Eğitimi Dergisi, 12(27), 307-322.

Lillard, P. P. ve Jessen, L. L. (2008). *Montessori from the start: the child at home, from birth to age three. Schocken. Doğumdan İtibaren Montessori*, I. Basım (çev. Aslıhan Kuzucan). İstanbul: Kaknüs Yayınları

Montessori, M. (2004). *The discovery of the child*. *Aakar books. Çocuğunuz hakkında bilmeniz gerekenler*, I. Basım (çev. Zekiye Baykul). İstanbul: Kaknüs Yayınları

Mutlu, B., Ergişi, A., Ayhan, A. B., ve Aral, N. (2012). *Okul öncesi dönemde Montessori eğitimi*. Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi, 1(3), 113-128.

Noyat, Ş., Karahan, Ç. İ., ve Alakuş, A. O. (2018). *Okul Öncesi Montessori Eğitimi Yaklaşımında Sanat Eğitimi ve Yaratıcılık.* Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, (34), 48-59.

Oğuz, V., ve Akyol, A. K. (2006). *Çocuk Eğitiminde Montessori Yaklaşımı.* Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15(1), 243-256.

Poyraz, H. ve Dere, H. (2003). *Okul öncesi eğitiminin ilke ve yöntemleri*, II. Basım. Ankara: Anı Yayıncılık

Sarı, R. M., ve Türk, S. A. (2020). *Montessori Okullarında Mekânı Kavramlarla Okumak.* Sanat ve Tasarım Dergisi, 10(1), 82-105.

Sop, A., ve Turgut, M. D. (2021). *Ebeveynlerin çocukları için Montessori yöntemi uygulayan anaokulu seçme nedenleri.* Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi, 5(1), 66-91.

Toran, M. (2011). *Montessori yönteminin çocukların kavram edinimi, sosyal uyumları ve küçük kas motor becerileri üzerindeki etkisinin incelenmesi*. Gazi Üniversitesi, Ankara.

Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin yayıncılık.

Yıldızbaş, F., ve Aslıyüksek, M. (2016). *Montessori Eğitiminin 4-5 Yaş Çocuklarının Motor Beceri, Görsel Algı ve Bellek, El-Göz Koordinasyonu ile Küçük Kas Becerilerinin Gelişimine Etkisinin İncelenmesi*. Turkish Studies (Elektronik), 11(3), 2407-2426.

Yücesan, Y., ve Özyürek, A. (2017). *Montessori eğitimi alan ve almayan okul öncesi dönem çocuklarının problem ve davranışlarının incelenmesi*. LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 8(2), 215-226.

Zakir, N. M. (2019). *Maria Montessori Eğitim Metodu*. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 6(12), 59-62.

International
SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal
Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
e-ISSN: 2587-1587

Research Article

Subject Area
Accounting

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 99
PP: 1986-1995

Arrival
25 April 2022
Published
30 June 2022
Article ID Number
62624
Article Serial Number
12

Doi Number
http://dx.doi.org/10.29228/sssj.62624

How to Cite This Article
Dikmen, B. B. (2022). "Muhasebe Meslek Mensuplarının Mesleki Bağlılık Seviyelerinin Demografik Faktörler Açısından Analizi: Niğde İlinde Bir Araştırma" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:99; pp:1986-1995

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Muhasebe Meslek Mensuplarının Mesleki Bağlılık Seviyelerinin Demografik Faktörler Açısından Analizi: Niğde İlinde Bir Araştırma[1]

Analysis Of Professional Commitment Levels Of Accounting Professionals In Terms Of Their Demographics: A Research In Nigde

Beyhan BELLER DİKMEN [1]

[1] Doç. Dr. Tarsus Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Uluslararası Ticaret ve Lojistik Bölümü, Mersin, Türkiye

ÖZET

Çalışan bireylerin mesleklerine göre gerçekleştirecekleri faaliyetleri en iyi şekilde yaparak ve mesleki açıdan kendilerini geliştirebilmek için katlandıkları zaman, çabalar ve yerine getirecekleri faaliyetlerin tamamı mesleki bağlılık olarak belirtilmektedir. Bu doğrultuda, toplumların hepsi tarafından bilinen bir meslek olan muhasebe mesleği ve bu meslekte faaliyetlerini yerine getiren muhasebe meslek mensuplarının da mesleki bağlılık seviyelerinin araştırılması gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu araştırmanın amacı, muhasebe meslek mensuplarının mesleki bağlılık seviyelerinin demografik faktörlere göre farklılık gösterip göstermediğinin tespit edilmesidir. Bu amaca ulaşabilmek için, Niğde ilinde Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik faaliyetlerini yerine getiren muhasebe meslek mensuplarına anket uygulanmıştır. Anket ile elde edilen veriler t – testi (Independent-Samples T Test), tek yönlü varyans (One –Way ANOVA) testi ve Welch testi aracılığı ile analiz edilmiştir. Analiz sonucunda, ankete katılan muhasebe meslek mensuplarının mesleki bağlılık alt boyutlarının cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyi açısından farklılık göstermediği belirlenmiştir. Mesleki deneyim süreleri açısından ise, muhasebe meslek mensuplarının mesleki bağlılık seviyelerinin duygusal bağlılık, normatif bağlılık ve birikmiş maliyetler alt boyutlarında farklılık göstermediği, alternatiflerin sınırlılığı alt boyutunda ise farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Muhasebe, Muhasebe Mesleği, Muhasebe Meslek Mensupları, Mesleki Bağlılık, Demografik Faktörler

ABSTRACT

Professional commitment is defined as the time, the effort that employees spend, and all the activities they do in order to do their jobs in the best way according to their profession and develop themselves professionally. In this context, the necessity of researching the professional commitment levels of the accounting professionals in the accounting profession which is a profession known by all societies has emerged. The purpose of this study is to determine whether the professional commitment levels of accounting professionals differ according to their demographics. The data for this study were collected with a questionnaire which was applied to the professional accountants who perform independent accountant and financial advisory activities in the province of Niğde. The data obtained by the questionnaire were analyzed by t-test (Independent-Samples T-Test), one-way variance (One-Way ANOVA) test, and Welch test. As a result of the analysis, it was determined that the professional commitment of the accounting professionals who participated in the survey did not differ in terms of gender, age, and education level. In addition, it was determined that their professional commitment levels did not differ in terms of their seniority in emotional commitment, normative commitment, and accumulated costs sub-dimensions, but differ in the limitation of alternatives sub-dimension.

Keywords: Accounting, Accounting Profession, Accounting Professionals, Professional Commitment, Demographics

1. GİRİŞ

İnsanların yaşamlarını devam ettirebilmeleri için ihtiyaçlarını karşılaması gerekmektedir. İnsanlar, bu ihtiyaçlarını karşılayabilmek ve maddi kazanç elde edebilmek amacıyla belirli bir süre herhangi bir işte çalışmalıdır. Herhangi bir işte çalışmak kişinin bir mesleğe sahip olduğunu göstermektedir. İnsanların sahip olabilecekleri mesleklerden bir tanesi de muhasebe mesleği olarak ifade edilmektedir. Bu meslekle gerçeğe uygun, tarafsız ve dürüst bir şekilde hazırlanmış belgeler kullanılarak doğru finansal bilgilerin üretilmesi sağlanmaktadır. Bu bilgilerin üretilmesi için mesleki faaliyetleri gerçekleştiren kişiler ise muhasebe meslek mensubu olarak ifade edilmektedir.

Muhasebe meslek mensubu; herhangi bir işletmede gerçekleştirilen mali nitelikli işlemlere ait olayları kaydeden, bu olayları hesaplar aracılığıyla sınıflandıran, mali tabloları düzenleyerek özetleyen, bu tabloları analiz ederek yorumlayan ve elde edilen sonuçları ilgili kişi ya da kuruluşlara raporlayan, denetim ve bütçeleme faaliyetlerini yerine getirebilmek amacı doğrultusunda bilgi üreten, yönetim faaliyetlerini takip eden, işletmeler tarafından benimsenecek muhasebe politikalarını oluşturan, yönetimin ihtiyaç duyduğu özel raporları hazırlayan ve vergi ile ilgili işlemleri yürüterek beyannameleri düzenleyen kişi şeklinde tanımlanmaktadır (Özyürek, 2012). Muhasebe meslek mensubu olarak ifade edilen bu kişilerin ürettikleri mali nitelikli bilgiler, ticari hayata yön veren işletmelere ait olduğu için büyük bir öneme sahiptir. Ulusal ve uluslararası boyutta önem arz eden bilgileri üreten muhasebe

[1] Bu çalışma, Giresun Üniversitesi tarafından 10 – 13 Haziran 2021 tarihlerinde düzenlenen 20. Uluslararası İşletmecilik Kongresi'nde sözlü olarak sunulan özet bildirinin genişletilmiş halidir.

meslek mensupları için yasal mevzuatta bazı düzenlemeler yapılmıştır. Bu doğrultuda, ülkemizde yapılan ilk yasal düzenleme, 13 Haziran 1989 tarihli 20194 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe giren "3568 sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu" olmuştur (3568 sayılı Kanun). Daha sonra, meslek yasası olarak bilinen bu Kanunda bazı düzenlemeler yapılmıştır. 26 Temmuz 2008 tarihinde yapılan düzenleme ile, "5786 sayılı Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu" 26948 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu Kanun'da muhasebe meslek mensuplarında bulunması gereken özellikler ve ahlaki kriterler, muhasebe meslek mensuplarının yapacağı işler ile ilgili bilgiler bulunmaktadır (5786 Sayılı Kanun).

Çıkarılan Kanun, muhasebe mesleğine hukuki nitelik kazandırmasının yanı sıra mesleğin kariyer mesleği olmasını da sağlamıştır. Bu meslek, sürekli değişim gösteren dinamik yapısından dolayı insanların kariyerlerinde ilerlemelerini de sağlamıştır (Demir vd., 2017). Bu doğrultuda muhasebe mesleği, insanlar tarafından tercih edilen bir meslek haline gelmiş ve meslek mensupları kendilerini geliştirmek için gerekli çabayı göstermiştir. Bu durum, insanların çalıştıkları işe ya da kariyerlerine verdikleri önemi ifade eden mesleki bağlılık kavramının muhasebe meslek mensupları açısından da incelenmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

Araştırmanın amacı, muhasebe meslek mensuplarının mesleki bağlılık seviyelerinin demografik faktörlere göre farklılık gösterip göstermediğini tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda, ilk olarak mesleki bağlılık kavramı açıklanmış ve çalışma konusu ile ilgili yapılan literatür taramasına yer verilmiştir. Daha sonra, araştırma yöntemi ve Niğde ilinde mesleki faaliyetlerini yerine getiren muhasebe meslek mensuplarının mesleki bağlılık seviyelerinin demografik faktörler açısından farklılık gösterip göstermediğinin incelenmesi sonucu elde edilen bulgular açıklanmıştır.

2. ÇALIŞMA KONUSU İLE İLGİLİ KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Mesleki Bağlılık

Mesleki bağlılık, kişinin mesleği ile ilgili olarak sergilediği tutumları şeklinde tanımlanmaktadır (Blau, 1985). Bir başka tanıma göre ise mesleki bağlılık, ihtiyaçlarını karşılamak ve maddi kazanç elde etmek amacıyla çalışan kişinin mesleği ile ilgili ihtiyaç duyduğu teknik bilgiyi elde edebilmek için harcadığı zaman ve çaba olarak ifade edilmektedir (Karakaş vd., 2017).

Kişilerin mesleklerine olan bağlılıklarının değerlendirilmesi aşamasında dört alt boyut dikkate alınmaktadır. Bu alt boyutlar; duygusal bağlılık, normatif bağlılık, birikmiş maliyetler ve alternatiflerin sınırlılığı olarak belirtilmektedir. Belirtilen alt boyutlardan meydana gelen ölçeğin daha önce geliştirilmiş olan modellere göre insanların mesleki bağlılık seviyelerini daha iyi bir şekilde ölçtüğü ifade edilmektedir (Blau, 2003). Duygusal bağlılık alt boyutunda, kişilerin çalıştıkları işyerlerine duygusal olarak bağlanması durumu söz konusudur. Normatif bağlılık alt boyutunda, kişilerin çalıştıkları işyerlerine karşı borçlu hissetmesi durumu ortaya çıkmaktadır. Birikmiş maliyetler alt boyutu, kişilerin yapmış oldukları harcama ve yatırımlardan kaynaklanan maliyetlere katlanmak zorunda olmalarını ifade etmektedir (Allen ve Meyer, 1990). Alternatiflerin sınırlılığı ise, kişilerin sahip oldukları işten ayrılmaları durumunda çalışabilecekleri iş alanlarının sınırlı olmasını belirtmektedir. Duygusal ve normatif bağlılığı yüksek olan kişiler, işyerleri ile duygusal bağ kurdukları ve kendilerini işyerlerine karşı borçlu hissettikleri için meslekleri ile ilgili olarak meydana gelen yenilikleri takip ederek kendilerini geliştirmek istemektedir (Büyükyılmazvd., 2019).

2.2. Literatür Taraması

Araştırmada muhasebe meslek mensuplarının mesleki bağlılık seviyelerinin incelenmesi sebebiyle literatür taramasında muhasebe meslek mensupları üzerinde yapılan yurt içi ve yurt dışında yayınlanmış çalışmalara yer verilmiştir. Bu kapsamda, seçilen çalışmalar Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1: Muhasebe Meslek Mensuplarının Mesleki Bağlılıklarının Belirlenmesine Yönelik Literatürde Yer Alan Çalışmalar

Yazarlar (Yıl)	Çalışmanın Yöntemi	Çalışmanın Amacı ve Kapsamı	Çalışmanın Sonuçları
Aranya vd. (1981)	Anova, Regresyon Analizi	Çalışmada, Kanadalı Yeminli Muhasebecilerin mesleki bağlılık seviyelerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Kanada'da rastgele seçilen 2590 yeminli muhasebecilere ait veriler analiz edilmiştir.	Çalışma sonucunda, muhasebe meslek mensuplarının mesleki bağlılığının tüm örgütsel seviyelerde yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Mesleki – örgütsel çatışmanın mesleki bağlılığı olumsuz olarak etkilediği, elde edilen gelirden duyulan memnuniyetin ise mesleki bağlılık üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir.
Siegel-Sisaye	Regresyon	Çalışmada, muhasebe meslek mensuplarının mesleki bağlılık ve mesleki kimlikleri arasındaki ilişkinin analiz edilmesi amaçlanmıştır.	Çalışma sonucunda, elde edilen verilerin oluşturulan hipotezleri desteklemediği tespit edilmiştir. Öz imaj uyumunun mesleki bağlılık üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olabileceği ve bu durumun da mesleki kimlik

(1997)	Analizi	Dört Uluslararası Yeminli Mali Müşavir Firmasında çalışan 335 muhasebe meslek mensubunun verileri analiz edilmiştir.	üzerinde doğrudan etkiye sahip olabileceği belirlenmiştir.
Özer-Uyar (2010)	Yapısal Eşitlik Modeli	Çalışmada, muhasebe meslek mensuplarının bireysel etik oryantasyonlarının mesleki bağlılıkları üzerindeki etkilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Türkiye genelinde mesleki faaliyetlerini yerine getiren 539 muhasebe meslek mensubuna ait veriler analiz edilmiştir.	Çalışma sonucunda, muhasebe meslek mensuplarının etik yöneliminin mesleğine karşı duyduğu bağlılık üzerinde istatistiki olarak anlamlı bir etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Bu meslek mensuplarının meslekleri ile ilgili etik bir probleme ait karar verme durumunda adalet ve deontoloji tutumuna sahip meslek mensuplarının normatif ve duygusal mesleki bağlılıklarının öne çıktığı belirlenmiştir. Etik açıdan ise rölativist ve sonuç odaklı muhasebecilerin devamlılık bağlılığının yüksek seviyede olduğu tespit edilmiştir.
Çiftçioğlu vd. (2011)	Yapısal Eşitlik Modeli	Çalışmada, muhasebe meslek mensuplarının mesleki bağlılık ve işten ayrılma niyetleri arasındaki ilişkinin analiz edilmesi amaçlanmıştır. İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odasına kayıtlı 162 muhasebe meslek mensubunun verileri analiz edilmiştir.	Çalışma sonucunda, araştırmaya katılan muhasebe meslek mensuplarının mesleki bağlılık alt boyutlarından biri olan duygusal bağlılığın işten ayrılma niyeti üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Diğer alt boyutlar olan sürekli ve normatif bağlılığın ise işten ayrılma niyeti üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı tespit edilmiştir.
Günlük vd. (2013)	Regresyon Analizi	Çalışmada, muhasebe meslek mensuplarının iş memnuniyetlerine ilişkin algılamalarının, örgütsel bağlılık ve işten ayrılma eğilimleri üzerindeki etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Tükiye'de mesleki faaliyetlerini yerine getiren 1085 muhasebe meslek mensubuna ait veriler analiz edilmiştir.	Çalışma sonucunda, muhasebe meslek mensuplarının iş memnuniyetinin örgütte duygusal ve normatif bağlılık üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve negatif bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir.
Gül - Erol (2016)	Yapısal Eşitlik Modeli	Çalışmada, muhasebe meslek mensuplarının işe bağlılık ile çalışma ahlakının mesleki etik davranış ve bu davranışın boyutları üzerindeki etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Marmara Bölgesi'ndeki muhasebe meslek odalarına kayıtlı 735 muhasebe meslek mensubunun verileri analiz edilmiştir.	Çalışma sonucunda, muhasebe meslek mensuplarında işe bağlılık ve çalışma ahlakının, mesleki etik davranışa pozitif ve doğrusal yönde etki ettiği tespit edilmiştir. İşe bağlılığın, mesleki etik davranışın tarafsızlık boyutuna pozitif ve doğrusal yönde etki ettiği belirlenmiştir. Buna karşılık, çalışma ahlakının, mesleki etik davranışın tarafsızlık boyutuyla ilişkisi belirlenememiştir.
Tandiontong (2015)	Veri Analitiği ve Yapısal Eşitlik Modeli	Çalışmada, muhasebe meslek mensuplarının mesleki bağlılığının ve Kamu Muhasebe Firmalarındaki muhasebecilerin mesleki bağlılıklarının denetçinin iş tatminini ne ölçüde etkilediğinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Endonezya'da 347 muhasebe meslek mensubu ve 79 Kamu Muhasebe Firmalarındaki meslek mensuplarına ait veriler analiz edilmiştir.	Çalışma sonucunda, muhasebe meslek mensuplarının mesleki bağlılığının ve Kamu Muhasebe Firmalarındaki örgütsel bağlılığın, denetçinin iş tatminini eşzamanlı ve kısmen olumlu ve önemli olarak etkilediği belirlenmiştir.
Karakaş, vd. (2017)	Korelasyon ve Regresyon Analizi	Çalışmada, muhasebe meslek mensuplarının sahip oldukları kişilik özelliklerinin mesleki bağlılığa ve iş tatminine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bartın ilinde mesleki faaliyetlerini yerine getiren muhasebe meslek mensuplarına ait veriler analiz edilmiştir.	Çalışma sonucunda, içsel iş tatmini ile mesleğe bağlılık arasında orta, pozitif yönlü bir ilişkinin; dışsal iş tatmini ile mesleki bağlılık arasında pozitif ve düşük bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Kişilik özelliklerinin mesleki bağlılığa etkisi üzerinde ise iş tatmininin tam aracı olduğu belirlenmiştir.
Loscher, vd. (2019)	Regresyon Analizi	Çalışmada, muhasebe meslek mensuplarının mesleklerine ve organizasyonlarına olan bağlılıklarının araştırılarak meslek içindeki çeşitli bağlılık profilleri için kanıt oluşturulması amaçlanmıştır. 435 Alman mali müşavire ait veriler analiz edilmiştir.	Çalışma sonucunda, kişi merkezli yaklaşım kullanılarak muhasebe meslek mensuplarının organizasyonel ve mesleki bağlılığına ait altı farklı profile sahip olduğu belirlenmiştir. Muhasebe meslek mensuplarının mesleki ve organizasyonel bağlılıkları ile ilgili tartışmalara kanıtlar eklediği tespit edilmiştir.
Büyükyılmaz, vd. (2019)	T–Testi, Anova Testi	Çalışmada, muhasebe meslek mensuplarının mesleki bağlılık seviyelerinin ve iş tatmin düzeylerinin demografik faktörlere göre farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Karabük, Zonguldak ve Bartın illerinde mesleki faaliyetlerini yerine getiren toplam 573 muhasebe meslek mensubundan 135'i geri dönüş sağlamış, 7 anket geçersiz sayıldığı için 128 meslek mensubunun anketinden elde edilen veriler analiz edilmiştir.	Çalışma sonucunda, ankete katılan muhasebe meslek mensuplarının mesleki bağlılık seviyeleri ve iş tatmin düzeylerinin cinsiyet, medeni durum ve eğitim durumu açısından farklılaşmadığı; yaş, aylık gelir ve muhasebe mesleğini isteyerek ya da istemeyerek seçme durumları açısından hem mesleki bağlılık hem de iş tatmini algılarında farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, mesleki bağlılık derecesinin muhasebe eğitimi alan ya da almayanlar açısından farklılaşmadığı, iş tatmin düzeyinin ise bu açıdan farklılaştığı tespit edilmiştir.
		Çalışmada, mesleki bağlılık ve örgütsel	Çalışma sonucunda, mesleki bağlılık ve örgütsel adaletin

Özcan-Günlük (2021)	Faktör Analizi, Korelasyon ve Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi	adalet değişkenlerinin muhasebe meslek mensuplarının iş performansları üzerindeki etkilerinin neden sonuç ilişkisi içerisinde araştırılması amaçlanmıştır. SMMM ünvanına sahip muhasebe meslek mensupları ile mesleki stajyer ve sertifikasız muhasebe çalışanlarından oluşan 371 muhasebe meslek mensubunun verileri analiz edilmiştir.	muhasebe meslek mensuplarının iş performansını olumlu etkilediği tespit edilmiştir. Mesleki bağlılığın duygusal, devam ve normatif bağlılık alt boyutları ile örgütsel adaletin prosedürel ve etkileşimsel adalet alt boyutlarının iş performansı üzerinde istatistiki olarak anlamlı ve pozitif etkisinin olduğu belirlenmiştir. Örgütsel adaletin dağıtımsal adalet alt boyutunun iş performansı üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif yönde etkisinin olmadığı tespit edilmiştir.

Araştırmada, Niğde Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası'na (SMMMO) kayıtlı muhasebe meslek mensuplarının mesleki bağlılık seviyelerinin demografik faktörlere göre farklılık gösterip göstermediği tespit edilmiştir. Araştırmanın ana kütlesini Niğde SMMMO'ya kayıtlı muhasebe meslek mensuplarının oluşturması ve bu meslek mensuplarının mesleki bağlılık seviyelerinin sadece demografik faktörler açısından incelenmesi literatürde yer alan diğer çalışmalardan farklı olmasını sağlamaktadır. Bu nedenle, çalışmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmanın amacına ve oluşturulan hipotezlerine, evren ve örneklemine, veri toplama yöntemi ve çalışmada kullanılacak analiz yöntemi ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Amacı ve Hipotezleri

Araştırmanın amacı, muhasebe meslek mensuplarının mesleki bağlılık seviyelerinin demografik faktörlere göre farklılık gösterip göstermediğini tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir:

H1: Duygusal bağlılık (H1a), normatif bağlılık (H1b), birikmiş maliyetler (H1c) ve alternatiflerin sınırlılığı (H1d) düzeyleri cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterir.

H2: Duygusal bağlılık (H2a), normatif bağlılık (H2b), birikmiş maliyetler (H2c) ve alternatiflerin sınırlılığı (H2d) düzeyleri yaşa göre anlamlı farklılık gösterir.

H3: Duygusal bağlılık (H3a), normatif bağlılık (H3b), birikmiş maliyetler (H3c) ve alternatiflerin sınırlılığı (H3d) düzeyleri eğitim düzeyine göre anlamlı farklılık gösterir.

H4: Duygusal bağlılık (H4a), normatif bağlılık (H4b), birikmiş maliyetler (H4c) ve alternatiflerin sınırlılığı (H4d) düzeyleri mesleki deneyim süresine göre anlamlı farklılık gösterir.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmaya, Niğde SMMMO'ya kayıtlı olan ve mesleki faaliyetlerini yerine getiren muhasebe meslek mensupları dahil edilmiştir. Bu doğrultuda, ana kütlenin belirlenmesi için Niğde SMMMO ile görüşülerek araştırmanın evreninin odaya kayıtlı 136 muhasebe meslek mensubundan oluştuğu belirlenmiştir. Hazırlanan anket formu evrende yer alan muhasebe meslek mensuplarına online olarak gönderilmiştir. Araştırmanın örneklemini geri dönüş sağlayan 55 muhasebe meslek mensubu oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, geri dönüş oranı % 44 olarak hesaplanmıştır. Yapılan incelemeler doğrultusunda geçersiz anket bulunmadığı için doldurulan anketlerin hepsi analiz sürecine dahil edilmiştir.

3.3. Veri Toplama Yöntemi

Araştırmada kullanılan veriler, Niğde SMMMO'ya kayıtlı olarak mesleki faaliyetlerini yerine getiren muhasebe meslek mensuplarına anket yöntemi uygulanması sonucu elde edilmiştir. Bu meslek mensuplarının mesleki bağlılık seviyelerini ölçmek için mesleki bağlılığı dört alt boyutta inceleyen ve Blau, G. (2003) tarafından hazırlanmış orijinal ölçeğin Utkan, Ç. ve Kırdök, O. (2018) tarafından Türkçe'ye uyarlamasının yapıldığı "Mesleki Bağlılık Ölçeği" kullanılmıştır (Blau, 2003; Utkan veKırdök, 2018). Bu ölçek dört alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlar arasında duygusal bağlılık, normatif bağlılık, birikmiş maliyetler ve alternatiflerin sınırlılığı boyutları yer almaktadır.

Duygusal bağlılık alt boyutu 6 maddeden; normatif bağlılık alt boyutu 5 maddeden, birikmiş maliyetler alt boyutu 7 maddeden ve alternatiflerin sınırlılığı alt boyutu ise 4 maddeden oluşmaktadır. Alternatiflerin sınırlılığı alt boyutunda yer alan 4 madde analizlerde ters çevrilerek kullanılmıştır (Utkan veKırdök, 2018).

22 maddeden oluşan mesleki bağlılık ölçeği 5'li Likert tarzında (1 – Hiç Katılmıyorum, 2 - Katılmıyorum, 3 – Kararsızım, 4 - Katılıyorum, 5 – Tamamen Katılıyorum) hazırlanmıştır. Cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve mesleki deneyim süreleri olmak üzere 4 tane demografik faktör belirlenmiştir.

3.4. Analiz Yöntemi

Araştırmada öncelikle mesleki bağlılık ölçeğine ait güvenilirlik analizi yapılmıştır. Daha sonra araştırma hipotezleri, parametrik testler olarak belirtilen t – testi (Independent – Samples T Test), Levene testi, tek yönlü varyans (One – Way ANOVA) testi ve grup varyanslarının eşit olmaması durumunda ise Welch testi uygulanarak araştırılmıştır.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

Bu bölümde, araştırmaya katılan 55 muhasebe meslek mensubunun demografik özellikleri ve mesleki bağlılık seviyelerine ait verilerin istatistiksel analizlerinin yapılması sonucunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

4.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Ankete katılan muhasebe meslek mensuplarının demografik özelliklerinin belirlenmesine yönelik sorulara verilen cevapların dağılımı Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2: Muhasebe Meslek Mensuplarının Demografik Dağılımı

Değişken	Kategori	Frekans	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	8	15
	Erkek	47	85
Yaş	20 – 29	5	9
	30 – 39	21	38
	40 – 49	22	40
	50 ve üzeri	7	13
Eğitim Düzeyi	Önlisans	7	13
	Lisans	42	76
	Lisansüstü	6	11
Mesleki Deneyim	0 – 9 Yıl Arası	9	16
	10 – 19 Yıl Arası	16	29
	20 – 29 Yıl Arası	23	42
	30 Yıldan Fazla	7	13

Tablo 2'de görüldüğü gibi, ankete katılan muhasebe meslek mensuplarının %15'i kadın, %85'i erkek; eğitim düzeylerine göre %13'ü önlisans, %76'sı lisans ve %11'i lisansüstü eğitim kategorilerinden meydana gelmektedir. Ankete katılanların %9'u 20 – 29 yaş arası, %38'i 30 – 39 yaş arası, %40'ı 40 – 49 yaş arası ve %13'ü 50 ve daha büyük yaştaki muhasebe meslek mensuplarını oluşturmaktadır. Bu meslek mensuplarının mesleki deneyimlerine göre dağılımında %16'sının 0 – 9 yıl arası, %29'unun 10 – 19 yıl arası, %42'sinin 20 – 29 yıl arası ve %13'ünün 30 yıldan fazla iş tecrübesine sahip olduğu tespit edilmiştir.

4.2. Güvenilirlik Analizi ve Normal Dağılım Analizi

Araştırmada kullanılan ölçeğin sorularına ait güvenilirlik analizinin yapılması için iç tutarlılık katsayılarının (Cronbach Alfa - α) hesaplanması gerekmektedir. Hesaplanacak alfa (α) katsayı değerinin 0 – 1 arasında pozitif bir değere sahip olması gerektiği kabul edilmektedir (Nakip, 2013).

Mesleki Bağlılık Ölçeği kullanılarak Niğde ilinde mesleki faaliyetlerini yerine getiren muhasebe meslek mensuplarına uygulanan anket sorularının güvenilirliğinin belirlenmesi amacıyla iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. Hesaplanan iç tutarlılık katsayılarına ait değerler Tablo 3'te gösterilmiştir.

Tablo 3: Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Ölçek	Cronbach's Alpha	Ortalama	N
Duygusal Bağlılık	,92	24,63	6
Normatif Bağlılık	,80	19,00	5
Birikmiş Maliyetler	,79	24,36	7
Alternatiflerin Sınırlılığı	,61	11,25	4
TOPLAM MESLEKİ BAĞLILIK	,76	14,20	22

Tablo 3'te görüldüğü gibi, ankete katılan muhasebe meslek mensuplarının duygusal bağlılık alt boyutu 0,92; normatif bağlılık alt boyutu 0,80; birikmiş maliyetler alt boyutu 0,79; alternatiflerin sınırlılığı alt boyutu 0,61 ve toplam mesleki bağlılık ise 0,76 olarak hesaplanmıştır. Hesaplanan bu değerlerin ($0,61<\alpha<0,81$) arasında olması soruların kabul edilebilir seviyede güvenilir; değerlerin ($0,81<\alpha<1,00$) arasında olması ise soruların yüksek seviyede güvenilir olduğunu göstermektedir (İslamoğlu veAlnıaçık, 2013). Bu bilgiler doğrultusunda, mesleki bağlılık ölçeğinde yer alan soruların hem alt boyutlar açısından hem de toplam güvenilirlik açısından kabul edilebilir seviyede güvenilir olduğu belirtilmektedir.

Örneklemin normal dağılıma uygun olup olmadığını belirlemek için Shapiro – Wilk testi, çarpıklık ve basıklık değerleri hesaplanmıştır. Hesaplanan değerler Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4: Normal Dağılım Analizi

	p	Static	Std. Error
Skewness (Çarpıklık)	-	-0,006	0,322
Kurtosis (Basıklık)	-	-1,036	0,634
Shapiro - Wilk	0,052	-	-

Tablo 4'te görüldüğü gibi, Shapiro – Wilk değeri (p=0,052); çarpıklık değeri (-0,006) standart hatası (0,322) ve basıklık değeri (-1,036) standart hatası (0,634) olarak belirlenmiştir. Bu veriler dikkate alındığında, çarpıklık ve basıklık değerlerinin (-1,5 ile +1,5) arasında olması ve (p>0,05) olarak tespit edilmesinden dolayı dağılımın normal dağılımdan anlamlı bir farklılık göstermediği tespit edilmiştir (Tabachnick - Fidell, 2013). Bu doğrultuda, ankete katılan muhasebe meslek mensuplarının mesleki bağlılık seviyelerinin demografik faktörler açısından farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için parametrik testler olarak belirtilen t – testi (Independent – Samples T Test), Levene testi, tek yönlü varyans (One – Way ANOVA) testi ve grup varyanslarının eşit olmaması durumunda ise Welch testi uygulanmıştır.

Mesleki bağlılık ve alt boyut ortalamalarının değerlendirilmesinde belirlenmiş olan (1,00 – 1,79 = çok düşük; 1,80 – 2,59 = düşük; 2,60 – 3,39 = orta; 3,40 – 4,19 = yüksek; 4,20 – 5,00 = çok yüksek) değerleri dikkate alınmaktadır (Ataç, 2019). Muhasebe meslek mensuplarının alt boyut ve genel mesleki bağlılık seviyelerine ait ortalama değerleri Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5: Mesleki Bağlılık Seviyelerine Ait Ortalamalar

Mesleki Bağlılık Ölçeği	$\bar{X}$
Duygusal Bağlılık	4,10
Normatif Bağlılık	3,80
Birikmiş Maliyetler	3,48
Alternatiflerin Sınırlılığı	2,81
Genel Mesleki Bağlılık	3,55

Tablo 5'te görüldüğü gibi, muhasebe meslek mensuplarının duygusal bağlılıklarının ($\bar{X}$=4,10) yüksek düzeyde; normatif bağlılıklarının ($\bar{X}$=3,80) yüksek düzeyde; birikmiş maliyetlerinin ($\bar{X}$=3,48) yüksek düzeyde; alternatiflerin sınırlılığının ($\bar{X}$=2,81) orta düzeyde; genel mesleki bağlılıklarının ise ($\bar{X}$=3,55) yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Alt boyut ve genel mesleki bağlılık seviyelerinin değerlendirilmesi için belirlenmiş olan ortalama değerlere göre; Niğde SMMMO'ya kayıtlı muhasebe meslek mensuplarının duygusal bağlılık, normatif bağlılık, birikmiş maliyetler alt boyutlarının ve genel mesleki bağlılık seviyelerinin yüksek düzeyde olduğu, alternatiflerin sınırlılığı alt boyutunun ise orta düzeyde olduğu belirlenmiştir.

4.3. Hipotez Testleri

Muhasebe meslek mensuplarının mesleki bağlılık seviyelerinin demografik faktörler açısından farklılık gösterip göstermediği hipotez testleri ile araştırılmaktadır. Bu doğrultuda analiz işlemi; t – testi, Levene testi, tek yönlü varyans testi ve grup varyanslarının eşit olmaması durumunda ise Welch testi kullanılarak yapılmıştır.

- ✓ Muhasebe meslek mensuplarının cinsiyetlerine göre "Mesleki Bağlılık Ölçeği"nin alt boyutlarının dikkate alınması ile hesaplanan ortalama ve standart sapma değerlerine ait sonuçlar Tablo 6'da gösterilmiştir.

Tablo 6: Muhasebe Meslek Mensuplarının Cinsiyetlerine Göre Mesleki Bağlılık Alt Boyutlarından Alınan Ortalama Puanlar

Alt Boyutlar		Duygusal Bağlılık		Normatif Bağlılık		Birikmiş Maliyetler		Alternatiflerin Sınırlılığı		Genel Mesleki Bağlılık	
Cinsiyet	**N**	$\bar{X}$	**s.s.**	$\bar{X}$	**s.s.**	$\bar{X}$	**s.s.**	$\bar{X}$	**s.s.**	$\bar{X}$	**s.s.**
Kadın	8	3,97	0,76	3,60	0,80	3,48	0,69	3,03	1,00	3,52	0,707
Erkek	47	4,12	0,73	3,83	0,71	3,48	0,75	2,77	0,82	3,55	0,562

Tablo 6'da görüldüğü gibi, kadınların genel mesleki bağlılıklarının ($\bar{X}$=3,52) ve erkeklerin genel mesleki bağlılıklarının ($\bar{X}$=3,55) yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Tablo 6 incelendiğinde, cinsiyetlere göre mesleki bağlılık ölçeğinin alt boyutlarından alınan ortalama değerler ve standart sapma değerleri arasında farklılıklar olduğu görülmektedir. Oluşan bu farklılıkların istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığını değerlendirebilmek için t – testi ve Levene testi yapılmıştır. Yapılan analizlerden elde edilen sonuçlar Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7: Muhasebe Meslek Mensuplarının Cinsiyetlerine Göre Mesleki Bağlılık Seviyeleri

Alt Boy.	Duygusal Bağlılık			Normatif Bağlılık			Birikmiş Maliyetler			Alternatiflerin Sınırlılığı		
	Lev. (p)	**t**	**p**	**Lev. (p)**	**t**	**p**	**Lev. (p)**	**t**	**p**	**Lev. (p)**	**t**	**p**
Cinsi.	0,958	-0,527	0,601	0,919	-0,842	0,404	0,749	0,007	0,995	0,368	0,785	0,436

p<.05

Tablo 7'de görüldüğü gibi; muhasebe meslek mensuplarının duygusal bağlılık alt boyutunda (Levene p=0,958) ve (t= -0,527; p=0,601); normatif bağlılık alt boyutunda (Levene p=0,919) ve (t= -0,842; p=0,404); birikmiş maliyetler alt boyutunda (Levene p=0,749) ve (t=0,007; p=0,995) ve alternatiflerin sınırlılığı alt boyutunda (Levene p=0,368) ve (t=0,785; p=0,436) olarak bulunmuştur. Bu veriler dikkate alındığında, Niğde SMMMO'ya kayıtlı olarak faaliyetlerini yerine getiren muhasebe meslek mensuplarının dört alt boyut açısından da cinsiyete göre (p>0,05) olarak bulunmasından dolayı anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Bu yüzden H1a, H1b, H1c ve H1d hipotezleri reddedilmiştir.

- ✓ Muhasebe meslek mensuplarının yaşlarına göre "Mesleki Bağlılık Ölçeği"nin alt boyutlarının dikkate alınması ile hesaplanan ortalama ve standart sapma değerlerine ait sonuçlar Tablo 8'de gösterilmiştir.

Tablo 8: Muhasebe Meslek Mensuplarının Yaşlarına Göre Mesleki Bağlılık Alt Boyutlarından Alınan Ortalama Puanlar

Alt Boyutlar		Duygusal Bağlılık		Normatif Bağlılık		Birikmiş Maliyetler		Alternatiflerin Sınırlılığı		Genel Mesleki Bağlılık	
Yaş	**N**	$\bar{X}$	**s.s.**	$\bar{X}$	**s.s.**	$\bar{X}$	**s.s.**	$\bar{X}$	**s.s.**	$\bar{X}$	**s.s.**
20 – 29	5	4,37	0,83	3,80	0,98	3,34	0,53	2,95	1,02	3,61	0,64
30 – 39	21	3,90	0,75	3,65	0,74	3,57	0,88	3,11	0,44	3,56	0,62
40 – 49	22	4,28	0,69	3,92	0,63	3,39	0,71	2,75	0,85	3,58	0,52
50 ve üzeri	7	3,97	0,68	3,82	0,83	3,57	0,58	2,00	1,19	3,34	0,65

Tablo 8'de görüldüğü gibi; 20 – 29 yaş arasındaki meslek mensuplarının genel mesleki bağlılıklarının ($\bar{X}$=3,61), 30 – 39 yaş arasındaki meslek mensuplarının genel mesleki bağlılıklarının ($\bar{X}$=3,56), 40 – 49 yaş arasındaki meslek mensuplarının genel mesleki bağlılıklarının ($\bar{X}$=3,58), 50 ve üzeri yaş grubundaki meslek mensuplarının genel mesleki bağlılıklarının ise ($\bar{X}$=3,34) yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Tablo 8 incelendiğinde, yaşlarına göre mesleki bağlılık ölçeğinin alt boyutlarından alınan ortalama değerler ve standart sapma değerleri arasında farklılıklar olduğu görülmektedir. Oluşan bu farklılıkların istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığını değerlendirebilmek için Levene testi, tek yönlü varyans (One – Way ANOVA) testi ve Welch testi yapılmıştır. Yapılan analizlerden elde edilen sonuçlar Tablo 9'da gösterilmiştir.

Tablo 9: Muhasebe Meslek Mensuplarının Yaşlarına Göre Mesleki Bağlılık Seviyeleri

Alt Boyutlar	Duygusal Bağlılık			Normatif Bağlılık			Birikmiş Maliyetler			Alternatiflerin Sınırlılığı		
	Lev. (p)	Anova		Lev. (p)	Anova		Lev. (p)	Welch		Lev. (p)	Welch	
		f	p		f	p		f	p		f	p
Yaş	0,834	1,245	0,303	0,663	0,487	0,693	0,006	0,280	0,819	0,045	3,627	0,104

p<.05

Tablo 9'da görüldüğü gibi, analizden elde edilen sonuçlardan duygusal bağlılık alt boyutunda (Levene p=0,834) ve (f=1,245; p=0,303); normatif bağlılık alt boyutunda (Levene p=0,663) ve (f=0,487; p=0,693) olarak bulunmuştur. Birikmiş maliyetler ve alternatiflerin sınırlılığı alt boyutlarında Levene testi değerleri (p<0,05) olduğu için Welch değerleri dikkate alınmıştır. Birikmiş maliyetler alt boyutunda (Levene p=0,006) ve (f=0,280; p=0,819); alternatiflerin sınırlılığı alt boyutunda (Levene p=0,045) ve (f=3,627; p=0,104) olarak bulunmuştur. Bu veriler dikkate alındığında, Niğde SMMMO'ya kayıtlı olarak faaliyetlerini yerine getiren muhasebe meslek mensuplarının dört alt boyut açısından da yaşa göre (p>0,05) olarak bulunmasından dolayı anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Bu yüzden H2a, H2b, H2c ve H2d hipotezleri reddedilmiştir.

- ✓ Muhasebe meslek mensuplarının eğitim düzeylerine göre "Mesleki Bağlılık Ölçeği"nin alt boyutlarının dikkate alınması ile hesaplanan ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 10'da gösterilmiştir.

Tablo 10: Muhasebe Meslek Mensuplarının Eğitim Düzeylerine Göre Mesleki Bağlılık Alt Boyutlarından Alınan Ortalama Puanlar

Alt Boyutlar		Duygusal Bağlılık		Normatif Bağlılık		Birikmiş Maliyetler		Alternatiflerin Sınırlılığı		Genel Mesleki Bağlılık	
Eğitim Düzeyi	**N**	$\bar{X}$	**s.s.**	$\bar{X}$	**s.s.**	$\bar{X}$	**s.s.**	$\bar{X}$	**s.s.**	$\bar{X}$	**s.s.**
Önlisans	7	3,97	0,68	3,82	0,83	3,57	0,58	2,00	1,16	3,34	0,65
Lisans	42	4,10	0,73	3,78	0,74	3,53	0,76	2,95	0,76	3,59	0,59
Lisansüstü	6	4,25	0,85	3,90	0,57	3,02	0,66	2,75	0,38	3,48	0,43

Tablo 10'da görüldüğü gibi, önlisans mezunu meslek mensuplarının genel mesleki bağlılıklarının ($\bar{X}$=3,34); lisans mezunu meslek mensuplarının genel mesleki bağlılıklarının ($\bar{X}$=3,59) ve lisansüstü mezunu meslek mensuplarının genel mesleki bağlılıklarının ($\bar{X}$=3,48) yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Tablo 10 incelendiğinde, eğitim düzeylerine göre mesleki bağlılık ölçeğinin alt boyutlarından alınan ortalama değerler ve standart sapma değerleri arasında farklılıklar olduğu görülmektedir. Oluşan bu farklılıkların istatistiksel açıdan

anlamlı olup olmadığını değerlendirebilmek için Levene testi, tek yönlü varyans (One – Way ANOVA) testi ve Welch testi yapılmıştır. Yapılan analizlerden elde edilen sonuçlar Tablo 11'de gösterilmiştir.

Tablo 11: Muhasebe Meslek Mensuplarının Eğitim Düzeylerine Göre Mesleki Bağlılık Seviyeleri

Alt Boyutlar	Duygusal Bağlılık			Normatif Bağlılık			Birikmiş Maliyetler			Alternatiflerin Sınırlılığı		
	Lev. (p)	Anova		Lev. (p)	Anova		Lev. (p)	Anova		Lev. (p)	Welch	
		f	p		f	p		f	p		f	p
Eğitim Düzeyi	0,663	0,219	0,804	0,909	0,074	0,928	0,157	1,294	0,283	0,049	4,364	0,142

p<.05

Tablo 11'de görüldüğü gibi, analizden elde edilen sonuçlardan duygusal bağlılık alt boyutunda (Levene p=0,663) ve (f=0,219; p=0,804); normatif bağlılık alt boyutunda (Levene p=0,909) ve (f=0,074; p=0,928); birikmiş maliyetler alt boyutunda (Levene p=0,157) ve (f=1,294; p=0,283) ve alternatiflerin sınırlılığı alt boyutunda (Levene p=0,049) ve (f=4,364; p=0,142) olarak bulunmuştur. Bu veriler dikkate alındığında, Niğde SMMMO'ya kayıtlı olarak faaliyetlerini yerine getiren muhasebe meslek mensuplarının dört alt boyut açısından da eğitim düzeyine göre (p>0,05) olarak bulunmasından dolayı anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Bu yüzden H3a, H3b, H3c ve H3d hipotezleri reddedilmiştir.

- ✓ Muhasebe meslek mensuplarının mesleki deneyim sürelerine göre "Mesleki Bağlılık Ölçeği"nin alt boyutlarının dikkate alınması ile hesaplanan ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 12'de gösterilmiştir.

Tablo 12: Muhasebe Meslek Mensuplarının Mesleki Deneyim Sürelerine Göre Mesleki Bağlılık Alt Boyutlarından Alınan Ortalama Puanlar

Alt Boyutlar		Duygusal Bağlılık		Normatif Bağlılık		Birikmiş Maliyetler		Alternatiflerin Sınırlılığı		Genel Mesleki Bağlılık	
Mesleki Deneyim	**N**	$\bar{X}$	**s.s.**	$\bar{X}$	**s.s.**	$\bar{X}$	**s.s.**	$\bar{X}$	**s.s.**	$\bar{X}$	**s.s.**
0-9 Yıl Arası	9	4,09	0,66	3,77	0,67	3,87	0,83	3,19	0,67	3,71	0,54
10-19 Yıl Arası	16	3,97	0,83	3,67	0,84	3,31	0,82	3,04	0,54	3,50	0,64
20-29 Yıl Arası	23	4,23	0,72	3,91	0,65	3,41	0,67	2,75	0,83	3,57	0,53
30 Yıldan Fazla	7	3,97	0,68	3,82	0,83	3,57	0,58	2,00	1,16	3,44	0,65

Tablo 12'de görüldüğü gibi, 0 – 9 yıl arası mesleki deneyime sahip muhasebe meslek mensuplarının genel mesleki bağlılıklarının ($\bar{X}$=3,71), 10 – 19 yıl arası mesleki deneyime sahip muhasebe meslek mensuplarının genel mesleki bağlılıklarının ($\bar{X}$=3,50), 20 – 29 yıl arası mesleki deneyime sahip muhasebe meslek mensuplarının genel mesleki bağlılıklarının ($\bar{X}$=3,57), 30 yıldan fazla mesleki deneyime sahip muhasebe meslek mensuplarının genel mesleki bağlılıklarının ($\bar{X}$=3,44) yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Tablo 12 incelendiğinde, mesleki deneyim sürelerine göre mesleki bağlılık ölçeğinin alt boyutlarından alınan ortalama değerler ve standart sapma değerleri arasında farklılıklar olduğu görülmektedir. Oluşan bu farklılıkların istatistiksel açıdan anlamlı olup olmadığını değerlendirebilmek için Levene testi ve tek yönlü varyans (One – Way ANOVA) testi yapılmıştır. Yapılan analizlerden elde edilen sonuçlar Tablo 13'te gösterilmiştir.

Tablo 13: Muhasebe Meslek Mensuplarının Mesleki Deneyim Sürelerine Göre Mesleki Bağlılık Seviyeleri

Alt Boyutlar	Duygusal Bağlılık			Normatif Bağlılık			Birikmiş Maliyetler			Alternatiflerin Sınırlılığı		
	Lev. (p)	Anova		Lev. (p)	Anova		Lev. (p)	Anova		Lev. (p)	Anova	
		f	p		f	p		f	p		f	p
Deneyim	0,309	0,473	0,702	0,588	0,380	0,768	0,126	1,215	0,314	0,170	3,711	0,017

p<.05

Tablo 13'te görüldüğü gibi, analizden elde edilen sonuçlardan duygusal bağlılık alt boyutunda (Levene p=0,309) ve (f=0,473 p=0,702); normatif bağlılık alt boyutunda (Levene p=0,588) ve (f=0,380; p=0,768); birikmiş maliyetler alt boyutunda (Levene p=0,126) ve (f=1,215; p=0,314) ve alternatiflerin sınırlılığı alt boyutunda (Levene p=0,170) ve (f=3,711; p=0,017) olarak bulunmuştur. Bu veriler dikkate alındığında, Niğde SMMMO'ya kayıtlı olarak faaliyetlerini yerine getiren muhasebe meslek mensuplarının duygusal bağlılık, normatif bağlılık ve birikmiş maliyetler alt boyutlarının mesleki deneyim sürelerine göre (p>0,05) olarak bulunmasından dolayı anlamlı farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Ancak alternatiflerin sınırlılığı alt boyutunun mesleki deneyim sürelerine göre (p<0,05) olarak bulunmasından dolayı anlamlı farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Bu yüzden H4a, H4b ve H4c hipotezleri reddedilirken, H4d hipotezi kabul edilmiştir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

İhtiyaçlarını karşılamak için çalışan insanlar, birbirinden farklı mesleklerin oluşmasını sağlamıştır. Bu mesleklerden biri olan muhasebe mesleği, tüm toplumun çıkarları doğrultusunda hareket etmeyi gerektirmektedir.

Toplumun tüm kesimlerini etkileyen bu mesleği yerine getiren meslek mensupları büyük bir sorumluluk taşımaktadır. Bu sorumluluktan dolayı, meslek mensuplarının yenilikleri takip etmesi ve teknik boyutta eksikliklerinin olması durumunda bu eksikliklerini tamamlamaları gerekmektedir. Yani, muhasebe meslek mensupları, meslekleri ile duygusal bağ kurmalı, kendilerini geliştirmek için çaba harcamalıdır. Muhasebe meslek mensupları da dahil çalışan bireylerin mesleki açıdan kendilerini geliştirmeleri mesleki bağlılık olarak ifade edilmektedir. Mesleki bağlılık; duygusal bağlılık, normatif bağlılık, birikmiş maliyetler ve alternatiflerin sınırlılığı alt boyutlarından oluşmaktadır.

Niğde SMMMO'ya kayıtlı olarak faaliyetlerini yerine getiren 55 muhasebe meslek mensubunun cevapladığı anketlerden elde edilen sonuçlara göre,

Çalışmada, muhasebe meslek mensuplarının genel mesleki bağlılık seviyelerinin yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Hem kadın hem de erkek muhasebe meslek mensuplarının genel mesleki bağlılık seviyelerinin yüksek düzeyde olduğu; çalışma kapsamında değerlendirilen tüm yaş gruplarındaki muhasebe meslek mensuplarının genel mesleki bağlılık seviyelerinin yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Önlisans, lisans ve lisansüstü eğitim seviyelerindeki muhasebe meslek mensuplarının yüksek düzeyde genel mesleki bağlılık seviyesine sahip olduğu; muhasebe meslek mensuplarının mesleki deneyim süreleri açısından da genel mesleki bağlılık seviyelerinin yüksek olduğu belirlenmiştir.

Ankete katılan muhasebe meslek mensuplarının mesleki bağlılık alt boyutlarının cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyi açısından farklılık göstermediği belirlenmiştir. Mesleki deneyim süreleri açısından ise, muhasebe meslek mensuplarının mesleki bağlılık seviyelerinin duygusal bağlılık, normatif bağlılık ve birikmiş maliyetler alt boyutlarında farklılık göstermediği, alternatiflerin sınırlılığı alt boyutunda ise farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Yukarıda da belirtildiği gibi, Niğde SMMMO'ya kayıtlı olarak faaliyetlerini yerine getiren muhasebe meslek mensuplarının genel mesleki bağlılık seviyeleri belirlenmiş olan demografik faktörler açısından yüksek düzeydedir. Genel olarak demografik faktörlere göre alt boyutlarda farklılık bulunmamaktadır. Sadece mesleki deneyim süresi açısından alternatiflerin sınırlılığı alt boyutunda bir farklılık meydana gelmiştir. Yapılan bu araştırmadan elde edilen sonuçlar, Niğde SMMMO'ya kayıtlı olarak faaliyetlerini yerine getiren muhasebe meslek mensupları ile sınırlı olduğu için elde edilen bulguların genelleştirilebilmesi mümkün değildir. Bu nedenle, muhasebe meslek mensuplarının mesleki bağlılık seviyelerinin demografik faktörlere göre farklılık gösterip göstermediğinin genelleştirilebilmesi için kullanılan ölçeğin farklı illerde mali müşavirlik faaliyetlerini yerine getiren muhasebe meslek mensuplarına da uygulanarak analize tabi tutulması araştırmacılara önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Allen, N. J. &Meyer, J. P. (1990). "TheMeasurementandAntecedents of Affective", Continuance and Normative Commitment to the Organization, Journal of Occupational Psychology, 63: 1 – 18.

Aranya, N., Pollock, J. &Amernic, J. (1981). "An ExaminationOf Professional CommitmentİN Public Accounting. Accounting", OrganizationsAndSociety, 6 (4): 271 – 280.

Ataç, İ. (2019). "Öğretmenlerin Denetim Odaklarıiİle Mesleki Bağlılıkları Arasındaki İlişki", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Blau, G. (1985). "The Measurement and Prediction of Career Commitment", Journal of OccupationalandOrganizationalPsychology, 58: 277 – 288.

Blau, G. (2003). "Testingfor a Four-Dimensional Structure of Occupational Commitment", Journal of Occupational and Organizational Psychology, 76: 469 – 488.

Büyükyılmaz, O.;Vargün, H. &Uygurtürk, H. (2019). "Muhasebe Meslek Mensuplarının Mesleki Bağlılık ve İş Tatmini Seviyelerinin Demografik Faktörler Açısından Analizi", Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi, 12(1): 27-42.

Çiftçioğlu, A.;Poroy Arsoy, A. & Sipahi, B. (2011). "Investigating Accountants' Occupational Commitmentand Occupational Turnover Intention: Evidence from Turkish Accountants", International Journal of Accounting and Finance, 3(2): 165 – 176.

Demir, M.; Elden Ürgüp, S. &Çerikcioğlu, G. (2017). "3568 Sayılı Yasa ve Sonrasındaki Yasal Düzenlemelerin SMMM Mesleğine Etkisinin Nitel Araştırma Yöntemi ile İncelenmesi: Sivas İlinde Bir Araştırma", Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 17(33): 188 – 209.

Gül, H. &Erol, M. (2016). "Muhasebe Meslek Mensuplarında İşe Bağlılık ve Çalışma Ahlakının Mesleki Etik Davranışa Etkisi",İSMMMO Mali Çözüm Dergisi, 26 (137): 51 – 74.

Günlük, M.; Özer, G. & Özcan, M. (2013). "İş Memnuniyetinin Muhasebecilerin Örgütsel Bağlılık ve İşten Ayrılma Eğilimleri Üzerindeki Etkisi",Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 9 (20), 57 – 76.

İslamoğlu, A. H. &Alnıaçık, Ü. (2013). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri (Spss Uygulamaları), Beta Yayıncılık, İstanbul.

Karakaş, A.; Saban, M. & Aslan, A. (2017). "Muhasebe Meslek Mensuplarının Kişilik Özelliklerinin İş Tatmini ve Mesleki Bağlılıklarına Etkisi",Mali Çözüm Dergisi, 144: 41 – 61.

Loscher, G.;Kaiser, S. &Ruhle, S. (2019). "Commitment Profiles of Accountants: a Person- Centred Study of the Commitment towards Profession and Organization", Behavioral Research in Accounting, 1-46.

Nakip, M. (2013). Pazarlamada Araştırma Teknikleri, Seçkin Yayıncılık: Ankara.

Özcan, M. & Günlük, M. (2021). "Muhasebe Meslek Mensuplarının İş Performanslarının Yordayıcısı Olarak Mesleki Bağlılık ve Örgütsel Adalet Algısı", Özdemir, F. S. & Kızıldağ, D. (Ed.) Davranışsal Muhasebe: Teorik ve Ampirik Çalışmalar: içinde 249 – 284, Siyasal Kitabevi, Ankara.

Özer, G. & Uyar, M. (2010). "Muhasebecilerin Etik Oryantasyonlarının Mesleki Bağlılığa Etkisi Üzerine Bir İnceleme", Muhasebe ve Finansman Dergisi. 48: 89 – 100.

Özyürek, H. (2012). "Muhasebe Meslek Mensuplarının Taşıması Gereken Nitelikler", Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, 4 (1): 139 – 148.

Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu, Kanun No: 3568, 13 Haziran 1989 tarih ve 20194 Sayılı Resmi Gazete.

Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu, Kanun No: 5786, 26 Temmuz 2008 tarih ve 26948 Sayılı Resmi Gazete.

Siegel, P.H. ve Sisaye, S. (1997). "An Analysis of the Difference Between Organization Identificationand Professional Commitment: a Study of Certified Public Accountants",Leadership & Organization Development Journal, 18(3): 149 – 165.

Utkan, Ç. &Kırdök, O. (2018). "Dört Boyutlu Mesleki Bağlılık Ölçeği Uyarlama Çalışması", International Journal of Social Sciencesand Education Research, 4(2): 230 – 244.

Tabachnıck, B.G. &Fıdell, L.S. (2013). Using MultivariateStatistics. 6. Baskı, Pearson, Boston.

Tandiontong, M. (2015). "Professional Commitment of Accountant and the Commitment of Public Accounting Firms on Auditor's Job Saticfaction", Manajemen & Bisnis Berkala Ilmiah, 14.1 (8): 95 – 101.

International
SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal
Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
e-ISSN: 2587-1587

Research Article

Subject Area
Education Sciences

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 99
PP: 1996-2006

Arrival
26 April 2022
Published
30 June 2022
Article ID Number
62645
Article Serial Number
13

Doi Number
http://dx.doi.org/10.29228/sssj.62645

How to Cite This Article
Altay, S., Kılıç, H., Yaman, E. & Dönmez, İ. (2022). "Bilimsel Okuryazarlık ve Eleştirel Düşünme Çerçevesinde Lise Öğrencilerinin Aşı Karşıtlığının İncelenmesi" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:99; pp:1996-2006

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Bilimsel Okuryazarlık ve Eleştirel Düşünme Çerçevesinde Lise Öğrencilerinin Aşı Karşıtlığının İncelenmesi

Investigation of High School Students' Anti-vaccination in the Framework of Scientific Literacy and Critical Thinking

Saliha ALTAY [1] Harika KILIÇ [2] Emine YAMAN [3] İlayda DÖNMEZ [4]

[1] Öğretmen. Ankara Ayyıldız Anadolu Lisesi, Ankara, Türkiye
[2] Öğretmen. Ankara Keçiören Sosyal Bilimler Lisesi, Ankara, Türkiye
[3] Ankara Keçiören Sosyal Bilimler Lisesi, Ankara, Türkiye
[4] Ankara Keçiören Sosyal Bilimler Lisesi, Ankara, Türkiye

ÖZET

Bu projede lise öğrencilerinin bilimsel okuryazarlık düzeyleri ile eleştirel düşünme eğilimleri çerçevesinde aşı karşıtlığına yönelik düşüncelerinin zaman içerisindeki değişimleri ve bu değişimleri etkileyen nedenlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma boylamsal olarak yürütülen, nicel ve nitel tekniklerin birlikte kullanıldığı karma yöntem çalışmasıdır. Araştırmanın örneklemini 2020-2021 ve 2021-2022 eğitim öğretim dönemlerinde 9. 10. ve 11. sınıflarda öğrenim gören sosyal bilimler lisesi öğrencileri oluşturmuştur. Nicel yönden 140 öğrenciye "Temel Bilimsel Okuryazarlık Testi" ve "Eleştirel Düşünme Eğilimleri Ölçeği" uygulanmıştır. Nitel yönden ise yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılmıştır. Bu görüşmelerde aşı karşıtlığına neden olan etmenler ve öğrencilerin zaman içerisindeki Covid-19 aşılarına karşı geliştirdikleri argümanlar incelenmiştir. Nicel ve nitel bulgular ayrı ayrı yorumlanarak sosyolojik açıdan değerlendirilmiştir. Elde edilen nicel verilerin analizinde SPSS istatistik programı kullanılmış, aritmetik ortalamalar ve bağımsız gruplar t-Testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlarda öğrencilerin bilimsel okuryazarlık düzeyleri orta düzeyde eleştirel düşünme eğilimleri ise yüksek düzeyde bulunmuştur. Araştırmanın ön görüşmelerinde aşı olmak istemeyen öğrencilerin son görüşmelerinde aldığı kararlarda ailenin, sağlık çalışanlarının, medyanın, bazı araştırmaların ve kulaktan dolma bilgilerin etkin bir rol oynadığı görülmüş bilgi kaynaklarının yeterince sorgulanmayıp bilimsel okuryazarlık ve eleştirel düşünme süzgecinden geçirilmediği belirlenmiştir. Öğrencilerin aşı karşıtı olmadıkları, bazılarının da bilimsel anlamda ikna olmadan aşı oldukları görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Bilimsel Okuryazarlık, Eleştirel Düşünme, Pandemi, Covid-19 Aşıları

ABSTRACT

In this project, it is aimed to examine the changes in the thoughts of high school students about the opposition to vaccination within the framework of their scientific literacy levels and critical thinking tendencies over time and the reasons that affect these changes. The research is a mixed method study conducted longitudinally and using quantitative and qualitative techniques together. The sample of the research is the 9th, 10th and 11th grade students in the 2020-2021 and 2021-2022 academic years. It consisted of social sciences high school students studying in classrooms. In quantitative terms, "Basic Scientific Literacy Test" and "Critical Thinking Tendency Scale" were applied to 140 students. Qualitatively, semi-structured interview forms were used. In these interviews, the factors causing anti-vaccination and the arguments developed by students against Covid-19 vaccines over time were examined. Quantitative and qualitative findings are separate interpreted separately and evaluated from a sociological point of view. SPSS statistical program was used in the analysis of the quantitative data obtained, and arithmetic means and independent groups t-Test were performed. According to the results obtained, students' scientific literacy levels were moderate. level, critical thinking dispositions were found to be high. In the preliminary interviews of the study, it was seen that the family, health professionals, media, some research and hearsay played an active role in the decisions taken by the students who did not want to be vaccinated; It has been determined that information sources are not adequately questioned and not filtered through scientific literacy and critical thinking. Actually students are not anti-vaccine also, ıt has been seen that some of them are not vaccinated without scientific conviction.

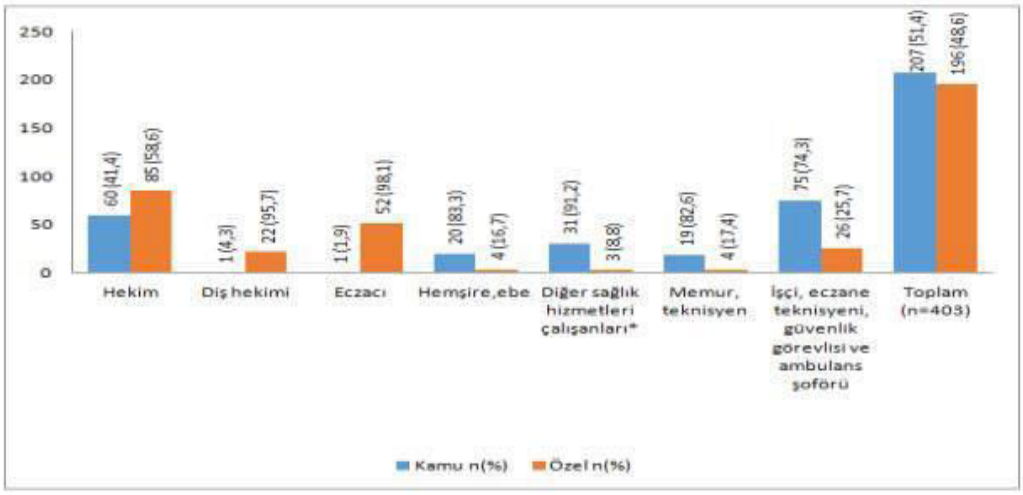
Keywords: Scientific Literacy, Scientific Literacy, Pandemic, Covid-19 Vaccines.

1. GİRİŞ

Aşılar; enfeksiyon hastalıklarına karşı bağışıklık oluşturan ürünler olarak tanımlanmaktadır (Kaleci ve Başaran,2020). Bağışık yanıt oluşturan etkileri dolayısıyla hastalıklara karşı toplumu koruyarak enfeksiyon hastalıklarının yükünü azaltırlar. Bilimsel olarak aşılamanın resmi tarihi Edward Jenner 'ın 1796'da sığır çiçeği hastalığı ilgili yaptığı çalışmalara dayanmaktadır. Aşıların kullanıma girdiği ilk günden bu yana enfeksiyon hastalıkları ile mücadelede en önemli silah olan aşılar konusunda olumsuz yaklaşımlar da gündeme gelmektedir. Aşı karşıtlığı günümüzde ortaya çıkmış yeni bir kavram değildir. Aşıların kullanıma girmesi ile birlikte başlamıştır. Tek bir aşıya karşı olmaktan tüm aşıları reddetmeye kadar uzanan farklı boyutlardaki davranış biçimi olarak tanımlanan aşı karşıtlığı toplumun tüm bireylerinin sağlığını tehdit etmektedir. Aşı karşıtı görüşler de genellikle bilimsel dayanağı olmadan bir iddia olarak ortaya atılmaktadır. Özellikle son 10 yılda başta ABD olmak üzere dünyanın birçok ülkesinde başlayan aşı karşıtlığı ülkemizde de oldukça fazla sayıda taraftar edinmiştir. Aşı reddi toplum sağlığı için önemli bir tehdit oluşturmaktadır. DSÖ aşılamayı engelleyen faktörleri bağlamsal etkiler, birey ve grup etkileri, aşı ve aşılamaya ait etkiler olmak üzere üç ana başlık altında toplamıştır. Bağlamsal etkilerden iletişim ve medya araçları, toplum üzerinde etkili kişiler ve aşı karşıtı/destekleyicisi lobiler, tarihi etkiler üzerinde öncelikle durulmuştur. (Tekinel,2020) Özellikle sosyal medya aracılığıyla bilgi kirliğinin de oldukça kolay yayılabildiği böyle bir zeminde insan sağlığını ilgilendiren her türlü bilginin eleştirel düşünme süzgecinden

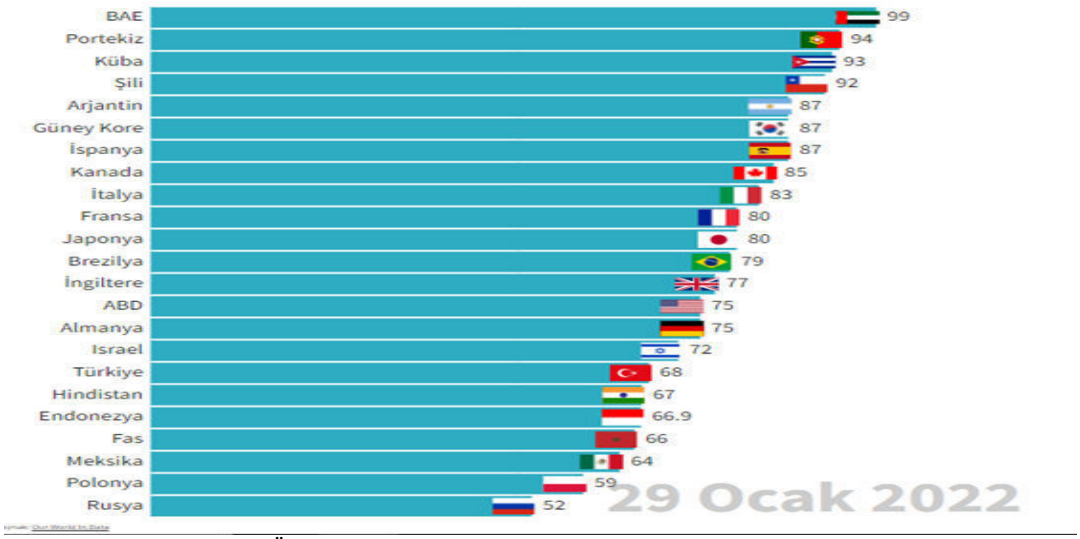
geçirilmesi, bilimsel okuryazarlık gözlüğüyle okunması, toplumun düşüncelerinin dikkate alınması ve çözüm yollarının geliştirilmesi gerekir. Bugün gelinen noktada salgından korunmada maske kullanımının yaygınlaşmış olsa da bunun için çok fazla uğraş verildiğini ve cezaların kesildiğini unutmamak gerekir. Oysa bilimsel okuryazar ve eleştirel düşünme eğilimleri yüksek bireylerin olduğu bir toplumda bu gibi istenmedik uygulamalara ihtiyaç kalmayacaktır. İşte tüm bu ve benzeri problemlere çözüm bulmada bilim iletişimin kurularak bu sayede sağlıklı düşünülebildiği, bilimsel okuryazarlık ve eleştirel düşünme süzgecinden geçirilen aşı karşıtlığı söylemlerin taraftar bulamayacağı düşünülür. Yaşanan zorlukların tekrarı her zaman hemen hemen her alanda mümkündür. Diğer yandan toplumun aşı yaptıranlar ve yaptırmayanlar şeklinde sınıflara ayrılması da sosyolojik açıdan ayrıca endişe verici bir durumdur. Aşı karşıtı olan bireylerin sosyal medyalarda bulanan mahkemelerde taraflı ya da tarafsız, iyi ya da kötü şekilde yargılanması da toplum baskılaması sebebiyle bireyleri psikolojik ve sosyolojik açıdan etkilemektedir. Bu dönemde ortaya çıkmış olan bir diğer sorun da bilgi kirliliğidir. Gerek sosyal medyada gerekse de geleneksel medyada bulunan yanlış ve eksik bilgiler, uzman olmayan kişiler, doğru ve yanlış bilgilerin karışarak bilgi kirliliği oluşturmasında etkin rol oynamaktadır. Aşı yaptırmayanların bazı mekânlara alınmaması, iş yerlerinde, ulaşım araçlarında yaptırımlara maruz kalmaları aşı yaptırma konusundaki diğer baskılar da çözüm için kısmen etkili olabilse de, problemin kaynaklarına inilmedikçe asıl çözümlerin çok gerisinde kalmıştır. Kalıcı çözüm bulmaktan ziyade toplumu kutuplaştıran, ötekileşmeye sebebiyet veren bu tür yaklaşımların toplumsal ilişkilere zarar vereceği, nefret ve benzeri duygulara neden olabileceği unutulmamalıdır. Burada kalıcı çözüm odaklı ve daha geniş pencereden bakılarak aşı karşıtlığına sürükleyen nedenlerin düşünülmesi sosyolojik açıdan oldukça gereklidir. Diğer yandan pandemi sürecine hazırlıksız yakalanan sağlık çalışanları en çok kayıp veren sektördür.

Şekil 1. Sektörlere Göre Ölüm Sayıları

Kaynak: Nesanır, Bahadır, Karcıoğlu,Fincancı ,2021

Verilen kayıplarda bazı doktorların aşı bulunmuşken aşı yaptırmayarak öldükleri, hastalığı yoğun bakımda atlattıkları unutulmamalıdır. Aşıların devreye girmesiyle ölüm oranlarında bir azalma yaşanmış olsa da, virüsün yeni varyantları tüm ülkelerde insanları hasta etmeye devam etmektedir. Dünya Sağlık Örgütü istatistiklerine ilk ortaya çıktığı günden bu yana 5,4 milyon insan bu hastalık yüzünden hayatını kaybetmiştir.(www.turkiyegazetesi.com, 2021) Tüm bu nedenlerden dolayı aşı karşıtlığının büyümesine sebep olan etkenlerin araştırılması ve çözüm yollarının sunulması gerekmektedir.

Şekil 2.Pandemi Sürecinde Ülkelerde Covid-19 Aşılanma Seviyeleri
Kaynak: tr.euronews.com

2021'i bitirirken 3,7 milyar insan iki doz aşılanmış durumda olsa da ancak aşılanması gereken insanların sayısı ise %52'dir. Batılı ülkelerde aşılanma oranı %60 - %75 arasında seyrederken, çoğunluğu Afrika ve Asya'da bulunan gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelerde bu oran %20'nin altına düşmektedir. Aşılanma oranı, Yemen'de %1,2, Tanzanya'da %1,5, Güney Sudan'da %1,6, Cibuti'de %2,6. Birçok ülkeye yeterli sayıda aşı ulaşmamış durumda. Diğer yandan aşı bolluğu yaşanan birçok ülkede de, çeşitli sebeplerle "aşı karşıtı" olanlar yüzünden aşılanma oranı belli bir seviyenin üzerine tırmanamıyor. Nüfusun %62'sinin tam olarak aşılandığı ABD'de Covid-19'dan ölenlerin sayısı 815 bini buldu. Bu rakam tüm ülkeler arasında ABD'nin en yüksek ölüm sayısına sahip olduğunu göstermektedir.(www.tukiyegazetesi,2021) Türkiye'de 2022'nin ilk aylarında en az 2 doz aşılanmış 18 yaş ve üzeri nüfusun yüzdesi % 84.49'dur. Fakat vaka sayılarında ve ölüm oranlarında artış devam etmektedir. Aşı istatistiklerini günlük derleyen Our World In Data verilerine göre dünya nüfusunun yaklaşık yüzde 59'u en az bir doz aşılanmıştır. Tam aşılananların oranı ise yüzde 50 civarındadır. Ancak Afrika'da aşılama oranlarının hala çok düşük oranda olduğu gözlemlenmiştir.

2. AMAÇ

Günümüzde ülkelerin de bilimsel ve teknolojik alanlardaki gelişmelerini sağlıklı bir şekilde sürdürebilmeleri için bilim ve teknoloji politikalarını halka benimsetmeleri, bu konuda destek almaları bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu bilinçle bilimin nasıl popülerleştirileceği, halkla nasıl münazara edileceği konusunda da akademik faaliyetlere giderek daha fazla önem verilmiştir. Böylelikle bilim iletişimi kavramı daha önce bugün hiç olmadığı kadar önem kazanmıştır. Bilimsel okuryazarlığın oluşmasıyla da temel bilimsel kavramlar araştırılmaya, problemler çözülmeye, eleştirel düşünülmeye ve tüm bu deneyimler birleşerek günlük durumlara, biyolojik tutumlara uygulanır hale getirilmeye çalışılmaktadır.(Lee ve Fradd,1996)

Gerek kitle iletişim araçları gerekse sosyal medya üzerinde yayılan yanlış ve eksik bilgilerinin bilimsel süzgeçten geçirilerek (analizini yaparak) doğru bilgiye erişebilmek bilimsel okuryazarlık kavramını öne çıkarmıştır. Bireylerin hayatını etkileyen olaylar ve gelişmeler kişilerin, dolayısıyla medyanın ilgisini çektiğinden (Utma,2015) büyük bir hızla artan bilimsel bilgi birikimi karşısında, bilimsel okuryazarlığın her birey için yaşamsal zorunluluk haline geldiği görülmektedir. (Gültepe,2011) Bugün aşı ile ilgili zihinlerin karışmasında sağlıklı bilim iletişimin ne derece kurulabildiği merak konusudur. Özellikle aşı yaptırmaya karşı çıkan pek çok kişi hayatını kaybetmiş ya da hastalığın yıkıcı etkilerine maruz kalmış kişiler içerisinde sağlık personellerinin de bulunmuş olması aşı karşıtlığına götüren nedenlerin dahi erken yaşlarda araştırılmasını gerekli kılmıştır.

Ulusal ve uluslararası gelişmiş toplumlarda dahi aşı karşıtlarının kendilerine sürekli taraftar bulmaya devam etmesi bu duruma sebep olan bulguların ortaya çıkarılmasını önemli hale getirmiştir. Aşı karşıtlığı provakatif eylemlere dönüşmüş bazı devletler için ayaklanmalara sebebiyet vermiştir. Gerek iş gücünde gerekse de sağlık harcamalarında gereksiz kayıplar vererek toplumsal yaralar açılmıştır. Tüm bu nedenlerden dolayı bilimsel okuryazar ve eleştirel düşünme becerilerine sahip, alan itibariyle de toplumsal olaylara yakın sosyal bilimler lisesi öğrencilerinin aşı karşıtlığına yönelik eğilimlerinin belirlenmesi projenin temel problemini oluşturmaktadır. Araştırmanın temel problemi yanında alt problemlerde belirlenmiştir.

Alt problemler:

- ✓ Sosyal bilimler lisesi öğrencilerinin bilimsel okuryazarlık ve eleştirel düşünme eğilimlerinin düzeyi nedir?
- ✓ Sosyal bilimler lisesi öğrencilerinin aşı yaptırıp yaptırmama yönündeki ön görüşleri ve son görüşlerindeki değişim nasıldır?
- ✓ Öğrencilerin bilimsel okuryazarlık düzeylerine ve eleştirel düşünme eğilimlerine cinsiyet değişkenin etkisinin nedir? Şeklinde belirlenmiştir.

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu proje boylamsal olarak ön görüşmelerin ve son görüşmelerin yapıldığı nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin birlikte yürütüldüğü karma yöntem araştırmasıdır. Nicel boyutunun anketlerden elde edilen puanlarla belirlendiği nitel boyutunun ise görüşmelerle elde edilen verilerin analiz edilmesiyle yapılan bir durum çalışmasıdır. Durum çalışmasının en büyük özelliği bir ya da birkaç durumun derinlemesine araştırılmasıdır. Yani bir duruma ilişkin etkenler bütüncül bir yaklaşımla araştırılır ve ilgili durumu nasıl etkiledikleri ve ilgili durumdan nasıl etkilendikleri üzerine odaklanılır. (Yıldırım ve Şimşek,2006)

Araştırma, ülkemizde aşının bulunup yaygınlaşmaya başladığı (nisan / mayıs 2021) zaman diliminde gerekli anketler yapılarak öğrencilerin bilimsel okuryazarlık ve eleştirel düşünme eğilimleri belirlenmiştir. Bu anketlere cevap veren öğrenciler içerisinden anket puanları düşük, orta ve yüksek olan öğrencilerin içerisinden ön görüşme yapabilmek için 12 öğrenci dörderli gruplar halinde eşit oranda seçilerek bu öğrencilerin görüşleri alınmıştır. Ön görüşmelerin ve ön görüşme analizlerinin yapılmasından yaklaşık yedi ay sonrasında (aşının yayılması ve öğrencilerin de aşı yaptırma imkânlarının olduğu bir zaman diliminde) seçilen 12 öğrenciden 11'inin aşı yaptırıp yaptırmama konusundaki son görüşleri tekrar alınarak aşı karşıtlığına yönelik görüşlerinde değişimler incelenmiş ve değişimin nedenleri incelenmiştir. (1 öğrenci nakil gitmiş okul değiştirmiştir. Bu öğrenci ile son görüşme yapılamamıştır.)

3.2. Araştırmanın Örneklem Grubu

2020–2021 ve 2021- 2022 Eğitim-Öğretim yılında Ankara ilinde öğrenim gören 9, 10 ve 11. sınıf öğrencileri araştırmanın evrenini oluştururken, Ankara ili merkezinde bir devlet okulu olan sosyal bilimler lisesinde öğrenim gören 9, 10 ve 11. sınıf öğrencilerinden 140 öğrenci, araştırmanın örneklem grubunu oluşturmuştur. Pandemi dolayısıyla kolay örneklem metodu tercih edilmiştir. Nicel bulguların 140 öğrenciden alınan verilerle sağlanırken, nitel veriler ise bu öğrencilerin içerisinden (aldıkları puanlar dikkate alınarak yapılan sınıflama ile) gönüllü seçilen 12 öğrenciden elde edilmiştir. Seçilen öğrencilerden birinin nakil gitmesi sonucu öğrenci sayısı 11'e düşmüştür.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri nicel ve nitel verilerden oluşmuştur. Öğrencilerin bilimsel okuryazarlık düzeylerinin belirlenmesi amacıyla "Temel Bilimsel Okuryazarlık Testi" , eleştirel düşünme eğilimlerinin belirlenmesinde ise "Eleştirel Düşünme Eğilimleri Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan ölçeklerin daha önceden farklı araştırmalarda kullanıldığı lise öğrencileri düzeyine uygun olduğu görülmüştür. Elde edilen verilerin analizinde SPSS istatistik programı kullanılmış aritmetik ortalamalar ve bağımsız gruplar t-Testi yapılmıştır. Analizlerden elde edilen bulgular tablolar halinde verilmiştir. Yapılan boylamsal çalışmada elde edilen nite verilerin içerik analizi yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler tablolaştırılmıştır.

3.4. Veri Toplama Araçlarının Geçerlik ve Güvenirlik Analizi

Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının alanında uzman kişilere danışılması, anket sahiplerinin uygun görüşleri ve lise müfredatına çerçevesi içerisinde yer alan anket soruları nedeniyle kapsam geçerliğinin olduğu görülmüştür. Ayrıca Keçiören İlçe Milli Eğitim Müdürlüğünün onay vermesi ile de araştırmada kullanılmıştır. Her iki ölçekte de likert tipi anket kullanılmıştır.

3.4.1. Temel Bilimsel Okuryazarlık Anketi Güvenirlik Analizi

Laugksch ve Spargo tarafından 1996 yılında geliştirilmiş olana ölçek Turgut (2005), geçerlik ve güvenirlik çalışmalarını yaparak Türkçeye kazandırılmıştır. Tüm test için Cronbach Alfa değeri 0.88 ve Spearman-Brown değeri 0.85 olarak hesaplanmıştır. (Tatlı,2017)

3.4.2. Eleştirel Düşünme Eğilimleri Ölçeği Güvenirlik Analizi

Florida Üniversitesi'ndeki araştırmacılar tarafından 2002 yılında hazırlanan ölçek Türkçe 'ye Ertaş (2012) tarafından çevrilmiştir. Ölçekte 25 madde bulunmaktadır. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı tüm ölçekte

0,91, katılım alt boyutunda 0,88, bilişsel olgunluk alt boyutunda 0,70 ve yenilikçilik alt boyutunda ise 0,73 elde edilmiştir. (Polat,2019)

4. BULGULAR

4.1. Nicel Bulguların Analizi

Bu bölümde "Temel Bilimsel Okuryazarlık Anketi" ve "Eleştirel Düşünme Eğilimleri Ölçeği" anketi ile yarı yapılandırılmış görüşmelerden ulaşılan nitel bulgulara yer verilmiştir. Yapılan SPSS analizi sonucunda anketten elde edilen puanların homojen dağıldığı görülmüştür. Grup sayısının 50 'den büyük olması sebebiyle Shapiro-Wilk analizi yapılmış olup anket puanlarının homojen dağıldığı tespit edilmiştir. Bu sebeple parametrik testlerin de yapılmasına karar verilmiştir. Öğrencilerin cinsiyetlerinin temel bilimsel okuryazarlık, eleştirel düşünme eğilimlerine etkisi incelenmiştir. Aritmetik ortalama, bağımsız gruplar t-Testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmış sonuçlar tablolar halinde verilmiştir.

4.1.1. Cinsiyet Değişkenine Yönelik Bulgular

Cinsiyet değişkeninin öğrencilerin temel bilimsel okuryazarlık düzeylerine etkisinin belirlenmesinin araştırıldığı projede bağımsız gruplar t –Testi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 1. Cinsiyet Değişkeninin Temel Bilimsel Okuryazarlık Düzeylerine Etkisini Belirlemek Amacıyla Yapılan Bağımsız Gruplar t- Testi Sonucu

Cinsiyet	Öğrenci Sayısı	Ortalama	S	Sd	t	P
Kız	104	123,24	8,34	138	-,111	,912
Erkek	36	123,41	7,75			

Tablodan öğrencilerin temel bilimsel okuryazarlık düzeylerinin ortalamasına bakıldığında (anketten alınabilecek en düşük puan 38, orta 114 ve en yüksek 190) kız ve erkek öğrencilerin bilimsel okuryazarlık düzeylerinin orta düzeyde olduğu ($\bar{x}$ = 123) söylenebilir. Kız öğrencilerin ile erkek öğrencilerin ortalamalarının birbirine yakın olduğu aralarında anlamlı farklılık oluşmadığı belirlenmiştir.($p>.05$) Buna göre cinsiyet değişkeninin öğrencilerin temel bilimsel okuryazarlık düzeylerine etkisinin anlamlı olmadığı ifade edilebilir.

Tablo 2. Cinsiyet Değişkeninin Eleştirel Düşünme Eğilimlerini Belirlemek Amacıyla Yapılan Bağımsız Gruplar t- Testi Sonucu

Cinsiyet	Öğrenci Sayısı	Ortalama	S	Sd	t	P
Kız	104	98,79	9,16	138	,319	,750
Erkek	36	98,16	12,90			

Tablodan öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinin ortalamasına bakıldığında (anketten alınabilecek en düşük puan 25, orta 75 ve en yüksek 125) kız ve erkek öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerinin yüksek düzeyde olduğu ($\bar{x}$ = 98) söylenebilir. Kız öğrencilerin ile erkek öğrencilerin ortalamalarının birbirine yakın ve aralarında anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir($p>.05$). Buna göre cinsiyet değişkeninin öğrencilerin eleştirel düşünme eğilimlerine etkisinin anlamlı olmadığı söylenebilir.

4.2. Nitel Bulguların Analizi

Pandemi dönemi hastalığa karşı mücadelede kısıtlamaların, yasaklamaların, sürü bağışıklığının, maske kullanımının ve son olarak da aşının yapılıp yapılmamasının tartışıldığı oldukça ender rastlanan yıllardan olmuştur. Sosyal açıdan da oldukça eşine az rastlanan böyle bir dönemde öğrencilerin verdikleri kararların bilimsel okuryazarlık süzgecinden ne kadar geçirildiği eleştirel düşünme becerilerinin ne oranda kullanıldığı ancak derinlemesine yapılan analizlerle daha belirgin hale getirilebilir. Bu sebeple araştırmada yarı yapılandırılmış görüşmelerden oluşturulan transkriptler anlamlı bulgulara dönüştürülmüştür. Kız öğrencilere K, erkek öğrencilere Ö ve tüm öğrencilere numara verilerek kodlama yapılmıştır. (Öğrenci isimleri kullanılmamıştır) Aşı karşıtlığına yönelik değişimler ve nedenleri bilimsel okuryazarlık düzeyleri ve eleştirel düşünme eğilimleri çerçevesinde incelenmiştir. Her ne kadar örneklem grubumuz reşit öğrencilerden oluşmamış, aşı yaptırıp yaptırmamaları tamamen kendi öz iradelerinde olmasa da kendi kararlarını alabilecek yaş grubunda oldukları düşünülmüştür. Görüşmelerde tarafsız davranılmaya özen gösterilmiştir. Öğrencilerin söylemleri italik yazı ile verilmiştir.

Ön görüşmelerde araştırmacının sorusu: Aşı oldunuz mu? Aşı ile ilgili görüşleriniz nelerdir?

K. Ö. 1: Aşıyla ilgili pek bir bilgim yok. Bu süreçte doktorların çelişkili konuşmalarından ve sürekli yeni bir şeylerden bahsetmelerinden dolayı aşıya güvenmiyorum. Kısa sürede bulundu ama uzun vadede sonuçları açıklanmadı bu nedenle şu an için aşıyı yaptırmazdım.

E. Ö. 1: Korona virüsün ne zaman biteceğini bilemiyoruz buna benzer birçok hastalıklar vardı geçmişte. Yabancı kaynaklarla Türk kaynaklar arasında fark yoktur. Güvenilirliği benzer derecededir. Şu an aşıyı yaptırmam benim için bu konuda uzmanlaşmış insanların hepsi aynı fikirde olmaları gerekir. Hala bazı konularda fikir ayrılıkları var.

E. Ö. 2: Aşı şu anda insanları ikiye bölmüş durumdadır. Aşının ortaya çıkması çok kısa sürede olduğu için yüzde yüz bir bağlılığım yok. Eğer gerçekten işe yararsa ve bilim camiası da bunu kabul ederse ben de olurum aşı ama şu an kararsızım.

K. Ö. 2: Bu konuda elimizde belirli bir bilgi yok. Salgının bitmesini istiyorum bunun şuanlık tek yolu aşı gibi duruyor. Bitmesini istediğim için olabilirim ama kararsızım. Ortalıkta dolanan çok fazla bilgi var ve biz bu bilgilerin etkisi altında kalıyoruz istemeden. Bilimin kötü yönlere kullanıldığı zamanları gördük bu nedenle kafamız karıştı.

K. Ö. 3: Açıkçası bu konuda bir araştırma yapmadım ama çevremdeki her insanda farklı bir bilgi var. Aşıyı yaptıracak bir kesimde var yaptırmayacak kesim de. Sağlık bakanlığının aşı portalına baktım ve uzun vadede ve kısa vadede yan etkiler olduğunu gördüm. Kararsızım fakat yaptırmazdım çünkü kafamızda hala çok fazla soru var. Daha yeni bir durum olduğu için istemiyorum.

K. Ö. 4: Aşı bir bilinmezlik aşamasında ve insan düşüncesi onaylanmayı seviyor. Bu yüzden de aşı bir bilinmezlikte. Ben bu durumda kararsızım çünkü net bir düşünce yok ve bende bir korku içerisindeyim.

K. Ö. 5: Öncelikle bence bu iyi bir şekilde araştırmalı. Biz ailemiz içerisinde bir konuşma yaptık. İçeriğini bilmeden de hemen girişmek istemiyoruz, bunun dezavantajı da olabilir ve bir tanıdığımızın tavsiyesiyle sadece Çin aşısı olmaya karar verdik. Bunun sebebi de virüsün Çin kaynaklı olması. Konuştuğumuz kişi de nükleer tıp alanında uzman bir kişi.

K. Ö. 6: Buraya gelmeden önce biraz araştırdım. Amacı vücutta antikor oluşturmakmış. Açıkçası her akşam haber izliyorum. Bu haberlerde covid aşısı yaptırdığı halde virüs oldu gibi bilgiler var. Bu nedenle aşı şu an insanlara zarar verebilecek durumda.

K. Ö. 8: Ben tam olarak işe yaradığının kesinliğini kanıtlanmamasından dolayı aşı olmayı düşünmüyorum. Çok araştırma yapmadım çoğunluk kulaktan dolma bilgiler. Bu da güvensizlik oluşturuyor.

K. Ö. 9: Bu konuda çok tereddüttüm var. İnaktif yöntemle oluşturulan aşıya karşı pek bir ön yargım yok. Yan etkileri çok fazla ortalıkta dolaşıyor.

K. Ö. 11: Aşı çok kısa sürede bulundu ve denenmiş değil. Kesinlikle güvenmiyorum diyemem ama tam bir güvende sağlamadım. Aşıyı yaptırırım. Çünkü aşının işe yaradığını görmek için bir kesim insanın aşı olması lazım bu nedenle yaptırırdım. Çok çelişkili açıklamalar yapılıyor.

Yapılan ön görüşmeler sonucunda öğrencilerin aşı olmak konusunda kararsız olduklarını ve aşıya güven duymadıkları belirlenmiştir. Özellikle K. Ö. 11 in *Aşı çok kısa sürede bulundu ve denenmiş değil. Kesinlikle güvenmiyorum diyemem ama tam bir güvende sağlamadım.* İfadesinden hareketle bu durum çok net anlaşılmaktadır.

İlk yapılan görüşmelerin ardından geçen 7 ay süresi sonunda görüşmeler tekrarlanmış ve aşağıda yer alan ifadelere ulaşılmıştır.

Aşı olduğunuz mu? Aşı yaptırma konusundaki yaklaşımlarınız nelerden etkilendi?

K. Ö. 9: Evet, oldum. Aşının olmasıyla birlikte ölüm sayılarının artması ya da vaka sayılarında kayda değer bir düşüşün yaşanmamış olması da benim aşıya olan olumsuz görüşümü hala değiştirmedi.

E. Ö. 1: Evet, oldum. Başta idolüm Sayın Cumhurbaşkanımız önderliğinde aşı yaptırdım. Şu an aşıyı yaptırma sebebim benim için bu konuda uzmanlaşmış insanların hepsinin aynı fikirde olmaları ve aşıyı önermeleri olmuştur.

K. Ö. 4: Evet, yaptırdım. Ben normalde de kararsızım ve şu an ne söyleyebileceğimi bilmiyorum. Aslında önceden biraz önyargılıydım ve kulaktan dolma bilgilere gerçekten ben de inanıyordum başta hani böyle bir şey olabilir mi diye ama sonra düşündüm ki bu kadar insan yaptırıyor ve bu dünya da tek zeki ben değilim. Bu şekilde düşündüm. Sonra profesör doktor bir akrabam vardı ona danıştım. Bu şekilde ilk aşımı oldum.

K. Ö. 11:Aşı oldum. Benim fikrim baştan beri aşı olmak yönündeydi. Aşının pandeminin sonlanmasındaki tek yol olduğuna inanıyorum. Benim annem sağlık çalışanı birebir antikor testlerinin sonuçlarını biliyor. Onlardan da fikir sahibi oldum. Biontech aşısını oldum.

K. Ö. 1: Evet, ikinci dozumu da oldum. Hastaneye gittikçe doktorlardan duyduğum bilgi ve görüşler. Her doktor başka bir şey söylüyor bunun yanı sıra çevremde de çok fazla farklı düşünceler var. İnsanlara doğru bilgi verilmiyor ve hiçbir şey net değil. Ben de doğal olarak karmaşa yaşıyorum. Önceden aşı olmamak yönündeydi tam net değildi fikirlerim ama kararsızdım. Sonradan babaannemin aşı olma zamanında bir uzmanla görüşmüştük halamlarla birlikte. Aşının ilerde çok büyük sıkıntılara neden olmayacağını söylediler bize. Ondan dolayı oldum. Son zamanlarda evde ve sıkılma durumda evden çıkmak istedim. Evde almamak için aşı olsam ne olabilir diye düşündüm ilerde küçük bir hastalığa sahip olabilirim ama aşı olmasam evde her zaman geldiğimde acaba aileme bulaştıracak mıyım gibi sorunlarla karşı karşıya kalacaktım. Bu yüzden aşı olmak daha mantıklı geldi.

K. Ö. 5: Bir tanıdığımızın tavsiyesiyle sadece Çin aşısı olmaya karar verdik. Bunun sebebi de virüsün Çin kaynaklı olması. Konuştuğumuz kişi de nükleer tıp alanında uzman bir kişi.

E. Ö. 2: Hayır, olmadım. Aşı olmaya kendim karar verdim. Şöyle covid-19 salgın ve insanlara zarar veriyor. Özellikle %50 düşürüyormuş insanın potansiyelini bunun gibi şeyler var. Bunlardan korunmak için aşı olmak istiyorum.

K. Ö. 3: Evet, biontech ilk dozumu oldum. En son sizin röportajınızda olmak istemediğimi söylemiştim ondan sonra baktım ki artık biraz mecburiyete doğru yönelmeye başladı o zaman oldum.

K. Ö.2: Henüz değil ama yaptıracağım. Ortalıkta dolanan çok fazla bilgi var ve biz bu bilgilerin etkisi altında kalıyoruz istemeden. Bilimin kötü yönlere kullanıldığı zamanları gördük bu nedenle kafamız karıştı. En başta sadece sinovac varken önyargılıydım çünkü hakkında olumlu dönüşler azdı olumsuz etkilerinin fazla olması konuşuluyordu ama biontech çıktığında ve bazı ülkeler aşılamadan sonra maskelerden bile kurtulduğunda biontech olmak istedim.

K. Ö. 6: Oldum. Yaklaşık 1 ay oluyor. 1.dozu oldum. Hala aşıdan tedirginim ve emin olamadığım konular var ama belli kısıtlamalar geldiği ve gelmeye devam edeceği için mecburum.

K. Ö. 8: Evet, aşı oldum. İlk dozumu oldum ikinci dozumu da olacağım. Çok araştırma yapmadım çoğunluk kulaktan dolma bilgiler. Bu da güvensizlik yapıyor. Önceden hemen olmam demiştim. Zaten olma sebebim kısıtlamalar, dershaneye gidemezsem diye oldum. Aslında koronadan çok korkmuyordum, hala çok korkmuyorum ama okul beni biraz korkutuyor. Sınıfımızda iki tane vaka çıktı ve biz karantinadan daha yeni döndük. Bu yüzden oldum.

Sonuç olarak aşı yaptıranların bazılarının ikna olduğu bazılarının ise ikna olmadan aşı olduğu tespit edilmiştir. Birçok öğrencinin zorunlu olması sebebiyle aşı yaptırdığı görülmüştür. Bilimsel okuryazarlık ve eleştirel düşünme becerileri yüksek olan bu öğrencilerin bilimsel ikna dışında aşı yapmış olmaları genç nesillerin bilime olan yaklaşımlarında uzaklaşmalar, bilimsel anlayışları açısından kaygılanmalarına yol açabilir. Öğrencilerin zaman zarfında etkilendiği olay ve durumların farklı olduğu ancak dikkatimizi çeken bilimsel çalışmalardan etkilenme düzeyinin oldukça zayıf olması düşündürücü ve kaygı vericidir. Burada bilimsel ya da bilimsel olmayan çalışmaların karışıklığa sebep olduğu bilim iletişimin oldukça sağlıklı kurulamadığı, bu sebeple de öğrencilerin kararsızlık yaşadığı gözlemlenmiştir. ÖzellikleK. Ö. 2 *Ortalıkta dolanan çok fazla bilgi var ve biz bu bilgilerin etkisi altında kalıyoruz istemeden. Bilimin kötü yönlere kullanıldığı zamanları gördük bu nedenle kafamız karıştı.* İfadesinden de anlaşılacağı üzere bir fikir değişikliğine sahip olduğu anlaşılmaktadır. Aradan geçen süreçten sonra tekrarlanan görüşmeler sonucunda şu bilgiler elde edilmiştir.

Araştırmacı: Aşı konusunda bilgi edinme kaynaklarınızı öğrenebilir miyim? Bu süreçte bilimsel gelişmeleri incelediniz mi?

K. Ö. 1: Hastaneye gittikçe doktorlardan duyduğum bilgi ve görüşler. Genellikle korona virüsle ilgilenen doktorlar değillerdi. Buna dikkat etmedim.

K. Ö. 2: Yok öyle derin bir araştırma yapmadım ama duyduklarımdan etkilendim. En yakından ailem bu tür fikirler ortaya koyuyorlar ben hep buna karşı çıksam da etkisi altında kaldım istemeden. Sosyal medya haberler bunlar da beni etkiledi.

K. Ö. 3: Açıkçası bu konuda bir araştırma yapmadım ama çevremdeki her insanda farklı bir bilgi var. Sağlık bakanlığının aşı portalına baktım.

K. Ö. 5: Benimki biraz kulaktan dolma bilgi, internet sitelerindekilerin kaynağını bile hatırlamıyorum ve ben şuan kapsamlı bir araştırma yapmadım. Tanıdığımızın dediğine güvendik.

K. Ö. 6: Her akşam haber izliyorum. Birkaçı kulaktan dolmaydı fakat çoğu uzman görüşleriydi. Uzmanların branşlarına çok fazla dikkat etmedim. Birkaç tane makale okudum ve haber sitelerine göz gezdirdim. Yerli

kaynaklar kullandım. Beni pozitif yönde etkiledi. Makalelerden önce daha olumsuz düşünüyordum. Makaleleri okuyunca biraz daha olumlu düşünmeye başladım.

K. Ö. 8: Hayır, hiçbir şey yapmadım. Yani ben aşı olmayı çok istemiyordum başta. Hatta bir arkadaşım bana cahil cahil konuşma herkes oldu zaten falan diyordu. Bir de bizim yaşımız etkilenmiyor ya virüsten o yüzden sonraki zamanlarda da aşıdan ne olacağı hala belli değil sanırım. Araştırmadan yani belliyse de. O yüzden istemiyordum.

K. Ö. 9: İngiliz medyasını takip ediyorum. Onların daha çok imkâna sahip olduğunu ve yabancı kaynakların daha güvenilir olduğunu düşünüyorum. Daha çok Harvard üniversitesinin kaynaklarına baktım ve oradaki açıklamalar aşının etkisinin olumsuz olacağına yönelikti ve de donanımlı bir kaynak olduğu için beni aşıya karşı olan bakış açımı tamamıyla değiştirdi. Ama işte zorunluluklardan dolayı aşı yaptırdım ben. Ve hala aşının bilimsel bir temele sahip olduğunu düşünmüyorum. Aşının olmasıyla birlikte ölüm sayılarının artması ya da vaka sayılarında kayda değer bir düşüşün yaşanmamış olması da benim aşıya olan olumsuz görüşümü hala değiştirmedi.

K. Ö. 11: En çok sosyal medya beni etkiledi. Çok fazla yalan haber dönüyor bunu biliyorum ama doğrularında olduğuna inanıyorum. Onun için sosyal medya benim için fikir sahibi olmamda çok yardımcı oldu.

E. Ö. 1: Öncelikle pek bir araştırma yapmadım çünkü zaten profesörlerin olma noktası bu. Bu yüzden belli başlı profesörler gerek sayın genelkurmay başkanı, cumhurbaşkanımız söylemesiyle beraber aşı olma kararı aldım. Ben zaten dergi okuyan bir insanım BBC, The Sun, National Geography gibi o yüzden onlara da malzeme çıkmış oluyor. Onlarda bununla alakalı 3 ya da 4 sayfa yazıyorlar. Kendim herhangi bir biyoloji alanında bilgim olmadığı için daha doğrusu lise düzeyinde bir bilgim olduğu için onlar kadar bilgili olamam veya aşının içerisindeki maddelerin nasıl semptomlar gösterdiğini bilemem. Bu yüzden belli başlı profesörler gerek sayın genelkurmay başkanı, cumhurbaşkanımız söylemesiyle beraber aşı olma kararı aldım.

K. Ö. 4: Profesör doktor bir akrabam vardı ona danıştım. Bilimsel makaleler vardı internette birkaç tane onları okudu. Sonra akrabalarımdan falan bilgilerle karar verdim.

E. Ö. 2: Daha çok ailemden duyarak edindim.

Öğrencilerin bilgi edinme kaynaklarına bakıldığında ailenin, sağlık çalışanlarının, kulaktan dolma bilgilerin, medyanın ve bazı araştırmaların etkin bir rol oynadığı görülmektedir. Ancak öğrencilerin her birinin birçok kaynaktan beslendiğini ve karar almada bu kaynakları sentezlediklerini ifade etmek oldukça zordur. Bu durumda öğrencilerin tek yönlü düşünerek kararlar almalarına sebep olduğu gözlemlenmiştir. Öğrencilerin ifadelerinden yola çıkarak yanlış branşta uzmanlara danışılması, araştırma yapılmaması, aile fikirlerine bağlı kalınması durumları da gözlemlenmiştir. *K. Ö. 2 En yakından ailem bu tür fikirler ortaya koyuyorlar ben hep buna karşı çıksam da etkisi altında kaldım istemeden.* Bu ifadenin içeriği bakımından da çok net anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak bu öğrencilerin bilimsel okuryazarlık düzeylerinin yeterli ve eleştirel düşünerek mantıksal çıkarımda bulundukları belirlenmiştir. Ancak bilgi kaynağına ulaşmada gerekli özenin gösterilmemesi, bilgi sorgulamasının yapılmaması, getirilen kısıtlamalar ve kulaktan dolma bilgilere bağlı kalarak kararsızlık yaşadıkları görülmektedir. *K. Ö. 8 '*in *Önceden hemen olmam demiştim. Zaten olma sebebim kısıtlamalar, dershaneye gidemezsem diye oldum. Aslında koronadan çok korkmuyordum, hala çok korkmuyorum ama okul beni biraz korkutuyor. Sınıfımızda iki tane vaka çıktı ve biz karantinadan daha yeni döndük. Bu yüzden oldum*. söylemleri de bu durumu açıklar niteliktedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmayla belli bir bilimsel okuryazarlık ve eleştirel düşünme becerilerine sahip öğrencilerin sahip olmaları gereken bilimsel okuryazarlık düzeyleri ve eleştirel düşünme eğilimleri çerçevesinde aşı karşıtlığına neden olan veya olabilecek bu becerilerin geliştirilmesi konusunda ülkemizde yaşandığına inandığımız sıkıntıların çözüm önerilerine götürecek sonuçlara ulaşılmıştır. Projemizin amaçları doğrusunda analizler yapılarak yorumlanmıştır.

Bu sonuçlardan birisi sosyal bilimler lisesi öğrencilerinin temel bilimsel okuryazarlık düzeyleri orta düzeyde ve eleştirel düşünme eğilimlerinin ise yüksek düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu durum proje okullarında öğrenim gören belirli bir yüzdelik dilimle bu okullara kabul edilmiş olan bu öğrenciler açısından olumlu ancak yeterli de değildir. Nitel analiz sonuçları da benzerlik göstermiştir. Nitel analiz sonucunda *haber kaynağına ulaşmama, kulaktan dolma bilgilere sahip olma, bilgileri sentezleyememe, bilimsel düşüncelerde farklılık istememe, bilgilerin sorgulanmaması ve bilimsel bilgilerde kesinlik gibi* yetersiz düşüncelerin olması öğrencilerin bu yönde eksikliklerinin olduğu görülmüştür. Çünkü bilimsel okuryazar bireylerin sahip olması beklenen en önemli becerilerden biri eleştirel düşünmedir. Günümüzde yaşanan sorunlarla ilgili çözüm önerileri üretilebilmesi ve sağlıklı kararlar alınabilmesi, eleştirel düşünme becerilerine sahip bireylerin varlığını gerekli kılmaktadır (Aslan, 2010).

5.1. Cinsiyetin etkisi

Araştırmada elde edilen bir diğer sonuç cinsiyet değişkeninin öğrencilerin bilimsel okuryazarlık ve eleştirel düşünme becerilerine etkisinin anlamlı olmadığı sonucudur. Tekin, Aslan ve Yağız'ın (2015) çalışması ve Miller 'in (2002) Amerikan toplumunda yaptığı çalışma, Yetişir 'in (2007) tezi de bu sonucu destekler niteliktedir. Bu çalışmalarda cinsiyetin öğrencilerin bilimsel okuryazarlık düzeylerine etkisi anlamlı bulunmamıştır. Projemiz bu yönüyle yukarıda bahsi geçen çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Burada anlamlı düzeyde bir farklılığın olmamasının nedeni yakın puan aralığında sosyal bilimler lisesine yerleşen ve aynı dersleri alarak (hazırlık sınıfı da dâhil olmak üzere) 9. ve 10. sınıfa devam eden kız ve erkek öğrencilerin yakın bilimsel okuryazarlık puanlarına sahip olmaları ile açıklanabilir. Nitel analizlerde yapılan görüşmelerde de kız ve erkek öğrenciler arasında belirgin bir farklılık görülmemiştir.

5.2. Nitel Verilerden Elde Edilen Sonuçlar

Projeden elde ettiğimiz sonuçlar neticesinde iletişim çağının en önemli silahının iletişim olduğu bir kez daha ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin sahip olduğu veri kaynaklarına bakıldığında iletişim araçlarında geldiğini görmekteyiz. İşitsel ve görsel medya araçları ile birlikte sosyal medyanın yoğun olarak kullanıldığı günümüzde, sözü geçen organların bilimsellik iddiası taşıyan bir dizi söylemi (Turgut,2009) herhangi bir süzgeçten geçirmeden geniş toplum kesimlerine ulaştırdıkları bilinen bir gerçek (Çetinkaya,2017) olduğundan bilim iletişimin önemi daha da belirginleşmiştir. Covid-19 pandemisi de toplumu yüksek düzeyde etkileyen ve toplum içerisindeki uygulamaları tartışmalar oluşturan, farklı bilim insanlarının farklı görüş ve düşüncelere sahip olabileceği ve insanların farklı kararlar verebileceği gibi özelliklere sahip sosyo-bilimsel nitelikte bir konudur. Bilimsel okuryazarlığın geliştirilmesi için ön koşul bireylere eleştirel düşünme becerilerinin kazandırılmasıdır. Aşılama ve etkileri konusunda yapılan bilimsel çalışmaların sonuçları hakkında toplumun bilgilendirilmesi aşı karşıtı hareketler ile mücadelede önemli bir yer kaplar. Covid-19 sürecinde aşı karşıtlığının en büyük sebeplerinden biri güvensizlik olmuştur ve bu güvensizliğin temeli sağlık sektörü-halk-aşı ilişkisine dayanmaktadır. Coronavirus 'ün ilk dönemlerinden bu yana sağlık sektörü, aşı karşıtlığı yapıp halka aşı olmamasını söyleyenler, aşı olunması gerektiğini fakat ileride olumsuz yan etkisi olacağını söyleyenler, alanı dışı olmasına rağmen yorum yapanlar ve her zaman aşının tek çözüm olduğunu savunanlar olarak ayrılmışlardır. Bu durum da toplumun bir ciddiyete erişmesindeki en önemli etmen de sağlık sektöründe yaşanan ciddi can kayıpları olmuştur.

Çift yönlü ve eş zamanlı olma özelliği ile kişilerin birbirleriyle içerik ve bilgi paylaşmasını sağlayan sosyal medya bir yandan bireysel ve kitlesel ifade özgürlüğünü geliştirmekte ve güçlendirmekte iken bir yandan da sosyal medyada özel hayatın gizliliğinden telif haklarına, nefret söylemlerinden bilgi güvenliğinin sağlanmasına kadar yaşanan hukuki sorunlara ilişkin pek çok konu başlığı ile karşımıza çıkmaktadır. (Güliz ve Süslü,2016) Bu görüşü destekleyecek şekilde, halkın yargılama süreçleri konusunda derinlikli bilgi sahibi olmadığı, hatta bilgisinin medyayla sınırlı olduğunu gösteren birçok araştırma da mevcuttur. Buna, medyanın doğası gereği herhangi bir sorunu daha abartılı bir tablo çizdiği, böylece aşılama sisteminin başarısız olarak algılanmasına yol açtığı eleştirisini de eklemek gerek. Aşıya olan güvensizlik tam da bu noktada ortaya çıkmıştır. Çünkü aşılama hakkı ilk olarak sağlık çalışanlarına verilmesine rağmen onlarda bile ölüm oranı bu kadar arttığı için halk aşıya güvenmemeye başlamıştır. Gerekçe olarak da aşının korumasız olduğu savunulmuştur.

Görüşmelerden ortaya çıkan bir diğer sonuç ise yetersiz araştırma, yanlış bilgilenmedir. Bir bilgiye ulaşmaktaki en büyük basamak yeterli ve detaylı araştırmaktır. Bu kapsamda yerli ve yabancı kaynak incelemek kaçınılmazdır. Ancak bu kapsamda incelenen öğrencilerin sadece birkaçının yabancı kaynaklara yöneldiği diğer öğrencilerin böyle bir yaklaşımları olmadığı görüşmelerden tespit edilmiştir. Diğer yandan yanlış bilgilenme, yetersiz ve eksik araştırma beraberinde bilgi kirliliğini getirmiştir. Doğrusu bilinmeyen durumlar sebebiyle bilgi kirliliklerinin oluştuğu görülmüştür. Oluşan bu durum sebebiyle de karar verme sürecinde zorluk, kararsızlık, kendi kararlarını tam olarak veremeyerek çevreye bağlı kalınma gibi sorunlara yol açmıştır. Öğrencilerin aşılara olan olumsuz düşüncelerinde bu durumun etkili olduğu görülmüştür. Aşılanmaya olumlu bakanlarda ise kendi bilgi ve iradeleriyle değil, aile, kısıtlamalar ya da zorunluluklar nedeniyle aşı oldukları görülmüştür. Buradan da anlaşıldığı üzere öğrencilerin belli bir bilimsel okuryazarlık seviyeleri olmasına rağmen çevre ve zorunluluk faktörü onların fikirlerinin baskılanmalarına sebep olduğu tespit edilmiştir. Oysa orta düzeyde bilimsel okuryazar yüksek düzeyde eleştirel düşünme becerilerine sahip öğrencilerden beklenen bir sonuç değildir. Bu durum sağlıklı bilgi iletişimin doğru kaynaklara ulaşmanın ve paylaşım yapmanın bilgi kirliliğinin önüne geçmede ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Aşılama ve etkileri konusunda yapılan bilimsel çalışmaların sonuçları hakkında toplumun bilgilendirilmesi aşı karşıtı hareketler ile mücadelede önemlidir. Çünkü bu süreçle mücadelede en çok ihtiyaç duyduğumuz kişileri bu denli hızlı kaybetmek halk üzerinde dondurucu bir etki oluşmuştur

Gerek ulusal anlamda gerekse uluslararası camiada insanlar aşı karşıtlığına itilmiştir ya da insanlar aşı olmaya çekilmiştir. İnsanlar bu süreçte kararsız kalmış, güvensizlikler yaşamışlardır. Bunların hepsi lise öğrencilerinde de karşılaştığımız bir durumdur.

Bu durumu çözmek için öncelikle bilgi kirliliğinin önüne geçmek gerekmektedir. Bilimsel açıklamaların tutarlı, doğru kaynaklara ulaşım önemlidir. Alanında uzman olmayan bireylerin haberlere çıkıp konuşmalar yapmaması gerekmektedir. Medya araçlarında bulunan alanında yetkin olmayan kişilerin, yetkin olsa dahi bilimsel komisyonlarca kabul edilmemiş görüşlere sahip kişilerin ekranlara çıkması doğru etki oluşturmamıştır. Halkta oluşan kafa karışıklığını ortadan kaldırmak için öncelikle bunlar yapılmalıdır.

Bir diğer önemli eleştiride sağlık sektöründe yaşananlardır. Sağlık çalışanlarının tümü aşılanmıyorsa, doktorlardan dahi aşılanmayanlar var ise düşünülmesi, çözülmesi gereken büyük bir problem var demektir. Hayatını kaybeden doktorlar aşı karşıtlığının ne seviyeye ulaştığını yeterince göstermektedir. Sağlık sektörünün de yeterince bilgi iletişimin kurulamadığı görülmüştür. Bu sebeple öncelikle sağlık alanında aşı karşıtlığının araştırılması önerilir.

Diğer yandan sosyal medyada oluşan bilgi kirliliklerinin de önlenmesi için sosyal medya mahkemeleri kurulması ve yaptırımların da çok ciddi olması gerekmektedir. Greer ve McLaughlin tarafından geliştirilen medya yargılaması kavramından faydalanmak mümkündür. Medya yargılaması ile kişi veya kurumların medya aracılığıyla sağlanan 'kamuoyu mahkemesi 'nde yargılandığı popülist bir adalet biçimidir. (Ulukaya,2020) Özellikle sosyal medyadaki bilgi kirliliğinin önüne geçilmesinde yapılacak yaptırımlar aşı karşıtlığının önlenmesinde faydalı olacağı önerilmektedir.

Örneklem grubu öğrencilerinin yaşları sebebiyle ailelerinden ve çevrelerinden etkilenmiş olmaları çok normaldir. Burada dikkat çekici olan öğrencilerin büyük bir kısmının aşı yaptırmalarında bilimsel açıklamalar görülememiştir. Korku, mecburiyet, reşit olamayışları (aşı yaptırmada ailevi karar), kulaktan dolma görüşlerin olduğunun görülmesi düşündürücüdür. Bu kararsızlığın arkasında güvensizlik ve bilgi kirliğinin, karar vermenin ardında ise korku ve mecburiyet gibi faktörlerin olması, bilim iletişiminin yeterli kurulamadığını göstermektedir. İşte tüm bu sebeplerden dolayı gelecek adına bu tür benzer olumsuzluklar yaşanmaması için kurum ve kuruluşlara da görevler düşmektedir. Gerek medya kuruluşlarından dolayı RTÜK'e, aşılar hakkındaki doğru kaynaklara ulaşmada sağlık örgütlerine, uzaktan eğitimde EBA üzerinden Milli Eğitim Bakanlığı'na ve sosyal içerikler için gerekli Adalet Bakanlığı'na oldukça büyük sorumluluklar düşmektedir.

KAYNAKÇA

Akınoğlu, O. (2003). Bir eğitim değeri olarak eleştirel düşünme. Değerler Eğitimi Dergisi, 1(3), 7-26.

Ankaralıgil Y. & Şimşek, H. (2006). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin.

Ankaralıgil Y. S. (2009). İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Öğrencilerinde Medya Okuryazarlığı ve Eleştirel Düşünme Üzerine Bir Araştırma, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Aslan, S. (2010). Ortaöğretim 10. Sınıf Öğrencilerinin Üst Bilimsel Süreç Ve Eleştirel Düşünme Becerilerinin Geliştirilmesine Bilimsel Tartışma Odaklı Öğretim Yaklaşımının Etkisi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

Cevger, F. (2018). Sosyal Bilgiler Dersinde Argümantasyon Tabanlı Öğrenme Yönteminin Kullanılmasının Öğrencilerin Akademik Başarılarına, Bilimsel Düşünme Becerilerine Ve Bilimsel Tartışma Düzeylerine Etkisi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.

Çetinkaya, E. (2017). Bilim Sözde-Bilim Ayrımı Bağlamında Tasarlanan Argümantasyon Temelli Etkinliklerin, 8. Sınıf Öğrencilerinin Bilimin Doğası Görüşlerine, Sözde bilimsel İnançlarına Ve Argümantasyon Becerilerine Etkisi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Ankara.

Driver, R., Asoko, H., Leach, J., Mortimer, E., &Scott, P. (1994). Constructing scientific knowledge in theclassroom. Educational Researcher, 23(7), 5-12.

Ennis, R. H. (1993). Critical thinking assessment. Theory Into Practice, 32(3),179-186.

Eroğlu, E. (2020). "Covid-19'un Ekonomik Etkilerinin ve Pandemiyle Mücadele Sürecinde Alınan Ekonomik Tedbirlerin Değerlendirilmesi", International Journal of Public Finance

Gess-Newsome, J. (2002). The use and impact of explicitin struction about thenature of science and science inquiry in an elementary science method scourse. Science & Education, 11(1), 55-67. doi: 10.1023/A:1013054823482

Karadüz, A. (2010). Dil becerileri ve eleştirel düşünme. Turkish Studies, 5(3), 1566–1593.

Khisfe, R. &Abd-El-Khalick, F. (2002). Influence of explicit and reflective versus implicit inquiry-orientedinstruction on sixth graders' views of nature of science. Journal of Research in Science Teaching, 39(7), 551-578. doi: 10.1002/tea.10036

Lee, Y. ve Ertmer, P. A. (2006). ExaminingtheEffect of Small Group Discussions and Question Prompts on Vicarious Learning Outcomes. Journal of. Research Technology Education, 39(1), 66–80.

Miller, J. D. (2002). Civic Scientific Literacy: A Necessity in the 21st Century. Journal of the Federation of American Scientisits-Public Interest Report, 55(1), 3-6.

Nwosu, A. A. & Ibe, E. (2014). Genderand Scientific Literacy Levels: Implications for Sustainable Science and Technology Education (STE) for the 21st Century Jobs. Journal of Education and Practice, 5(8), 113-118.

Polat, H. (2019). Argümantasyon Yöntemine Dayalı Laboratuvar Etkinliklerinin Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimi, Mantıksal Düşünme Becerileri ve Akademik Başarılarına Etkisi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Matematik Ve Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı, Doktora tezi, Malatya.

Tatli, E. (2017). Bilim Kurgu Etkinliklerinin Fen Bilgisi Öğretmen Adaylarının Bilimsel Bilgiyi Kavramalarına, Bilimsel Okuryazarlıklarına Ve Bilime Karşı Tutumlarına Etkisi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul.

Tekin, N., Aslan, O. ve Yağız, D. (2016). Fen Bilimleri Öğretmen Adaylarının Bilimsel Okuryazarlık Düzeyleri ve Eleştirel Düşünme Eğilimlerinin İncelenmesi, Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 5(1), 23-50.

Turgut, H. (2009). Fen ve teknoloji öğretmen adaylarının bilimsel, sözde-bilimsel ayrımına yönelik algıları. Eğitim ve Bilim, 34(154), 50-68.

Utma, S. (2015). Bilim İletişimi Ve Bilim Gazeteciliği: Ege Üniversitesi Haber Ajansı Örneğinde Üniversitelerde Bilim Haberlerinin Üretilmesine Yönelik Bir İnceleme, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir.

Yetişir, M. İ. (2007). İlköğretim Fen Bilgisi Öğretmenliği ve Sınıf Öğretmenliği Birinci Sınıfında Okuyan Öğretmen Adaylarının Fen ve Teknoloji Okuryazarlık Düzeyleri, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

İnternet Kaynakları

www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-58981944 3.12.2021 tarihinde erişilmiştir.

International
SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal
Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
e-ISSN: 2587-1587

Research Article

Subject Area
Fine Arts / Fashion Design

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 99
PP: 2007-2019

Arrival
26 April 2022
Published
30 June 2022
Article ID Number
62658
Article Serial Number
14

Doi Number
http://dx.doi.org/10.29228/sssj.62658

How to Cite This Article
Yıldız, D. (2022). "Sürdürülebilir Tekstil Tasarımında Hasattan Tezgaha Kenevir Dokumacılığı: Çayeli Örneği" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:99; pp:2007-2019

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Sürdürülebilir Tekstil Tasarımında Hasattan Tezgaha Kenevir Dokumacılığı: Çayeli Örneği

Hemp Weaving From Harvest To Bench In Sustaınable Textile Design: The Çayeli Example

Dilber YILDIZ [1]

[1] Öğr. Gör. Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu, Tekstil, Giyim, Ayakkabı ve Deri Bölümü, Tekirdağ, Türkiye

ÖZET

Türk el sanatlarının en zengin ürünlerinden birisi de el dokumalarıdır. Anadolu'nun zengin kültürü bunu ortaya koymaktadır. Anadolu'nun her yöresinde gelenek ve göreneklere bağlı kalınarak dokuma sanatı günümüze ulaşmıştır. İnsanların en önemli gereksinimlerinden olan giysilerin üretimini sağlayan tekstil ve moda sektörü insan ve çevre sağlığını düşünmesi sürdürülebilir tekstil tasarımında doğal liflere olan talebi arttırmıştır. Kenevir, insanlık tarihi boyunca kullanılmış en eski lif bitkilerinden birisidir.

Tekstil ürünlerinin üretiminde kullanılan keten, pamuk, yün ve ipek gibi geleneksel kaynakların yetersiz kalması, doğal elyaf araştırmalarının yapılmasını sağlamıştır. Yörede yetişmekte olan kenevir bitkisi ülkemizde ilaç ve diğer bağımlılık yapan maddelerin yapımında kullanılmakta olduğundan yetiştiriciliği sınırlandırılmış, kenevir dokumaların üretimini azaltmıştır.

Araştırmada, geleneksel dokumalardan kenevir dokumacılığının tarihsel gelişiminin yanı sıra, toprağa ekiminden, hasatına, iplik haline getirilip dokumanın elde edilmesine kadar yapım aşamaları araştırılmıştır. 1960 yılında kenevir üretiminin yasaklanması ile yok olmaya yüz tutan kenevir üretiminin yeniden yasallaşması eski geleneği gün yüzüne çıkarmıştır. Özellikle Rize kentinin "Çayeli" ilçesinde bulunan kenevir üretiminin devam ettirildiği dokuma atölyelerinde dokunan "Kenevir Dokumaları" incelenmiştir. Araştırma süresince elde edilen veriler, usta öğreticiler ile yapılan görüşmeler sonucunda elde edilmiş, aynı zamanda konuya paralel olan yazılı ve görsel kaynaklar ile desteklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kenevir, Dokuma, İplik, Tezgah, Çayeli

ABSTRACT

One of the richest products of Turkish handicrafts is hand weaving. The rich culture of Anatolia reveals this. The art of weaving has survived to the present day by adhering to the traditions and customs in every region of Anatolia. The textile and fashion sector, which provides the production of clothes, which is one of the most important needs of people, has increased the demand for natural fibers in sustainable textile design, considering human and environmental health. One of the oldest fiber plants used throughout human history is hemp.

The inadequacy of traditional resources such as cotton, wool, silk and linen used in textile products led to natural fiber research. Since the cannabis plant grown in the region is used in the production of drugs and other addictive substances in our country, its cultivation was limited and the production of hemp weavings decreased.

In the research, besides the historical development of hemp weaving from traditional weaving, the stages of production from planting to harvesting, turning into yarn and obtaining weaving were investigated. With the prohibition of hemp production in 1960, the re-legalization of hemp production, which was on the verge of extinction, brought the old tradition to light. In particular, "Hemp Weavings" woven in the weaving workshops where hemp production continues in the "Çayeli" district of the city of Rize were examined. The data obtained during the research were obtained as a result of interviews with master trainers, and at the same time, they were supported by written and visual sources parallel to the subject.

Keywords: Hemp, Weaving, Thread, Loom, Çayeli

1. GİRİŞ

Tekstilin esas maddesini oluşturan elyaflardan tarihin ilk çağlarından bu yana yararlanılmaktadır. Lifler sadece giyimde değil, çeşitli alanlarda tüketim yeri bulmaktadır. Eşya yapımı ve endüstrinin çeşitli alanlarında faydalanılmaktadır (Harmancıoğlu ve Yazıcıoğlu, 1979:3).

İnsanoğlunun tarihsel süreç içerisinde ortaya koyduğu en eski sanat dallarından birisi de dokumacılık sanatıdır. İnsanların dış etkilerden korunması ve gereksinimleri karşılayabilmesini sağlayan dokumacılık, Türk el sanatları içerisinde önemli olmuştur. El dokumalarında kullanılan lifler iklim koşullarına göre çeşitlilik göstermektedir. Türkiye'deki iklim şartları kenevir yetiştirmeye elverişlidir. Kenevir bitkisi sürdürülebilir özellikte ve çok kullanışlı bir ürün olması nedeniyle moda sektöründe günden güne ivme kazanan bir malzemedir. İnsanlık tarihinde yetiştirilmiş ilk kültür bitkilerinden birisi kenevirdir (Acar ve Dönmez, 2016:266).

Kenevir lifleri yüzyıllardır tekstil üretiminde ve ülke ekonomilerini şekillendirmede önemli yere sahip olmuştur. Kenevir liflerinden üretilen tekstil ürünlerine günümüzde talep artmaktadır. İlginin temel sebebi çevresel kaygılardır. Kenevir lifleri, üstün ekolojik özellikleriyle ve organik tekstil üretimi potansiyeliyle ilgi toplamaktadır (Gedik vd., 2010:40).

Dünya üzerindeki tüm tekstil ürünlerini 19. yüzyıl sonlarına kadar, %80'inin hammaddesini kenevir lifi meydana getirmektedir. 20. yüzyıl başlarında gelişen teknoloji ile birlikte pamuk lifinin kullanılmaya başlanmasıyla daha

ince iplikler üretilebilmiş, daha hafif elbiselerin eldesi mümkün olmuştur. 1930'lu yıllarda çıkarılan esrar karşıtı yasalarla kenevir tarımı büyük sekteye uğramış, buna ek olarak savaş sanayisine paralel olarak geliştirilen sentetik liflerle beraber kenevir tekstiller eski önemini yitirmeye başlamıştır (Kostic ve ark. 2008, aktaran Acar ve Dönmez, 2016:266).

Bu araştırma, geleneksel kenevir dokumacılığının bilinirliliğinin arttırılması ve dokumanın tanıtımına katkı sağlanması, yöresel üretimin desteklenmesi, ulusal ve uluslararası platformlarda tanıtılması sağlamak amaçlanmıştır. Asırlardır süren bu dokumaların, sürdürülebilirliğine vurgu yapılarak önemine dikkat çekilmiştir. El dokumacılığın geleneksel yapısını korumak, yörede yürütülen faaliyetleri, dokuma ustalarının üretimdeki devamlılığa katkılarını belirlemeye yönelik olarak çalışma yürütülmüştür. Kültürel miras olan dokumaların sürdürülebilirlik kavramı kapsamında ele alınmıştır. Araştırmada, kenevirin tarihsel gelişimi, Rize ili ve Çayeli ilçesi dokuma tarihinin yanı sıra, kenevir dokumacılığının ekiminden, haşatına, iplik haline gelinceye yapım aşamaları ve dokuma özellikleri ve dokuma örnekleri incelenmiştir.

Nitel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama yöntemi kullanılmış, bilgi ve fotoğraflar usta öğreticiler ile görüşme sonucunda elde edilmiştir. Rize Valiliği onaylı kenevir ipliği ve üretimi proje kursu usta öğreticisi Beyhan Şuşoğlu Şişman ve usta öğretici Şükran Demirkan ile görüşme sağlanmış, kenevir yetiştiriciliği, ipliğin elde edilmesi, kenevir dokuma özellikleri ve kullanılan motifler hakkında bilgi ve fotoğraflar alınmıştır. Rize kentinin "Çayeli" ilçesinde bulunan kenevir üretiminin 60 yıl sonra yeniden başlamasıyla, devam ettirildiği dokuma atölyelerinde dokunan "Kenevir Dokumaları" çanta ve örtüler çalışmada örnek olarak sunulmuştur.

Rize ilinin "Çayeli" İlçesi'nde bulunan kenevir dokumalarının devam ettirildiği dokuma atölyeleri ve bu atölyelerde bulunan geleneksel dokuma tezgâhlarında dokunan kenevir dokumaları tanıtılmıştır. Araştırma, Çayeli Halk Eğitim merkezinde görevli usta öğreticiler ile yapılan görüşmeler sonucunda elde edilmiş, aynı zamanda konuya paralel olan yazılı ve görsel kaynaklar ile desteklenmiştir.

Konu ile ilgili yapılan diğer araştırmalar incelendiğinde benzer çalışmalar bulunmaktadır. Araştırmanın özellikle güncel bir nitelik taşıması, Rize İli Çayeli İlçesi ile sınırlı olup sadece kenevir dokumaları kapsaması ve sürdürülebilir tekstil tasarımında doğal liflerden kenevirin önemine dikkat çekilmesi, diğer araştırmalardan farklı bir yöne sahip olduğunu göstermektedir.

2. SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK KAVRAMI VE TEKSTİLDE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Sürdürülebilirlik kavramı, ekonomi ve sürdürülebilir kalkınma tarafından bakıldığında, üretim sürecinde yenilenebilir kaynaklara yönelmek ve üretim faaliyetinin çevreye olan etkilerinden sorumlu olmak olarak tanımlanabilmektedir (Yavuz, 2010:65). Sürdürülebilirlik, yeni bir kavram değildir, çevre, insan ve şimdiki kuşakların gelecek kuşaklar için sorumlulukları arasındaki ilişkiyi tanımlamak için yeniden isimlendirilmiş bir kavramdır (Ozmehmet, 2008:3). Sürdürülebilirlik sadece çevreyle ilgili olmayan, sosyal ve ekonomik boyutlara da sahip bir kavramdır (Eser, Dalgın ve Çeken 2010: 29).

Sürdürülebilirlik kavramı, 1970'li yılların başlarında literatüre girerek geniş anlamda kullanımına 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren "insan toplumunun uzun vadede korunması" görüşü ile başlamıştır. Son yıllarda kullanıma hızla giren sürdürülebilirlik tanımları ekolojik bir bakış açısını vurgulamaktadır (Buldum ve Nas, 2021:1796).

Sürdürülebilir üretim; gelecekteki nesillerin gereksinimlerini ve taleplerini karşılamayı tehlikeye atmadan günümüzdeki toplumların istek ve gereksinimlerini karşılayacak ürünlerde endüstriyel faaliyetler oluşturmak şeklinde tanımlanmaktadır. Sürdürülebilirlik, atıkları olduğu kadar hammadde, enerji ve doğal kaynak kullanımını da aza indirmektir (Cebeci, 2013:155).

Kenevir dünyada tarımı yapılan bitkilerin en eskilerindendir (Dölen,1992:109). Sürdürülebilirlik kapsamında moda ürünü olarak kenevir lifi oldukça önem kazanmıştır. Kenevir lifi, ile ilgili Avrupa'da birlikler kurulmakta, projeler yapılmakta, ve konferanslar ile çalışmalar yürütülmektedir. Kenevir lifi kullanan markalar, sürdürülebilir çevre, etik üretim, etik moda, sürdürülebilir üretim, organik moda, yeşil moda, ekolojik moda gibi sloganlar kullanarak bilinçli tüketiciye seslerini duyurmaktadır (Kurtuldu ve İşmal, 2019:708).

Dünyada, çok kullanılan doğal lif olan pamukla ve petrol türevi sentetik liflerle karşılaştırıldığında kenevir lifleri, üstün ekolojik özellikleriyle ve organik tekstil üretimi potansiyeliyle dikkat çekmektedir (Acar ve Dönmez, 2016:266). Kenevirin lif bitkileri arasında önemli bir yeri vardır. Lifleri oldukça uzun ve yumuşak olup urgan, halat, çuval ve yelken bezi ürünler yapılmaktadır Birçok ülkenin ekonomisinde önemli yer tutmaktadır (Dölen, 1992:109).

Sürdürülebilirlik açısından değerlendirildiğinde kenevir liflerinin üretiminde su tüketiminin az olması, gübre ve tarım ilacına ihtiyaç duymadan yetiştirilebilmesi, toprak ve çevrenin korunması amacıyla organik tarım üretimi için de uygundur. Kenevir, yabani otları yok ederek sonraki ürün için zengin bir toprak yapısı bırakmaktadır (Ulaş, 2018).

3. KENEVİR BİTKİSİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ

Kenevir lif bitkileri arasında lifi ve tohumu için yetiştirilmektedir. Bu bitkiye kendir de denilmektedir. Lifleri oldukça uzun ve yumuşaktır. Kenevir dünyada tarımı yapılan bitkilerin en eskilerindendir. M.Ö. 1500 yılında Küçük Asya'da kenevir yetiştiriciliğin yapıldığı bilinmektedir. Heredot'un M.Ö. 450 yılında kenevir liflerinden yararlandığından bahsetmesi kenevir tarımının eskiliği hakkında bilgi vermektedir. Günümüzde iki türü bulunmaktadır. Bunlar; Cannabis sativa ve Cannabis indicadır. Lif üretimi için kullanılan ve endüstriyel öneme sahip olan Cannabis sativadır. Diğer türünün narkotik özellikleri nedeniyle üretimine her yerde izin verilmemektedir (Harmancıoğlu ve Yazıcıoğlu, 1979:206-207).

Gövdesinden lif elde edilen kenevir (Cannabis sativa L) yıllık bir bitkidir. Ülkemizde kültürü yapıldığı gibi yabani olarak da rastlanmaktadır. Türkiye'de yetişen kenevirler güney yolunu izleyen lif kenevirlerindendir. Yetiştirildikleri bölgelere göre birbirinden farklı formları bulunmaktadır (Dölen, 1992:111).

Anavatanı Orta Asya olan kenevirin ilk defa M.Ö.3000 yıllarında Çinliler tarafından kullanıldığı ve tohumu için yetiştirildiği bilinmektedir. Kuvvetli topraklar ve yağışlı bölgelerde yetişmektedir. Kazık köklü olup 1-4 m arasındadır. Yaprakları el gibi ve 5-11 parçadır. Ekimi ilkbaharda don tehlikesi geçince yapılmaktadır. Dört çeşidi bulunmaktadır. Bilinen kenevir, bologna kenevir, küçük kenevir, Çin keneviridir (Yağan, 1978:77).

Kenevir (kendir), kökeni M.Ö 850 yıllarına kadar uzanan en eski bitkisel ham madde kaynakları arasındadır. İlk olarak Asya ve Hindistan'da ortaya çıkan kenevir daha sonra hızla dünyanın çeşitli bölgelerine yayılmıştır. Osmanlı Devleti ise klasik dönemden itibaren donanması için ihtiyacı olan urgan, halat vb. gibi malzemeleri kenevirden elde ederek yapmıştır. Bu nedenle Osmanlı Devleti Tersane-i Amire için vazgeçilmez bir ihtiyaç olan kenevirin üretilmesine ve teminine ayrı bir önem vermiştir (Akpınar ve Nizamoğlu, 2019:1226).

Kenevir (kendir) lifi ve tohumu için yetiştirilmektedir. Tarımı yapılan en eski bitkilerden birisi olan kenevir (kendir) Cannabaceae (kendirgiller) familyasına ait, tek yıllık bitkidir. M.Ö. 2800 yıllarında Çin'de tarımının yapıldığı ve liflerinin kullanıldığı tarihi kaynaklardan anlaşılmıştır. Halikarnaslı Heredot, M.Ö. 450 yılında kendir liflerini anlatırken, İskitlerin bu bitkiyi nasıl yetiştirdiklerini ve hangi amaçlar için kullandıklarını da anlatmaktadır. Kendirin vatanı Orta Asya olarak kabul edilmektedir. Dünyada kenevir lifi üretiminde Rusya başta, Hindistan, İtalya, Sırbistan, Romanya, Macaristan, Polonya, Çin, Pakistan, Bulgaristan, Güney Kore, Bangladeş, Çekoslovakya ve Japonya gelmektedir. Başlıca kenevir tohumu üreten ülkeler ise Rusya, Polonya, Türkiye, Sırbistan, Şili ve Macaristan'dır. Lif keneviri gövdenin içindeki boşlukla daha az odunsu bölge, daha çok lif bulundurmaktadır. (Gürcüm, 2010; 229-230).

M.Ö. 2700'lerde Cannabis bitkisi olarak bilinen kendir Çin'de hem tekstil hem tıp alanında kullanıldığı ünlü tarihçi Heradotos'un (M.Ö.450) ifadesine göre İskidlerin ölü gömme merasimlerine (M.Ö. 6.yy) kendir (Cannabis) bitkisini yakarak çıkan dumandan nefes çektikleri ve bu adeti Orta Asya'da yaşayan kavimlere taşıdıkları söylenmektedir (İmer,1999:1).

Anadolu'da İ.Ö.1500 yıllarında kenevir yetiştirildiği bilinmektedir. Ünlü tarihçi Herodotos İ.Ö. 450 yılında kenevirin liflerinden yararlanma ve narkotik değerinden söz etmiştir. Bunlar kenevirin eskiliğini göstermektedir. Sümer ve Akad dillerinde urgan karşılığı kelimelerin bulunması Mezopotamya'da piramitlerin yapımında kenevir urganların kullanılmış olması Mısır'da, Gordion kazılarında kenevirden urganların bulunması ve Hititçe ishamina kelimesinin urgan anlamına gelmesi Anadolu'da çok eski dönemlerden beri tıp dışında kenevir tarımının yapıldığını göstermektedir. Osmanlı döneminde ordu ve donanmanın ihtiyaçlarını karşılamak için kenevir tarımına ve urgancılığa önem verilmiştir (Dölen, 1992:109).

Kenevir tarımı ülkemizde iklim bakımından az çok farklılıklar göstermektedir. Çeşitli bölgelere dağılmıştır. Bu bölgeler için ekonomik değeri farklıdır. Elde edilen lif kalitesi ve olgunluk dönemleri farklıdır. Kenevir ekimi bazı bölgelerde çok geniş alanlara yayılmıştır Özellikle Karadeniz Bölgesi dağlık kesimlerinde küçük alanları kapsamaktadır (Dölen, 1992:116).

3.1. Rize Kenevir Dokumacılığı

Şekil 1. Rize İli (URL 1)

Rize, arazisinin son derece engebeli olmasına rağmen Türkiye'nin nüfusu en yoğun şehirlerden birisidir. İkliminin çok rutubetli olması nedeniyle evler ahşap olup rutubetten korunmak için iki katlıdır (Yağan, 1978:69). Yurdumuzun her yerinde olduğu gibi Karadeniz'in bu kesiminde el dokumacılığının çok eski bir geçmişi bulunmaktadır. Bölge en eski ilkel tezgahlara, ilkel dokumacılık aletlerine tanıklık etmektedir. Bu bölgede dokumacılık ile ilgili yazılı belgelere 1462-63 tarihinde Sultan Mehmet II (Fatih) tarafından Trabzon'un fethi ile açılan Osmanlılar devrinde rastlanmaktadır. Kanuni Sultan Süleyman zamanında Trabzon için yazılmış olan 1561 tarihli talimat bizlere ışık tutmaktadır. Bu talimatta birinci ve dördüncü maddeler aşağıda aynen verilmiştir (Yağan, 1978:73).

> "*Müslüman ve Hırıstiyanlar tarafından Karadeniz'den Trabzon'a getirilip sarf olunacak kumaştan yüz akçadan üç akça, getirilen kumaş gemi ile başka yere nakledilirse kıymet takdiriyle kezalik %4akça, Trabzon veya hariçten giden keten bezinden o miktar ve haraca tabi olmayan ecnebi tüccarlardan %5 ve tartılacak eşya için alandan ve satandan bir akça tahsil ve gümrükten kaçırılan eşyanın müsadere edilmesi ve keten damgası için yüz akçadan on akça alınması"*
>
> *"Tüccarın getirip tartı ile satacağı ibrişimim beher tartısı için alandan ve satandan altmış beşer ve taş akçası olmak üzere kezalik tarafyenden dörder akça tahsil ve işbu sekiz akçanın yedisinin miriye ve birinin tellala verilmesi"*

Yukarıda açıkça bahsedilen keten ki aslında kenevirdir ve satımının maddelerle düzenlenmesi dışarıya ihraç edilmesi o yüzyıllardaki önemini ve köklü geçmişe sahip olduğunu göstermektedir. Bu yüzyıllarda önce yurt dışında Trabzon keteni, yurtiçinde Rize Bezi olarak adlandırılan dokumanın hammaddesi gerçekte keten olmayıp kenevirdir. Kenevir, birçok yerde yetişen, lifleri dışında tohumundan da yararlanılan değerli bir bitkidir. Kenevir liflerinden sicim, halat, yelken bezi ve çuval yapıldığı halde Rize kenevirinden ince iplikler yapılmakta ve keten ayarında ince bezler dokunmaktadır Bu nedenle uzun seneler keten olarak nitelendirilmiştir. Kenevir olan liflerin keten özelliği göstermesi ikliminden dolayıdır. Rize'de fazla güneşli gün olmadığından lifler nişastalanmakta ve dolayısıyla da sertleşmemektedir. Diğer bir faktörde suların kireçsiz oluşudur. Az güneş ve kireçsiz su keneviri Rize'ye has bölgesel özellik katmaktadır. Kenevir ipliğinin ekimi, devşirilmesi, taranması, iplik haline getirilmesi bölgenin kendine has usulleri ile ve el ile yapılmaktadır. Tamamiyle yerlidir (Yağan, 1978:74-75).

3.2. Çayeli İlçesi Kenevir Dokumacılığı

Şekil 2. Rize Çayeli (URL 2)

Doğusunda Pazar, Güneyinde İkizdere ve Çamlıhemşin, 2000 metreyi aşan Rize Dağları ile güneyden kaplı olan Çayeli, kuzeyinde ise Karadeniz ile çevrilidir. Rize Merkez ilçesinden 18km kadar doğuda kalan Çayeli 472km^2 yüz ölçümüne, 2 belde, 54 köy ve 35 mahalleden oluşmaktadır (URL3).

Dokumacılık, Rize yöresinde ve ilçelerinde eski ve yaygın bir el sanatıdır. Kenevir ipliğinden dokunan bu bezler, iç çamaşırı yapımında kullanılmıştır. Cumhuriyet döneminde kenevir üretiminin giderek yerini çay üretimine bırakması ve dokumalarda pamuk ipliğinin kullanılmasıyla bezlerin nitelikleri de değişmiş ve kenevir üretimine dayanan dokumacılık giderek azalmıştır (URL 4). Bölgede yetiştirilen ve toplanan kenevirler topraktan temizlenir, düzenlenir ve kurumak için tarlaya serilir. Kuruyan kenevirler tokmakla vurularak taraklardan geçirilerek tohum ve yapraklarından temizlenir Tepelerinden bağlanan demetler çadır şeklinde çatılarak çürütme zamanına kadar bekletilir. Kenevir sapları el ile kök kısımlarından kırılarak soyulur. Mengenez denilen aletle yapılır. Kırılan saklar çırpılarak sap parçalarından ayrılır, taranır.3-4-5 kiloluk demetler halinde bükülerek uçlarından bağlanır. Kenevir ipliğinden masa takımı, feretiko, ketan, şut bezi dokunmaktadır (Yağan, 1978:79).

Rize'de, 60 yıl sonra yasağın kalkmasıyla kenevir üretimi yeniden başlamıştır. Kenevirlerden bitkisel liflere sahip iplikler üretilerek, kenevir ipi dokumacılığı kurslarda başlamıştır.1960 yılında kenevir üretiminin yasaklanması ile yok olmaya yüz tutan kenevir üretimi özel izinle yeniden yasallaşması eski geleneği gün yüzüne çıkarmıştır. Rize Valiliği'nin bünyesinde Kültür ve Turizm Müdürlüğü ile Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü'nce ortaklaşa açılan kenevir ipliği üretim kurslarında dokuma eğitmenleri kenevir ipliği üretimi ile kenevirinden elde edilen iplikle, el dokuma tezgahlarında üretilen dokumalarla üretim yapmaktadır. Özellikle Rize kentinin "Çayeli" ilçesinde bulunan kenevir üretiminin devam ettirildiği dokuma atölyeleri incelenmiştir.

3.2.1. Çayeli İlçesi'nde Tohumdan Hasata Kenevir Yetiştiriciliği

Rize Valiliği onaylı kenevir ipliği ve üretimi proje kursu Usta Öğreticisi Beyhan Şuşoğlu Şişman tarafından verilmiştir. Aşağıda verilen bilgiler ve resimler Mustafa Murat Şuşoğlu ve usta öğretici Beyhan Şuşoğlu Şişman bahçelerine tohumdan ektikleri kenevirleri iplik haline getirene kadar fotoğraflamışlar ve bilgileri aktarmışlardır.

1.aşamada kenevir bitkisini tohumdan yıllık bitki olarak yetiştirilmektedir. Kenevir toprağının iyi drene olması ve azot miktarının yüksek olması, iklim olarak da ılıman bir hava koşulu ve yağış istemektedir. Ekimden öncede toprağın sıcaklığının 5,5- 7,7 derece olması, ağustos ayı ortasında bitkilerin polen dökmesi ile mahsulün liflerini toplanabilir ancak hasatı 4 – 6 hafta sonradır.

Şekil 3. Kenevir Tohumu
Kaynak: Mustafa Murat Şuşoğlu ve usta öğretici Beyhan Şuşoğlu Şişman

Şekil 4. Kenevir Bitkisinin Toprağa Ekimi
Kaynak: Mustafa Murat Şuşoğlu ve usta öğretici Beyhan Şuşoğlu Şişman

Kenevir bitkisinin dişi ve erkek olarak, iki türdedir. Dişi kenevirin erkek kenevire göre olgunlaşma sürecinin farklıdır. Erkek kenevir, çiçeklenme döneminden sonra 100- 110 gün içerisinde hasata hazır iken dişi kenevirde ise bu süreç erkek kenevire göre 4–5 hafta gecikmektedir.

Şekil 5. Dişi Erkek Kenevir
Kaynak: Yağan,1978:78

Şekil 6. Erkek kenevir

Bahçelerine ektikleri kenevir bitkisi (Şekil 7)

Şekil 7. Kenevir bitkisi ekim alanı ve kenevir bitkisi
Kaynak: Mustafa Murat Şuşoğlu ve Usta Öğretici Beyhan Şuşoğlu Şişman

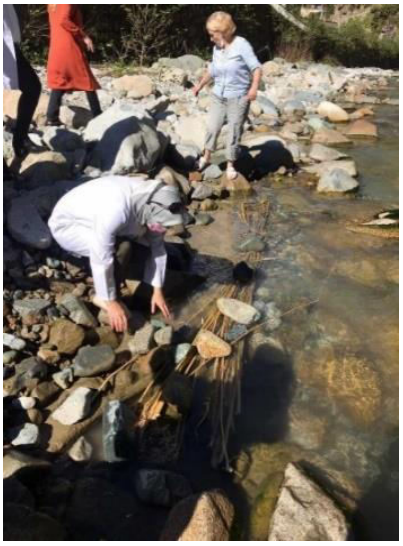
2. aşamada mahsulün kesimi bittikten sonra lifleri gevşetmek amacıyla sapları havaya bağlı şekilde tarlada ortalama 4 – 6 hafta arasında bekletilmektedir. Saplar döndürülüp ve balyalama sürecine tabi tutulduğunu ardından balyaların kapalı alanlarda depolanmaktadır.

Şekil 8. Kenevirin demet hali ve bitkinin kökleri
Kaynak: Mustafa Murat Şuşoğlu ve Usta Öğretici Beyhan Şuşoğlu Şişman

Biyolojik havuzlama yönteminde ilk olarak kendir sapları, tek tek serilerek rutubetli ve nemli ortamlarda daha çok oluşan mantar ve mikroorganizmaların kendir saplarını çürütmesi için bırakılmaktadır. Bu işlem için en az 1 – 1,5 ay gerekmektedir. Bu yöntemle çürüme işlemi yavaş şekilde gerçekleştiğinden lifler daha yumuşak ve daha ince şekilde olmaktadır. 3. aşamada liflerin kalitesine göre bazen bir hafta, bazen bir iki günde kabuğundan ayrılmaktadır. Eğer lifler kendiliğinden yumuşamamış ise uskupi adı verilen işlemle kenevir kabuğundan tokmakla

ayrılmaktadır. Tokmağın olmadığı durumlarda ise taşla dere kenarında dövülüp, lifleri işlenecek duruma getirilmektedir.

Şekil 9. Usta Öğretici Beyhan Şuşoğlu'nun kursuna öğrenci olarak gelen dokuma usta öğreticileri ve kenevir uskupi çalışma aşamaları
Kaynak: Mustafa Murat Şuşoğlu ve Usta Öğretici Beyhan Şuşoğlu Şişman

Havanın yağmurlu olduğu günlerde liflerin yağmur altında yumuşaması sağlandıktan sonra lifler güneşte veya sobanı altında kurumaya bırakılmaktadır.

Şekil 10. Kenevirin Kurutulması
Kaynak: Usta Öğretici Beyhan Şuşoğlu Şişman

4. aşamada bütün bu işlemlerden sonra tarama işlemine geçilmektedir. Lifler saç tarar gibi taranmaktadır. İnce sık dişli tarak kullanılarak lifler temizlenir ve yün tarağı kullanılarak lifler ince tel olana kadar taranmaktadır.

Şekil 11. Kenevirin Taranması
Kaynak: Usta Öğretici Beyhan Şuşoğlu Şişman

Bu işlemden sonra yığ (iğ) aletiyle yapılan bükme işlemiyle ipler elde edilmektedir.

Şekil 12. Kenevirin iplik Haline Getirilmesi
Kaynak: Usta Öğretici Beyhan Şuşoğlu Şişman

Şekil 13. Kenevirin iplik Haline Getirilmesi
Kaynak: Usta Öğretici Beyhan Şuşoğlu Şişman
Kaynak: Usta Öğretici Şükran Demirkan Kenevir Eğirirken

3.2.2. Kenevir İpinden Dokuma

Her çeşit dokumanın hammaddesi, birçok işlemden geçirilip iplik haline getirilen liftir. Tekstil endüstrisinde, lif yumuşak, birbiriyle sarılarak iplik yapılabilmesi için katlanmaya, eğrilmeye ve kırılmadan kıvrılmaya, helezonlar yapmaya elverişli, kopmaya dayanıklı maddeler anlaşılmaktadır. Dokumacılık, liflerin iplik haline getirilmesiyle başlamaktadır. İplikçilik, insanların lifleri elleriyle ekleyip, bükmesiyle oluşmaktadır. Liflerin yan yana getirilip eklenmesiyle dokumalar yapılmaktadır (Aytaç, 1982:3-5). 'İki veya daha çok iplik grubunun çeşitli düzenlerde birbirleri arasından (üstünden, altından) geçerek birbiriyle kenetlenmesi işlemine ve bu kenetleme sonucu oluşan mamullere 'dokuma' denilmektedir (Aytaç, 1982:1)

Usta öğretici Şükran Demirkan'ın anlatımı ile kenevir dokumalar, çözgüde pamuk iplik atkıda kenevir iplik 2 çerçeveli el dokuma tezgahında bez ayağı örgüde dokunmaktadır. İplik haline gelen kenevir lifi, son aşamada hazırlanan ipler kelep (çile) haline getirilip masuraya sarılıp ve dokuma tezgahında kumaş haline getirilmektedir. Dokuma tezgahında çözgü ipliklerinin arasından geçen atkı iplikleri tarak yardımı ile sıkıştırılmaktadır. Dokuma işlemi devam ettirilmektedir (Şekil 14).

Şekil 14. Tezgahta Kenevir Dokuma
Kaynak: Usta Öğretici Şükran Demirkan

Dokumada çözgüde pamuk iplik atkıda kenevir ipi ile dokuma yapılmaktadır (Şekil 15). Motifler sarı ve gri sim ve floş ip kullanılarak yapılmıştır (Şekil 16).

Şekil 15. Tezgahta kenevir düz dokuma
Kaynak: Usta Öğretici Şükran Demirkan

Şekil 16. Tezgahta atni ve kırık lokum motifli dokuma

Şükran Demirkan anlatımı ile motifler kilim ve ajur tekniği ile oluşturmaktadır (Şekil 17). Kenevir dokumalarında çok fazla motif tercih etmediklerini dokumalarda ajur tekniklerinden yararlandıklarını anlatmıştır (Şekil 18-19).

Şekil 17. Ajur Tekniği
Kaynak: Usta Öğretici Şükran Demirkan

Şekil 18. Düz kenevir dokuma

Şekil 19. Ajurlu kenevir dokuma

Şekil 20 Kırık lokum motifi yeni evlilerin kullandığı motiftir. Tam lokum bekarların ve gelin evinden çıkacak olan bazı çeyizlerin üzerinde olur. Kırık lokum evliliğin ve hayatın güzel gittiği anlamındadır. Aşağıdaki örtüde bir de atni motifi uygulanmıştır.

Atni Motifi

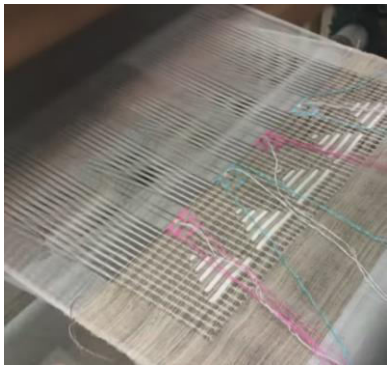
Kırık Lokum Motifi

Şekil 20. Motifli Kenevir Dokuma Örnekleri
Kaynak: Usta Öğretici Şükran Demirkan

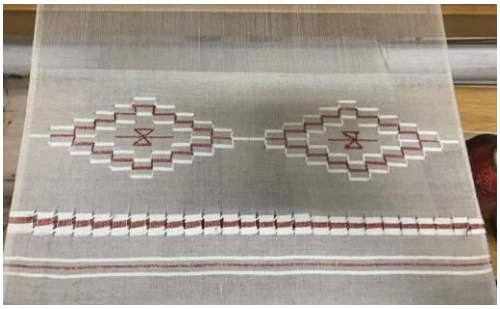
Şekil 21 Bahçelerine ektikleri kendir lifini biçip kurutup, dövdüler, eğirdiler ve iplik haline getirdiler. Kendir ipini dokuyarak, hakiki ipek iplikle dokumayı renklendirdiler (Şekil 21).

Şekil 21. Motifli Kenevir Dokuma İpek İplikle Motif Oluşturma
Kaynak: Usta Öğretici Şükran Demirkan

Kenevir dokumalarda birde feretiko desenlerini uyguladıklarını, dokumalarda uygulanan motifler, yöre kadınlarının kendi hayat ve yaşam tarzlarından esinlenerek oluşturduklarını belirtmiştir. Dokuma esnasında motifler oluşturulurken ipliler tek tek sayılmaktadır. Motiflerde ipek iplik, filol, simli, dikiş ipliği veya beyaz kendir kullanılmaktadır.

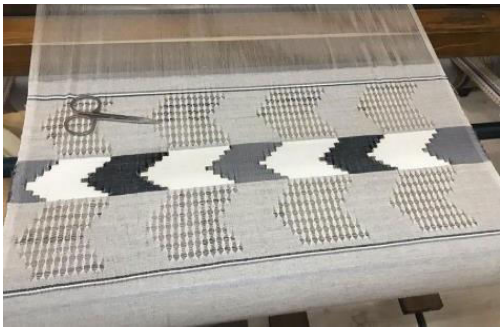
Şekil 22-23 Kadı kilidi motifinin bir varyantı göbeğindeki motif fafatara (kelebek) motifidir Kadı kilitlerinin tümü ketumluğu ve sağlamlığı ifade etmektedir. Kadı kilitleri sandık motiflerinin içerisinde kullanılırsa kişinin içsel duygularından bahsetmektedir.

Şekil 23. Kadı kilidi motifli fretiko dokuma
Kaynak: Usta Öğretici Şükran Demirkan

Şekil 22. Kadı kilidi motifinin ajurlu varyantı kenevir dokuma
Kaynak: Usta Öğretici Şükran Demirkan

Şekil 24 Çavuş desenidir. Yörede en fazla kullanılan desendir. Kalıcılığı ve otoriteyi temsil etmektedir. Kenevir dokumalarda fretiko dokumalarda uygulana motifler tercih edilmektedir. Motifleri tanıtmak açısından fretiko dokumalarda yapılan motifler örnek olarak konulmuştur.

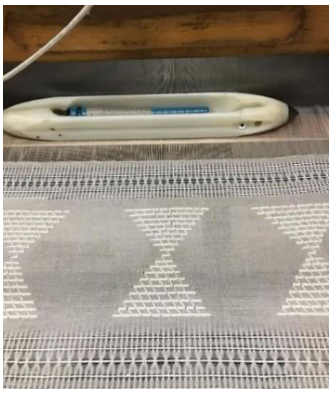
Şekil 24. Çavuş motifli fretiko dokuma
Kaynak: Usta Öğretici Şükran Demirkan

Şekil 25 Örtüde su yolu deseni uygulanmıştır. İki köşeden yapılarak uygulanmaktadır. Yörede üçüncü köşe pek kullanılmadığı motif, kişinin daimi ve sağlam işler yapması anlamındadır.

Şekil 25. Su yolu motifli fretiko dokuma
Kaynak: Usta Öğretici Şükran Demirkan

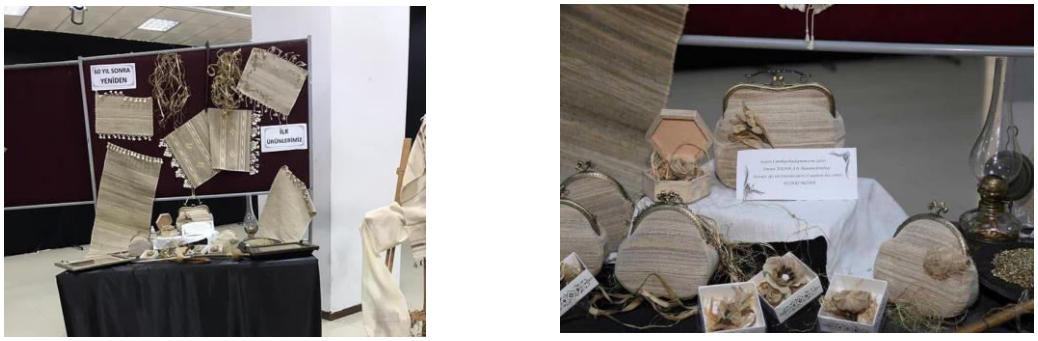
Şekil 26 Kırık aynalı olarak da adlandırılan kazma ağzı ya da setbelli diye geçen motif yapılan işin ya da evliliğin bereketli olması için temenni sunar genelde yaşlı kadınlar tarafından kullanılır. Hediyelik eşyalarda görülmektedir.

Şekil 26. Kırık Aynalı Motifli fretiko dokuma
Kaynak: Usta Öğretici Şükran Demirkan

3.2.3. Rize Merkez ve Çayeli İçesi Kenevir İplik Üretim Kursu Sergisi

Rize'de, 60 yıl sonra yasağın kalkmasıyla kenevir üretimi yeniden başlamıştır. Rize Valiliği onaylı kenevir ipliği ve üretimi proje kursu Usta Öğretici Beyhan Şuşoğlu Şişman tarafından kurs verilmiştir. Kenevirin toprağa ekiminden, hasatına, iplik haline getirilip dokumanın elde edilmesine ve ürün haline gelene kadar kenevir lifinin üretimi anlatılmıştır. Aşağıdaki kenevir tasarımlar çanta, örtü olarak değerlendirilmiştir. Çantalar çözgüde pamuk iplik, atkıda kenevir ipi kullanılarak bez ayağı örgüde motifsiz dokunmuştur. Örtülerde düz (bez ayağı) örgü, desen olarak ajur tekniği motif olarak genellikle kırık lokum ve atni motifi uygulanmıştır.

Şekil 27 Rize Valiliği onaylı kenevir ipliği ve üretimi proje kursu Usta Öğreticisi Beyhan Şuşoğlu Şişman tarafından verilen kursun kenevir dokuma örnekleri

Şekil 28 Rize Valiliği onaylı kenevir ipliği ve üretimi proje kursu Usta Öğreticisi Beyhan Şuşoğlu Şişman tarafından verilen kursun kenevir dokuma örnekleri

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Türk el sanatları içerisinde köklü bir geçmişi olan kenevir dokumacılığın, günümüzde varlığını sürdürmesi, Rize'de 60 yıl sonra yasağın kalkması ile kenevir üretimi yeniden başlaması, yeni ürün tasarımları ile bu köklü yöresel el sanatının yaşatılması ve geliştirilmesi ve tanıtılması amacıyla bu çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada, kenevirin toprağa ekiminden, hasatına, iplik haline getirilip dokumanın elde edilmesine ve ürün haline gelene kadar kenevir lifi örneklerle açıklanmıştır.

Yapılan çalışma sonucunda, yürütülen tüm bu faaliyetlere ek olarak kenevir dokumalarının sürdürülebilirliğine katkı sağlamak amacıyla öneriler geliştirilmiştir.

Rize ili ve çevresinde lif amaçlı kenevir bitkisinin tarımının yaygınlaştırılması bölgenin kalkınmasına çok büyük katkıda bulunacaktır. Kenevir ekimi ve kenevir dokumaları konusunda strateji geliştirmek ve planlı bir şekilde çalışmalıdır. Birçok ülkede kenevir üretimini desteklenmekte ve yeni markalar piyasaya sürülmektedir. Keneviri tarladan bitmiş ürüne kadar planlı bir şekilde üretmek için çalışmalar yapılmalıdır. Yüksek kaliteli kenevir lifleri için ekolojik ve sürdürülebilir bir üretim zinciri oluşturulmalıdır. Kenevir tekstil pazarının oluşturulması için ekonomik altyapı hazırlanmalıdır. Rize ve çevresi, kenevir lifi üretiminde iklimi dolayısı ile çok uygundur. Yörede kenevir bitkisi tarımının yaygınlaştırılması, yöre halkına alternatif gelir kaynağı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Rize ili Çayeli ilçesi bulunan meslek edindirme kursları daha da genişletilerek desteklenmelidir. Rize Valiliği ve Çayeli Halk Eğitim Merkezi bünyesinde açılan dokuma kurslarının iyileştirilmesi ve kursiyerlerin eğitilmesi kenevir yetiştiriciliği ve kenevir dokumalarının sürdürülebilirlik kapsamında değerlendirilmesi ve kuşaklar arası aktarımına katkı sağlanmalıdır. Çalışmalarda valilik, üniversite, kültür müdürlükleri ve yöre halkı birlikte hareket etmelidir. Kenevir dokumalarının, yöredeki belediyelerinin, sanayicilerin, akademisyenlerin iş birliği yapmasının önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca tekstil ve moda tasarımcılarına kenevir dokumalarının tanıtılması amaçlanmalıdır. Yapılacak olan yeni projeler ile kenevir üretimi ve dokumacılığı açısından da olumlu katkılar sağlayacaktır. Kenevir dokumalarının, çağdaş ve özgün tasarımlar ile bir araya getirilerek yeniden hayat bulacağı görüşü de desteklenmelidir. Ayrıca bu çalışma ile kültürel mirasımızın bize sunmuş oluğu dokumaları daha da ileriye taşıyacak bilinçli nesillere ulaşılması, kenevir dokumacılığının kullanım alanın genişlemesi ulusal ve uluslararası platformlarda tanıtılması hedeflenmelidir. Bu bağlamda kültürel mirasımız olan kenevir dokumacılığı nesilden nesile aktarılarak sürdürülebilirliğe katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Acar, M. & Dönmez, A. (2016). Kenevire Farklı Bir Bakış, 2. Ulusal Biyoyakıtlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 27-30 Eylül, 2016, Samsun, Türkiye, 265-270

Akpınar, D. & Nizamoğlu, A. (2019). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Kenevir Üretimi Turkish Studies Social Sciences Volume 14 Issue 4.

Aytaç, Ç. (1982). El Dokumacılığı, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Cebeci, T.C. (2013). Ekolojik Tekstillerin Moda Tasarımı Üzerine Etkileri, Sanatta Yeterlilik Tezi, İstanbul.

Dölen, E. (1992). Tekstil Tarihi, Marmara Üniversitesi. Teknik Eğitim Fakültesi Matbaası, İstanbul.

Duru Buldum, O. & Nas, E. (202)1. Sürdürebilirlik Kavramı Bağlamında Çağdaş Takı Tasarımları, İdil Dergisi 88 (10).

Eser, S.; Dalgın, T. & Çeken, H. (2010). Sürdürülebilir Kültür Turizmi: Efes Örneği, Ege Coğrafya Dergisi, S. 19 (2), s. 27-34.

Gedik, G. & Avinç, O.O., Yavaş, A. (2010). Kenevir Lifinin Özellikleri ve Tekstil Endüstrisinde. Kullanımıyla Sağladığı Avantajlar, Teknolojik Araştırmalar, Tekstil Teknolojileri Elektronik Dergisi, Sayı: 4, 39-48.

Gürcüm, H.B. (2010). Tekstil Malzeme Bilgisi, Güncel Yayıncılık, İstanbul

Harmancıoğlu, M. & Yazıcıoğlu, G. 1979. Bitkisel Lifler- İzmir

İmer, Z. (1999). Sayısız Özellikleriyle Göze Çarpan Bir Doğal Elyaf Kendirin Dünyada ve Türkiye'de Geçmişi ve Bugünü – Tekstil ve Konfeksiyon 6

Kostic, M.; Pejic, B. & Skundric, P. (2008). Quality of Chemically Modified Hemp Fibers – Bioresource Technology 99 94–99.

Kurtuldu, E. & İşmal, Ö.E. (2019). Sürdürülebilir Tekstil Üretim Ve Tasarımında Yeniden Değer

Kazanan Lif: Kenevir, SDÜ ART-E Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi, Cilt:12 Sayı:24

Ozmehmet, E. 2008. Dünyada Ve Türkiye Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları, Journal of Yaşar University, Cilt 3 (12).

Saatçioğlu, K. (2016). Geleneksel Bir Türk El Dokuması: Rize Bezi (Feretiko), Cilt 0, Sayı 25, 93 – 105.

Türkmen, N. (2012). Tekstil ve Moda Tasarımı Açısından Sürdürülebilirlik ve Dönüşüm. T.C. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanatta Yeterlilik Tezi, İstanbul.

Ulaş, E. (2018). Gerçek Köye Dönüş Projesi: Kenevir. Hatice Bahtiyar (Editör), Hiperlink Yayınları, İstanbul.

Yağan, Ş.Y. (1978). *Türk El Dokumacılığı*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları İstanbul 1. Baskı Apa Ofset Basımevi

Yavuz, A. (2010). Sürdürülebilirlik Kavramı Ve İşletmeler Açısından Sürdürülebilir Üretim Stratejileri, Mustafa Kemal University Journal of Social Sciences Institute, Cilt 7 (14)

Kaynak Kişiler

Görüşme1: Şükran Demirkan Turizm Bakanlığı Sanatçı Belgesi Sahibi, Çayeli Halk Eğitim Merkezi Usta Öğretici

Görüşme 2: Beyhan Şuşoğlu Çayeli Halk Eğitim Merkezi Usta Öğretici

Görüşme 3: Mustafa Murat Şuşoğlu

İnternet Kaynakları

URL 1 https://dogukaradenizigezelim.weebly.com/rize2.html

URL 2 https://rize.net.tr/ilceler/cayeli/

URL 3 https://rize.net.tr/ilceler/cayeli/

URL 4 http://www.rize.gov.tr/rize-bezi.

International
SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal
Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
e-ISSN: 2587-1587

Research Article

Subject Area
Occupational health and Safety

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 99
PP: 2020-2026

Arrival
28 April 2022
Published
30 June 2022
Article ID Number
62682
Article Serial Number
15

Doi Number
http://dx.doi.org/10.29228/sssj.62682

How to Cite This Article
Gürsel, O. & Çağlarer, E. (2022). "Meta Analiz Yöntemi İle Hava İzoleli Ve Gaz İzoleli Trafo Merkezlerinin İş Sağlığı Ve Güvenliği Yönünden İncelenmesi" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:99; pp:2020-2026

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Meta Analiz Yöntemi İle Hava İzoleli Ve Gaz İzoleli Trafo Merkezlerinin İş Sağlığı Ve Güvenliği Yönünden İncelenmesi

Investigatıon Of Air Insulated And Gas Insulated Substations In Terms Of Occupational Health And Safety By Meta Analysis Method

Onur GÜRSEL [1] Evren ÇAĞLARER [2]

[1] Y.L. Öğrencisi. Kırklareli Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İş Sağlığı ve Güvenliği Bölümü, Kırklareli, Türkiye
[2] Dr. Öğr. Üyesi. Kırklareli Üniversitesi, Teknoloji Fakültesi, Mekatronik Mühendisliği Bölümü, Kırklareli, Türkiye

ÖZET

İş yerlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği (İSG) uygulamaları işyerinin ekonomik olarak devamlılığı, çalışanların sağlığı ve iş yeri ekipmanlarının uzun süreli idamesi açısından önemlidir. Spesifik olarak trafo merkezlerinde iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları sistemlerin yapılarından dolayı farklılık gösterebilmektedir. Bu amaçla; hava izoleli trafo merkezleri ile gaz izoleli trafo merkezlerinin karşılaştırılması literatür inceleme yoluyla yapılmıştır. Toplanan çalışmalarda iş sağlığı ve güvenliği içermeyen çalışmalar araştırmanın dışında bırakılmış olup 18 çalışma meta analize dahil edilmiştir. Elde edilen kaynaklar hava izoleli trafo merkezlerinde iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları, gaz izoleli trafo merkezlerinde iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları ve gaz izoleli ile hava izoleli trafo merkezlerinde iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları farklılıkları olarak kategorize edilmiştir. Sonuç olarak; literatür incelendiğinde iş sağlığı ve güvenliği yönünden iki sistemin karşılaştırılmasının neredeyse hiç yapılmadığı ancak ayrı ayrı incelendiği görülmüştür. İşçi sağlığı, işyeri ve çevre açısından önemli olacağı düşünülen iki farklı uygulamanın karşılaştırılmasının literatüre katkı sağlayacağı değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Hava İzoleli Trafo Merkezleri, İş Sağlığı ve Güvenliği, Meta Analiz, Gaz İzoleli Trafo Merkezleri

ABSTRACT

Occupational Health and Safety (OHS) practices in workplaces are important for the economic continuity of the workplace, the health of employees and the long-term maintenance of workplace equipment. Specifically, occupational health and safety practices in substations may differ due to the structures of the systems. For this purpose; The comparison of air insulated transformer centers and gas insulated transformer centers was made through literature review. Studies that did not include occupational health and safety in the collected studies were excluded from the study, and 18 studies were included in the meta-analysis. The obtained resources are categorized as occupational health and safety practices in air-insulated substations, occupational health and safety practices in gas-insulated substations, and occupational health and safety practices in gas-insulated and air-insulated substations. When the literature is examined, it is seen that the comparison of the two systems in terms of occupational health and safety is almost never done, but it is examined separately. It has been evaluated that the comparison of two different applications, which are thought to be important in terms of occupational health, workplace and environment, will contribute to the literature.

Keywords: Air-İnsulated Substations, Occupational Health and Safety, Meta-Analysis, Gas-İnsulated Substations

1. GİRİŞ

Gelişen toplum ihtiyaçlarıyla birlikte elektrik enerjisinde talep gitgide artmaktadır. Elektrik enerjisi insanoğlunun yaşamında büyük yeri olan temel enerjilerdendir. Diğer enerji türlerine çevrilmesindeki kolaylığının, üretim, iletim ve dağıtımının ekonomikliğinin ve kullanımdan sonra atık bir malzeme bırakmamasının ve her an kullanıma hazır bir enerji olmasının sonucu elektrik enerjisi kullanımı oldukça yaygındır. Ayrıca kişi başına düşen enerji miktarının çokluğu ve enerji yoğunluğunun düşüklüğü ülkelerin gelişmişliğinin bir göstergesidir. Meskenlerde, sanayide, ulaştırmada, sulamada, eğitimde, sağlık ve günlük yaşantının her safhasında giderek artan kullanılan ikincil enerji türünün elektrik enerjisi olması kaçınılmazdır.

Elektrik enerjisi depolanamayan bir enerjidir. Bu nedenle üretildiği anda hemen tüketiciye ulaştırılması gerekmektedir. Elektrik enerjisinin üretildiği santraller çoğu zaman tüketim bölgelerinden uzakta kurulmaktadır. Bu bakımdan elektrik enerjisinin üretildiği yerlerden tüketim bölgelerine taşınması gerekmektedir. Santrallerde üretilen elektrik enerjisi, yüksek gerilim hatlarıyla iletilmektedir, orta gerilim ve alçak gerilim hatlarıyla da dağıtılmaktadır. Yüksek gerilim hatları genellikle enterkonnekte şebeke ile yerleşim birimleri arasında enerji iletimini sağlamaktadır. Orta gerilim ve alçak gerilim hatları ise şehir içinde ve köylerde elektrik enerjisi dağıtımında kullanılmaktadır. Orta gerilimden alçak gerilime dönüştürme ise trafo merkezleri tarafından yapılmaktadır. Böylece trafo merkezleri elektriği son kullanıcıya ulaştırmaktadır.

Trafo merkezlerinin yapılmasında ve projelendirilmesinde birçok husus dikkate alınmaktadır. Bu merkezler direkt olarak insan yaşamının en büyük gereksinimlerinden olan elektriğin dönüştürülüp dağıtılmasını sağladığından dolayı büyük önem taşımaktadır. Bu meta analiz makalesinde hava izoleli ve gaz izoleli yapıya sahip olan yüksek gerilim trafo merkezlerinin iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları farklılıkları açısından araştırılmıştır.

2. YÖNTEM

Çalışma meta analiz yöntemi kullanılarak yapılmıştır ve iki aşamadan oluşmaktadır: Birinci aşamada internet kaynaklı veri tabanlarında konuya ilişkin bir literatür taraması yapılmıştır. Yapılan araştırma kapsamında çalışmalara ulaşabilmek için çeşitli veri tabanlarından faydalanılmıştır. Veri tabanlarındaki arama motorlarına Türkçe ve İngilizce anahtar kelimeler yazılarak bu kelimelerin geçtiği ulusal ve uluslararası makale, kitap, tez ve sempozyum bildirileri toplanmıştır. İkinci aşamada toplanan literatür kaynakları çeşitli açılardan değerlendirilerek trafo merkezlerinde uygulanan iş sağlığı ve güvenliği uygulama farklılıkları karşılaştırılmıştır. Bu bağlamda veri tabanlarından elde edilen çalışmaların içinde uygun verilere sahip 18 çalışma meta analize dâhil edilmiştir.

Meta analize dâhil edilen çalışmalar şu araştırma sorularını ele almaktadır:

- ✓ Hava izoleli trafo merkezlerinde iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları nelerdir?
- ✓ Gaz izoleli trafo tesislerinde iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları nelerdir?
- ✓ Gaz izoleli ve hava izoleli trafo merkezlerinde iş sağlığı ve güvenliği uygulamaları farklılıkları nelerdir?

3. TRAFO MERKEZLERİNDE İSG UYGULAMALARI

Endüstriyel bir elektrik trafo merkezinin amacı, üretim sürecinde oluşturan elektrik enerjisinin (voltaj ve akım) özelliklerini çeşitli cihazlar vasıtasıyla kullanıma uygun seviyelere değiştirmek ve daha sonra dağıtımını yapmaktır. Bu süreçte kullanılan cihazların ve ekipmanların fiziksel bir düzenlemesine trafo merkezi denmektedir. Trafo merkezlerinin bakım ve işletme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi sırasında, çalışanlar, enerji verilen parçalarda kazara temastan kaynaklanan elektrik çarpması ve bir elektrik arkından kaynaklanan iş kazalarına maruz kalmaktadır. Elektrikle ilgili faaliyet risklerini azaltmak için, yıllar içinde emniyet prosedürleri ve endüstriyel süreçlerde sürekli bir evrim olmuştur. Hâlihazırda elektrik trafo merkezlerinde uygulanan iş güvenliği yönetimi, esas olarak düzenleyici standartlara dayanmaktadır. Bu standartlar, elektrik tesisatlarında ve hizmetlerinde emniyet amaçları, bireysel ve toplu kontrol önlemleri, enerjili elektrik tesisatlarında emniyet, yüksek gerilim içeren işler ve acil durum prosedürleri sağlamaktadır (Rocha ve Delabrida, 2021).

3.1. Hava İzoleli Trafo Merkezlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Uygulamaları

Twomey vd. (2019)'da çalışmalarında hava izoleli trafo merkezlerinin temel tasarım ilkelerini açıklamıştır. Bu çalışmada emniyet ve iş sağlığı güvenliği uygulamaları ile ilgili ayrıntılı inceleme yapılmamıştır. Fakat çalışma içerisinde trafo yerleşimi, yalıtım, trafo temel alanları, topraklama ve yıldırımdan korunma, bulaşmalar ve kirlilik başlıkları altında emniyet tedbirleri ve iş sağlığı güvenliği uygulamaları yer almıştır. Trafo yerleşiminde yatay ve dikey minimum ayırma mesafelerinin (düzenlemeler ile belirlenmiş) İSG için önemine vurgu yapılmıştır. Yalıtım kısmında ise elektrik yüküne göre ve işletme gerekliliklerine göre yalıtım malzemesinin değişebileceği ve İSG uygulamalarının buna göre farklılık gösterebileceğine vurgu yapılmıştır. Trafo temel unsurları kısmında İSG uygulamaları taşıyıcı sistemler ve iletim sistemleri bazında incelenmiştir. Topraklama ve yıldırımdan korunma doğrudan emniyet tedbirleri ile ilgili bir başlıktır ve içerisinde İSG uygulamaları ve kullanılabilecek ekipmanlar yer almaktadır. Bulaşmalar bölümünde tuz ve toz kirliliği ve sızıntı alanı ayrıntılı olarak incelenmektedir. Kirlilik konusunda ise gürültü özellikle detaylı incelenerek kontrol yöntemlerinden de bahsedilmiştir. Bu çalışmada ayrıca yangından korunma, aşırı elektrik yükü oluşması, transformatör korunması ve sismik olaylara karşı önlemler de yer almaktadır.

Korpinen vd. (2012)'de yaptığı çalışmanın temel amacı, hava yalıtımlı 110 kV trafo merkezlerindeki görevlerle ilişkili elektrik alanlarına mesleki maruziyeti, akım yoğunluklarını, temas akımlarını incelemektir. Bununla birlikte 2004/40/EC AB Yönergesinin eylem/sınır değerlerinin aşılıp aşılmadığını ve Uluslararası İyonize Olmayan Radyasyondan Korunma Komisyonu'nun mesleki maruziyet değerini aşılıp aşılmadığını araştırmak için gönüllü olan dört işçi ve bunlara verilen görevler sonucu yapılan ölçümleri analiz edilmiştir. Yapılan ölçümler tablo olarak açıklanmıştır.

Teikari vd. (2008)'deki çalışmasının amacı alan kuvvetlerini ölçmek ve yeni direktifin Finlandiya'da 50 Hz, 400 kV trafo merkezlerinde çalışmayı nasıl etkileyeceğini bulmaktır. Eylem değerinin aşıldığı noktalar, seçilen sekiz trafo merkezinin %75'inde bulunmaktadır. En büyük elektrik alan kuvveti olan 14.3 kV/m, aynı faz açısına sahip gerilimleri taşıyan iki bitişik bara arasında ölçülmüştür. Üç fazlı bir hava çekirdekli reaktör setinin etrafındaki emniyet çitindeki bir trafo merkezinde 500 mT'nin üzerinde manyetik akı yoğunluğu ölçülmüştür. Basit elipsoid

hesaplamalarına göre, baş veya gövdede 10 mA/m indüklenen akım yoğunluğu maruz kalma limiti aşılmayacağı sonucuna varmıştır.

Pasculescu vd. (2021)'de yazdığı makalede, Avrupa elektrik şebekesine bağlı, Avrupa kritik altyapısı olarak tanımlanan 400/220 kV bir elektrik trafo merkezinde iş sağlığı ve güvenliği açısından risk değerlendirmesi yapmaktır. Değerlendirme, sistematik bir analize ve kaza ve mesleki hastalık risklerinin değerlendirilmesine dayalı olarak risk/emniyet seviyelerini nicel bir şekilde belirlemek için INCDPM Bükreş yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bu yöntemi açıklayarak 5 aşamadan oluştuğunu ve aşamalarını maddeler halinde yazmıştır. Küresel risk seviyesi hesaplama formülünden bahsetmiştir. Endüstriyel emniyet bağlamında kritik güç altyapılarının önemini anlatmıştır. Elektrik altyapısının da bu kritik altyapılardan olduğunu vurgulamıştır ve Ulusal veya Avrupa kritik altyapısı (sınır ötesi elektrik trafo merkezi) olarak listelenen her bir elektrik trafo merkezi, kazalar veya meslek hastalıkları yoluyla çalışanların emniyetini tehlikeye atabilecek riskler üretebileceğinden, bu nedenle iş sağlığı ve güvenliği risklerinin değerlendirilmesi önemli hale geldiğini yazmıştır. Her kritik güç altyapısının hedefinin, iş yeri ve personeli güvence altına alma bağlamında iş sağlığı ve güvenliği risklerini değerlendirmede yüksek vasıflı enerji süreç uzmanları tarafından gerçekleştirilmesini önermiştir. Ulusal enerji sektörü, Avrupa kritik altyapısı dahilindeki bir sınır ötesi güç trafo merkezinde 400/220 kV-20 kV operasyon servis ve birincil/ikincil devre bakımları için İSG açısından risk değerlendirmesi yapmıştır. Risk faktörlerini ve risk seviyelerini tablolar halinde sıralamıştır. Her bir risk faktörüne karşılık gelen risk seviyesini dikkate alarak, bir dizi önleyici tedbir önerilmiştir.

Rocha ve Delabria (2021)'de yaptıkları çalışmada arttırılmış gerçeklik teknolojisinin emniyette ve İSG'de kullanılarak risklerin azaltılabileceğini savunmuşlardır. Bu konuda özellikle elektrik arklarının bakımı sırasında alınacak emniyet önlemlerine yoğunlaşmışlardır. Trafolardaki kazaların temel nedenleri; elektrik çarpması, kısa devre yangınları ve yıldırım düşmesi olarak sıralanmıştır.

Pasculescu vd. (2021)'de İSG için yapılacak risk değerlendirmesinin endüstriyel emniyet açısından kritik enerji altyapılarında incelenmesini yayınlamışlardır. Bu çalışmada öncelikle endüstriyel emniyet bakış açısıyla İSG uygulamalarının değerlendirilmesinin uygun olduğu görüşü ayrıntılandırılmıştır. Risk değerlendirmenin küresel risk seviyeleri de dikkate alınarak yapılması gerektiğini savunmakta ve nasıl yapılacağını ayrıntılı olarak belirtmektedir. Risk faktörlerini; mekanik risk faktörleri, elektrik risk faktörleri ve termal risk faktörleri olarak sınıflandırmaktadır.

İncekara (2008)'de yaptığı çalışmada "Yüksek ve Orta Gerilim İletiminde İş Sağlığı ve Güvenliği Sorunları ve Çözüm Önerileri"ni incelemiştir. Bu çalışmanın içerisinde yer alan yüksek gerilim iletim tesislerinde; yaklaşma mesafeleri, kazaların önlenmesi, elektrikli el aletleri, orta ve yüksek gerilim şalt tesisleri, enerji iletim hatları, yağlardan temizleme işleri, depo vb. yerlerde yapılan çalışmalar, boya işleri, basınçlı kaplar, kaynak işleri ve ark ve kıvılcımlardan korunma yer almaktadır.

Özkan (2014)'te yaptığı çalışmada "Trafo Merkezlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Risklerinin Tespiti ve Çözüm Önerileri"ni incelemiştir. Önce elektrik tehlikelerinden bahsedilmiş, ardından trafo merkezleri anlatılmıştır. İş kazaları ve meslek hastalıkları açısından risk değerlendirmesinin önemi vurgulanarak fine-kinney metoduna göre risk değerlendirmesinin yapılması önerilmektedir.

Kitak vd. (2021)'de trafo merkezlerinde bakım yönetimi ile ilgili araştırma yapmışlardır. Bu çalışmada kısmi olarak gaz izoleli ve hava izoleli trafoların da karşılaştırılması yapılırken emniyet ve dolayısıyla İSG hususlarına yer verilmiştir.

Ceylan (2012)'de yaptığı çalışmada 2003 yılından 2011 yılına kadar TEİAŞ'ta (Türkiye Elektrik İletim A.Ş.) meydana gelen kazalara ilişkin kaza raporları araştırılarak, elektrik kaynaklı kazalar analiz edilmiştir. Ayrıca, SGK (Sosyal Güvenlik Kurumu) ve TEİAŞ'tan alınan bilgiler ile Türkiye genelinde meydana gelen kazalar ve TEİAŞ kazaları çeşitli parametreler açısından kıyaslanmıştır.

3.2. Gaz İzoleli Trafo Tesislerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Uygulamaları

Korpinen (2014)'te yaptığı çalışmada, Tampere bölgesindeki 110 kV GİS trafo merkezlerinde işçilerin görevleri sırasında elektrik ve manyetik alanlara mesleki maruziyetini ölçmüştür. Ölçümü tüm trafo merkezlerinde ve tipik olarak işçilerin normal olarak çalıştığı alanda yapılmıştır. Ölçümleri 41 manyetik alan ve 4 elektrik alanında gerçekleştirmiştir. Bu çalışmanın sonucunda, GİS'lerin açık transformatör merkezlerinden daha az Elektro-Manyetik Kuvvet yaydığı ve açık hava trafo merkezlerinin iç mekanlara yerleştirmenin daha kolay olduğunu açıklamıştır. Dezavantaj olarak sistemin pahalı olduğunu ve SF6 gazının kazara emisyon salınımlarında oldukça zehirli bir gaz olduğuna değinmiştir.

Aranda vd. (2022)'de yayınladığı makalede elektrik şirketlerinin iletim sistemlerinin karbon ayak izini ve dolayısıyla çevresel riskleri azaltması, maliyeti en aza indirmesi ve performansı en üst düzeye çıkarması için çevresel etkiyi tahmin etme algoritması yapmışlardır. Makalede kükürt heksaflorür (SF6) gazının havanın 2,5 katı dielektrik kuvveti ile olağanüstü bir dielektrik özelliğe sahip olduğunu belirtmektedir. SF6 gazının önemli bir ark söndürme gazı olduğundan bahsederek dezavantaj olarak SF6 gazı salınımının karbondioksitten (CO2) 22.800 kat daha fazla küresel ısınma potansiyeline sahip olduğu ayrıca atmosferde 3.200 yıllık bir ömre sahip olduğunu açıklamışlardır. SF6 emisyonlarının olası kaynaklarının, SF6 içeren ekipmandaki sızıntılardan ve ekipman kurulumu, bakımı ve hizmetten çıkarma sırasındaki kayıplardan olduğu belirtilmiştir. Elektrikli ekipmanlarda SF6 sızıntısı ve ekipmanın değiştirme zamanını gelecekteki projelerde tahmin etmek için karma modelli bir yaklaşımın gerekli olduğundan bahsetmişlerdir. Makale bir güç trafo merkezinde kullanılan SF6 sızıntısını tahmin etmek için bir algoritma önermektedir. Algoritmanın amacı, mevcut verilere dayalı olarak işletmenin mevcut durumunun ve SF6 sızıntısının anlaşılmasının yanı sıra gelecekteki potansiyel bir projenin sızıntısının tahmin edilmesini sağlamaktır.

Nahman vd. (1999)'daki makalesinde elektrik güç sistemlerinin güvenilirliğini arttırmak için, sistem ekipmanlarının arızalanmasından sonra ekipman onarımı ve yedek parça tedariki için gerekli olan zamanı azaltmanın önemine değinmiştir. Trafo merkezlerinin iyileştirilmesinin ve yedek parça temininin maliyetlerine vurgu yapmıştır. Çeşitli açık hava yalıtımlı tesisler için yapılan analizlerin, beklenen yük kısıtlama maliyetleri göz önüne alınarak tüm trafo merkezleri bileşenleri için düzeltici bakım ile ilişkili toplam maliyetin optimizasyon yaklaşımı ile önemli ölçüde azalttığı gösterilmiştir. Bu şekilde, bu çalışmada GIS'ler için matematiksel bir model kullanarak optimizasyon analizi yapmıştır. Yapılan analiz sonucunda, önerilen optimizasyon yönteminin uygulanmasının toplam maliyeti önemli ölçüde azaltabileceği açıkça gösterilmiştir. Bu çalışmada incelenen trafo merkezi bileşenleri için farklı yedekleme konseptlerinin karşılaştırılması, özellikle güç kaynağı yedeğinin sınırlı olması ve hizmet verilmeyen kWh başına maliyetin yüksek olması durumunda, trafo merkezi maliyetlerinin önemli ölçüde tasarruflu olduğunu göstermiştir. Önerilen yaklaşım, devre kesiciler ve trafo üniteleri gibi trafo elemanlarının bir bütün olarak değil, çeşitli kısımlarına uygulanan daha ayrıntılı bir envanter politikasının optimizasyonudur.

Blackman'ın (2002)'deki makalesi kükürt heksaflorür (SF6) yan ürünleri hakkında açıklayıcı bilgiler sunmaktadır ve sağlık ve emniyet endişelerinin yanı sıra kullanım, tespit ve emniyet prosedürleri ve yönergeleri özetlemektedir. Çalışmada SF6 gazının elektrik boşalmasına maruz kaldığında dört tip bir ayrışma yaşadığını anlatmaktadır. Her deşarj, farklı karışımlara ve yan ürün konsantrasyonlarına neden olabilmektedir. SF6 yan ürünlerinin konsantrasyonlarını aldığı kaynaklardan tablolar halinde açıklamıştır. SF6 yan ürünlerinin sağlık ve emniyet endişelerini ve insan sağlığına etkilerini açıklamıştır. SF6 yan ürünlerine maruz kalınmasını içeren örnek olayları incelemiştir. Oluşan yan ürünlerin hücre ve hayvan toksisite verilerini yazmıştır. Taşıma, tespit ve emniyet prosedürleri ve yönergeleri konusunda bilgiler vermiştir. SF6 gazının yan ürünlerinin maruziyet sınırlarını tablolarda açıklamıştır.

Ma (2021)'deki makalesinde, GIS ekipmanının yaygın arızalarının istatistiksel bir analizini yapmaktadır ve dört yaygın arızanın nedenlerini, tehlikelerini ve bakım yöntemleri açıklamıştır. GIS sisteminin ve ekipmanlarının çalışma sistemini ve diğer sistemlere göre avantajlarını anlatmıştır. Arıza sayısı ve kullanım süresi ile ilgili bir "kuvvet eğrisi" oluşturmuştur ve açıklamalarda bulunmuştur. GIS sisteminin hata türlerini analiz etmiştir. 2012'den 2014'e kadar Baoding bölgesindeki GIS ekipman kusurlarının nedenlerine ilişkin izleme tablosu ve 2009 yılında Guangdong elektrik şebekesinin GIS kusurlarının istatistiksel tablosu oluşturmuştur. Oluşturulan tablolara göre istatiksel analizler sonucunda en çok olan arızanın gaz kaçağı arızası olduğu sonucuna varıp, yangın nedenlerini araştırmıştır. Yazar yaygın gaz kaçağı tespit yöntemleri ile ilgili bilgiler sunmuştur. GIS sistemlerinde standart hatayı aşan SF6 gazının mikro su içeriğini vurgulamış ve SF6 gazının mikro su kontrolü, GIS'nin normal çalışması için çok önemli olduğunu söylemiştir. Yazar GIS'lerde iç izolasyon arızasından kaynaklanan kısmi deşarjların oluşabileceğinden bahsederek yalıtım durumlarının tespiti için kontrol yöntemlerini açıklamıştır. Sonuç olarak arıza oranının açık trafo merkezlerine göre düşük olmasına rağmen istatistiksel analizlerde GIS ekipmanlarının da arızalandığından bahsetmiştir. Yaygın arıza nedenlerini gaz kaçağı, standardı aşan mikro su ve dahili izolasyon ve bileşen kusurları olarak tespit etmiş ve arızaların nedenlerini, tehlikelerini ve bakım yöntemlerini analiz etmiştir.

Özgönenel vd. (2018)'de yazdığı makalede artan çevresel kirlenme nedeniyle, hükümetlerin uluslararası protokoller imzalamak zorunda kaldığını açıklamıştır. Yazıda yağ yalıtımlı transformatörlerin dezavantajlarından, çevresel etkilerinden ve SF6 gazlı yalıtım sistemlerinin daha güvenli bir çözüm sağlamasından bahsetmektedir. Makale dağıtım/güç transformatörlerinde izolasyon konusunda iyi bir malzeme olmasına rağmen, bazı çevresel tehlikeler ve emniyet dezavantajları sunduğundan, gaz yalıtımlı transformatörlerin özellikle tehlikeli yerler için düşünülmesi gerektiğinden bahsetmektedir. Aynı zamanda 50 kVA, 34,5/0,4 kV ve 50 Hz'lik yağ yalıtımlı bir

dağıtım trafosu incelenmiştir ve SF6 gaz izolasyonlu trafo (GIT) modellemesinde bulunmuştur. Önerilen SF6 yalıtımlı dağıtım trafosu modeli, kompakt tasarımı ile patlamaya dayanıklı olması ve hafif olması gibi avantajlara sahiptir. Bu nedenle yeni tasarımın nükleer santraller, madenler ve denizaltılar gibi emniyet riski taşıyan ortamlar için daha güvenli bir dönüşüm sağlamadığını belirtmektedir. Ayrıca hazırlanan prototipin daha kompakt ve geleneksel yağ yalıtımlı transformatörlere kıyasla daha hafif tasarımlar sunacağını açıklamıştır.

Özgönenel ve Thomas (2017)'deki çalışmada 2,5 MVA ve 34,5/0,4 kV gücüne sahip transformatörün yalıtım malzemeleri açısından modellemesini karşılaştırmış ve günümüzde kullanılan hava izoleli güç/dağıtım transformatörlerinin dezavantajlarını açıklamıştır. Transformatörlerde kullanılan trafo yağı yerine gaz kullanılmasının, iletken ve yalıtkan malzemeler arasındaki boşlukların azalmasına neden olduğunu belirtmekte ve kararsız yağ yerine daha güvenilir bir yalıtım malzemesi olan SF6 gazın kullanılmasını önermektedir. Yazar SF6 gazının da sakıncalarını anlatmıştır, uluslararası kuruluşlar SF6 gazının üretimini ve küresel ısınmaya etkilerini rakamlarla açıklamıştır. Makalede, SF6 gazlı izolasyonlu transformatör (GIT) tasarımı önermekte ve yalıtım seviyesini ve arıza gerilimi sınırlarını en üst düzeye çıkarmak için gereken optimal gaz basıncını araştırmaktadır.

4. TRAFO MERKEZLERİNİN İSG YÖNÜNDEN KARŞILAŞTIRILMASI

Latif vd. (2002)'da yazılan makalede gaz izoleli ve hava izoleli trafo merkezlerini karşılaştırmıştır. Karşılaştırmada gaz izoleli trafo merkezinin toplam boyutunun, geleneksel hava izoleli trafo merkezlerinin yaklaşık %10'una eşdeğer olduğu tespitinde bulunmuştur. Gaz izoleli trafo merkezlerinin konum tercihlerini; büyük şehirler ve kasabalar, yer altı istasyonları, ağır şekilde kirlenmiş tuzlu ortamlar, kıyıdan uzakta bulunan trafo merkezleri ve enerji santralleri olarak açıklamıştır. Gaz izoleli trafo sistemlerinin teknik yapısını açıklamıştır ve emniyet donanımı olarak gaz izoleli istasyonda gaz algılama sistemi bulunduğundan bahsetmiştir. Ayrıca her bölmenin içindeki gaz yoğunluğunun bir basınç aralığına sahip olduğunu açıklamıştır. Basınç 3kg/cm² olarak kontrol edilmektedir ve basıncın biraz düşmesi durumunda, gazın otomatik olarak kesildiği ve yeni gaz kaçaklarında basıncın düşmesinin alarmı tetiklediğini veya otomatik kapandığını belirtmiştir. GIS ile AIS'i kıyaslamada bulunmuştur. Kıyaslamalarda GIS'in kurulum alanında avantajlı olduğunu belirterek, AIS'e göre uzun ömürlü olmasının ve çevresel faktörlerden etkilenmemesinin de avantaj olarak sıralanması gerektiğinden bahsetmiştir. SF6 gazının avantajlarından ve çevresel etkisinden bahsederek Sülfür Hexafluoride sadece iyi bir dielektrik gücü değil, aynı zamanda kıvılcımdan sonra hızlı rekombinasyona sahip olduğunu, bu özelliğin, ark söndürme açısından havadan 100 kat daha etkili hale getirdiğini yazmıştır. GIS'in avantajlarını güvenli ve güvenilir olması, alan tasarrufu, ekonomik olması, bakım avantajı, normalden hafif olması ve işletme montaj kolaylığı başlıkları altında açıklamıştır. Dezavantajları olarak gaz tedarik sürecinin sorunlu olduğundan, maliyet ve onarım süresi uzunluğundan bahsedilmiştir. Son olarak Alman Çevre Bakanlığının 2003 yılında SF6 gazlı orta gerilim tesislerini yaşam döngüsünün incelemesinin sonuçlarını yorumlamıştır.

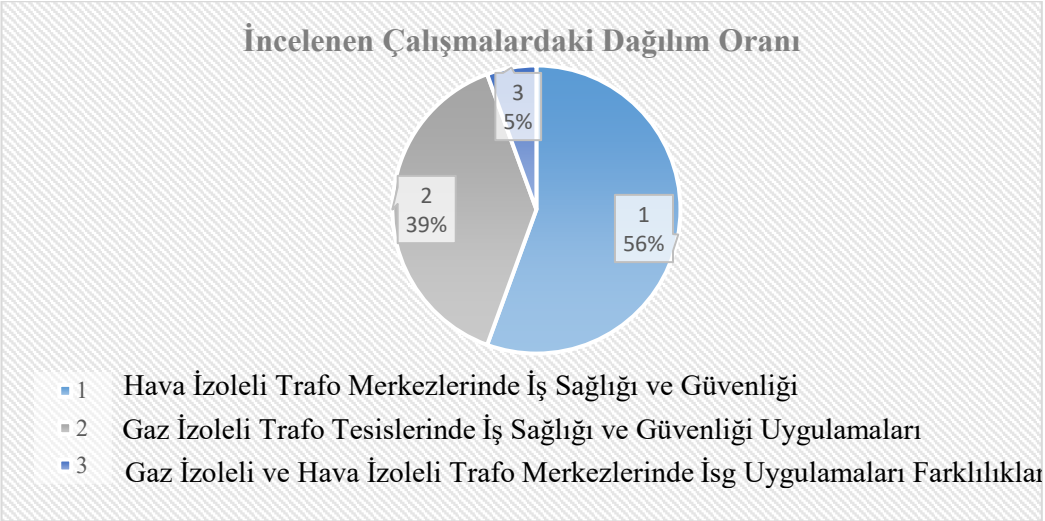
5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Şehirlerde nüfus yoğunluklarının artması hem enerji ihtiyacının artmasına neden olmuş hem de kısıtlı olan alanların doğru kullanılması gerekliliğini doğurmuştur. Enerjinin şehirlere dağıtıldığı trafo merkezlerinin ekonomik kayıpların önüne geçmek bakımından tasarımı, bakım ve işletilmesi çok önemlidir. Karşılaştırılan iki farklı sistem tasarımı, bakım ve işletim sırasında iş sağlığı ve güvenliği yönünden kendilerine özgü tehlikeleri barındırmaktadır. Yapılan çalışmada hava izoleli trafo merkezlerinin ve gaz izoleli trafo merkezlerinin iş sağlığı ve güvenliği açısından literatür çalışması yapılmıştır.

Yapılan çalışmada araştırma konularının iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili 3 farklı şekilde gruplandırılma yapılmıştır. Araştırmaya dahil edilen 18 kaynağın 10'inin hava izoleli trafo merkezleri ile ilgili olduğu tespit edilmiş bu da kaynakların %56'si olarak bulunmuştur.

Gaz izoleli trafo merkezlerinde iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili olarak yapılan araştırmada ise 18 kaynağın 7'unun konuyla doğrudan ilgili olduğu tespit edilmiştir ve bu sayının da toplam kaynağın %39'lik oranına sahip olduğu tespit edilmiştir.

Her iki sistemin karşılaştırılmasıyla ilgili 1 adet çalışma bulunmaktadır. Bu sayı da toplam araştırmanın %5 oranına sahiptir. Dağılım tablosu şekil 1'de gösterilmiştir.

Şekil 1 Kaynak dağılım tablosu

Teknolojinin gelişmesiyle yeni çıkan ürün ve sistemler trafo merkezlerinin tasarımı, bakım ve işletilmesinde farklılaşmalar sağlamaktadır. Dolayısıyla yeni sistemler iş sağlığı ve güvenliği yönünden yeni uygulamalar getirmektedir. Araştırma konusu farklı sistemlerin İSG yönünden karşılaştırması her iki sisteminde avantajlarını ve dezavantajlarını araştırma ve sonuçta İSG yönünden hangi sistemin gelecekte tercih edilmesine ışık tutacaktır.

KAYNAKÇA

Aranda C. F., Sierra R.G., Piamba A. F. C., Gil L. M. L. (2022). An Algorithm For Estimation of SF6 Leakage on Power Substation Assets, *Algorithms,* 15(2), 38. https://doi.org/10.3390/a15020038.

Blackman J. (2002). Byproducts of Sulfur Hexafluoride (SF6) Use in the Electric Power Industry, *U.S. Environmental Protection Agency Office of Air and Radiation Global Programs Division, NW Washington*. Erişim Tarihi: 10.03.2022. https://www.epa.gov/sites/default/files/2016-02/documents/sf6_byproducts.pdf

Ceylan H. (2012). Türkiye'deki Elektrik İletim Tesislerinde Meydana Gelen İş Kazalarının Analizi, *Electronic Journal of Vocational Colleges,* ss:87-109.

İncekara N. G. (2008). Yüksek ve Orta Gerilim İletiminde İş Sağlığı ve Güvenliği Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Sağlığı ve Güvenliği Genel Müdürlüğü, İş Sağlığı ve Güvenliği Uzmanlık Tezi.* Erişim Tarihi: 05.03.2022. https://www.csgb.gov.tr/media/1489/nasipgulincekara.pdf.

Kitak P., Belak L., Pihler J., Ribic J., (2021). Maintenance Management of a Transmisssion Substation with Optimization. *Appl. Sci. 2021, 11,* 11806. https://doi.org/10.3390/ app112411806.

Korpinen, L. H., Kuisti, H. A., Tarao, H., & Elovaara, J. A. (2012). Occupational exposure to electric fields and currents associated with 110 kV substation tasks. *Bioelectromagnetics,* 33(5), 438–442. https://doi.org/10.1002/bem.21711

Korpinen, L., & Pääkkönen, R. (2015). Examples of occupational exposure to electric and magnetic fields at 110-kV gas-insulated substations (GISs). *Radiation protection dosimetry,* 163(3), 394–397. https://doi.org/10.1093/rpd/ncu200

Latif, B. M., Abbas W., Masood B. (2002). Comparison of Gas Insulated Substation over Air Insulated Substation. *IET-CIRED Seminar*. Erişim Tarihi: 03.03.2022. https://superior.edu.pk/wp-content/uploads/2017/04/7-6.pdf

Ma Y. (2021). Analysis of Common Faults in Gas Insulated Substation. *2021 International Conference on Advances in Optics and Computational Sciences IOP Publishing Journal of Physics: Conference Series 186,* doi:10.1088/1742-6596/1865/2/022055.

Nahman J., Mijailovic V. (1999). Optimal Sparing for SF6 Gas Insulated Substations. *International Journal of Electrical Power & Energy Systems 21(1):33-38.* DOI: 10.1016/S0142-0615(98)00025-8

Özgönenel O., Thomas D. (2017). Modeling and simulation of 2.5 MVA SF6-gas insulated transformer. *Turkish Journal of Electrical Engineering and Computer Sciences,* 25(4), 3475 - 3485.

Özgönenel O., Thomas D., Kurt Ü. (2018). SF6 Gas Insulated 50 kVA Distribution Transformer Design. *Turkish Journal of Electrical Engineering & Computer Sciences,* 26: 2140 – 2150.

Özkan N. (2014). Trafo merkezlerinde İş Sağlığı ve Güvenliği Risklerinin Tespiti ve Çözümleri. *Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı İş Sağlığı ve Güvenliği genel Müdürlüğü,* İş Sağlığı ve Güvenliği Uzmanlık Tezi. Erişim Tarihi: 12.03.2022. https://www.csgb.gov.tr/media/1497/nurdanozkan.pdf

Pasculescu D., Fita N. D., Grigorie E., Popescu F. G., Handra A.D. (2021) Risks Assessment in Terms of OHS for Critical Power Infrastructures in context of Industrial Safety. *MATEC Web of Conferences 343,* DOI: 10.1051/matecconf/202134310020.

Pasculescu, D., Fita N. D, Herbei R. (2021) Power Substations. *Lap Lambert Academic Publishing* ISBN 13: 978-6204726366.

Rocha V. M., Delabrida S. (2021). Augmented Reality Applied to Reducing Risks in Work Safety in Electric Substations. *In Proceedings of the 23rd International Conference on Enterprise Information Systems (ICEIS 2021)* - Volume 2, pages 533-540, ISBN: 978-989-758-509-8.

Teikari J. L., Karjanlahti T., Kurikka-Oja J., Elovaara J, Långsjö T, Korpinen L. (2008) Measuring Occupational Exposure to Electric and Magnetic Field at 400 Kv Substations. Erişim Tarihi: 11.03.2022. https://ieeexplore.ieee.org/document/4517068.

Twomey, C., Cunningham, H., Fraga, F.N., Godoy, A.V., Kawakita, K., (2019). Basic Design and Analysis of Air-Insulated Substations, Springer International Publishing AG, part of Springer Nature 2019 149 T. Krieg, J. Finn (eds.), Substations, CIGRE Green Books, https://doi.org/10.1007/978-3-319-49574-3_11.

International
SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal
Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
e-ISSN: 2587-1587

Research Article

Subject Area
Guidance and psychological counseling

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 99
PP: 2027-2032

Arrival
01 May 2022
Published
30 June 2022
Article ID Number
62734
Article Serial Number
16

Doi Number
http://dx.doi.org/10.29228/sssj.62734

How to Cite This Article
Aydın, D. & Kyzy, A. İ. (2022). "Türkiye'deki Üniversite Öğrencilerinin İletişim Becerileri Üzerine Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:99; pp:2027-2032

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Türkiye'deki Üniversite Öğrencilerinin İletişim Becerileri Üzerine Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi

Analysis Of Postgraduate Theses On Communication Skills Of University Students In Turkey

Davut AYDIN [1] Aizirek İMANDOS KYZY [2]

[1] Doç, Dr. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Kırşehir, Türkiye
[2] Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Kırşehir, Türkiye

ÖZET

Bu araştırmada Türkiye'deki üniversite öğrencilerinin iletişim becerileri üzerine yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Tez Merkezi veri tabanındaki 2018 Ocak ile 2022 Ocak aralığındaki lisansüstü tezler taranarak yapılmıştır. Çalışma grubunu 2018 Ocak ve 2022 Ocak tarihleri arasında yazılan üniversite öğrencilerinin iletişim becerilerini konu alan lisansüstü tezler oluşturmaktadır. Toplamda 65 lisansüstü teze ulaşılmıştır. Verilere SPSS Programı kullanılarak Frekans analizi yapılmıştır. İncelemesi yapılan lisansüstü tezlerin türlerine yıllarına, yayın diline, araştırma desenine, çalışma grubu büyüklüğüne ve birlikte araştırılan değişkenlere göre dağılımı incelenmiştir. Lisansüstü tezlerin çoğunun yüksek lisans tezinin oluşturduğu, çoğunun yazım dilinin Türkçe olduğu, çoğu tezin araştırma deseni olarak nicel desen kullandığı, tezlerin çoğunun çalışma grubunun 301-600 katılımcı arasında olduğu, 2018-2022 tarihleri aralığında her yıl üniversite öğrencilerinin iletişim becerilerinin üzerinde çalışıldığı ve iletişim becerilerinin başta demografik değişkenler olmak üzere çeşitli değişkenlerle incelendiği ortaya konulmuştur. Elde edilen bulgular tartışılmış ve bulgulara dayalı önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İletişim Becerileri, Üniversite Öğrencisi, Doküman Analizi

ABSTRACT

In this research, it is aimed to examine the postgraduate theses on the communication skills of university students in Turkey. In the research, document analysis method, one of the qualitative research designs, was used. The data of the Higher Education Council (YÖK) Thesis Center were scanned for the postgraduate theses between January 2018 and January 2022. The study group consists of postgraduate theses on the communication skills of university students, written between January 2018 and January 2022. A total of 65 postgraduate theses were reached. Data were analyzed in SPSS program. The distribution of these postgraduate theses was examined according to the types, years, publication language, research design, size of the study group and the variables researched together. It was revealed that most of the postgraduate theses were master's theses, most of them were written in Turkish, most of the theses used quantitative design as a research design, the study group of most of the theses was between 301-600 participants, the communication skills of university students were studied every year, between 2018 and 2022 and communication skills were examined with various variables, especially demographic ones. The findings were discussed and recommendations based on the findings were given.

Keywords: Communication Skills, University Students, Document Analysis

1. GİRİŞ

Günlük rutinlerin önemli bir parçası olan iletişim: gönderici ve alıcı olmak üzere en az iki kişiyi içerir (Worth, 2004). İletişim herhangi bir şekilde ilişkili olan kişiler arasındaki belirli yollarla hedeflenmiş, doğrudan ya da dolaylı temas kurma ve sürdürme sürecidir (Неменчинская, 2014). İletişim her canlının ihtiyaç duyduğu ve çok aranan bir beceridir.

Toplumsal bir varlık olan insan, çevresiyle etkileşimde bulunma çabasındadır. İletişim bireyin biyolojik varlıktan toplumsal varlığa dönüşmesini sağlar. İnsan için karşıdaki kişiyi anlamak, bilgiler edinmek, edinilen bilgileri paylaşmak iletişim kanalıyla küçük yaştan itibaren gerçekleşmektedir. Çocuk nasıl davranması gerektiğini, neyi yapıp neyi yapmaması gerektiğini çevre ile kurduğu iletişimden öğrenmektedir (Tuna, 2012). Çocukluk döneminde anne-babaların çocukları ile iletişimi çocuğun gelişimini önemli bir şekilde etkilemektedir (Неменчинская, 2014). Ayrıca ilerleyen yaşla birlikte olumlu iletişim becerileri düzeylerinin önemli ölçüde arttığı düşünülmektedir (Burleson, 1982).

İletişim kişisel, ilişkisel, durumsal, çevresel ve kültürel olmak üzere çeşitli bağlamlardan etkilenen karmaşık bir süreçtir (Barker, 2010). İletişimin çok çeşitli koşullarda gerçekleşebileceği düşünülmektedir. Çeşitli teorilerdeki iletişimi araştırmaya yönelik yaklaşımlardaki farklılıklara rağmen, araştırmacıların çoğu iletişimin kişisel gelişim üzerindeki rolünün ve etkisinin önemli olduğunu kabul ettiklerini öne sürmüştür (Вердербер, 2005).

İletişim sürecinde, bireyin olayla ilgili düşüncesinin alıcıya ya da amaca ulaşabilmesi için, doğru veya yanlış düşüncelerin karşıdaki kişiye zorla kabul ettirmek yerine durumlara bakış açısını değiştirmesi gerekmektedir. Toplum içerisinde iletişim becerilerini gelişmemiş ya da yetersiz birilerine rastlanılabilir. Bazen insanlar aşırı çekingen, aşırı saldırgan olabilir. Bu davranışların temelinde, nerde ve nasıl davranacaklarını bilememeleri söz konusudur (Balcı ve Ersanlı, 1998)

Biriyle bilgi alışverişi yapabilmek için öncelikle iletişim kurmak gerekir ve ortak fikir üretmek için birlikte adım atmak gerekmektedir (Панфилова, 2007). İletişim temel anlamıyla iki yönlü süreçten oluşmaktadır. Bunlar konuşarak ve dinleyerek anlama becerileridir. Etkili iletişimin oluşabilmesi için bireyin anlaşılmaktan önce anlamaya çalışması önemlidir (Covey, 2017).

Ayrıca bireylerin iletişim becerileri; sosyal ağ kurma, iş görüşmesi, çalışma ve kariyer sürecinde hedeflerine ulaşmak için bireye yardımcı olur (Iksan v.d., 2012). İletişim becerileri bol bol pratikle özgün ortamda en iyi biçimde öğrenilir (Van Der Vleuten v.d., 2019). Yaşam boyu gelişim açısından bakıldığında genellikle beliren yetişkinlik döneminde olan üniversite öğrencilerinin içinde bulundukları dönem iletişim becerilerini geliştirecekleri olanaklara sahiptir. İletişim becerileri, üniversite öğrencileri için gerekli olan genel becerilerin unsurlarından biridir. İçinde bulundukları yıllar boyunca üniversite öğrencileri, konferans salonlarının içinde ve dışında, iletişim becerilerini kullanmaları gereken, örneğin grup ödevleri ve sınıf sunumları gibi durumlara içinde olmaları onların bu becerileri geliştirebileceği bir dönem olarak görülebilir (Iksan v.d., 2012).

İletişim kavramı sadece modern psikolojinin değil, aynı zamanda insan hakkındaki diğer bilimlerin temel çalışma alanlarından biri olduğu ve iletişimin önemli bir kavram olduğu belirtilmiştir (Лунева, 2005). İlgili literatür değerlendirildiğinde bu araştırmanın amacı Türkiye'de üniversite öğrencilerinin iletişim becerileri üzerine yapılan son 5 yıldaki lisansüstü tezlerin incelenmesidir. Bu ana amaç doğrultusunda aşağıda sorulara cevap aranmıştır.

- ✓ İncelemesi yapılan lisansüstü tezlerin türlere göre dağılımı nasıldır?
- ✓ İncelemesi yapılan lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı nasıldır?
- ✓ İncelemesi yapılan lisansüstü tezlerin yayın diline göre dağılımı nasıldır?
- ✓ İncelemesi yapılan lisansüstü tezlerde kullanılan araştırma desenine göre dağılımı nasıldır?
- ✓ İncelemesi yapılan lisansüstü tezlerin çalışma grubu büyüklüğüne göre dağılımı nasıldır?
- ✓ İncelemesi yapılan lisansüstü tezlerin birlikte araştırılan değişkenlere göre dağılımı nasıldır?

Bu çalışmanın bulgularının, farklı disiplinlerce çalışılan İletişim Becerileri kavramının lisansüstü tezlerde nasıl çalışıldığına ilişkin mevcut eğilimlere ulaşılması açısından alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1.1. Yöntem

Bu araştırma nitel araştırma desenlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizi yöntemi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgularla ilgili bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

1.2. Çalışma Grubu

Çalışmanın grubunu 2018 Ocak ve 2022 Ocak tarihleri arasında yazılan üniversite öğrencilerinin iletişim becerilerini konu alan lisansüstü tezler oluşturmaktadır. Çalışmada toplamda 65 teze ulaşılmıştır. Hazırlanmakta olan tezler kategorisinde olan ve erişim izni olmayan 4 lisansüstü tez çalışma grubuna dahil edilmemiştir.

1.3. Veri Toplama

YÖK tez tarama veri tabanında 2018 ile 2022 yılları arası filtreleme yapılmıştır. ''İletişim Becerileri'' ve ''İletişim Becerisi'' anahtar kelimeleri taranarak arama yapılmış ve sadece üniversite öğrencilerinin çalışma grubunu oluşturduğu lisansüstü tezler dahil edilmiştir.

1.4. Veri Analizi

Elde edilen veriler kodlanarak ve kategorileştirilerek SPSS Paket Programına aktarılmış ve Frekans analizi yapılmıştır.

Tablo 1. Lisansüstü Tezlerin türüne göre dağılımı

Tür	Frekans	Yüzde
Yüksek Lisans	55	84.6
Doktora	10	15.4
Toplam	65	100.0

Lisansüstü tezlerin türlerine göre dağılımına bakıldığında tablo 1'de görüldüğü üzere tezlerin %86.4'ünün yüksek lisans tezi ve %15.4'ünün ise doktora tezi olduğu görülmektedir.

Tablo 2. İncelemesi yapılan lisansüstü tezlerin yayın diline göre dağılımı

Dil	Frekans	Yüzde
Türkçe	61	93.8
İngilizce	4	6.2
Toplam	65	100.0

İncelemesi yapılan lisansüstü tezlerin yayın diline göre dağılımına bakıldığındatablo 2'de görüldüğü üzere tezlerin %93.8'inin Türkçe ve %6.2'in de İngilizce olarak yürütüldüğü görülmektedir.

Tablo 3. İncelemesi yapılan lisansüstü tezlerin kullanılan desene göre dağılımı

Tür	Frekans	Yüzde
Nitel	6	9.2
Nicel	53	81.5
Karma	6	9.2
Toplam	65	100.0

İncelemesi yapılan lisansüstü tezlerin kullanılan desene göre dağılımına bakıldığında tablo 3'de görüldüğü üzere tezlerin %9.2'sinin nitel, %81.5'inin nicel ve %6'sının karma desenle yürütüldüğü görülmektedir.

Tablo 4. İncelemesi yapılan lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımı

Yıl	Frekans	Yüzde
2018	10	15.4
2019	28	43.1
2020	12	18.5
2021	14	21.5
2022	1	1.5
Toplam	65	100.0

İncelemesi yapılan lisansüstü tezlerin yıllara göre dağılımına bakıldığında tablo 4'de görüldüğü üzere tezlerin %15.4'ünün 2018, %43.1'inin 2019, %18.5'inin 2020, %21.5'nin 2021, %1.5'inin ise 2022 yılında de yürütüldüğü görülmektedir.

Tablo 5. İncelemesi Yapılan Lisansüstü Tezlerin Çalışma Grubu Büyüklüğüne Göre Dağılımı

Yıl	Frekans	Yüzde
0-50	10	15.4
51-300	22	33.8
301-600	23	35.4
601-850	5	7.7
850 ve üstü	5	7.7
Toplam	65	100.0

İncelemesi yapılan lisansüstü tezlerin çalışma grubu büyüklüğüne göre dağılımı incelendiğinde tablo 5'de görüldüğü üzere incelemesi yapılan çalışma grubu büyüklüğüne göre dağılımı %15.4'ünün 0-50 katılımcı, % 33.8'inin 51-300, %35.4 'ünün 301-600 arası, %7.7'sinin 850 ve üstü katılımcıyı içerdiği görülmektedir.

Tablo 6. İncelemesi Yapılan Lisansüstü Tezlerin Birlikte Araştırılan Değişkenlere Göre Dağılımı

Değişken	Frekans	Yüzde
Affetme	1	1.5
Akıllı Telefon Bağımlılığı	2	3.1
Atılganlık	1	1.5
Bağlanma	2	3.1
Beden Algısı	1	1.5
Çatışma Yönetimi Stilleri	2	3.1
Demografik Değişkenler	40	61.5
Dijital Oyun Bağımlılığı	1	1.5
Dinleme Becerileri	1	1.5
Duygusal Zeka	4	6.2
Dürtüsellik	1	1.5
Eğitim Programı	12	18.5

Empati Düzeyi	1	1.5
İnternet Bağımlılığı	2	3.1
İş Birlikli Öğrenme	1	1.5
İyi Oluş	1	1.5
Kişilerarası İlişkiler	1	1.5
Kişilik Özelliği	4	6.2
Kültürel Zeka	1	1.5
Liderlik Yönelimleri	1	1.5
Medya Okuryazarlık	2	3.1
Mesleğe Yönelik Tutum	2	3.1
Mesleki Bilgi	1	1.5
Meslekler arası Öğrenme Hazırbulunuşluluk	1	1.5
Mizah	2	3.1
Nomofobi	1	1.5
Öfke	2	3.1
Problem Çözme Becerileri/Yetenekleri	4	6.2
Reaktif Etkinlik	1	1.5
Sosyal Anksiyete	2	3.1
Sosyal Bütünleşme	1	1.5
Sosyal Medya Bağımlılığı	2	3.1
Sosyal Zeka	2	3.1
Sözlü İletişim Performansı	1	1.5
Spora Katılım Düzeyi	3	4.6
Şiddete Yönelik Tutum	1	1.5
Utangaçlık	1	1.5
Yalnızlık	2	3.1
Yaşam Boyu Öğrenme	1	1.5
Yaşam Doyumu	2	3.1

İncelemesi yapılan lisansüstü tezlerin birlikte araştırılan değişkenlere göre dağılımı incelendiğinde tablo 6'da görüldüğü üzere %1.5'i Affetme, %3.1'i Akıllı Telefon Bağımlılığı, %1.5'i Atılganlık, %3.1'i Bağlanma, %1.5'i Beden Algısı, %3.1'i Çatışma Yönetimi Stilleri, %61.5'i Demografik Değişkenler, %1.5'i Dijital Oyun Bağımlılığı, %1.5'i Dinleme Becerileri, % 6.2' si Duygusal Zeka, %1.5'i Dürtüsellik, %18.5'i Eğitim Programı, %1.5'i Empati Düzeyi, %3.1'i İnternet Bağımlılığı, %1.5'i İş Birlikli Öğrenme, %1.5'i İyi Oluş, %1.5'i Kişilerarası İlişkiler, % 6.2'i Kişilik Özelliği, %1.5'i, Kültürel Zeka %1.5'i, Liderlik Yönelimleri, %3.1'i Medya Okuryazarlık, %3.1'i, Mesleğe Yönelik Tutum %1.5'i Mesleki Bilgi, %1.5'i Meslekler arası Öğrenme Hazır Bulunuşluk %3.1'i, Mizah, %1.5'i Nomofobi, %3.1'i Öfke %6.2'i Problem Çözme Becerileri/Yetenekleri %1.5'i, Reaktif Etkinlik, %3.1'i, Sosyal Anksiyete, %1.5'iSosyal Bütünleşme, %3.1'i Sosyal Medya Bağımlılığı, %3.1' Sosyal Zeka % 1.5'i Sözlü İletişim Performansı, % 4.6'sı Spora Katılım Düzeyi %1.5'i Şiddete Yönelik Tutum, %1.5'i Utangaçlık, %3.1'i Yalnızlık, %1.5'i Yaşam Boyu Öğrenme ve %3.1'i Yaşam Doyumu değişkenlerini içermektedir.

2. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada Türkiye'de iletişim becerileri konusunda üniversite öğrencileri üzerinde çalışılmış lisansüstü tezler incelenmiştir. İletişim becerileri konusundaki son eğilimleri görebilmek için son 5 yılda yürütülen tezler ele alınmıştır. İlgili taramalar yapılmış ve 65 lisansüstü teze ulaşılmıştır.

Tezlerin yıllara göre dağılımına bakıldığında 2018 yılında 10, 2019 yılında 28, 2020 yılında 12, 2021 yılında 14, 2022 yılının ocak ayında da 1 lisansüstü tez olduğu görülmektedir. Üniversite öğrencilerinde iletişim becerileri konusunun genel olarak dinamiğini koruyan bir kavram olduğu görülmektedir. Ayrıca Covid-19 pandemisinden dolayı iletişim biçimlerinde değişmeler meydana gelmiştir (Back v.d., 2020). Bu durumun iletişim becerilerini de etkilediği düşünülmektedir. Taraması yapılan lisansüstü tezlerin pandemi dönemini de içerdiği göz önüne alındığında insanların yüz yüze etkileşimi sınırlandırdığı bir dönemde bile çalışılması dikkat çekicidir.

İncelemesi yapılan lisansüstü tezlerin yazım diline bakıldığında 61 Türkçe ve 4 İngilizce tezin olduğu görülmektedir. Son 5 yılda yapılan lisansüstü tezlerin yayım dili incelendiğinde Türkçe yayımlanmış 138404 ve İngilizce yayımlanmış 22629 teze ulaşılmıştır (YÖK, 2022). İlgili verilere bakıldığında son 5 yıldaki erişime açık tezler incelendiğinde de Türkçe dilinde yazılan tezlerin İngilizce dilinde yazılan tezlerden daha fazla sayıda olduğu düşünülmektedir. YÖK (2022)'nin verileriyle bu araştırmanın verileri örtüşmektedir.

Araştırma sonuçlarına bakıldığında 6 nitel, 53 nicel ve 6 karma çalışmanın olduğu görülmektedir. Üniversite öğrencilerinin iletişim becerileriyle ilgili lisansüstü tez çalışmalarında daha çok nicel çalışma üzerinden yürütüldüğü nitel ve karma desenle yürütülen çalışmaların daha az tercih edildiği dikkat çekmektedir. Lisansüstü tezlerin incelendiği başka çalışmalarda tezlerde nicel araştırma desenin daha çok tercih edildiği görülmektedir.

Örneğin matematik dersi öğretim programı ile ilgili tezlerin incelendiği bir çalışmada (Yenilmez ve Sölpük, 2014) ve hayat boyu öğrenme alanında yapılan tezlerin incelendiği bir çalışmada (Öztürk, 2020) da nicel desen kullanılan lisansüstü tezler diğer desenlere göre daha fazla tercih edildiği görülmektedir.

İncelemesi yapılan 55 yüksek lisans tezi ve 10 doktora tezine rastlanılmıştır. Bu durumun sebebi Türkiye'de yüksek lisans programlarının doktora programından daha fazla olması ve yüksek lisans programlarına doktora programlarına göre daha fazla öğrenci alınması olabilir. YÖK (2022)'in son 5 yıldaki toplam 160.780 yüksek lisans tezi ve 32.211 yayınlandığı görülmektedir. İlgili verilere bakıldığında son 5 yıldaki erişime açık tezler incelendiğinde de yüksek lisans tezleri doktora tezlerinden daha fazla sayıda olduğu düşünülmektedir.

İncelemesi yapılan tezlere çalışma grubu büyüklüğü açısından bakıldığında 0-50 arasında katılımcı olan 10 tez, 51-300 arasında katılımcı olan 22 tez, 301-600 arasında katılımcı olan 23 tez, 601-850 arasında katılımcı olan 5 tez ve 850 ve üstü katılımcı olan 5 tez olduğu görülmektedir. Çalışma grubu aralığının geniş olmasının sebebi taranan tezlerin farklı araştırma desenleri üzerinde yapılması olabilir.

İncelemesi yapılan lisansüstü tezler birlikte araştırılan değişkenler açısından incelendiğinde Affetme ile ilgili 1, Akıllı Telefon Bağımlılığı ile ilgili 2, Atılganlık ile ilgili 1, Bağlanma ile ilgili 2, Beden Algısı ile ilgili 1, Çatışma Yönetimi Stilleri ile ilgili 2, Demografik Değişkenler ile ilgili 40, Dijital Oyun Bağımlılığı ile ilgili 1, Dinleme Becerileri ile ilgili 1, Duygusal Zeka ile ilgili 4, Dürtüsellik ile ilgili 1, Eğitim Programı ile ilgili 12, Empati Düzeyi ile ilgili 1, İnternet Bağımlılığı ile ilgili 2, İş Birlikli Öğrenme ile ilgili 1, İyi Oluş ile ilgili 1, Kişilerarası İlişkiler ile ilgili 1, Kişilik Özelliği ile ilgili 4, Kültürel Zeka ile ilgili 1, Liderlik Yönelimleri ile ilgili 1, Medya Okuryazarlık ile ilgili 2, Mesleğe Yönelik Tutum ile ilgili 2, Mesleki Bilgi ile ilgili 1, Meslekler arası Öğrenme Hazırbulunuşluluk ile ilgili 1, Mizah ile ilgili 2, Nomofobi ile ilgili 1, Öfke ile ilgili 2, Problem Çözme Becerileri/Yetenekleri ile ilgili 4, Reaktif Etkinlik ile ilgili 1, Sosyal Anksiyete ile ilgili 2 Sosyal Bütünleşme ile ilgili 1, Sosyal Medya Bağımlılığı ile ilgili 2, Sosyal Zeka ile ilgili 2, Sözlü İletişim Performansı ile ilgili 1, Spora Katılım Düzeyi ile ilgili 3, Şiddete Yönelik Tutum ile ilgili 1, Utangaçlık ile ilgili 1, Yalnızlık ile ilgili 2, Yaşam Boyu Öğrenme ile ilgili 1 ve Yaşam Doyumu ile ilgili 2 lisansüstü tez olduğu tespit edilmiştir. Konuların çeşitli alanlarda geniş bir şekilde dağıldığı görülmektedir. Üniversite öğrencilerinin iletişim becerileriyle ilgili makaleler incelendiğinde bu araştırmanın sonuçlarına benzer olarak iletişim becerileri kavramının duygusal zeka (Kuzu ve Eker, 2010), bağımlılık (Aliusta v.d., 2019; Arslan ve Bardakçı, 2020), problem çözme becerileri (Koç ve Kavas Büyükgöze, 2015), empati (Akgün ve Çetin, 2018) ve bağlanma (Koser ve Barut, 2020) gibi birçok değişkenle ilişkili olduğu görülmektedir. Ayrıca iletişim becerilerinin multidisipliner olarak çalışılan bir konu olduğu görülmektedir.

Araştırma sonuçlarına bakıldığında 6 nitel, 53 nicel ve 6 karma lisansüstü tezin olduğu görülmektedir. İletişim becerilerinin derinlemesine incelenmesi için nicel çalışmaların yanı sıra nitel ve karma desenli araştırmalar da yürütülebilir.

İncelemesi yapılan lisansüstü tezlerin bulgularına bakıldığında iletişim becerilerinin demografik değişkenler açısından inceleyen 40 teze ulaşılmıştır. İleriki çalışmalarda iletişim becerilerinin cinsiyet ve yaş gibi demografik değişkenler tarafından etkisi meta analiz çalışması olarak incelenebilir.

KAYNAKÇA

Akgün, R., & Çetin, H. (2018). "Üniversite öğrencilerinin iletişim becerilerinin ve empati düzeylerinin belirlenmesi", Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 7(3): 103-117.

Aliusta, Z., Akmanlar, Z., & Gökkaya, F. (2019). "Üniversite öğrencilerinin iletişim becerileri ve sosyal medya bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi", Anadolu Psikiyatri Dergisi, 20(1), 10-13.

Back, A., Tulsky, J. A., & Arnold, R. M. (2020). Communication skills in the age of COVID-19. *Annals of internal medicine*, *172*(11), 759-760.

Arslan, A., & Bardakçı, S. (2020). "Üniversite öğrencilerinin dijital bağımlılık düzeylerinin iletişim becerileri üzerindeki etkisinin incelenmesi", Gençlik Araştırmaları Dergisi, 8(20): 36-70.

Balcı, S., & Ersanlı, K. (1998). "İletişim becerileri envanterinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması", Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 2(10): 7-12.

Barker, A. (2010). Improve Your Communication Skills, Kogan Page Publishers, London.

Burleson, B. R. (1982). "The Development of Comforting Communication Skills in Childhood and Adolescence", Child Development, 53(6): 1578–1588.

Covey, S. R. (2017). Etkili İnsanların 7 Alışkanlığı (Çev.: Osman Deniztekin, Filiz Nayır Deniztekin), Varlık Yayınları, İstanbul.

Iksan, Z. H., Zakaria, E., Meerah, T. S. M., Osman, K., Lian, D. K. C., Mahmud, S. N. D., & Krish, P. (2012). "Communication skills among university students", Procedia-Social and Behavioral Sciences, 59: 71-76.

Koç, B., & Kavas Büyükgöze, A. (2015). "Üniversite Öğrencilerinin Saldırganlık, Kişilerarası Problem Çözme Becerileri, Kişilerarası İlişki Tarzları ve İletişim Beceri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi", Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi, 4(2): 783-799.

Koser, İ. E., & Barut, Y. (2020). "Üniversite Öğrencilerinin İletişim Becerileri, Problem Çözme Becerileri ve Bağlanma Stilleri İlişkisi", OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 15(23): 1765-1789.

Kuzu, A., & Eker, F. (2010). "Hemşirelik Öğrencilerinin Duygusal Zeka ve İletişim Becerilerinin Diğer Üniversite Öğrencileri ile Karşılaştırmalı Olarak Değerlendirilmesi", Turkish Journal of Research & Development in Nursing, 12(3).

Öztürk, H. İ. (2020). "Hayat Boyu Öğrenme Alanında Yapılan Tezlerin İçerik Analizi", International Journal of Active Learning, 5(1): 12-32.

Tuna, Y. (2012). "İletişim Kavramı ve İletişim Süreci" (Ed. İzlem Vural), İletişim, ss. 2-23, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.

Van Der Vleuten, C., Van Den Eertwegh, V., & Giroldi, E. (2019). "Assessment of Communication Skills", Patient Education and Counseling, 102(11): 2110-2113.

Worth, R. (2004). Communication Skills, Infobase Publishing, New York.

Yenilmez, K., & Sölpük, N. (2014). "Matematik Dersi Öğretim Programı ile İlgili Tezlerin İncelenmesi (2004-2013)", Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, 3(2): 33-42.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayınları, Ankara.

Вердербер, Р. (2005). Психология общения, Олма-Пресс, Москва.

Лунева, О. В. (2005). "Общение. Знание. Понимание. Умение", Энциклопедия Гуманитарных Наук, (4): 157-159.

Неменчинская, С. М. (2014). "Развитие Навыков Общения у Детей с Синдромом Раннего Детского Аутизма", Вестник Ленинградского Государственного Университета им. А.С. Пушкина, 3(4): 58-65.

Панфилова, А. П. (2007). "Теория и Практика Общения", М.: Академия, 144-157.

YÖK, Yüksek Öğretim Kurumu, https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/IstatistikiBilgiler?islem=2 20.03.2022 tarihinde erişildi.

International
SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal
Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
e-ISSN: 2587-1587

Research Article

Subject Area
Town planning

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 99
PP: 2033-2040

Arrival
01 May 2022
Published
30 June 2022
Article ID Number
62744
Article Serial Number
17

Doi Number
http://dx.doi.org/10.29228/sssj.62744

How to Cite This Article
Şahin, A. Y., Turğut, M. & Şahin, Z. (2022). "Mega Proje Kanal İstanbul İçin Lojistik Merkez Yer Önerisi" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:99; pp:2033-2040

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Mega Proje Kanal İstanbul İçin Lojistik Merkez Yer Önerisi

Logistics Center Location Proposal For Mega Project Kanal Istanbul

Ahmet Yavuz ŞAHİN [1] Muhammed TURĞUT [2] Zekeriya ŞAHİN [3]

[1] Öğr. Gör. İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul Gelişim Meslek Yüksekokulu, Mimarlık ve Şehir Planlama Bölümü, İstanbul, Türkiye
[2] Arş. Gör. Tarsus Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Gümrük İşletme Bölümü, Mersin, Türkiye
[3] Dr. Öğr. Üyesi. İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul Gelişim Meslek Yüksekokulu, Ulaştırma Hizmetleri Bölümü, İstanbul, Türkiye

ÖZET

İstanbul, tarih boyunca jeopolitik ve jeostratejik öneme sahip olmuş bir mega kenttir. Tarihte üç büyük imparatorluğa başkentlik yapmış olması, Asya ve Avrupa kıtaları arasında bir köprü görevi görmesi, ipek ve baharat yollarının merkezinde bulunması ne derece önemli bir kent olduğunun en açık göstergelerindendir. Küreselleşme ile ülkeler arası ticari sınırların ortadan kalkması ile birlikte stratejik öneme sahip kentlerde ticari faaliyetlerin artması ve bu kentlerin lojistik merkez olarak kullanılması lojistik sektörünün gelişimi ve sürdürülebilirliği için oldukça önemlidir. İstanbul'da tarih boyunca lojistik merkez olarak gerek askeri gerekse ticari olarak aktif rol almış bir şehirdir. Günümüzde İstanbul'un stratejik önemi sayesinde büyük yatırımlar almış ve kamu özel işbirliği çerçevesinde mega projelere ev sahipliği yapmaktadır. İstanbul için mega projelerin en büyüğü olarak nitelendirilen Kanal İstanbul su yolu projesi ile kente yapay bir boğaz kazandırılacaktır. Bu çalışmada lojistik merkezler, mega projeler ve Kanal İstanbul hakkında geniş bir literatür taraması yapılmıştır. Bu konularla ilgili yayınlanmış kitap, dergi, makale, rapor, internet siteleri, yayımlanmış tez ve bazı araştırma sonuçlarıyla ilgili istatistiksel verilere ulaşılmıştır. Bu çalışmalar ve veriler incelenmiş çalışmamızda kullanılmak üzere değerlendirilmiştir. Sonuç olarak Kanal İstanbul projesine entegre bir lojistik merkez modeli önerisi sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Lojistik Merkez, Mega Proje, Kanal İstanbul, Lojistik

ABSTRACT

Istanbul is a mega city that has had geopolitical and geostrategic importance throughout history. The fact that it was the capital of three great empires in history, that it served as a bridge between the continents of Asia and Europe, and that it was at the center of the silk and spice routes are the clearest indicators of how important a city it is. With the disappearance of commercial borders between countries with globalization, the increase in commercial activities in strategically important cities and the use of these cities as logistics centers are very important for the development and sustainability of the logistics sector. Throughout history, Istanbul is a city that has taken an active role as a logistics center, both militarily and commercially. Today, thanks to the strategic importance of Istanbul, it has received large investments and hosts mega projects within the framework of public-private cooperation. With the Kanal Istanbul waterway project, which is described as the biggest of the mega projects for Istanbul, an artificial strait will be added to the city.In this study, a wide literature review was made about logistics centers, mega projects and Kanal Istanbul. Statistical data on published books, journals, articles, reports, websites, published thesis and some research results on these subjects were obtained. These studies and data were analyzed and evaluated for use in our study. As a result, an integrated logistics center model proposal was presented to the Kanal Istanbul project.

Keywords: Logistic Center, Mega Project, Kanal Istanbul, Logistics

1. GİRİŞ

Tedarik zincirlerinin kesintiye uğramadan tüketicilere hizmet vermesi büyük önem arz etmektedir. Tedarik zincirinin minimum maliyet ve maksimum kalite ile hizmet verilebilmesinde lojistik faaliyetlerin payı yüksektir. Lojistik faaliyetlerin fiyat, memnuniyet ve performans ölçmede bu kadar etkili olması bu alanda çalışmaların hızlanmasına yol açmıştır.

Bu yapılan çalışmalar sonucunda lojistik merkez kavramı dikkat çekmiştir. Lojistik merkezler lojistik ile ilgili bütün faaliyetleri bir araya toplayan, tedarik zincirinde verimlilik ve etkinlilik oranını arttırmaya katkı sağlayan merkezlerdir. Lojistik merkezler bölgelerin ve şehirlerin kalkınmasına, istihdamın artmasına, dünya pazarlarına ulaşabilmeye ve ekonomik gelişmede önemli rol oynamaktadır.

İstanbul gibi Dünya ve Türkiye ticaretinin gözbebeği konumundaki bir şehirde ticari faaliyetlerin hızlı ve düşük maliyetle gerçekleşmesi gereklidir. Türkiye dış ticaretinde yüzde 50 oranında söz sahibi olan bir şehrin lojistik faaliyetleri tüm paydaşlarla koordineli bir şekilde entegre etmelidir.

Günümüzde gerçekleştirilen mega projeler ile birlikte İstanbul'da lojistik alanına yapılan yatırımlar ciddi oranda artmaya başlamıştır. İstanbul'un avantajları arasında en büyük avantajı Asya ile Avrupa kıtaları arasına kurulmuş olan köprü konumunda bir şehir olmasıdır. Böyle bir avantaja sahip olan şehrin lojistik odak olması ise kaçınılmazdır. Gerek Amerika'dan yola çıkan bir ürünün Avrupa üzerinden Asya kıtasına ulaşmasında gerekse Asya kıtasından yola çıkan bir ürünün Avrupa kıtası üzerinden Amerika kıtasına ulaşması gibi alternatif

güzergahların her zaman merkezinde İstanbul yer almaktadır. Bu nedenle İpek yolu gibi ticari yolların İstanbul'dan geçmesi İstanbul'un ve Anadolu yarım adasının jeopolitik ve ticari açıdan oldukça önemli olduğunu karşımıza çıkarmaktadır. İstanbul'da bulunan mega projelerden Yavuz Sultan Selim Köprüsü, İstanbul Yeni Havalimanı, Kuzey Marmara Otoyolu projelerinin tamamlanmış olmasının yanı sıra bu projelerle entegre olarak düşünülen Kanal İstanbul Su Yolu Projesi'nin de yapılması ile İstanbul Dünya'nın lojistik merkezlerinden biri olarak faaliyet gösterebilecek seviyeye gelecektir. Lojistik proje olarak adlandırılan bu kanal projesinde lojistik merkezler, limanlar, antrepolar vb. lojistik faaliyetleri gerçekleştirecek ana unsurların doğru ve planlı bir şekilde organizesi şarttır.

Bu çalışmada İstanbul iline Kanal İstanbul projesi özelinde lojistik merkez yer önerisinde bulunulmuştur. İstanbul'a lojistik merkezi yer önerisi verilirken İstanbul'un coğrafi, jeostratejik konumu, dış ticaret verileri, ulaştırma alt yapısı ile lojistik sektör potansiyeli incelenerek en uygun yer belirlenmeye çalışılmıştır. Ayrıca yer önerisinde bulunurken İstanbul'un üretim verileri dikkate alınarak, özellikle de kurulacak bir lojistik merkezin doğru lokasyonda konumlandırılmasının İstanbul için yaratacağı avantajlar ele alınmıştır.

2. LOJİSTİK MERKEZLER

Lojistik, bir ürün yada hizmetin üreticiden tüketiciye ulaşmasına kadar geçirdiği depolama, taşıma ve ilgili faaliyetlerin idaresi olarak tanımlanmaktadır. Tüketicinin arzu ettiği ürünü doğru zamanda, doğru yerde, doğru koşullarda olması için gerekli tüm süreçleri organize eden ağların etkili ve verimli yönetilmesi işidir (Razzaque vd., 1998). "Lojistik ile ilgili gerçekleştirilebilecek olan tüm lojistik faaliyetlerin etkin bir şekilde uygulanması için özel olarak kurulmuş merkezlere lojistik merkezler/köyler denilmektedir" (Turğut vd., 2020). Lojistik merkez kavramında birçok farklı tanımlamalar yapılmıştır. Özellikle uluslararası ticaret sektöründe faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar ile birlikte sektörün ileri gelen tüzel kişilikleri ve bu alanda çalışmalar yapan akademisyen ve bilim insanlarının farklı tanımlamalar yaptıkları gözlemlenmiştir.

Lojistik merkezler ile ilgili net bir tanımlama bulunmadığından birçok Avrupa ülkesi ile birlikte Amerika Birleşik Devletleri'nde kendi geliştirdikleri tanımlamalar doğrultusunda bu alanda faaliyet amaçlı kurdukları merkezlere kendi dillerinde tanımlamalar ve özel isimler geliştirmişlerdir. Bu isimlerden bazıları ise Tablo 1'de gösterilmiştir (Şahin, 2020);

Tablo 1. Ülkelerin lojistik merkez tanımlamaları (Table 1. Logistics services of countries)

Platesforme Logistique	Fransa
Centres Logistiques de FRET	Fransa
Centro Integrado de Mercancias	İspanya
Inland port	ABD
Disitribution centers	ABD
Rail Service Centre (RSC)	Hollanda
Tradeports	Hollanda
Interporto	İtalya
Güterverkehrzentrum	Almanya
Terminal Multimodal	Portekiz
Transport Center	Danimarka
Freight Village	(İngiltere, Çin, Singapur, Japonya)
Dry port	Kuzey Avrupa ülkeleri

Kaynak: (Şahin, 2020).

Lojistik merkezlerin kuruluşu, işleyişi ve gelişme aşamaları incelendiğinde; "en az iki taşımacılık modunun birleştiği, ulusal ve uluslararası nakliyecilik hizmetlerinin verildiği, depolama, yük elleçleme ve gümrükleme işlemlerinin gerekli kamu ve bilişim altyapısı üzerinden yapılabildiği sektörel hizmetlerin ve tüm faaliyetlerin beraberce yürütüldüğü alanlar ve çalışma modeli" olarak nitelendirildiği görülmektedir (Öcal, 2019).

Lojistik merkez kavramı tarihsel gelişimine baktığımızda tarihte ilk olarak Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşanan sanayi devriminden sonra ortaya çıktığı görülmektedir (Gedik vd., 2017). Ticari faaliyetlerin artması sonucu kaliteyi arttırabilecek ve aynı zamanda katma değer oluşturabilecek lojistik alanlara ihtiyaç duyulmuştur. Bu nedenle sanayii bölgeleri başta olmak üzere ticari faaliyet gösterilen alanlarda lojistik merkezler oluşturulmaya başlanmıştır (Gedik vd., 2017). Zaman içerisinde lojistik merkez kavramı Japonya'da da çevre kirliliği ve trafik sorununa çözüm olarak kullanılmıştır. Avrupa'daki ilk örneklerini Fransa'da gördüğümüz lojistik merkezlerin genel kuruluş amaçları çevreye olan zararları ve işgücü maliyetlerini azaltmak olduğu görülmektedir. Fransanın bu uygulamasını daha sonra diğer Avrupa ülkeleride sırasıyla uygulamaya başlayarak, lojistik merkezleri faaliyete geçirmiştir (Gedik vd., 2017).

3. MEGA PROJELER VE UYGULAMALAR

Mega Projeler maliyetleri 1 Milyar $ ve üzerinde olan çok sayıda kamu ve özel paydaş ortaklıklar ile yapılan sosyo-ekonomik fayda sağlanabilecek ileri derecede organizasyon ve koordinasyon gerektiren projeler olarak tanımlanabilmektedir. Tanımlamasında da görüldüğü üzere mega projeler bir çok özellik içeren ve aynı zamanda birçok riski de beraberinde getiren projelerdir. Aşağıda bulunan tabloda mega projelerin özelliklerinden bahsedilmiştir (Biesenthal vd., 2017).

Tablo 2. Mega Projelerin Özellikleri (Table 2. Features of Mega Projects)

Proje Özellikleri	Tanımlama
Maliyet	1.000.000.000 $ ve üzeri
Süre	Ulusal hükümetin politik yaşam döngüsünün ötesine geçen zaman dilimleri
Riskler	Test edilmemiş karmaşık teknolojiler ve süreçler; dikkatli risk tahsisi
Planlama	İstisnai bir planlama seviyesi gerektirir
İhtilaflar	İddialar, tahkim ve dava
Yönetim	İstisnai bir planlama, koordinasyon ve liderlik seviyesi gerektirir
Katılımcılar	Çok sayıda kamu ve özel paydaş
Erişim	Ulusal sınırların ötesinde muazzam talep
Faydaları	Geniş sosyal ve ekonomik faydalar
Etkileri	Geniş politik etkiler

Tablo 2 incelendiğinde tanımlamasında da görüleceği üzere mega projelerin maliyetlerinin çok yüksek oluşuyla birlikte yapılacak olan yapının ileri yapı teknolojileri kullanılarak yapılacak olması büyük mühendislik alt yapısı gerektirdiği gibi oldukça üst seviyede yönetim ve organizasyona da ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Tüm bunların bir arada olması mega projelerin sosyo-ekonomik faydaları ile sonuçlanabileceği gibi projenin doğru koordine edilememesi ve organizasyon eksiklikleri siyasi-sosyal ve ekonomik yönden de oldukça büyük risk taşıdıklarınında bir göstergesidir (Pollack vd., 2018). Bu kadar fazla risk barındıran projeler için risk analizlerinin yapılması ve organize edilmesi kaçınılmazdır (Bruzelius vd., 2002) Dünya'dan mega proje örnekleri aşağıda gösterilmiştir (Şahin, 2020);

- ✓ Chuo Shinkasen Yüksek Hızlı Demiryolları Hattı,J aponya
- ✓ Changi Havalimanı, Singapur
- ✓ Hamburg Limanı, Almanya
- ✓ Lamu Port ve Lamu-Güney Sudan-Etiyopya Koridoru, Etiyopya
- ✓ Ulusal Karayolu Ağı, Avustralya
- ✓ Petrobras Petrol ve Gaz Yüzer Üretim ve Depolama Sahası, Brezilya
- ✓ Shanghai Konteyner Limanı, Çin
- ✓ Øresund Köprüsü, İsviçre
- ✓ Goldline, Katar
- ✓ İstanbul 3. Havalimanı, Türkiye
- ✓ Marmaray Projesi, Türkiye
- ✓ Osmangazi Köprüsü, Türkiye
- ✓ 1915 Çanakkale Köprüsü, Türkiye
- ✓ Yavuz Sultan Selim Köprüsü, Türkiye
- ✓ Avrasya Tüneli, Türkiye
- ✓ İstanbul – Ankara Yüksek Hızlı Tren, Türkiye
- ✓ Kuzey Marmara Otoyolu, Türkiye
- ✓ Kanal İstanbul, Türkiye

Liste incelendiğinde Türkiye'de birden çok Mega Proje bulunduğunu, Kanal İstanbul Su Yolu Projesi haricinde tamamının faaliyete geçtiği görülmektedir. Aşağıdaki tabloda ise Türkiye'de ki Mega projelere ait yapım maliyetleri yer almaktadır.

Tablo 3. Türkiye'de gündemi en çok etkileyen Mega Projeler (Table 3. Mega Projects that affect the agenda the most in Turkey)

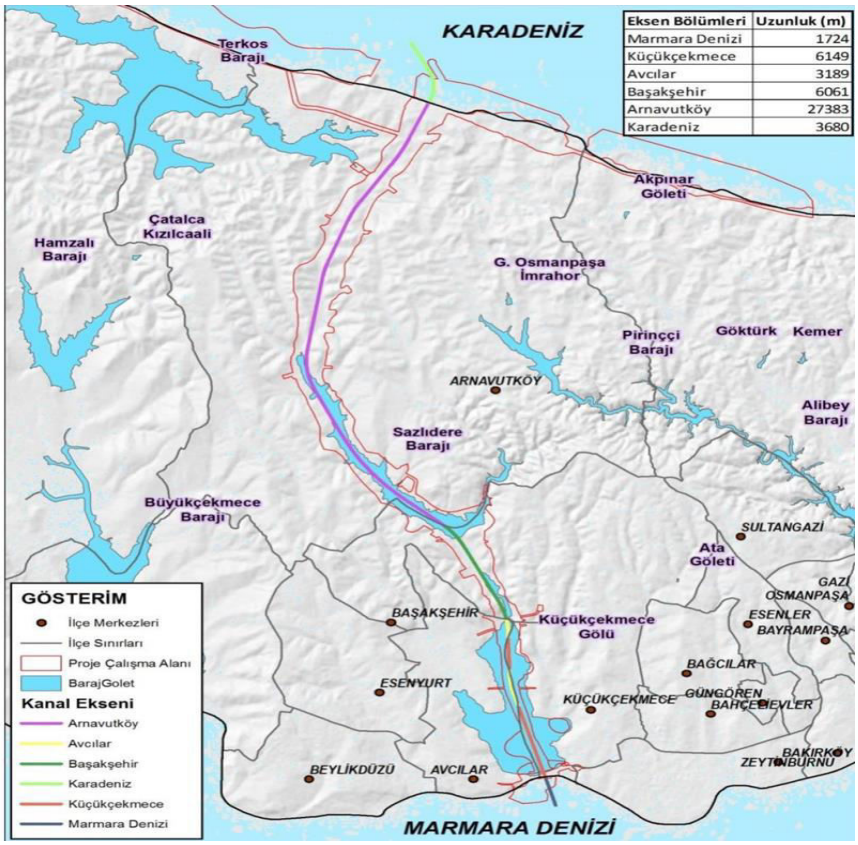
Proje	Maliyet
İstanbul Havalimanı	19.525.000.000 $ Açılış 2018
İstanbul-İzmir Otoyolu	11.000.000.000 $ Açılış 2019
Osman Gazi Köprüsü	1.200.000.000 $ Açılış 2016
Ankara-İstanbul YHT	4.000.000.000 $ Açılış 2014
Yavuz Sultan Selim Köprüsü	3.000.000.000 $ Açılış 2016
Avrasya Tüneli	1.300.000.000 $ Açılış 2016
Marmaray Boğaz Tüp Geçidi	1.750.000.000 $ Açılış 2013
1915 Çanakkale Köprüsü	2.900.000.000 $ Açılış 2022
Kanal İstanbul Projesi	Ön fizibilite raporuna göre 25.000.000.000 $ Açılış 2025 olarak planlanmakta

Kaynak: Yazar Tarafından Oluşturulmuştur.

Lojistik sektörünün küresel çapta gelişiyor olması ve her geçen gün kendisini güncellemesi uluslararası ticaret alanında faaliyet gösteren işletmelerin de pazar da rekabetlerini arttıran etmenler arasında yer almaktadır. Pazarda artan bu rekabet bu alanda faaliyet gösteren, gelişmiş veya gelişim aşamasında bulunan ülkelerde mega projelerin geliştirilmesi ve projelendirilmesi talebini doğurmaktadır. Bu nedenle ülkeler son zamanlarda uygulamaya başladıkları mega projelerde lojistik sektörü ile entegre edilmesini birinci öncelik olarak görmektedirler.

4. KANAL İSTANBUL PROJESİ

Kanal İstanbul projesi hayata geçirildiği takdirde Türkiye'nin 3. Boğazı olacaktır. İlk olarak 2011 yılında tanıtılan Kanal İstanbul Su Yolu Projesi Küçükçekmece Gölü'nden başlayacaktır. Güzergâhı ise Küçükçekmece, Sazlı Dere ve Durusu arasındaki alanı kapsayacaktır. Yapılması planlanan projede uzunluk yaklaşık 45 km, genişlik 275 metre ve derinlik 20,75 metre olarak planlanmaktadır (Kanal İstanbul Projesi, 2022). İlk etapta bu ölçülerde yapılması planlanan kanalın daha sonra derinliğinin arttırılarak projede iyileştirilme yapılması da hedeflenmektedir (Kanal İstanbul Projesi, 2022).

Resim 1. Kanal İstanbul Proje Güzergâhı(Picture 1. Canal Istanbul Project Route)

İstanbul Boğazı Akdeniz ile Karadeniz arasındaki tek geçiş güzergahı olmasından dolayı oldukça önemli bir durumdadır. Yapılması planlanan bu projeyle, İstanbul Boğazı'na bir alternatif olarak oluşturulmak istenmektedir. Projenin önemli amaçları bulunmaktadır. Bu amaçlardan bazıları ise şunlardır (Kiriş, 2020);

- ✓ İstanbul Boğazında oluşan gemi trafiğini azaltmak,
- ✓ İstanbul'u denizden gelebilecek tehlikelere karşı güvenli hale almak,
- ✓ Son dönemlerde artan deniz kazalarının önlenmesini sağlamak,
- ✓ Ülke ticaretine ekonomik fayda sağlamak,
- ✓ Deniz ticaretinde söz sahibi olmak.

5. İSTANBUL İLİ VE KANAL İSTANBUL PROJESI İÇİN LOJİSTİK MERKEZ ÖNERİSİ

İstanbul nüfusu ve ticari hacmiyle önemli bir konumda olan mega kenttir. Türkiye'de 2021 yılında gerçekleştirilen ithalatın 112 milyar doları bu şehirde gerçekleştirilmiştir. Türkiye'nin 2021 yılı toplan ithalat rakamının 226 milyar olduğunu göz önüne aldığımızda bu sayının önemi daha da artmaktadır (TÜİK, 2021). Bu veriler İstanbul'da yapılan ithalatın Türkiye ithalatına oranının yaklaşık olarak %50'sine tekabül ettiği anlamına gelmektedir. İstanbul'u takip eden en yakın şehir ise başkent Ankara'dır. Ankara'nın ithalat verisi ise yaklaşık 12 milyar

dolardır. İhracat verilerini incelediğimizde ise Türkiye'de 182 milyar dolarlık ihracat rakamına ulaşılmıştır. İstanbul ise 2021 yılında 88 milyar dolarlık ihracat gerçekleştirmiştir. Bu verilerde Türkiye genelinde yapılan ihracatın yaklaşık olarak %49'una tekabül etmektedir (TÜİK, 2021). İstanbul'u takip eden en yakın şehir ise 12,5 milyar dolar ile İzmir'dir. Aradaki bu farklar İstanbul'un ne derece stratejik bir ticari ve lojistik merkez olduğunun açık bir göstergesidir.

İstanbul'un ticaret ve lojistik açısından önemli olmasını sağlayan etmenlere bakıldığında ise;

- ✓ Konumu itibariyle Asya Avrupa arasında yer alan noktada olması,
- ✓ Ülke ticaretinde büyük oranlara sahip olması,
- ✓ Lojistik bir merkez konumunda görülmesi,
- ✓ Altyapısı güçlü bir kent olması,
- ✓ Ciddi oranda mega projelerin gerçekleştiriliyor olması.

Şehirlerin yeterli lojistik alt yapıya sahip olup olmadıkları, o şehirlerde bulunan taşıma modları ve lojistik faaliyetlerle birlikte lojistik yönetim koordinasyonlarına bakılarak değerlendirilmektedir. İstanbul'un bu noktada lojistik potansiyel ve altyapı olarak dünyanın gelişmiş şehirleriyle aynı potansiyele sahip olduğu görülmektedir. İstanbul'un bu seviyeye gelebilmesindeki en büyük etmen jeopolitik konumu olmasının yanı sıra birçok tamamlanmış ulaşım ve alt yapı alanında ki mega projelerdir. Yeni yapılan projelerle birlikte yük taşımacılığı şehrin kuzeyine doğru konumlandırılmaya başlanmıştır. 3. Havalimanı, Yavuz Sultan Selim Köprüsü, Kuzey Marmara Otoyolu bu anlamda lojistik yük taşımacılığına katkı sağlayacak projelerdir.

İstanbul birçok imparatorluğa başkentlik yapmış metropol bir kent olmasının yanı sıra Asya ve Avrupa kıtaları arasında yer alması ve jeostratejik konumu nedeniyle en önemli ticari merkezlerden biridir. Böyle bir merkezde havayolu taşımacılığı olmazsa olmaz olarak nitelendirilebilir. Avrupa yakasında bulunan Atatürk Havalimanı ve Anadolu yakasında bulunan Sabiha Gökçen Havalimanları sayesinde kargo ve yolcu taşımacılığında talebe yeteri kadar cevap verememesi sonucunda İstanbul'a yeni bir havalimanı yapılmıştır. Küreselleşen dünyamızda lojistik alt yapıya önem veren ve ticaret hacmini genişletmek isteyen ülkeler havalimanları yatırımı yaparak sektöre ve kendi dış ticaret hacimlerine katkı sağlamaktadırlar (Kılıç ve Turğut, 2019).

İstanbul hem Marmara hem de Karadeniz'e olan kıyıları ve en önemlisi kıtaları birleştiren bir boğaza sahip olmasından dolayı İstanbul'un metropol bir liman kenti olması kaçınılmaz olmaktadır. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı da açıklama raporunda bu hususlara değinilmiştir. Bu rapora göre; "Marmara Bölgesi Avrupa, Orta Asya ve Ortadoğu arasında doğal bir köprü olma konumu ile yük ve yolcu taşımacılığı yönünden büyük bir potansiyele sahip olup bu ulaşım ağının odak noktası olma özelliği göstermektedir. Marmara Bölgesi'nde, 3 kurvaziyer liman, 8 yat limanı, 21 yük limanı bulunmaktadır." İbaresi belirtilerek denizyolu taşımacılığında İstanbul'un önemli bir noktada olduğu belirtilmiştir (Şahin, 2020). Türkiye'nin ve İstanbul'un en önemli limanlarından biri Ambarlı limanıdır. Ancak Ambarlı limanı ticari bir merkez olan İstanbul'a yetersiz kalmaktadır. Bunun nedeni olarak ise gelişen ve ilerleyen lojistik faaliyetler ile küreselleşen dünya ekonomisi görülebilir.

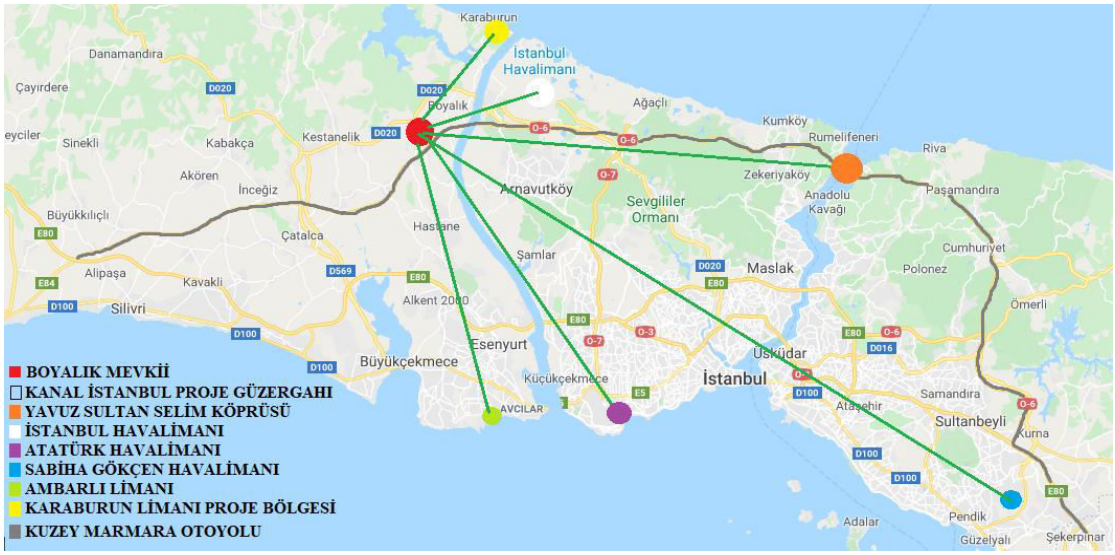
İstanbul ili tren, tramvay, metro hatları ile donatılmış bir şehir olma özelliğini de taşımaktadır. İstanbul'un lojistik faaliyetleri açısından demiryolu projesi olan Marmaray'ın önemi oldukça büyüktür. Marmaray Hattı yük ve Ro-La taşınması anlamında şehir içi trafiğinin azaltılmasına büyük katkı sunmaktadır. Fakat Marmaray'ın yolcu odaklı bir taşıma projesi olması yük taşımacılığı anlamında ciddi kısıtlar oluşturmaktadır. Sadece geceleri yük taşımacılığına ayrılan Marmaray, gündüzleri de kullanıldığı takdirde ülke ekonomisine daha çok yarar sağlayacaktır.

Tüm bu bilgiler doğrultusunda İstanbul Lojistik Merkezi olarak nitelendirilebilecek bölgeler değerlendirildiğinde Çatalca Boyalık mevkii İstanbul Lojistik Merkezi için seçilmiştir. Boyalık Mevkii için yaptığımız araştırmalarda lojistik merkezler için arazi yapısının uygun olduğuna, kent yaşamının çok fazla olmadığına ve şehirde gerçekleştirilen mega projelerle bağlantı kurulabileceği görülmektedir.

Lokasyon bakımından İstanbul'un kuzey noktasında bulunan Boyalık Mevkii 27,17 km'lik bir alana sahiptir. Etrafındaki bölgelere göre daha düz bir alanda konumlanmıştır. Önemli bir mega proje olan İstanbul Havalimanına uzaklığı 13,7 km uzaklıktadır. Kanal İstanbul Projesi'ne ise uzaklığı 4.2km'dir. Ayrıca Kanal Projesine yakın olmasıyla da avantaj sağlamaktadır. Türkiye'nin en önemli limanlarının başında gelen Ambarlı Limanına uzaklığı 38,4 km, yapılması planlanan Durusu - Karaburun Limanına ise 13,9 km uzaklıkta yer almaktadır. Boyalık, Kuzey Marmara Otoyolu Yassıören gişelerine yalnızca 17,2 km uzaklıktadır. Ayrıca yeşil lojistik açısından önem arz eden Odayeri Katı Atık Tesisleri'ne ise 25,4 km uzaklığındaki mesafede yer almaktadır.

Yavuz Sultan Selim Köprüsü üzerine yapılması planlanan demiryolu hattına ise 7,2 km'lik mesafede bulunmaktadır. Ek olarak Akpınar Sanayi Bölgesinin Yassıören Mevkii sınırları içerisinde olması ve Boyalık

Mevkii'ne yakınlığı da bir diğer lojistik merkez etmen faktörlerindendir. Tüm bu etmenler bölgenin lojistik merkez olma potansiyeli açısından önem arz etmektedir.

Resim 2: Boyalık Mevkii ve Lojistik Odaklara Uzaklığı (Picture 2: Boyalık Location and Distance to Logistic Focal Points)

Boyalık mevkiine kurulacak olan Lojistik Merkezi'nin etkilerini ele aldığımızda;

- ✓ İstanbul lojistik merkezi ekonomik açıdan incelendiğinde sadece İstanbul iline değil çevre illere de ekonomik katkı sağlayacaktır. Özellikle taşıma modlarının bağlantısı sebebiyle komşu iller Tekirdağ, Kırklareli ve Kocaeli'nin yanı sıra Çanakkale, Bursa, Yalova, Sakarya gibi çevre illere de ekonomik bir kalkınma sağlayacaktır.
- ✓ İstanbul lojistik merkezi'nin kurulmasıyla birlikte lojistik sektöründe faaliyet gösteren işletmeler tek bir merkezde toplanabileceğinden ürettikleri ürünleri tüketiciye daha hızlı, etkin ve verimli bir şekilde ulaştırabileceklerdir.
- ✓ Tüm işletmeler tek bir merkezde toplanacağından depolama maliyetleri azalacak ve transfer süreçleri hızlanacaktır.
- ✓ İstanbul lojistik merkezi sayesinde Anadolu'da üretilen tarım ürünleri küresel pazara daha hızlı ve kolay bir şekilde aktarılabileceği gibi Anadolu pazarının Avrupa'ya açılması ile daha fazla ülkeye hizmet verebilecektir.
- ✓ İstanbul lojistik merkeziyle birlikte şehir içinde yaşanan zaman kayıpları, hasar, kayıp oranları azalacaktır.
- ✓ Bu merkezin kurulmasıyla birlikte yeni iş alanları doğacak, yeni istihdamlar oluşturulacaktır.
- ✓ Ülkenin lojistik performansının artmasına olumlu yansımaları olacak olan bu merkez yabancı yatırımların artmasına katkı sağlayacaktır.
- ✓ Boyalık mevkiine yapılacak bir İstanbul lojistik merkezi stratejik bir konumda olması sebebiyle ulusal güvenlik içinde önemli bir lokasyondadır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Lojistik faaliyetlerin kent içerisinde bulunması, gürültü kirliliğine, trafik kargaşasına, hava kirliliğine ve çevre kirliliğine doğrudan olumsuz etkiler sunmaktadır. Bu olumsuz etkilerin azaltılabilmesi ve daha sağlıklı koşulların sunulabilmesi için lojistik faaliyetlerin kent dışına taşınması teşvik edilmektedir. Bu teşvikteki önemli unsur ise lojistik merkezlerin kurulumudur. (Şahin vd., 2022). Lojistik merkezler, kentsel lojistik açısından önem arz etmektedir. Bu merkezler; taşıma türlerinin içerisinde bulunduğu, lojistik faaliyetler ilgili bütün işlemlerin gerçekleştirildiği alanlardır. Etkin ve verimli bir lojistik merkez ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan ülkelere olumlu etkiler sunmaktadır. Ayrıca ülkelerin rekabet edilebilirliğine de doğrudan katkı sağlamaktadır.

İstanbul gerek jeopolitik konumu itibariyle gerekse uluslararası ticarette aldığı pay itibariyle Türkiye'nin en önemli şehri konumundadır. Uluslararası ticarette önemli bir konumda yer alan bu şehir için yapılan ve yapılması planlanan lojistik projeler büyük önem arz etmektedir. Ülke kalkınmasında önemli rol oynayan lojistik sektörü İstanbul için ticari faaliyetin yanında kentsel yaşamın düzenlenmesinde de önemli bir konumdadır.

Çalışmamızda İstanbul'a yapılması planlanan Kanal İstanbul Su Yolu Projesi'nin İstanbul'a sağlayacağı lojistik katkıyla birlikte projenin sonuçlanması sonucu İstanbul'da oluşturulabilecek bir lojistik merkeze yer öneri vermek hedeflenmiş ve bu doğrultuda konunun lojistik büyüme, lojistik kalkınma ve ülke ekonomisine katkısı hususunda dikkat çekmesi istenmiştir. İstanbul'da yapılacak lojistik merkeze yönelik, en uygun lokasyon belirlenmiştir.

İstanbul Lojistik Merkezinin konumu tespit edilirken lojistik merkezlerin sahip olması gereken bütün özellikler dikkate alınmış ve bu oluşum sonrası karşılaşılabilecek olumlu olumsuz tüm lojistik faaliyetler analiz edilmiştir.

Yapmış olduğumuz incelemelerde Boyalık Mevkiinin avantajları olarak şu hususlar öne çıkmıştır:

- ✓ Arazi yapısı,
- ✓ Şehir yaşamının az olması,
- ✓ Ulaşım türlerinin bir arada bulunması,
- ✓ Çevreci lojistik faaliyetlerin gerçeklemesine uygun olması,
- ✓ Gerçekleştirilmiş ve gerçekleştirilecek olan mega projelere uygun lokasyonda olması

Sonuç olarak Kanal İstanbul Su Yolu Projesi'nin yapılmasıyla birlikte İstanbul'a oluşturulabilecek İstanbul Lojistik Merkezi bölgesinde bulunan projelere entegre edilebilecek olması, İstanbul'un lojistik potansiyelinin yüksek olması, incelenen veriler doğrultusunda sürekli büyüyen bir ihracat verilerine sahip olması İstanbul Lojistik Merkezi'nin Dünya'nın lojistik üssü konumuna getirebilir.

KAYNAKÇA

Biesenthal C., Wilden R. (2017) "Applying Institutional Theories to Managing Megaprojects", International Journal Of Project Management, 2017, s.1-5

Bruzelius N., Rothengatter W., Flyvbjerg B., (2002) "Big Decisions, Big Risks. Improving Accountability in Mega Projects", Transport Policy, 2002, 143-154 S.1-3

E. Taniguchi, M. Noritake, T. Yamada and T. Izumitani. "Optimal size and location planning of public logistics terminals", Transportation Research Part E, vol 35, pp. 207–222, 1999.

Flyvbjerg B., Holm S., Buhl L.S., (2003) "What Causes Cost Overrun in Transport Infrastructure Projects?", Department Of Development And Planning, 2003, S.3-18

Gedik, H. ve Turğut, M. (2017). Impacts Effects of Logistics Villages to Export Process in International Trade: The Case of Konya Province. The Journal of International Scientific Researches , ISR 2017, 2 (7) S , 129-147 . DOI: 10.23834/isrjournal.351607

Kanal İstanbul Projesi Resmi İnternet Sayfası, www.kanalistanbul.gov.tr Erişim Tarihi: 12.01.2022

Kılıç D., Turğut M., (2019) "Kentsel Lojistik Açısından İstanbul Havalimanı ve Atatürk Havalimanı'nın Değerlendirilmesi", Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 2019, 21(2), 148-157, S.151

Kiriş, T. (2020). Kanal İstanbul Projesi'nin Bölgesel Deniz Taşımacılığına Etkisinin Swot Analizi İle İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

M. Bamyacı, "Modern Lojistik Yönetimi: Organize Lojistik Bölgeleri İçin Bir Yer Seçimi Modeli", İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2008.

Ö. Atalay, A. Karakaş ve M. Akça, "Türkiye'de Lojistik Merkezi Yeri Seçiminde Kriterlerin Ahp ile Ağırlıklandırılması: Kars ili Üzerine Bir Analiz". Atatürk Üniversitesi Iktisadi ve Idari Bilimler Dergisi Cilt / vol 31 sayı 3, 2017

Öcal, S.H., (2019), Türkiye'de Lojistik Köyler İncelemesi: Mersin Yenice Lojistik Köyü Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, Türkiye.

Peter W. Cardebring and Cristiane Warnecke, Combi terminal and intermodal freight centre development: an assessment 1995, s.7, Swedish Transport and Communications Research Board, Stockholm.

Pollack J., Biesenthal C., Sankaran S., Clegg S., (2018) "Classics in Megaproject Management: A Structured Analysis Of Three Major Works", International Journal Of Project Management, 2018, S.372-384

Razzaque, M. A., ve Sheng, C. C. (1998). Outsourcing of logistics functions: a literature survey. International Journal of Physical Distribution & Logistics Management.

S. Roh, H. Jang and C. Han, "Warehouse Location Decision Factors in Humanitarian Relief Logistics. The Asian Journal of Shipping and Logistics" vol 29, issue 1, pp. 103-120, 2013.

Ş. Demiroğlu ve A. Eleren, "Küresel Lojistik Köyleri ve Bu Kapsamda Türkiye'de Lojistik Köyleri Üzerine Bölgesel Bir İnceleme, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi," 42. Sayı, 2014.

Şahin, A.Y. ve Turğut, M. (2022). Yeşil Lojistik Alanında Yapılmış Olan Çalışmaların Bibliyometrik Analizi, 5th International Congress On Life, Social, And Health Sciences In A Changing World Full-Text Book, s.310-315, ISBN: 978-605-71461-1-3

Şahin, A.Y., (2020). "İstanbul'da ki Mega Projeler Açısından Lojistik Köyler: İstanbul İli Yer Önerisi", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Turğut, M., Şahin, Z. ve Şahin., A.Y. (2020). Zonguldak'ın Lojistik Potansiyeli ve Mevcut Durum Analizi, IBAD Sosyal Bilimler Dergisi / IBAD Journal of Social Sciences, (Özel Sayı), s.269-289

TÜİK, 2021., https://www.tuik.gov.tr/

International
SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal
Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
e-ISSN: 2587-1587

Research Article

Subject Area
Graphic Design

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 99
PP: 2041-2048

Arrival
01 May 2022
Published
30 June 2022
Article ID Number
62749
Article Serial Number
18

Doi Number
http://dx.doi.org/10.29228/sssj.62749

How to Cite This Article
Kum, Ö. (2022). "Barthes'ın Göstergelimsel Yöntemi İle Geray Gençer'in Kitap Kapağı Tasarımlarının İncelemesi" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:99; pp:2041-2048

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Barthes'ın Göstergelimsel Yöntemi İle Geray Gençer'in Kitap Kapağı Tasarımlarının İncelemesi

An Analysis Of Geray Gençer's Book Cover Designs With Barthes' Semiotic Method

Özlem KUM [1]

[1] Öğr. Gör. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Erbaa Meslek Yüksekokulu, Tasarım Bölümü, Tokat, Türkiye

ÖZET

Göstergebilim göstergelerin analiz edilerek tüm faktörlerin sistematik olarak anlamlandırıldığı bir bilim dalıdır. Ferdinand de Saussure'nin dilbilim kuramının takipçisi Roland Barthes'in teorisi rastgele öğelerden yüksek sanat eserlerine kadar bir çok yapıtı göstergebilim alanına dahil etmiştir. Barthes'in teorisiyle anlamlandırma, işleyiş yapısını çözme ve gösterge analiz yöntemleri ortaya çıkmıştır. Yöntem doğrudan söylenenle dolaylı yoldan söyleneni açığa çıkartmaya odaklanmıştır. Bu yöntem, anlamlandırma ve anlama süreçleriyle beraber ana temanın yanı sıra gizli anlatıların da açığa çıkarılmasına olanak tanımaktadır. Makalede Geray Gençer'in 10 adet kitap kapağı tasarımı göstergebilimsel analiz yöntemiyle incelenerek örnek bir çalışma sunulması amaçlanmıştır. Makalede Geray Gençer'in tasarladığı kitap kapakları ile ilgili teorik bilgilerin elde edilmesi için literatür taraması, belirlenen "Yalnızlık Kederi, Ulusların Düşüşü, Yüzlerin ötesini gören adam, Bayan Ming'in Hiç Olmayan 10 Çocuğu, Yaz Yalanları, Dağın Sesi, Gerçekler Kırıldı, İtiraflar, Bir, İstanbul 2099" adlı kitapların kapak tasarımındaki göstergeleri çözümlemek için nitel araştırma yöntemlerinden biri olan Barthes'in göstergebilimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Bahse konu kapak tasarımları Barthes'ın "Gösterge", "Gösteren", "Gösterilen" den oluşan çözümleme yöntemi ile çözümlenmiştir. Roland Barthes'in kuramına dayanan yöntemle yapılan çözümlemede Gençer'in, içerikle imgeleri harmanlayarak yaptığı tasarımlarda fikirlere ve olgulara özenli bir yaklaşım sergilediği görülmektedir. İfade edenle ifade edilenler arasındaki nesnel seçicilik tasarımlara aktarılarak tasarımsal kurguda içerikle bağ kuran paradigmalara yer vermiştir. Tasarım pratiği iletişimi keşfetmeye odaklı olan Gençer'in tasarımlarında anlamlandırma konusunda özel çaba sergilediği, soyut kavramları kullandığı ve sıklıkla gönderme, atıflara başvurduğu görülmüştür. Yapılan çözümlemede kapak tasarımındaki göstergelerin yananlam ve düzanlam ilişkisi kurduğu, ortak göstergeler arasında yaratılan ortak bellekte dizge ve dizimsel bağlantı açısından yalınlık tercih edildiği ve tasarımların yapısalcılık temeline dayandığı ifade edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Göstergebilim, Geray Gençer, Kitap Kapağı, Roland Barthes

ABSTRACT

Semiotics is a branch of science in which indicators are analyzed and all factors are systematically interpreted. The theory of Roland Barthes, a follower of Ferdinand de Saussure's linguistic theory, has included many works from random items to high art works in the field of semiotics. With the theory of Barthes, methods of making sense, solving the functioning structure and indicator analysis emerged. The method focuses on revealing what is said directly and what is said indirectly. This method allows to reveal hidden narratives as well as the main theme, along with the processes of making sense and understanding. In this article, it is aimed to present a sample study by examining 10 book cover designs of Geray Gençer with semiotic analysis method. In the article, literature review to obtain theoretical information about the book covers designed by Geray Gençer, determined "The Sorrow of Loneliness, the Fall of Nations, The Man Who Sees Beyond Faces, Miss Ming's 10 Children Who Never Was, Summer Lies, The Sound of the Mountain, The Truths Are Broken, Confessions" , Bir, İstanbul 2099", one of the qualitative research methods, Barthes' semiotic analysis method was used to analyze the indicators in the cover design of the books. The aforementioned cover designs were analyzed by Barthes's analysis method consisting of "Signifier", "Signifier" and "Signified". In the analysis made with the method based on the theory of Roland Barthes, it is seen that Gençer displays a meticulous approach to ideas and facts in her designs by blending content and images. The objective selectivity between the expressive and the expressed was transferred to the designs, and included paradigms that connect with the content in the design fiction. It has been observed that Gençer, whose design practice is focused on exploring communication, makes a special effort to make sense of his designs, uses abstract concepts and frequently resorts to references and references. In the analysis, it can be stated that the signs in the cover design establish a connotation and denotation relationship, simplicity is preferred in terms of string and syntactic connection in the common memory created between the common signs, and the designs are based on structuralism.

Keywords: Semiotics, Geray Gençer, Book Cover, Roland Barthes

1. GİRİŞ

Göstergebilim TDK'ye göre iletişim amacıyla kullanılan her türlü gösterge dizgesinin yapısını, işleyişini inceleyen bilim, im bilimi, semiyoloji, semiyotik olarak tanımlanmıştır. Göstergebilim İngiliz Filozof John Locke tarafından isimlendirilmiştir. Locke, göstergeler öğretisi olarak nitelendirdiği semiyotiğin üç temel bilim branşından biri olması gerekliliğini öne sürmüştür. Semiyotik terimi Locke'den sonra birçok filozof tarafından eserlerinde ele alınmış dil dışı veya dilsel göstergelerin incelenmesi yönteminde takip edilmiştir. (Çeken ve Arslan, 2016) F. de Saussure, dilleri dilbilimini inceleme alanına almış, dil dışındaki göstergelerin işleyişini araştırarak bir bilim dalının kurulmasını öngörmüştür. Bu bilim dalını "sémiologie" terimi ile adlandırmıştır. Saussure'e göre: " Dil, kavramlar belirten bir göstergeler dizgesidir; bu özelliği ile de yazısıyla, sağır-dilsiz alfabesiyle, simgesel törenlerle, incelik belirten davranış biçimleriyle, askerlerin kullandıkları işaretlerle karşılaştırılabilir. Yalnız, dil bu dizgelerin en önemlisidir." (Saussure,1985) Etkileşimci anlam dizgesi çözümleyebilecek kuramın yaratıcısı Saussure'nin takipçisi olan Barthes'tir. Saussure'nin fikirleri Barthes'in anlayışını temelden etkilemiştir. Buna rağmen Barthes

göstergebilimin dil bilimin ötesinde alanlara da etki edebileceğini resim, müzik, sinema, fotoğraf, grafik gibi alanlarda da göstergebilimsel analizler yapılabileceğine işaret etmiştir. (Arpa, Çakı, 2018) Barthes gösterilenin nesne olarak ele alınmasını destekler, zihinsel veya imgeye bağlanarak ele alınmasını ise eleştirir. Göstergeyi kullananın anladığı şey gösterilendir. Böylece salt olarak fonksiyonel bir tasvire ulaşılır. Gösterilen, göstergenin birbiriyle bağlantılı iki parçasından biridir. Onu gösterenden ayıran gösterenin aracılık yapma özelliğidir. (Barthes,1979). Etkileşimci anlam dizgesinin çözümünün yapılabileceğini, sistemli kuramı ortaya koyan Roland Barthes'in teorisi merkeze anlamlandırmayı alır. Bu kuramın iki düzeyi bulunmaktadır; bunlardan biri düzanlam diğeri ise yananlamdır. Birinci düzey yani düzanlam; Sausure'nin kuramını takip eden ve onun üzerinde çalıştığı düzeydir. Bu noktada gösterge göstereni ve göstergeyi araştırır ve aralarındaki ilişki ile göstergenin harici hakikatteki anlatısıyla ilişkisini ortaya koyar. İkinci düzey ise yananlamdır; yananlam göstergenin insanlarla buluştuğunda onlar üzerinde yarattığı etkiyi ifade eder. (Fiske, 1990) Barthes'in görüntü çözümleme yöntemi ilkelerini dört bölümde ortaya koymuştur; bunlar dil-söz, gösteren-gösterilen, dizim-dizi ve düz anlam-yananlamdır. Düzanlam neye anlam yüklendiğini, yananlam bu anlamlandırmanın nasıl yapıldığıdır. (Küçükerdoğan, 2005) Gösterge, daha geniş bir tanımlama yapılacak olursa insanları, topluluk yaşamlarını, birbirleriyle anlaşmak için ortaya çıkarttıkları dilleri, jestleri, mimikleri, alfabeleri, işaretleri, mesleklere özgü bayrak veya flamaları, afişleri, moda unsurlarını, mimarlık düzenlemelerini, resim, müzik ses, görüntü veya yazılar vasıtasıyla gerçekleşen dizgelerin ortaya çıkarttığı anlamlandırılan birimleridir. (Rıfat, 2009). Barthes'in kuramı ışığında göstergebilim sadece dil göstergelerini incelemez. Temsil edilen anlam bir bütünlük ortaya koyan her şeyi incelemektir. Görüntü ve metnin ilk bakışta anlaşılan özelliklerinden haricen gizli veya üstü örtülü anlam içeriği de bulunmaktadır. Bu sebeple görünenden görünmeyene, görünenden görünmeyene, öznellikten nesnelliğe, somuttan soyuta, bilinenden bilinmeyene doğru bir akış vardır. (Karaman, 2017)

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu makalede Geray Gençer'in tasarladığı 10 adet kitap kapağının anlamlandırma ve söylem analizlerinde kullanılan Roland Barthes'ın göstergebilimsel yöntemi ile analiz edilmesi amaçlanmıştır. Yapılan çözümlemede düz anlam ve yan anlamlar ortaya çıkarılmaya çalışılarak söylenenin dışında söylenmeyene de ulaşma amacı güdülmüştür.

2. YÖNTEM

Araştırmanın örneklemini oluşturan "Geray Gençer'in kitap kapakları" ile ilgili veri elde etmek için literatür taraması, tasarımların göstergelerinin yananlam-düzanlam bağlamında değerlendirilebilmesi için Roland Barthes'ın göstergebilimsel çözümleme yöntemi kullanılmıştır.

Makalede Geray Gençer tarafından tasarlanan "Yalnızlık Kederi, Ulusların Düşüşü, Yüzlerin ötesini gören adam, Bayan Ming'in Hiç Olmayan 10 Çocuğu, Yaz Yalanları, Dağın Sesi, Gerçekler Kırıldı, İtiraflar, Bir, İstanbul 2099" adlı kitap kapakları Roland Barthes ile her şeyin gösterge dizgesi olarak anlamlandırılabileceği kuram olan göstergebilimsel analiz temelinde çözümlenmiştir. Barthes'in yöntemi gösterge dizgelerinin teamüllerini deşifre etme çabasından ileri gelmektedir. Makalede kitap kapaklarının çözümlemesi için göstergebilimsel yöntemin seçilme sebebi her türlü eseri veya günlük rastlantısal olguları okumaya dayanan bir kuram olmasıyla doğrudan ilintilidir.

3. BULGULAR

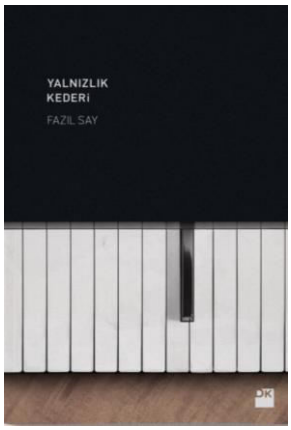
Roland Barthes'in kuramından hareketle Geray Gençer'in 10 adet kitap kapağı tasarımının düzanlam ve yananlam çözümlemelerine bu bölümde yer verilmiştir.

3.1. Geray Gençer Kitap Kapağı Tasarımlarının Göstergebilim Açısından İncelenmesi

Makalede Geray Gençer'in kitap kapağı tasarımları göstergebilimsel yöntemlerle yorumlanarak bulgular gösterge, gösteren ve gösterilen olarak aktarılmıştır.

3.1.1. "Yalnızlık Kederi" Kitap Kapağı Tasarımı

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Müzik Aleti	Piyano	Fazıl Say
Müzik Aleti	Klavye	Beyaz notalar, bemol ve diyez seslerini çıkartmaya siyah tuş.
Yazı	Yalnızlık Kederi	Kitap Adı
Yazı	Fazıl Say	Yazar Adı

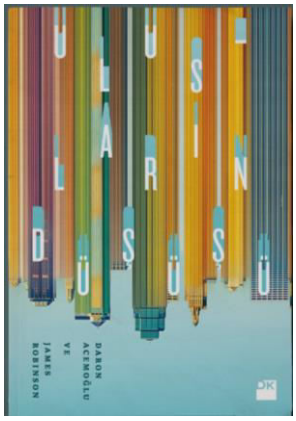

3.1.1.1. Kitap Kapağı Tasarımının Düzanlam/Yananlam Çözümlemesi

Tasarımın düz anlamı incelediğinde piyano tuşları, kitap ve yazar adı, yayınevi logosu göze çapmaktadır. Kitap kapağında kullanılan görsel tasarım Fazıl Say'ın piyano virtüözlüğü ile ilişkilendirilerek sanatçının sanatsal yönü ve kullandığı müzik aleti aktarılmıştır. Tasarımın yananlamı incelediğinde piyano klavyesinde bemol ve diyez seslerini çıkarmaya yarayan ve bir oktavda 5 tane bulunan siyah tuş tek başına gösterilerek bu yöntemle yalnızlığa vurgu yapılmıştır. Kitap kapağında genel olarak baskın renk siyah ve beyazdır. Tipografi incelendiğinde Sans-serif bir font kullanılmıştır.

3.1.2. "Ulusların Düşüşü" Kitap Kapağı Tasarımı

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Nesne	Bina	Gökdelen
Yazı	Ulusların Düşüşü	Kitap Adı
Yazı	Daron Acemoğlu ve James Robinson	Yazar Adı

3.1.2.1. Kitap Kapağı Tasarımının Düzanlam/Yananlam Çözümlemesi

Tasarımın düz anlamı incelediğinde kitabın kapak tasarımı için yukarıdan aşağı yönde düşen gökdelenler ve tipografiler tercih edilmiştir. Burada amaç ulusların şehirleri ve yapılarıyla insan belleğinde canlanıyor oluşudur. Kitap kapağı tasarımında kullanılan göstergelerin yan anlamlarını incelendiğinde dünyanın nereye evrildiği, ülkelerin zenginliği-fakirliği ve sosyolojik durumu düşme hissiyle yorumlanmıştır. Gökdelenler aynı zamanda günümüz uluslarını, büyük kentleri, teknolojiyi ve toplumsal dinamikleri simgelemektedir. Ters gökdelenler güncel tasarım anlayışına uygun olarak tasarlanmıştır. Tasarımda kullanılan renkler mavi, yeşil, sarı, turuncu, beyaz ve mordur. Tipografi incelendiğinde Sans-serif bir font kullanılmıştır.

3.1.3. "Yüzlerin Ötesini Gören Adam" Kitap Kapağı Tasarımı

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İnsan	Kafası kopuk insan	Canlı Bomba ve Hamlet
Yazı	Yüzlerin ötesini gören adam	Kitap Adı
Yazı	Eric Emannuel Schimit	Yazar Adı
Yazı	Çevirmen: Bahadırhan Bozkurt	Çevirmen

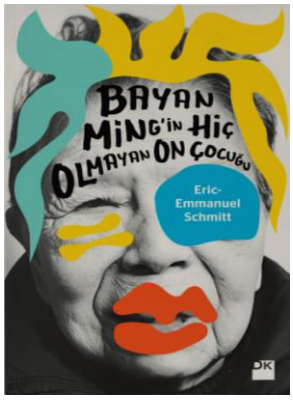

3.1.3.1. Kitap Kapağı tasarımının düzanlam/yananlam çözümlemesi

Kitap kapağı düzanlam olarak incelendiğinde kafası kopmuş, kopan kafasını kendi ellerinde tutan bir insan figürü göze çarpmaktadır. Kitap kapağı tasarımında kullanılan göstergelerin yan anlamlarını incelendiğinde kitabın içeriğinde aktarılan insanların kendi üstlerine bomba bağlayarak yaptıkları terör eylemlerinin görselleştirilmesi söz konusudur. İnsanların nasıl bir psikoloji ile kendi üzerlerine bomba bağlayıp kendilerini ve birçok insanı öldürdüklerini sorgulayan kitaba William Shakespeare'in Hamlet oyunundaki "Olmak ya da olmamak işte asıl mesele bu" bölümünden bir atıf yapılmıştır. Tasarımda serifsiz bir yazı fontu tercih edilerek yüzeyde hareketi sağlamak için yuvarlak hatlı tipografik düzenlemelere de yer verilmiştir. Tasarımda yalınlık tercih edilerek siyah, kırmızı, gri renkler kullanılmıştır.

3.1.4. "Bayan Ming'in Hiç Olmayan On Çocuğu" Kitap Kapağı Tasarımı

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İnsan	Yaşlı insan fotoğrafı	Bayan Ming
Şekil	Saçlar, ruj, kapatıcı	Yaşlı kadının hayal dünyasındaki çocukların fotoğraf üzerine yaptıkları karalamalar
Yazı	Eric Emannuel Schimit	Yazar Adı
Yazı	Bayan Ming'in Hiç Olmayan 10 Çocuğu	Kitap Adı

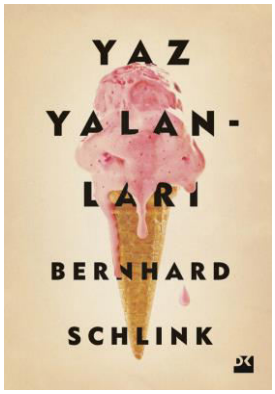

3.1.4.1. Kitap Kapağı tasarımının düzanlam/yananlam çözümlemesi

Kitap kapağı düzanlam olarak analiz edildiğinde görsel olarak kitabın başkarakteri Bayan Ming'in fotoğrafının kullanıldığı göze çarpmaktadır. Ruj, gözaltı kapatıcısı gibi vektörel şekillerle Ming'in çılgın tarafı yansıtılmıştır. Kapak tasarımının yananlamı incelediğinde tasarımda Çin'de tek çocuktan fazlasına izin verilmemesi sebebiyle çılgın sanrılar yaşayan Ming'in var olmayan çocuklarının karalamalarına yer verilmiştir. Kitapta anlatılan hikayede Ming'in gerçekte var olan tek kızı sanki başka kardeşleri varmış gibi annesinin sanrılarını destekleyici bir tavır sergilemektedir. Siyah beyaz üzerine yapılan çocukça karalamalar bu psikolojik problemi ifade etmektedir. Tasarımda yeşil, sarı, kırmızı ve mavi renk kullanımı tercih edilmiştir. Tipografi incelendiğinde Sans-serif bir font kullanılmıştır.

3.1.5. "Yaz Yalanları" Kitap Kapağı Tasarımı

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Nesne	Dondurma	Yaz ayı
Yazı	Yalan	Yalan
Yazı	Bernard Schlink	Yazar Adı
Yazı	Yaz Yalanları	Kitap Adı

3.1.5.1. Kitap Kapağı Tasarımının Düzanlam/Yananlam Çözümlemesi

"Yaz Yalanları" adlı kitabın düzanlamında "yaz" dondurma ile aktarılırken "yalan" tipografi ile betimlenmiştir. Bu yöntemle "Yaz Yalanları" adlı kitabın adına doğrudan atıf yapılmıştır. Yananlamda ise parası ancak o kadarına yettiği için mevsim sonunda tatile çıkabilen karaktere atıf yapılmıştır. Dondurmadaki erime bir yandan sona eren yazı ifade ederken diğer yandan hikayede ölmek üzere olan kanserli ihtiyara vurgu yapmaktadır. Tasarımda kullanılan renkler pembe, sarı, siyah ve kahverengi tonlardır. Tipografi incelendiğinde Sans-serif bir font kullanılmıştır.

3.1.6. "Dağın Sesi" Kitap Kapağı Tasarımı

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Şekil	Dağ	
Şekil	Dalga boyu	Seslerin dalga boyu için kullanılan şekil
Yazı	Yasunari Kavabata	Yazar Adı
Yazı	Dağın Sesi	Kitap Adı

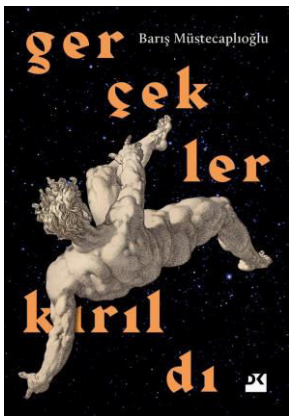

3.1.6.1. Kitap Kapağı Tasarımının Düzanlam/Yananlam Çözümlemesi

"Dağın Sesi" adlı kitabın tasarımındaki düzanlamda bir dağ ve sesi simgeleyen dalga boyu anlatısına yer verilmiştir. Kapak tasarımının yananlamı incelediğinde yazarın hem dingin hem de şiirsel diline vurgu yapılarak kitapta birçok kez tasvir edilen doğal güzellikler de betimlenmiştir.

3.1.7. "Gerçekler Kırıldı" Kitap Kapağı Tasarımı

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Gökyüzü	Yıldızlar	Evren
İnsan	Tanrı	Yunan Tanrıları
Yazı	Barış Müstecaplıoğlu	Yazar Adı
Yazı	Gerçekler Kırıldı	Kitap Adı

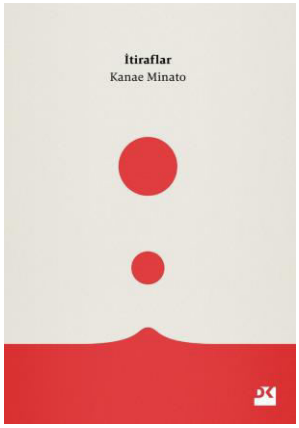

3.1.7.1. Kitap Kapağı Tasarımının Düzanlam/Yananlam Çözümlemesi

Kitap kapağı düzanlam olarak analiz edildiğinde uzay boşluğunda düşen bir insan figürü göze çarpmaktadır. Yunan mitolojisindeki bir tanrıyı temsil eden gravürdeki insan figürü tasarımda yukarıdan aşağıya doğru bir düşüş ile görselleştirilmiştir. Tasarımın yananlamı analiz edildiğinde Yunan tanrılarının günahlar işleyerek düşüşü aktarılmaktadır. İnsanlığın yanlış yollara girip kötülüğe doğru düşüşü Yunan mitolojisindeki tanrının düşüşüyle ilişkilendirilerek anlatılmaya çalışılmıştır. Burada oluşan distopya yunan mitolojisindeki tanrının günah işleyerek uzay boşluğundan düşüşü olarak yansıtılmıştır. Tasarımda siyah ve turuncu renkler kullanılmıştır.

3.1.8. "İtiraflar" Kitap Kapağı Tasarımı

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Şekil	Yuvarlak	Japon Bayrağı
Şekil	Yuvarlak	Japon Bayrağı
Şekil	Kırmızı çıkıntı	Dağ
Yazı	İtiraflar	Kitap Adı
Yazı	Kanae Minato	Yazar Adı

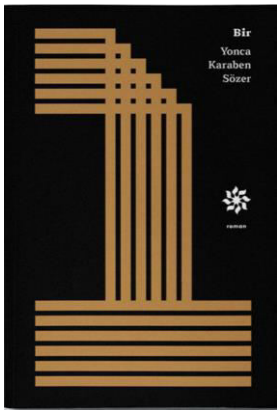

3.1.8.1. Kitap Kapağı Tasarımının Düzanlam/Yananlam Çözümlemesi

Kanae Minato'nun İtiraflar adlı kitabı için hazırlanan kapağın düzanlam çözümlemesinde dairesel formlar göze çarpmaktadır. Tasarım yananlam olarak analiz edildiğinde yazarın kimliği ile ilişki kurulduğu görülmektedir. Japon yazar için yalın bir bakış açısı ile Japon bayrağı kitap kapağına tasarımsal olarak yansıtılmıştır. Japon kültürünün masumiyetini ve saflığını temsil eden Japon bayrağının beyazı kapakta oldukça büyük bir alanda kullanılmıştır. Kinin ve kötülüğün bedelinin nasıl ödetildiğine dair bir içerik barındıran kitapta dağ arkasından doğan güneşle yeni bir başlangıca, aydınlanmaya işaret edilmiştir. Tasarımda baskın renk kırmızıdır.

3.1.9. "Bir" Kitap Kapağı Tasarımı

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Rakam	Bir	Her şeyin tek oluşu
Yazı	Bir	Kitap Adı
Yazı	Yonca Karaben Sözer	Yazar Adı

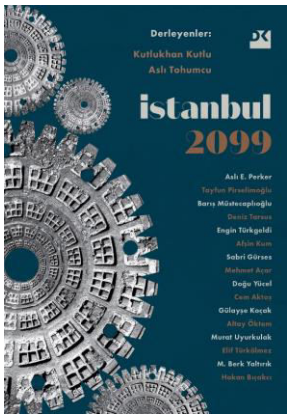

3.1.9.1. Kitap Kapağı Tasarımının Düzanlam/Yananlam Çözümlemesi

Yonca Karaben Sözer'in "Bir" adlı romanının kitap kapağı tasarımında düzanlam 1 rakamıdır. Desensel olarak yorumlanıp Rakamla "1" olarak farklı bir tipografik düzenleme ile tasarlanan kitap kapağında yananlam her şeyin kaynağının tek olmasıdır. Her varoluşun kaynağının bir tane olduğunu anlatan kitabın kapağı da içerikten işaretler barındırmaktadır. Tasarımda kullanılan renkler siyah, beyaz ve kahverenginin tonudur.

3.1.10. "İstanbul 2099" Kitap Kapağı Tasarımı

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
Nesne	Kanalizasyon Kapağı	Dişli, demir ve betona gömülmüş bir şehir.
Yazı	İstanbul 2099	Kitap Adı
Yazı	Derleyenler: Kutluhan Kutlu, Aslı Tohumcu	Derleyenler
Yazı	Aslı E. Perker, Tayfun Pirselimoğlu, Barış Müstecaplıoğlu, Deniz Tarsus, Engin Türkgeldi, Afşin Kum, Sabri Gürses, Mehmet Açar, Doğu Yücel, Cem Aktaş, Gülayşe Koçak, Altay Öktem, Murat Uyurkulak, Elif Türkölmez, M. Berk Yaltırık, Hakan Bıçakçı	Yazarlar

3.1.10.1. Kitap Kapağı Tasarımının Düzanlam/Yananlam Çözümlemesi

"İstanbul 2099" adlı kitabın kapağındaki göstergeler düzanlam olarak incelendiğinde rögar kapağı ve farklı renkte tipografik düzenlemeler göze çarpmaktadır. Kitap kapak tasarımda kanalizasyon üzerinde kullanılan demir rögar kapakları tasarımcı tarafından bir mekanik dişliye benzetilmiştir. 2099 yılında İstanbul'un nasıl bir yer olacağına dair içerik barındıran kitabın kapağındaki yananlam çözümlemesinde demir kapağın dişli formundan faydalanılmıştır. Dişliler sanayileşmeyi, sanayileşmenin sonucunda doğanın gördüğü zararı, rögar kapağında gri renk kullanımı ise betonlaşmayı ifade etmektedir.

4. SONUÇ

"Yalnızlık Kederi "adlı kitabın düzanlamında yazarın mesleğine vurgu yapılmıştır. Fazıl Say ülkenin önemli piyano virtüözlerinden olması sebebiyle adıyla özdeşleşen enstrümanına kapakta yer verilmiştir. Düzanlam yazarın sanatsal ilerleyişine doğrudan onun argümanıyla katkı vermiştir. Yananlam yine enstrümanla aktarılmıştır. Bemol ve diyez seslerin çıkartılmasına yarayan siyah tuştan normalde bir oktavda 5 tane bulunması gerekirken 1 tane kullanılmıştır. Bu durum kitaba ismini veren "yalnızlık" duygusuna çağrışım yapmaktadır. "Ulusların Düşüşü" adlı kitabın kapağındaki düzanlamda toplumları ve ulusları simgelemek için gökdelenler kullanılmıştır. Uluslar denilince akla onlarla özdeşleşen yapılar gelmektedir. Yananlamda ters gökdelenlerle ülkelerin zenginliği veya fakirliği, sosyolojik durumlarına vurgu vardır. Ters gökdelenlerle ulusların yok oluşu ve toplumsal işleyişin

bozuluşu aktarılmaktadır. "Yüzlerin Ötesini Gören Adam" adlı kitabın kapağında elinde kopmuş kafasını tutan bir insan görseline yer verilmiştir. Yananlamda ise içebakışsal bilinçliliğe vurgu vardır. Kitapta bir teröristin üzerine bomba bağlayarak kendini ve bir çok insanı öldürmesinin arkasındaki psikoloji sorgulanmaktadır. Kapakta William Shakespeare'in Hamlet oyunundaki meşhur sahneye bu nedenle atıf yapılmıştır. "Bayan Ming'in Hiç Olmayan 10 Çocuğu" adlı kitabın kapak tasarımda düzanlam siyah beyaz fotoğrafı çekilmiş yaşlı bir kadının çocukça çizgilerle boyanmış gibi görünen yüzüdür. Yananlamda gerçektekinden daha fazla çocuğu olduğu sanrısıyla boğuşan yaşlı kadına atıf yapılmıştır. Kapakta çocukların buldukları her kağıt üzerine yaptıkları karalamalara benzer bir yöntem uygulanmış ve olmayan çocuklar bu renklerle var edilmiştir. "Yaz Yalanları" kitabının kapağı genel itibariyle düzanlamdan hareketle tasarlanmıştır. Yaz ayı dondurma ile yalan ise tipografiyle aktarılmıştır. Yananlamında parası ancak o kadarına yettiği için mevsim sonunda tatile çıkabilen karaktere ve kanserli ihtiyara atıf vardır. "Dağın Sesi" adlı kitapta "Yaz Yalanları" gibi düzanlamdan hareketle tasarlanmıştır. Düzanlamda dağ ve ses için dalga boyu simgeleri beraber kullanılmıştır. Yananlamda dinginlik ve doğal güzellikler anlamlandırılmaya çalışılmıştır. "Gerçekler Kırıldı" adlı kitabın kapağında gravürden faydalanılmıştır. Düzanlamı uzay boşluğundan düşen insan figürüdür. Figür Yunan mitolojisindeki bir tanrıyı temsil etmektedir. Yananlamında tanrıların büyük günahlar işleyerek düşüşüne vurgu vardır. "İtiraflar adlı" kitap kapağının düzanlamında yazarın kimliğine ve kültürüne vurgu yapılmıştır. Bu nedenle kapakta Japon bayrağını oluşturan simgeler kullanılmıştır. Yananlamda Japon kültürünün ve bayrağının temsil ettiği saflık anlamlandırılmıştır. Dağ olarak anlamlandırılabilecek figürle ise Japon kültürünün önemli sembollerinden biri olan güneşe, aydınlanmaya ve yeni bir başlangıca dair işaretler bulunur. "Bir" adlı kitap kapağının düzanlamı kitabın adıyla ilişkilendirilmiştir. Kitap adı tipografik tasarımla kapağa yansıtılmıştır. Tasarımda yananlamda aktarılan her şeyin tek bir kaynaktan varoluşudur. "İstanbul 2099" adlı kitap kapağında şehrin her yanında kolaylıkla görülebilecek bir kanalizasyon kapağı görseli kullanılmıştır. Yananlamda demir kapak geleceği temsil etmesi için bir dişliye dönüştürülmüştür, dişlinin temsil ettiği şey sanayileşmedir. Tasarımda sanayileşmenin ve kullanılan renkler itibariyle betonlaşmanın doğaya olan zararı betimlenmiştir. Roland Barthes'in kuramına dayanan yöntemle yapılan çözümlemede Geray Gençer'in tasarladığı 10 adet kitap kapağı değerlendirilmiştir. Göstergebilimsel yöntemle yapılan çözümlemede soyut kavramlara, başka sanatlara göndermelere ve sıklıkla atıflara yer verildiği görülmüştür. İfade edenle ifade edilenler arasındaki nesnel seçicilik dikkat çekicidir. Geray Gençer'in 10 adet kitap kapağı tasarımı incelendiğinde doğrudan düzanlamla ilişki kurduğu tasarımların olduğundan söz edilebilir. Gençer, genel itibariyle yaptığı tasarımlarda içerikle bağ kuran paradigmalara yer vermiştir. Düzanlam ve yananlam ilişkisini kurduğu öğeler içinde ortak göstergeleri kullanarak ortak bir bellek yaratan kitap kapakları tasarlamıştır. Dizge ve dizimsel bağlantı bakımından yalın ve nitelikleri yüksek tasarımlar ortaya koyan Gençer, yaptığı tasarımlarla görsel bir iletişim ağı yaratmayı başarmıştır. Tasarımlar işleyiş gösterge dizgeleriyle analiz edildiğinde yapısalcılık temeline dayandığı ifade edilebilir. Yapılan tasarımlar kültürle, alışkanlıklarla, anlatıyla, çeşitli pratiklerle, olgularla ve aktivitelerle tekrar ortaya konulabilen eserlere dönüşmüştür.

KAYNAKÇA

Arpa, M. ve Çakı, C. (2018b). "İş Kazası Diye Bir Şey Yoktur": Kanada İş Güvenliği Reklamları Üzerine İnceleme. *Çalışma İlişkileri Dergisi, 9*(2), 75-87

Barthes, R. (1979). *Göstergebilim İlkeleri*, Çev. Berke Vardar-Mehmet Rifat, Ankara: Kültür Bakanlığı.

Çeken, B. ve Arslan A. A. (2016). İmgelerin Göstergebilimsel Çözümlenmesi "Film Afişi Örneği" *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi, 11*(2) :s 509

De Saussure, F. (1916). *Genel Dilbilim Dersleri*, Çev. Berke Vardar, Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.

Fiske, J. (1990). İletişim Çalışmalarına Giriş, Çev. Süleman İrvan, *Bilim ve Sanat*, 115-116.

Gençer, G. "Geray Gençer", Erişim 30.03.2022, http://www.gerayGençer.com

Karaman, E. (2017). Roland Barthes ve Charles Sanders Peirce'in Göstergebilimsel Yaklaşımlarının Karşılaştırılması, *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 27

Küçükerdoğan, R. (2005). *Reklam Söylemi*, İstanbul: Es Yayınları.

Rıfat, M. (2009). *Göstergebilim'in ABC'si*, İstanbul: Say Yayınları.

Türk Dil Kurumu, "*Türk Dil Kurumu Sözlükleri*", :Erişim: 30.03.2022, https://sozluk.gov.tr/

International
SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal
Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
e-ISSN: 2587-1587

Research Article

Subject Area
Cinema

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 99
PP: 2049-2058

Arrival
05 May 2022
Published
30 June 2022
Article ID Number
62792
Article Serial Number
19

Doi Number
http://dx.doi.org/10.29228/sssj.62792

How to Cite This Article
Ülgen, Ç. (2022). "Hayao Miyazaki'nin Sanatsal Gelişiminde Erken Dönem Yaşamının Etkisi" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:99; pp:2049-2058

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Hayao Miyazaki'nin Sanatsal Gelişiminde Erken Dönem Yaşamının Etkisi

The Effect Of Hayao Miyazakı's Early Life On His Artistic Development

Çağdaş ÜLGEN [1]

[1] Arş. Gör. Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Film Tasarımı ve Yönetmenliği Bölümü, İzmir, Türkiye

ÖZET

Hayao Miyazaki'nin çalışmalarındaki özgünlüğün ve bu özgünlüğe bağlı başarının anlaşılabilmesi için araştırmamız kapsamında, sanatçının erken döneminde içerisinde yer aldığı projeler, döneminde popüler olan ve kimi zaman Miyazaki'nin etkilendiğini beyan ettiği projeler ve son olarak ta sanatçının hayatı incelenmiştir. Hayao Miyazaki canlandırma tarihinde önemli mihenk taşlarından olan eserlerini Stüdyo Ghiblinin kurulmasından sonra birbiri ardına sıralamıştır. Çalışmamız kapsamında Ghibli Stüdyosunun kuruluşuna kadar geçen sürede Hayao Miyazaki'nin içerisinde yer aldığı ve Ghibli sonrası projelerini etkilediğine dair kanıtlar bulduğumuz üç önemli projesi, ikonografik ve ikonolojik çözümleme yöntemi ile analiz edilmiştir. Aynı zamanda bu eserler ve sanatçının hayatı ile ilişkili yazılar da karşılaştırmalı metinsel analiz ile incelenmiş ve çalışma kapsamında yer almıştır. Betimsel yöntem ile gerçekleştirilen araştırmada, çalıştığı projelerin yanı sıra Miyazaki'nin kendi beyanı ile etkilendiğini bildirdiği yapımlar ve Miyazaki'nin bu yapımlar ile ilişkisi incelenmiştir. Kişisel hayatının özellikle erken döneminde olan olayların Ghibli sonrasındaki yapıtlarına ne şekilde etki ettiğine dair yapılan araştırma ve gözlemler de çalışmanın bir diğer parçasıdır. Bu araştırma ile Canlandırma sanatının en büyük ustalarından olan Miyazaki üzerinden, usta bir sanatçının çalışmalarını oluşturması için gereken süreç irdelenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hayao, Miyazaki, Anime, Canlandırma, Japonya, Ghibli

ABSTRACT

In order to understand the originality of Hayao Miyazaki's works and the success due to this originality, our research examines the artist's early works and his life. Hayao Miyazaki produced his works, which are important milestones in the history of animation, one after another after the establishment of Studio Ghibli. Hayao Miyazaki's three important projects, in which we found evidence that he was involved and influenced his post-Ghibli projects, were analyzed using the iconographic and iconological analysis method. At the same time, these works and the writings related to the artist's life were also examined with comparative textual analysis and included in the scope of the study. In the research carried out with the descriptive method, besides the projects he worked on, the productions that Miyazaki reported that he was affected by his own statement and Miyazaki's relationship with these productions were examined. Another part of the study is the research and observations on how the events in the early period of his personal life affect his works after Ghibli. With this research, the process required for the formation of a master artist's work is examined through Miyazaki, one of the greatest masters of the art of animation.

Keywords: Hayao, Miyazaki, Anime, Animation, Japan, Ghibli

1. GİRİŞ

Dünyanın çeşitli ülkelerinde canlandırma (animasyon) sanatı üretimi farklı miktarlarda gerçekleşmektedir. Pek çok ülkede canlandırma eserleri üretilmekle birlikte ancak sayılı ülkede bu üretimler bir endüstriye dönüşebilmiştir. Canlandırma sanatının her ülkede endüstrileşmemesinin ana nedeni canlandırma sanatı üretiminde yüksek emeğe ihtiyaç duyulması ve bu emeği karşılayabilecek maddi birikime sahip ülkenin aynı zamanda plastik sanatlara uygun kültürel birikime de sahip olmasının gerekmesidir. Japonya, canlandırma sanatı söz konusu olduğunda önde gelen ülkeler arasında yer almaktadır. Bunun birincil nedeni Japonya'da üretilmekte ve tüketilmekte olan çizgi roman ve canlandırma eserlerinin sayıca dünyanın başka hiçbir ülkesinde benzeri görülmemiş miktarda yüksek olmasıdır. 2022 itibari ile birbirinden bağımsız anime serilerinin sayısı 13 bini geçmiştir ve bu sayı her geçen gün artmaktadır (anidb.net, AniDB Statistics). Bu yüksek üretim miktarı ve pazar payı belirli biçimsel yinelemeler ile de birleşerek japon canlandırma eserlerinin ve çizgi romanlarının kendine ait adı ile anılarak dünyanın geri kalanında üretilen eserlerden ayrılmalarına neden olmuştur. Japon çizgi romanları Japonyada ve tüm Dünyada *manga* olarak anılırken canlandırma eserleri de *anime* adı ile anılmaktadır. Japon canlandırma sineması yani diğer adı ile anime denildiğinde akla gelen ilk isim Hayao Miyazaki'dir.

Hayao Miyazaki, dünya çapında başarılı ve tanınmış bir canlandırma yönetmenidir. Kariyeri boyunca storyboard (görsel hikaye taslağı) ve arka plan çizerliği gibi görevler başta olmak üzere pek çok projede, farklı görevlerde çalışmıştır. Bir sanatçı olarak dünya çapında tanınırlığı gerçekleştirdiği uzun metraj canlandırma filmleri sayesinde olmuştur. Miyazaki, genç izleyici kitlesini hedef alan genellikle fantastik ve bilim kurgu temalı uzun metraj canlandırma eserleri üretmektedir. Miyazaki canlandırma sanatı dalında eşine az rastlanır bir şekilde, projede yönetmen olmasına karşın üretim sürecinin başta storyboard olmak üzere pek çok aşamasını bizzat kendisi

üretmektedir. Bu özelliği nedeni ile Miyazaki *Anime Auteurleri* olarak anılan dört yönetmenden biridir. Canlandırma filmleri Japonya'da üretilen pek çok canlandırma filmine kıyasla, ilgi çekici ve gerçekçi karakterlere, yüksek canlandırma kalitesine, etkileyici arka planlara sahiptir. Bu özellikleri ana akımın dışına çıkan hikaye anlatımcılığı ile birleşerek Miyazaki filmlerini pek çok anime örneğinden üstün bir noktaya taşımaktadır. Eserlerindeki bu özellikler sayesinde Miyazaki uluslararası bilinirlik ve başarı sağlamıştır. Kariyeri boyunca aralarında dünyanın en prestijli yarışmalarının da bulunduğu 78 ödül kazanmıştır (Hayao Miyazaki Awards, 2020). Kazandığı pek çok ödülün yanı sıra, 80 yaşına gelmişken halen aktif bir şekilde canlandırma eseri üretiyor olması, başarısının ne kadar hak edilmiş bir çabanın sonucu olduğunu göstermektedir.

Yakın zamana kadar en yüksek gişe hasılatına sahip olan Japon Canlandırma filmi *Ruhların Kaçışı* (İng.Spirited Away, Jpn.Sen to Chihiro no Kamikakushi, 2000) yönettiği ve üretiminin çeşitli aşamalarında yer aldığı projelerinden sadece biridir. Film sağladığı yüksek gişe başarısının yanında 2003 yılında da canlandırma dalında Oscar ödülünü kazanmıştır. Oscar tarihinde A.B.D. yapımı olmayıp canlandırma Oscar ödülünü kazanabilen tarihteki ilk ve tek canlandırma filmidir (wikipedia.org, Academy Award for Best Animated Feature). Burada fark edilmesi gereken bir başka nokta, 2000'li yıllarda 3B (üç boyutlu) sayısal canlandırmanın altın yıllarını yaşamakta olduğu, tüm Dünyada 3B sayısal canlandırma tekniğinin son derece popüler olduğudur. Yani 3B'nin etkileyici ve geleceği ifade ettiğine inanılan bir dönemde, el çizimi canlandırma tekniği modası geçmekte olan bir teknik olarak düşünülürken ve özellikle A.B.D.'de çizgi projeler büyük zorluklar yaşarken, 3B sayısal canlandırma ile gerçekleştirilmiş rakip A.B.D yapımlarına rağmen bu başarıyı gerçekleştirmiş olması Miyazaki'nin yapımının ne kadar büyük bir başarı elde etmiş olduğunu bizlere göstermektedir. Canlandırmanın doğum beşiği ve öncü ülkesi olma özelliğini halen çeşitli açılardan sürdüren A.B.D.'den bu dalda Oscar'ı almış olması, bir anlamda Miyazaki'nin başarısını Dünya çapında tasdik etmiştir. Kuşkusuz *Ruhların Kaçışı* Miyazaki'nin Dünyaca tanınmış tek eseri değildir. Pek çok başka ödüller kazanmış diğer eserleri de zaman zaman Oscar'a aday olmuştur. *Howl'un Yürüyen Şatosu* (İng. Howl's Moving Castle Jpn. Hauru no Ugoku Shiro, 2004) ve *Rüzgar Yükseliyor* (İng. The Wind Rises Jpn. Kaze tachinu, 2013) filmleri 78. ve 86. Oscar ödül törenlerinde en iyi canlandırma film dalında aday olmuştur. Bu ödüllerinin yanı sıra 2014 yılında da çalışmaları nedeni ile Oscar ödüllerinin verildiği Akademi tarafından Akademi Onur Ödülüne layık görülmüştür (Collection Highlights/Hayao Miyazaki, 2020). Miyazaki Oscar ödül törenindeki bu başarılarının ve nitelikli eserlerinin etkisiyle tüm Dünyada ünlenmiş, hem kendini hem Japon canlandırma sanatını tüm Dünya'ya başarı ile tanıtmıştır.

Miyazaki çalışmaları ile Dünyaya şekil veren sayılı sanatçıdan biri olarak kabul edilebilir. Yakın zamanda yapımı tamamlanan ve internet üzerinden paylaşılan 2019 yapımı *Hayao Miyazaki ile 10 Yıl* (İng. 10 years with Hayao Miyazaki, Yön. Kaku Arakawa) belgeseli ustanın son on yıl boyunca çalışma temposunu ve iş hayatına ilişkin özel detayları meraklılarına sunmuştur. Bu belgesel dışında *Düşlerin ve Çılgınlığın Krallığı* (İng. The Kingdom of Dreams and Madness, Mami Sunada, 2013) ve *Never-Ending Man: Hayao Miyazaki* (Kaku Arakawa, 2016) belgeselleri de çalışma ortamı, çalışma rutini ve etrafındaki diğer çalışanlar ile ilişkisini algılamamıza yardımcı olmuş diğer yapımlardır. Bu belge videolar, röportajlar ve hakkında yazılan yazılar ile birleşerek Miyazaki'nin yaşamı ve eserlerini daha derinlemesine araştırmamızı olanaklı hale getirmektedir.

Filmlerinde markası haline gelmiş karakteristik yapıların nasıl oluştuğunu anlamak için bu yapıların izleri; sanatçının erken dönem projelerinde, o yıllara ait dünyaca ünlü yapımlarda ve kişisel hayatında aranmıştır. Bu ilişkiler kimi zaman başka araştırmalardaki bulgulardan kimi zaman sanatçının kendi beyanından kimi zamanda yaptığımız göstergebilimsel incelemelerin sonucunda özgün çıkarımlar ile ilişkilendirilmiştir. Bu bağlantıların anlaşılması Hayao Miyazaki'nin bu filmleri oluşturma sürecini anlamamıza yardımcı olduğu kadar, herhangi bir bireyin de yaratıcı proje oluşturmasına yardımcı olacak bir yöntembilim oluşturmayı hedeflemektedir.

Hayao Miyazaki çalışmaları ve yaşamı ile bugüne kadar pek çok kitaba da başlı başına konu olmuştur. Araştırmalarımız sırasında doğrudan kendisi hakkında yazılmış 15 kitaba ulaşılmıştır. Ayrıca Japon canlandırma sanatı ile ilişkili yazılmış karşılaştığımız hemen her kitapta Miyazaki'nin çalışmaları ile ilişkili bir bölüme rastlanmaktadır. Miyazaki kendinden sonra gelen sanatçıları da etkileyen derin yapısı nedeni ile bugüne kadar pek çok araştırmaya konu olduğu gibi bundan sonra da konu olmaya devam edeceği ortadadır.

2. KARİYER ÖNCESİ HAYATI

Miyazaki 5 Ocak 1941 yılında, dört çocuğun en büyük ikincisi olarak Japonya, Tokyo'nun Bunkyo-ku bölgesine bağlı Akebono-cho mevkinde doğmuştur (Lenburg, 2011, s. 16). Miyazaki dört buçuk yaşındayken bulundukları şehir bombalanmış ve ailece göç etmek zorunda kalmışlardır. Birinci elden bombardıman sonucu yaşanan yıkıma şahit olması ve mağdur olan kişilerle ilgili yaşadığı deneyimler Miyazaki'yi derinden etkilemiştir (Napier, 2018, s. 27). Çocukluğunun İkinci Dünya Savaşı (1939-1945) ve takip eden yıllarda geçmiş olduğunu göz önünde bulundurursak, Miyazaki filmlerinde ele alınan savaş temasının nedenini anlamamız kolaylaşacaktır. Miyazaki,

savaş süreçlerinde ve sonrasında insanların birbirleriyle ve doğa ile olan ilişkisini neredeyse her filminde ele almıştır. Bu durum genellikle ana karakterlerin savaş karşıtı pasifist bireyler olarak tasarlanması ya da film boyunca işlenilen savaş ve şiddet eylemlerinin herkese zarar getirmesiyle anlatılmıştır. Gelecekte oluşturacağımız Miyazaki filmleri odaklı araştırma çalışmalarında, kariyerinin ilerleyen döneminde işlediği savaş temasının sinemasındaki yerini örnekler üzerinden geniş bir biçimde tekrar ele alarak detaylı bir şekilde inceleyeceğiz.

Hayao Miyazaki'nin annesi Dola Miyazaki ile ilişkisi, filmlerinde çeşitli biçimler ile yeniden inşa edilen, Miyazaki filmlerinin ne kadar kişisel noktalar ile desteklenmiş olduğunu gösteren ilginç bir başka noktadır. Dola Miyazaki uzun yıllar tüberküloz hastalığı ile mücadele etmiş, bu nedenle fiziksel olarak güçsüz kaldığı gibi sekiz yıl boyunca da hastanede yatılı tedavi görmek zorunda kalmıştır (1947-1955). Bu hastane sürecinin ardından evde yatılı olarak bakım görmüştür. Hastalığı dışında olağan dışı bir nitelik olarak kaynaklarda Dola Miyazaki'nin otoriter, güçlü ve disiplinli bir kişiliğe sahip olduğu belirtilmektedir (McCarthy, 1999, s. 26-27). Hastalığı nedeni ile yaşadığı zorluklar ve kişiliği oğlu Hayao Miyazaki'nin filmlerinde yer alan bazı kadın karakterlerde gözlemlenmektedir. Filmlerinde yer alan anne karakterleri yada özellikle kötülere liderlik eden ancak tam olarak ta kötü olmayan kadın karakterler, ana karaktere hem yer yer zorluk yaşatan hem de yardım edebilen yapıdadır. Bu durumların Hayao Miyazaki filmleri içerisindeki detaylı karşılıkları, daha önce savaş teması için de belirttiğimiz gibi ileride gerçekleştirilecek araştırma yazılarında inceleyeceğiz.

Hayao Miyazaki'nin kişisel hayatında yaşadığı olayları ve tanıdığı kişileri, çalışmalarına yansıtması ve çekinmeden izleyici ile paylaşabilmesi izleyiciye filmlerini samimi kılmaktadır. Hayao Miyazaki'nin bu samimiyeti nedeni ile filmlerinde sanatsal yan oluşarak onun yapıtlarını eşsiz kılmaktadır. Hayao Miyazaki'nin filmlerde samimiyete ne derece önem verdiği oğlunun ilk filmine yaptığı yorumla da ortaya çıkmaktadır. 10 yıl belgeselinde Oğlu Gora Miyazaki ile görece sorunlu bir film üretim sürecinin sonunda oğlu Gora Miyazaki'nin ilk filmini izledikten sonra "Dürüstçe (Samimiyetle?) yapılmış bir filmdi. Bu nedenle iyiydi." yorumunu yapmıştır. Konu ile ilgili yazılmış çeşitli yazılar da baba ile oğul arasındaki ilişkiyi ve bu ilişkinin filmlerdeki yansımalarını ayrıca ele almıştır (Gramuglia, 2020). 10 yıl belgeselinde, Hayao Miyazaki'nin başka bir filmi olan Ponyo'yu oluşturacak konsept çizimleri gerçekleştirirken, Hayao Miyazaki'nin kendi kendine yaptığı söylenmelerinde, filmde samimiyet konusuna verdiği önemi işaret eden ifadeler kullanmaktadır. Hayao Miyazaki bir yandan sahneleri tasarlarken bir yandan da oluşturduğu çizimlerin samimi olup olmadığını devamlı sorgulamaktadır. Kişisel hayatının yapmakta olduğu kurmaca filmlerin içine işlemesi ve bu sınır geçişi sırasında samimi olma çabası kurmaca yapıtlarında gerçeklik hissini oluşturan önemli yapı taşlarındandır.

Miyazaki'nin gerçekleştirdiği çalışmaların konuları da zaman zaman kişisel hayatı çerçevesinde şekillenmiştir. Bu neden ile çalışmalarındaki samimiyet, işlerinin çoğunun yer aldığı fantastik evrenleri izleyiciye inandırıcı kılmaktadır. Bu durumun ilginç bir başka örneği de Miyazaki filmlerinde sıkça yer alan uçan makineler ve uçaklardır. Miyazaki'nin bu uçak sevgisi çocukluk yıllarından gelmektedir. Çeşitli kaynakların da sıkça üzerinde durduğu üzere Miyazaki'nin Babası, Amcasının uçak fabrikasında çalışmıştır. Amcasının uçak şirketi olan Miyazaki Uçakçılığı babası yönetmiştir. Zero model avcı savaş uçakları için de yedek parça üreten bu şirkette Hayao Miyazaki çocukluğunda bolca zaman geçirmiştir (Lenburg, 2021, s. 12). Hayao Miyazaki'nin havacılık sevgisini ömür boyu taşıdığı, çalışmalarında bu temanın tekrar tekrar ele alınmasından anlaşılmaktadır.

Hayatında gerçekleşen önemli olaylar dışında Japon kültürünün de (pek çok başka anime eserinde olduğu gibi) Miyazaki filmlerinde önemli bir yeri vardır. İşlerinde yer alan pek çok yapı, aksesuar, giysi ve yemekler japon kültüründe yer alan öğelerden yola çıkılarak üretilmiştir. Bu noktada belki de pek çok Japon animesinden ayrılan bir nokta Miyazaki'nin filmlerinde güçlü ancak kibar bir şekilde izleyicilerine aktardığı Animalism inancına özgü yapılardır (Ogihara-Schuck, 2012, s. 152). Filmlerinde yaşadığı yerin kültür ve tarihinden beslenen öğeler sayesinde yönetmenin yapıtlarında zaten kişisel hikâyeleri ile oluşturmuş olduğu samimiyet hissi daha da artarak izleyiciye ulaşmaktadır.

Hayao Miyazaki 17 yaşına geldiğinde, Japon canlandırma tarihinin ilk uzun metraj renkli canlandırma filmi olan *Hakujaden* (İng. Panda and the Magic Serpent, Taiji Yabushit,a 1958) izledikten sonra canlandırma sanatında kariyer yapmaya karar vermiştir. *Hakujaden* canlandırma filmini izlemeden önce *gekika* adı ile adlandırılan yetişkinlere yönelik gerçekçi üslupta dramatik *Manga* (Japonya'da üretilen çizgi romanlara verilen ad) çizen Miyazaki bu yapıtı izlemesinin ardından aslında yapmak istediğinin gerçekçi çizimler oluşturmak olmadığını anlamıştır. Miyazaki bu filmi izlemesinin ardından kendine karşı samimi olarak, gerçekçi bir üslupla değil, eserde yer alan karakterlerin kişiliklerini yansıtacak ancak canlandırma sanatına uygun basit bir üslupla çalışmalar üretmek istediğine karar vermiştir (Galbraith, 2019, s. 120). Hayao Miyazaki'nin bu üslup tercihi daha sonradan üreteceği çizgi romanlardaki karakterlerin çizgi roman olarak gerçekleştirilmelerinin ardından aynı karakterlerin canlandırma yapımlarında da kullanmasını mümkün kılmıştır.

Hayao Miyazaki 1963 yılında canlandırma sektöründe ilk işine girmiştir. İlk işinde Toei Animasyon'da ara kare çizeri olarak çalışmaya başlamıştır. Ardından burada uç kare çizerliğine çıkmıştır. Önce Toei Animation da ardından Nippon Animation da birlikte çalıştığı Yasuo Ōtsuka'dan ve o günün karakter tasarım üslubundan etkilenmiştir. O yılların genel karakter tasarım üslubu olan geniş suratlar, kısa saç, görece basit bir şekilde ele alınmış vücut ve basitleştirilmiş giyim biçimlerini erken dönem işlerinden itibaren kariyeri boyunca kullanmıştır (Denison, 2018). Yıllar içerisinde anime karakter tasarım biçimlerinin Japonya'da çeşitlenmesi ancak Ghibli Stüdyosunun ve Miyazaki'nin görece istikrarlı bir şekilde üsluplarını değiştirmeden zamana direnmiş olmaları bu karakter tasarım üslubunun Miyazaki ve Ghibli Stüdyosu ile özdeşleştirilmesine neden olmuştur.

3. HAYAO MİYAZAKİ'NİN GHİBLİ ÖNCESİ KARİYERİ

Hakujaden (1968) filmi bir Çin masalından uyarlanmış ve Japon canlandırma tarihindeki pek çok ilke imza atmış önemli bir yapıttır. İlk Disney kalitesinde uzun metraj canlandırma olmasının yanı sıra, özellikle Japon gençlerine bu işin Japonya'da dünya standartlarında yapılabileceğini göstermesi açısından önemlidir. Hayao Miyazaki bu filmi izledikten sonra canlandırma sektöründe çalışma kararı almıştır. Miyazaki'nin yanı sıra Isao Takahata ve daha pek çok isim bu yapımdan etkilenerek canlandırma sektörüne girme kararı almıştır (Clements, 2019, s. 99). Sadece başarılı tek bir yapımın domino etkisi yaparak Japon canlandırma sektörünü ve dolayısıyla Dünya canlandırmasının geldiği noktayı etkilemiş olması üzerine düşünülebilecek ilginç bir noktadır.

Hakujaden filmi, küçük bir çocukken beyaz bir yılan ile kurduğu sevgi ilişkisinden toplumsal baskı yüzünden vazgeçmek zorunda kalan bir çocuğu ve bu çocuğu unutmayan beyaz yılanın çocuk gençlik çağına geldiğinde insan formuna girerek tekrar ona görünmesini, ardından aralarında doğan aşkın çeşitli zorlukları aşmasını anlatmaktadır. İzlerken Anadoluda ki *Şahmeran* efsanesini de kimi zaman aklımıza getiren film, karmaşık bir olaylar örgüsüne ve derin kişilik yapısında karakterlere sahiptir. Doğa, ruhlar dünyası ve insanların dünyası arasındaki ilişkinin hikâye yapısının temelini oluşturması, kötü karakter kabul edebileceğimiz Budist Rahibin aslında tam olarak kötü kalpli olmaması sadece iyi olduğuna inandığı şey için mücadele etmesi ve anlatının sonunda ana karakterlerimizin doğaya karşı mücadelelerinde Budist Rahibin onların yanında olması, Ghibli sonrası Miyazaki filmlerinde karşımıza çıkan temalar ile ortak özellikler göstermektedirler.

Hayao Miyazaki 1960 yılında Toei canlandırma stüdyosunda çalışarak canlandırma kariyerine başlamıştır. Toei Animation stüdyosu *Hakujaden* (1958) filminin de yapıldığı canlandırma stüdyosudur. Toei Animation stüdyosunda gerçekleştirdiği çalışmalar ile Miyazaki hem canlandırma sanatı üzerine bilgisini arttırmıştır hem de Isao Takahata ile tanışmıştır. Takahata, ilerleyen yıllarda Ghibli stüdyosunun kurulması ile canlandırma tarihinin en başarılı filmlerinden biri olarak kabul edilebilecek *Ateşböceklerinin Mezarı* (1988) filmini yönetecek olan, pek çok başarılı canlandırma projesine imza atmış bir başka önemli canlandırma yönetmenidir. Stüdyo Hayao Miyazaki'nin çalışmaya başladığı yıllarda *Watchdog Woof-Woof* (Jpn. Wan Wan Chushingura,1963) adlı uzun metraj filmi gerçekleştirmişlerdir. Bu uzun metrajın ardından yüksek bütçeye sahip sinema filmleri yerine stüdyo rotasını televizyon dizilerine çevirmiştir. 86 bölümlük *Wolf Boy Ken* (Jpn. Okami Shonen Ken) Toei canlandırma stüdyosunun ilk televizyon projesi olmuştur. Her iki projenin de yönetmenliğini Takahata gerçekleştirirken Miyazaki de projelerde Takahata'nın alt birimlerinde çalışmıştır (Lenburg, 2011, s. 11). Hayao Miyazaki'nin daha sonradan yıllar boyu arkadaşlığını sürdüreceği Isao Takahata ile tanışması ve temel canlandırma yöntemi Toei stüdyosunda ürettiği projeler ile öğrenmesi Toei canlandırma stüdyosunda edindiği önemli kazanımlardır.

Takahata, Toei de çalıştırdığı yıllarda gerçekleştirdiği projelerin *Gulliver's Space Travels* (Jpn. Gulliver no Uchuu Rkyokou, 1965), *Wind Ninja Boy Fujimaru* (Jpn. Shonen Ninja Kaze no Fujimaru, 1964-1965), *Hustle Punch* (1965-1966), *The Adventures of Hols; Prince of the Sun* (Taiyou no Oji Hols no Daiboken, 1968), diğer İng. adı ile The Little Norse Prince or Little Norse Prince Valiant.) ardından, Miyazaki ile birlikte şirketten ayrılarak bir başka canlandırma stüdyosu olan A Production'a katılmışlardır. A Production'da Miyazaki, pek çok televizyon serisinde başta sahne tasarımcılığı olmak üzere çeşitli rollerde görev almıştır. Isao Takahata'nın yönetmen, Hayao Miyazaki'nin sahne tasarımcısı olarak çalıştığı *Heidi: A Girl of the Alps* (Jpn. Arupusu no Shōjo Haiji, 1974) bu projeler içerisinde önemli bir yer tutmaktadır (Sharp, 2011, s. 228). Miyazaki'nin sonraki yıllarda gerçekleştireceği filmlerinin neredeyse tamamında başrolde kız çocuğu kullanmasına benzer şekilde, *Heidi* serisinde de başrolde bir kız çocuğu yer almaktadır. Başrolde dişi karakterlerin yer aldığı çok çeşitli canlandırma serileri var olmakla beraber, içerisinde çalıştığı bu dünyaca ünlü projenin de Miyazaki'nin dişi başrol oyuncusu tercihinde rol oynadığını varsaymak yanlış olmayacaktır. Japonya'da üretilen kadınlara yönelik projeler Miyazaki'nin de belgeselde belirttiği gibi genellikle romantik ilişkiler üzerine odaklanmış çalışmalardır. Ancak Miyazaki eserlerinde yer alan başrol karakterleri romantik yanları olmakla birlikte sorun çözmeye odaklı maceracı karakterlerdir. Bu açıdan Miyazaki'nin karakterleri klasik Japon canlandırmaların daki kız çocuklarından ziyade Heidi karakterinin kişilik yapısına daha yakın olduğu düşünülebilir. Heidi projesinde ve diğer projelerde uzun süre birlikte çalışan Miyazaki ve Takahata ikilisinin dostlukları hayat boyu devam etmiştir. Miyazaki önce Takahata'nın astı olarak,

sonra da eşiti olarak çalışmıştır. İleride yazacağımız çeşitli araştırmalarda aralarındaki iş ilişkisi ve bu ilişkinin projelerine ne şekilde yansıdığı daha detaylı ele alınacaktır. İkili Ghibli Stüdyosunun kurulması sonrası ilerleyen dönemde de eş zamanlı olarak ayrı projelerde (Komşum Totoro (İng. My Neighbour Totoro, 1988), Ateş Böceklerinin Mezarı (İng. Grave of the Fireflies, 1988) ve Ponyo (2008), Princess Kaguya (2013) yapım süreçlerinde olduğu gibi) aynı stüdyoda çalışmıştır.

Yazının başında da belirtildiği üzere Miyazaki'nin çizgi roman yapma tutkusu küçük yaşlarda başlamıştır, tüm hayatı boyunca sürmüş ve geç yaşında da devam etmiştir. Araştırmalarımız sırasında Hayao Miyazaki'nin ürettiği 14 ayrı manga örneğine ulaşılmıştır. (List of works by Hayao Miyazaki, 2019) Bu mangaların içerisinde Hayao Miyazaki'nin ilk uzun metraj canlandırma filmini oluşturan *Nasuca* ve kısa bir hikâye olarak başlayıp Ghibli stüdyosunun kült filmlerinden birine dönüşen *Porco Rosso* da bulunmaktadır. Miyazaki'nin geliştirdiği çizgi romanları uzun metraj çizgi filmlere uyarlaması Japonya'da eşine sıklıkla rastladığımız bir durumdur. Ünlü anime sitesi Anime Planet'ta mangadan uyarlanan anime olarak anime çizgi filmleri taradığımızda mangadan animeye uyarlanmış 11.517 esere ulaşmaktayız (Based on a Manga, 2020). Bu örneklerin içinde öne çıkan tanınmış yapıtlar incelendiğinde, Japonya'da pek çok başarılı çizgi roman projesinin genellikle televizyon serilerine, ardından başarılı serilerin de sinema filmlerine uyarlandığını görmekteyiz. Ghibli filmleri ve Miyazaki'nin eserlerine baktığımızda ise bu durum birkaç istisna ile sınırlıdır. İleriki çalışmalarımızda daha geniş bir şekilde açıklayacağımız üzere Hayao Miyazaki özellikle Ghibli Stüdyosunun kurulması sonrası hemen hemen her zaman projelerini doğrudan çizgi film olmaları için tasarlamaktadır. Gerçekleştirdiği mangaları da kendi medyumunda yani çizgi roman olarak tüketilmeleri amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Miyazaki canlandırma filmi projelerini oluştururken Disney Stüdyosu çizgi filmlerinin yapım yöntemine benzer bir süreç izlemektedir. Miyazaki'nin yapım yöntemini Disney'den ayıran belki de en önemli yan Disney Stüdyosunda Projenin hemen her anı bir ekip çalışması ile gerçekleştirilirken Miyazaki'nin bu süreçlerin tamamında etkin olarak yer almasıdır. Disney bünyesinde çalışan ve sayıları 50 yi bulan özel bir fikir bulma ekibi dünyanın farklı yerlerindeki otellerde yılda 20-30 kere buluşarak yeni fikirler bulmaya çalışmaktadır (Fernandez & Sabherwal, 2014, s. 201). Özellikle Projelerin tasarım ile ilişkili karakter tasarımı, layout tasarımı, storyboard gibi kısımlarını tek başına gerçekleştirmektedir. Miyazaki'nin uzun süre tek başına kalarak canlandırma filminin ana fikirsel ve görsel noktalarını oluşturduğu süreç daha öncede bahsettiğimiz 10 Yıl belgeselinde detaylı bir şekilde gözlemlenmektedir. Yapım öncesindeki bu süreci Miyazaki fiziksel ve psikolojik olarak yoğun ve yıpratıcı bir şekilde yaşamaktadır. Miyazaki'nin bu yalnız bir savaşçıyı andıran yapım öncesi süreci Disney stüdyolarında adeta bir ordu üstlenmektedir. Bu iki farklı yapının film jeneriklerinde yer alan yapım kadroları ve görevlerini incelemek bu durumu bir kez daha doğrulamaktadır. Ancak belki de tam bu nedenden dolayı Disney filmleri ister istemez ortalama bir duruma yaklaşırken, Miyazaki'nin eserleri son derece sanatçısına özgü ve tam da bu nedenle normalin dışında niteliklerde bir eser olarak oluşmaktadır.

Miyazaki ile 10 yıl belgeselinde ustanın üretim sürecini detaylı bir şekilde incelemek mümkündür. Bu belgeselde de görüldüğü üzere, çeşitli planları tasarlayarak filmin önemli sahneleri ile genel hatlarını oluşturduktan sonra Miyazaki, projenin yapımına zaman kaybetmeden başlamaktadır. Miyazaki, canlandırma sanatçılarının üretmeye başlamalarına olanak tanımak adına tüm projenin üçte birinin kamera açılarını içeren storyboardları çizdikten sonra tüm üretim ekibini bir araya toplayıp çalışmalara başlamaktadır. Proje bir yandan canlandırma sanatçıları tarafından oluşturulurken Miyazaki bir yandan da önemli sahneler arasındaki planları taslak çizimleri ile tamamlamaktadır. Tüm planları tek tek oluşturmasının yanı sıra önemli planların canlandırmalarını da zaman zaman bizzat kendi gerçekleştirmektedir.

Miyazaki'nin yapımlarını etkileyen eserleri araştırırsak karşımıza canlandırma tarihinin önemli eserlerinden bir diğeri olan *The King and the Mockingbird* (1953) çıkmaktadır. Bir Fransız canlandırma filmi olan *The King and the Mockingbird*, çeşitli kaynaklarda da belirtildiği üzere Miyazaki'yi eserlerinde kullandığı temalar bakımından etkilemiştir. (Denison, 2015, s. 122) Dev Makineler, geniş alanlara sahip devasa kaleler, çark ve dişlilerden oluşan mekanizma parçaları, dev robotlar gibi bileşenler Hayao Miyazaki'nin sinemasına girmiş bu film ile ortak paylaşılan öğelerdir.

Miyazaki'nin canlandırma sanatına yaklaşımını etkileyen bir diğer canlandırma filminin de Rus yapımı yönetmenliğini Lev Atamanov'un yaptığı canlandırma filmi *Snezhnaya koroleva* (İng. The Snow Queen, 1957) adlı film olduğu ve bu durumu Miyazaki'nin bizzat kendisi tarafından ifade edildiği çeşitli kaynaklarda belirtilmektedir (Greenberg, 2018, s. 32). Filmin ismini Türkçe'ye *Kar Kraliçesi* diye çevirebiliriz, filmin konusu da adında ipucu verildiği gibi sihirli güçlere sahip kötü yürekli kar kraliçesi ve onun hedefi haline gelen Kay'ı Gerda'nın kurtarma mücadelesini anlatmaktadır. Film, Kay ve Gerda adında bu iki arkadaşın Karlar Kraliçesi adındaki hükümdarın gücünden haberdar oldukları bir masal ile başlar. Henüz küçük bir oğlan çocuğu olan Kay kendine çok güvenerek Kar Kraliçesine meydan okur. Bu meydan okumayı işiten Kraliçe bir büyü yardımı ile Kay'ı kendine çeker ve

yanında kalmaya ikna eder. Filmin bundan sonraki kısmında Gerda başrol oyuncusudur ve küçük kız Kar Kraliçesi ve diğer faktörlerin karşısına çıkardığı zorlukların üstesinden gelerek arkadaşı Kay'ı sevgilerinin gücü ile kurtarır. Kuzey ülkelerinin kültürlerine ilişkin motifler ile dolu yapımı incelediğimizde, Ghibli sonrası dönemde yıllar sonra Miyazaki filmlerinde göreceğimiz irili ufaklı pek çok öğeyi içerisinde barındırdığını gözlemlemekteyiz. Ana karakterin cesur bir kız çocuğu olması, hiç vazgeçmeyen kararlı yapısı, yaşlı bilge kadınlardan yardım alması, tarafsız ve kötü karakterler ile dostluk kurması ve ardından macerasında bu karakterlerin ona yardım etmesi, kötü karakteri şiddet kullanmadan kararlılık ve sevgi ile yenmesi, kötü karakterlerin esir aldığı çocuğa kim olduğunu unutturarak onun üzerinde hâkimiyet kurmaya çalışması, cadılar, karakterlerin karmaşık karakter yapılarının günlük hayatlarına ilişkin sahneler ile izleyiciye aktarılması, kötü cadının hâlihazırda istediğini yapabilecek büyülü güçlere sahip olmasına karşın sözünde durup ana karakterin karşısında yenilgiyi kabullenmesi gibi bu film ile Miyazaki filmleri arasında dikkatimizi çeken çeşitli ortak hikaye anlatım noktaları bulunmaktadır.

Kişisel hayat hikâyesi ve izlediği filmlerin yanı sıra Miyazaki' nin Ghibli öncesi çalıştığı çeşitli projeler de usta sanatçının ileriki yıllarda üreteceği işlere içeriksel ve biçimsel katkı sağlayan diğer önemli etkenlerdir.

3.1. Future Boy Conan (Jpn. Mirai Shōnen Konan, 1978)

Alexander Key'in romanı *The Incredible Tide*'dan uyarlanan ve Nippon Animasyon tarafından yapılan canlandırma (anime) tv serisidir. İki bölümünde ortak yönetmen olarak Isao Takahata'nın, 16 bölümünde de ortak yönetmen olarak Keiji Hayakawa'nın, Hayao Miyazaki'ye eşlik ettiği toplamda 26 bölümden oluşmaktadır. Tüm bölümlerin yönetmenliğini veya ortak yönetmenliğini yapmış olmanın yanı sıra Miyazaki karakter tasarımı storyboard ve arka plan gibi projenin pek çok alanında emek vermiştir (Future Boy Conan). Hayao Miyazaki'nin tüm eserleri göz önünde bulundurulduğunda, Future Boy Conan'ın (Türkçeye Geleceğin Çocuğu Conan olarak çevrilebilir) yıllar içerisinde tekrar tekrar karşımıza çıkacak Hayao Miyazaki eserlerinin ortak temalarına sahip ilk proje olduğunu belirtebiliriz.

Post apokaliptik, savaş sonrası dünyada, kaynakların sınırlı olduğu bir gelecekte geçen seri, içerisinde yer alan devasa hacimli mekanlar, robotlar, yüzen ve uçan araçlar, makineler, savaş hırsının felaketten sonra bile insanlarca sürdürülmesi, doğanın yok olması, güçlü kadın figürü, kovalamaca sahnelerine geniş olarak yer verilmesi, karakterlerin insani yanlarının seyirciye aktarımı gibi pek çok miyazaki sinemasına ait özellik bu seride bulunmaktadır. Miyazaki filmlerindeki klasik şablona uyması için belki de tek eksik diyebileceğimiz ana karakterin Conan adında bir erkek çocuğu olmasıdır. Yolculuğunun amacı da sevdiği kızı kurtarmaktadır.

Ana karakterin sevdiği kız olan Lana'nın öykünün ilerleyişinde rolü olmasına karşın genellikle edilgen rolde olması, hatta kimi anlarda neredeyse ana karaktere ayak bağı olacak kadar zayıf aktarılması, Miyazaki filmlerinde görmeye alışık olduğumuz güçlü kız çocukları anlatısı ile çelişmektedir. Bu durumu bir kenara bırakırsak anlatım açısından tüm kariyerinde kullanacağı anlatı noktalarını adeta haber veren bir çalışmadır seri. Belki de Lana karakterinin insanı kimi zaman çileden çıkaracak kadar ana karaktere ayak bağı olması (kimi sahnelerde Conan daha hızlı koşabilmek için yanında koşmaya çalışan Lana karakterini kucağına alıp taşımaktadır) Miyazakiyi güçlü kadın karakterler oluşturma konusunda motive eden etmenlerden biri olabilir.

Biçimsel anlamda da karakter tasarımları Miyazaki filmleri boyunca göreceğimiz yapılar ile oluşturulmuştur. Detaylı bir biçimde gerçekleştirilmiş arka planlar, karakterlerin stilizasyonlarını oluşturan göz ağız burun şekillleri, yüksek seviyede canlandırma yapılmasına olanak tanıyan sade kıyafet tasarımları ile oluşturulmuştur. Biçimsel tasarım öğelerinin yanı sıra bu projenin ilgi çekici bir başka yanı da televizyon serisi olmasına karşın, Ghibli sonrası Miyazaki filmlerinde karşılaştığımız yüksek kare sayısına sahip akıcı karakter hareketlerin bu projede yer almasıdır. Oldukça yüksek canlandırma kalitesine sahip seri bu niteliği ile de bir televizyon serisinden öte bir noktada kendini konumlandırmaktadır.

Bu çalışması Miyazaki'nin etkilendiğini belirttiği *The King and the Mockingbird* filmine ait yapıları içermektedir. Özellikle Conan ve arkadaşlarının *Industria* şehrinden kaçtıkları bölümler şehrin dev bir kaleyi andıran yapısı, labirente benzer sahneler arasında karakterlerin kimi zaman gizli kapılardan geçerek kaçmaya çalışmaları, arka planda yoğun olarak kullanılan mavi ve tonları, *The King and the Mockingbird* filmindeki kaleyi bu görsel ve işlevsel özellikleri ile çağrıştırmaktadır. *Future Boy Conan (1978)* serisinin biçimsel ve içeriksel özelliklerinin incelenmesi ile *The King and the Mockingbird* (1953) filminin Hayao Miyazaki üzerindeki etkisi daha iyi anlaşılmaktadır.

3.2. Kagliostro'nun Şatosu (İng. The Castle of Cagliostro, Jpn. Rupan Sansei: Kariosutoro no Shiro, 1979)

Kagliostro'nun Şatosu, Hayao Miyazaki'nin yönettiği ilk uzun metraj yapımdır. Japon manga serisi Lupin III'den uzun metraj canlandırma yapımına uyarlanmıştır. Başarılı olan proje ile Hayao Miyazaki canlandırma sektörünün

ilgisini çekmeyi başarmıştır (Beck, 2005, s. 49). Bu uzun metraj ile sağladığı başarı Miyazaki'nin uzun metraj yönetmeni olarak yeni projelere yönelmesinin önünü açmıştır.

Film; Ünlü kurmaca hırsız Lupin'in sözde torunu olan Lupin III ve arkadaşlarının kötü kontun kalesinden prensesi kurtarmasını ve bu sırada büyük bir hazineye giden yolu keşfetmelerini anlatmaktadır. Miyazaki filmlerinde sonradan da göreceğimiz dev makineler, uçan araçlar, arabalı kovalama sahnesi ve kaleler gibi temalar ilk kez bu yapıtta karşımıza çıkmaktadır. *The King and the Mockingbird* filminden bildiğimiz uzak kaçışlı derin bir perspektif hissine sahip sahneler, filmde öne çıkan bir diğer öğedir.

Belirli bir açıdan bakıldığında *The King and the Mockingbird* filmiyle *The Castle of Cagliostro* filminin çok sayıda ortak noktaları olduğu göze çarpmaktadır. Her iki filminde bir anlamda ana teması, kötü yönetici ile (bir filmde Kral diğerinde Kont) zorla bir araya getirilmeye çalışılan güzel kızın ana kahraman tarafından kaleden kurtarılmasıdır. Bu senaryo oluşurken kalenin içerisinde gizli kapılar yollar aracılığıyla gerçekleşen kovalamaca, kötü niyetli yöneticinin birinden kurtulmak istediği zaman zemini açarak o kişiyi aşağıya göndermesi, kalenin çevresinde ve içinden akan suyollarının ulaşım amaçlı kullanılması iki filmin de ortak noktalarından bazılarıdır.

Hakujaden filminden etkilenerek canlandırma sinemasına adım atması gibi *The King and the Mockingbird* filmini görmüş olması Hayao Miyazaki'nin sinemasını önemli ölçüde etkilediği özellikle bu yapım üzerinden gözlemlenmektedir. Başta *The Castle of Cagliostro* olmak üzere Miyazakinin filmlerinde tekrar eden temalar göz önüne alındığında şunu söylemek yanlış olmayacaktır; *The King and the Mockingbird* filmini görmüş olması Miyazaki'ye bir anlamda ana akım canlandırma filmleri dışında bir canlandırma sineması anlatımının mümkün olduğunu göstermiştir.

Miyazaki'nin haklı ününe kavuşmasının ardından eski çalışmaları Dvd olarak A.B.D. piyasasına sürülmüştür. Dvd kapağının üst kısmında Miyazaki'ye oskar da kazandıran filmine ithafen, *Ruhların Kaçışı (2001)* filminin yönetmeni Hayao Miyazaki filmi yazmaktadır. Alt kısımda ise Steven Spielberg'den filmi öven bir alıntı yapılmıştır. Bu durum büyük ihtimal ile Miyazaki'ye görece yabancı olan Amerikan izleyicisine, filmin niteliğini aktarma çabasından kaynaklanmaktadır.

3.3. Nausicaa Mangası'na Neden Olan Olaylar

Miyazaki 1980-1982 yılları arasında başladığı veya başlamak istediği farklı projelerden telif anlaşmalarının yapılamaması nedeni ile çekilmek zorunda kalmıştır. İlk olarak Richard Corben'in Rowlf adlı çizgi romanını çizgi filme uyarlamak için 1980 yılının Kasım ayında TMS yapımdan Yutaka Fujioka ile görüşmüştür. Aşağı yukarı aynı zamanlarda Animage dergisi ile de görüşüp yayınlamakta oldukları çizgi roman serisinin (Jpn. Sengoku ma-jō) uzun metraj uyarlaması için de eskizler ve çizimler sunmuştur Miyazaki. Ancak her iki projenin uyarlama talebinden de olumsuz geri dönüş almıştır. Yapım haklarını alamadığı için bu projelerin uyarlamalarını gerçekleştirememiştir. Belki de telif alamadıkları antropomorfik köpek ana karaktere sahip Rowlf'ün etkisiyle, İtalyan-Japon ortak yapımı bir proje olarak Sharlock Holmes'ün köpek antropomorfik karakterlerden oluşmuş uyarlamasını yapmaya karar vermişlerdir. Arthur Conan Doyle 1930'da ölmüştü yani projenin yapımının kararlaştırıldığı 1980 yılında ölümünün üzerinden 50 yıl geçmiştir ve Japonya yasalarına göre telifi boşa düşmüş herkesin kullanımına açık hale gelmiştir. Ancak bu durum eserin mirasçılarının olmadığı durumlarda geçerli olmaktaydı ve Arthur Conan Doyle'un eserlerinin telifi bir vakıf aracılığı ile korunmaktaydı. 1981 yılına gelindiğinde altı bölüm Miyazaki'nin yönetmenliği ile gerçekleştirilmiştir, ancak proje telif sorunları nedeni ile altıncı bölümden sonra askıya alınmıştır. Telif anlaşmazlıklarının giderilmesinin ardından proje başka yönetmenlerin kontrolünde sürdürülmüştür (Steiff, 2011, s. 313). Tüm bu projelerin karşılaştığı telif sorunları Miyazaki'nin kariyer ilerleyişinde duraklamalara neden olmuş gibi görünse de ardından gelen tam bağımsız projeler için yönlendirici bir unsura dönüşmüştür.

Belkide bu telif sorunlarının bir sonucu olarak yapımcısı Tokuma Shoten 1983 yılında, Animage dergisinde yayınlanmakta olan Miyazaki'nin bağımsız mangasını uzun metraj canlandırma projesi olarak üretmesini önermiştir. Detaylı çizimler ile gerçekleştirilmiş çizgi roman canlandırma sanatına uygun hale getirilmiştir. Topcraft canlandırma stüdyosunun kiralanması ile proje üretime geçmiştir. Projenin canlandırma eserine uyarlanması yaklaşık olarak bir yıl sürmüştür (Woods, 2010, s. 176). Çizgi romanın aralıklı bir şekilde geniş bir periyotta yayınlanması ile tamamlanması 20 yıla yakın sürmüştür. Nausicaa çizgi romanının yapımı ve yayını henüz sürerken uzun metraj canlandırma filminin yapımı 1984'te tamamlanmıştır. Miyazaki 1982'de başladığı Nausicaä çizgi romanını ise 1994'de tamamlayabilmiştir (Cavallaro, 2015, s. 32-40). Farklı kaynaklar kitabın hazırlık aşaması ve nihai baskısının gecikmesini de göz önünde bulundurarak kitabın yapımını 1979-1996 yılları arasında da göstermektedirler. Bu durum Miyazaki'nin çizgi roman serisi üretme sürecini uzun metraj canlandırma filmleri ile bölmesi kadar, projenin yapımını sürdürmek istemesinden de kaynaklanmamaktadır. Kitabı tamamlamasının ardından "Nausicaa'yı sonlandırmam herşeyin bittiği ya da çözümlendiği anlamına

gelmemektedir... Ben hikayeyi şu anda olduğumuz ile aynı noktada bitirdim, kavranılamaz bir dünyanın başladığı yerde." (Miyazaki, 2012) demiştir. Nausicaa bugün bile biçimsel ve içeriksel pek çok özelliği ile Miyazaki'nin dehasının en önemli eserlerinden olma özelliğini korumaktadır.

Siyah beyaz şekilde klasik manga geleneğine uygun olarak gerçekleştirilen Nausicaa, etkileyici arka planlara ve sürükleyici bir hikaye anlatımına sahiptir. Nausicaa Mangasına başladığı yıllarda Hayao Miyazaki, *Future Boy Conan* Tv serisini yeni tamamlamıştır. Nausicaa mangası ve yapımı sırasında gerçekleştirilen Nausicaa animesinde de ele alınan, yıkıcı bir dünya savaşı sonrası dünyanın insanlar için yaşanması zor bir yer haline dönüşmesi, eski dünyadan kalmış gelişmiş teknoloji ve silahlar, hatta iki yapıtta da yer alan *Future Boy Conan* için *Monsley ve Nausicaa için Kushana* gibi kimi karakterlerin kişilik, hikayedeki rol ve biçimsel tasarımlarının neredeyse aynı oluşu, Miyazaki'nin daha erken döneminde görev aldığı projeleri ile kendi özgün projeleri arasında aktarım kullandığını bizlere göstermektedir. Bu tip projeler arası aktarımlar tüm kariyeri boyunca devam ederek yeterli sayıda tekrar edildiğinde, zamanla Hayao Miyazaki'nin anlatım yapısının ana hatlarını ve Miyazaki filmlerine özgü temaları oluşturmuştur.

3.4. Rüzgarlı Vadi (Nausicaa) Animesi (İng. Nausicaä of the Valley of the Wind, Jpn. Kaze no Tani no Naushika, 1984)

Nausicaa aslen manga olarak çıktığı Animage dergisinde büyük başarı kazanmıştır (Şekil 3) . Üst üste defalarca derginin okurları Nausicaa'yı en iyi çalışma olarak seçmişlerdir (Berndt, Nagaike, Ogi, 2019, s. 375). Yakaladığı bu büyük başarının ardından, Animage dergisi yöneticileri manganın animeye uyarlanması için Miyazaki'yi cesaretlendirmişlerdir. Animeye uyarlanması için Toei canlandırma stüdyosundan ayrılanlar tarafından kurulan, Topcraft adlı ufak bir stüdyo ile çalışılmıştır (Drazen, 2003, s. 259). Rüzgarlı Vadi, Nausicaa mangasının animeye uyarlanmış halidir. Anime mangaya sadık kalınarak gerçekleştirilmiştir.

Rüzgarlı Vadi, her ne kadar Ghibli canlandırma stüdyosu kurulmadan önce gerçekleştirilmiş bir eser olasa da, Ghibli kurulduktan sonra üretilen eserler ile birlikte paket halinde de izleyicilere sunulmuştur. Bu niteliği nedeni ile kimi kaynaklar Ghibli filmleri içerisinde bu eseri de saymaktadırlar (Wikipedia contributors, 2017). Filmin pek çok kült fantastik yapıttan esinlenmiş olduğu çeşitli kaynaklarca belirtilmektedir. Burada bu iddiaların yersiz olduğunu düşündüklerimize yer vermezken haklılık payı olduğuna inandığımız çeşitli eserleri de nedenleri ile belirtmeyi uygun bulmaktayız. Bunlardan belki de ilk akla gelen ve çöl dünyası, dev böcekler gibi benzer temaları içeren Frank Herbert'in yazdığı *Dune* roman serisidir. Bir diğer önemli ilham noktası da pek çok Miyazaki filminde gözlemlediğimiz japon yaşam biçimi, adet, inanış ve folklorik hikayelerinden gelmektedir. Çeşitli kaynakların da işaret ettiği üzere özellikle *Böcekleri Seven Prenses* (Jpn. Mushi Mezuru Himegimi) masalı Nausicaa yapıtını besleyen özelliktedir. Hikayede toplumun güzellik algılarına uymak istemeyen soylu kız klasik güzellik algılarını kendinde uygulamaz kaşlarını almaz, dişlerini siyaha boyamaz. (siyah diş geleneksel japon anlayışında kadın için güzellik sembolüdür.) Diğer insanlar gibi kelebek ve çiçekleri güzel bulmak yerine böceklerin içindeki dönüşme ve dönüştürme yetilerinden kaynaklanan güzelliği görür. Onlara isim koyar onlar ile etkileşime geçer. Kızın toplum dogmalarına karşı güçlü duruşu, böcekler ile kurduğu iletişim bu yönleri ile bizlere Nausicaa eserindeki ana karakteri hatırlatmaktadır (Hemmann, 2013). Bu durum Miyazaki'nin kendi kültürüne ait motifleri ve söylenceleri ne kadar başarılı bir şekilde sentezleyerek çalışmalarının içerisine kattığına dair çok güzel bir örnektir.

Hayao Miyazaki'nin Nausicaa'sı ile ilgili dikkat çekici bir başka nokta, Métal Hurlant dergisinde 1975 yılında ortaya çıkan ünlü çizgi roman çizeri Jean Giraud A.K.A. Moebius tarafından çizilen *Arzak* çizgi romanı serisi ile nausicaa arasındaki ortak noktalardır. Nausicaa animesinin açılış sekansı kullandığı kamera açıları ile adeta Moebius'un bu eserinden çıkmış gibidir. İki karakterin de uçmak için kullandığı birimi kulanım şekli ve kullandıkları birimin görünüşü büyük miktarda birbirine benzemektedir. Bu biçimsel benzerliklerinin yanı sıra iki karakterin de uçmak için kullandıkları nesne beyazdır. Her ne kadar Arzak çizgi romanında canlı bir kuş Nausicaa da ise uçmak için ana karakterin kullandığı nesne planör olmasına karşın biçim, kullanım şekli, binici ile olan oran orantı ve renk nitelikleri ile iki eserde yer alan uçma araçları birbirlerine oldukça benzemektedir. Bu benzerlikler iki eserde benzer kamera açılarının kullanılması ile daha da artmıştır. İki eserin genel yapısı incelendiğinde hiç kuşkusuz birbirinden ayrışan noktaları benzerliklerinin çok daha üzerindedir. Bu anlamda Nausicaa için Arzac yapıtının bir benzerinden ziyade çeşitli noktalarda Arzac'tan etkilenmiş bir eser demek doğrudur. Birbirlerine olan hayranlık ve dostluklarını çeşitli röportajlarda bildirmiş olan Mobius ve Miyazaki için iki dost sanatçının birbirini etkilemesi olarak anlamak daha sağlıklıdır.

Nausicaa'yı, Miyazaki'nin sanatçı tavrını tam olarak ortaya koyduğu ilk yapıtı olarak ele almak doğru bir yaklaşımdır. Nausicaa Miyazaki'nin daha önce çalıştığı pek çok uyarlama projeden farklı olarak, Miyazaki'nin yıllar içerisinde filmlerinde tekrar edecek pek çok temasını içeren, özgün bir yapıttır. Miyazaki'nin Ghibli sonrası yönetmenliğini yaptığı pek çok filminde yer alan; doğanın korunması, şiddet ve savaş karşısında pasifizm, güçlü

genç kadın ana karakter, kötü karakterlerin mutlak kötü olmaması ve taraf değiştirebilmeleri gibi temalar bundan sonraki yapıtlarında da sıklıkla tekrar edecektir. Bu nedenler ile ve Ghibli Stüdyosunun bir anlamda başlamasına neden olan bu eser Miyazaki'nin temel çalışmalarından kabul edilmektedir. *Rüzgarlı Vadi* filmi büyük bir gişe hasılatı yakalamıştır. Bu sayede Miyazaki'nin ünlü bir yönetmen olmasının önü açılmıştır. Film yakaladığı gişe başarısı ile Japonya'nın en büyük ve ünlü canlandırma stüdyolarından olan, Stüdyo Ghibli'nin oluşması için gerekli maddi imkanları yaratmıştır.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Canlandırma sinemasının önemli isimlerinden Hayao Miyazaki'nin tam bağımsız ilk canlandırma filmi *Nausicaa'yı* gerçekleştirmesine kadar uzun bir süre geçmiştir. 1941 doğumlu sanatçı daha 19 yaşındayken 1960 yılında başladığı kariyerinde uzun yıllar televizyon ve sinema projelerinde çalışarak bilgi birikimini arttırmıştır. Bağımsız projesi *Nausicaa*'yı gerçekleştirmek için 1984'e kadar 24 yıllık bir süre boyunca farklı projelerde çalışmış, ilk tam bağımsız canlandırma projesini ancak 43 yaşında gerçekleştirmiştir. Kariyerinin erken döneminde yer aldığı projeler kendisine canlandırma sanatının yapım yöntemini öğrettiği kadar, proje tasarlama ve sinemasal anlatım dilini geliştirmesinde de yol gösterici olmuştur. Bu görece ileri yaşta başlayan bağımsız uzun metraj canlandırmalar üretebilme serüveni belki de ilerleyen yaşına rağmen bir türlü emekli olamamasının daha doğrusu defalarca emekli olup canlandırma üretimine geri dönmesinin bir nedeni olabilir.

Sanatçının erken dönem çalıştığı projeleri incelemek, etkilendiği canlandırma yapımlarını incelemek ve kişisel yaşamına ait önemli noktaların üzerine düşünmek yapıtlarını neden ve nasıl gerçekleştirdiğinin anlaşılmasına yardımcı olmuştur. Bu bilgiler ışığında düşündüğümüzde *Nausicaa* adeta 43 yıllık yaşamının ve o güne kadar çalıştığı projelerin bir birikimi olarak şekillenmiştir. Bu noktada filmleri karakter kişiliklerinin özgünlüğü ve değişkenliği, konu örgüsünün alışılmış çift zirve noktalı (Eng. climax) anlatıdan farklılığı, savaş karşıtlığı, doğa ve insan ilişkisini Japonya'nın inanışlarına özgün bir şekilde ele alışı gibi nitelikleri ile özgün ve yaratıcı olarak değerlendirdiğimiz sanatçının, bu özgünlüğü kendi hayatını ve projelerinden gelen estetik birikimi samimi bir şekilde yeniden ve yeniden bir araya getirerek tekrar üretmekle elde etmektedir. Zaman değişmekte ve dolayısıyla sanatçı da değişmektedir ve eserinde tekrar kendini yeniden inşa eden sanatçı da yeniliğini korumaktadır. Projelerinde çeşitli tematik benzerlikler olmasına rağmen kendini tekrar eden bir yapıdan ziyade yeniden inşa eden bir özellikte olması da sanatçının bu tutumunun bir sonucudur.

Hayao Miyazaki'nin çocukluk yaşamını, dünya görüşünü, inancını, yer aldığı projeler deki tecrübelerini birleştirerek anime eserlerini üretmesi, bu eserleri kendini ilan ettiği bir medyuma dönüştürmektedir. Kullandığı bu üretim yöntemi samimi ve özgün çalışmalar üretmek isteyen başta canlandırma alanında olmak üzere tüm sanat disiplinlerindeki sanatçılara yol göstermektedir. Kişi, teknik birikim ve kişisel yaşanmışlıkları ile projelerini kendi çevresinde inşa ettiği müddetçe özgün ve sağlam temelli çalışmalar üretebilmektedir. Miyazaki'nin erken döneminin ele alındığı, çalışmaları için bir giriş niteliğinde olan bu araştırma gelecekte gerçekleştirilecek Miyazaki incelemelerine de temel oluşturmuştur. Gelecek projelerde Miyazaki'nin olgunluk dönemi eserlerini ve bu eserlerin erken dönemi ile ilişkisini inceleyerek çalışmayı genişletmek, sanatçıyı daha iyi anlamak için uygun bir sonraki adım olacaktır.

KAYNAKÇA

Beck, J. (2005). The animated movie guide. Chicago Review Press.

Berndt, J. Nagaike, K. Ogi, F. (2019) Shōjo across media: exploring "girl" practices in contemporary Japan. Springer.

Cavallaro, D. (2015). The anime art of Hayao Miyazaki. McFarland.

Clements, J. (2019). Anime: a history. Bloomsbury Publishing.

Denison, R. (2015). Anime: a critical introduction. Bloomsbury Publishing.

Denison, R. (2018). Princess Mononoke: understanding Studio Ghibli's Monster Princess. Bloomsbury Publishing.

Drazen, P. (2003). Anime explosion!: The what? why? & wow! of Japanese animation. Stone Bridge Press.

Fernandez, I. B. & Sabherwal, R. (2014). Knowledge management: systems and processes. Routledge.

Galbraith, P. W. (2019). Otaku and the struggle for Imagination in Japan. Duke University Press.

Giraud, J (1975 / 2011). Arzach classique (HUMANO. SCIE. FIC) (French Edition)

Greenberg, R. (2018). Hayao Miyazaki: Exploring the early work of Japan's greatest animator. Bloomsbury Publishing.

Lenburg, J. (2011). Legends of animation Hayao Miyazaki. Bang Printing.

Lenburg, J. (2021). Legends of animation. Chelsea House.

McCarthy, H. (1999). Hayao Miyazaki: Master of Japanese animation. United States: Stone Bridge Press.

Miyazaki, H. (1982-1994 / 2012). Nausicaä of the Valley of the Wind box set. VIZ Media LLC.

Miyazaki, H. (1982-1994). Kaze no Tani no Naushika (İng. Nausicaä of the Valley of the Wind). Tokuma Shoten, Animage.

Miyazaki, H. (1984). Rüzgarlı Vadi (Jpn. Kaze no Tani no Naushika, İng. Nausicaä of the Valley of the Wind).

Napier, S. (2018). Miyazaki World: A life in art. Yale University Press.

Ogihara-Schuck, E. (2012). Miyazaki's animism abroad: The reception of Japanese religious themes by American and German audiences. McFarland.

Sharp, J. (2011). Historical dictionary of Japanese cinema. Scarecrow Press.

Steiff, J. (2011) Sherlock Holmes and philosophy: The footprints of a gigantic mind. Open Court.

Woods, T. J. (2010). Manga: An anthology of global and cultural perspectives. A&C Black.

Wikipedia contributors. (2017). Focus on: 100 most popular fantasy anime and manga, e-artnow sro. Nausicaä of the Valley of the Wind.

DİĞER KAYNAKLAR

Academy award for best animated feature. (28.09. 2020). Erişim adresi:

https://en.wikipedia.org/wiki/Academy_Award_for_Best_Animated_Feature

AniDB Statistics. Erişim adresi: Anidb.net

Based on a manga. (29.09.2020). Erişim adresi:

https://www.anime-planet.com/anime/tags/based-on-a-manga

Collection Highlights/Hayao Miyazaki. (09.12.2020). Erişim adresi:

https://www.oscars.org/collection-highlights/hayao-miyazaki

Future Boy Conan. (30.09.2020). Erişim adresi:

https://www.imdb.com/title/tt0077013/fullcredits/?ref_=tt_ov_st_sm

Gramuglia, A. (2020). Ponyo was Miyazaki's apology for being the worst dad. (29.09.2020) Erişim Adresi: https://www.cbr.com/ponyo-miyazaki-apology-for-being-worst-dad/

Hayao Miyazaki Awards. (29.09.2020). Erişim adresi: https://www.imdb.com/name/nm0594503/awards?ref_=nm_awd

Hemmann, K. (2013). The princess who loved insects. (23.11.2020). Erişim adresi: https://japanesetranslations.wordpress.com/author/japaneseliterature/

List of works by Hayao Miyazaki. (2019) (29.09.2020). Erişim adresi: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_works_by_Hayao_Miyazaki#Manga_works

Miyazaki, H. (1979 / 2006). Lupin the III: The Castle of Cagliostro (Special Edition). (07.12.2020). Erişim adresi:

https://www.amazon.com/Lupin-III-Castle-Cagliostro-Special/dp/B000FGG5NK

International
SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal
Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
e-ISSN: 2587-1587

Research Article

Subject Area
Sociology

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 99
PP: 2059-2064

Arrival
06 May 2022
Published
30 June 2022
Article ID Number
62814
Article Serial Number
20

Doi Number
http://dx.doi.org/10.29228/sssj.62814

How to Cite This Article
Yılmaz, E. (2022). "Demokrat Parti Dönemi (1950-1960) Kentleşme Sürecinde Öne Çıkan Özellikler" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:99; pp:2059-2064

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Demokrat Parti Dönemi (1950-1960) Kentleşme Sürecinde Öne Çıkan Özellikler

Democratic Party Period (1950-1960) Characteristics Of The Urbanization Process

Ensar YILMAZ [1]

[1] Doç. Dr. İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, İstanbul, Türkiye

ÖZET

1950'li yıllar, Türkiye'nin kentleşme süreci üzerinde derin izler bıraktığı ve etkilerinin günümüze değin devam ettiği bir dönem olmuştur. Demokrat Parti (DP) dönemi olarak da bilinen bu dönem, kırsal kesimden şehirlere doğru göç hareketlerinin başladığı ve en yüksek noktasına ulaştığı, ancak sonradan gerilediği bir dönemin başlangıcını teşkil etmektedir. Bu nedenle DP döneminin Türkiye'nin kentleşme serüveninde özel bir yeri ve ayrı bir önemi vardır. Zirai alanda 1950 ile 1960 yıllarını kapsayan dönemde, makineleşme ve modernizasyon süreciyle birlikte tarımsal üretim ortalama yüzde 80 oranında artış göstermiş, bu da Türkiye'nin ekonomik büyümesini ve ticaretin canlanmasını sağlamıştır. Söz konusu dönemde hayata geçirilen politikalar aracılığıyla, yeni karayollarının yapımıyla yerleşim birimlerinin birbirine bağlanması toplumsal hareketliliği hızlandırmış, kırlardan kentlere doğru yoğun bir göç hareketine neden olmuştur. Türkiye'de kentleşme sürecini büyük oranda belirleyen, kırsal alandaki yapısal dönüşümlerden ziyade, kentsel alanların çekim merkezi haline gelmesi olduğunu söylemek de mümkündür. Bu olgunun ortaya çıkmasında Demokrat Parti iktidarının bilhassa karayolları politikası etkili olmuştur. DP iktidarının yol politikası; köylerin pazara bağlanmasını ve ülkenin en ücra köşesindeki insanlarının kent ve kasabanın pazarına ulaşabilmesini sağlamış; farklı renklerden oluşan, içinde farklılıkları barındıran pazar sayesinde kırsal alandaki insanların da burada yer alabileceği duygusunu harekete geçirmiş, önce hayallerinin sonra umutlarının ve nihayet eylemlerinin dayanağı olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Demokrat Parti, Kent, Kentleşme

ABSTRACT

The 1950s was a period in which Turkey's urbanization process left deep traces with continuing effects until today. This period, which is also known as the Democratic Party (DP) Period, marks the beginning of a period in which migration movements from rural areas to cities began and reached their top point, declining afterward. Therefore, the DP period has a special place and importance in Turkey's urbanization adventure. Agricultural production increased by an average of 80 percent with the process of mechanization and modernization and led to the economic growth of Turkey and the revival of trade in the agricultural field between 1950 and 1960. The construction of new highways and the connection of settlements to each other through the policies implemented in this period accelerated social mobility causing an intense migration movement from the countryside to the cities. It is possible to argue that urban areas became centers of attraction rather than structural transformations in rural areas that largely determine the urbanization process in Turkey. Especially the "highways policy" of the Democratic Party Government was effective in the emergence of this phenomenon. The "highways policy" of the DP Government ensured that the villages were connected to the market and that the people in the most remote corner of the country could reach the market of the city and the town. This stimulated the feeling that people in rural areas could also take part here thanks to the market, which was made up of different colors, and it became the basis of first their dreams, then their hopes, and finally their actions.

Keywords: Democratic Party, Migration, City, Urbanization

1. GİRİŞ

Ekonomik, sosyal, kültürel ve demografik açıdan çok sayıda tanımı olan kentleşme olgusu, kavramsal olarak, en yalın haliyle, kentlerin ortaya çıkma, gelişme ve değişme süreçleriyle ifade edilir. Genel hatlarıyla ise; sanayileşme ve ekonomik gelişmeye paralel olarak kent sayısındaki artış ve büyümesiyle birlikte sosyal yapısında örgütlenme, işbölümü ve uzmanlaşma sonucunu getiren, insan davranış ve ilişkilerinde değişimlere neden olan bir nüfus birikimi olayıdır biçiminde tanımlanmaktadır (Niray, 2002:4).

Türkiye'deki kentleşme olgusu da, ülkenin sosyal, siyasi, iktisadi ve kültürel yapısını, değerlerini ve normlarını yeni bir forma sokarak değişime uğratmış, yeni bir sosyalleşme ve siyasallaşma sürecine yol açmıştır. Dolayısıyla kentleşme olgusu, sadece tarımsal alandaki dönüşümün ve sanayileşmenin bir sonucu değil, toplumsal değişim sürecinin de bir göstergesi olmasının yanı sıra, çağdaşlaşmanın da ölçütü olarak görülmüştür (Yılmaz ve Çitçi, 2011:253).

1950'li yıllar, Türkiye'nin kentleşme süreci üzerinde derin izler bıraktığı ve etkilerinin günümüze değin devam ettiği bir dönem olmuştur. Demokrat Parti (DP) dönemi olarak da bilinen bu dönem, kırsal kesimden şehirlere doğru göç hareketlerinin başladığı ve en yüksek noktasına ulaştığı, ancak sonradan gerilediği bir dönemin başlangıcını teşkil etmektedir (Batmaz ve Erdem, 2016: 204). Bu nedenle, DP döneminin Türkiye'nin kentleşme serüveninde özel bir yeri ve ayrı bir önemi vardır.

2. DP DÖNEMİNDE GÖÇ OLGUSUNUN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Türkiye'nin ekonomik yapısı, 4 Temmuz 1948 yılında ABD ile imzalanan Ekonomik İşbirliği Anlaşması'yla köklü bir değişim içine girmiş, ülkeye hibe edilen tarım alet ve makineleriyle yeni bir süreç başlamıştır. Öte yandan, ülkedeki çimento ve demir üretimi artışı, yeni karayollarının yapımı, traktör ve pulluğun çoğalması ve kırsal alanda yaşanan kan davaları gibi saikler, köylerden kente doğru yaşanan göçlerin nedenleri arasındadır (Balcı, 2018: 12).

Söz konusu dönemde, kırdan kente göç olgusu irdelenirken bilhassa tarım alanındaki yapısal ve ekonomik dönüşümler üzerinde durulmaktadır. Öyle ki dış yardımlar neticesinde tarım alanında traktörün devreye girmesiyle köylerdeki nüfusun yüzde 81'den yüzde 77'ye düştüğü görülmekte; bunun da nedeninin tarımda meydana gelen makineleşme süreci olduğu saptanmaktadır. Traktör sayısında hızlı bir artış yaşanmış; 1945 yılında ülke genelindeki 1156 olan traktör sayısı, 1950 yılına gelindiğinde 16.585'e yükselmiş, 1952 yılında ise bir anda 31.145'e fırlamıştır (akt. Yılmaz ve Çiftçi, 2011: 259). Bu da toprakta fiilen çalışan işgücünün, yerini makinelere bırakması anlamına geliyordu (akt. Yılmaz ve Çiftçi, 2011: 260).

Siyasi iktidarın tarım alanına dönük ekonomi politikaları, makineleşme, modernizasyon ve vergi indirimleri gibi bir dizi uygulamayı içerirken, köyden kente göç olgusunun temel dinamiğini oluşturmuş; (Batmaz ve Erdem, 2012: 208) ancak makineleşme süreciyle birlikte ortaya çıkan büyük işletmeler, geçimlik tarım yapan ortakçıları ve yarıcıları işsiz bırakmıştır (Özer, 2014: 77). Dolayısıyla kırsal kesimde baş göstermeye başlayan ve artışa geçen işsizliğe kamusal imkânlardan yoksunluk ve tarımsal üretkenlikte yetersizlik gibi sebepler de eklenince, yeni bir yaşamın hayaliyle gözler kentlere doğru çevrilmiştir (akt. Yıldırım, 2004:27).

Nihayetinde 1950'li yıllarda gitgide hız kazanan kırsal alandaki kopuş süreci, kentsel yerleşimlere doğru yoğun bir göçe dönüşmüştür. Bu nedenle Türkiye'deki 1950'den itibaren gerçekleşen kentlere yönelik göç hareketinin temelinde, hem sayısal anlamda, hem de nüfus yapısı itibariyle meydana gelen artış kır orijinlidir. Kentlerin göçler içindeki durumları ve coğrafi dağılışlarına verili göç hareketleri bağlamında bakıldığında; özgül yapısı, tarihi ve iktisadi birikimleri ve bölgesel konumlanışları açısından, irili ufaklı bütün kentlerin, kentleşme sürecine belli düzeylerde katkı sağladığını söylemek mümkündür (Işık,2005: 63).

Öyle ki, söz konusu dönem öncesi sadece başkentte yıllık % 6'lık bir nüfus artış hızı kaydedilirken, DP döneminde ülkenin bütün büyükşehirlerinde benzer bir nüfus artışı meydana gelmiştir. Ancak kentlerin "çekici" hale gelmesinde sadece 1950'li yıllardaki kırsal kesimde yaşanan gelişmeler değil, yine aynı yıllarda ülkemizin hızlı bir sanayileşme sürecine girmiş olması belirleyici olmuştur. Söz konusu dönemde büyükşehirlere yönelik gerçekleştirilen sanayi yatırımları, kırsal kesim insanının başta İstanbul ve Ankara olmak üzere, İzmir, Adana gibi belli başlı şehirlere göç etmesiyle sonuçlanmıştır (akt. Işık, 2005: 62).

O yıllarda göç hareketlerinin temelinde ekonomik sebeplerin bulunduğu; kırsal kesime nazaran belirgin bir üstünlük taşıdığı bilinmektedir. İşgücünün emek yoğunluklu olduğu kırsal alanda, yapılan işin ne kadar sermayeye tekabül ettiği tespit edilemezken, kentlerde ise periyodik olarak aylık ücret alma imkânı ve alternatif iş ve çeşitli istihdam olanaklarının olması çalışanlara maddi açıdan cazip gelmektedir (Öztürk ve Çalışkan, 2019: 679-680).

Kırsal kesimden kentlere doğru gerçekleşen göçlerin çok sayıda nedeni bulunsa da en önemli faktör yine de ekonomidir. Çünkü söz konusu süreçte yaşanan içgöç hareketleri bize, köylerdeki yurttaşların, gerileyen yaşam standartlarını yükseltebilmek için kırsal alandan uzaklaşarak kentleri tercih ettiğini göstermektedir (Orkut, 2017: 52). Demokrat Parti döneminde kentlere yönelik hizmetlerde ciddi bir artış meydana gelmiş, bu da kırsaldaki işgücü fazlasının kentlere akmasıyla sonuçlanmıştır. Sözgelimi 1950-1954 yılları arasında inşaat ve tarım sanayisi ile karayolu yapımına yönelik toplam yatırımlarda %256 oranında devasa bir artış olmuştur. Şehirlerde gelişme kaydeden inşaat ve sanayi sektöründe işgücü açığının ortaya çıkması da aynı şekilde buraları cazibe merkezine dönüştürmüştür. Ayrıca, kentleri çekim merkezi haline getiren diğer nedenler ise, kamu hizmetlerinin ve eğitim imkânlarının fazlalığıdır (akt. Batmaz ve Erdem, 2016: 208).

3. KENTLEŞME SÜRECİNDE ÖNE ÇIKAN ÖZELLİKLER

Yurt genelindeki değişimleri, iktisadi ve sosyal açıdan ortaya çıkan ciddi dönüşümleri, nüfus ve kaynak hareketlerini içeren kentleşme olgusu, başlı başına değişim anlamına gelir; bu biçimiyle de sosyal, iktisadi, siyasi ve idari işlevlere sahiptir (Adıyaman, 2008: 16).

Öncelikle toplumsal değişim ve yeniden biçimlenme sürecinin bir ifadesi olan kentleşmede nüfus, yeni bir örgütlenme ve sosyal ilişkiler aracılığıyla bambaşka bir topluluk yaratır. Alabildiğine geniş ve karmaşık bir karakter taşıyan kent yaşamı, kırsal kesimdeki toplumlardan tamamen farklı ve hatta taban tabana zıt özellikler barındırır (Adıyaman, 2008:16). Kentleşme sürecinin ikinci karakteristik özelliği, siyasi ve idari bir örgütlenme

sürecini kapsamasıdır. Hızlı kentleşmeye koşut olarak kentlerdeki büyümenin de hızlanmış olması, sorunları da çoğaltmış, bu da beraberinde yeni siyasi-idari örgütlenmeleri getirmiştir (Adıyaman, 2008: 16-17).

Kentleşme sürecinin üçüncü ayırt edici özelliği, demografik bir olay olmasıdır. Nüfus yapısındaki artışın iki temel nedeni bulunmaktadır: İlki, doğum ile ölüm arasındaki farktan kaynaklanan artış; ikincisi ise, göç hareketleridir. Kentleşme sürecinin dördüncü tipik özelliği de insanların davranış ve ilişkilenme biçimlerini değiştirmesi, kendine özgü bir yapı taşımasıdır. Bu sürecin beşinci karakteristiğini ise kırsal alandaki çözülmeden kaynaklı kente yönelik yoğunlaşma oluşturur, bu da kır ile kent arasındaki nüfus ve kaynak hareketlerine neden olur (Adıyaman, 2008: 17).

1950 yılından sonra Türkiye'nin önceki yıllara kıyasla çok hızlı bir kentleşme sürecine girmesindeki ana faktör, sosyal ve ekonomik yapıda meydana gelen değişmelerdir. Öyle ki 50'li yılların başlarında yüzde 75'inin kırsalda yaşadığı Türkiye nüfusunun kentlere akın etmesinde, tarımda yaşanan gelişmeler belirleyici olmuştur. Savaş öncesinde ülke ekonomisinin iç pazarla sınırlandırıldığı söz konusu dönemde, tarımın makineleşmesine paralel olarak dışa açılma politikası devreye sokulmuştur. Tarımsal alanda hızlı bir modernizasyonun yanı sıra, öte yandan da demiryolu merkezli bir ulaşım perspektifinden karayolu merkezli bir perspektife adım atılmıştır (akt. Işık,2005:62).

DP'ye göre, Türkiye'nin ekonomik gelişimini sekteye uğratan nedenlerin başında ulaştırmanın yetersizliği ve pahalılığı gelmekteydi. Bu sebeple kentleşme sürecinde köy, kasaba ve bucak yollarını süratle yaparak anayollara bağlamayı hedeflemiştir. DP'nin bu noktadaki tutumunun, kırsal alan ile kentler arasındaki ulaşıma dönük olması nedeniyle doğrudan kentleşme politikasına hizmet ettiğini söyleyebiliriz (Kayan, 2017: 167).

Dolayısıyla Türkiye tarihinin ilk yoğun ve hızlı kentleşme süreci 1950-1960 yılları arasında yaşanmıştır. Örneğin, 1950 yılında 5 milyon 244 bin olan kentli nüfusun 10 yıl gibi bir sürede yüzde 69 oranında artarak 1960 yılında 8 milyon 860 bin kişiye ulaştığı görülürken, toplam nüfus içindeki payı da yüzde 25,1'den yüzde 31,9'a çıkmıştır. Kent nüfusundaki artış hızının en yüksek düzeye ulaştığı yıllar ise 1950'lerin ilk yarısıdır; bu oran 1945-1955 yılları arasında binde 22,5 iken, 1950-1955 arasında ise binde 55,6'ya ulaşmıştır (akt. Yılmaz ve Çitçi,2011:259).

Gerçekten de 1950 yılında kent nüfusunun genel nüfus içindeki oranına baktığımızda yüzde 18,5 olduğunu, 1960 yılında ise bu oranın yüzde 25,2'ye yükseldiğini görürüz. Söz konusu dönemde her on köylüden biri kente göç etmiştir, bu da meydana gelen mekânsal hareketlilik nedeniyle fiziki sınırların silinip merkez-çevre kültürünün karşı karşıya gelerek kültürel bütünleşmenin ilk nüvelerini oluşturmuştur. Bu dönem her ne kadar toprak mülkiyetinin yaygınlaştığı bir dönem olsa da tarımın makineleşmesi kırsal kesimden kentlere doğru içgöç hareketine ivme kazandırmış öte yandan konut inşaatları ve fabrika sayısındaki artış da şehirleri cazibe merkezi haline getirmiştir. Şehirlerdeki ekonomik canlılıkla birlikte meydana gelen göçlerin ortaya çıkardığı bir başka durum ise köyün kente açılmasını yansıtan mekân tipi olan gecekonduların (Tosun ve Tosun, 1995: 54-55) görülmeye başlanmasıdır.

Türkiye'deki kent nüfusunda 1950 yılına değin yavaş bir artış eğilimi gözlemlenirken, kırsal alandaki yapısal dönüşümlerle meydana gelen çözülmeyle birlikte gerçekleşen yoğun göç hareketi, kentlerin nüfusunda da hızlı bir artışa sebep olmuştur. Kır-kent nüfus dağılımlarının değişime uğradığı 1950-1960 yılları arası, bu açıdan oldukça çarpıcı veriler sunmaktadır; sözgelimi 1950 yılında kentli nüfusun ülke genelinde dörtte birlik bir orana sahip olduğunu, ancak on yıl sonrasında, yani 1960 yılında bu oranın yüzde 30,54'e yükseldiğini görüyoruz. Söz konusu dönem kent nüfusunun Türkiye ortalamasına göre iki katı oranında arttığı, öte yandan kırsal kesimdeki nüfus artışının ciddi bir gerileme içine girdiği, köyden ve köylülükten hızla bir kopuşun yaşandığı bir dönem olarak kayıtlara geçmiştir (akt. Öztürk ve Altuntepe, 2008: 1597).

4. GÖÇ VE KENTLEŞME SÜRECİNİN SONUÇLARI

Ülkemizdeki kentleşme sürecini belirleyen, 1950 yılından 1960'a değin uygulanan ekonomi politikalardır; öncelikle tarımsal alandaki hızlı makineleşmeye ek olarak ürün fiyatları desteklenmiş ve yeni alanlar üretime açılarak kırsal kesim pazara açılmıştır (Kanca, 2012: 61). Ancak o dönem, Türkiye'nin sanayisi, sosyoekonomik olanakları ve altyapısıyla devasa bir demografik hareketliliği taşıması mümkün olmayan kentlerdeki konut meselesine gecekondulaşma ile çözüm üretilmeye çalışılması, çarpık yapıların ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır (Batmaz ve Erdem, 2016: 211). Her ne kadar çarpık kentleşmeye neden olan ve dünden bugüne uzanan gecekondulaşma süreci büyük bir sorun olarak addedilse de sosyal koşullar göz önüne alındığında o dönem için yoksul kesimlerin barınma problemini çözdüğü de söylenebilir.

Ülkemizde ilk gecekonduların ne zaman ortaya çıktığıyla ilgili resmi bir belge yoktur; ancak genel kanı, bir kentleşme problemi olarak bu yapıların İkinci Dünya Savaşı'nın bitimine doğru belirmeye başladığı ve savaşın ardından da hızlı bir gelişme kaydettiği yönündedir (Çakır, 2011:213).

Savaşın sona ermesiyle birlikte köylerden kentlere göç edenlerin barınma problemini karşılayabilecek tek alternatif gecekondulardı, öte yandan aynı yıllarda dar gelirlilerin "Konutu Olmayana Konut" sloganıyla kredi, vergi ve arsa tahsisi gibi uygulamalarla konut sahibi olmasına yönelik politikalar da izlenmiştir. Türkiye'de gecekondulaşma probleminin 1960'lara değin yıkımlarla çözümlenebileceği, kaçak yapıların mevzuata uygun hale getirilerek düzenin korunabileceği düşünülüyordu. Bu süreci, gecekondularda mahalleleşme dönemi izlemiştir (akt. Genç, 2014: 17).

Gecekondulaşma olgusu ilk kez İkinci Dünya Savaşı'nın yaşandığı yıllarda gündemimize girmiş, fakat sonraki süreçte hemen her dönem ülkenin siyasi hayatında önemli bir sorun olarak yer edinmiştir. O yıllardaki gecekondulaşma hızına bakıldığında; 1948 yılında 25-30 bin arası olan gecekondu sayısının, sadece 5 yıl içinde, yani 1953 yılında 80 bine ulaştığı görülmektedir. Söz konusu dönemde gecekondulara yasal affın getirildiği 6188 sayılı yasanın çıkarılmasıyla birlikte, bu sayının 1960 yılında 240 bine ulaştığı tespit edilmiştir (akt, Yılmaz ve Çiftçi, 2011: 260). Yine aynı dönem, kaçak yapılaşmanın önüne geçebilmek için 6188 sayılı Bina Yapımını Teşvik ve İzinsiz Yapılar Hakkındaki Yasa çıkarılmış; böylece belediyenin elindeki veya belediyeye çeşitli yollarla geçecek olan arsaların ihtiyaç sahiplerine temlik veya tahsis edilerek konut ihtiyacının giderilmeye çalışılması hedeflenmiştir. Böylelikle 1953 yılına kadar inşa edilmiş olan gecekonduları kapsayan bu yasa ile o tarihe kadarki tüm gecekondular yasal bir çerçeveye oturtulmuş, o tarihten itibaren ise yapımına yasak konulmuştur (Genç, 2014: 17).
Kentlerde karayollarının yapımına koşut olarak araç sayıları çoğalmış; gelişigüzel, derme çatma inşa edilen gecekondular ise kentlerin görünümünü değiştirmiştir; bu değişimden en büyük payı alan da sosyal ve ekonomik yapısı itibariyle Türkiye'nin en önemli kenti sayılan İstanbul olmuştur. Ülkenin hızlı sanayileşmesi bir yandan içgöçü artırırken, diğer yandan İstanbul'daki Zeytinburnu ve Bayrampaşa gibi ilçelerin de hızla büyümesiyle sonuçlanmıştır (Küçükkülahlı, 2017:541). Büyük kentlerde gecekonduların yanı sıra yüksek binaların inşa edilmesi sadece çarpık kentleşmeyi değil, aynı zamanda çevre ve sağlık sorunlarını da ortaya çıkarmıştır (akt. Çakır vd.,2020: 140).

Türkiye'nin kentleşme sürecini demografik yapısı belirlediği için, kentler, kırsal kesimden gelenlere görece daha bir yaşam sunsa dahi, yine de kırsal işgücünü değerlendirecek bir kapasite taşımadıklarından, bu insanlar için "gizli işsizlik" veya "mevsimlik işsizlik" gibi ekonomik sorunlar burada "açık işsizlik" olarak karşılarına çıkmaktadır (akt. Yıldırım, 2004: 28). Bir yandan ekonomik sorunlarla boğuşurken, diğer yandan iş bulamayan, eğitimini sürdüremeyen, sağlık sorunlarıyla baş etmeye çalışan bu insanlarda kent yaşamının sıkışıklığı içinde adaletsizlik ve isyan duygularının harekete geçmesi nedeniyle kent suçlarında ciddi bir artış meydana gelmiştir (Batmaz ve Erdem, 2016: 209). Öte yandan, ayak uyduramadıkları kent yaşamında kırsal değerleri de aramış ama bulamamış, bunun doğal sonucu olarak da büyük bir bölümünü kimlik bunalımına sokmuştur (Balcı, 2018: 13).

Kentleşme sürecinde karşımıza çıkan bir diğer konu da tarım alanındaki makineleşmeye paralel olarak emek yoğun aile üretiminden pazara dönük teknoloji yoğun üretime geçilmesi, ailenin biricik üretim birimi olmaktan çıkması, geleneksel geniş ailenin demokrasiyle tanışarak çekirdek aileye dönüşmesi ve kadının iş hayatına atılmasıdır. Türkiye'deki kentlileşme süreci, insanların hayatına sosyal yaşam, siyaset, kültür, eğitim, sosyal güvenlik ve kitle iletişim gibi birtakım kavramları da dahil etmiştir (Balcı, 2018: 9).

Kentleşme olgusu ile kentlileşme süreci eşzamanlı ilerleyen bir süreç değildir; kentlileşme daha yavaş bir seyir izlerken, maddi kültür öğesinin manevi kültür öğesine göre daha hızlı gerçekleşmesi gibi kentleşme olgusu da daha hızlı bir seyir içindedir. Dolayısıyla mekânsal ve sosyo-psikolojik meseleleri içinde taşıyan kentleşme süreci, ancak belli bir noktadan sonra bireyi "kentli" hale getirebilir. İkisi arasındaki makasın açıklığı veya kapanma süreci toplumsal sorunların boyutunu belirlediği gibi kapanma sürecinin uzaması da gerilimin artması ve çatışmalar yaşanmasının temelini oluşturur.

5. SONUÇ

Zirai alanda 1950 ile 1960 yıllarını kapsayan dönemde, makineleşme ve modernizasyon süreciyle birlikte tarımsal üretim ortalama yüzde 80 oranında artış göstermiş bu da Türkiye'nin ekonomik büyümesini ve ticaretin canlanmasını sağlamıştır (Çakır vd., 2020: 138). Söz konusu dönemde hayata geçirilen politikalar aracılığıyla; tarımın makineleşmesi ve yeni karayollarının yapımıyla yerleşim birimlerinin birbirine bağlanması toplumsal hareketliliği hızlandırmış, kırlardan kentlere doğru yoğun bir göç hareketine neden olmuştur.
Ne var ki Türkiye'de kentleşme sürecini büyük oranda belirleyen, kırsal alandaki yapısal dönüşümlerle birlikte kentsel alanların çekim merkezi haline getirilmesidir. Bu olgunun ortaya çıkmasında Demokrat Parti iktidarının bilhassa karayolları politikası etkili olmuştur. DP iktidarının yol politikası; köylerin pazara bağlanmasını ve ülkenin en ücra köşesindeki insanlarının kent ve kasabanın pazarına ulaşabilmesini sağlamış; farklı renklerden oluşan,

içinde farklılıkları barındıran pazar sayesinde kırsal alandaki insanların da burada yer alabileceği duygusunu harekete geçirmiş, önce hayallerinin sonra umutlarının ve nihayet eylemlerinin dayanağı olmuştur.
Yine de var olan kent koşulları, köyden kente gelenlerin hayallerini gerçekleştirmesi için uygun bir ortam sağlayamamıştır. Çünkü söz konusu yıllar, ülkenin hızlı ama plansız bir kalkınma hamlesi içinde olduğu; ekonomik, sosyal ve siyasal yapıda büyük değişimlerin meydana geleceği ve etkilerinin sonraki yıllara değin uzanacağı bir dönem olacaktı (Batmaz ve Erdem, 2016: 212).

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye'nin en önemli ekonomik kaynaklarından birinin tarım olması, nüfusun ağırlıklı olarak kırsalda toplanmasına neden olmuş, ancak 1950'li yıllarla birlikte teknoloji ve sanayi alanındaki gelişmeler kentlere doğru yoğun bir içgöç hareketini başlatmıştı. Ne var ki, inşaat sektörüne yeterli kaynağın aktarılamadığı ve kentlere gelen yurttaşların ekonomik geliriyle orantılı konutların inşa edilemediği bu süreçte, boşluğu gecekondulaşma hareketi doldurdu. Bu noktada ülkede yaşanan kentleşme sürecinde hemşerilik kavramının ortaya çıkması ve devletin sağlayamadığı sosyal yardımların çeşitli dernekler aracılığıyla yapılması da dikkat çekicidir.

1950'li yılları takip eden dönemde kentleşme sürecinin ivme kazanması, bir yandan var olan kentlerin nüfusunu hızla artırmış, öte yandan birçok yerleşim birimi de nüfus artışı nedeniyle kent statüsüne kavuşmuştur (Işık, 2005: 61). 1950 yılının verilerine göre, ülke genelindeki kentli nüfus 5 milyon 244 bin olarak kayda geçmiştir, sonraki 10 yılda ise yüzde 69 oranında artış gösteren kent nüfusu, 1960 yılına gelindiğinde 8 milyon 860 bin kişiyi bulmuştur. Yine aynı dönemin verilerine göre, kent nüfusunun toplam nüfus içindeki oranının da yüzde 25,1'den yüzde 31,9'a yükseldiği görülmüştür. Söz konusu dönemde kentli nüfus artışının en yüksek seviyesine ulaştığı yıl da 1950'lerin ilk yarısıdır. 1945-1955 arasını kapsayan dönemde kentli nüfusun artış hızı binde 22,5 olarak hesaplanırken, 1950-1955 arasında bu oran binde 55,6'ya ulaşmıştır (akt. Yılmaz ve Çiftçi, 2011: 259).

KAYNAKÇA

Adıyaman, K. (2008). Kentleşme Sürecinde Türkiye ve Kent Kimliği, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Balcı, M. (2018). "Çok Partili Dönemde Türkiye'de Kentleşme Olgusu", ECONDER International Academic Journal, 2(1), 8-15.

Batmaz, N. Y. & Erdem, Ç. (2016). "Türkiye'de 1950-1960 Döneminde Kentleşme Sürecini Siyasi İktidarın Yapısı ve Uygulamaları Açısından Yorumlamak", Muhafazakâr Düşünce Dergisi, 1(47), 201-213.

Çakır, H. &Kazkondu, Ş. B. &Aydilek, E. (2020). "Demokrat Parti Döneminde Tüketim Alışkanlıklarında Yaşanan Dönüşüm ve Toplumsal Yansımaları", Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi, 3(3), 134-146.

Çakır, S. (2011). "Türkiye'de Göç, Kentleşme/Gecekondu Sorunu ve Üretilen Politikalar", SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,(23), 209-222.

Genç, F. N. (2014). "Gecekonduyla Mücadeleden Kentsel Dönüşüme Türkiye'de Kentleşme Politikaları", Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1(1), 15-30.

Işık, Ş. (2005). "Türkiye'de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri", Ege Coğrafya Dergisi, (14), 57-71.

Kanca, O. C. (2012). "1950-1960 Arası Türkiye'de Uygulanan Sosyo-Ekonomik Politikalar", Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9(19), 47-63.

Kayan, A. (2017). "Planlı Dönemden Önce Kentleşme Politikalarındaki Sorunların Günümüze Yansımaları", International Journal of SocialScienceResearch, 6(2), 158-183.

Küçükkülahlı, S. (2017). "İktisadi Gelişmenin Gündelik Hayata Etkileri: Demokrat Parti Dönemi İstanbul Örneği", Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 18(33), 519-554

Niray, N. (2002). "Tarihsel Süreç İçinde Kentlesme Olgusu Ve Muğla Örneği", Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (9), 1-27.

Orkut, E. (2017). Demokrat Parti Döneminde Göç, Kentleşme ve Kadın (1950-1960), Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özer, S. (2014). "Demokrat Parti Dönemi Zirai Makineleşme Hareketi ve Sonuçları", SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, (31), 61-80

Öztürk, M. & Altuntepe, N. (2008). "Türkiye'de Kentsel Alanlara Göç Edenlerin Kent Ve Çalışma Hayatına Uyum Durumları:Bir Alan Araştırması", Journal of Yasar University, 3(11), 1587-1625.

Öztürk, S. & Çalışkan, H. (2019). "Kentleşme Gelişiminin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği", Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (17), 677-694.

Tosun, G. & Tosun, T. (1995). "Türkiye'de Kentleşme -Siyasal Yapılanma İlişkisi", Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Dergisi, 8(4), 43-63.

Yıldırım, A. (2004). Kentleşme ve Kentleşme Sürecinde Göçün Suç Olgusu Üzerindeki Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara

Yılmaz, E. & Çiftçi, S. (2011). "Kentlerin Ortaya Çıkışı ve Sosyo-Politik Açıdan Türkiye'de Kentleşme Dönemleri", Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 10(35), 252-267.

International
SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal
Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
e-ISSN: 2587-1587

Research Article

Subject Area
Educational Sciences

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 99
PP: 2065-2077

Arrival
06 May 2022
Published
30 June 2022
Article ID Number
62822
Article Serial Number
21

Doi Number
http://dx.doi.org/10.29228/sssj.62822

How to Cite This Article
Kara, B. (2022). "Farklı Okul Türlerinde Görev Yapan Öğretmen Ve Okul Yöneticilerinin İş Yaşam Kalitesi Düzeylerinin İncelenmesi" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:99; pp:2065-2077

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Farklı Okul Türlerinde Görev Yapan Öğretmen Ve Okul Yöneticilerinin İş Yaşam Kalitesi Düzeylerinin İncelenmesi

Investigation Of Work Life Quality Levels Of Teachers And School Administrators Working In Different School Types

Bülent KARA [1]

[1] Öğretmen (Okul Müdürü). Tuzla Peyami Safa İlkokulu, İstanbul, Türkiye

ÖZET

Bu araştırmanın amacı; altı farklı okul türünde görev yapan öğretmen ve okul yöneticilerinin iş yaşam kalitesi düzeylerinin belirlenmesidir. Araştırmanın verileri 2018-2019 eğitim öğretim yılında İstanbul ili Tuzla ilçesinde devlet okullarında çalışan 487 öğretmen ve okul yöneticilerinden elde edilmiştir. Bu araştırmada Akar, H. ve Üstüner, M. (2017) tarafından Türkçe uyarlaması yapılarak Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması yapılan "İş Yaşam Kalitesi Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırmada, öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin iş yaşam kaliteleri düzeylerinin belirlenmesi amaçlandığından, araştırmada nicel araştırma tarama modeli kullanılmıştır. Katılımcılardan elde edilen verilerin girişi, SPSS aracılığıyla yapılmış, T Testi ve Anova analizleri ile çözümlenmiştir. Araştırmada elde edilen analiz sonuçlarına göre öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin okullarındaki iş yaşam kalitesi düzeyleri ortanın üzerindedir. Erkek öğretmenlerin iş yaşam kalitesine yönelik algılarının kadın öğretmenlerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Ayrıca çalışmada ortaya çıkan başka bir sonuca göre okul müdürü ve müdür yardımcılarının iş yaşam kalitesi düzeyleri öğretmenlerden daha yüksektir. Okul türlerine göre öğretmenlerin iş yaşam kalitelerine yönelik algılarında ise anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. İmam hatip ortaokulunda görev yapan öğretmenlerin iş yaşam kalitesi algıları ilkokul, ortaokul, Anadolu lisesi ve meslek liselerinde görev yapan öğretmenlerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Meslek liselerinde görev yapan öğretmenlerin iş yaşam kalitesi düzeylerinin ise en düşük seviyede olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Okullarında görev yapan öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin iş yaşam kalitesi düzeylerini belirlemek için yapılan bu araştırma ölçek uygulaması ile sınırlı kalmıştır. Yapılacak yeni araştırmalarda gözlem ve görüşme yöntemlerinin de kullanılması ile daha ayrıntılı bilgilere ulaşılabilir. Öğretmenlerin çalışmış oldukları kurumlarında etkili ve başarılı olmaları görev yaptıkları okullarının başarısını yükseltecektir. İş yaşam kalite seviyeleri yüksek olan eğitim ortamlarında öğretmenlerin başarılarının yükseleceği ve eğitim kalitesinin artacağı muhakkaktır.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, Okul, Öğretmen, İş Yaşam Kalitesi

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the level of work life quality of teachers and school administrators working in six different types of schools. The data of the research were collected from 487 teachers and school administrators who work in public schools in Tuzla, Istanbul in the 2018-2019 academic year. In this study, " Work-Related Quality of Life Scale", which was adapted into Turkish by Akar, H. and Üstüner, M. (2017) and the Validity and Reliability of which was also studied by them. Since the aim of the study was to examine the quality of work life of teachers and school administrators, a quantitative research survey model was used in the study. The data collected from the participants were entered in SPSS and analyzed with T-Test and ANOVA. According to the results of the analysis obtained in the research, teachers and school administrators' perceptions of the quality of work life in their schools are above the average. It has been observed that male teachers' perception of the quality of work life are higher than female teachers. Moreover, the work life quality levels of school principals and vice-principals are higher than teachers according to another result of the study. It has been seen that there is a significant difference in teachers' perceptions of the quality of work life according to school types. It has been observed that the perceptions of the quality of work life of the teachers working in Imam Hatip secondary schools are higher than the teachers working in primary schools, secondary schools, Anatolian high schools and vocational high schools. It has been concluded that the work life quality levels of the teachers working in vocational high schools are at the lowest level. This research, which was conducted to determine the level of work life quality of teachers and school administrators was limited to the scale application. More detailed information can be obtained by using observation and interview methods in new researches. Teachers' being effective and successful in their institutions will increase the success of their schools. It is certain that the success of teachers will increase and the quality of education will increase in educational environments in which work life quality levels are high.

Keywords: Education, Teacher, School, Work Life Quality

1. GİRİŞ

İş dünyasındaki globalleşme, uluslararası yarış, doğal kaynakların az olması ve teknolojik gelişmeler ile birlikte bir şirketin nasıl "iyi" olarak tanımlanacağı da değişikliğe uğramıştır. Önceleri bir işletmenin tanımlanmasında finansal sayılardan faydalanılmaktaydı. Bugün ise işletmeler varlıklarını devam ettirebilmeleri için iş doyumu, çalışma hayatı kalitesi, etik değerler gibi unsurlara odaklanmak zorundadırlar (Beğiş, 2019: 33). Üretimi artırmada maliyet baskısını azaltmak pek mümkün olmadığından çalışanları işe alırken ve elde tutarken örgütsel performansı sağlamak için daha sofistike (çok yönlü) yaklaşımlara ihtiyaç vardır (Brooks ve Anderson, 2005: 319).

Günümüzde kurumlar varlıklarını sürdürebilmek için gelişen ve değişen dış ve iç çevre şartlarına ayak uydurabilme, gelişme, büyüme, rekabeti sürdürebilme ve çok daha başarılı olabilme gibi birçok alanda baş etmek durumundadırlar. Bu süreçte, kurumların ortak değerler etrafında faaliyetlerini devam ettirmeleri hem amaçlarına ulaşmalarını kolaylaştıracak hem de alanda rekabet edebilme şanslarını artıracaktır (Argon ve Köşterelioğlu, 2009:

44). Küreselleşen İş dünyasındaki hızlı büyüme ve rekabetin şiddetini artırmasıyla birlikte iş yaşamı kalitesi üzerinde son yıllarda çok sayıda çalışmaların yapılmasına neden olmuştur. Bu güçlü rekabetten kazançlı çıkmak isteyen işletmeler müşteri memnuniyetini güçlendirmek için büyük çaba göstermeye başlamışlardır. Bu dönemde kaliteli insan girdileri, bütün kuruluşlar için en büyük varlıktır. İnsan girdilerinin kalitesini korumak iş yaşam kalitesini mükemmel hale getirebilir. Çalışma yaşam kalitesinin artması çalışanların örgütlerinde kalmalarına yardımcı olacaktır (Bharathi, Umaselvi & Kumar, 2011: 3).

Rekabetle birlikte pazarın değişen ve gelişen evresinde tüm kurumlar için birçok fırsat bulunmaktadır. Böyle bir ortamda dinamik örgütler günümüzde sorunsuz bir şekilde hayatta kalmaktadır. Rekabet şartlarında ayakta kalabilmek ve gereksinimleri karşılayabilmek için örgütlerin yeni yönetimler, bir dizi kurallar ve düzenlemelerle yeni politikalar belirlemeleri gerekmektedir (Kulkami, 2013: 137). Personel verimliliği büyüme eğilimindeki örgütler için değerli bir hedeftir. Yöneticiler, uygun politikalar benimseyerek İş yaşam kalitesinin ve üretkenliğin artmasını sağlamalılar (Dehghan Nayeri, Salehi ve Ali Asadi, 2011: 116).

İnsan kaynağı kuruluşlar için kıymetli bir varlıktır. Görev yaptığı iş yerinden memnun olmayan bir çalışan, şirketin ilk düşmanıdır. Bu bağlamda örgütlerin rekabetli piyasada varlığını sürdürebilmeleri için nitelikli çalışanlara sahip olmaları zorunludur. Bunun için çalışanlara yükümlülük vermekten ziyade onlara iyi muamele edip değer vererek insancıl bir iş yaşamı oluşturmak gerekmektedir. (Swamy, Nanjundeswaraswamy ve Rashmi (2015: 282).

İş yaşam kalitesi, günümüzde kurumsal faaliyetlerin neredeyse her alanında; akademik, hükümet, çalışma ve yönetim çevrelerinde, kullanılan bir terimdir. Toplumsal değeri açısından düşünülmesi ve incelenmesi gereken yirminci yüzyılın sonlarına ait bir fenomen olarak görülebilir (Kotzé, 2005: 97). Bireylerin çalışma hayatlarında iş yaşam kalitelerini olumlu ve olumsuz yönde etkileyen oldukça fazla unsur bulunmaktadır. Yöneticilerin çalışanlara karşı tutum ve davranışları, iş yerindeki arkadaş ortamı, almış olduğu ücret, iş yerinin çalışanlara sunmuş olduğu ulaşım hizmetleri, iş yeri ve sağlığı ile ilgili olarak yönetimin almış olduğu tedbirler, çalıştığı kurumdaki kariyer basamaklarındaki adaletli yaklaşımlar ve iş yerinin teknolojik olarak gelişmişlik düzeyi iş görenlerin çalışma yaşam kaliteleri üzerinde önemli etkilere sahip olduğunu söyleyebiliriz.

Bir işe sahip olan herkes iş yaşam kalitesinin kişinin günlük hayatında ne kadar önemli olduğunu bilir. İş hayatı çoğu zaman kişinin düşüncelerinde yer alır, kişinin günlük programını belirler ve sosyal kimliğine katkıda bulunur (Martel ve Dupuis, 2006: 2). Bireyler için iş yaşamı ne kadar önemliyse, iş ve işyeriyle ilgili algılamaları da o oranda önemlidir. Bireyin iş ortamı, insan yaşamında önemli etkiler ortaya koymaktadır. Çoğu insan, çalışmakta olduğu işe sadece maddi bakımdan bakmaz. İşin kendisine vermiş olduğu bir tatmin, gurur, başarılı olma hissi, yapmış olduğu iş ile milli ekonomiye ve insanlığa katkıda bulunma duygusunu da yaşamaktadır. Bireyin çalışmış olduğu işten memnun olmaması ise stres ve hoşnutsuzluğa sebebiyet veren bir iklimi yaşamasına neden olacaktır (Türkay, 2015: 239).

İş hayatı, bireylerin sosyal hayatlarını da etkileyebilmektedir. Çalıştığı örgütteki değerler ve normlar işveren ve iş gören ilişkilerinin geliştirilmesinde olumlu katkılar sağlamaktadır. Ancak, kurum içerisindeki çalışanlara ait özlük haklar, iş hayatındaki düzenlemeler, yönetimin tutum ve davranışları gibi konulardaki farklı uygulamaların ortaya çıkması çalışanların işe devam etme veya ayrılma niyetinin ortaya çıkmasında etkili olmaktadır. Bu durum doğal olarak çalışanların yalnızca iş hayatını değil, aynı zamanda sosyal hayatlarını da olumsuz olarak etkileyebilmektedir (Demir, 2011: 453). İş yaşam kalitesi sadece iş tatminini etkilemekle kalmaz, aynı zamanda aile hayatı, ev hayatı, serbest zaman hayatı, sosyal yaşam gibi diğer yaşam alanlarındaki memnuniyeti de etkiler (Sirgy, Efraty, Siegel ve Lee, 2001: 242).

Uzun çalışma saatleri, aşırı iş yükü, iş üzerindeki kontrol eksikliği, karar verme sürecine katılım, zayıf sosyal destek ve belirsiz yönetim ve iş rolleri çalışanlarda önemli psikolojik rahatsızlıklara neden olmaktadır. Ancak, örgütlerdeki karar alma süreçlerine katılımı artırmaya yönelik yaklaşımlar ve problem çözme, destek ve geri bildirimi artırma, iletişimi geliştirme gibi başarılı müdahaleler meydana gelen bu psikolojik rahatsızlıkları ortadan kaldırmaktadır (Michie ve Williams, 2003: 3). İyi bir iş ortamı, çalışanlarını eğitir ve geliştirir, onların ilerlemelerini ve zenginleşmelerini sağlar. Aynı zamanda onlara istikrarlı bir istihdam, yeterli gelir ve sosyal haklar, adil muamele ve güvenli bir çalışma ortamı sağlar (Mirvis ve Lawyer III, 1984: 200).

Eğitim, çalışanların yeteneklerini geliştirmek için önemli bir parametredir. Firmaların ayakta kalıp pazar piyasasında tutunabilmeleri ve rekabet edebilmeleri eğitim sayesinde bir avantaja dönüşmektedir. Bu nedenle eğitime dinamik bir yaklaşım kazandırıp iyi eğitim programları oluşturmak işletmeler için temel hedef olmalıdır. Dinamik ve esnek örgütler bu eğitimleri başarılı olarak gerçekleştirebilir. Bu başarılı eğitim programlarının uygulanması sayesinde iş yaşam kalitesinin artması mümkündür (Kulkami, 2013: 137). Çalışanlara ve kurum yöneticilerine yapılacak olan eğitim ve geliştirme programları örgütlerde hayati bir rol oynamaktadır. Bu programlar yönetici ve çalışanları geliştirir, bilgilerini günceller, kişisel becerilerini ve motivasyonu yükselterek

işyerindeki performanslarının artmasına yardımcı olur. Eğitim, çalışanın tutumunu şekillendirir ve organizasyon içinde daha iyi bir işbirliğine ulaşmalarına yardımcı olur. Eğitim ve Geliştirme programları, çalışanları destekleyen bir iş yeri yaratarak iş yaşamının kalitesini iyileştirir (Kulkami, 2013: 142).

Çalışanı ve çalışan performansını merkeze alan bu düşünceler ışığında iş yaşam kalitesi kavramı ortaya çıkarak üzerinde en fazla çalışma yapılan konulardan biri haline gelmiştir. Şirketlerin, globalleşen dünyada artan rekabet koşullarına uyum sağlayıp varlıklarını sürdürebilmeleri büyük oranda örgütlerindeki çalışanların performansına bağlıdır. İş görenlerin işyerindeki iş yaşam kalite düzeylerinin yüksek olması bireyin mutluluğunu ve motivasyonunu yükselterek kurumuna olan bağlılığını ve iş yerinin hedeflediği seviyeye daha kısa sürede ulaşmasını sağlayacaktır.

Toplumların kalkınıp ilerleyebilmesi ve bu hızlı değişimin etkisini yurdun en ücra yerlerine kadar götürülmesi toplumun bilinçlenmesine bağlıdır. Bu bilincin oluşmasındaki en önemli faktör ise eğitimdir (Yılman, 2006: 1). Dünyamız hızlı bir şekilde değişim geçirirken içerik, uygulama ve yönetim bakımında çağın şartlarına uygun bir şekilde eğitim de sürekli olarak değişim geçirmektedir. Toplumun ilerleyebilmesi için bu değişime ayak uydurması zorunlu hale gelmiştir (Parlar, 2014: 1). İnsanlığın, dünyamızın ve ülkemizin geleceğinin nitelikli bir eğitime bağlı olduğu herkes tarafından kabul edilen bir gerçektir (Türkoğlu ve diğerleri, 2008: 2). Eğitim, daha zengin ve müreffeh bir toplum olma hedefine ulaşmak için oldukça işlevsel ve önemli bir araç haline gelmiştir. Eğitim, uzun zamanda ürün vermekte ve toplumların sosyal ve ekonomik olarak kalkınmalarını sağlayan ve her geçen gün ekonominin temel yatırımı haline gelmektedir (Parlar, 2014: 1). Eğitim genel anlamda, kişinin davranışlarında kendi yaşantısıyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir (Ertürk, 1982: 12).

Eğitim sistemlerinin birden çok alt sistemden oluşan karmaşık bir yapısı vardır. Her milletin kendine has olan eğitim anlayışındaki süregelen dinamizm ve güncelliğinin gücünü öğrencilerden aldığı söylenebilir. Bu nedenle eğitim sitemleri içerisinde yer alan bütün değişkenlerin kurumlarda bulunan öğrenciler ile doğrudan veya dolaylı olarak bir ilişkisinin olduğu bir gerçektir (Bektaş, 2013: 1). Sorunlarını zamanında ve sağlıklı tanılar koyarak çözen eğitim sistemleri etkili olur. Eğitimde hedef, toplumların geleceğini daha sağlam temeller ışığında bireylere davranış kazandırıp daha nitelikli insan yetiştirmek olduğuna göre eğitimdeki verimin ve etkinliğinin artırılması esastır (Kan ve Kayapınar, 2006: 65-66). Okullarımız bilgi, beceri ve davranışların öğrencilerimize sistemli bir şekilde kazandırıldığı eğitim kurumlarıdır. Eğitim kurumlarımızın temel amacı, öğrencilerimize kaliteli eğitim imkanları sunarak onların nitelikli birey olmalarını sağlamaktır (Yeşilyurt, 2015: 1).

Kuşkusuz okullardaki eğitim öğretimin en önemli parçalarından birisi öğretmenlerdir. Türk Milli Eğitim Bakanlığı'nın temel amaç ve hedeflerine ulaşılmasında çok önemli roller oynayan öğretmenlerin görevlerini daha verimli olarak yerine getirmeleri, okullarındaki iş yaşam kaliteleri ile doğru orantılıdır (Tanrıöğen, 1997: 55). Okullarımızın başarıları, öğretmenlerin ortaya koydukları performansa bağlı olarak artmakta veya azalmaktadır. Bu bağlamda okullarımızdaki iş yaşam kalitesinin yüksek olması eğitimin kalitesini yükseltecektir.

2. İŞ YAŞAM KALİTESİ

2.1. İş Yaşam Kalitesi Tanımı

İş yaşam kalitesi ile ilgili olarak ilk dönemde yapılan tanımlar, insan gücü planlaması ve buna olan ilgiyi ve etkileri yansıtıyordu. İstihdam uygulamalarına ilişkin toplu iş sözleşmeleri ise iş yaşam kalitesi ile ilgili olarak; işlerin mevcudiyeti, insan gücü eğitimi ve hareketliliği, istihdam açısından güvenlik, yan haklar ve kazançlar olarak yeniden düzenlendi. Ekonomide, iş güvenliğinde, çalışma koşullarında ve hakkaniyette sosyal refah yöneliminin ortaya çıkmasının ardından iş yaşam kalitesi tanımlarına ücret dağılımı ve iş olanakları da eklendi (Mirvis ve Lawyer III, 1984: 199).

Newstrom ve Davis (1997) İş Yaşam Kalitesini, örgütlerde iş görenlerin lehinde ve aleyhinde olan her şey olarak tanımlamışlardır (Akt. Erdem, 2010: 515). Bu tanım iş yaşam kalitesinin kapsamlı olarak ele alınması açısından önemlidir. Kurumlardaki çalışanların becerilerinin geliştirilmesi, sağlık, güvenlik, iş memnuniyeti, ücret ve fiziki olarak şartların iyileştirilmesi iş yaşam kalitesinin ilgi alanına girmektedir (Erdem, 2010: 515).

Çalışma yaşam kalitesinin resmi bir tanımının olmamasına rağmen endüstriyel psikologlar ve yönetim bilim adamları tarafından iş yaşam kalitesinin genel olarak "refah" ile ilgili bir yapı olduğu beyan etmektedirler. İş yaşam kalitesi; neşelilik ve öznellik gibi iş yerinde memnuniyet iyilik hali gibi işi etkileyen faktörleri içerir (Sirgy, Efraty, Siegel ve Lee, 2001: 241). İş yaşamı kalitesi iş görenlerin iş yerlerinde kişisel olarak ihtiyaçlarını karşılama ve doyuma ulaşma düzeyleri olarak ifade edilebilir (Akan ve Bektaş, 2014: 29). Danna ve Griffin (1999) ise iş yaşam kalitesini, yaşam doyumunu içeren kavramlar hiyerarşisi olarak görüyorlar (hiyerarşinin en üstünde), iş tatmini (hiyerarşinin ortası) ve diğerlerine ek olarak, maaş ve süpervizör gibi memnuniyet olarak tanımlıyorlar (Akt. Sirgy ve diğerleri, 2001: 242). İş yaşam kalitesi, çalışanların aşağıdakilerle ilgili istekleri olarak tanımlanabilir. Bu

istekler; iş ortamları, ücretler ve profesyonel büyüme, mesleki ve özel yaşam arasındaki denge, güvenlik ve iş yerindeki iş arkadaşları ile olumlu ilişkilerdir (Akram, Ilgan ve Ozu, 2017: 246).

İş yaşam kalitesi, çalışanın ihtiyaç ve özleminin dikkate alınması olarak tanımlanabilir. Çalışma koşulları, ücret ve mesleki gelişim, iş-aile rolü ile ilgili olarak işyerinde ve sosyal hayatta denge, güvenlik ve sosyal etkileşimler iş yaşam kalitesine etki eder (Kanten ve Sadullah, 2012: 361). Günümüzde iş yaşam kalitesi, küresel ölçekte çağdaş yönetimde ana sosyal konu olarak ortaya çıkmıştır. İş yaşam kalitesi, üye memnuniyetini artıran, pekiştiren ve genişletilmiş bir programdır. (Mirkamali ve Thani, 2011: 181). Kurumların, çalışanlarını elde tutmaya devam edebilmeleri için yüksek kalitede bir çalışma hayatı oluşturmaları gerekmektedir. İş yaşam kalitesi, çalışan memnuniyetini artırmak için tasarlanmış kapsamlı bir programdır (Saraji ve Dargahi, 2006: 8).

Bir bireyin yaşamının bütünü çeşitli unsurlardan oluşsa da bireyin rol oyuncusu olarak faaliyet gösterdiği alanlarda, yetişkinlerin çoğu zamanlarının önemli bir kısmını işyerinde geçirir. Öyleyse iş yaşam kalitesi kişinin genel yaşam kalitesine katkı sunan en önemli bileşenlerden birisi olduğunu söyleyebiliriz. İş yaşam kalitesi, işverenlerin ve çalışanların içinde bulunduğu pozitif bir çevre olarak tanımlanmıştı. Böyle pozitif bir durum işçilere istikrarlı bir istihdam sağlayacak, yeterli gelir-sosyal haklar, adil muamele, güvenli ve emniyetli bir çalışma ortamı oluşturacaktır (Kotzé, 2005: 97).

Swamy, Nanjundeswaraswamy ve Rashmi (2015: 281) iş yaşam kalitesini; Bir çalışanın çalıştığı kurumun ihtiyaçlarını karşılarken aynı zamanda kişisel olarak tatmin olduğu bir kavram olarak tanımlamaktadırlar.

2.2. İş Yaşam Kalitesinin Kökeni ve Tarihi

20. yüzyılın başlarında çalışanları iş kazalarından korumak ve tehlikeli çalışma koşullarını ortadan kaldırmak için mevzuat çıkarıldı. 1930 ve 1940'larda sendikalaşma hareketleri başlayarak iş yerindeki süreç ve iş güvenliğine önem verildi

İş yaşam kalitesi ile ilgili olarak 1950 ve 1960'larda farklı teoriler geliştirilmiş ve psikologlar tarafından "moral ve üretkenlik arasında pozitif bir ilişki" olduğu açıklanmış ve iş yaşam kalitesi ile ilgili çalışmalara hız verilmiştir (Bharathi, Umaselvi ve Kumar, 2011: 3).

İş yaşam kalitesi kavramı ilk olarak 1950'li yıllarda Londra Tavistock İnsan İlişkileri Enstitüsün'de Eric Trist ve arkadaşları tarafından ele alınmış, deneysel ve kuramsal çalışmalardan elde edilen bilgilerle iş yaşam kalitesi ile ilgili olarak alan yazın oluşmaya başlamıştır. 1972 yılında Kolombiya Üniversitesi'nde yapılan işin demokratikleştirilmesi temalı uluslararası bir konferansta iş yaşam kalitesi "Quality of Work Life" kavramıyla ilk kez kullanılmış ve Uluslararası İş Yaşam Kalitesi Konseyi oluşturulmuştur (Davis ve Cherns, 1975'den akt. Akar ve Üstüner, 2017: 164).

İnsanların alt düzey ihtiyaçları karşılanırsa daha üst düzey ihtiyaçları için arayışa girerler. Geniş bir grup araştırmacı, bilim insanı, sendikacılar ve hükümet kişisel gelişim ekibinin iş başındaki tecrübe yoluyla bir bireyin nasıl geliştirilebileceğiyle ilgilenmeleri sonucunda 1969 ve 1974 yılları arasında iş yaşam kalitesi önem kazanmıştır. ABD Sağlık, Eğitim ve Refah Departmanı bu konuda Amerika'da yayınlanan bir çalışmaya sponsor oldu ve aynı zamanda enflasyon baskısıyla ABD Hükümetini bu konulardan bazılarını ele almaya zorladı. Bu konuda bir Federal Verimlilik Komisyonu kuruldu. Bu komisyon, Michigan Üniversitesi çalışma kalitesi programı ve yeni kurulan Ulusal Çalışma Kalitesi Merkezi tarafından birçok işgücü yönetimi iş yaşam kalitesi deneylerine sponsor oldu (Bharathi, Umaselvi ve Kumar, 2011: 4).

"Yaşam kalitesi" kavramını bireyin iş hayatının dışında ev yaşamı veya ruh sağlığı olarak düşünmek bu kavramı kısır bir alana hapsetmek olacaktır. Özellikle 1970'li yıllardan beri iş yaşamı kalitesi çalışanların ve örgütlerin vazgeçilmez kavramları olmuştur. Bu kavram, bulunduğu örgütte ihmal edilen insanı hatırlatmakta ve örgütü için para kazanan iş görenleri feda etmemek gerektiğini vurgulanmaktadır (Taştan ve Erdem, 2010: 93). 1970 - 1980 yılları arasında otomobil işçileri, kuruluşlardaki çalışma koşullarının iyileştirilmesine ilişkin karar alınmasında önemli bir rol oynamışlardır. Daha sonra birçok araştırmacı (Kandasamy ve Ancheri, 2009; Lau, 2000; Lau ve May, 1998; Robbins, 1989) bu alanda önemli araştırmalar yaparak alana katkı yaptılar. İş yaşam kalitesi ile çalışanlar daha iyi bir iş yaşam sürdürebilir (Luthans, 1995) ve daha mutlu, faydalı olabilir, örgütler için yetkin, esnek ve üretken olabilirler (Suttle, 1997). Sonuç olarak iş yaşam kalitesi sayesinde hem örgütsel verimlilik hem de çalışanların mutluluk seviyeleri yükselir (Akram, Ilgan ve Ozu, 2017: 245).

Başlangıçta iş yaşam kalitesi konsepti sadece iş için kullanıldı. Daha sonra bu kavram sosyal ve teknik süreçler de göz önünde bulundurularak çeşitli müdahalelerle yeniden tasarlanarak genişletildi. İş yaşamının geliştirilmesi çalışanların memnuniyeti ve tatmini ile sonuçlanabilir. Bu durum hem örgütlere hem de çalışanlara çeşitli avantajlar sağlamaktadır. Etkili uygulamalar yoluyla esnek zaman ve iş kalitesini zenginleştirme, iş genişletme ve

özerk çalışma ile çalışanlarda grup kültürünün statüsünü genişletmek mümkündür (Swamy, Nanjundeswaraswamy ve Rashmi, 2015: 281).

2.3. İş Yaşam Kalitesi Alt Boyutları

Adalet, ücret ve yan hakların yeterli olması çalışanları kurumlarına daha bağlı olmaya teşvik edecektir. Çalışanlar arasında oluşacak güçlü ilişkiler ve kuruma olan bağlılık işyerindeki gelişmesine katkı sunacaktır. İş yaşam kalitesi çok boyutlu bir yapıya sahiptir ve bu boyutlar kişinin iş yeri değerlendirmesinin bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır (Normana, 2010: 79). Sirgy, Efraty, Siegel ve Lee 2001: 241) bir muhasebe şirketi ve iki de üniversitede olmak üzere üç ayrı çalışma yapmış ve bu çalışmalarda iş yaşam kalitesini yedi alt boyutta toplamışlar. Bunlar; 1- Güvenlik ve sağlık ihtiyacı (iş yerinde ve iş dışında kötü sağlık ve yaralanmalardan korunma ve iş sağlığının geliştirilmesi). 2- Ücret, aile ve iş güvenliği ile ilgili olan ihtiyaçlar (İş güvenliği ve diğer aile ihtiyaçları). 3- Sosyal ihtiyaçlarla ilgili olarak meslektaş dayanışması ve izinli olan zaman dilimleri (İş yerinde meslektaşlık ve iş dışı boş zaman). 4- İşte takdir edilmesi ve tanınması ile bağlantılı olarak saygı ihtiyacı (Kurum içi ve kurum dışı çalışanın tanınması ve takdir edilmesi). 5- İşte potansiyelini gerçekleştirme ihtiyacı (Kurumun ihtiyaçlarının gerçekleştirilmesi). 6- İş ve mesleki becerilerini geliştirmeye yönelik olarak bilgi ihtiyacı (İş ve meslek becerilerinin öğrenilmesi). 7- Estetik ihtiyaçlar (çalıştığı işte yaratıcılığın yanı sıra kişisel yaratıcılık ve genel estetik durumu) (Sirgy ve diğerleri, 2001: 241).

2.3.1. İş ve Kariyer Memnuniyeti

İşgörenlerin yaşamlarının büyük bir bölümü iş yerlerinde geçirmektedirler.Aynı şartlarda ve alışılmış biçimde çalışan işgörenlerin çalışma yaşamları monotonluğa dönüşecektir. Bu durum, işgörende yılgınlık ve bıkkınlığa sebep olacaktır. Oysa çalışanlara iş ortamında ve iş dışında kendilerini geliştirebilecekleri imkanlar verilirse bu sorunların yaşanmasının önüne geçilebilecektir (Yüksel, 2004'den akt. Akar ve Üstüner, 2017: 164). Bugünün işçileri kişisel olarak büyüme, daha yüksek düzeyde kendini gerçekleştirme ve ihtiyaçlarını karşılamak için fırsat sağlayan iş yerlerinin olmasını bekliyorlar (Kotzé, 2005: 97).

Malezya'da Sınai Kalkınma Kurumu'nda katmanlı rastgele örnekleme tekniği kullanılarak 475 yönetici üzerinde yapılan araştırmada İş Yaşam Kalitesindeki varyansın %63'ünün; 1-Kariyer tatmini, 2-Kariyer başarısı, 3-Kariyer dengesi değişkenleri olduğu görülmüştür. Araştırma sonuçları; kariyer başarısı ve kariyer memnuniyetinin yüksek olduğunu, kariyer dengesinin ise en düşük düzeyde olduğunu göstermektedir (Beh ve Idris, 2006: 2151). Çoğu insan kariyerleri boyunca büyüme ve gelişmeyi deneyimlemek, performanslarını geliştirmek, iş ile ilgili olarak yapıcı öneriler almak ve işlerini iyi yaptıklarında takdir edilmeyi beklerler. Kuruluşlardaki bireylerin iş yaşam kaliteleri, kariyer gelişimi ile bağlantılıdır ve çalışanların örgütlerinden kariyerlerinin geliştirilmeleri konusunda beklentileri vardır (Beh ve Idris, 2006: 2152).

Yapılan bir ön araştırmada öğretmenlerin kariyer basamaklarının iş doyumu üzerinde güçlü bir etkiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Kariyer basamakları, arzu edilen başka etkilere de sahip olabilir (Hart, 1987; Sederberg ve Clark, 1987'den Akt. Louis, 1988: 25). İş yaşam kalitesinde en önemli etkenlerden birisinin örgütsel iklimin olduğunu söyleyebiliriz. İşverenlerin, çalışanların tanınırlığı ve kariyerlerinde ilerlemeleri için uygun ortam sağlayabilir ayrıca örgüt iklimini iyileştirmek için taktiksel eylemlerde bulunabilirler (Beh ve Idris, 2006: 2157).

2.3.2. Genel İyi Olma

Son araştırmalardan elde edilen sonuçlar bize göstermiştir ki işgörenin çalıştığı kuruma karşı olumlu duyguları, örgütsel performans ve bağlılık için önemli bir faktördür. Çalışanların duygularını anlamak, insan kaynakları yönetimi için çok önemlidir (Kanten ve Sadullah, 2012: 365). İnsan yaşamının çok büyük bir bölümü iş hayatından oluşmakta ve çalışılarak geçmektedir. Bireyin içinde bulunduğu iş eğer beklediği düzeyde sonuçlanıyor ise kişinin motivasyonu yükselir ve mutlu bir yaşam sürer. Eğer çalıştığı iş yeri iş görenin beklentilerini karşılayamazsa bireyin iş doyumu düşer. Bu durum kişinin yaşam kalitesinin de düşmesine neden olur. İş kalitesi yükseldikçe iş görenin üretkenliği ve performansı da yükselir (Yaman, 2019: 17). Çalışan bireylerin kurumları tarafından desteklenmesi, değerli olduklarının gösterilmesi, çalışma şartlarında iyileştirmelerin yapılması gibi konularda çalışanlar işyerlerinden beklenti içerisinde oldukları anlaşılmaktadır. İş görenlerin bu beklentilerinin kurumlar tarafından karşılanması halinde çalışanların hizmet kalitesi yükselebileceği gibi işyerinde yaşanabilecek birçok olumsuzluğun da ortadan kalacağını söyleyebiliriz (Tuncer, 2013: 61).

Öğretmenler, görev yapmış oldukları okullarda önemli görevler yüklenmektedir. Eğitim kurumunun amaçlarına ulaşmasında yüklenmiş oldukları rol oldukça önemlidir. Öğretmenlerin işine bağlı olması, stres ve tükenmişlikle başa çıkarak işinden doyum sağlaması, öğretmen arkadaşları ve öğrencilerle etkili ilişkiler kurması kısaca öğretmenin çalıştığı kurumdaki iş yaşam kalitesinin yüksek olması başarının oluşmasındaki en temel faktör olduğunu değerlendirebiliriz. İş yaşam kalitesinin artırılması ve işin insancıllaştırılması her kurumun kendi

şartlarına bağlı olarak belirlenir. Öğretmenlerin çalışma şartlarının psikolojik, akademik ve sosyal gereksinimlerinin karşılanması ve iyileştirilmesi işin insancıllaştırılmasının ilk adımı olabilir. Yine öğretmenlerin değerleriyle, çalıştığı eğitim kurumunun değerlerinin tutarlı hale getirilmesi de işin insancıllaştırılmasıyla ilgilidir (Taştan ve Erdem, 2010: 94).

2.3.3. İşi Kontrol Edebilme

Hedeflere ulaşmak ve üretkenliği teşvik etmek için iş yaşam kalitesi konusunda yöneticilerin planlamalar yapmaları gerekmektedir. Daha fazla ödeme yapmak, çalışanların farklı yönlerine dikkat etmek, iş hayatına etki edecek faktörleri planlayıp uygulamak gibi kalite ve verimliliği artırmak için yapılacak müdahaleler iş yaşam kalitesini artıracaktır (Dehghan Nayeri, Salehi ve Ali Asadi, 2011: 126).

2.3.4. İş Yaşamında Stres

Stres, günlük yaşamda sık sık karşılaştığımız bir kavram olmasına rağmen tanımı ve kapsamı hakkında net bir çerçeve sunulamamaktadır. Örgütlerdeki çalışanların verimliliği ile stres yoğunluğu arasında oldukça yakın bir ilişki olduğunu söyleyebiliriz. Bunun için örgüt verimliliğini artırmak için iş yerlerindeki stres iyi yönetilip işgören tarafından kontrol altında tutulmalıdır. Stresli iş yaşamı, işgörenin duygusal yönden gergin ve iş arkadaşlarıyla uyumsuz olmasına yol açabilecektir. Bu durum işgörene yüksek maliyet oluşturacağı gibi iş yaşamındaki niteliğin de düşmesine vesile olabilecektir (Soysal, 2009: 19). Bragard, Dupuis ve Fleet (2015: 227) tarafından acil servis doktorları arasında yapılan nicel bir araştırmada acil servislerde çalışan doktorlarda orta ve yüksek düzeyde tükenmişlik görülmüş ve kaynak eksikliği, yetersiz destek, zor çalışma koşullarından dolayı önemli psikolojik sorunlar yaşadıkları ortaya çıkmıştır.

2.3.5. Çalışma Koşulları

İşgörenler, iş koşullarında kendilerini rahat hissettiklerinde daha verimli çalışabilir. Çalışma şartları kötü olan, havalandırma, ısıtma ve ışıklandırma gibi uygun olmayan fiziksel koşullarda çalışan işgörenlerin hem fiziksel hem de ruh sağlığı olumsuz yönde etkilenecektir. İş yerlerinde yüksek verim elde edebilmek için çalışma şartları büyük önem arz etmektedir (Göral, 2006 'dan akt. Hayta, 2007: 22). Birleşik Kralık'taki sağlık hizmetlerinde görevliler üzerinde yapılan araştırmada çalışanların hem fiziksel hem de psikolojik olarak iyi düzeyde olmayan ortamlarda görev yaptıkları sonucu ortaya çıkmıştır (Michie ve Williams, 2003: 3). Malezya-Bintulu'daki çok uluslu şirketlerde çalışanlar üzerinde bir araştırma yapılmış ve yapılan çalışmada iş yaşam kalitesi ile genel yaşam kalitesi arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişkinin olduğu ortaya çıkmış aynı zamanda genel yaşam kalitesini en çok etkileyen faktörün iş yaşam kalitesi (çalışma ortamı) olduğu görülmüştür (Narehan, Hairunnisa, Norfadzillah, Freziamella, 2014: 24). İran'da yapılan bir araştırmada ise çalışma ortamında dinamik değişkenlerin bir sonucu olarak hemşireler, aşırı iş yükü ve kötü çalışma koşulları nedeniyle iş yaşam kalitesinden tamamen etkilenen çalışanlar arasında yer almaktadır (Dehghan Nayeri, Salehi ve Ali Asadi, 2011: 116).

2.3.6. Aile-İş Yaşamı Dengesi

Aile – iş dengesi, işgörenlerin aile ve işlerindeki sorumluluklarının uyumunu ifade eder. İşgörenler toplumda hangi statüde olursa olsunlar, aile ve iş yaşamları arasında bir denge kurmak için uğraş verirler. Koşulların değişmesiyle birlikte bireyin sadece kendi çabalarıyla bu dengeyi kurması her geçen gün daha da zorlaşmaktadır. Bu zorluklarla birlikte ortaya çıkan stres işgören tarafından daha fazla hissedilmekte ve bireyin yaşamındaki ekonomik zorluklar, ailenin vazgeçilmezliğiyle iş ve aile talepleri arasındaki rekabeti yoğunlaştırmaktadır (Kapız, 2002: 140). İş yaşam kalitesindeki memnuniyet derecesinin; bireyin kendisine inanma derecesi, başarı kriterleri, özellikle çalışanın çok önem verdiği örgütsel iklim, ücret, saygı, kişisel gelişim ve aile yaşam dengesi ilgili olduğu görülmektedir. Bireyin iş yaşam kalitesi seviyesi ile aile yaşantısı birbiriyle önemli ölçüde ilişkili olduğunu söyleyebiliriz (Beh ve Idris, 2006: 2157).

2.3.7. İş Yerinde Yıldırma (Mobbing)

Örgütlerde görülen ve batıda "mobbing" olarak ifade edilen davranışlar iş yerleri için yeni bir kavram değildir. Yeni olan ve tanımı yapılmaya çalışılan bu tür davranışların "mobbing" kelimesi ile açıklanıyor olmasıdır. "Mobbing" sözcüğü 1960'larda ilk olarak Konrad Lorenz tarafından kullanılmıştır. 1980'lerde ise Heinz Leymann, bu kavram ile iş yerlerindeki saldırgan ve tehditkar davranışları isimlendirmiştir. Webster's New World Dictionary, s.780'de "Mobbig" sözcüğü çevreyi kuşatma, sıkıntı verme ya da topluca saldırma anlamı taşımaktadır. Şikayet mekanizmalarının iyi işlemediği, çalışanlara eşit davranılmadığı, birlik ve beraberlik anlayışının yerleşmediği veya benzer uygulamaların sık sık görüldüğü iş yerlerinde etkili liderlik ve yönetimden söz edilemez. Böyle örgüt kültürlerinde, yıldırma ve baskı eylemlerine fırsat verici bir ortam oluşmaktadır (Yücetürk, 2005: 99-100).

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklemi, veri toplama yöntemi, veri toplama aracının özellikleri belirtilmiş verilerin çözümlenmesi ile ilgili çalışmalar açıklanmıştır.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada, öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin iş yaşam kaliteleri düzeylerinin incelenmesi amaçlandığından, araştırmada nicel araştırma tarama modeli kullanılmıştır. Genel tarama modelleri, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir yargıya varmak amacıyla, evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir (Karasar, 2003: 79'den Akt. Aydın ve Kaya, 2011: 234).

3.2. Evren Örneklem

Bu araştırmanın evrenini 2018-2019 eğitim öğretim yılında İstanbul ili Tuzla ilçesinde bulunan ilkokul, ortaokul ve liselerde görev yapan toplam 2305 öğretmen, 166 okul müdür yardımcısı ve 63 okul müdürü oluşturmaktadır.

3.2.1. Araştırma Örneklemine Ait Öğretmen Tablosu

Okul Türü	Araştırma ölçeklerini dolduran öğretmen Sayıları
İlkokul	124
Ortaokul	94
İmam hatip Ortaokul	82
Anadolu Lisesi	70
Anadolu İmam Hatip Lisesi	51
Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	66

3.2.2. Araştırma Örneklemine Ait Okul Yöneticisi Tablosu

Yöneticini Görevi	Araştırma ölçeklerini dolduran yönetici sayıları
Okul Müdürü	42
Okul Müdür Yardımcısı	40

3.3. Veri Toplama Araçları

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu, öğretmenlerin ve yöneticilerin cinsiyet, yaş, mezuniyet durumu, mesleki kıdem, çalıştığı okul türü gibi bilgilerin ortaya konulmasına yönelik maddeleri içermektedir.

3.3.2. İş Yaşam Kalitesi Ölçeği

Araştırma için gerekli olan veriler ölçekler yardımıyla toplanmıştır. Bu amaçla öğretmen ve okul yöneticilerinin iş yaşam kalitesi düzeylerini belirlemek için Van Laar, Edwards ve Easton (2007) tarafından geliştirilen ve Akar, H. ve Üstüner, M. (2017) tarafından Türkçe uyarlaması yapılarak Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması yapılan "İş Yaşam Kalitesi Ölçeği" kullanılmıştır. İş Yaşam Kalitesi ölçeği 5'li likert tipinde bir ölçek olup 23 madde ve 6 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeği Türkçe'ye uyarlayan Akar ve Üstüner, geçerlik ve güvenirlik çalışmasını dört farklı gurupla yürütmüş ve ölçeğin genelinde Cronbach Alfa katsayısının .95 olduğu görülmüştür. Araştırmada elde edilen bulgulara göre iş yaşam kalitesi ölçeğinin Türkçe uyarlamasının geçerli ve güvenilir olduğu belirtilmiştir.

3.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla kullanılan form, iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, öğretmenlere ait kişisel bilgilerin sorulduğu Kişisel Bilgi Formu yer almaktadır. İkinci bölümde, 23 maddeden oluşan İş Yaşam kalitesi Ölçeği yer almaktadır.

3.4.1. Verilerin Analizi

Araştırmadan elde edilen veriler, "SPSS 15.0 for Windows" programına aktarılmış ve verilerin çözümlenmesi aşağıdaki işlem sırasına göre yapılmıştır.

Bu araştırma yapılmadan önce literatür taraması yapılmış, aynı araştırmada altı farklı okul türünde ve hem öğretmenler hem de okul yöneticileri üzerinde yapılan bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu çalışma, altı farklı okul türünde ve öğretmen-müdür yardımcısı-müdürler üzerinde yapılması bakımından oldukça önemlidir.

4. BULGULAR

Tablo 1. Örneklem Grubunun Demografik Özelliklerine İlişkin Frekans ve Yüzde Dağılımları

Kişisel Bilgiler		***f***	**%**
Cinsiyet	Kadın	285	58,5
	Erkek	202	41,5
Okul Türü	İlkokul	124	25,5
	Ortaokul	94	19,3
	İmam Hatip Ortaokul	82	16,8
	Anadolu Lisesi	70	14,4
	Anadolu İmam Hatip Lisesi	51	10,5
	Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	66	13,6
Eğitim Düzeyi	Lisans	402	82,5
	Lisansüstü	85	17,5
Hizmet Süresi	0-5 Yıl	81	16,6
	6-10 Yıl	121	24,8
	11-15 Yıl	79	16,2
	16-20 Yıl	95	19,5
	21 ve Üzeri	109	24,9

Tablo 1 incelendiği zaman araştırmaya katılan öğretmenlerin 285'i kadın, 202'si ise erkektir. Okul türü değişkenlerine bakıldığında araştırmaya katılan öğretmenlerin 124'ü İlkokul, 94'ü Ortaokul, 82'si İmam Hatip Ortaokul, 70'i Anadolu lisesi, 51'i Anadolu İmam Hatip Lisesi ve 66'sı ise Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde görev yapmaktadır. Eğitim düzeyi değişkenlerine bakıldığı zaman araştırmaya katılan öğretmenlerin 402'sı lisans mezunu iken, 85 öğretmenin de lisansüstü mezunlardan oluştuğu görülmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin çoğunun lisans mezunu olması dikkat çekmektedir. Hizmet süresi değişkenlerine bakıldığında ise araştırmaya katılan öğretmenlerin 81'i 0-5 yıl, 121'i 6-10 yıl, 79'si 11-15 yıl, 95'ı 16-20 yıl, 109'u ise 21 yıl ve üzeri olarak belirlenen çalışma yılları aralığındadır.

Öğretmenlerin iş yaşam kalitesi ile okula bağlılık düzeylerinin cinsiyetlerine göre anlamlı farklılık gösterip-göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız gruplar t testi sonuçları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. İş yaşam kalitesi ölçeği puanlarının cinsiyete göre t-testi sonuçları

Değişkenler	**Gruplar**	**N**	**X**	**ss**	**t testi**		
					t	***sd***	***p***
İş Yaşam Kalitesi	**Kadın**	285	3.66	.64	-3.018	485	.003
	Erkek	205	3.83	.62			

Tablo 2 incelendiğinde öğretmenlerin iş yaşam kalitesine yönelik algıları cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir *(t[485]=-3.018; p<.05)*. Erkek öğretmenlerin iş yaşam kalitesine yönelik algıları (X=3.83), kadın öğretmenlerin iş yaşam kalitesi algılarından (X=3.66) daha olumludur.

Öğretmenlerin iş yaşam kalitesi düzeylerinin öğretmenlerin mezuniyet durumuna göre anlamlı farklılık gösterip-göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan bağımsız gruplar t testi sonuçları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. İş yaşam kalitesi ölçeği puanlarının mezuniyetine göre t-testi sonuçları

Değişkenler	**Gruplar**	**N**	**X**	**ss**	**t testi**		
					t	***sd***	***p***
İş Yaşam Kalitesi	**Lisans**	402	3.73	.64	-278	485	.781
	Lisans Üstü	85	3.71	.63			

Tablo 3 incelendiğinde öğretmenlerin iş yaşam kaliteleri mezuniyetlerine göre incelendiğinde iş yaşam kalitesinde anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür (t[485]=-2.78; p>.05).

Öğretmenlerin iş yaşam kalitelerinin okul türüne göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans (ANOVA) analizi sonuçları Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. İş yaşam kalitesi ölçeği puanlarının okul türüne göre ANOVA sonuçları

Okul Türü	N	X	Ss	Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	P	Anlamlılık
İlkokul (1)	124	3,75	.641	**G. Arası**	7.495	5	1.499			
Ortaokul (2)	94	3,69	.615	**G. İçi**	193.033	481	.401			
İ.H.Orta (3)	82	3,953	.575	**Toplam**	200.528	486		3.735	.003	**1-6; 3-1,2, 4, 6; 5-6**
And. Lis. (4)	70	3,71	.636							
An. İ.H.L (5)	51	3,741	.614							
Mesl. Lis (6)	66	3,509	.705							
Toplam	487	3,735	.642							

Tablo 4 incelendiğinde öğretmenlerin iş yaşam kalitelerine yönelik algıları okul türlerine göre anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir *(F=3.735; p<.05)*. Öğretmenlerin iş yaşam kalite düzeyleri hangi okul türleri arasında farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan LDS testi sonuçlarına göre İlkokul öğretmenlerinin iş yaşam kalitesine yönelik algıları (X=3.75), Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğretmenlerinden (X=3.50); İmam Hatip Ortaokulu öğretmenlerinin (X=3.95), İlkokul (X=3.75), Ortaokul (X=3.69), Anadolu Lisesi (X=3.71) ve Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğretmenlerinden (X=3.50); Anadolu İmam Hatip Lisesi öğretmenlerinin (X=3.74), Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi (X=3.50) daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Öğretmenlerin iş yaşam kaliteleri düzeylerinin görev ünvanlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan tek yönlü varyans (ANOVA) analizi sonuçları Tablo 5'te verilmişti

Tablo 5. İş yaşam kalitesi ölçeği puanlarının görev ünvanına göre ANOVA sonuçları

Okul Türü	N	X	Ss	Varyansın Kaynağı	KT	sd	KO	F	P	Anlamlılık
Öğretmen (1)	405	3,70	.660	**G. Arası**	3.094	2	1.547	3.793	.023	**3-1**
Müd. Yard. (2)	40	3,80	.547	**G. İçi**	197.408	484	.408			
Müdür (3)	42	397,	.476	**Toplam**	200.528	486				
Toplam	487	3,735	.642							

Tablo 5 incelendiğinde öğretmenlerin iş yaşam kalitesine yönelik algıları arasında görev ünvanına göre anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir *(F=3.793; p<.05)*. Öğretmenlerin iş yaşam kalitesine yönelik algılarının görev ünvanları arasında farklılık gösterdiğini belirlemek amacıyla yapılan LDS testi sonuçlarına göre okul müdürlerinin iş yaşam kalitesi (X=3.97), öğretmenlerin (X=3.70) iş yaşam kalitesi düzeylerinden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Müdür (X=3.97) ile müdür yardımcıları (X=3.80) ve müdür yardımcıları (X=3.80) ile öğretmenler (X=3.70) arasında iş yaşam kalitesine yönelik algıları arasında anlamlı bir farklılık gözükmemektedir.

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Tartışma

Bu araştırma ile İstanbul ili Tuzla ilçesindeki faklı okul türlerinde görev yapan öğretmen ve okul yöneticilerinin iş yaşam kalite düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma altı farklı okul türünde ve öğretmenler-müdür yardımcıları-müdürler üzerinde yapılması bakımından eşine az rastlanan bir çalışma olmuştur. Elde edilen sonuçlara göre öğretmenlerin iş yaşam kalitesine yönelik algıları cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Erkek öğretmenlerin iş yaşam kalitesine yönelik algılarının kadın öğretmenden daha yüksek olduğu görülmüştür. Ortaya çıkan bu sonuç, Kaşık (2009) tarafından okullarda yapılan araştırmada elde edilen sonuç ile aynıdır. Kaşık (2009), cinsiyete göre iş yaşam kalitelerine ilişkin okul yönetici ve öğretmenlerin algılarının erkeklerin kadınlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Okul türlerine göre öğretmenlerin iş yaşam kalitelerine yönelik algılarında ise anlamlı bir farklılığın olduğu görülmektedir. İmam hatip ortaokullarında görev yapan öğretmenlerin iş yaşam kalitesi algıları; ilkokul, ortaokul, Anadolu lisesi ve meslek liselerinde görev yapan öğretmenlerden daha yüksek olduğu görülmüştür. Meslek liselerinde görev yapan öğretmenlerin iş yaşam kalitesi düzeylerinin ise en düşük seviyede olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca çalışmada ortaya çıkan başka bir sonuca göre okul müdürü ve müdür yardımcılarının iş yaşam kalitesi düzeyleri öğretmenlerden daha yüksektir.

Okullarda görev yapan öğretmenlerin iş yaşam kalitesi düzeyleri ortanın üzerinde algılanmıştır. Bu durum aynı sonuca ulaşan (Korkmaz, 2009; Sarı, Canoğulları & Yıldız, 2018) ile benzerlik göstermektedir. Okul türleri

arasında iş yaşam kalitesi en yüksek imam hatip ortaokullarında, en düşük ise meslek liseleri ve ortaokullarda görülmüştür. Bu durum Kaplan (2015)'in araştırmasında ortaya çıkan sonuç ile aynıdır.

Yetkililer ve Milli Eğitim Bakanlığı, adaletsiz ve uygun olmayan tazminat ve düşük ücret gibi çalışma yaşam kalitesi faktörlerinin genel yaşam kalitesi üzerindeki etkisinin farkında olmalıdır. Son yıllarda İran Milli Eğitim Bakanlığı ilginç bir program hazırladı ve yerel bir sorunu çözmek için bir eylem araştırması yapan öğretmenler ödüllendirildi. Bu durum, uygun olmayan tazminat sorununu çözmeye yönelik olumlu bir adım olmuştur. Olumlu tutumlar göz önüne alındığında öğretmenlerin en iyi yenilikçi uygulamalar için ödüllendirilmesi gibi pek çok pratik uygulamalarla eğitimin kalitesi ve öğretmenlerin motivasyonu artacaktır. Eğitim konusundaki karar vericiler, kurumlarda sosyal bütünleşmeyi teşvik etmelidir. Birçok öğretmen karar verme sürecine katılmak ister ve fırsatları memnuniyetle karşılar. Meslektaşlarınızla işbirliği yapılmalı ve etkileri genişletilmeli. Sürekli iletişim ile ilerleme en iyi şekilde izlenmeli ve öğretmen ihtiyaçları düzenli olarak ele alınmalıdır (Baleghizadeh ve Gordani, 2012: 40). Üniversiteler; sosyal, ekonomik, kültürel ve politik gelişmede aynı zamanda iyi insan yetiştirmede hayati bir rol oynamaktadır. Gelişmiş veya gelişmekte olan toplumlarda büyüme ve gelişmenin etken faktörlerini analiz etmek, ülkelerdeki eğitim sistemlerinin etkinliğini, verimliliğini, kapsayıcı gelişimini ve büyümesini teşvik eder (Mirkamali ve Thani, 2011: 179).

Çalışanların başarılı olması için gerekli koşulların iş yaşam kalitesinin sağlanması ile gerçekleşebileceğini söylemek yanlış olmaz. Eğitim örgütlerinin en işlevsel parçası olan okulların işleyişinde eğitim iş görenleri, önemli rol ve görevler yüklenmektedir. Okulu amaçlarına ulaştırmada ve etkili okulu yaratmada öğretmenlerin yüklendiği rol oldukça önemlidir (Yalçın, Yıldırım&Akan, 2016: 218)

5.2. Öneriler

Yapılan araştırma İstanbul ili Tuzla ilçesi ile sınırlı olduğu için benzer bir çalışma farklı il ve ilçelerde gerçekleştirilebilir. Ayrıca bu araştırma sadece devlet okullarında yapıldığı için, özel okullarda uygulandığı zaman daha farklı sonuçlar ortaya çıkabilir.

Okullarında görev yapan öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin iş yaşam kalitesi düzeylerini belirlemek için yapılan bu araştırma ölçek uygulaması ile sınırlı kalmıştır. Yapılacak yeni araştırmalarda gözlem ve görüşme yöntemlerinin de kullanılması ile daha ayrıntılı bilgilere ulaşılabilir.

Araştırma sonucunda erkek öğretmenlerin iş yaşam kalitesi düzeyleri kadın öğretmenlerden daha yüksek olduğu görüldüğünden kadın öğretmenlerin iş yaşam kalitesi algılarının yükseltilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yeni politikalar geliştirilmelidir. Kadın öğretmenlerin okullarındaki iş yaşam kalitelerini arttırmak için çalışma saatlerinde bazı düzenlemeler yapılabilir ve bunun için okul müdürleri kadın öğretmenlere karşı ders planlaması yaparken çalışma esnekliği sağlayabilir. Ayrıca öğretmenlerin iş yaşam kalitesi düzeylerinin en düşük olduğu okul türü Mesleki ve Teknik Anadolu Liseleri olduğu görülmektedir. Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde görev yapan öğretmenlerin iş yaşam kalitelerinin düşük seviyede olma sebepleri farklı çalışmalar ile tespit edilip gerekli tedbirler alınmalıdır. Yapılacak olan yeni bir araştırma ile Mesleki ve Teknik Anadolu liseleri ile Ortaokullardaki iş yaşam kalitesi düzeyinin düşük olma sebepleri ayrıntılı olarak incelenip çözüm önerileri oluşturulmalıdır.

Öğretmenlerin çalışmış oldukları kurumlarında etkili ve başarılı olmaları görev yaptıkları okullarının başarısını yükseltecektir. İş yaşam kalite seviyeleri yüksek olan eğitim ortamlarında öğretmenlerin başarılarının yükseleceği ve eğitim kalitesinin artacağı muhakkaktır.

KAYNAKÇA

Akar, H. ve Üstüner, M. (2017). *İş Yaşam Kalitesi Ölçeğinin Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması.* İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 18(2), 159-176. DOI: 10.17679/inuefd.302675

Akram, M., Ilgan, A., & Ozu, O. (2017). Quality of school work life of public school teachers: Cases from Turkey and Pakistan. *Journal of Education and Educational Development*, *4*(2).

Argon, T., & Köşterelioğlu, M. A. (2009). ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN ÜNİVERSİTE YAŞAM KALİTESİ VE FAKÜLTE KÜLTÜRÜNE İLİŞKİN ALGILARI. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, *8*(30), 43-61.

Aydın, F., & Kaya, H. (2011). SOSYAL BİLİMLER LİSESİ ÖĞRENCİLERİNİN ÇEVRE DUYARLILIKLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (24), 229-257.

Baleghizadeh, S., & Gordani, Y. (2012). Motivation and quality of work life among secondary school EFL teachers. *Australian Journal of Teacher Education (Online)*, *37*(7), 30-42.)

Beğiş, G. B. (2019). *Tükenmişlik sendromu ve iş yaşam kalitesi arasındaki ilişki: Akademisyenler üzerine bir uygulama* (Master's thesis, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Beh, L. S., & Idris, K. (2006). An analysis of quality of work life (QWL) and career-related variables. *American journal of applied sciences*, *3*(12), 2151-2159.

Bharathi, P. S., Umaselvi, M., & Kumar, N. S. (2011). Quality of work life: Perception of college teachers. *Indian Journal of Commerce and Management Studies*, *2*(1), 47-69.

Bragard, I., Dupuis, G., & Fleet, R. (2015). Quality of work life, burnout, and stress in emergency department physicians: a qualitative review. *European Journal of Emergency Medicine*, *22*(4), 227-234.

Brooks, B. A., & Anderson, M. A. (2005). Defining quality of nursing work life. *Nursing Economics*, *23*(6), 319-326.

Dehghan Nayeri, N., Salehi, T., & Ali Asadi Noghabi, A. (2011). Quality of work life and productivity among Iranian nurses. *Contemporary nurse*, *39*(1), 106-118.

Demir, M. (2011). İşgörenlerin çalışma yaşamı kalitesi algılamalarının işte kalma niyeti ve işe devamsızlık ile ilişkisi. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, *11*(3), 453-464.

Durdağı, A. K. A. N., & BEKTAŞ, F. (2014). Öğretmen Görüşlerine Göre Okullarda İş Yaşamı Kalitesi. *AJELI-Anatolian Journal of Educational Leadership and Instruction*, *2*(2), 29-42.

Erdem, M. (2010). Öğretmen Algılarına Göre Liselerde İş Yaşamı Kalitesi ve Örgütsel Bağlılıkla İlişkisi. *Kur ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, *16*(4) Sayı 4, ss: 511-536

Ertürk, S. (1982). *Eğitimde Program Geliştirme*. Ankara: Meteksan Lmt. Şti 1982, s.7

Griffin, J. M., Fuhrer, R., Stansfeld, S. A., and Marmot, M. (2002). The İmportance of Low Control at Work and Home On Depression and Anxiety: Do These Effects Vary By Gender and Social Class?. *Social Science & Medicine*, *54*(5), 783-798.

Hayta, A. B. (2007). Çalışma Ortamı Koşullarının İşletme Verimliliği Üzerine Etkisi. *Ticaret Ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, *1*(1), 21-41.

Kan, A., Kayapınar, U. (2010). Yabancı Dil Eğitiminde Aynı Davranışları Yoklayan Çoktan Seçmeli ve Kısa Cevaplı İki Testin Madde ve Test Özelliklerinin Karşılaştırılması. *Eğitim Ve Bilim*, *32*(142).

Kanten, S., & Sadullah, O. (2012). An empirical research on relationship quality of work life and work engagement. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, *62*, 360-366.

Kapız, S. (2002). İş-Aile Yaşamı Dengesi ve Dengeye Yönelik Yeni Bir Yaklaşım: Sınır Teorisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü dergisi,* 4(3), 139-153

Kaplan, V. (2015). *Öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin iş yaşamı kalitesi ile örgütsel değer algıları arasındaki ilişki/The relationship between the quality of work life of teachers and school administrators and their perception of organizational values* (Doctoral dissertation).

Karasar, N. (2012). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kaşık, Ü. (2022). Okul yöneticileri ve öğretmenlerin iş yaşam kalitesine ilişkin algıları. Korkmaz, G. (2009). İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin okul yaşam kalitesini algılama düzeyleri ve mesleki tutumlarının incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi, Adana*.

Kotzé, T. (2005). The nature and development of the construct" quality of wo:rk life". *Acta academica*, *37*(2), 96-122.

Kulkarni, P. P. (2013). A literature review on training & development and quality of work life. *Researchers World*, *4*(2), 136.

Louis, K. S. (1988). Social and Community Values and the Quality of Teacher Work Life.

Martel, J. P., & Dupuis, G. (2006). Quality of work life: Theoretical and methodological problems, and presentation of a new model and measuring instrument. *Social indicators research*, *77*(2), 333-368.

Michie, S., & Williams, S. (2003). Reducing work related psychological ill health and sickness absence: a systematic literature review. *Occupational and environmental medicine*, *60*(1), 3-9.

Mirkamali, S. M., & Thani, F. N. (2011). A study on the quality of work life (QWL) among faculty members of University of Tehran (UT) and Sharif University of Technology (SUT). *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, *29*, 179-187.

Mirvis, P. H., & Lawler III, E. E. (1984). Accounting for the quality of work life. *Journal of Organizational Behavior*, *5*(3), 197-212.

Narehan, H., Hairunnisa, M., Norfadzillah, R. A., & Freziamella, L. (2014). The effect of quality of work life (QWL) programs on quality of life (QOL) among employees at multinational companies in Malaysia. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, *112*, 24-34.

Normala, D. (2010). Investigating the relationship between quality of work life and organizational commitment amongst employees in Malaysian firms. *International journal of business and management*, *5*(10), 75-82.

Parlar, H. (2014). Tüm Yönleriyle Okul Geliştirme: Kuram, Yaklaşım ve Uygulama. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. 2014

Saraji, G. N., & Dargahi, H. (2006). Study of quality of work life (QWL). *Iranian journal of public health*, *35*(4), 8-14.

Mediha, S. A. R. I., CANOĞULLARI, E., & YILDIZ, E. (2018). Öğretmenlerin Okul Yaşam Kalitesi Algilari İle Mesleki Motivasyon Düzeylerinin İncelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (47), 387-409.

Sirgy, M. J., Efraty, D., Siegel, P., & Lee, D. J. (2001). A new measure of quality of work life (QWL) based on need satisfaction and spillover theories. *Social indicators research*, *55*(3), 241-302.

Soysal, A. (2009). İş Yaşamında Stres. *Çimento İşveren Dergisi*, *23*(3), 17-40.

Swamy, D. R., Nanjundeswaraswamy, T. S., & Rashmi, S. (2015). Quality of work life: scale development and validation. *International Journal of Caring Sciences*, *8*(2), 281.

Tanrıöğen, A. (1997). *Buca Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik MesleğiYönelik Tutumları.* PAÜ Eğitim Fakültesi Dergisi, *3*(3), 55-67.

Taşdan, M., & Erdem, M. (2010). İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin İş Yaşamı Kalitesi İle Örgütsel Değer Algıları Arasındaki İlişki Düzeyi (ss. 92-113). doc dosyası İndir. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *7*(2), 92-113.

Tuncer, M. (2013). Çalışma yaşam kalitesinin otel işletmesi çalışanları üzerindeki etkileri. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, *5*(1), 57-78.

Türkay, O. (2015). Çalışma yaşamı kalitesinin iş memnuniyeti ve bağlılık üzerine etkileri: Seyahat acentaları üzerine bir araştırma. *Yönetim ve Ekonomi: Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *22*(1), 239-256.

Yalçın, S., Yıldırım, İ., & Akan, D. (2016). Öğretmenlerin iş yaşam kaliteleri ile örgütsel bağlılıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *18*(1), 205-224.

Yaman, Z. B. (2019). *Okul öncesi öğretmenlerinin sınıf yönetimi beceri düzeyleri ile iş yaşam kalitesi arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Master's thesis, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).

Yeşilyurt, R. (2015). *Okul Müdürlerinin Etkileşimci Liderlik Stilleri ile Öğretmenlerin Okula Bağlılık Düzeyleri Arasındaki İlişki,* Yüksek Lisans Tezi

Yılman, M. (2006). *Türkiye'de Öğretmen Eğitiminin Temelleri*. Nobel Yayın Dağıtım, 2006.

Yücetürk, E. Elif.(2005). "Türkiye"de İş Yaşam Kalitesini Ve Verimliliği Azaltan Gizli Bir Sendrom: Yıldırma (Mobbing)." *İktisat İşletme ve Finans* 20.231 (2005): 97-108.

International
SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal
Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
e-ISSN: 2587-1587

Research Article

Subject Area
Fine Art - Picture

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 99
PP: 2078-2087

Arrival
06 May 2022
Published
30 June 2022
Article ID Number
62831
Article Serial Number
22

Doi Number
http://dx.doi.org/10.29228/sssj.62831

How to Cite This Article
Karakaş Tabak, D. (2022). "Nesneden Piksele: NFT Sanatı" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:99; pp:2078-2087

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Nesneden Piksele: NFT Sanatı

From Object to Pixel: NFT Art

Dilara KARAKAŞ TABAK [1]

[1] Doç. Dr. Harran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Şanlıurfa, Türkiye

ÖZET

Dijital çağda yaşanan pek çok yenilik sanata da yansımış ve dijital sanat yeni bir üretim türü olarak karşımıza çıkmıştır. Kökeni 1960'lara dayanan dijital sanatta, teknolojik gelişmelerin etkisiyle sanattaki konvansiyonel tavrın yerini, sayısal verilerle bilgisayar programlarına bağlı olarak geliştirilen dijital uygulamalar almıştır. Eserin yalnızca dijital olanaklar kullanılarak oluşturulması anlamına gelen dijital sanat, son yıllarda etkisini arttırmış, güncel sanatın önemli bir üretim tekniği haline gelmiştir. Bilgisayar yardımıyla üretimi olduğu kadar sergilenmesi de mümkün hale gelen dijital sanat, zaman içinde farklı bir platformun gelişmesine olanak sağlamıştır; NFT sanatı. Özellikle son bir yılda yapılan rekor fiyatlı satışlar nedeniyle oldukça ilgi çeken NFT platformları, sundukları teknolojik imkanlarla ve farklılaşan üretim/tüketim biçimleriyle sanat piyasasında önemli birer küresel güç haline gelmiştir. Bu makalede NFT'lerin teknik detayları değil, sanatsallıkları üzerinde durulmuştur. NFT sanatında değer kavramı, NFT'lerin kavramsal sanatla olan organik bağı, sanatın nesnesinin piksele dönüşmesi ve güncel sanatın hali hazırdaki anormatifliğinin bu kez de kripto para birimiyle karşılık bulması nitel verilerle açıklanmıştır. Çalışmanın kuramsal çerçevesinin belirlenmesi için literatür taraması yapılmış, örnekler üzerinden bir tartışma sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Güncel Sanat, NFT, Sanat Nesnesi

ABSTRACT

Many innovations in the digital age have also been reflected in art, and digital art has emerged as a new type of production. In digital art, whose origins date back to the 1960s, the conventional approach in art has been replaced by digital applications developed depending on numerical data and computer programs with the effect of technological developments. Digital art, which means that the work is created using only digital possibilities, has increased its influence in recent years and has become an important production technique of contemporary art. Digital art, which has become possible to display as well as to be produced with the help of computers, has allowed the development of a different platform over time; naphtha art. NFT platforms, which have attracted a lot of attention especially due to record-priced sales in the last year, have become an important global power in the art market with the technological opportunities they offer and differentiating production/consumption styles. This article focuses on the artistic aspects of NFTs, not their technical details. The concept of value in NFT art, the organic connection of NFTs with conceptual art, the transformation of the object of art into pixels, and the current anormativity of contemporary art, this time with crypto currency, are explained with qualitative data. In order to determine the theoretical framework of the study, a literature review was made and a discussion was presented through examples.

Keywords: Contemporary Art, NFT, Art Object

1. GİRİŞ

NFT olarak kısaltılan yeni kripto para birimiyle dijital sanat ve dijital her türlü içerik kayıt altına alınarak, sanatsal üretimin sergilendiği ve satışının yapıldığı sanal platformlar oluşturulmuştur. NFT; non-fungible token (değiştirilemeyen jeton) kelimelerinden türetilmiş bir kısaltmadır. Değiştirilemezliğine yapılan vurgu, NFT'lerin karşılıklı olarak birbirlerinin yerini alamayacaklarını ifade eder. Başka bir deyişle bir NFT başka bir NFT ile eşit değildir; tıpkı bir sanat eserinin başka bir sanat eseriyle eşit olmaması gibi. NFT, tek bir değer birimini temsil eden özel bir dijital dosya türüdür. Bu sebeple bir NFT, dijital olan her şeyi kapsayabilir; çizimden müziğe, akademik bir makaleden fotoğrafa, videodan twitterde yer alan bir twite kadar dijitale dönüştürülmüş her şey bu platformda yer alabilmektedir.

NFT'lerin sanatsallıkları ya da sanatla olan ilişkilerini anlamak için ise sanat tarihinin özellikle kavramsal sanatla olan müştereğine değinmek gerekir. Binlerce yıldır var olan sanat tarihinde, sanatın bir duygu aktarımı olduğu düşüncesinden hareketle yaşanan her akım ve her değişim sanatın sonuna mı gelindiği sorusunu beraberinde getirmiştir. Teorik olarak kendinden önce gelene her benzemeyiş, o şeyin sonuna işaret eder ancak sanatta böyle bir kopuştan söz edilemez. Sanat bir iletim yoluysa eğer her türlü nesne iletken konumda olabilir. Güncel sanat özelinde ise bu iletken nesnenin ne olduğu değil ne anlattığı önemli olmuştur. Özellikle güncel sanatın atası kabul edilebilecek kavramsal sanatta estetik kaygılar eserden uzak tutulmuş ve tüm yük iletim görevi üstlenen nesneye verilmiştir. "Sanata dair felsefi provokasyonlar olarak, hazır nesneler düşünsel başyapıtlardır. Çeşme güzel olmayabilir ama oyunlu bir espri olarak parlak deha ürünü bir sanat eseridir" (Dutton, 2017, 231). Ancak görünen ve iletilen her ne olursa olsun sanatın uygulama teknikleri sürekli değişim halindedir. Özellikle teknolojik olanaklar sanatçılara pek çok farklı teknik uygulama imkânı sağlamıştır. Böylelikle konvansiyonel sanatın ifade biçimleri yerine sayısal olarak düzenlenebilen dijital veriler kullanılmaya başlanmıştır. "Tüm özelliklerinin yanı sıra, bu,

sürekli güncellenebilirliği, her zaman ulaşılabilirliği (zamansızlığı) ve koşulsuz kolay erişimli oluşu, maddesiz üretilebilmesi ve daha fazla görsellik içermesiyle, yeni bir gerçeklik ve yeni bir sanat alanı demektir" (Yılmaz, 2012, 224). Ancak yine de teknik değişse de temelde herhangi değişim olmadığı görülmektedir.

Özellikle 2000'lerden günümüze kadar yaşanan sanatsal süreçte boş duvarlardan, ortadan ikiye kesilmiş ya da dondurulmuş hayvan cesetlerine, dışkıya, kana, çöp poşetlerine kadar pek çok alan dışı nesneye sadece bağlamı vesilesiyle sanat eseri denilmiş ve herhangi bir kuşkuya yer bırakmayacak biçimde hem izleyici hem sanat dünyası hem de sanat piyasası bu konuda hem fikir olmuştur. "Modern sonrası yapılan bunca tartışmanın sonrasında sanatın bugünkü durumuna ilişkin varılan ve artık tartışılmayan gerçeklik şudur; bugünün sanatı normsuzdur, bir kavramsallaştırma denemesi ile açıklanması gerekirse anormatiftir" (Türkdoğan, 2014, 17).

Şahiner, günümüzde estetiğin herhangi bir kıstası olmamasını şu cümlelerle yorumlamıştır; "Çoğul bir estetik var. İçine her katılanı, ayrıksı doğadaki her alanı, her nesneyi bir oluş biçimi olarak yeni baştan tarif eden bir estetik. Neredeyse bir kriter yokluğu noktasında düğümlenen bir kriter yumağı gibi" (Şahiner, 2013, 153). Duchamp'ın estetik zevkin sanatın doğasına zarar verdiğini düşünmesi ve tamamen sanatsız nesnelere yönelmesi, günümüz sanatının hatta NFT'lerin çıkış noktasıdır. Temelini kavramsal sanattan alan güncel sanatın her türlü nesneye yakın oluşu, estetikten ve sanatsal ölçütten tamamen kopuş tehlikesini beraberinde getirmiştir. Ancak yine de güncel sanatı sanatsızlıkla suçlamak mümkün değildir. Güncel sanat, dönemin teknolojik ve iletişimsel şartlarına en uygun biçimde kendi anlatısal dilini ve tekniğini oluşturmuştur. Çünkü her dönem "sanat biçimleri ve teknikleri değişip geliştikçe, sanatsal modalar gelip geçtikçe sanat kuramı da ayak uydurur, odağına ayar verir, değerlerini değiştirir" (Dutton, 2017, 61). Her şeyin dijitalleştiği bir çağda sanatın geleneksel tavrını sürdürmesini beklemek doğru bir yaklaşım olmayacaktır. "Bilgisayarda üretilen ve nesnesizleşmiş bir evrenin seri bir biçimde tekrarına dayalı imaj oluşturma süreçleri, denetlenemez bir yükselişe geçerken, bir yandan da, bu imajların düzensiz bir şekilde her şeyi istila etmesine olanak sağladığı görülüyor" (Şahiner, 2013, 204).

Bu bağlamda değerlendirmek gerekirse dijital sanatın yalnızca verilerden oluşturulmuş görüntüler ve düzenlemelerden daha fazlası olduğu düşünülmelidir. Kavramsal sanatın her şeyi bağlamla açıklamaya çalışan doğasında olduğu gibi sanat verilerinin de piksellerden daha fazlası olduğu ve aslında tasarımların/yapıtların kendi bağlamında ortaya çıkabileceği gerçeği dijital sanatta da kendini göstermektedir. Günümüzde kolektif ve global iletişim paralelinde sanatta da disiplinler arası kaynaşmaların hızı artmıştır. Sanat, medya ve iletişim gibi birbirinden ayırt edilemeyen ve hiçbiri sekonder olmayan alanlar ortaya çıkmış ve bu alanların en tahmin edilemeyen yeniliği de NFT'ler olmuştur. Televizyonla ortaya çıkan ve yalnızca izleyerek kurulan karşılıksız iletişim ve internet kullanımının hayatın her alanına dahil olmasıyla her şeye ekrandan bakmak pasif izleyiciliği geliştirmiştir. Sanatçının sanatsal üretimini NFT olarak internet aracılığıyla tüm dünyaya tanıtması ve izleyicinin bir ekrandan bakarak yapıttan etkilenmesi ve bu görüntüyle yetinmesi, sanatçı için de izleyici için de alışılmış bir tavırdır.

2. NFT NEDİR?

NFT, dijital bir üretime verilen bir tür sertifikadır ve blokzincir denilen özel bir kayıt sisteminde korunmaktadır. "Blokzincir, verilerin internet üzerinden zaman damgalı olarak, dağıtık bir yapıda, şifrelenerek, değiştirilemez bir şekilde kaydedilmesine ve transfer edilmesine imkan veren, güvenli, şeffaf bir dijital işlem defteri sağlayan teknolojidir"(Şenkardeş, 2021, 155).

"Blokzincir teknolojisi iki temel kavram üzerine inşa edilmiştir; bloklar ve blokları oluşturan kayıtlar. Kayıtlar; blokzincirin tasarımına bağlı olarak her türlü içerik bilgisi olabilir. Bu bilgiler, tedarik zinciri, para hareketleri, müşteri kayıtları gibi birçok veri olabilir. Bloklar ise, kayıtların birleşip, belirli aralıklarla içerisine yazıldığı yapılar olarak ifade edilebilir" (Kabak, Kırbaş, 2021, 313). Ancak makale içeriğinde blokzincirin diğer kullanım alanlarına değil yalnızca sanatsal içerikli üretimlerin yapıldığı NFT platformlarına odaklanılmıştır.

NFTlerin amacına değinmek gerekirse; bir sanatçı ya da tasarımcı dijital bir çalışmasını ya da fiziksel bir eserinin dijitalini NFT satışının yapıldığı sanal platformlardan birine yükleyerek eseri izleyicilere sunma sürecini başlatmaktadır. Üretimlerin sergilendiği platformlarda eserlerle alıcılar aracısız biçimde buluşmaktadır. Bu buluşmada amaç, sanatçının ya da tasarımcının üretimlerini dijital bir platformda ve en önemlisi küresel ölçekte tanıtması ve satışını yapmasıdır. Sanatçıların ve tasarımcıların her türlü üretimlerine bir bedel istemeleri ve bu amaçla eserlerin blokzincir teknolojisiyle şifrelenmesi ve tescillenmesi yoluyla her eser için bir orijinallik sertifikası, yani NFT oluşturulmaktadır. Eser, blokzincire kaydedildikten sonra yapılan ilk satış ve sonraki satışlar zincire kaydedilmektedir. Satışı yapılacak olan eser, damgalanmış olan, başka bir deyişle imzalı olan (blokzincir şifresi bir nevi sanatçı imzasıdır) ilk versiyondur. Eserin satışı yapıldıktan sonra satıcının cüzdanından alıcıya bir kripto para türü olan etheryumla transfer yapılmaktadır. Elbette tüm bu işlemler için dijital bir cüzdan ve bir miktar eteryum gereklidir. Bu noktada satışı yapılan şeyin eserin kendisi ya da görüntüsü olmadığını belirtmek gerekir;

satışı yapılan şey, eserin kime ait olduğunu gösteren seri numarasıdır. Çünkü; "diğer kripto paralardan farklı olarak NFT'ler para tutmak yerine benzersiz olan bir sanat eseri, bilet, varlık, hizmet yada belgeyi temsil edebilmektedir. NFT'lerin içeriğinden benzersiz bir koleksiyon ürünü, dijital bir benzersiz varlık veya tokenize edilmiş bir benzersiz fiziksel varlık ile ilgili kayıt bulunabilir"(Şenkardeş, 2021, 156).

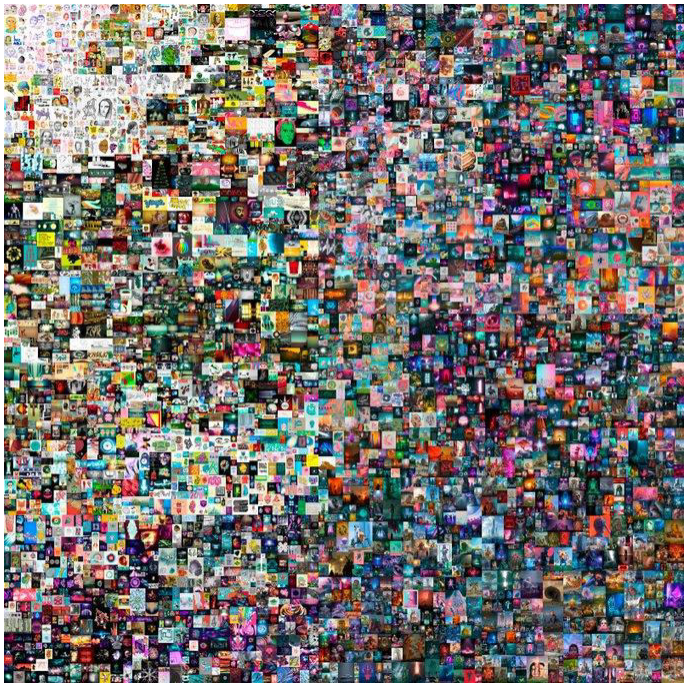
3. BİR YATIRIM ARACI OLARAK NFT

Dijital sanatın NFT lerin gelişimine olanak sağlamasıyla birlikte 2015 yılında ilk NFT platformu örnekleri görülmeye başlanmıştır. NFT'ler için "öncü" denilebilir çünkü sanat tarihsel sıralamada eğer bir akım sonraki akımların prototipiyse o alanda öncülük etmiş olur. Örneğin; Warhol ve Duchamp, ready-made kavramıyla sanat tarihinin en önemli öncü sanatçılarındandır. Özellikle "Duchamp sanatla ilgili varılmış bir kabulü sorguluyor, oyunun düzenini bozuyordu: sanat, gösterimleri sunmakla yetinmemeliydi; çünkü gösterme eyleminin kendisi de önemliydi" (Güleryüz, 2014, 96). Kendi dönemi ve koşulları göz önünde bulundurulursa bu oldukça makul bir tavırdır.

Dolayısıyla sanatın, gelişimi boyunca her duruma ve her değişime uyum sağladığı söylenebilir. Örneğin; dönemin teknolojik, coğrafi ve teolojik gelişmeleri sonucunda Rönesans'ın ortaya çıkışı, 1826 yılında Joseph Nicéphore Niepce'ın fotoğraf makinesini icadıyla İzlenimcilik akımının başlaması, I. Dünya Savaşı'nın Dadaizmin doğuşuna zemin hazırlaması, savaş yanlısı tavrıyla dikkat çeken Fütürizmin döneme uygun biçimde hız ve makineleşmeyi yüceltmesi, 1960'lardan başlayarak kuantum, görelilik ve olasılık gibi bilimsel gelişmelerin devamında, modernizmin yarattığı kültürel, sosyolojik ve felsefi boşluğun sorunsallaştırılması gibi çalışmalarla kavramsal ve postmodern sanatın kendini göstermesi, sanatın her sürece spontane şekilde uyum sağlayabildiğini göstermektedir. Sanat, günümüz teknolojisine de uyum sağlamış, günümüzün bilgiye rahatlıkla ulaşılabilen imgelerle dolu dünyasında dijital sanat ve akabinde NFT olarak yeni bir oluşuma doğru evrilmiştir.

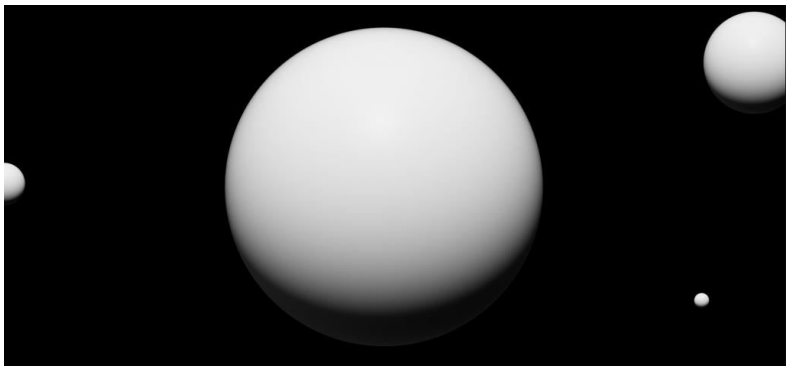
2017 yılından itibaren varlık gösteren NFT platformları sanatçılar için küresel ölçekte ve aracısız satış yapabilecekleri alanlar olmuştur, ancak bu platformların yaygın olarak kullanımı 2020'dir. En bilinen NFT platformları; Opensea, Nifty Gateway, Superrare, Foundation, Makersplace, Rarible, Mintable'dır. Eserlerini NFT ye dönüştürerek bu platformlar aracılığıyla satış yapan sanatçılar, sanat piyasasındaki aracıları saf dışı bırakmış olmaktadır. Küratörler, eleştirmenler, galericiler gibi sanat dünyasında ve piyasasında söz sahibi kişiler NFT platformlarında etkin olamamaktadır. Galeri sergileri ve müzayede satışları sırasında sanatçıların, eserlerin takdimi, sergi düzeni gibi işlerle vakit kaybetmemesi adına küratörler sanatçılara yardımcı olmaktadır. Ancak NFT ler geleneksel anlamda sergilenmedikleri için sanatçılar kendi küratörlüklerini kendileri yapmaktadır. Yine de sergi konsepti belirleme, konsepte uygun açıklayıcı metinler yazma, sanatçıyı tanıtma, eserleri düzenleme gibi küratöryel işlerin NFT platformlarında da yer alabileceği düşünülebilir, çünkü NFT ler yakın bir gelecekte Metaverse denilen sanal evrende sanal müzelerde sergilenebilir. Bu bağlamda NFT platformlarında küratör, galerici, müze gibi sanat dünyasına ait elementlerin yeniden tanımı ve bu platformlardaki varlıkları sorgulanmayı gerektirir.

Sanat fuarlarının eser alıcılarıyla satıcılarını bir araya getirmesi bakımından sanatçılar için oldukça işlevsel olduğu söylenebilir. Özellikle "bienallerin oluşturduğu entelektüel ortamda öne çıkan sanatçılar ve yapıtlar bu defa fuarlarda kolaksiyonerlerle buluşuyor"(Kahraman, 2015, 330). Ancak NFT'ler için böyle bir uğraşa gerek kalmadan tasarımcılar ve sanatçılar küresel anlamda bir alıcı kitlesine sahip olabilmektedirler. NFT olarak satışı yapılan eserler incelendiğinde yüksek fiyatlara satış yapan sanatçıların bienallerde ya da fuarlarda isimleri duyulmamış, başka bir deyişle markalaşmamış isimler olduğu görülmektedir. Örneğin; 2021 yılında Beeple adıyla bilinen Mike Winnkelmann, bir sanatçı değil bilgisayar mühendisidir, üstelik öncesinde bilinen herhangi bir eseri bulunmamakta ve ismi sanat dünyasında bilinmemektedir. Buna rağmen Beeple, Everyday: The First 5000 Day isimli eserini 69 milyon dolara satmıştır.

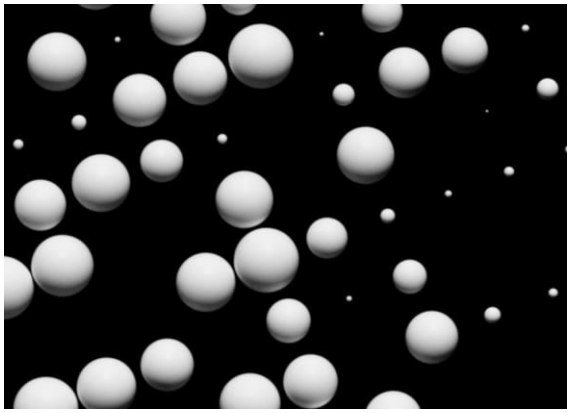

Şekil 1: Beeple, Everyday: The First 5000 Day

NFT satışı yapan başka sanatçılar da benzer durumdadır. Örneğin; Micah Dowbak, Fewocious, Murat Pak, Cysiber Shakdi, Jose Delbo, Trevor Jones gibi sanatçılar daha önce sanat dünyasında tanınmayan ancak NFT'leri milyon dolarlara alıcı bulan sanatçılardır. Özellikle Türk sanatçı Murat Pak'ın "The Merge" isimli dijital projesi 91,8 milyon dolarlık satışıyla yaşayan bir sanatçının en yüksek fiyatlı satışı olarak tarihe geçmiş ve oldukça dikkat çekmiştir. Yanı sıra Sotheby's müzayede evi 1,5 milyon dolara bir Murat Pak NFT'si satarak ilk kez bir dijital eser satışı yapmıştır. Bu durum müzayede evlerinin NFT platformlarının yüksek fiyatlı satışlarına dahil olarak, gelecek vadeden bu büyük pazarda yer almak istediklerini göstermektedir.

Şekil 2: Pak, The Merge

Şekil 3: Pak, The Merge

Görülmektedir ki; NFT platformları en basit tanımıyla dijital pazar yerleridir ve herhangi bir sanatsal müdahale ve himaye olmadığı için eser düzenleme ve eseri tanıtma işi yalnızca sanatçıya aittir. Bunun iyi tarafı, daha önce herhangi bir sanat ortamında varlık gösterememiş ya da sanat eğitimi bile almamış bir sanatçının, eserini NFT olarak dünyanın her köşesine tanıtabilmesi ve satış yapabilmesidir. Üstelik sanatçı aracı bir kuruma satıştan pay vermeyerek kendi finansörü olabilmektedir. Dünyanın her yerinden her sanatçıya açık olan NFT platformları her sanatçıya eşit haklar sağlayarak demokratik bir sanat ortamı oluşturmaktadır. Elbette sanat dünyasında zaten var olan ve oldukça iyi kazanan yıldız sanatçılar da zamanla NFT satışı yapmaya başlamışlardır. Örneğin; Damien Hirst "The Currency" isimli projesiyle Niftys platformuna hızlı bir giriş yapmış ve ilk satışından 18 milyon dolar kazanmıştır.

Şekil 4: Damien Hirst, The Currency

Türk sanatçı Refik Anadol da Hirst gibi oldukça tanınan bir sanatçıdır. Bilim ve sanatı ortak paydada buluşturan ve veri sanatının öncüsü kabul edilen Anadol'un dijital çalışmalarını NFT olarak satışa çıkarması tahmin edilebilir bir durumdur. Nitekim Anadol'un, *"Machine Hallucinations - Nature Dreams: AI Data Sculpture 2021 1/1* isimli dijital eserini 1,2 milyon dolara satılmıştır.

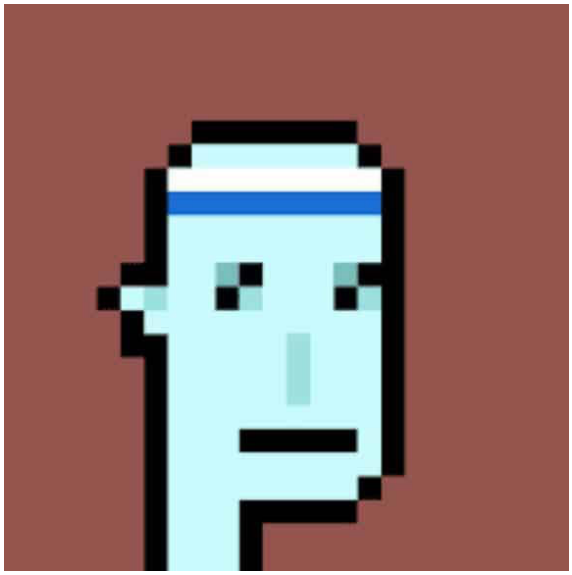
Şekil 5: Anadol, *"Machine Hallucinations - Nature Dreams: AI Data Sculpture 2021 1/1*

Dijital sanatçı XCOPY'nin "A Coin For the Ferryman" isimli dijital çalışması ise 2018 yılında 139 dolara satın alınmış, 2021 yılında ise SuperRare platformunda 6 milyon dolara el değiştirmiştir. Elbette sanatçı her yeni satış için belirli bir yüzdelik pay almaktadır.

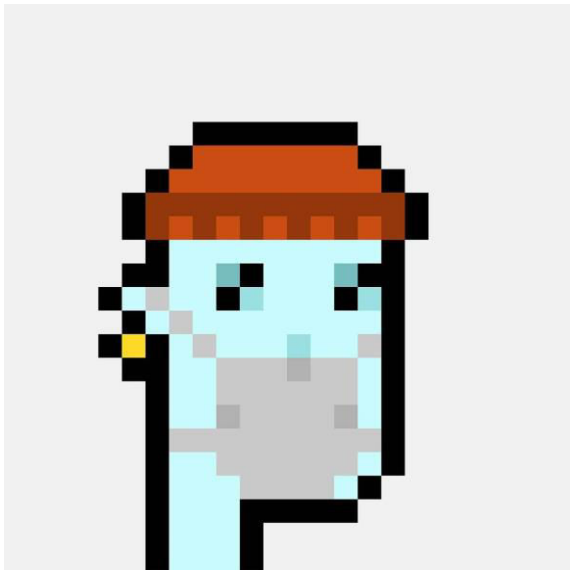

Şekil 6: XCOPY, A Coin For the Ferryman

2017 yılında bir NFT koleksiyonu olarak hazırlanan Cryptopunk, 10000 adet görselle en eski NFT örneklerinden biridir. İlk piyasaya çıktığında yalnızca platforma giriş yapılarak sahip olunabilecek punklar, 2021 yılında tanesi 1 Milyon Doları aşan fiyatlara satılmaya başlanmıştır. Koleksiyonda hepsi birbirinden farklı 10000 adet avataran nominal bir değerden sonra hızla değişen fiyatı, NFT platformlarının popülerleşmesiyle ve Sothebie's gibi prestijli müzayede evlerinin yakın ilgisiyle açıklanabilir. Şimdilerde ise Cryptopunk'lar, satış için bekleme listesinde yer alınması gereken karlı birer yatırım aracı olarak görülmektedir.

Şekil 7: Cryptopunk

Şekil 8: Cryptopunk

4. SANATTA MADDİ DEĞER

Sanatın ekonomiyle olan yakın ve zorunlu ilişkisi özellikle güncel sanatta sıklıkla sorgulanmaktadır. Geleneksel sanatı pahalı yapan şey onun belli parametrelerle güzel kabul edilmesiyken güncel sanatın özellikle de dijital sanatın neden pahalı olduğu, NFT'lerin yaygınlaşmasıyla daha fazla tartışılan bir konu haline gelmiştir. Sanatta alım-satım yapılması, başka bir deyişle sanat eserine maddi bir değer biçilmesi, daha önce var olmayan ve güncel sanatla ortaya çıkan bir tutum değildir. Günümüzde sanat eserine standart bir maddi değer biçmek uygunsuz gibi görünse de sanat tarihinde bunun örneklerine rastlanmaktadır; Michelangelo, Rembrant, Dürer gibi zamanının tanınmış sanatçılarının yaşadıkları yıllarda geçimlerini sanatsal üretimleri yoluyla sağladıkları bilinmektedir. Söz konusu eserler, sanatçıların yaşadıkları dönemde de şimdi de maddi olarak değerlidir ve bunun nedeni onların klasik olmasıdır. Sanatta klasikleşmek yani eserin zamanın ve mekanın sınavından geçerek ilk zamanki etkisine benzer şekilde hala etkileyici olmaya devam etmesidir. "Zaman; geçici heveslerin, modanın, yapıt üretildikten hemen sonraki değerlendirmelerde mevcut olan "gıpta ve kıskançlık"tan ileri gelen uğultunun etkisini azaltarak,

aşkın yapıtların önünü görebilmesine olanak tanır"(Hutter, Throsby, 2010, 174). Ancak dijital sanat eserlerinin bu kriterle değerlendirilmesi söz konusu değildir. Genel anlamda toplumsal beğeni, geleneksel sanat üretimi ve sergilenmesi iken ve dijital sanatın da içinde olduğu güncel sanata karşı hali hazırda bir direnç mevcutken dijital eserlerin neden pahalı ve değerli olduğu sorusu bambaşka nedenlerle açıklanmalıdır. Benjamin'e göre; "konvansiyonel sanat formları hiç eleştiriye uğramadan beğenilirken, gerçekten yeni olan sanat formları tiksintiyle eleştirilir"(Benjamin, 2015, 46). Ayrıca sanatçılık, düzenli geliri olan bir meslek olmadığı için sanatçıların üretim süreçlerinde temel motivasyon estetik doyumdan finansal kaygılara yönelebilmektedir. NFT satışı yapılan platformlar, bu anlamda sanatçılara bir şans tanıyabilmekte ve bu kaygıyı minimize edebilmektedir.

Sanatta maddi değeri tuvalin, boyanın ya da kullanılan malzemenin maddi değeriyle eş tutmak oldukça ilkel bir yaklaşımdır. O halde sanat eserlerinde kullanım değeri değil sembolik değer aranmalıdır. Yapıta yüklenen anlamlar, yapıtı defalarca görme isteği uyandıracak ve elbette alımlayıcının epizodik hafızasını harekete geçirip yapıtla etkileşim kurmasını sağlayacak tüm detaylar yapıttaki değerin belirleyicileri olmaktadır. Sanat yapıtını milyon dolarlara satın alan sanatseverlerin de farkında olduğu gerçek şudur ki; satışı yapılan şey kullanımda herhangi bir maddi değer taşımaz, değer tamamen algısaldır.

Sanatın alım satımı yapılan basit bir metaya dönüştüğünü düşünmek, Marx'ın metayı açıkladığı "meta her şeyden önce bizim dışımızda bir nesnedir ve taşıdığı özellikleriyle, şu ya da bu türden insan gereksinmelerini gideren bir şeydir." cümlesinden hareketle kabul edilemez. (Marx, 2003, 45). Marx metayı, kullanım değeri ve mübadele değeri olarak 2'ye ayırmış, bir metanın yalnızca kullanımda değerli olmasını ve bir nesne olarak kendine has özelliklerinin yalnızca kendi var oluşuyla kısıtlı olmasını kullanım değeri olarak açıklamıştır. Mübadele değerinin ise, kullanım değerinin takas edilebileceği nicel bir değer olduğu, kendi varlığından tamamen bağımsız biçimde bir metanın başka bir metanın yerini alabilmesi olarak açıklamıştır. Estetik tüketime bağlı biçimde kullanım değeri olması nedeniyle sanatın yalnızca bir meta olduğu düşünülemez, en azından umulamaz. Bir NFT fiziksel olarak bile var olmazken, onu metalaştıran şeyin kendisi olduğunu söylemek anlamsız olacaktır. Bu bağlamda sanat eserini değerli yapan şeyin sembolik değer olduğu düşünülmelidir.

NFT'lerin de sanat yapıtları gibi sembolik biçimde değerli oldukları söylenebilir. Sanatın mübadele değeri göz önünde bulundurularak, eserin maddi değerinin artışı, tanınırlık ve saygınlığı da arttırmaktadır. Bir NFT'ye verilen maddi değer etheryumcoine cinsinden bir değerdir ve bu değer organik bir bağla etheryumun değerine bağlıdır. Örneğin, 2 etheryuma satılan bir eser, etheryumun değeri düştükçe düşecek, yükseldikçe yükselecektir. Yani sanatın değeri, dolayısıyla saygınlığı yalnızca kripto paraya bağlı olacaktır.

5. NFT KULLANIMININ AVANTAJLARI VE DEZAVANTAJLARI

Nesnelere sembolik değer verilen en belirgin yerler arasında müzeler yer alır. Müze, bir nesneye sembolik değer kazandıran ve sanatı sanat olmayan her şeyden ayırarak var eden özel bir mekandır. Geleneksel sanatta müze, eserlerin hem sergilendiği hem de muhafaza edildiği yerlerdir. Sanat müzesi gezmek ise toplumun aydın, yüksek beğeniye sahip, sanattan anlayan küçük bir bölümünün alışkanlığı olarak kabul edilmektedir. Ancak özellikle Duchamp'ın sanatı estetikten uzak tutan görüşüyle bu tabu yıkılmış, bilhassa çağdaş müzeler, günlük nesnelerle sanatı ilişkili biçimde bir araya getirmiş ve sanat müzeleri, herkesin ulaşabileceği yerler haline gelmiştir. Benzer biçimde NFT'lerin sergilendiği alanlar da çağdaş müzeler gibi kolaylıkla ulaşılabilen, internet bağlantısı olan herkesin sanat eseri alıcısı/alımlayıcısı/tüketicisi olabileceği yerlerdir. Bu bakımdan NFT pazarının yükselişi özellikle galeriler, müzeler ve küratörlük gibi kavramların da düşüşü anlamına gelmektedir.

NFT platformları sanatçılara galerici, küratör, gibi aracıların hizmetine ihtiyaç duymadan küresel bir pazar yeri imkanı sunmaktadır. Üstelik sanatçıların eserin ilk satışından sonraki satışlardan da belirli bir miktar pay alma garantisi var. Ürünün satışı yapılırken ilk satıştan sonraki her satış için sanatçıya ortalama yüzde 10 komisyon ödenmektedir. Başka bir deyişle eser/ürün/iş sanatçıya sürekli kazandırmaktadır. Bu durum elbette sanatçılar için oldukça avantajlıdır. Ancak bu dev pazar sanatçılar için pek çok avantajının yanı sıra dezavantaj da yaratmaktadır. Örneğin, bir NFT'nin kopyalanabilmesi onu satın alan kişi açısından da sanatçı açısından da rahatsız edicidir. Bir NFT kolaylıkla kopyalanabilmekte, en basit teknikle ekran görüntüsü alınarak dahi çoğaltılabilmektedir. Bu soruna çözüm olabilmesi adına, kopyalama ve eser hırsızlığına karşı Jeff Gluck isimli bir avukat tarafından CXIP adında bir platform kurulmuştur. CXIP, sanatçıların NFT'lerine telif hakkı almaları için kullanılan basit bir portaldır. Ama yine de NFT'lerin ekran fotoğrafı alarak şahsi kullanıma açık hale gelmesini engelleyecek bir yöntem değildir. NFT'lerin yasal olarak korunabilmeleri için telif hakkı kaydı gereklidir, başka bir deyişle bir NFT çalınırsa ya da izinsiz kopyalanırsa bu yasal olarak bir suç sayılmamaktadır. Kanunen telif hakkı dahilinde olmaması nedeniyle dijital olan her yapıt gibi NFT'ler de denetimsiz ve savunmasız durumdadır. O halde NFT satın alan kişi binlerce kopyası olabilecek bir görüntüye üstelik kendisinin de kopyalanmış versiyonuna sahip olabileceği bir görüntüye neden milyon dolarlar vermektedir? Bu, belki de NFT'lerle ilgili anlaşılması en zor konulardan biridir. Bir sanat

eseri satın alan kişi, eseri kullanmaktan ziyade ona sahip olmuştur artık. Ayrıca "alıcı esere sahip olarak tatmin ve statü elde etmeyi bekler, ama geri sattığında kar etmeyi de umar" (Thompson, 2012, 289). Çünkü satın alınan şeyin algısal ve sembolik değerinin ve verdiği manevi tatminin yanı sıra bir yatırım aracıdır. Dünyada yalnızca bir tane orijinali olan esere sahip olmak, alıcıyı ayrıcalıklı yapmaktadır. Maddi açıdan oldukça değerli pek çok sanat eserinin reprodüksiyonları asıl değerinin çok altında satılabilmekte ve hatta evlerde dekoratif amaçla kullanılabilmektedir. Ancak herkes bir reprodüksiyonun asla bir orijinalin yerini alamayacağını çok iyi bilir. O halde NFT için de satın alınan görüntünün sanatçının ürettiği ve değerli olan ilk versiyon olduğu söylenebilir. Sonrakiler asıl görüntünün yalnızca kopyalarıdır. Blockchain teknolojisiyle mühürlenen şey, yapıtın ilk ve eşsiz halidir. Fromm nesnelere sahip olmak için onların fiziksel olarak sindirime uğraması gerektiğini, hatta yamyamlığın buna iyi bir örnek olduğunu ifade etmiştir. Yamyamların başka bir insanı yiyerek ondaki fiziksel gücün kendilerine geçeceğini düşündüklerini belirtmiştir. Bu majik tüketimin günümüz örneği de nesne tüketimidir. "Örneğin tüketim ideolojisi, tüm dünyayı yutma arzusu ile doludur"(Fromm, 2003, 51). Bu nedenle "Tüketim, günümüz aşırı üretim toplumunun belki de en önemli sahip olma biçimidir. Tüketilen şeyin kişiden geri alınması imkânsız olduğu için, bu durum korku duygusunu azaltmaya yarar" (Fromm, 2003, 51).

NFT kullanımının bir diğer dezavantajı da bu platformların veri tabanlarının son derece sıkıntılı saklama alanları olmasıdır. Örneğin; zamanla görüntü kalitesinin bozulması ya da bazı dosya türlerinin açılmaması gibi birtakım teknolojik tehditlerle karşı karşıyalar. Bu nedenle NFT alanlarının son derece kırılgan oldukları düşünülebilir. Ancak fiziksel sanat eserleri bir mağaraya gömülmek suretiyle bile hayatta kalabilmekteler. Üstelik fiziksel bir eseri muhafaza etmek kadar kullanmak da NFT'ye oranla daha kolay ve düşük maliyetlidir. Bu bakımdan ileriye dönük bir yatırım türü olarak NFT'ler, fiziksel sanat eserlerinden çok daha risklidir.

Dijital sanat arşivinin fiziksel anlamda varlığını korumasının zorluğu ve diğer tüm olumsuzluklara rağmen uzmanlar NFT'nin gelip geçici bir moda olmadığını, belirgin bir potansiyel taşıdığını düşünmektedir. Özellikle sanat piyasasında yeterince ilgi çekmeyen herhangi bir çalışmanın, bu paltformlar sayesinde dünyanın her yerinden alıcı bulabilecek olması ve diğer spekülatif şeyler gibi bir NFT'nin de değerlenebilme ihtimali taşıması NFT'nin en büyük gücüdür.

5. DİJİTAL PAZAR YERİ OLARAK NFT PLATFORMLARI

NFT platformları dünya genelinde tüm sanatçılara eşit haklar tanıdığı için işlevsel ve faydalı alanlardır. Büyük ölçekli bir dijital pazar yeri olan NFT platformlarından Opensea, 80 milyonun üzerinde içeriğiyle oldukça büyük bir alandır. İçeriğinde plastik sanat dışında koleksiyon, müzik, video, dijital oyun karakterleri gibi NFT'ler de mevcuttur. Teknolojik altyapısı geliştikçe dev bir sanatçı havuzu, sanatseverlere ve yatırımcılara alışveriş yapabilecekleri dijital bir ekosistem yaratmaktadır. Platformun kendi tanıtımını yaptığı yazıda, fiziksel olmayan öğelerin dijital mülkiyetine yönelik rastgele oluşturulmuş bir grup olan CryptoPunks ile başlayan sürecin gelişerek bir pazar haline geldiği belirtilmiştir. (Alıntı, opensea.io/collection/art)

Opensea'ye benzer şekilde düzenlenmiş diğer platformlarda da benzer içerikler olduğu görülmektedir. Hepsinde ortak olan, sanatçıların hem küratör, hem galerici hem de müzayedeci gibi kendi çalışmalarını düzenleyerek satışa çıkarmış olmalarıdır. Örneğin; NFT'lerin genelinde yapıtın künyesi yer almakta ve bunun yanı sıra sanatsal özelliklerine de vurgu yapacak tanıtıcı yazılarla desteklenmektedir. Ayrıca yapıtın satış fiyatı da yine aynı alanda belirtilmiştir.

NFT platformlarında sanat kategorisi incelendiğinde, çoğunlukla bilgisayar oyunu vb yapıtların oldukça yer kapladığı, yalnızca %10 luk bir alanın sanatsal olarak sınıflandırıldığı görülmektedir. (Alıntı, artnews.com). Ayrıca sanat kategorisindeki en fazla beğeni alan ve en pahalı (2 etheryum civarı) yapıtların, bilgisayar oyunu karakterlerine benzeyen ve hatta oyun içinde kurulmuş bir olaylar zincirinin devamı niteliğindeki figürler olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra; dijital renk düzenlemeleri, soyut biçimler, hareketli çizimler, geleceğin dünyasına ait fütüristik imgeler, iç içe geçen sonsuz geometrik birimler ve animeler gibi dijital sanat türleri de yer almaktadır.

NFT paltformlarında Beeple, Pak, Anadol gibi sanatçıların son derece yüksek fiyatlı NFT sanatı satışlarının yanı sıra yalnızca sembolik anlam taşıyan görüntülerde yer almaktadır. Hatta son 2 yıl içinde en yüksek fiyatlara alıcı bulan NFT'ler arasında Jack Dorsey'nin bir tweeti 2,9 milyon dolarlık satışıyla oldukça dikkat çekicidir. 1989 yılında Sir Tim Berners-Lee tarafından icat edilen World Wide Web'in eski bir sürümünün kaynak kodu ise 5,4 milyon dolara satılmıştır. Görülmektedir ki, bu alanlar yalnızca sanal sanat platformları değil, kültürel ve toplumsal dinamiklerle şekillenen hatta bizzat şekil vermeye niyetlenen birer buluşma noktasıdır. Sanatçıları korumak ve kendi sanat ürünlerine daha fazla sahiplik elde etmelerine imkan vermek vaadiyle ortaya çıkan NFT platformlarında bir tek cümlenin dahi milyon dolarlara satılması, bunun oportünist bir tavır mı yoksa basit bir viral ilgi yaratma çabası mı olduğu noktasında ise belirsizlik yaratmıştır.

Örneklerden görüldüğü üzere sanatçıların küresel bir platformda var olabilmelerine ve herhangi bir formal engele takılmadan, tamamen özgür ve dolaysız üretim ve satış yapabilecekleri NFT platformları aynı zamanda sanatçıya sonraki satışlardan da gelir sağlamaktadır. Sanatçıların üretim motivasyonlarında ana hedef satış yapmak olmasa da NFT platformları hacmi giderek artan dijital pazar yerleridir. NFT platformlarında 44 milyar dolar civarı satış yapıldığı bilinmektedir ancak satışı yapılan kadar yapılmayan milyonlarca NFT de mevcut. Platformlara NFT yükleyen sanatçıların elbette beklentisi satış yapmaktır. Ancak NFT lerle ilgili yapılan araştırmalar, 2017-21 arasında NFT lerin %75 inin ortalama satış fiyatının 15 dolar olduğunu göstermektedir. (Alıntı, artnews.com). NFT yükleyen her sanatçının ya da tasarımcının milyon dolarlara satış yapabileceği beklentisi maalesef karşılığını bulamamaktadır.

6. SONUÇ

Sanatın değişen teknikleri, zamana ve mekana uygun biçimde gelişse de tanımı ve amacı aynı kalmıştır. Bir duygu iletimi, estetik ve yaşamsal deneyim sunmayı hedefleyen her sanat akımı gibi güncel sanat da tüm teknik olanaklarıyla var olmakta ve yeni kavramları da beraberinde getirerek tartışmaya açmaktadır. Özellikle dijital sanatla birlikte verilerin üretimi, saklanması ve satışı ile ilgili tartışmaların pratikteki karşılığı ise NFT platformları olmuştur. konvansiyonel sanat piyasasında küratör, müzayedeci, galerici gibi aracılara bağımlı olan sanatçı, NFT platformları sayesinde aracısız ve dolaysız biçimde satış yapabilmektedir. her sanatçıya eşit haklar veren NFT platformları, izleyici ve alıcıyı sanata erişmek, sanatçıyı da esere istediği fiyatı vererek satmak konusunda olabildiğince özgür bırakmakta, sanatçılara küresel anlamda tanınabilirlik imkanı sunmaktadır. Yeni bir kripto para birimi olan NFT'lerin video, dijital oyun karakterleri, müzik, gif gibi alanlarda kullanımı olmakla birlikte makalede yalnızca plastik sanatlar odağında değerlendirme yapılmıştır. Bu değerlendirmede, temelini güncel sanattan alan dijital sanatın ve NFT'lerin hangi gerekçelerle yüksek fiyatlara satışının yapıldığı, alım-satımın popülariteye olan etkisi, NFT'lerin sanatsal üretim tekniği değişse de aslında kavramsal sanatla olan organik bağı sorgulanmıştır.

Blokzincir denilen teknolojik bir şifreli kayıt sistemiyle korunan NFT'ler, ilk satıştan son satışa kadar takip edilebilmekte böylece sanatçıya ilk satıştan son satışa kadar belli bir pay verilmektedir. Ancak kripto para piyasasındaki dalgalanmalara bağlı olarak değeri belirlenen NFT'ler, sanat yapıtında değer ve sanat-meta ilişkisi tartışmalarına neden olmaktadır. Sanatçıların üretim süreçlerindeki temel motivasyonlarının satış yapmak olmadığı fikrinden hareketle, dijital bir sanat eserinin de kavramsal sanat dahilinde üretildiğini belirtmek gerekir. Kavramsal sanatta nesne ve anlam iletimi kaygısıyla üretilen yapıtlar gibi, NFT'lerde de dijital veriler ve anlam iletimi amacı vardır. Ayrıca bilinen anlamda müzelerde sergilenmek yerine NFT platformlarında sergilenmekte ve satışa sunulmaktadır. Sanatsal beğeni ve dijital pazar arasındaki ilişkinin senkronik bir perspektifle incelenip incelenemeyeceği henüz netlik kazanmamıştır çünkü NFT paltformları henüz yeni ve zor anlaşılan oluşumlardır. Ancak yine de sanat piyasası açısından oldukça büyük bir potansiyel taşıdığı söylenebilir. Bu platformlar, Dünyanın farklı yerlerinden ve ülkemizden pek çok sanatçının sanat kurumlarının aracılığı olmadan küresel ölçekte tanınmasına ve satış yapmasına imkan vermiş, bu nedenle sanatçılar arasında NFT kullanımı dezavantajlarına rağmen giderek artmaktadır. NFT'lerin gelip geçici bir moda olup olmadığını ise zaman gösterecektir.

KAYNAKÇA

Benjamin, W., (2015). Teknik Olarak Yeniden Üretilebilirlik Çağında Sanat Yapıtı. Çev. Gökhan Sarı, İstanbul: Zeplin Yayıncılık

Dutton, D., (2017). Sanat İçgüdüsü. Çev. Murat Turan, İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Fromm, E., (2003). Sahip Olmak Ya da Olmak. Çev. Aydın Arıtan, İstanbul, Arıtan Yayınevi

Gül Şenkardes, Ç., (2021). Blokzincir Teknolojisi ve NFT'ler: Müzik Endüstrisi Üzerine Bir İnceleme. Journal of Management, Marketing and Logistics (JMML), 8(3), 154-163

Güleryüz, M., (2014). Resmigeçit. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları

Hutter, M., Throsby, D., (2010). Paha Biçilemez. Çev. Ceren Yalçın, İstanbul: Sel Yayıncılık

Kabak, T., Kırbaş, İ., (2021). Metaverse Ortamında NFT Teknolojilerinin Kullanımı Ve Yakın Gelecekteki Uygulamaları. 3. International Young Researchers Student Congress 09-11 December 2021 Burdur, Proceeding Book

Kahraman, H. B., (2015). Bakmak Görmek Bir De Bilmek. İstanbul: Kapı Yayınları

Marx, K., (2003). Kapital, Kapitalist Üretim Biçiminin Eleştirel Bir Tahlili. Çev. Alaaddin Bilgi, III. Basım, Eriş Yayınları, Yer Belirtilmemiş

Şahiner, R., (2013). Sanatta Postmodern Kırılmalar. Ankara: Ütopya Yayınevi

Thompson, D., (2012). Sanat Mezat. Çev. Renan Akman, İstanbul: İletişim Yayınları

Türkdoğan, T., (2014). Sanat Kültür Politika- Modernizm Sonrası Tartışmalar. Ankara: Nobel Yayınevi

Yılmaz, M., (2012). Sanatın Günceli Güncelin Sanatı. Ankara: Ütopya Yayınevi

Şekil 1: https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/kripto-sanat-nedir adresinden 02.01.2022 tarihinde alınmıştır.

Şekil 2-3: https://www.barrons.com/articles/paks-NFT-artwork-the-merge-sells-for-91-8-million- adresinden 10.02.2022 tarihinde alınmıştır.

Şekil 4: https://NFTs.wtf/damian-hirst-is-finally-making-us-choose-digital-or-physical/ adresinden 12.02. 2022 tarihinde alınmıştır.

Şekil 5: https://refikanadol.com/works/machine-hallucinations-nature-dreams/ adresinden 20.02.2022 tarihinde alınmıştır.

Şekil 6: https://superrare.com/artwork/a-coin-for-the-ferryman-10 adresinden 17.03.2022 tarihinde alınmıştır.

Şekil 7-8: https://www-nytimes-com.translate.goog/2022/03/03/arts/design/NFT-art-beeple adresinden 16.03. 2022 tarihinde alınmıştır.

International
SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal
Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
e-ISSN: 2587-1587

Research Article

Subject Area
Fine Arts - Picture

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 99
PP: 2088-2101

Arrival
08 May 2022
Published
30 June 2022
Article ID Number
62855
Article Serial Number
23

Doi Number
http://dx.doi.org/10.29228/sssj.62855

How to Cite This Article
Kanber, H. (2022). "Çağdaş Sanatta Nesne Tekrarına Dayalı Rölyef Karakterli Yüzey Arayışları" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:99; pp:2088-2101

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Çağdaş Sanatta Nesne Tekrarına Dayalı Rölyef Karakterli Yüzey Arayışları[1]

The Search For Relief-Like Surfaces With Object Repetition In Contemporary Art

Hülya KANBER [1]

[1] Sanatta Yeterlik Öğrencisi. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Ankara, Türkiye

ÖZET

19. yüzyıl sonrasında malzemenin sanata girmesiyle ve farklı nesnelerin yüzey üzerinde kullanılmaya başlamasıyla disiplinlerarası yeni bir sürece giren sanat dönüşmeye başlamıştır. Özellikle bazı sanatçılar tarafından seçilen bir nesnenin, belirli bölümlerinin görünür kılınarak, yüzey üzerinde tekrarla uygulanması resmi iki boyutlu anlatımdan çıkararak üçüncü boyuta geçirebileceğini göstermiştir.

Bu çalışma, nesne tekrarı ve resmin birlikteliğinden doğan sanatsal anlatımı vurgulamak, resmin anlatım dilinde nesne tekrarına neden ihtiyaç duyduğunu sınamak ve bu eserlerde nesnelerin resimle bütünleşmesi sonucu oluşan yüzeysel, kütlesel, plastik ve teknik değerlerin ortaya çıkışını ele almaktadır. Çağdaş sanatta sanatçıların modüler yöntemler kullanarak nesne tekrarıyla oluşturdukları yüzey tasarımlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda tekrar ilkesinin doğadaki yansımaları ve bu yansımaların sanatçı ve zanaatçıları nasıl etkilediği, 19. Yüzyıl sonrasında görülen sanat akımlarında tekrar örnekleri, malzemenin sanata girişi ve bu doğrultuda gelişen rölyef karakterli çalışmalar, birim tekrarının uygulama alanları ve modüler çalışmaların hangi koşullarda ortaya çıkarak nasıl bir gelişim gösterdiği çözümlemeye çalışılmıştır. Konu Türkiye'de ve Dünya da farklı teknik ve altyapıya sahip çağdaş sanatçılar ve eserlerinden seçilen örnekler üzerinden açıklanmaya ve analiz edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nesne, Tekrar, Rölyef, Çağdaş Sanat, Yüzey

ABSTRACT

After the 19th century, with the introduction of materials into art and the use of different objects on the surface, art entered into a new interdisciplinary process and began to transform. That some artists performed repetitive application of a selected object on the surface by making certain parts visible has shown that the painting can be transferred to the third dimension from the two-dimensional expression.

This study aims to emphasize the artistic expression arising from the unity of object repetition and painting, to test why painting needs object repetition in the language of expression, and to discuss the emergence of superficial, massive, plastic, and technical values in these works as a result of the integration of objects with painting. It is aimed to examine the surface designs formed by the repetition of objects by using modular methods in contemporary art. In this study, it has been tried to analyze the reflections of the repetition principle in nature and how these reflections have an influence on artists and craftsmen, repetitive examples in art movements seen after the 19th century, the application of material to art and the relief-like works with developed in this direction, the application areas of unit repetition, and the modular works emerged under which conditions and the kind of development these have presented. The subject was explained and analyzed through contemporary artists with different techniques and backgrounds in Turkey and in the world, and examples selected from their works.

Keywords: Object, Repetition, Relief, Contemporary Art, Surface

1. GİRİŞ

Sanatçılar zaman zaman doğayı gözlemleyerek üretimlerde bulunmuştur. Doğada ki tekrar oluşumları sanatta esin kaynağı olmuş ve bu biçimler süsleme sanatlarında kendini göstermiştir. Ancak nesne tekrarıyla rölyef karakterli yüzey çalışmaları sanatta çok sonraları kendini göstermektedir.

Modernizm öncesinde yüzey üzerindeki bir resme bakan izleyici gerçek bir nesnenin derinliğini hissedememekte; çünkü resim yüzeyinde üçüncü boyuta ulaşamamaktadır. "İzleyici, kompozisyondaki nesnelerle olan uzaklığını asla aşamaz. Durduğu yerden görüntüye doğru yaklaşsa, hatta eliyle dokunsa bile, dokunduğu şey kompozisyondaki nesneler değil tuval ya da kağıttır. İzleyici ne yaparsa yapsın, nesneler sanatçının daha en başından koyduğu uzaklıkta kalmayı başarırlar" (Yılmaz, 2006, s.371).

Modernizm ile birlikte resim kavramının sınırları kalem, boya ve fırça yardımıyla yüzey üzerinde görüntü oluşturmanın çok daha ötesine geçmektedir. Sanatçılar artık yüzey üzerindeki görüntüleri, çizerek, kolajla, boyayarak, basarak, yırtarak, dijitalleştirerek, montajlayarak ve daha pek çok başka teknikle, ister bu teknikleri ayrı ayrı isterse karma bir şekilde kullanarak meydana getirebilmektedirler. Bu sayede resim sanatının doğası sorgulanmış ve tuval artık üzerine üç boyutlu nesnelerin yerleştirildiği bir araç haline dönüştürmüştür.

"Bazı resimler fırçayla, bazıları da makineyle yapılır -tıpkı bazı kazakların tığla, bazılarının da makineyle örüldüğü gibi. Nihayetinde, fırça da tığ da makine de birer araçtır. İmgelerin hangilerinin daha değerli olduğu, nasıl bir ruh

[1] Hülya Kanber'in Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde Prof. Dr. Alaybey Karoğlu yönetiminde devam eden "Çağdaş Sanatta Tekrarlanan Nesneler ile Modüler Birleşimler" adlı Sanatta Yeterlik tezinden elde edilen verilerden yararlanılarak hazırlanmıştır.

taşıdığı, neyi yansıttığı, nesnel olup olmadığı, nasıl ve ne kadar zamanda meydana getirildiği tümel değil, tikel meselelerdir" (Yılmaz, 2018, s.34).

Fransız yazar ve filozof Gilles Deleuze'nin de düşünceleriyle paralel olarak günümüzde sanatçılar, atölyelerinden çıkarak bir bilim adamı gibi teknolojik keşifler için araştırmalar yapan, bireysel çalışmaktan ziyade disiplinlerarası çalışarak deneyimleme sürecine katılım sağlayan, felsefi ve sosyal sorunları yeni bir anlatım dili üzerinden ele alırken; bilimsel ortamda mercek altında çözüm arayan hem bugünü hem de geleceği kurgulamaya çalışan kişilerdir. Bu yeni nesil sanatçılar, kurguladıkları dünyayı parçalayarak değiştirip, yeniden birleştirmek için geliştirdiği üretim aşamasında yeni izlenimlerle yeni idealar ortaya koyup zaman ve mekân içerisinde kendini konumlandırmaktadır.

Sanatçıların 21. yüzyıldaki bu tutumları farklı sanat pratiklerinde farklı yorumlara sebep olmuştur. Kısacası sanat dünyası yenilik kavramıyla varlığını sürdürürken günümüz sanatında disiplinler arasında sınırlar erimiş ya da özellikler farklı disiplinlerde biçim değiştirerek görünüm kazanmıştır. Örneğin resim ve heykel etkileşimiyle yüzey üzerinde rölyef karakterli görünümler oluşturulurken heykel ve interdisipliner çalışmalarla alan oldukça genişlemektedir. Minimalizm, Konstrüktivizm, Dada, Arazi sanatı gibi sanat akımlarında birim tekrarına uygun örnekler görülmektedir. Bu gelişmeler neticesinde rölyef karakterli nesne tekrarıyla yapılmış yüzey çalışmaları uygulayan sanatçıların farklı kültür, amaç, altyapı ve konudan yola çıkmalarına karşın ortak bir biçimlendirme yönteminde buluştukları da gözlenmektedir.

Araştırmanın temel amacı, çağdaş sanat içerisinde nesne tekrarından yola çıkılarak oluşturulmuş modüler kurgulu yüzey çalışmalarının oluşum ve gelişim süreçlerinin araştırılması ve günümüz sanatındaki önemini vurgulamaktır. Resim ve nesne ilişkisi, bu ilişkinin teknik olanakları ve nesnenin tekrarıyla oluşturulan eserlerin sanata etkisi ise araştırmanın problemidir. Dünyada ve Türkiye de nesne tekrarı yoluyla çalışan sanatçılar ve yapıtları üzerinden örneklerle, nesne tekrarı uygulanan yüzey çalışmalarının hangi sanatsal yaklaşımların içinde olduğu ve sanatçıların çalışmalarını nasıl yansıttıkları, açığa kavuşturulmak istenmektedir.

Ülkemizde ve dünya da nesne tekrarına dayalı rölyef karakterli çalışma sayısı yoğun olmasına rağmen yapılan literatür taraması sonucunda doğrudan bu konuyla ilgili bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu sebeple bu çalışma nesne tekrarı ve resmin birlikteliğinden doğan sanatsal anlatımı vurgulamak, resmin anlatım dilinde nesne tekrarına neden ihtiyaç duyduğunu sınamak, bu eserlerde nesne tekrarının resimle bütünleşmesi sonucu oluşan plastik ve teknik değerlerin ortaya çıkması açısından önemlidir. Ayrıca Türkiye'de ve dünyada bu teknikle çalışan sanatçıların ayrı başlıkta değerlendirilmesi, Türkiye'de nesne tekrarıyla yüzey çalışmaları yapan sanatçıların eserlerini diğer ülkelerdeki çalışmalarla kıyaslayarak ne ölçüde etki altında kalındığını açığa kavuşturmak açısından da önemlidir.

Araştırma kapsamında nesne, tekrar, çağdaş sanat ve yüzey çalışmalarının ortaklık gösterdiği kriterler doğrultusunda vurgulanmak istenen kavramları desteklemek için elemeler yapılmıştır. Nesne tekrarıyla ilgili uygulamalar başlangıçtan günümüze incelenmiş, sanatçı ve düşünürlerin görüşleriyle desteklenmiştir.

Bu amaç ve yöntemlerin doğrultusunda resim ve nesne (malzeme) etkileşiminden doğan rölyef karakterli yapılar ve nesne tekrarının birlikteliğinden doğan sanatsal anlatım "Çağdaş Sanatta Nesne Tekrarına Dayalı Rölyef Karakterli Yüzey Arayışları" adı altında incelenmiştir. Tekrar olgusunun doğadaki görünümleri ve bu görünümlerin süsleme sanatlarıyla etkileşimi açıklanarak bu etkileşimin kökenlerine değinilecektir. 19. Yüzyıl ve sonrası dönemde tekrar örnekleri, malzemenin sanata girişi ve bu doğrultuda gelişen rölyef karakterli çalışmalar, birim tekrarının uygulama alanları ve modüler çalışmaların hangi koşullarda ortaya çıkarak nasıl bir gelişim gösterdiğine örnekler üzerinden yer verilecektir. Ayrıca 2000 yılı ve sonrasında üretim yapmış Türkiye de ve dünyada farklı teknik ve altyapıya sahip sanatçılar ayrı başlıkta değerlendirilerek bu sanatçıların nesne tekrarı uygulayarak yapmış oldukları rölyef karakterli yapıtlarının üretim biçimleri ve malzeme çeşitliliği gibi konular örnekler çerçevesinde açıklanacaktır.

2. SANATTA VE DOĞADA TEKRAR OLUŞUMLARI

Tanım olarak tekrar: "Bir öğenin aynen ya da yakın kıymette olarak birden fazla sayıda kullanılması" (Güngör, 2005, s.69) olarak açıklanmaktadır. "Temel alınan form, bütünü oluşturmada yapı birimi olarak kullanılır" (Demir,1993, s.96).

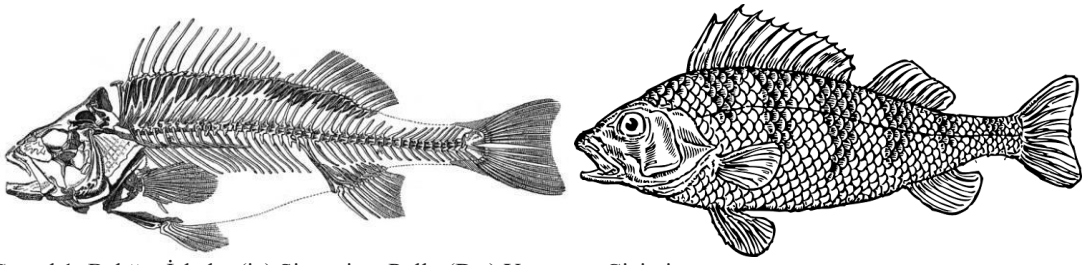
Hayatımızda hemen her şey ritimsel bir sistem içerisindedir ve bu zamansal düzen tekrarla ilişkilidir. Bu rutinler ilk bakışta ne kadar anlamsız ve kısıtlayıcı görünseler de aslında yaşamımızı anlamlı kılan, olması ve yaşanması gereken tekrarlardır. Bu zamansal tekrarlar da hayatımızı ritimsel bir düzene sokar. Yaşamımızdaki bu ritim düzeni tasarımlarda kendini gösterirken tekrarı da beraberinde getirmektedir. Tasarımlarda yer alan birimler arasındaki düzenli tekrarlar, aralıkların düzenli bir şekilde farklılaşması, mekâna yayılımındaki uyumu vb. hep ritimseldir.

Tekrar iki boyutlu ve üç boyutlu tasarımlarda bütünleştirici bir öğedir. Aynı ölçülerde eşit aralıklılarla uygulanmış bir sistemin tek düze oluşu, durağan, sıkıcı, usandırıcı bir etki yaratabilir. "Tek birimin sınırsız uygulanışı mekanik ve soyut bir tutumdur" (Kuban, 2002, s.64). Kuban'ın burada değinmiş olduğu tekrarlanan biçimlerin algılanırken mekanik bir etki bırakmasıdır. Bir birimin aynı ölçüde eşit aralıklarla uygulanışı bu sistemi izleyen izleyiciyi dizili bir formül bütününü takip etmeye yönelttiğinden, algıyı tek düze bir sürece sokar ve bu da süreci mekanikleştirmektedir. Tekrarı bu şekilde kabul ettiğimizde, hareketsizlik ve tekdüzelik beraberinde gelirken farklı ölçülerde ve çeşitlilikteki nesnelerin veya formların düzenlenmesi, birimlerin sıklaşıp seyrekleşerek yerleştirilmesi ise devinimi güçlendirerek dinamizm ve canlılık etkisi yaratabilir. Birim tekrarlarının ritmik ve boyutsal olarak kurgulanması birimlerin sonu olmayan bir hareket özelliği kazanmasına ve birimin tikel olan yapısından çıkarak bütünleştirici döngüsel bir sistem ilişkisi içerisine girmesini sağlamaktadır. Tekrar ile birlikte bütünleme, yineleme, çağrışım, benzerlik gibi temel durumlar uygulamanın kendi dil bütünlüğünü kurgularken, tikelden tümele giden çalışmanın kendi kendini onaylamasına da olanak sağlamaktadır.

Sanatta nesne tekrarına dayalı rölyef karakterli uygulama örneklerine ilham verebilecek temel biçimleri belirlemek için ilk olarak doğaya bakmak gerekir. Tekrar olgusunu doğadaki canlı ve cansız pek çok oluşumda, çeşitli hayvanların dış görünüşlerinde; büyüyen, küçülen, düzenli, düzensiz beneklerin ya da çizgilerin görünümünde izlemek mümkündür. (Çıta, zebra, leopar vb. gibi.) Bunların yanı sıra doğadaki pek çok varlığın görünümündeki parçalı yapı ve bu parçaların eşitliği, büyüklüğü, küçüklüğü, periyodik aralıklarla değişikliği ve bunların yan yana gelişleri geometrik veya matematiksel bir tekrar düzeni göstermektedir.

Doğal oluşumların görünümlerinin de ötesinde biraz daha derine inersek eğer, tekrar olgusunun maddenin oluşumuna kadar gittiği görülmektedir. Aynı tür atomların birleşerek elementleri; aynı ya da farklı tür elementlerin birleşerek molekülleri ya da bileşikleri oluşturması; Canlı oluşumlarda ise hücrelerin dokuları, dokuların organları, organların sistemleri ve sistemlerin organizmayı meydana getirmesi, doğadaki modüler sistemlerin temelindeki örgütlenmelerdir. Bu gibi oluşumların yapılarında rastlanan bu sistemler, ayrıca sanata da fikir sunan bir kaynak oluşturmaktadır.

Doğa sürekli olarak üretir, çoğaltır ve biriktirir. Doğada canlı cansız binlerce oluşumun kökeni, birbirine eş veya türdeş birimlerin belirli sistem ve düzenlerle yan yana gelmesi, yığılması ya da birbirini tamamlamasına dayanır. "Doğada yapılaşma süreci içinde bulunan nesneler, üç boyutlu uzayın, düzen ve sınırlı çerçevesinde, belirli kalıplarda örgütlenerek bütünleşirler" (Gökaydın, 2002, s.9).

Görsel 1: Balığın İskelet (iç) Sistemi ve Pullu (Dış) Yapısının Çizimi
Kaynak: https://stringfixer.com/tr/Fish_vertebra E.T.: 19.03.2022.

Doğa da ki oluşumların her birinin iç ve dış yapısının kendine özgü karakteriyle bütünleşen birimlerden meydana geldiği söylenebilir. Örneğin bir balığın iskelet yapısı, kuyruk tarafına doğru gittikçe küçülen birimlerin bir sistem dahilinde birbirine eklenmesinden oluşur ve bu oluşum balığın yaşamsal fonksiyonları ile de ilgilidir. Yine balığın derisinde de yani karakteristik dış yapısında da pulların yan yana geliş düzeni çok net olarak görülebilir (Görsel 1)

Geçmişten günümüze çoğu sanatçı ve zanaatçının doğadan etkilenerek, çalışmalarında bazen fonksiyonel olarak, bazen üretim aşamasında, bazen sanatsal bir anlatım dili olarak, bazen de bir süsleme öğesi olarak tekrarı ve modüler tasarımları uyguladığı görülmektedir. Bu modüler biçimler, kimi zaman biyolojik, kimi zaman da geometrik olarak yorumlanmıştır.

Zola'nın şu ünlü sözü tüm bu saptamaları yansıtmaktadır: "Bir sanat yapıtı, bir insan yaradılışının süzgecinden geçme bir doğa parçasıdır" (akt: Gombrich, 2015, s.55).

Süsleme sanatlarında pek çok alanda tekrara dayalı modüler uygulama örnekleri bulunmasına karşın (çini, mozaik, tekstil, takı, nakış, halı dokuma, örme, duvar kağıtları, fayans, döşeme süslemeleri vb.) araştırmanın konusu kapsamında tasarım açısından nesne tekrarına dayalı rölyef karakterli yüzey arayışlarına daha yakın olduğu için mozaik üzerinden örneklendirmede bulunmak konunun daha iyi anlaşılması açısından faydalı olacaktır.

Görsel 2: "Çingene Kız (Gaia)", 1992 Yılında Gaziantep'in Nizip İlçesindeki Zeugma Antik Kentinde çıkarılmıştır, Mermer, Zeugma Mozaik Müzesi, Gaziantep.
Kaynak: http://www.zeugma.org.tr/eserler.aspx?eser=16 E.T.: 20.03.2022.

"Türlü renklerde, küçük küp biçiminde mermer, taş smalt ya da pişmiş toprak parçalarının harçla tutturularak yan yana getirilmesiyle yapılan resim ya da bezemeye mozaik denir" (Eroğlu, 2013, s.95). Mozaik tasarımlarında, duvar ya da zemin kaplaması düşünülerek yapılan tasarım, tasarımı oluşturmak için yerleştirilen küçük taşların yan yana getiriliş sistemi ve bu birimlerin yan yana gelmesi ile ortaya konan tasvirler, formlar, motifler çok farklı etkiler oluşturmaktadır (Görsel 2).

Mozaik tasarımları için, çağdaş sanatta tekrara dayalı rölyef karakterli yüzey çalışmalarının temelini oluşturmaktadır denilebilir. İlerleyen bölümlerde inceleyeceğimiz gibi birçok çağdaş sanatçı da mozaikte kullanılan taşlar gibi başka nesne parçalarını yan yana getirip, nesnelerin belirli bölümlerini görünür kılarak biçimleri kaydetmişlerdir. Bu parçalar tıpkı mozaikteki gibi ortaya çıkacak görüntünün biçimselliğini vurgulamaktadır. Bu parçalar birbirine bağlanarak resimsel bir basamak işlevi görmektedir. Bu bakımdan mozaik çalışmalarının bu tür uygulama çalışmalarına esin kaynağı olduğu söylenebilir.

Etrafımızı saran bu tekrar oluşumlarının ve modüler biçimlerin sanatçıları da etkilemesi kaçınılmazdır. Bu gibi oluşumlar çeşitli sanat akımlarında farklı şekillerde kendini göstermektedir. Sanatçılar tekrarı ve modüler yapıları eserlerinde yorumlarken kimi zaman doğadan, kimi zaman ise birbirlerinden etkilenmişlerdir. Bu konuda çalışmalar yapmış ve nesne tekrarına dayalı rölyef karakterli yüzey arayışları konusunun gelişimine katkıda bulunmuş sanatçı ve akımların geçmişten günümüze hangi aşamalardan geçtiği bir alt bölümde incelenmektedir.

3. SANAT TARİHİNDE NESNELERİN TEKRARINA DAYALI MODÜLER BİÇİMLENDİRME

Dünya sürekli bir değişim içerisindeyken sanatta bu değişimle birlikte dönüşmüştür. Ressamlar ve heykeltıraşlar yüzyıllar boyu konu olarak din ve efsane dünyasına ait siparişleri görselleştirmişler ve bunun için de doğayı taklit etmişlerdir. Sanat yapıtları genellikle kilise ya da saray duvarlarını süslemek için kullanılmıştır.

19. yüzyılda gerçekleşen Endüstri Devrimiyle birlikte oluşan teknolojik, bilimsel ve toplumsal gelişmeler yaşamla birlikte doğru orantılı olarak sanatı hem teknik hem de sanatsal içerik olarak ciddi şekilde etkilemiştir. Nasıl ki bilim dünyasında gerçekleşen bir gelişme bir önceki çözümün sağladığı imkânlarla oluyorsa sanatta da sanatçıların bu yeni bakış açıları şaşırtıcı yapıtlara, yeni yapıtlar da yeni düşüncelere neden olmuştur. Bu tarz ilişkiler sanatın kendi içinde parçalanmasını ve bütünleşmesini sağlamaktadır. Fransız sanatçı ve sanat eleştirmeni Catherine Millet'in de dediği gibi "Sanatın eski sınırlarının aşılması, yalnızca yenisini daha rahat kurabilmek içindir" (akt: Aysan, Kiraz ve Öktem, 1980, s.5).

Rönesans'ın kuralcı yapısından ve kısıtlayıcı sınırlarından kendini kurtaran özgür sanatçı; Kübizm, Konstrüktivizm ve Dada gibi akımlar ile kullanılan malzeme ve yöntemlerde temelden bir değişikliğe gitmiştir. Metal, tahta, plastik, makine parçaları gibi fabrikasyon ürünleri yapıtlarında kullanan sanatçılar, sanatta ilk kez endüstriyel bir nesnenin estetiğini plastik sanatlar alanında sorgulayarak sanat kavramını genişletmişlerdir. Bu durumda estetik de yenilenmiştir. "Bu yeni malzemelerin özelliklerine dayalı yeni bir estetik de beraberinde yeni bir boyut, yeni bir görünüş ve yeni modüller getirmektedir" (Turani, 2017, s.47).

Kübist sanatçıların; çözümleme, parçalara ayırma, bütünlüğü yıkma, yeniden bir araya getirme, ekleme gibi teknikleri çalışmalarında uygulamaları iki boyutlu görüntüyü vermenin yetersizliğindeki arayışları ve neden nesneleri direkt olarak yapıta yerleştirdiklerini açıklamaktadır.

"Fotomontaj, frotaj, tuvale yapıştırılan nesneler, resimlerin içine giren yazılar, geleneksel anlamdaki tuval resminin dışında yapılan çalışmalardır. Resim dışı arayışların ürünleridir. Tuvalin yetmediği yerde ona yapıştırılan nesnelerdir. Kübistlerin nesnenin gerçekliğini tuval üzerinde daha iyi elde etme arzuları için tuvale yapıştırdıkları

nesneler, 'tuvalin yetersizliği'ne örnek olarak verilmezler; çünkü Kübizm, tuval üzerinde o zamana kadar anlatılmamış bir şeyi anlatmayı başarmıştır" (Giderer, 2003, s.114).

Sentetik Kübizm ile birlikte kolaj ve montaj teknikleri sahneye çıkmış ve bu teknikler sanat dışı şeylerin sanata dâhil edilmesine ortam hazırlamıştır. 1911-14 arasındaki dönemde görülen Sentetik Kübizm ile birlikte önce Braque, "papier collé" olarak adlandırılan ve kesik kağıt parçalarının resim yüzeyine yapıştırılmasıyla elde edilen bir kolaj tekniği kullanılmaya başlamıştır. Ardından Picasso da sanat dışı şeyleri sanatına dahil ederek tablonun uzamını değişik malzeme ve nesnelerin serpiştirildiği bir yüzeye çevirmiş ve bu sayede seri üretim nesnelerinin sanata girişi gerçekleşmiştir.

Seri üretim nesnelerinin kolaj, montaj gibi tekniklerle resim alanına girmiş olması, nesne parçalarının tekrar yoluyla rölyef karakterli yüzey arayışı uygulamalarına da yol gösterici etkenlerden biri olmuştur.

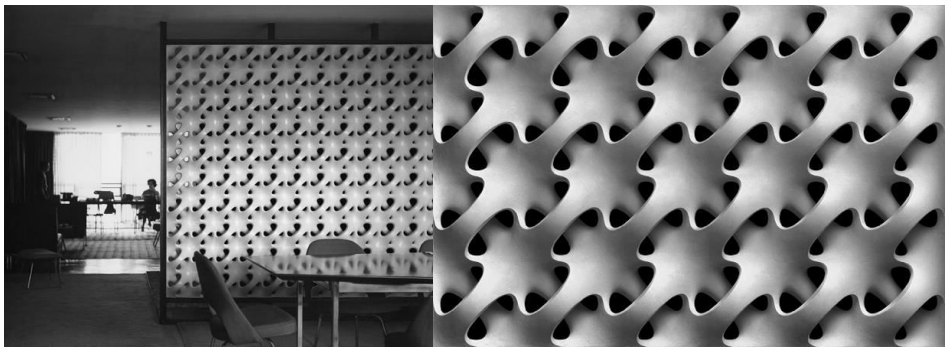
"Picasso'nun teknoloji artıklarını kullanarak heykel yapma yöntemi, genellikle inşacı heykel yönteminin ilham kaynağı olarak kabul edilir" (Yılmaz, 2006, s. 88). Klasik malzeme ve yöntemlerle heykel ya da kabartma yapmak yerine hazır malzemelerin kullanılmasıyla heykel yapma düşüncesi (eş zamanlı olarak resimde de hazır malzemenin kullanılması durumu), güncel sanat dâhilinde devam eden Konstrüktivist heykel geleneğinin oluşmasındaki en önemli yapı taşlarından biridir.

Sanatı endüstriyel, bilimsel, teknolojik ve çağdaş gelişmelerle eş zamanlı hareket eden bir yapı olarak gören sanatçılar, geleneksel malzeme ve teknikleri terk ederek buna karşılık düzen, sistem, seri ve standart gerektiren geometrik parçalar ve birim tekrarının oluşturduğu modüler kurguları Modernizmin ideal biçimi olarak görmüşlerdir. Naum Gabo bu konuya şöyle değinmiştir: "Sanat; yıkabilmek, parçalayabilmek ve bozabilmek üzere değil, mükemmelleştirebilmek ve düzenleyebilmek üzere hazırlar zihnin yapısını" (akt: Yılmaz, 2013, s.104).

Hemen hemen aynı dönemlerde ortaya çıkan Duchamp'ın hazır-nesnesi ile birlikte de herhangi bir nesnenin, sanatçı tarafından seçildiğinde ve sanatsal bağlamda görüldüğünde sanat nesnesine dönüşmesi olgusu açıklığa kavuşturmuş ve bu düşünce ile Duchamp kendisinden sonra birçok sanatçıyı ve eylemi de etkilemiştir.

Konstrüktivizm akımıyla birlikte fabrika yapımı ve teknolojik malzemeler kullanarak uygulanan üç boyutlu heykelsi nesneler geometrik bir sadelik taşımaya başlamış ve malzemenin tekrarlarla bir araya getirilerek oluşturulması, modüler konstrüktivizm çalışmalarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Modüler konstrüktivizm uygulamaları; strüktürel yapı sistemine dayalı biçimler, özellikle seçilen ya da amaca uygun olarak üretilen modüller, karmaşık, sonsuzluğa doğru uzanan sistemler ve bu sistemlerden ortaya çıkan desenler ile yapılanmaktadır. Bu yapılar bazen parçaların bir araya gelmesiyle oluşan yalın bir bütünlük olarak bazen de temel zemin ve biçimlerde ortaya çıkmaktadır.

Görsel 3: Erwin Hauer, "Tasarım I", 1950, 8 inç Modül Döküm, Showroom of Knoll Internacional de Mexico, Meksika.
Kaynak: https://erwinhauer-com.translate.goog/eh/installations/showroom-of-knoll-internacional-de-mexico-mexico-city?_x_tr_sch=http&_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=tr&_x_tr_hl=tr&_x_tr_pto=sc E.T.: 27.02.2022.

Konstrüktivizm akımı içerisinde modüler kabartma çalışmalarıyla öne çıkan Erwin Hauer bu çalışmalara "Continua" (Devam) adını vermiştir. Birim tekrarlarla ya da farklı formların birlikteliğiyle oluşturduğu kurguları akıcı ve devamlılık sağlamaktadır (Görsel 3).

Pop sanat ise popüler kültürde kullanılmış olan bir imgeyi ya da nesneyi yeniden kavramsallaştırmaktadır. Pop sanatın önde gelen ismi Andy Warhol, tek bir biçimi tuval üzerinde ufak değişikliklerle tekrar tekrar basarak fotoğrafa özgü imgeleri de sanatına dahil etmiştir. "Warhol, tekrardan hoşlanır ve tekrarı bir değer olarak görmüştür" (Giderer, 2003, s.141). Kitlelerin ürettiği bu tür imgeleri Warhol tuval üzerinde yinelemiş, vurgulamış, tekrar tekrar karşımıza çıkarmış ve bu sayede popüler kültüre göndermelerde bulunmuştur.

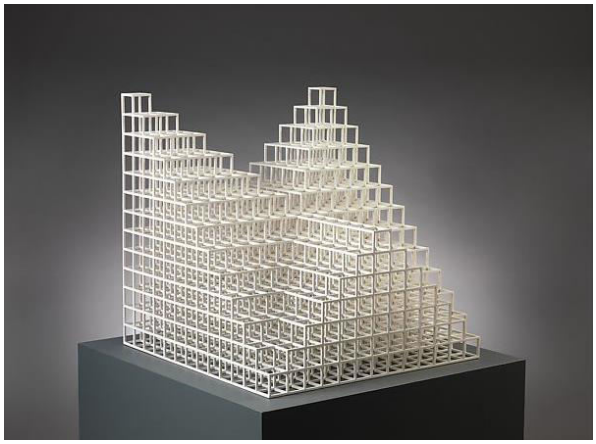
Görsel 4: Andy Warhol, "32 Campbell's Soup Cans", 1962, tuval üzerine ipek baskı ve akrilik, 32 adet 50,8x40,6 cm. Museum Of Modern Art, New York, ABD.
Kaynak: https://www.moma.org/collection/works/79809 E.T.: 12.02.2022.

"Warhol'un yaptığı, sanatta tekrarlamanın dönüşümü işlevini yerine getirmenin en basit yoludur. Şimdiye dek fark edilmeyen şey, üzerinde çalışmaya değer hale gelir; imge çok sayıda birden görününce değer yönünden değişime uğrar. Warhol'un 1970'ler boyunca yaptığı portrelerde imgenin üç kez ya da hatta iki kez ve sonunda yalnız bir kez tekrarlanması gerekiyordu; tek imge, bunun başka bir yerde, sonsuz bir şekilde, mekanik olarak yeniden üretilmiş olduğu ya da üretileceği beklentisini yansıtıyordu. Ve bu tekrar, görsel dikkati çekiyordu" (Sennett, 1999, s. 242).

Tekrar uygulamaları ve modüler biçimlerin yoğun olarak kullanıldığı ve bu konu üzerinde en çok konuşulan, düşünülen ve çalışılan dönem kuşkusuz Minimalizmdir. Minimal sanatçılar genelde üç boyutlu objelerle ilgilenmişlerdir. Minimalist sanatçıların çoğu farklı malzemeler kullanmalarına rağmen hepsi de nesneleri anlam ve mecazdan kurtararak çalışmalarını küp ve prizmalardan oluşan tekrara dayalı modüler biçimler olarak kurgulamışlardır.

Minimalist sanatçı, yapıtı oluşturduğu birimlerin tekrarına dayalı seri mantığını, küp ve diğer geometrik nesneleri kullanarak sistematik ve ölçülebilir bir düzenle sağlamış ve bu birimlerin monotonluğu ile görsel bir simetri yaratmıştır. Bu sanatçıların hemen hepsi bütünü temel alan, karmaşık olmayan, simetrik ya da tekrar ederek ilerleyen çalışmalar üretmek istemişlerdir. Minimalist çalışmalarda her zaman bütünlüğe önem verilmiş, parçalar ikinci plana atılmıştır.

Minimal sanatın önemli temsilcilerinden biri olarak görülen Sol LeWitt, kendi çalışmalarını kavramsal akım dâhilinde görmektedir. 1960'larda yapmaya başladığı çalışmaların geneli belirli matematiksel düzenlerin farklı versiyonlarıdır. Bu üç boyutlu düzenlemeler belli bir birimin tekrarına dayanmaktadır (Görsel 5).

Görsel 5: Sol LeWitt, "13/3", 1981, Boyalı Balsa Ağacı, 79.7x79.7x79.7cm. Metropolitan Museum of Art, New York, ABD.
Kaynak:https://www.metmuseum.org/art/collection/search/482523?sortBy=Relevance&ft=Sol+LeWitt&offset=0&rpp=40&pos=2 E.T.: 20.02.2022.

"Sanatçı genelde birim olarak çizgisel kareyi seçmesine karşın yaptığı matematik düzenlemelerle üçüncü boyuta sıçramakta; ızgaraların arasına koyduğu küp ve dikdörtgen kütlelerle uzay, mekân ve nesne ilişkisini basit araçlarla araştırmaktadır" (Yılmaz, 2006, s.223).

Sol LeWitt'in 1967 yılında kaleme aldığı ve çalışmalarının kavramsal boyutunu anlattığı "Kavramsal Sanat Üzerine Paragraflar" adlı yazısında düşüncelerini şu şekilde aktarmaktadır:

"Sanatçı modüler bir yöntem kullanırsa genellikle yalın ve kullanışlı bir biçim seçer. Biçimin kendisinin sınırlı bir önemi vardır. Çalışmalarının grameridir o. Temel birimin ilgi çekmeyecek bir biçimde olması en olumlusudur.

Böylelikle, birim biçim bütün yapıtın daha kolaylıkla asal bir kısmı haline gelir. Karmaşık temel biçimler kullanmak bütünün birliğini bozar. Yalın bir biçim kullanmak yinelenerek yapıtın anlamını daraltır ve yoğunluğu biçimin düzenlenmesine odaklaştırır. Düzenleme sonuç, biçimse araçtır" (akt: Aysan, Kiraz ve Öktem, 1980, s.20).

Minimalist anlayışın bir diğer temsilcilerinden olan Donald Judd ise öncelikle rölyef etkisi yaratarak oluşturduğu çalışmalarının kendisini kısıtladığını fark etmiş bu sebeple tuvalden vazgeçmiş ve üç boyutlu işlere yönelmiştir.

"Gablik, Judd'un heykeli aşma hırsının onu heykel terimlerini yeniden tanımlamaya götürdüğünü yazmaktadır. Artık heykel ne kaynak yapmak ne de oymakla ilişkilidir; ne ek yeri ne de kaide vardır. Modüler bir yapı kullanılınca düzenleme, üst üste koyma, parçalara ayırma, yan yana dizme gibi terimler eski heykel terimlerinin yerini alır. Bazen kutular duvara bağlı olarak dizilirler, böylece yer, tavan ve duvar heykel deneyiminin bir parçası olurlar…. Yinelenen modüler yapı sürprizlerden uzaktır. Basit, süssüz üç boyutlu nesneler klasik heykel anlayışından bu açıdan farklıdır" (akt: Giderer, 2003, s. 147).

Modüler olarak kurgulanmış bloklarla düzenlediği çalışmaları statik bir ritme ve endüstriyel bir titizlik ile uygulanmış geometrik biçimlere sahiptir. Birbirinin aynısı olan her birim parçasının aralarındaki mesafe de eşittir. Bu çalışmaların hepsi parçaların birleşmesinden oluşmaktadır fakat bu birleşmelerin aşama sıraları ya da bir merkezleri yoktur. Judd için önemli olan, tekrar eden bu geometrik birimlerin mekândaki bütünlenmiş algısıdır.

Minimalizm ile yalın ve geometrik biçimlerin açık alanlara uygulanması açısından benzer özellikler gösteren "Arazi Sanatı"nda ise sanatçılar sanat yapıtının müze ve galerilerde sergilenerek kapitalizme hizmet etmesine karşı çıkmışlar bu sebeple doğal alanları kullanarak sergilenme alanı olarak da düzenlenmişlerdir.

Dış mekânlarda gerçekleştirdikleri büyük çaplı projelerle farklılık yaratan Christo ve Jeanne Claude çifti de sanatı müzelerin içinde kendi izleyicisini seçen bir alan olmaktan çıkarıp doğaya, caddelere, şehirlerin içinde insanların en yoğun olduğu alanlara, gündelik hayatın tam ortasına yerleştirmektedir. Çiftin büyük çapta ürettiği yapıtlar; resim, heykel, mimarlık ve kentsel tasarımın bir araya gelmesiyle ortaya çıkmaktadır.

Görsel 6: Christo and Jeanne Claude, "The Gates- Central Park Projesi", 1979-2005, 7.503 Alüminyum Panel ve Panellere Monte Edilmiş Safran Rengi Kumaşlar, 37 Kilometre, Central Park, New York, ABD.
Kaynak: https://christojeanneclaude.net/artworks/the-gates/ E.T.: 22.02.2022.

1979'dan beri hayata geçirmeye çalıştıkları fakat gerekli izinleri alamadıkları için 2005 yılında gerçekleştirebildikleri "The Gates: Central Park"'ta 7.503 adet alüminyum panelden ve panellere monte edilen safran rengi kumaştan oluşan kentsel ölçekte bir sanat projesidir. Central Parkın 37 kilometre boyunca yürüyüş yoluna sıralanan ve on altı gün boyunca kaldırılmayan bu çalışma modüler kurgulamaya güzel bir örnektir. Geniş bir alana yerleştirdiği bu canlı renkteki kumaşlı kapılarla sanatçı birim tekrarı uygulamasını açık alanda gerçekleştirmiştir. Kendi ayakları üzerinde duran yere monte edilmeyen zemine değerek "yeryüzüyle" geçici bir ilişki kurmaları sağlanan 4.87 metre yüksekliğindeki alüminyum strüktürler, yürüyüş yollarının genişliğine göre düzenli aralıklarla, birbirini takip edecek şekilde yerleştirilmiştir (Görsel 6).

4. ÇAĞDAŞ SANATTA NESNE TEKRARINA DAYALI UYGULAMALAR

Sanatta kütle denilince akla ilk gelen heykel, yüzey denilince de akla ilk gelen resimdir. Modernizm ve sonrası dönemde kimi sanatçılar resimsel düzenlemelerin yanında yüzeye yerleştirdikleri nesnelerin tekrarı yoluyla rölyef karakterli bir yapı oluşturmaktadırlar. Bu tarz çalışmalarda izleyici eğer isterse yüzey üzerindeki nesnelere gerçekten dokunabilmekte ve derinliği hissedebilmektedir. Fakat bu çalışmaların heykel gibi çevresinde dolaşılabileceği bir hacmi bulunmamaktadır. Bu tarz çalışmalar resim heykel etkileşimiyle sınırların eridiği

noktada uygulamaya konulmuş çalışmalardır. Çünkü bu çalışmalar hem yüzeysel hem de kütlesel özellikler taşımaktadır.

Modern dönemde Charles Biederman rölyefleri rölyef karakterli yüzey çalışmalarına örnektir. Sanatçı çalışmalarını tek-renkli bir zemin üzerine takılan renkli düzlemler olarak uygulamakta ve nesne parçalarını yüzey üzerinde kullanarak üçüncü boyutu yüzeyine eklemektedir. "Rölyefler, konstrüksiyon yoluyla oluşturulmuştur. Yani Biedarman, önce taslaklar sonra tahtadan bir model yapmakta, daha sonra kabartmayı oluşturacak ögeleri alüminyumdan keserek, gerek gördüğü renge püskürtme yoluyla boyanmakta ve yerine yerleştirmektedir" (Lynton, 2009, s.253).

Modern dönemde resimlerine yapıştırdığı kırık tabaklarla rölyef karakterli çalışmalar yapan bir diğer sanatçı da Julian Schnabel'dir. 1987 yılında Donald Kuspit'e yapmış olduğu açıklamada sanatını şu şekilde ifade etmektedir:

"İmgenin nesnenin -yani mozaiğin- aynı şey olması ilgimi çekmişti, ayrıca yüzeyin o ajite hali de hoşuma gitmişti. Benim ruh halimi anlatıyordu sanki. Teknik olarak bütün parçaların, hangi konumda hangi renkte olursa olsun, bütün içinde hangi işlevi görüyor olursa olsun eşit oluşu da hoşuma gitmişti… Benim amacım yüzey üzerine yeni bir resim yapmak değil, yüzeyi reddeden bir şey yapmak resimselliği reddeden, ama aynı zamanda resimselliği içeren bir şey. Kendi geçerlik olan bir yapıt yapmak istiyorum, geçerliğin illüzyonunu değil" (Kuspit, 1987'den akt: Antmen, 2009, s. 272).

Bu gelişmeler eşliğinde nesnelerin, fotoğrafların, atık ya da yeni üretilmiş fabrika ürünlerinin, üç boyutluluğunu ya da dokusal etkilerini tekrar eden birim düzenleriyle resim yüzeyine dahil ederek çalışan sanatçılar yeni bir sanat anlayışı oluşturmaktadır. Bu çalışmalar resim heykel etkileşiminde disiplinlerarası uygulamalardır. Minimalist sanatçı Donal Judd 1960'larda bu konuya şöyle değinmiştir: "Son birkaç yıldan beri yapılan en iyi işlerin yarısı, hatta daha fazlası ne heykeldir ne de resim" (akt: Yılmaz, 2018, s.14).

Günümüz sanatında ise bazı sanatçılar aynı türden nesne parçalarını, nesnelerin belirgin bölümlerini görünür şekilde bırakıp yan yana getirerek ya da uç uca ekleyerek, bir mozaikteki parçalar gibi yerleştirmiş ve bu şekilde biçimleri kaydetmişlerdir. Bu parçalar, biçimsel bir nitelikte olabilmekte ya da bir görüntünün biçimselliğini vurgulayabilmektedir. Bu nesne parçaları aynı zamanda bir görüntünün oluşması için resimsel basamak işlevi de görmektedir. Bu sanatçılar sorguladıkları ve inceledikleri ile geleneksel yöntemlerin dışına çıkmaktadır.

Tekrarlanan nesne parçalarıyla rölyef karakteri yüzeyler oluşturmak için yuvarlaklar, sivri uçlar, tornada şekillendirilen biçimler, seramik uygulamaları ve daha pek çok yöntemle birim üretilebilmektedir. Sanatçı bu yöntem için basit bir birim biçim seçerek yapıtın bütününün doğal bir parçası haline gelmesini destekler. Basit birim biçim bütünün birliğine katkıda bulunur. Bu birimi tekrarlayarak kullanmak yapıtın gramerini oluştururken düzen üzerine odaklanmayı sağlamaktadır.

Tasarım için sınırsız sayıda seçenek sunan bu yöntemde önemli olan, birimlerin oluşturulacak kompozisyona göre matematiksel olarak hesaplanıp uygulanmasıdır. Birimler, oluşturulacak form üzerine, aynı boyutta ve belirli aralıklarla, önceden karar verilmiş olan kompozisyonun isteğine göre daha sık ya da daha seyrek, uzunlukları büyüyen ya da küçülen, yapıları kalınlaşan ya da incelen, belli merkezlerde toplanan ya da belli merkezlerden yayılan sistemlerle uygulanabilirler. Oluşturulacak tasarımda birimlerin düzenlenmesi, kuruluş ve yapılanmasında birlik ve denge ilkeleriyle anlamlı bütüne ulaşılmaktadır.

Bu çalışmalara derinliklerini dikkate almadan cepheden bakacak olursak eğer birer resim gibi algılanabilmektedir. Fakat kütle, hacim ve derinlik gibi özelliklerinin yanılsama değil de gerçek olması bu tarz çalışmaları resim kavramının dışına çıkarmaktadır.

Günümüz sanatında bu ilkeler temelinde özgün eserler üreterek kendini kabul ettirmiş pek çok Türk ve yabancı sanatçı bulunmaktadır. Bu araştırma kapsamında ayrı başlıklar altında incelediğimiz yedi sanatçı, 2000 yılı ve sonrasında nesne tekrarıyla rölyef karakterli yüzey arayışları konusunu sorunsal hale getirerek araştırmalar yapmış ve bu konuda üretimlerde bulunmuşlardır.

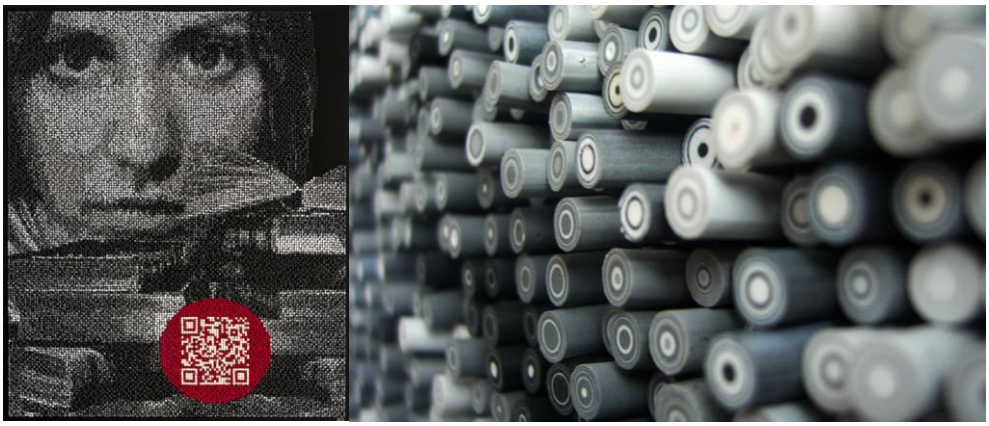
4.1. Alev Gözonar

Sanatçı önceden hazırlamış olduğu nesne parçalarını ard arda gelecek şekilde sabır ve titizlikle tuvaline yerleştirerek çalışmalarını oluşturmaktadır. Kullanmış olduğu "Polimer kil" sentetik bir seramik malzemesidir. Sanatçının, bir kompresör aleti kullanarak çok çeşitli renk şeritleri elde etmesi ve bunları adeta pikselmişçesine tuvaline elleriyle işleyerek üç boyutu yakalayabilmesi onu bu malzemeye yoğunlaştırmıştır.

Sanatçının, 2012 yılında Mabeyn Galeri'de açmış olduğu "Yol" sergisiyle izleyicinin beğenisine sunulan "VIP-VOP" serisi, tekrarlanan nesne parçalarıyla görüntü oluşumuna güzel örnekler sunmaktadır (Görsel 7).

Ortalama bir ayda yaklaşık 30.000 adet polimer kil birim tekrarıyla uyguladığı çalışmaları nesne tekrarıyla rölyef karakterli yüzey arayışlarına oldukça ilgi çekici örnekler sunmaktadır. Birim tekrarı ve parça bütün ilişkisine olan ilgisini kendisiyle yapılan bir röportajda şu şekilde açıklamaktadır:

"Parça bütün ilişkisine olan vazgeçilmez ilgim yeni işlerimde de piksellerle hayat buldu. Küçük parçaların bir araya gelmesiyle oluşan büyük parçalar ve onların da bir araya gelmesiyle ortaya çıkan daha büyük birimler… Farklı amaçlar için yapılan ama benim işim için modifiye edilmiş makinalarla polimer kil yarım cm çapında küçük birimler haline getirilerek piksel piksel lake ahşabın üzerine işlendi. Bir işimde ortalama 25-30 bin adet parçacık var" Hürriyet (akt: İnceoğlu, 20 Ekim 2012).

Görsel 7: Alev Gözonar, "VOP III", 2012, Lake Ahşap Üzerine Polimer. 125x104 cm, Ayşe-Doğan Karadeniz Koleksiyonu.
Kaynak: http://www.alevgozonar.com/TR/F/97/4224-vop-iii-125x104cm E.T.: 11.03.2022.

Alev Gözonar'ın akım olarak Op Sanat ve Pop Sanat'a uzantısı olan bu çalışmaları nesne tekrarı, modüler birleşim ve parça-bütün ilişkileriyle oldukça dikkat çekicidir. Nesne tekrarıyla rölyef karakterli yüzey arayışları için ülkemizde bu alandaki çalışmalar düşünüldüğünde önemli bir boşluğu doldurmakta ve dikkat çekmektedir.

4.2. Deniz Sağdıç

Genellikle düğme, fermuar, iplik, etiket gibi bir giysiden elde edilebilecek her parçayı eserlerinde bir öge hâline getiren sanatçı, malzemelerini üretici firma ve markaların ellerinde bulunan atık durumdaki ürün ve parçalardan sağlamaktadır. Sanatçı bu yaklaşımıyla geri dönüşüme odaklanmakta ve bu konuda farkındalık yaratmaktadır.

Sanatçı belirlemiş olduğu portreyi amaca uygun halde yeniden tasarlayıp, kullanacağı malzemeleri keserek, dikerek ya da yapıştırarak yerleştirmektedir. Kullandığı malzemelerin olanakları dahilinde uygun renk ve boyutlamalar ile tasarımını düzenlemektedir. Çalışmalarında bazen bir parçanın varyasyonlarını kullanırken, bazen de farklı birkaç parçanın kombinasyonlarını kullanmaktadır (Görsel 8).

Görsel 8: Deniz Sağdıç, "Ready- ReMa-de", 2019, Denim üzerine denim fermuar. 140x100 cm, Özel Koleksiyon. Sanatçının izniyle.
Kaynak: Instagram: @denizsagdicart hesabından alınmıştır. E.T.: 13.03.2022.

Aynı malzemenin tekrarıyla oluşturduğu bu üç boyutlu portrelerinde derinlik etkisi göze çarpmaktadır. Tekstile dair her parçayı bu yolla yeni bir bütün oluşturacak şekilde renk ve biçim etkilerini de ön planda tutarak düzenleyen sanatçı sanatını şu şekilde ifade etmektedir: "Günlük hayatın bir parçası olan, ama kullanım değerini kaybetmiş atılmış, bir kenara bırakılmış nesneleri toplayıp, bu nesnelere yağlı boya gibi sanatın klasik teknikleriyle müdahale ederek ya da bir heykel gibi yontarak, düzenleyerek onları sanatın dünyasında yeniden var etmeyi amaçlıyorum" Türkiye Tekstil Sanayi İşverenleri Sendikası (TTSİS) (Anonim, Ocak-Şubat 2020, s.52).

Deniz Sağdıç hayata dair parçaları bu yolla yeni bir bütün oluşturacak şekilde düzenlemektedir. Sağdıç'ın çalışmalarında her parça içinde bulunduğu bütünün bir parçası olurken, aynı zamanda da bu bütünü oluşturmak için yeni anlamlar üretmektedir.

Nesne tekrarıyla rölyef karakterli yüzey arayışları için oldukça güzel örnekler sunan bu genç sanatçımız yurt içi ve yurt dışında dikkat çekmekte ve pek çok koleksiyonda çalışmaları bulunmaktadır.

4.3. Varol Topaç

İrili ufaklı farklı büyüklük ve küçüklükteki ağaç dallarının "birlikteliği" ile oluşturduğu çalışmalarını yine "birliktelik" adı altında sergileyerek kavramın özelliğini vurgulayan sanatçı kinetik özellikteki bu çalışmalarıyla yaşamsal ritmi, dinamizmi ve hareketi vurgulamaktadır.

Görsel 9: Varol Topaç, "Bir-Lik", 2015, Kinetik Heykel-Ağaç Dalları, Kanvas, Elektrik Motoru, 105x320x25 cm, İzmir Efes Swiss Otel. Kaynak: http://www.buyukefessanat.com/tr/artist/varol-topac_28_2433.html E.T.: 07.04.2022.

Çalışmalarında kavak ağacını malzeme olarak seçmesinin nedenini ve başka ne tür malzemelerle çalıştığını kendisiyle yapılan röportajda şu cümlelerle açıklamaktadır:

"Ahşap yerleştirme (enstalasyon) çalışmalarımda kavak ağacını tercih ediyorum çünkü kavak, malzeme, biçim ve anlam ilişkisi olarak en iyi sonucu aldığım bir yapıya sahip. Hafif, düzgün dokusu, doğal rengi ve dairesel çap yapıları en uygun ağaç. Fakat heykel çalışmalarımda sert ağaçlar, taş (mermer, granit, serpantin vb.) metal ve polyester malzemeyi kullanıyorum" (akt: Özgür, 2010, s. 64)

Varol Topaç İzmir Efes Swiss Otel'in duvarına yaptığı Bir-Lik çalışması ile ülkemizdeki kinetik heykel sanatını uluslararası platforma taşımıştır. Topaç, birim olarak kullandığı ağaç dallarıyla bütünsel bir etki yaratmaktadır. Eserinde kullandığı yüzlerce irili ufaklı kavak ağacı dal parçası tekrarı ile modüler bir birleşim oluşturmuştur. Çalışmada bir yandan dallar arasına yerleştirilen sensörler sayesinde seyirci esere yaklaştığında parçalar hareket kazanırken, diğer yandan da dal parçalarının birbirine vurmasıyla ses çıkarmaktadır ki bu da doğanın canlı ve hareketli yapısına dikkat çekmektedir (Görsel 9).

Hareketi ve devamlılık hissini sağlamak için iç içe geçmiş silindir formu üzerinde yoğunlaşarak eserler üreten Varol Topaç kinetik ve nesne tekrarıyla modüler birleşim uygulamaları için -ülkemizde bu alandaki çalışmalar düşünüldüğünde- önemli bir boşluğu doldurmaktadır.

4.4. Nemo Jantzen

Nemo Jantzen'in algı ve perspektif araştırması olan bu çalışmaları, popüler kültür ve kitle iletişim araçlarını sorgulamak için karma medya fotoğraf kompozisyonları ile fotoğrafçılık, noktacılık ve pop sanatını karıştırmaktadır.

Jantzen hem benzer hem de etkileşimli bir teknik geliştirmiştir ve bunu çalışmalarına uygulamıştır. Sanatçı binlerce görüntüyü toplayıp tema ve renge göre düzenledikten sonra, bunları küçük el yapımı reçine kürelere yerleştirmektedir. Daha sonra düzinelerce hazırlamış olduğu bu küreleri birleştirerek büyük ölçekli fotoğraf portreleri oluşturmaktadır. Jantzen'in çalışmaları, yakından bakıldığında farklı, uzaktan bakıldığında ise daha farklı bir etkileşim içinde olduğu için izleyicilerin dikkatini ve bakışlarını sürekli olarak üzerine çekmekte ve bu ilgiyi uzun süre koruyabilmektedir (Görsel 10).

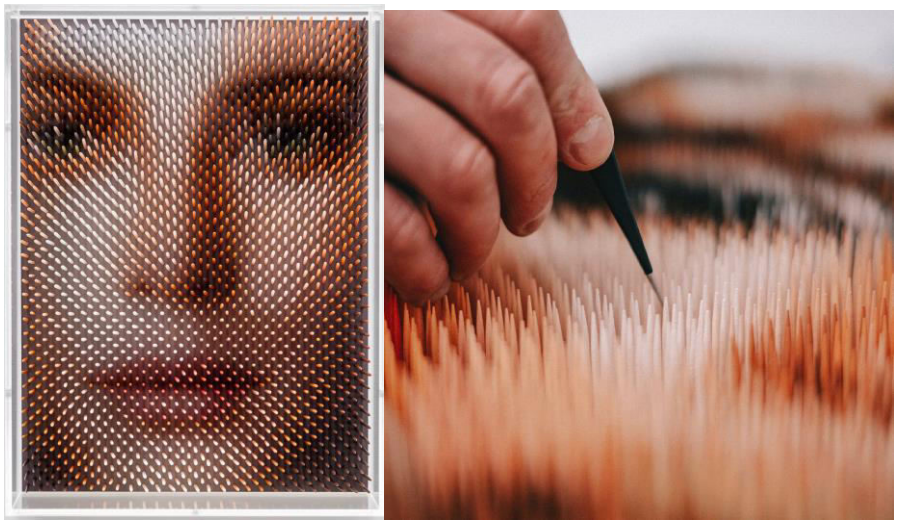

Görsel 10: Nemo Jantzen, "Marilyn (White)", 2020, Ahşap üzerine reçineden fotoğraf kompozisyonu. 110x110 cm, Özel Koleksiyon.
Kaynak: https://villadelarte.com/artwork/marilyn/ E.T.: 08.04.2022.

Başlangıç noktası olarak tekrar, izleyiciye süreklilik duygusu kazandırmaktadır. Sanatçı, kubbe parçalarını, yeniden birleştirmek, yeniden oluşturmak ve yeniden pikselleştirmek için ayrıştırmaktadır. Yinelenen görsel elemanlar çağrışım yoluyla farklı algılama süreçlerine ait birimleri bakış anında bir araya getirmektedir. Birkaç boyuttan gözlem fırsatı sunan çalışmalar, çok boyutlu, etkili ve izleyiciyle sürekli iletişim halinde olmasını sağlamaktadır.

4.5. Maxım Wakultschik

Çalışmalarında kullandığı ahşap çubuk parçalarını yüzey üzerine batırarak yerleştiren sanatçının kullandığı yöntem matematiksel çözümlemeler gerektirmektedir. Önceden belirlediği kesin aralıklarla ve belirli noktalara göre nesnelerini yerleştirmektedir. Bütün birimlerin renklerini ve yerlerini önceden hesaplayarak çalışan sanatçı bu şekilde daha yumuşak geçişli uygulamalar elde etmektedir. Wakultschik'in çalışmalarının en önemli noktası klasik resimlerin nesne tekrarlarıyla, kabartma olarak sunulan yüzler olmasıdır (Görsel 11).

Görsel 11: Maxım Wakultschik, "Efilia", 2022, Pleksiglas Arkasında Kürdan. 34x25x9 cm.
Kaynak: https://www.impulsegallery.com/artists/43-maxim-wakultschik/works/869-maxim-wakultschik-efilia-2022/ E.T.: 22.03.2022.

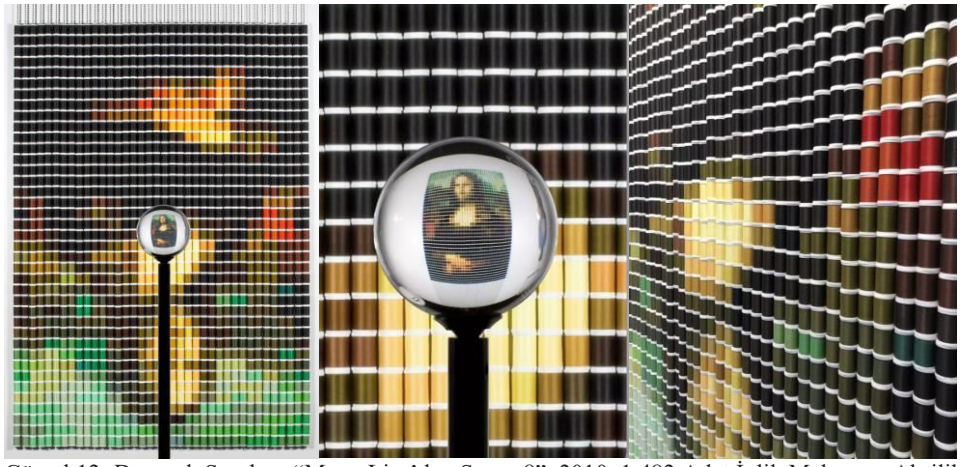
Çok katmanlı nesneleriyle ışık-gölge, yüzey yapısı ve renk titreşimi arasındaki etkileşimi araştırmaktadır. Çalışmaların karşısında hareket ettiğimizde ya da perspektifteki en ufak değişiklikte çarpıcı yeni izlenimlere yol açan uygulamaları kinetik nesnelere dönüştürmekte ve sürekli değişmektedir. Bu da aslında çalışmalarındaki Op Sanat etkisini göstermektedir. Gerçekliğin ve yanılsamanın sınırları bulanıklaşarak sürekli olarak izleyicinin algısının sınırlarını zorlamaktadır.

4.6. Devorah Sperber

Sanatçı rölyef karakterli çalışmalarında alıntıladığı görüntüyü pikselleyerek sunmaktadır. Sanatçı görüntü bütünlüğünü makara kullanılarak elde etmekte ve her bir pikseli renkli iplik makaralarıyla baş aşağı asılı duran görüntüye kopyalamaktadır. Her parça beynin görüntüyü oluşturabilmesi için şarttır.

Sperber'in çalışmalarında küreler, çalışmanın algılanabilmesinde oldukça önemlidir. Küreler, düz resimlerde var olan üç boyutlu yanılsamayı vurgulamaya destek olmaktadır.

"Çalışmaların önüne yerleştirilen akrilik küre, göz gibi hareket ederek, karmaşık makaralardan oluşan ters görüntünün yönünü düzelterek, minyatür bir resmin küre içinde havadaymış gibi görünmesini sağlar. Soyut bir bileşene sahip olan renkli iplik makaraları, sanatçının sabrının neticesinde tanıdık bir görüntüye dönüşür" (Brown, 2007).

Görsel 12: Devorah Sperber, "Mona Lisa'dan Sonra 8", 2010, 1.482 Adet İplik Makarası, Akrilik Küre, Metal Düzenek. 172,72x119,38 cm (yalnızca iplik makaralı bölüm) x 182,88cm (akrilik küre ile birlikte).
Kaynak: http://www.devorahsperber.com/thread_works_index_html_and_2x2s/mona_8.htm E.T.: 22.03.2022.

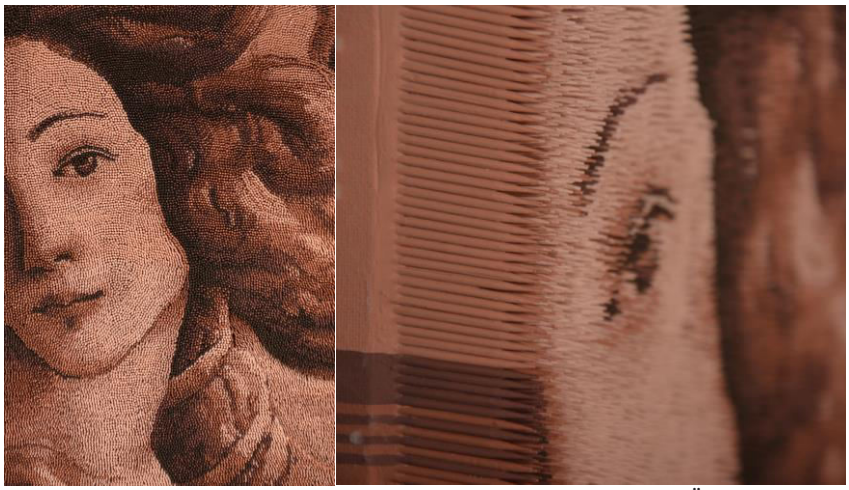
Çağdaş sanatta yeniden üretimde malzeme çeşitliliği ve özgürlüğünü kullanarak Mona Lisa'yı yeniden görselleştiren Sperber yaptığı "Mona Lisa'dan Sonra 8" (After Mona Lisa 8) isimli çalışmasında, 1.482 adet renkli iplik makarası kullanmıştır. Bir küre aracılığıyla bakıldığında Mona Lisa olduğu anlaşılan ve tanınır hale gelen görüntü, çıplak gözle bakıldığında rastgele düzenlenmiş, pikselli, soyut bir düzenleme olarak görülmektedir (Görsel 12).

4.7. Hülya Kanber

Belirli bir birimin tekrarına dayanan çalışmaları aynı nesne parçalarının birleşiminden oluşmaktadır. Çalışmaları genelinde kullanmış olduğu "kavale" ahşap bir torna malzemesidir. Bunun dışında farklı malzemelerle de (bozuk para, klavye tuşu, domino taşı, boş mermi kovanı vb.) çalışmalar üretmektedir. Üretim sürecinde tüm malzemeler gerçek kimliklerinden arındırılarak kullanılmaktadır.

Mozaik yöntemine benzer bu yöntemle uygulanmış çalışmalarında bir malzeme dört defa işlem görmektedir. Öncelikle kavale parçalarının uçları sivriltilmekte daha sonra kompozisyonun tasarımına göre boyut farklılıklarıyla çubuklar kesilmekte, sonra boyanmakta ve en son olarak da daha önce tasarımı hazırlanmış olan tuvalin üzerine yapıştırılmaktadır.

"Venüs- Botticelli'ye Saygı" tablosundaki malzeme ise çöp şiştir. Bu uygulamadaki amaç; Venüs'ün portresinin bir kısmını boya resmi olmasının dışında bir kabartma; fiziksel bir derinlikle göstermektir. Buna bir de renk ile derinlik verilerek yanılsamanın yanılsaması oluşturmaya çalışılmıştır.

Görsel 13: Hülya Kanber, "Venüs- Botticelli'ye Saygı", 2020, Tuval Üzerine 24.719 Parça Boyanmış Çöp Şiş Karışık Teknik, 50x35 cm, Özel Koleksiyon.
Kaynak: Kişisel Arşiv.

Çalışmada binlerce çubuk şiş parçasıyla Botticelli'nin "Venüs'ün Doğuşu" tablosundaki detay görüntüsü yeniden oluşturulmuştur. 35 cm enindedir ve zeminden yüksekliği 50 cm dir. Çalışmaya morfolojik açıdan baktığımızda ise 24.719 adet 3,5 ve 4,5 cm uzunluğundaki çöp şiş parçaları verilmek istenen derinlik etkisine göre yan yana sıralanmış ve bir tuval üzerine yapıştırılarak birleştirilmiştir (Görsel 13).

5. SONUÇ

Sanatı bir anlamda sınırlı faaliyet alanından çıkarıp, sonsuz ilgi alanlarına açan 20.yüzyıl akımları endüstrileşmenin sonucu seri üretimin alt basamağı olan modülerlik kavramını sanata dahil ederek sanat alanını genişletmiştir.

Sanatta kütle denilince akla ilk gelen heykel, yüzey denilince de akla ilk gelen resimdir. Fakat nesne tekrarına dayalı rölyef karakterli yüzeyler aslında resim heykel etkileşimiyle sınırların eridiği noktada, bu bakış açısıyla uygulamaya konulmuş çalışmalardır. Çünkü bu çalışmalar hem yüzeysel hem de kütlesel özellikler taşımaktadırlar. Bu tarz çalışmalar dünyanın pek çok yerinde çeşitli sanatçıların anlatım tekniklerinde gözlenmiştir.

Sanat, bilim, doğa, nesne, tekrar ve modüler yapılar ile ilgili oluşumlar araştırılmıştır. Araştırma boyunca tekrar olgusunun farklı kültürlerde, sanat tarihinde, çağdaş sanat yapıtlarında farklı şekillerde kullanıldığını gözlenmiştir. Geçmişten günümüze sanatçı çalışmaları, malzemeyle ilişkileri, nesneye yaklaşımları ve resim nesne etkileşimi neticesindeki rölyef karakteri yüzeylerin sanattaki yeri ortaya konulan kurgularda yorumlanmaya çalışılmıştır. Bu tasarımların çoğunlukla endüstriyel malzemeler kullanılarak birimlerin oluşturduğu modüler bir düzen içerisinde kurgulandığı gözlenmiştir. Ayrıca nesne tekrarıyla uygulanmış rölyef karakterli çalışmaların naif ya da teknolojik, analitik ya da duygusal, zanaat ya da sanat olma arasındaki ince çizgide durduğu da söylenebilir.

Gerçekleştirilen taramalar sonucunda araştırmanın temel amacı, günümüzde rölyef karakterli çalışmalar içerisinde modüler kurgulu tasarımların nasıl oluşturulduğu ve çağdaş sanat içerisindeki öneminin araştırılması olmuştur. Bu amaç doğrultusunda konuya yaklaşım gerek modern sanat örnekleriyle gerekse günümüz sanatçılarının nesne tekrarıyla oluşturulmuş rölyef karakterli yapıtlarının irdelenmesi bağlamında sorgulanmıştır.

Çağdaş sanatta ki nesne tekrarı uygulamaları yüzey üzerinde değişik modüller kullanılarak farklı etkilerle sunulmuştur. Eserlerdeki nesne birimlerinim düzenlemeleri, teknikleri ve görünümleriyle yüzeyde devinim oluşturmuştur. Bu da kompozisyonu çok daha güçlü kılmıştır. Bazı uygulamalarda nesne tekrarları daha sık kullanılarak vurgular kuvvetlendirilmiş ve nesne boyutları farklılaştırılarak yüzeyde derinlik algısı daha etkileyici biçimde sergilenmiştir. Sanatçılar bu kullanımlarıyla eserlerdeki anlatımlarına yönelik çekiciliği artırmıştır. İçerdiği matematiksel, geometrik dinamiklerle ve nesne yardımıyla yüzey üzerinde üçüncü boyuta ulaşan resmin, ritmik ve simetrik, kimi zaman statik, kimi zaman devingen bir hareket biçimini benimseyerek süreklilik ilkesine dayalı bir görünüme bürünebildiği sonucuna varılmıştır. Ayrıca bu çalışmaların vurgulu, keskin, düzenli ve devingen yapısının izleyici üzerinde hayranlık uyandırdığı da edinilen bulgulardan biridir.

Sonuç olarak elde edilen veriler, çağdaş sanatta nesne tekrarıyla yapılmış olan yüzey çalışmalarının, resim alanındaki klasik anlayışı yüzey üzerindeki iki boyutlu anlatımdan çıkararak üçüncü boyuta geçirebileceğini göstermiştir. Bu tarz çalışmaların genelinde birimlerin oluşturduğu rutin tekrarlar ve yan yana dizilişlerin çalışmaları Optik sanata yaklaştırarak resmin bütününde hareket ediyormuş etkisi gösterdiği ve algıyı yanıltarak illüzyon etkisi yarattığı da gözlemlenmiştir. Ayrıca nesne tekrarı kullanan sanatçıların yapılarında konstrüktivist ve minimal bir anlayış sergilediği de görülmektedir.

Bu bilgilerin ışığında metni sonlandırmak gerekirse yüzey üzerindeki iki boyuttan kurtulmak isteyen sanatçıların malzemeyi (nesne) tuval üzerine eklemesiyle gelişen sanat, tekrar eden nesne parçalarının görüntü oluşturmada yeniden düzenlemesiyle sanatçıyı yüzey üzerinde farklı denemeler yapmaya ve yeni oluşumlara yöneltmektedir. Araştırma sürecinde ulaşılan yargı ve konu ile ilgili bilgi yokluğundan bu araştırmanın ileride konu ile ilgili araştırma yapacaklara bir kaynak oluşturacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Antmen, A. (2009). 20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar, Sel Yayıncılık, İstanbul.

Aysan, Ş.; Kiraz, S., & Öktem, A. (1980). Sanat Olarak Betik, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Galerisi, İstanbul.

Brown, A. (25 Ocak 2007) "Masterpiese in Thread", The New York Sun, http://www.devorahsperber.com/reviews_articles/ny_sun_1_25_07.htm E.T.: 15.03.2022 tarihinde alınmıştır.

Deleuze, G. (1994). Difference and Repetition. Columbia University Press, New York.

Demir, A. (1993). Temel Plastik Sanatlar Eğitimi. Anadolu Üniversitesi Yayın No:576, Eskişehir.

Eroğlu, Ö. (2013). Plastik Sanatlar Sözlüğü, Tekhne Yayınları, İstanbul.

Giderer, H.E. (2003). Resmin Sonu, Ütopya Yayınevi, Ankara.

Girgin, F. (2018). Çağdaş Sanat ve Yeniden Üretim- Alıntı, Öyküleme, Kolaj, Taklit, Hayalperest Yayınevi, İstanbul.

Gombrıch, E.H. (2015). Sanat ve Yanılsama- Resim Yoluyla Betimlemenin Psikolojisi, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Gökaydın, N. (2002). Temel Sanat Eğitimi- Sanat Eğitimi Öğretim Sistemi ve Bilgi Kapsamı, MEB Yayınevi, Ankara.

Güngör, H. (2005). Görsel Sanatlar ve Mimarlık için Temel Tasar, Bilgisayar Destekli Baskı ve Reklam Hizmetleri, İstanbul.

İnceoğlu,D. (2012) "Her İşte 30.000 Parçacık Var", Hürriyet.

Kuban, D. (2002). Mimarlık Kavramları, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul

Lynton, N. (2009). Modern Sanatın Öyküsü, Remzi Kitapevi, İstanbul.

Öztür, D. (2010, Haziran 24), "Göğün Direği Kavak Ağacı Heykellere Can Verdi", Egeden Dergisi, s. 64.

Read, H. (1960). Sanatın Anlamı, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.

Sennett, R. (1999). Gözün Vicdanı- Kentin Tasarımı ve Toplumsal Yaşam, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Tekstil İşveren Türkiye Tekstil Sanayi İşverenleri Sendikası, (Ocak-Şubat 2020), "Bir Sanat Meteryali Olarak Denim" (445) s. 51-52.

Turani, A. (2004). Dünya Sanat Tarihi, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Turani, A. (2017). Çağdaş Sanat Felsefesi, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Yılmaz, M. (2013). Sanatçıları Okumak ya da Postmodern Söyleşiler, Ütopya Yayınevi, Ankara.

Yılmaz, M. (2006). Modernizmden Postmodernizme Sanat, Ütopya Yayınevi, Ankara.

Yılmaz, M. (2018). Heymimres- Nelik ve Kimliğin Diyalektiği, Ütopya Yayınevi, Ankara.

International
SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal
Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
e-ISSN: 2587-1587

Examination Article

Subject Area
Marketing

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 99
PP: 2102-2107

Arrival
08 May 2022
Published
30 June 2022
Article ID Number
62872
Article Serial Number
24

Doi Number
http://dx.doi.org/10.29228/sssj.62872

How to Cite This Article
Koyuncuoğlu, D. (2022). "Tıbbi Tanıtım Ve Pazarlamada Yeni Nesil Pazarlama Aracı Olarak E-Detaylandırma" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:99; pp:2102-2107

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Tıbbi Tanıtım Ve Pazarlamada Yeni Nesil Pazarlama Aracı Olarak E-Detaylandırma

E-Detailıng As A New Generation Marketing Tool In Medical Promotion And Marketing

Deniz KOYUNCUOĞLU [1]

[1] Öğr. Gör. Dr. Kırklareli Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölüm, Kırklareli, Türkiye

ÖZET

Dijitalleşme ilaç sektöründe de durmak bilmiyor ve bu nedenle giderek daha fazla ilaç firması, sağlık profesyonelleri için nitelikli bir irtibat kişisi rolünde olan satış temsilcileri destekleyebilecekleri e-detaylandırma gibi dijital pazarlama araçları uygulamaktadır. E-detaylandırma, ilaç şirketlerinin çeşitli elektronik kanallar aracılığıyla müşterilerine bilgi vermesini sağlayan bir pazarlama aracı türüdür. Ayrıca satış temsilcilerinin müşterileriyle etkileşime girmelerine izin vererek verimliliklerini ve etkinliklerini geliştirmelerine yardımcı olabilmektedir. Bu çalışmada, e-detaylandırma dijital pazarlama aracının çeşitli avantajlarına ve uygulamadaki başarı faktörlerine kapsamlı bir genel bakış sağlamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijital Pazarlama, E-Detaylandırma, İlaç Pazarlama Teknolojisi, Tıbbi Tanıtım ve Pazarlama

ABSTRACT

Digitization is also unstoppable in the pharmaceutical industry, and that is why more and more pharmaceutical companies are implementing digital marketing tools such as e-detailing, which they can support sales representatives who act as a qualified contact person for healthcare professionals. E-detailing is a type of marketing tool that allows pharmaceutical companies to provide information to their customers through various electronic channels. It can also help sales representatives improve their efficiency and effectiveness by allowing them to interact with their customers. In this study, it aims to provide a comprehensive overview of the various advantages and success factors of the e-detailing digital marketing tool.

Keywords: Digital Marketing, E-Detailing, Medical Promotion and Marketing, Pharmaceutical Marketing Technology

1. GİRİŞ

Sağlık alanında araştırma ve geliştirme faaliyetlerinde bulunan IQVIA (2018)'ya göre, ilaç sektörü %3-6 büyüme oranıyla 2023 yılında yaklaşık 1,5 trilyon dolarlık dinamik ve dünya genelinde önemli bir ekonomik sektör haline gelecektir. İlaç sektöründe tanıtım faaliyetleri sıkı mevzuata tabidir. İlaç firmalarının tanıtım faaliyetlerinin temel amacı, sağlık profesyonellerini yeni tedavi seçenekleri hakkında satış temsilcileri aracığıyla bilgilendirmektir.

Tıbbi ürünler satan firmalarının pazarlama çabaları, ürünlerinin alıcısına göre farklılık göstermektedir. Örneğin, ilacı yazan tıp uzmanını veya tedaviyle ilgilenen hasta ve hasta yakınları hedef alabilirler. Çoğu durumda firmalarının ana stratejisi sağlık profesyonellerine satış temsilcileri aracılığıyla ulaşmaktır. Satış temsilcilerinin aynı anda birden fazla sağlık profesyoneli ziyaret edebilmesi için ziyaretler düzenlenmekte ve programlanmaktadır.

Araştırmalar ilaç şirketlerinin satış harcamalarının %60'ından fazlasını saha satış görevlerine yatırım yaptıklarını göstermektedir (Sridhar, Mantrala, & Albers, 2014). Dolayısıyla satış alanında dijital yenilikler gelişmiş olsa da, bugün halen saha satışları en önemli satış kanalı olduğu söylenebilir.

İlaç sektöründe rekabetin artması, ilaç şirketlerinin satış temsilcileri üzerinde satış baskısına neden olmaktadır. Satış temsilcilerinin yoğun görüşme talepleri sağlık profesyonelleri üzerindeki baskıyı artırmaktadır. Bu durum, yüz yüze ziyaretlerde görüşme kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Bir araştırmaya göre, 2008 ile 2014 yıllar arasında satış temsilcilerin saha satışlarında ancak %50'sinde sağlık profesyonellere ulaşabilmişlerdir (Khedkar, 2014). Balkanski ve Getov (2019) çalışmalarında, satış temsilcilerinin randevu alma girişimlerinin yalnızca %8'inin başarılı olduğunu bildirmişlerdir. Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan bir araştırmaya göre, gerçekleşen görüşmelerin ortalamada üç ile dört dakika arasında sürmekte ve görüşmelerinin %50'si iki dakikadan fazla sürmemektedir. Ayrıca araştırma sonuçları, yapılan temasların %40'ından fazlasının sekreter ya da ön danışmanın ötesine geçmediğini göstermektedir. Bu durum, satış temsilcilerin ürünleri tanıtmak için yeterli zaman ve fırsatlarının olmadığını göstermektedir. Dolayısıyla satış temsilcileri zamanlarının büyük bir bölümünün seyahat ederek ya da bekleyerek geçirmektedirler.

Satış temsilcilerinin etkinliğinin azalması, geleneksel ziyaretlerin artan maliyetleri, sağlık profesyonellerinin işleri ve çevrimiçi kaynakların artan popülaritesi gibi birçok faktör, sağlık profesyonelleriyle iletişim kurmak için elektronik kanalların daha sık kullanılmasına neden olmaktadır. Bu nedenle ilaç şirketleri, satış temsilcilerinin işlevlerini desteklemek amacıyla yeni tıbbi ürünler sunmak için modern bilişim teknolojilerini kullanma fikri üzerinde durmaktadırlar. Bilişim teknolojileri temelinde bu yeni entegre yaklaşımlar e-detaylandırma olarak adlandırılmaktadır (Montoya, 2008).

İlaç sektörü için bir başka önemli gösterge ise, yatırımın geri dönüşüdür. Saha satış faaliyetlerinin yatırım getirisinin gün geçtikçe azaldığı ifade edilmektedir. Aventis Japan araştırmasında, bir kontrol ve bir test grubu oluşturarak e-detaylandırmanın avantajlarını karşılaştırmıştır. Sonuçlar, test grubu doktorlarının, tanıtılan ilacı kontrol grubuna kıyasla %19-25 daha sık reçete ettiğini göstermiştir. Araştırmaya göre, e-detaylandırma, geleneksel ziyaretlerden 1,3 kat daha fazla kar getirdiğini ortaya koymuştur (Balkanski & Getov, 2019). Bu nedenle ilaç firmaları için e-detaylandırma konusu giderek önemli hale gelmektedir. Peki, yeni tıbbi ürünler sunmalarına yardımcı olabilecek bilgi işlem teknolojileri temelli e-detaylandırma nedir? Bu soruya aşağıda cevap verilmeye çalışılmıştır.

2. E-DETAYLANDIRMA NEDİR?

İlaç sektöründe "detailing" kavramı, sağlık profesyonellerine ilaçlarla ilgili güncel bilimsel veri, fayda, etkinlik, yan etki ve beklenmeyen etki gibi konular hakkında basılı materyaller aracılığı ile ürün satış temsilcileri tarafından detaylı bilgi verilmesi olarak tanımlanır. Teknolojinin bugün geldiği noktada geleneksel detailing kavramı yerini yenilikçi e-detailing kavramına bırakmıştır (eDetailing, 2022: 1).

E-detaylandırma, ilaç pazarlamasının bir parçası olup mobil cihazlar için satış içeriğinin ve satış sunumlarının dijital olarak sağlanması anlamına gelmektedir. İlaçların veya tıbbi ürünlerin elektronik ortam yardımıyla tanıtılması, dar anlamda ise, ilaçların internet üzerinden görüşülmesi olarak da ifade edilebilir. Diğer bir ifadeyle, e-detaylandırma, geleneksel saha satış hizmetinin güçlü yanlarını dijital teknolojilerin gücüyle birleştirilmesidir. E-detaylandırma terimi, çoğunlukla internet üzerinden gerçekleştirilen e-ziyaretlerle farmasötik ürünlerin tanıtımı için dijital teknolojinin kullanımı olarak da ifade edilebilir. Bu yöntem ABD'de yaygın olarak kullanılmaktadır, ancak yavaş yavaş Avrupa'ya doğru yol almaktadır.

Bu yöntem hem görüntülü arama gibi dijital kanallar aracılığıyla hem de saha satış personeli ile yapılan kişisel görüşmelerde kullanılmaktadır. Ayrıca, sağlık profesyonelleri, ilaçlar veya etki maddeleri hakkında bilgiye ulaşmak için multimedya sunumlarını çağırarak e-detaylandırmayı kullanmış olurlar. Amaç, ürünler veya hizmetler sunulurken sağlık profesyonelleri ile daha etkileşimli ve verimli görüşmeler yapabilmektir. Dolayısıyla e-detaylandırma pazarlama aracı, hem doğrudan pazarlama hem de müşteri ilişkileri yönetimi (CRM) alanlarıyla ilgilidir.

3. E-DETAYLANDIRMA NASIL KULLANILIR?

E-detaylandırma, sağlık sektöründeki firmalar tarafından doğrudan pazarlamada ve müşteri ilişkileri yönetimi için kullanılan ve saha satışını tamamlayan çevrimiçi tabanlı ürün tanıtım ve pazarlama biçimidir. Tıbbi tanıtım ve pazarlamada kullanılan e-detaylandırmanın tipik içeriği, etki mekanizmaları, farmakokinetik ve klinik araştırmaların sonuçlarından oluşmaktadır (Boehm, Holmes, & Twist, 2002; Heutschi & Alt, 2003). E-detaylandırma aracının tıbbi tanıtım ve pazarlamada nasıl kullanılacağını açıklarken, aracın özellikleri ve kullanım alanlarından bahsetmek uygun olacaktır.

3.1. E-Detaylandırmanın Özellikleri Nelerdir?

E-Detaylandırma, ilaç sektöründe basit bir sunumun ötesine geçen bir dijital pazarlama aracı olarak kişileştirme, etkileşim, multimedya ve hesaplama araçları gibi çeşitli işlevler ve olanaklar sunmaktadır (Ehrhardt, 2021: 1):

Kişiselleştirme: E-detaylandırma genel olarak bir satış sunumu olarak görülebilir. Bu yeni nesil satış sunumu beraberinde birtakım avantajlar getirmektedir. Kişiselleştirme özelliği, bireylerin özelliklerine göre uygun hizmet ve ürünlerin sunulması anlamına gelmektedir. Pazarlamada son derece önemli bir unsur olan kişiselleştirme sayesinde firmalar her müşteriye uygun mal ve hizmetler ile teklif sunabilmektedirler. Geleneksel sunumlarda, görüşmeler tek boyutlu olarak ilerlerken, e-detaylandırma teknolojisinde konuşmanın seyri ve sağlık profesyonelinin istek ve talebi doğrultusunda esnek ve etkileşimli olarak uyarlanabilmektedir. Sağlık profesyonelinin zamanı ve ilgi alanına göre, satış temsilcisi doğrudan ilgili konulara geçebilmektedir. Ayrıca, görüşmenin derinliği de sağlık profesyoneline bağlı olarak uyarlanabilmektedir. Örneğin, teknik odaklı sağlık profesyonelleri ilacın etki maddeleri ve etki mekanizmaları hakkında bilgi almak istediğinde, satış temsilcileri ilaç ile ilgili bilgileri tablolar ve grafikler yardımıyla ayrıntılı şekilde açıklayabilmektedirler.

Etkileşim: E-detaylandırmanın diğer güçlü yönü ise, görüşmenin etkileşimli geçmesini sağlamasıdır. E-detaylandırma pazarlama aracı sayesinde içerikler, şekiller, tablolar ve grafikler arasında ileri geri gidilebilmekte ve bu sayede satış görüşmesi dinamik hale gelmektedir.

Multimedya: E-detaylandırmada birçok farklı elektronik formatlara yer verilebilmektedir. Fotoğraflar, tablolar ve grafiklerin yanı sıra videolar veya ses kayıtları da elektronik sunuma entegre edilebilmektedir. Bu özellik, satış temsilcilerinin sunumlarını ilaç ile ilgili özellikleri olabildiğince açık ve anlaşılır bir şekilde hazırlamayı ve sağlık profesyonellerinin ilaçlar hakkında bilgilendirilmesinde en yüksek katma değeri sunmaya olanak sunmaktadır.

Hesaplama Araçları: E-detaylandırma aracının diğer bir avantajı ise, sağlık profesyonellerinin etkileşimli hesaplama araçlarını kullanabilmeleridir. Hastaların tedavi süreçlerinde e-detaylandırmada yer alan doz hesaplama aracının kullanılması, hekimler için bir katma değer sağlayabilmektedir.

3.2. E-Detaylandırmanın Kullanım Alanları Nelerdir?

E-detaylandırmanın birçok kullanım alanı bulunmaktadır (Ehrhardt, 2021: 1):

Yüz yüze ziyaretlerde: E-detaylandırmanın en çok kullanıldığı alan, satış temsilcilerinin sağlık profesyonelleri ile yüz yüze görüşmeleridir. Yüz yüze tanıtım görüşmelerinde e-detaylandırma aracı, satış temsilcileri tarafından genellikle bir tablet kullanılarak yerinde yönetilmekte ve sağlık profesyonelleri ile etkileşimli tanıtım görüşmeleri yapılmaktadır.

Uzaktan görüşmelerde: E-detaylandırmanın diğer bir kullanım alanı ise, uzaktan görüşmelerdir. Uzaktan görüşmeler, görüntülü ya da telefon görüşmeler ile yapılabilmektedir. Sağlık profesyonelleri ile görüntülü görüşmelerin yapılması özellikle Covid-19 pandemisi döneminde daha önemli hale gelmiştir. Uzaktan yapılan görüntülü görüşmelerde, satış temsilcileri ekran paylaşımında bulunabilmekte ve böylelikle e-detaylandırma aracını uzaktan etkin bir şekilde kullanma olanağını elde etmektedirler. Telefon görüşmeleri, görüntü aktarımı olmadan gerçekleşmektedir. Bu durumda, sağlık profesyonelleri ilaç firmasının web sitesi üzerinden sunumu açabilmektedir. Satış temsilcisi telefonda sağlık profesyonellerini yönlendirmekte ve böylelikle tanıtım ve pazarlama faaliyetini gerçekleştirmiş olmaktadır. Uzaktan görüşmelerde, e-detaylandırma doğal olarak aynı anda birkaç sağlık profesyoneline hitap etme imkânı da sunmaktadır. Örneğin, çevrimiçi bir bilgilendirme toplantısında, geleneksel PowerPoint sunumu yerine e-detaylandırma aracı kullanılabilmektedir.

Otomatik sunumlarda: Bir diğer kullanım alanı ise, otomatik sunumlardır. Sağlık profesyonellerinin bağımsız kullanımına yönelik geliştirilen bu e-detaylandırma kullanım alternatifinde, ses dosyaların eklenmesine izin verilmektedir. Bu sayede sağlık profesyonelleri, satış temsilcisi olmadan istediği zamanda ve istediği konularda bağımsız olarak kendini bilgilendirebilmektedir. Sağlık profesyonelleri ses kayıtlarına tıklayarak ayrıntılı bilgiye ulaşabilmektedirler. Otomatik sunumlar üç belirleyici avantaj sağlamaktadır. Birincisi, sağlık profesyonelleri tıbbi ürünler ile ilgili ne zaman tüketeceğini özgürce seçebilmeleridir. İkincisi, otomatik sunumların dağıtım maliyeti yoktur. Üçüncü avantaj ise, tanıtım ve pazarlama performansının dijital olarak ölçülebiliyor olmasıdır.

4. E-DETAYLANDIRMA İLAÇ SEKTÖRÜNE NE GİBİ FAYDALAR SAĞLAR?

E-detaylandırma, kullanım alanlarından kaynaklanan, tanıtım ve pazarlama performansının artmasına yönelik birtakım avantajlar sağlamaktadır. Bunlar (Ehrhardt, 2021: 1);

Tanıtım ve Pazarlama Maliyeti: İlaç sektöründe e-detaylandırma yüz yüze ziyaretlerin yerine tam olarak geçmiş olmasa da, e-detaylandırma aracının, tıbbi ürünlerin tanıtım ve pazarlama maliyetlerinin azaltılmasında önemli etkisi olabileceğini söylemek mümkündür. Yüz yüze ziyaretlerinin ardından dijital temas noktaları ekleyerek sonraki yüz yüze ziyaretlerinin sayısı azaltılabilir. Bununla ilgili, Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan araştırmalar, e-detaylandırma pazarlama aracının etkin kullanımı ile tanıtım ve pazarlama maliyetlerinde %25 ila %90 oranında tasarruf sağlanabileceğini göstermektedir (Balkanski & Getov, 2019).

Erişim: E-detaylandırma pazarlama aracı, tıbbi ürünleri tanıtırken çok sayıda sağlık profesyonellerine ulaşmasına mümkün kılmaktadır. Otomatik e-detaylandırma platformlarında önceden iyi hazırlanmış satış içerikleri, saha satış temsilcisine ihtiyaç duymadan geniş bir hedef kitleye erişilmesine olanak sağlamaktadır.

Verimlilik: Tıbbi ürünlerinin tanıtım ve pazarlamasında araştırmalar gösteriyor ki, e-detaylandırma sayesinde sağlık profesyonelleri ile görüşme sayıları önemli ölçüde artmaktadır. Bununla birlikte görüşme verimliliğinde de artış söz konusudur. Geleneksel tanıtım ve pazarlama ziyaretlerinde 1,6 ürün tanıtılırken, e-detaylandırma sayesinde 2,7 ürünün tanıtıldığı bildirilmektedir (Balkanski & Getov, 2019).

Sağlık Profesyonelleri İlişkilerinde Veri Madenciliği: İlaç firmaları, e-detaylandırma pazarlama aracı sayesinde sağlık profesyonellerinin dijital içerikle etkileşime girerek, ihtiyaçları ve ihtiyaçların özelliklerini belirlemelerini ve

hangi içeriğin hangi hedef kitleye hitap ettiğini daha iyi anlamalarını sağlamaktadır. Sağlık profesyonellerinin kullanıcı davranışına bağlı olarak, hangi bilgilerin hedef kitleyi ilgilendirdiğini belirledikten sonra, kullanıcı profillerine uygun bir ziyaret programı oluşturulabilir. Bununla birlikte sağlık profesyonellerinin verileri değerlendirilebilir ve kümelenebilir. Örneğin, sağlık profesyonellerinin ilgi alanları öncesinde belirlendikten sonra, belirli seminerlere hangi sağlık profesyonellerin ilgi duyabileceği karar verilebilir. Çapraz satış ya da üst satış kararları amacıyla ilaç firmanın ürünleri ya da müşterileri arasındaki benzerlikleri ortaya çıkarmak üzere de veri madenciliği uygulamaları kullanılabilir (Özmen, 2008: 54). Çapraz satış ve üst satış kararları konusunda e-detaylandırma, pazarlama profesyonellerine önemli bilgiler sağlayabilir. Olası müşterilerinin tanımlanması, müşteri değerinin belirlenmesi, müşteri tutma, müşteri kaybı ve geri kazanma gibi pazarlama konularında e-detaylandırma önemli bilgiler sunabilmektedir. Ancak, e-detaylandırmadan elde edilen veriler, diğer kanallardan gelen verilerle birleştiğinde özellikle değerli hale geleceği bilinmelidir. Örneğin, müşteri hesaplarının, e-posta, satış temsilcilerinin kayıtları ve e-detaylandırma verileri ile bağlandığında, mevcut ve olası müşteri statüsünde olan sağlık profesyonelleri hakkında yavaş yavaş daha net bir fotoğraf elde edilebilmektedir. Örneğin ecza depolarının satın alma davranışları (sıklık, hacim vb.) ya da bir ürün ile ilgili özellikle ilgilenen bir B müşterisi ile satış görüşmelerini yoğunlaştırmak ve uzun zamandır ürün satın almayan bir A müşterisini, B müşteri kategorisine düşürmek mantıklı olabilmektedir (Ehrhardt, 2021: 1).

5. E-DETAYLANDIRMA NASIL BAŞARIYLA UYGULANIR?

E-detaylandırma ne kadar etkili olursa olsun, satışları etkin bir şekilde desteklemek için yine de uygulamada bazı hususlara dikkat edilmelidir:

Müşteri odaklılık: Hedef kitleyi gerçekten anlamak için dijital sağlık pazarlaması araçlarıyla etkileşim ile ilgili hem nitel kaynaklar hem de pazar deneyiminin yanı sıra sağlık profesyonellerden toplanan verilere dayanan nicel veri kaynakları kullanılmalıdır (Ehrhardt, 2021: 1).

Eğitim: E-detaylandırmanın etkin kullanımı için satış temsilcilerinin yeterince eğitilmesi gerektiği unutulmamalıdır. Satış personelinin tanıtım ve pazarlama sürecinde e-detaylandırmanın rolünü anlaması ve uygulaması özellikle önem teşkil etmektedir. Teknolojik kabul ve kullanım, satış sürecinde e-detaylandırma pazarlama aracını etkin kullanabilmekte ön şarttır (Ehrhardt, 2021: 1).

Hazırlık: E-detaylandırmanın başarıyla uygulanabilmesi için iyi bir hazırlık çalışması yapılması gerekmektedir. Araştırmalar, öncesinde iyi hazırlanmış e-detaylandırmaların önemli ölçüde daha etkili olduğunu göstermektedir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu gibi ön hazırlıklar satış temsilcilerinin sorularına daha iyi yanıt verebilmelerine, kendinden emin görünmelerine ve şirketin misyonunu daha iyi yansıtmalarına yardımcı olacaktır. Araştırmalara göre, e-detaylandırma aracının kullanıldığı görüşmelerde, sağlık profesyonellerin bir ilacı reçete etme oranları 4 ay içinde %3,2'den %9,9'a yükselmiştir. Ayrıca, doktorların %68'i e-detaylandırma ile yapılan bu görüşmelerin geleneksel görüşmelerden daha etkin ve verimli olduğu ifade edilmektedir (Balkanski & Getov, 2019).

Güven: İlaç firmaları, e-detaylandırma aracını kullanırken sadece sağlık profesyonellerine istediği zaman istediği yerde salt veri sağlamak üzerine değil, aynı zamanda ilaçla ilgili güvenilir ve değerli bilimsel veriye erişme hakkının sağlanması ile birlikte ilişki kurarak güçlü bir güven ortamı oluşmasına dikkat edilmelidir. E-detaylandırmanın başarılı bir şekilde uygulanabilmesi için güvenilir, kaliteli ve objektif bilgiyi içeren ve tekrarlayan bilgilerden kaçınıp her defasında yeni içeriklerle dolu güvenilir bir kaynak olarak görülmesi sağlanmalıdır (eDetailing, 2022).

Yönetim Sistemleri ile Entegrasyonu: İlaç firmaları, e-detaylandırma aracını müşteri ilişkileri yönetim sistemleri ile entegrasyonunda daha etkili ve verimli neticeler alacaktır. Potansiyel müşteri, kıdem, yaş, uzmanlık, adres ve telefon bilgileri, reçete frekansı, marka değiştirme eğilimi gibi davranışlar ve saha satış temsilcisi ile ilişkisi gibi birçok değişkene göre bölümlendirmeye gidilebilir. Entegrasyon sayesinde, e-detaylandırma aracını kullanmadan müşteri profillerinin oluşturulması ve ihtiyaçlarını ve tercihlerini doğru anlamak önemli ilk adım olacaktır (eDetailing, 2022).

Omni-Channel Pazarlama: Omnichannel pazarlama, geleneksel ve dijital olmak üzere çoklu pazarlama kanallarının her doktorun istediği anda kendisi için ihtiyaç duyduğu içeriğin sağlanacağı şekilde koordine edildiği bir satış yaklaşımını ifade etmektedir (Ehrhardt, 2021: 1). Amaç, e-detaylandırma aracının tek başına tanıtım ve pazarlama aracı olarak kullanılmasından ziyade, aynı zamanda e-detaylandırma işlevinin, sağlık profesyonelleri ilişkilerinde bir temas noktası olarak da görülmektedir. Çok kanallı pazarlama araçları arasında birtakım sinerjiler oluşabilmektedir. Konuyla ilgili bir araştırmada, doğrudan satış ile e-detaylandırma birlikte kullanıldığı görüşmelerde yaklaşık %45 daha fazla satış büyümesiyle sonuçlandığı tespit edilmiştir (IQVIA, 2018).

E-detaylandırma geliştirme uzmanı Juliane Albert, e-detaylandırma tasarlarken ve oluştururken nelere dikkat edilmesi gerektiğine şu şekilde özetlemektedir (Albert, 2022):

E-detaylandırmada çok yoğun içerikli bilgilere yer verilmesi tavsiye edilmez. Birçok bilgi genellikle sağlık profesyonellerinin önünde başka pazarlama kanalları (broşür, Powerpoint sunumu vb.) aracığıyla kapsamlı şekilde zaten mevcuttur. Dolayısıyla e-detaylandırma içerikleri kısa ve iyi yapılandırılmış olması önemlidir. Ayrıca sağlık profesyonelleri açısından kullanım kolaylığına dikkat edilmelidir. E-detaylandırma aracı oluştururken sadece analog satış materyallerinden gelen bilgileri "basitçe" dijitalleştirmeden ibaret değildir. Bu nedenle, e-detaylandırma içeriği, iyi yapılandırılmış ve kullanım kolaylığı sunan bir formatta e-detaylandırmaya aktarılan bütüncül bir konsept oluşturulmalıdır. E-detaylandırma aracının geliştirdikten sonra satış temsilcisi ve doğrudan sağlık profesyoneller ile de son rötuşlar için test edilmesi önerilir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde interaktif ve yenilikçi teknolojiler kullanılarak hazırlanan e-detaylandırma içerikleri, broşür gibi geleneksel tanıtım araçları karşısında sağlık profesyonellerinin daha fazla zaman ayırdığı ve ilgisini çeken çözümler haline gelmiştir. Bu çalışmada, e-detaylandırmanın çeşitli avantajlarını ve ilaç pazarlamasında kullanım potansiyeli incelenmiştir. Kapsamlı literatür araştırmasının sonucunda, ilaç pazarlamasında e-detaylandırmanın özellikleri şu şekilde sıralanabilir;

E-detaylandırma, geleneksel tanıtım ve pazarlama kanallarına ek olarak, ürün sunumları ve satış süreçlerinde çevrimiçi pazarlama iletişimi faaliyeti çerçevesinde kullanılan dijital teknoloji platformları ile bağlantılı, yenilikçi, maliyet etkin, etkileşimli bir dijital pazarlama yöntemi olarak kendini göstermeye başlamıştır. (1) Hem satış temsilcileri hem de sağlık profesyonelleri için istedikleri bilgiye istedikleri zamanda erişebilmeleri, e-detaylandırmanın önemli bir özelliğidir. (2) E-detaylandırma seyahat giderleri gibi bazı maliyetleri düşürmeye, diğer taraftan, bir ilaç firmasının ulaşabileceği doktor veya eczacı sayısını artırmaya yardımcı olmaktadır. (3) Ayrıca bu pazarlama yöntemi sağlık profesyonelleri ilaç firmalarının sağladığı bilgilerden etkilenme olasılığını artırmaktadır. Burada önemli olan, ilaç firmalarının, e-detaylandırma ile dağıttıkları bilgilerin diğer pazarlama kanallarında da kullanıldığından emin olmalarıdır. (4) Bir ilaç firmasının e-detaylandırmayı kullanmaya başlamadan önce etkili bir iletişim karması oluşturması gerekir. Sağlık profesyonelleri bir yeni ürün hakkında bilgilendirmek amacıyla çekebilmek için e-detaylandırma kullanılabilir. Bununla birlikte, e-detaylandırmanın uygulanabilmesi için sağlık profesyonellerinin teknoloji kabulü ve yeni teknolojiyi benimsemeleri önemlidir.

Araştırmalar, e-detaylandırmanın hem ilaç hem de tıp sektörü için de faydalı olduğunu göstermektedir. Ziyaretlerin yerini tutmasa da, ilaç firmaları ve sağlık profesyonelleri taraflarının zamandan tasarruf etmesine ve pazarlama çabalarının etkinliğini artırmasına yardımcı olduğunu uzmanlar tarafından ifade edilmektedir. E-detaylandırma, ilaç pazarlama karmasının önemli bir tamamlayıcısı olarak görülmelidir.

KAYNAKÇA

Albert, J. (2022). *E-Detailings: Worauf es bei Konzeption und Erstellung ankommt [E-Detaylandırma: Tasarlarken ve oluştururken önemli olan nedir?]*. https://www.spiritlink.de/blog/e-detailings-worauf-es-bei-konzeption-und-erstellung-ankommt (01.04.2022)

Boehm, E. W., Holmes, B. J., & Twist, A. E. (2022). Pharmaceutical eDetailing takes root in Europe. Forrester, Cambridge, CA.

eDetailing (2022). E-detailing Nedir? http://www.edetailing.com.tr/E-DetailingNedir.aspx (01.04.2022).

Ehrhardt, N. (2021). E-Detailing erfolgreich Einsetzen im Gesundheitsmarkt. https://brainershub.com/e-detailing (01.03.2022)

Heutschi, R., & Alt, R. (2003). eDetailing – Elektronisches Marketing in der Pharmaindustrie. Institute für Wirtschaftsinformatik Universität St. Gallen, St. Gallen.

IQVIA (2018). Adding virtual engagement improved sales by over 95. Successfully utilize engagement preferences. https://www.iqvia.com/library/case-studies/adding-virtual-engagement-improved-sales-by-over-95 (01.03.2022).

Khedkar, P. (2014). *If physicians aren't listening to sales reps. What are they listening to?* Illinois, USA: ZS Association.

Montoya, I. D. (2008). E-detailing: Information technology applied to pharmaceutical detailing. *Expert Opinion on Drug Safety, 7*(6), 635-641.

Özmen, M. (2008). *Müşteri değeri üzerine bir örnek olay uygulaması.* Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış doktora tezi, Eskişehir.

Sridhar, S., Mantrala, M. K., & Albers, S. (2014). Pharmaceutical detailing elasticities: A meta-analysis. In: M. Ding, J. Eliashberg, & S. Stremersch (Eds), *Innovation and marketing in the pharmaceutical industry*. International Series in Quantitative Marketing, 20, Springer, New York. https://doi.org/10.1007/978-1-4614-7801-0_18

International
SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal
Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
e-ISSN: 2587-1587

Research Article

Subject Area
Philosophy

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 99
PP: 2108-2114

Arrival
09 May 2022
Published
30 June 2022
Article ID Number
62883
Article Serial Number
25

Doi Number
http://dx.doi.org/10.29228/sssj.62883

How to Cite This Article
Maral, K. (2022). "Wıttgenstein Felsefesinde Kesinliğin Rolü" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:99; pp:2108-2114

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Wıttgenstein Felsefesinde Kesinliğin Rolü

The Role Of Certainty In Wittgenstein's Philosophy

Kürşat MARAL [1]

[1] Yüksek Lisans Öğrencisi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Samsun, Türkiye

ÖZET

Wittgenstein, kesinlik konusundaki görüşlerini, Moore'un düşüncelerinin eleştirisinden hareketle ortaya koyar. Ona göre Moore'un ortaya koyduğu önermeler, dil oyunlarımızın temelleridir ve onun yaklaşımı bu temelleri kuşkuya açık hale getirir. Oysa bu temellerden kuşku duymanın haklı bir gerekçesi yoktur. Onlardan kuşku duyulması, tüm rasyonel düşünce sistemini tehlikeye sokar; çünkü rasyonel düşünce, aslında bu temeller üzerinde yükselir. Bazı özel durumlarda bu temeller değişebilir; bu değişimle beraber, temeller yerini başka temellere bırakır. Aynı zamanda kesinlik de kendi içinde, öznel ve nesnel olmak üzere ikiye ayrılır. Öznel kesinlik, bireysel emin oluşu, bir şeyden hiç kuşku duyulmamasını ifade ederken; nesnel kesinlik, nesnel bir temele dayandığı için kuşkunun olmadığı durumları ifade eder. Burada bireysel inançlar öznel kesinliğe, kuşkunun mümkün olmadığı durumlar da nesnel kesinliğe denk düşer. Bu makalede birbiriyle bağlantılı iki şey yapılmaya çalışılacaktır. İlk olarak Wittgenstein'ın Moore eleştirisi üzerinden geliştirdiği kuşku ve kesinlik kavramlarını çözümlenecektir. İkinci olarak ise Wittgenstein'ın yaptığı çözümlemenin realiteye uygunluğunu gerek bilim tarihi gerekse realiteden örneklerle gösterilmeye çalışılarak, bir Wittgenstein savunusu yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dil oyunları, Kesinlik, Kuşku, Nesnel, Öznel, Temel önermeler

ABSTRACT

Wittgenstein presents his views on certainty from a critique of Moore's ideas. According to him, the propositions put forward by Moore are the foundations of our language games, and his approach makes these foundations open to doubt. However, there is no justification for doubting these foundations. Suspicion of them endanger the entire system of rational thought; because rational thought actually rises on these foundations. In some special cases these foundations may change; With this change, the foundations leave their place to other foundations. At the same time, certainty is also divided into two as subjective and objective. While subjective certainty expresses individual certainty, no doubt about anything; Objective certainty refers to situations where there is no doubt because it is based on an objective basis. Here individual beliefs correspond to subjective certainty, and where doubt is not possible, to objective certainty. This article will attempt to do two related things. First of all, the concepts of doubt and certainty developed by Wittgenstein over Moore's criticism will be analyzed. Secondly, a Wittgenstein defense will be made by trying to show the relevance of Wittgenstein's analysis to reality with examples from both the history of science and reality.

Keywords: Basic statements, Certainty, Doubt, Language games, Objective, Subjective

1. GİRİŞ

Ludwig Wittgenstein'ın kesinlik üstüne olan görüşlerini iki adımda değerlendirebiliriz: O, ilk olarak kesinliği, kuşku duymayla bağlantılı bir şekilde ve "dil oyunları" teorisiyle ilişkili olarak ele alır. İkinci olarak o, Moore eleştirisinden hareket eder. Böylelikle, temellerden[1] kuşku duymanın saçma olduğunu göstermeye yönelir. Moore, "A Defence Of Common Sense" adlı makalesinde, kesin olarak bildiğini iddia ettiği bazı şeyleri sıralamıştır. Bu önermelerden bazıları, belirli bir zamanda doğduğumuz, ellerimizin olduğu gibi öne sürümler içerir (Moore, 2005: 1). Daha genel bir deyişle Moore, insanın kendisine yönelik olan empirik önermelerin, kuşkusuz bir şekilde bilebileceğini iddia eder ve bu türden bir bilginin, sağduyu bilgisi olarak görülebileceğini söyler. O, böyle bir savlamadan hareketle, aslında kuşkucuların dış dünyaya ilişkin savlamalarının tutarsız ve yanlış olduğunu göstermeye çalışır. Bu türden önermeler, herkes tarafından sağduyu vasıtasıyla bilinebilecek önermelerdir; dolayısıyla bu önermelerden kuşku duymak mümkün değildir. Çünkü bu türden önermelerin reddedilmesi, bu önermelerin reddedildiği önermelerin de reddedilmesini gerektirir. Üzerinde konuşabilmek için dünyanın ve içerisindekilerin var olması, yine varolan dünya üzerine üzerinde konuşabilecek birilerinin bulunması gerekir. Dünyanın ve içindeki şeylerin olmadığını söylediğimiz durumda, aslında olmayan birisi olarak olmayan bir şey üstüne konuşmuş oluruz ki, bu da dilsel bir paradoksa yol açar (Morkoç, 2021: 113). Wittgenstein açısından burada sorunlu olan şey, bu tür şeylerin kesin olarak bilindiğinin vurgulanmasıdır. Çünkü bu türden yargılar, temel kabullerimizi kuşkuya açık hale getirir. Oysa Wittgenstein açısından bunlar dil oyunlarının temelinde bulunurlar; bu sebeple kuşkunun konusu değildirler. Kuşku, bir şeye dair olan kuşkudur ve kuşku oyununun kendisi de

[1] Aslında daha sonra değineceğimiz bir konuya, şimdi yeri gelmişken kısa bir değinmek gereklidir. Burada özellikle temel önermeler yerine temeller kavramını kullanıyoruz. Çünkü Wittgenstein, bunların önerme olmadığını açık bir şekilde belirtir. Dolayısıyla temel önermeler yerine temeller demek daha doğru olacaktır.

kesinliği varsayar (*KÜ*: 115)[2]. Moore'un yaptığı iş, tüm dil oyunlarının temelini sarsar. Çünkü dil oyunları, bu gibi temeller üzerine inşa edilmiştir. Aynı zamanda rasyonel bilgimizin temelinde de bu türden önermeler yatmaktadır. Örneğin "İki elim var" önermesinin tersi yanlış değil, saçmadır, çünkü ellerimin olduğunun doğrulanmaya ihtiyacı yoktur. Nitekim Moore da böyle düşünür; fakat o ayrıca bu önermeyi "bildiğini" öne sürer. Aslında onun bu türden temelleri bildiğini iddia etmesi, bilmek fiilin yanlış kullanımına bir örnektir; çünkü "bilmek" fiili, yalnızca bir şeyin bilindiği durumları değil aynı zamanda bildiğimizi sandığımız durumları da ifade eder (*KÜ*: 12). Bu durum, aynı zamanda öznel olanla nesnel olanın birbirine karışmasına da sebep olur.

Kesinlik konusunda ortaya çıkan sorunlar, öznel olarak emin olduğumuz şeylerin, herkes için de öyleymiş gibi ortaya sürülmesinden kaynaklanır. Bu sebeple Wittgenstein kesinliği *öznel* ve *nesnel* olmak üzere ikiye ayırmıştır (*KÜ*: 194). Öznel kesinlik, kişisel olarak tam ikna olmayı ve o konuda doyurulmuş bulunmayı ifade ederken; nesnel kesinlik, yanılgının olanaklı olmadığı nesnel durumları ifade eder. Nesnel kesinlik, dil oyunlarının temelinde bulunur. Yani dil oyunlarının temeli ve dil oyununun kuralları nesnel olarak kesindir. Diğer tüm bilgimiz, bu temeller üzerine inşa edilir. Wittgenstein'a göre, burada kesinlik ile zorunluluğu da ayırmak gerekir.[3] Kesin denilen şeyler zaman içerisinde değişebilmektedir. Bu değişim, zaman içerisinde dil oyunlarının değişmesiyle birlikte gerçekleşir. Ancak çoğunlukla mantık ve matematik alanında geçerli olan zorunlulukta bir değişim söz konusu olmaz.[4] Wittgenstein'ın kesinlik ve kuşku üzerine görüşlerine derinleştirmeden önce, onun felsefesinin temel dayanağı durumunda olan dil oyunlarına ana hatlarıyla bakmak gerekmektedir. Çünkü o sorunu, tümüyle dil oyunları teorisi kapsamında irdeler.

2. DİL OYUNLARI TEORİSİ

Wittgenstein'ın ikinci dönem eseri olarak kabul edilen *Felsefi Soruşturmalar*'ın, genellikle gündelik dil incelemesi olduğu söylenir. Bu büyük oranda doğru olsa da eksik bir nitelemedir Wittgenstein bu eserinde gündelik dil incelemesi yaparken, ilk döneminde *Tractatus Logico-Philosophicus* adlı eserinde ortaya koyduğu "resim teorisi"ni büyük oranda terk eden yeni bir teori de ortaya koyar ve bu teori, "dil oyunları teorisi" olarak adlandırılır. Wittgenstein *FS*'de artık dil hakkında konuştuğumuzda, bunun bağlamının dil oyunları olduğunu söyler (*FS*: 120). Burada güdülen amaç, dilin nasıl ortaya çıktığı değil, nasıl kullanıldığıdır. Başka bir deyişle Wittgenstein *FS*'de gündelik dilin işleyişine yönelik bir soruşturma yaparak ortaya bir teori koyar; burada odaklandığı şey, dilin kullanımı ve yaşam biçimleridir. Dilin kullanımı ise belirli bağlamlar içerisinde gerçekleşir; bu bağlamlar da "dil oyunları"dır. Dil oyunları, Wittgenstein'ın erken döneminde ortaya koyduğu resim kuramı gibi dil hakkında bize sınırlı bir resim sunmaz. Hintikka'nın deyişiyle dil oyunları, dil – dünya ilişkilerinin araçlarından daha fazladır, dil, farklı dil oyunlarında uzmanlaşacak şekilde öğrenilir (Hintikka, 2015: 63).

FS ilk olarak Augustinuscu bir resim çizerek başlar. Bu Augustinuscu resim ise üç iddia içerir: a) adlar gönderim yaptıkları şeyi söylemek isterler, b) dil sözcüklerin belirli bir sözdizimine uygun bir biçimde dizilmesiyle oluşur, c) adlar dilin içine gönderim yoluyla yerleşir (Ahmed, 2019: 170). Wittgenstein'a göre ortaya koyulan bu resim, iletişimin iyi bir betimidir, burada bahsedilen dil, konuşmanın izlenmesiyle öğrenilir. Her ne kadar Augustinuscu dil teorisi, model alarak öğrenmeye iyi bir örnek olsa da, bu dilin tamamını yansıtmaz. Burada sunulan resim, Wittgenstein'ın erken döneminde ortaya koyduğu teoriye daha çok benzemektedir. Ama İkinci dönem Wittgenstein baz alındığında, bu anlayış bize dile dair sınırlı bir resim sunar (*FS*: 7). Dil oyunlarının belirli bir sınırı yoktur.[5] Ama genel olarak bakıldığında, dil oyunları kavramı için "dil ve dilin örgülü olduğu eylemlerin tamamı" demek mümkündür. Dil oyunlarının herhangi bir sayısı yoktur; birçok dil oyunundan bahsedilebilir. Emirler vermek, emirlere uymak, bir olay bildirmek, bir hikâye anlatmak, oyun oynamak, şarkı söylemek, bilmece çözmek, sövmek vb. gibi birçok dil oyunu vardır (*FS*: 23).

Bir sözcüğün tanımını yaparken örneğe ihtiyaç duyup duymamamız, karşımızdaki kişinin bizi anlayıp anlamamasına bağlıdır, çünkü tanım, sözcüğün dilde oynadığı role bakarak yapılır (*FS*: 28). Bu sebeple bir kişinin herhangi bir dil oyunundan bahsedebilmesi için, öncelikle o dil oyununa hâkim olması gerekir. Wittgenstein için bir cümleyi anlamak, bir dili anlamak demektir, bir dili anlamak da bir tekniğe hâkim olmak demektir; bu tekniğe

[2] Wittgenstein'dan yapılan her alıntı, kitap adının kısaltması ve önerme numaraları verilecektir. *Kesinlik Üstüne* adlı metni *KÜ* ve *Felsefi Soruşturmalar* adlı metni *FS* olarak kısaltılacaktır.

[3] Zorunluluk, aynı zamanda *a priori*liktir. Örneğin matematiksel bir eşitlik olan "2+2=4" önermesi, *a priori*dir, yani zorunlu demektir. Dolayısıyla bu önerme her durumda, koşullara bağlı olmaksızın zorunlu olacaktır.

[4] Buna en güzel örnek Eukleides geometrisinden Riemann geometrisine geçiştir. Bilindiği gibi Eukleides geometrisi iki boyutludur. Burada dikkat çekeceğimiz nokta Eukleides geometrisinin beşinci postulatıdır. Buna göre belirli bir noktadan belirli bir doğruya yalnızca bir paralel doğru çizilebileceğini söylemektedir. Eukleides geometrisini bir dil oyunu olarak ele alırsak, postulatların da bu dil oyununun temeli olduğunu söyleyebiliriz. Bu bağlamda Eukleides geometrisi özelinde beşinci postulat da dil oyununun temelinde olduğu için kesindir. Bundan dolayı sorgulanması anlamsızdır; çünkü dil oyunu, yani Eukleides geometrisinin üzerinde yükseldiği ayaklardan biri de budur. Fakat 1854 yılında Riemann tarafından ortaya konulan "eliptik geometri" bu postulatı geçersiz kılmıştır; bu bağlamda izlenen kuralların değişmesiyle birlikte oyun da ve oyunun değişmesiyle birlikte de temeldeki kesinlikler de değişmiştir.

[5] Burada "dil oyunları" kavramı ve farklı farklı dil oyunlarını karıştırmamak gerekir. Sınırı belli olmayan, kavram olarak dil oyunudur. Farklı farklı dil oyunlarının sınırları belirlidir.

hâkim olan kişi, belirli kuralları izler (Molacı ve Çakın, 2019: 145). Aynı zamanda sözcüklerin anlamları da dil oyunlarına göre değişebilir. Bir dil oyununda duygu belirten bir sözcük, başka bir dil oyununda emir verme işlevinde kullanılabilir. Buradan hareketle sözcüğün imleminin, onun kullanımına, yani dil oyununa göre değişebileceğini söylemek mümkündür. Dil oyunu, oyunu oynayan kişilerin arasında anlamlıdır.

FS'de, gündelik dilin yaşam biçimlerinden ibaret olduğu söylenir (*FS*: 19). Yaşam biçimleri, dil oyunları üzerinde kabul görmüş uzlaşımlar ve kurallar bütünüdür. Ama dil oyunları ve yaşam biçimleri arasındaki ilişki açıklanamaz bir ilişkidir; çünkü bu ilişkiyi açıklamak, başka bir dil oyununa başvurmayı gerektirir. Tepe'nin deyişiyle, her dilsel kullanım, bu ister betimleme olsun ister başka türden kullanım olsun, bir yaşam etkinliği içinde, belirli bir yaşam bağlamında gerçekleşir (Tepe, 2019: 100). Dil oyunları zamanla değişir; dil oyunlarının zaman içerisinde değişmesi demek, kurallarının, sözcüklerin, kavramların, içeriğin vb. zaman içerisinde değiştiği anlamına gelir (FS: 65; FS: 256). İşte Wittgenstein, kuşkunun meşruiyetini sorgularken dayandığı temel, bu dil oyunları teorisidir.

3. KUŞKUNUN ANLAMSIZLAŞMASI

Wittgenstein, kuşkunun meşruiyetini sorgularken, dilsel açıdan kuşkunun meşru olmadığı durumları araştırarak işe başlar. Başka bir deyişle Wittgenstein'ın sorguladığı şey, kesin olarak öne sürdüğümüz şeylerin, ne derece kesin olduğu veya ne derece kuşku olduklarıdır. Nitekim o, şöyle der;

"1. Burada bir el olduğunu biliyorsan, geri kalan her şeyi sana bağışlayacağız.

2. Bana – ya da herkese – öyle görünmesinden, öyle olduğu sonucu çıkmaz. Sorabileceğimiz ondan kuşkulanmanın anlamlı olup olmayacağıdır" (*KÜ*: 1-2).

Wittgenstein'a göre ellerimin varlığından kuşku duymam için bir sebep yoktur. Oysa kuşku duymak için bir sebep olması gerekir (*KÜ*: 122). Daha açık bir deyişle, "Ellerimin olduğunu biliyorum" gibi bir ifade, bize kuşku hakkında yanlış bir resim sunar. Yani burada kuşku oyunu yanlış oynanır. Bu önermenin tersi -daha sonra da detaylı bir şekilde ele alacağımız gibi- yanlış değil, saçmadır, çünkü ellerimin olduğunun doğrulanmaya ihtiyacı yoktur. Nitekim Moore da böyle düşünür; fakat o ayrıca bu önermeyi "bildiğini" öne sürer. O, bu türden önermeleri bildiğini öne sürerken, aslında "bilmek" fiilini kategorik olarak yanlış kullanır. Çünkü "bilmek" fiili, yalnızca bir şeyin bilindiği durumları değil aynı zamanda bildiğimizi sandığımız durumları da ifade eder (*KÜ*: 12).

Wittgenstein, bu durumu kör birinin "İki elin var mı?" sorusunu bize sormasına benzediğini söyler. Bu soruyu soran kişiye karşı vereceğimiz cevapta, ellerimize bakarak emin olmaya çalışmayacağımızı söyler; çünkü böyle bir anlık kuşku, gözlerimize neden güvenmemiz gerektiğini de sorgulamamıza neden olur (*KÜ*: 125).

Burada aktarılmak istenen şey, bir şeyden kuşku duyarken, aslında kuşku duymadığımız şeylerin de arka planda olduğudur; yani kuşkunun kendisi de bazı temeller üzerine inşa edilir. Bu sebeple her şeyden kuşku duymak Wittgenstein'a göre rasyonel değildir (*KÜ*: 115). Bir metaforla örnek verecek olursak, her şeyden kuşku duymaya kalkışmak, üstünde olduğumuz ağacı kesmektir; oysa kuşku duymamızı sağlayan da aslında o ağacın kendisidir, aynı zamanda her şeyden kuşku duymaya çalışmak, kuşku duyanı ve kuşkunun kendisini de kuşkulu hale getirir. Moore'un kuşkuya karşı öne sürdüğü önermeler bu türdendir. Kanterian'a göre Wittgenstein, bu önermelerin felsefi bağlamda hiçbir bilgi ifade etmediğini belirtir (Kanterian, 2020: 198). Peki, bir önermenin bilgi ifade etmemesi ne anlama gelir? Burada temel tez aslında şudur: Empirik bir önerme, olgusal önermedir, bu sebeple tersi mümkündür, başka bir deyişle empirik bir önermenin tersi de anlamlıdır. Bu da onun doğruluğu ya da yanlışlığının dünyaya bağlı olduğu anlamına gelir. Ama bir önerme mantığın bir parçasıysa, onun tersi anlamlı değil saçmadır. Yukarıda bahsettiğimiz türden önermeler, kavramsal çerçevemizi betimler, bundan dolayı Monk'un deyişiyle mantığın bir parçasıdır (Monk, 2005: 790). Elleri olan birinin "Ellerim var" demesi/iddiasında bulunması, Wittgenstein'a göre empirik değildir; çünkü tersi anlamsızdır. Daha önce de söylediğimiz gibi bu türden olan şeyler dolaysız olarak insanların farkında oldukları şeylerdir; bu türden şeyleri bildiğimizi söylememiz, bilgi fiilini yanlış kullanmamızdan kaynaklanır. Çünkü insan, bildiğini sandığı şeylere yönelik de "bilmek" fiili kullanır. Örneğin "Otobüsün 30 dakika içinde kalkacağını biliyordum ama kalkmadı, demek ki yanılmışım" dediğimde, aslında geçmiş deneyimlerime dayanarak kesinlikle bildiğimi iddia ettiğim bir şeyi dile getirsem de bu iddiamda yanılmam pekâlâ olanaklıdır. Oysa "Başımın ağrıdığını zannetmişim" gibi bir önerme kurmak anlamsızdır; çünkü ağrı, zihinsel bir durumdur ve kişi, bu zihinsel durumu birebir deneyimler. Ellerim konusunda da tıpkı bu önerme gibi birebir deneyimleme söz konusudur; bundan dolayı bir kişi ellerinin olduğunu bildiğini söylemeye gerek duymaz; çünkü bilmek, bildiğini sanmak anlamına da gelir. Dolayısıyla "Ellerimin olduğunu zannetmişim" gibi saçma bir durum ortaya çıkar. Buradan hareketle Wittgenstein için, bu türden önermeler, hakkında kuşku duyulamayacak önermelerdir ve bilginin konusu değildir. Morkoç, Wittgenstein için bilgi konusu olabilecek şeylerin, hakkında kuşku duyabileceğimiz şeyler olduğunu söyler (Morkoç, 2021: 121).

Monk, bu temellerin önerme formunda sunulması sonucu ortaya çıkacak saçma duruma binaen, bu türden önermelerin "aklileştirilemez önermeler" olduğunu söyler (Monk, 2005: 790). "Türkiye çok güzel bir ülkedir", "Bu kitap çok sıkıcıydı" gibi epistemolojik değeri olmayan ama olgusal olana yönelik değer yüklü önermelerin tersini düşünmek, hatta bu önermeler bize karşı öne sürüldüğünde reddetmek gayet mümkün ve makuldür. Ama ellerim olduğu halde olmadığını iddia etmem Wittgenstein'a göre saçmadır. "Ellerim var", "Dünya benden önce de vardı" gibi bildirimlere dair olan kuşku, farklı çerçevelerde anlam kazanan kuşkudur; bu tür kuşku için, özel durumların olması gerekir. Bu özel durumlar, Wittgenstein'ın deyişiyle olağan dışı durumlardır (*KÜ*: 264).[6] Burada çerçeveden kastımız dil oyunlarıdır; kuşku da ancak dil oyunları içerisinde iş görür (*KÜ*: 24). Fakat bu çerçeveler sabit değildir; zamanla değişebilir. Bir zamanlar saçma diye reddedilen şey, şimdi kabul edilebilir; aynı şekilde bir zamanlar kabul edilen şeyler, bugün saçma oldukları için reddedilebilir (Monk, 2005: 800). Wittgenstein bu durumu nehir metaforuyla anlatır. Buna göre düşüncelerimizin nehir yatağı değişebilir; bu değişimle beraber, bazı şeyler anlam kazanabilir veya kaybedebilir (*KÜ*: 97). Fizikten örnek verecek olursak, 17. Yüzyıla kadar "Doğa boşluktan hoşlanmaz *(horror vacui)*" anlayışı gayet makul, kabul edilebilir bir anlayışken, günümüzde bu anlayış reddedilmiştir. 17. yüzyıla kadar evrenin merkezinde Dünya'nın olduğu kabul edilirken, daha sonra bu anlayışın yanlış olduğu saptanmış ve evrenin küçük bir parçası olduğumuz fikri kabul görmüştür. Aynı şekilde önceden evren sadece Güneş Sistemi'nden ibaret sanılırken, günümüzde Güneş Sistemi'nin evrenin sadece minicik bir parçası olduğu görüşü hâkimdir. Kısaca örneğimizden de hareketle gerek dil oyunları gerekse dil oyunlarının temelinin, yeni gelişmeler ışığında değiştiği söylenebilir.

Wittgenstein'ın eleştirdiği, kendi deyimiyle nişan aldığı hedef[7] kuşkunun anlamsızlaştığı yerdir. Bu anlamsızlık Monk'a göre davranışsal nedenlerden ötürü değil, mantıksal nedenlerden ötürüdür (Monk, 2005: 810). Bu şekilde öne sürülen bildirimlerin, sadece özel durumlarda anlamı vardır; örneğin dilimi bilmeyen bir insana, elimi havaya kaldırarak "İşte bu bir eldir!" gibi bir bildirimde bulunmam, herhangi bir sakınca içermez. Başka bir deyişle bu tarz bildirimler, yalnızca belirli özel çerçeveler dâhilinde anlam kazanır. Yani bu ifadelerin bilgisel bir değeri yoktur. Bunlar Wittgenstein'a göre felsefede saçma bir görüntü ortaya çıkarır. Bu gibi bildirimler kesin bilgiye dair örnekler değildir; aksine kuşkunun anlamsız olduğu durumların örnekleridir. Wittgenstein'ın deyişiyle bunlar, doğru ve yanlışı birbirinden ayırt etmemize yarayan, miras aldığımız arka plândır; bunlarda yanılıyorsak, söylediğimiz hiçbir şeyin doğruluğu hakkında garantimiz yoktur (*KÜ*: 69, 94).

Wittgenstein'a göre kuşkunun sonuna eylemler, yani davranışlar yoluyla ulaşılır. Daha açık bir deyişle, kuşku, yapa yapa, ede ede aşılır. Örneğin "çocuklar kitapların var olduğunu, koltukların var olduğunu öğrenmez; kitapları getirmeyi, koltuklarda oturmayı öğrenir" (*KÜ*: 476), yani tek tek nesnelerle değil, bu nesnelerin olgu bağlamları üstünde eylemde bulunarak kuşku aşılır. Kuşku, ancak ve ancak, birçok kuşku duyulmayan davranış edindikten sonra öğrenilen bir şeydir. Çünkü kuşku için zemin oluşturacak, kendisinden kuşku duymayacağımız şeyler gerekir. Yani öncelikle dil oyununun öğrenilmesi gerekir. Bu dil oyunlarının temelinde ise kuşku duyulmayan şeyler vardır. Wittgenstein'ın deyişiyle "kuşku duyulan ve duyulmayan davranışlar vardır, birincisi varlığını ikincisine borçludur" (*KÜ*: 354). Çocuk dili öğrendiğinde, aynı zamanda neyin araştırılıp neyin araştırılamayacağını da öğrenir (*KÜ*: 472). Örneğin rafta bir kitap olduğunu öğrendiği zaman, rafa bir sonraki bakışında o şeyin bir kitap mı yoksa başka bir şey mi olduğu konusunda kuşku duymaz. Aynı zamanda kuşkuyu kuşku yapan şey, bir sonunun olmasıdır. Çünkü Wittgenstein için sonu olmayan kuşku, kuşku değildir (*KÜ*: 625). Kuşku oyununun kendisi zaten önceden kesinliği varsayar (*KÜ*: 115). Başka bir deyişle kuşkunun varlığı, onun nasıl giderileceğini de varsayar. Nasıl giderileceği konusunda da dayandığımız yer, dil oyunlarının temelleri; yani nesnel kesinliklerimizdir. Bu noktadan sonra, dil oyunları ve kesinlik ilişkisinin incelemeye tabi tutulması gerekir.

4. DİL OYUNLARI VE KESİNLİK

Wittgenstein'ın, kesinliği *öznel* ve *nesnel kesinlik* olmak üzere ikiye ayırdığını söylemiştik. Öznel kesinlik, tamamen ikna olmayı ve söz konusu şeyden hiç kuşku duymamayı ifade eder (*KÜ*: 193). Bu hâliyle öznel kesinliğin bir tür kişisel tatmin olma ve emin olma durumu olduğunu söylemek mümkündür; bundan dolayı topluma mal olmamış çoğu inanç bu kategori içerisinde değerlendirilebilir. Burada önemli olan nokta, bunları temellendirme ihtiyacının olmamasıdır. Yani insan, inanılan, hakkında kuşku duymadığı kişisel bir inancını ispatlamak zorunda değildir. Örneğin Ahmet, Murat'ın kafeye saat 13.00'da geleceğine inanır; ama bunu gerekçelendirmesi gerekmez. Yine de bu inanç, herkesin aynı inanca sahip olduğu anlamına gelmez; adı üstünde bu öznel kesinliktir. Konumuz açısından bizi daha çok nesnel kesinlik ilgilendirir. Wittgenstein nesnel kesinliğin yanılgının olanaklı olmadığı durumlarda mümkün hâle geldiğini söyler (*KÜ*: 193). Kesinlik meselesi, kuşku

[6] Bu konu daha sonra açılacaktır; fakat konunun daha iyi anlaşılması için kısaca bahsetmekte yarar vardır. Örneğin ağır bir kaza geçiren bir kişi, bilinci açıldığında ilk olarak bedenine bir bakar; böyle bir durumda ellerinin, kollarının, bacaklarının varlığından kuşku duyması, Wittgenstein'ın bahsettiği olağandışı durumlara örnek olarak gösterilebilir.

[7] "Notlarımı okumanın bir filozofu, kendisi düşünen birini, ilgilendirebileceğine inanıyorum. Hedefi ancak nadiren vurmuş olsam da durmadan hangi hedeflere nişan aldığımın farkına varacaktır." (*KÜ*: 387)

meselesinde olduğu gibi tek başına ele alınacak bir konu değildir. Onun da tıpkı kuşku gibi "dil oyunları"yla birlikte ele alınması, konunun aydınlanması için daha yararlı olacaktır. Bunun sebebi, kesinliğin dil oyunlarının temelinde yatması ve o temel üstünde yükselmesidir.

Kesinlik, dil oyunlarında önceden varsayılmıştır, başka bir deyişle tüm dil oyunları, belli bir türden kesinliğe dayanır (*KÜ*: 446). Bu, dil oyunlarının temelinde bulunan nesnel kesinliktir.[8] Dil oyununa hâkim olan her kişi, bunları temel ve kesin olarak kabul eder. Bu sebeple onlardan kuşku duymaz; çünkü kuşku duymak için herhangi bir sebep yoktur. Bunlardan kuşku duymak, kuşku duyan kişinin oyunu yanlış oynadığını bize gösterir; yani bu kişinin dil oyununu bilmediği, ona hâkim olmadığı söylenebilir (*KÜ*: 446). Çünkü kuşku duymak için de bu temellere ihtiyaç vardır. Bu durumda kuşku duyan kişinin oyunu öğrenmesi gerekir.[9] Bahsettiğimiz temeller, sadece bir kişi için geçerli olan temeller değildir; dil oyununu bilen herkes tarafından, bunun böyle olduğu kabul edilir. Dil oyunlarının temeli olarak kabul edilen bu şeyler, uzlaşıma dayalı olarak temele yerleşmektedir (*KÜ*: 271). Bilgi iddiası, yani bilgi diye öne sürülen şeyler kuşkuya ya da onaya bağlıyken, "kesinlik" ve "bilgi" zihinsel olmaktan çok toplumsaldır (Garver, 2002: 117).

Wittgenstein'a göre bazı şeyleri anlayabilmek için, hakkında kuşku duyulmayan, kesin olarak kabul edilen şeylerin bulunması gerekir (*KÜ*: 519). Bu olgular kuşkunun ötesinde olmakla beraber, daha önce de söylediğimiz gibi dil oyunlarının temelinde bulunur; diğer tüm bilgilerimiz de bu temeller üzerine inşa edilir. Daha açık bir deyişle bir şeyden kuşku duymak için, temelde kuşku duymadığımız şeylerin olması gerekir. Örneğin, en saçma biçimde dünyanın etrafında görünmez bir çaydanlığın döndüğünü iddia ettiğimiz durumda dahi, bir uzayın ve Dünya'nın var olduğunu kabul etmemiz gerekir. Fakat "Dünyanın etrafında görünmez bir çaydanlık vardır"[10] önermesini ileri sürerken, bu temel kabuller dile getirilmez. Çünkü onlar menteşelerdir ve Wittgenstein'ın deyişiyle "kapının dönmesini istiyorsam, menteşeler sabit olmalıdır" (*KÜ*: 343). Bu menteşeler, düşüncelerimizin yapı iskelesidir (KÜ: 211), düşüncelerle iş görmenin temelidir (KÜ: 401) ve insan araştırmasının temel ilkeleridir (KÜ: 670). Moyal-Sharrock'a göre menteşelerle olan ilişkimiz, rasyonel bir ilişki değildir ve onlara olan güvenimiz bir tür kanıtsal tutumdur (Moyal-Sharrock: 2004: 54-56); aynı zamanda menteşeler, rasyonellik öncesi, meşru tekrarların bir sonucudur (Moyal-Sharrock: 2004: 9). Buradan hareketle menteşelerin düşünce sistemimizin bir parçası değil, onun temellerini oluşturduğunu söylemek mümkündür. Aynı zamanda menteşelerin, dil oyununun temelinde yatan kurallar bütünü olduğu da söylenebilir. Bunlar kesinlikler olarak karşımıza çıkmakla beraber, öne-sürüm biçiminde ortaya konulmazlar. Onlar, dil oyunları içerisinde, dil oyunlarını oluşturan olgu bağlamlarında kendilerini örtük biçimde verir; yani onlar kendini gösterir. Dolayısıyla ayrıca öğrenme süreci gerektirmezler. Örneğin "Şu anda masamda kahvemi yudumlayarak bu makaleyi yazıyorum." cümlesinde, var olduğum, ellerimin olduğu gibi temeller kendini gösterir. Bunlardan birinden kuşku duymak, yaptığım eylemden de kuşku duymama sebep olacaktır. Böylece bu tarz önermelerin doğru ve yanlış arasında değil, anlamlı ve saçma arasında sınır olduğunu söylemek mümkündür (Salvatore, 2013: 120). Bu tarz tümceleri temel yani birer kural olarak kabul etmemizin nedenleri vardır. İlk olarak bu kurallar normatiftir, ikinci olarak gerçeklik tarafından onaylanmaya ihtiyaçları yoktur; çünkü onlar, gerçeği anlamlandırma yollarıdır ve son olarak olumsuzlamaları yanlış değil anlamsızdır (Salvatore, 2013: 115). Bahsettiğimiz önermelerin normatifliği ise dil oyunlarında oynadıkları normatif rolden gelir. Bu normatif rolün yitirildiği bazı özel durumların olduğunu tekrar belirtmekte yarar vardır. Örneğin kaza geçiren bir insan, ellerinin olup olmadığını kontrol edebilir. Aynı şekilde bacak ameliyatına giren bir insan, çıktığında bacağının olup olmadığını yoklayabilir. Bu gibi durumlarda kesinlik, yerini başka kesinliklere bırakır; Wittgensteincı metaforla söylersek, böyle durumlarda menteşeler, yerini başka menteşelere bırakır. Temel ve kesin kabul ettiğimiz menteşelerin yerini bazı durumlarda farklı menteşelere bırakması ve dil oyunlarının zamanla değişebilmesi, bize hem dil oyunlarının hem de temellerinin mutlak olmadığını gösterir.

Temellerin mutlak olmaması, zamanla değişebilmesi, temellerden kuşku duymamız gerektiği anlamına gelmez. Wittgenstein bu durumu şu şekilde açıklar:

Ya en temel şeyler hakkındaki kanılarını bile değiştirmek zorunda kalsaydın? Bunun yanıtı şu olmalı gibi görünüyor: Değiştirmek zorunda değilsin. Onların 'temel' olması tam da bu demektir (*KÜ*: 512).

Yani bu temellerden, bu kesinliklerden kuşku duymak için, herhangi bir sebep yoktur; bunlar daha önce de söylediğimiz gibi, temeldirler ve bilgi bu temel üzerine inşa edilir. Bu inşa ediliş süreci, bilginin kesinlikten yoksun olduğu anlamına gelmez.

[8] Bundan sonraki bahsedişlerde özel olarak belirtilmediği sürece, nesnel kesinlik yerine sadece kesinlik ifadesi kullanılacaktır.

[9] "Bring the book!" buyruğuna karşı, İngilizce dil oyununu bilmeyen bir kişi, tepki vermeyecektir. Yani bu kişinin, bu ifadeyle ne kastettiğini anlamayacaktır. Bundan dolayı belki de kitap yerine kalem de getirebilir. Yani bu kişi dil oyununu yanlış oynamaktadır. Bu sebeple, önce dil oyununu öğrenerek onu anlamak gerekir.

[10] Russell'ın "Is There A God?" adlı makalesinde verdiği bu örnek her ne kadar farklı bir bağlamda olsa da saçmalığı bakımından, burada verilebilecek en güzel örneklerden biridir. Çünkü bu kadar saçma bir önermeyi dahi öne sürerken temelde bazı şeyleri örtük olarak kabul etmemiz gerekir.

5. SONUÇ

Wittgenstein'ın kesinlik konusundaki görüşlerine hak vermek gerekir; sebebine gelirsek, ilk olarak gerçekten de temellerin kuşkuya açılması rasyonel bilgimizi tehlikeye sokar. Çünkü bunlar, dil oyunlarımızın temelini oluşturur; yargı vermemizi olanaklı hale getirir ve bununla birlikte rasyonel bilgimizi inşa etmemizi sağlar; ayrıca kuşku duyabilmemiz de bu temellere bağlıdır. Bunlar menteşelerdir ve nasıl ki bir şeyin dönmesini isterken menteşelere ihtiyacımız varsa, dil oyunu içerisinde konuşabilmek, eyleyebilmek için de birtakım menteşelere ihtiyacımız vardır. Wittgenstein aslında bu türden şeylerden kuşku duyulamayacağını söylerken kastetmek istediği şey, her şeyden kuşku duyulamayacağıdır; kuşku duyulamayacak şeyler de aslında bilginin konusu değildir. Bu türden kesinlikler, dil oyunlarına içkindir; aslında Wittgenstein bunu söylerken transandantal bir epistemoloji ve kesinlik anlayışını da dışarıda bırakır. Kesinliğin dil oyunlarına içkin olması demek, onun dışarıda aranmaması gerektiği anlamına da gelir. Aynı zamanda Wittgenstein'ın temelleri kuşkuya kapatması, onun bir tür dogmatikliğe sürüklendiği anlamına gelmez. Kesinlik dil oyunlarına içkin olduğundan dil oyununun değiştiği yerde, kesin olan da değişir. Aslında konuyu çekmeye çalıştığımız yer de burasıdır, zira Wittgenstein'ın çözümlemesi, erken dönemindeki gibi dogmatik bir felsefeyle sonuçlanmaktan ziyade, daha rasyonel ve realiteye uygun bir biçimde sonlanır.[11] Bu uygunluk gerek bilim tarihindeki değişimlerde gerekse realitede gözlemlenebilir; şimdi örneklerle iddiamızı desteklemeye çalışalım.

Burada ilk vereceğimiz örnek, fizik tarihinden olacaktır. Copernicus öncesi dönem düşünüldüğünde, fizik ve astronomi bilimi söz konusu olduğunda geçerli anlayışın, Aristoteles ve Ptolemaios eksenli bir evren tasarımı olduğu bilinir.[12] Buna göre evren, kapalı bir sistemdir ve merkezinde de Dünya bulunur. Diğer tüm gezegenler ve Güneş, Dünya'nın etrafında döner. Buna göre aslında evreni ya da hayatı algılama biçimimiz de buna göre şekillenir. 1600'lerde yaşayan birine, Dünya'nın Güneş etrafında döndüğünü söyleyecek olsak, muhtemelen bizimle dalga geçerdi. Çünkü algılama biçimi, bu temel kesinlik üzerinden şekillenmiştir. Daha sonra sistemde çıkan aykırılıklar, onun sorgulanmasına neden olmuş ve Galileo, Kepler ve Newton'un çalışmaları sayesinde, Copernicus evren modeli daha da geliştirilerek evreni anlama ve anlamlandırma biçimimizde değişiklikler meydana getirmiştir. Aslında burada meydana gelen olay, dil oyununun değişmesidir; böyle bir değişiklik sonucu, temel kesinliklerimizin de revizyona uğradığı söylenebilir. Bilim tarihindeki birçok örnek, bu türden bir değişime neden olmuştur. Eukleides'ten Riemann'a, Aristoteles'ten Darwin'e, Ptolemaios'tan Copernicus'a kadar bilim tarihindeki her devrim, beraberinde kesinlikleri, bununla birlikte bilişsel durumumuzu da değiştirmiştir. Aslında bu türden değişimlerin meydana gelmesinden dolayı da Wittgenstein'ın kesinlik konusundaki görüşlerin bir tür dogmatikliğe sebep olmadığı konusundaki tezimiz desteklenmiş olur.

Realiteye baktığımızda da aslında dil oyunlarının değişmesiyle gerçekliğin değiştiğine yönelik birçok örnek bulunabilir. Evli bir çifti düşündüğümüzde, birinin diğerine "Boş ol!" dediği durumda ne gerçekleşir? Bu çift gerçekten boşanmış mıdır? Olayı iki bakış açısıyla değerlendirmemiz gerekir. Dinsel dil oyunlarına göre yorumladığımızda, eşlerden birinin bunu söylemesi sonucu, bu çiftin nikahları düşer. Diğer bir yandan hukuksal dil oyunu perspektifinden bakarsak, bu çift mahkemede boşanmadığı sürece nikahları devam eder. Buradan hareketle aslında dil oyunlarının değişmesiyle birlikte gerçekliğin de nasıl değişebildiği, farklı dil oyunlarında farklı gerçekliklerin olabileceği de görülmüş olur.

KAYNAKÇA

Ahmed, A. (2019) "Wittgenstein: Felsefi Soruşturmalar", *Dil Felsefesi*,(B. Lee, Der.), (Eren Rızvanoğlu, Çev.), Fol Yayınları, Ankara.

Churchland, P. M. (2018), *Madde ve Bilinç*, (S. M. Tura, Çev.), Alfa Yayınları, İstanbul.

Garver, N. (2006), "Gramer Olarak Felsefe", *Wittgenstein: Sessizliğin Grameri*, (E. Çakmak, Çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 106-131.

Hintikka, J. (2015), *Wittgenstein Üzerine*, (F. Osman, Çev.), Sentez Yayıncılık, İstanbul.

Kanterian, E. (2020), *Wittgenstein*, (K. Daniş, Çev.), Ketebe Yayınları, İstanbul.

[11] Wittgenstein'ın erken dönem felsefesi, *Tractatus Logico-Philosophicus* etrafında şekillenmiştir; burada ise ortaya konulan teori "resim kuramı" olarak özetlenebilir. Her ne kadar Wittgenstein erken dönem felsefesinde kesinlik üzerine yoğunlaşmamış olsa da çözümleme yaparak aslında onun kesinliği erken döneminde bir tür *a priori*lik olarak sunduğu söylenebilir; dolayısıyla erken dönemde kesin olan, değişmez olandır; oysa geç döneminde Wittgenstein bu düşünceyi büyük oranda terk etmiştir. Dolayısıyla erken dönemdeki dogmatiklik geç dönem felsefesinde yoktur; temellerin değişebilmesi bunun en açık örneğidir.

[12] Aslında güneş merkezci evren modeli, ilk olarak Copernicus'un ortaya attığı bir model değildir; modelin bilinen ilk savunucusu Sisamlı Aristarchus'tur, Copernicus bu modeli geliştirerek tekrar ortaya koymuştur.

Molacı, M. ve Çakın, M. (2019), "Sınır Çizme Etkinliği Olarak Felsefe", *L. Wittgenstein: Temel Kavram ve Sorunlar*, (H. Tepe – B. Akar, Der.), BilgeSu Yayıncılık, Ankara.

Monk, R. (2005), *Wittgenstein: Dâhinin Görevi*, (B. Kılınç ve T. Er, Çev.), Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

Moore, G. E. (1959), "A Defence Of Common Sense", Contemporary British Philosophy, London.

Morkoç, U. (2021), "Wittgenstein ve Moore: Kesinlik ve Şüphecilik Üzerine Bir Soruşturma", *ETHOS: Felsefe ve Sosyal Bilimlerde Diyaloglar*, 14 (2), 109-131.

Moyal-Sharrock, D. (2004), *Understanding Wittgenstein's On Certainty*, Palgrave Macmillan, London.

Salvatore, N. C. (2013), *Wittgensteinian Epistemology and Cartesian Skepticism*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Edinburg University, Scotland.

Tepe, H. (2019), "Tek Sorun İki 'Felsefe'", *L. Wittgenstein: Temel Kavram ve Sorunlar*, (H. Tepe ve B. Akar), BilgeSu Yayıncılık, Ankara.

Wittgenstein, L. (2016), *Felsefi Soruşturmalar*, (H. Barışcan, Çev.), Metis Yayınları, İstanbul.

Wittgenstein, L. (2020), *Kesinlik Üstüne + Kültür ve Değer*, (D. Şahiner, Çev.), Metis Yayınları, İstanbul.

International
SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal
Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
e-ISSN: 2587-1587

Research Article

Subject Area
Ceramic

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 99
PP: 2115-2123

Arrival
09 May 2022
Published
30 June 2022
Article ID Number
62894
Article Serial Number
26

Doi Number
http://dx.doi.org/10.29228/sssj.62894

How to Cite This Article
Özgüven, S. (2022). "Çağdaş Seramik Sanatında Bir Hikaye Anlatıcı: Kevin Snipes" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:99; pp:2115-2123

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Çağdaş Seramik Sanatında Bir Hikaye Anlatıcı: Kevin Snipes

Kevin Snipes, A Storyteller In Contemporary Ceramic Art

Sanver ÖZGÜVEN [1]

[1] Dr. Öğr. Üyesi. Necmettin Erbakan Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Mimarlık Fakültesi, Seramik Bölümü, Konya, Türkiye

ÖZET

Mitolojik hikayelerden, gerçekten yaşanmış tarihi olaylara kadar pek çok hikaye, tarihin çeşitli dönemlerinde seramik eserler ile anlatılmıştır. Günümüzde de bu geleneği sürdüren seramik sanatçıları vardır. Geçmiş olaylarla ilgili anlatmış oldukları hikayelerin yanında, günümüz seramik sanatçıları büyük oranda kendi kişisel hikayelerini seramik eserlerinde anlatmaktadırlar. Seramik sanatında hikaye anlatım unsurlarını ele alan bu çalışmada öncelikle hikaye anlatımının genel çerçevesi okuyucuya sunulmuştur. Sonrasında seramik sanatı tarihinde, görsel anlamda hikaye anlatımına odaklanarak, farklı coğrafyalardan ve farklı dönemlerden seramik eserlerin örneklerine yer verilmiştir. Son olarak çağdaş seramik sanatının önemli isimlerinden bir olan, seramik sanatçısı Kevin Snipes'ın eserlerine yer verilmiştir. Eserlerinde yer verdiği hikaye anlatım unsurları analiz edilerek, çizimlerinin arkasındaki kavramsal yapı ele alınmıştır. Sanatçının eserlerinde anlattığı bu kavramlar ve kişisel hikayeler görsel örnekler üzerinden açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Seramik, Öykü, Hikaye Anlatımı, Figür, Dekor

ABSTRACT

From mythological stories to historical events, many stories have been told on ceramic surfaces in various periods of history. In recent, ceramic artists continue this tradition in ceramic art. In addition to, the stories they told about past historical events, contemporary ceramic artists mostly tell their personal stories in their ceramic works In this study, after the general framework of storytelling, storytelling elements in ceramic art have been presented. Afterwards, ceramic works from different geographies and different periods has been given by focusing on visual storytelling in the history of ceramic art. In the last section, Kevin Snipes who is the one of the important names of contemporary ceramic art, has been included. The storytelling elements in his works and conceptual behind his drawings have been analyzed. These concepts and personal stories of the artist in his works have been explained through visuals.

Keywords: Ceramic, Story, Storytelling, Figure, Decoration

1. GİRİŞ

Hikaye anlatımının izleri her kültürde ve tarihin her döneminde görülebilmektedir. Öncelikle görsel ve işitsel olarak, daha sonra da yazı ile nesilden nesle aktarılan bu hikayeler, zamanla sahip oldukları toplumların hafızasını oluşturmaktadır. Bu hikayeler içerisinde her toplumun kendine özgü gelenekleri, değerleri bulunmaktadır. Bu nedenle hikayeler, sahip oldukları kültürlerin genel özellikleri hakkında önemli bilgiler vermektedirler. Hikaye anlatımı ile gerçek veya kurgusal olan olaylar seyircilere aktarılmaktadır.

Hikaye, gerçek veya kurgusal bir olayın, dinleyicinin deneyimleyebileceği veya öğrenimlerde bulunabileceği bir şekilde anlatılmasıdır. Bu açıdan bakıldığında bir hikaye anlatımındaki en önemli unsurlardan biri, sahip olduğu bir düşünceyi karşı tarafa aktarabilmesidir (Gökçen, 2020).

Konu ile ilgili olarak hikaye anlatımını tanımlayabilecek ve bu kavramı sınırlandırabilecek bir çerçeve çizmek mümkündür. Altman'a bakıldığında hikaye anlatımı sözlü, yazılı veya görsel olarak bir hikayenin iletilmesi olarak tanımlanır. Hikaye anlatımı kültürel bir öneme sahiptir. Hikaye iletilmesine olanak veren ve ona somut bir biçim veren bu yapılardan bağımsızdır. Bu nedenle bir türden diğer başka bir türe kolayca taşınabilir. Böylece önceki nesillerden kalan hikayeler dönüşerek çağdaş toplumlara aktarılabilir. (Altman, 2008)

Hikaye anlatımı ilk olarak görsel öğeler üzerinden bir iletişim kurma aracı olarak da tanımlanmaktadır. Bu durumda bir hikaye, izleyicilere kelimeleri kullanmadan, sadece gösterme, bilgilendirme ya da ikna etme süreci ile aktarılmaktadır. (Brilliant, 1984)

İnsanlık tarihinde hikaye anlatımının sahip olduğu önemi Harari şu cümlelerle tanımlamaktadır:

> *"İnsanlar hayatın anlamını sorguladıklarında, hemen her zaman bir hikaye duymayı beklerler. Homo sapiens hikaye anlatan, sayılar ve grafiklerden ziyade hikayeler üzerinden düşünen, evrenin kendisinin de iyi ve kötü karakterle, çatışma ve çözümlerle, doruk noktaları ve mutlu sonlarla dolu bir hikaye gibi*

işlediğine inanan bir tür. Hayatın anlamını aradığımızda gerçekliğin ne olduğunu ve kendimizin bu kozmik tiyatro oyunundaki rolünü açıklayacak bir hikaye isteriz. Bu rol bizi kendimizden daha büyük bir şeyin parçası yapar, tüm deneyim ve tercihlerimize anlam katar." (Harari, 2018)

Bir hikaye anlatımı birbirinden farklı pek çok araçla gerçekleştirilebilir. Ancak yukarıda da belirtildiği gibi, hikaye anlatımları temelde üç farklı formda karşımıza çıkmaktadır. Bunlar sözlü, yazılı ve görsel hikayelerdir. Bu her üç form, hikaye anlatıcısının yapmış olduğu kurguya göre bir arada da kullanılabilir.

1.1. Sözlü Hikaye Anlatımı

Sözlü hikaye anlatımı, herhangi birinin hikaye anlattığı bir türdür. Bu hikayeler de çoğunlukla sözlü anlatıma odaklanmaktadır. İnsanoğlunun sesleri daha belirgin bir biçimde çıkartmaya başlaması ile birlikte, anlatmak istediği konular da o kadar çeşitlenmiştir. Sözlü hikayenin çeşitliği her dilin sahip olduğu farklı zenginliklerden kaynaklanmaktadır. Çünkü sözcüklerdeki her bir vurgu önemlidir. Hikayenin yüksek sesle veya kısık sesle anlatılması bile anlamda değişikliklere sebep olabilir. Bu türde anlatılmak istenilen konular çok daha açık bir biçimde dinleyicilere aktarılır. Sözlü hikaye anlatımı geçmişte olduğu kadar günümüzde de oldukça yaygın bir biçimde devam etmektedir. Her ne kadar günümüzde bütün sözlü gelenekten gelen hikayeler yazıya dökülmüş olsa da, sözlü hikaye anlatımı canlılığını halen korumaktadır. Sözlü hikaye anlatımının bu gücü bir masal dinlerken, bir şarkı veya şiir dinlerken veya bir stand-up gösterisine insanların gösterdikleri ilginden anlaşılabilir. Ayrıca son yıllarda dinleyici kitlesi giderek artan podcast yayınları veya sesli kitap uygulamaları da bunu doğrular niteliktedir. "Sözlü hikaye anlatımı hikayelerin nesilden nesle aktarılmasının ilk yolu olmuştur" (Mcler, 2006).

1.2. Yazılı Hikaye Anlatımı

Yazının bulunması ile birlikte insanoğlunun hikayeleri de yazı ile aktarılmaya başlandı. Yazının gücü, sözü zamana karşı adeta değişmeden dondurabilmesinde yatıyordu. Bu sayede sözün zaman içerisindeki değişimi de en aza indirilmiş oldu. Daha sonra matbaanın da icat edilmesi ile birlikte yazılı hikayeler daha fazla insana ulaşmaya başladı. Bu hikayeler özellikle romanlarda kendini gösterdi. Ancak yine de, ilk çıktığı dönemlere göre, sözlü hikaye anlatımında kıyasla bir dezavantajı vardı. O da yazının okumayı öğrenme gibi bir zorunluluğunun olmasıydı. Ancak buna rağmen, yazılı hikaye anlatımı da tüm dünyada okuma yazma oranlarının artması ile paralel olarak giderek yaygınlaştı.

1.3. Görsel Hikaye Anlatımı

Görsel hikaye anlatımı insanoğlunun belki de bir yüzeye yaptığı ilk izlere anlam yüklemesi ile başlamıştır. En eski örneklerine mağara resimlerinde rastlanan bu hikayeler, izleyicilere genellikle av sahnelerini ve bu sahnede yer alan figürlerin hikayelerini anlatır.

Mağara resimlerinden başlayarak, dünyanın hemen her kültüründe resim ile hikaye anlatılmaktadır. Görsel hikaye anlatımı Avrupa resim sanatında farklı dönemlerde, farklı ifade biçimlerde kendini göstermektedir. Farklı kültürlerde sanatçılar sahip oldukları kendilerine özgü anlayışlarla görsel hikayeler anlatmaktadırlar. Örneğin minyatür resimlerinde, pek çok yazılı hikaye aynı zamanda görsel bir hikaye olarak yeniden resmedilir. Yine lahitlerde veya sütunlarda kabartma şeklinde bir kahramanın veya bir komutanın başından geçenler anlatılmaktadır.

Fotoğraf makinesinin ve daha sonra da kameranın bulunması ile birlikte durağan ve hareketli görseller de izleyicilere hikayeleri anlatmaya devam etmektedirler. Sinema sanatı ise sözlü hikaye anlatımını, hareketli görüntüler ile bir arada izleyicilere sunmaktadır. Son yıllarda ise sosyal medya araçları kullanılarak görsel hikayeler üretmektedir.

1.4. Seramik Sanatında Görsel Hikaye Anlatımı

İnsanoğlunun kile şekil vermeye başlaması ile birlikte, seramik üzerinde de hikaye anlatımı örnekleri görülmeye başlamaktadır. Seramik yüzeylerdeki ilk ifadeler basit çizgiler ve birbirini takip eden geometrik biçimler olarak başlamış, daha sonra ise bazı figürleri simgeleyen çizimlere dönüşmüştür.

Hikayelerin seramik yüzeylerde anlatılması ile ilgili en dikkati çeken örneklere Yunan vazolarında rastlanmaktadır. Kırmızı ve siyah figürlü Yunan seramikleri her ne kadar kullanım amacıyla yapılmış olsalar da, yüzeylerindeki dekorlarda oldukça detaylı bir biçimde hikaye anlatımları görülebilir. Bu hikayelerde seçilen konular büyük çoğunluğu, sözlü hikaye anlatımının da en önemli türü olan mitleri kapsamaktadır. Yunan mitolojisindeki pek çok hikaye ve kahraman burada görsel bir hikayede, seramik üzerinde yeniden anlatılır. Hikayelerde yer alan tanrılar, kahramanlar oldukça detaylı bir biçimde görselleştirilmiştir.

Görsel 1. Terrakotta Krater, Metopolitan Müzesi, M.Ö. 450

Örneğin, Görsel 1'de "Antik Yunan'da şarap ve su karıştırmak için kullanılan ve "Krater" adı verilen bu seramik eserde, kadın savaşçılar olan Amazonların yapmış oldukları savaşlar ile ilgili bir efsane anlatılmaktadır. Kraterin alt bölümdeki sahneye bakıldığında, bazı insan figürleri görürüz. Hikayedeki bu karakterlerin kim olduklarını anlamak için belki de yapılacak ilk şey onların kıyafetlerine bakmak olacaktır. Çünkü nasıl giyindikleri onların kim oldukları hakkında bilgiler vermektedir.

Merkezdeki iki erkek asker defne çelenkleriyle süslenmiş kalkanlar tutuyor. Sağ tarafta iki kadının pantolonuna, ata binen kadının giydiği tuniğe ve en solda kadının tuttuğu kalkana bakıldığında, tüm kadın savaşçıların desenli bir şeyler giyiyor veya taşıyor oldukları görülebilir. Bu kadınlar, Yunanistan'ın kuzeydoğusundaki efsanevi İskit diyarından gelen Amazonlardır. Onların giysileri, Yunanistan'ın doğusundaki bir imparatorluk olan Pers İmparatorluğu'ndan gelen tarzlara benzemektedir.

Karakterler tanımlandıktan sonra bu sahnenin neyi anlattığına bakabiliriz. Buradaki savaş Amazonlar ve Atinalılar arasında olmaktadır. Ortadaki figür, Atina'nın efsanevi kralı Theseus, sol kolunda siyah bir kalkan ve sağ elinde bir mızrak tutmaktadır. At üzerindeki Amazon'un ise Antiope mi yoksa kız kardeşi Hippolyte mi olduğunu bilinmemektedir.

Bir efsaneye göre Theseus, Amazonların kraliçesi Antiope ile evlendi. Bu efsanenin bazı versiyonları, Theseus'un Antiope'yi çaldığını açıklar. Diğer versiyonlar bize Antiope'nin Theseus'a aşık olduğunu söylüyor. Her iki senaryoda da Amazonlar, kraliçelerinin gitmesine sevinmediler. Amazonlar Antiope'yi geri istediler ama Atinalılar onun gitmesine izin vermek istemediler. Amazonlar, kraliçelerini geri kazanmak için Atinalılarla savaştı. (Sebesanu, 2017)

Seramik Sanatı tarihinden hikaye anlatımına başka bir örnek de Çin porselenleri olabilir. Görsel 2'deki Yuan hanedanından (MS 1271-1368) kalma bu porselen vazo armut şeklinde olmasından dolayı, armut biçimli mavi-beyaz vazo olarak adlandırılmıştır.

Görsel 2. Mavi ve Beyaz Figüratif Vazo, Yuan Hanedanlığı, M.S. 1279-1368, Hunan Müzesi

Tasarım, drama için Yuan hanedanı modasını Qin hanedanı generali Meng Tian'ın savaşçı ruhunun bir ifadesi ile birleştiriyor.

Bu seramikte yer alan hikaye Qin Hanedanlığı döneminde geçmesine rağmen, insanların kıyafetleri ve eşyaları, o zamanki Moğol ve Han Çin kültürünün bütünleşmesini yansıtan Yuan hanedanlığı döneminin tarzındadır. Vazodaki resimler tasarlanırken, Qin dönemi generallerinden olan Meng Tian'ın Yuan dönemi modasına uygun bir şekilde giydirilmiştir.

Vazodaki bu resim, MÖ 3. yüzyılda Çin'in ilk İmparatoruna hizmet eden General Meng Tian'ın bir hikayesini anlatmaktadır. İmparatorluğun topraklarını savunmak için, Çin Seddi'nin yapılması emredilmiştir. Resimde General Meng Tian'ın Çin Seddi'nde çalışmak için insanları işe aldığı bir hikaye anlatılır. Vazonun bir yüzeyinde, yerde diz çökmüş bir adam var ve arkasında bir asker onun yakasını tutuyor. Bu adamın kaçmaya çalıştığını ama askerler tarafından ele geçirildiği resmedilmekte. Vazonun etrafında hareket eden başka bir asker, General Meng Tian'ın önünde duruyor ve sol eliyle son görüntüdeki iki figürü işaret ederken ona bir rapor veriyor. Bir sandalyede oturarak askeri dinleyen ve sağ elini kaldıran General Meng Tian, tutsağın cezasını açıklayacak gibi görünmekte. Onun arkasındaki figür ise Generalin adının yazılı olduğu bir pankartı tutuyor. Böylece Çin Seddi'nin yapımı için askere alma anında yaşanan bir olay, hikaye edilerek bir seramik esere konu oluyor.

Yukarıda değinilen iki örnekte de, tarihte farklı coğrafyalarda seramik eserler ile hikaye anlatımının nasıl olduğu açıklanmaya çalışılmıştır. Seramik eserler ile hikaye anlatımı geçmişte olduğu kadar günümüzde de seramik sanatçıları tarafından oldukça yaygın bir biçimde kullanılmaktadır. Günümüzde seramik sanatçıları bir taraftan kendi dönemlerindeki önemli olayları hikaye ederken, diğer taraftan kendi kişisel öykülerini, anılarını da bu şekilde anlatmaktadırlar. Günümüze pek çok sanatçı bu tarzda seramik eserler üretmektedir, ancak bu çalışma sınırlılıkları gereğince Amerikalı seramik sanatçısı Kevin Snipes'in seramik eserlerinde hikaye anlatım unsurlarına odaklanılmıştır.

2. KEVİN SNİPES'IN SANAT GÖRÜŞÜ VE SERAMİK ESERLERİNE GENEL BAKIŞ

Amerikalı seramik sanatçısı Kevin Snipes, Philadelphia'da doğmuş ve halen Cleveland'da yaşamaktadır. 1994 yılında Cleveland Sanat Enstitüsü'nden seramik ve çizim alanında lisans derecesi almıştır. Sanatçı 2003 yılında Florida Üniversitesi'nde lisansüstü eğitimini tamamlamıştır. The Clay Studio, Watershed Center for Ceramic Arts, New Castle, Maine ve Georgia'daki Wesleyan College dahil olmak üzere hem ulusal hem de uluslararası alandan pek çok yerde seramik çalışmaları yapan sanatçı yakın tarihlerde Minnesota Eyalet Üniversitesi'ndeki Konkling Gallery, Mankato ve Denver'daki Plinth Gallery'deki kişisel sergi açmıştır.

Görsel 3. Kevin Snipes

Eserlerinde genel olarak sanat ve zanaat arasında bir yerde durduğunu belirten Snipes, resimsel öğeleri seramik eserlerinde kullanmaktadır. Bu resimler çoğunlukla bir insan figürü, etrafına yerleştirilen farklı nesnelerden oluşan kompozisyonlardır. Yer yer yazı öğelerine rastlanan bu resimsel ifadeler farklı renklerde kullanılır.

Kevin Snipes, kendi ifadesiyle üç boyutlu anlamda "inşacı bir benliğe" sahip olmasına rağmen, yıllarca bir sanatçı olarak gücünün iki boyutlu çalışmalarda yattığını düşündü. Üniversitedeki çömlekçilik derslerinde kili sevmeyi başladığında, çocukluğunda yapmış olduğu ayakkabı kutusundan bir diorama[1] veya buzlu şeker çubuklarından tekneler gibi üç boyutlu denemeler de yeni bir anlam kazanmış oldu. Şimdi ise, seramik fırını, Snipes'ın çalışmalarının merkezinde yer almaktadır. Hemen her eserindeki ana form olan kutu biçimleri adeta sanatçının imzası gibidir. Çocukluğunda yapmış olduğu kutu formları köşeli seramiklere dönüşmüş ve genellikle üzerinde delikler vardır. Seramik üzerindeki insanların yüzlerini ve vücutlarını her iki tarafta da, bir desen ve rengi bir araya getirerek boyamaktadır.

[1] Diorama: Gerçek veya kurgu bir olayın, o anın veya hikâyenin ışık oyunlarının da yardımıyla üç boyutlu olarak modellenmesi.

> *Snipes'ın çalışmaları ilhamını Hint minyatür resminden ve Japon sanatından ilham almaktadır. Philadelphia doğumlu olan ve Cleveland'da yetişen seramikçi, kil eserlerinin ana gövdesinden çıkan kavisli çıkıntılarla temsil edilen "ötekilik" temasına kendi deneyimlerini dahil ediyor. Bunlardan bazıları, Snipes'ın sanatında yinelenen bir motif olarak gözyaşı şeklini alır. Snipes, "İnsanların kütlesi olan bu kareye sahipsiniz, Beyazlık ve sonra Siyahlık olan bu üst çıkıntıya sahipsiniz" diyor. (Yetikyel, 2022)*

Siyahi bir sanatçı olan Snipes, bir sınıf arkadaşının siyahi merkezli sanat yaratması gerektiğini şeklindeki önerisinden sonra, "ötekilik kavramı" üzerine düşünmeye başladı. Bu eleştiriyi sorguladı ve farklılığın yapısını ve insan varoluşu için gerekliliğini araştıran bir tez üzerinde çalıştı. Irk kavramı, sanatçının yapıtlarını tanımlayan bir unsur olarak tanımlamaz. Ancak kutu biçimli seramiklerinde yer alan çıkıntılar ve kutuların içerisine adeta sıkıştırılmış gibi duran figürler, Snipes'ın bir yabancı olma hissiyatından ve deneyiminden meydana gelmiştir.

Sanatçı kendi çalışmalarını şu şekilde tanımlıyor:

> *Çalışmalarım, elle şekillendirilmiş seramik formlar üzerindeki hikaye ve resimlerin bir arada kullanılmasından oluşmaktadır. Ancak öncelikle kendimi bir hikaye anlatıcısı olarak düşünüyorum. Anlattığım hikayeler, açık uçlu, farklılıklar ve ötekilik kavramına ilişkin sorgulamalardır. Bu hikayeler aynı zamanda ayrımcılığın altında yatan duygusal ve psikolojik sorunları keşfedebileceğim yollardır. Farklı insanlar bir araya geldiğinde ne olduğuyla ilgileniyorum. Çalışmalarıma bir açıdan bakıldığında, resmettiğim hikayelerin iki farklı yüzeyde olduğu görülebilir. Böylece eserin her iki yönü de ön yüzey olarak düşünülebilir ve her iki yüzeyde yer alan figür hikayenin başkahramanı olabilir. Aslında bu durum bana, bu tür fikirlerden yola çıkarak yapılan eserlerin biraz huzur bozucu olduğunu göstermektedir. Çalışmamın ayırt edici özellikleri olan elle tutulabilir ölçekli formlar ve mücevher benzeri bir parlaklıktaki yüzeyler, izleyicinin işin özüne ulaşmak için kazması gereken bir tür yanlış yönlendirme olarak düşünülebilir. Bu şekilde çalışmayı seviyorum çünkü eserlerimi izleyen insanların, dış yüzeyin altında bir sosyal huzursuzluk katmanının olduğunu algılayabileceklerine inanıyorum. Çalışmamın sınırlarını zorlamayı seviyorum, bu sayede yüzeyin altına yer alan bu huzursuzluk fikri daha da fazla açığa çıkıyor. (Snipes, 2020)*

Kevin Snipes'a ilişkin bütün bu genel düşüncelerden hareket ederek, Onun seramik eserlerini doğrudan ele almak yararlı olacaktır. Böylece yukarıda değinilen ve sanatçının da kendi hakkında belirtmiş olduğu tanımlar somut bir hale bürünecektir.

Görsel 4. Kevin Snipes'in Seramik Atölyesi

Snipes'ın seramik eserlerine teknik açıdan bakılacak olursa, sanatçı pek çok eserini elle şekillendirme yöntemi ile porselen malzeme kullanarak üretir. Bu üç boyutlu formlar çoğunlukla bir vazo, bir fincan gibi fonksiyonel formlardır. Bunun yanında bazı kapaklı formları ve heykelleri de bulunmaktadır. Yapmış olduğu seramiklerin büyük çoğunluğu kolay taşınabilir boyutlardadır. Sanatçı elle şekillendirdiği bu formlar üzerine kişisel hikayelerini ve deneyimlerini resimsel olarak yansıtmaktadır. Yapmış olduğu resimsel ifadeleri farklı katmanlar halinde aktarır. Figürler çoğunlukla sigrafito ve mishima teknikleri ile keskin ve çizgisel bir biçimde betimlenir. Diğer kısımlar da sıraltı tekniği ile renklendirilmektedir.

Görsel 4'te, sol tarafta görülebildiği resimlerin seramik üzerine nasıl aktarıldığı görülebilir. Burada insan yüzünün tamamı siyah sıraltı boya ile örtülmüştür. Daha sonra kazıma teknikleri kullanılarak resmedilecektir. Sağ taraftaki seramik çalışmada ise farklı renkleri sıraltı boyalar ile nasıl kullanıldığı görülebilir.

2.1. Kevin Snipes'in Seramiklerindeki Hikaye Unsurları

Sanatçı eserlerinde anlattığı hikayeleri kendine has, belirli unsurlar kullanarak gerçekleştirir. İkili yapıdaki kompozisyon, insan figürleri, renkçi bir üslup ve çocuk resimleri bu unsurlardan ilk akla gelenlerdir. İkili yapıdaki kompozisyonları sanatçının eserlerinin neredeyse tamamında görebiliriz.

> *"Snipes'ın düaliteye özel bir ilgisi vardır. O, daha büyük anlamda, metafizik, kozmolojik, ya da yin ve yang türünden kavramlarla ilgilenmiyor. İkili görüşü daha çok erkek ve kız figürleri, eril ve dişil kavramlar üzerinden işliyor. Örneğin aşk kavramını bu ikili düşünce üzerinden işler." (Silberman, 2013)*

Bir çift fincan veya bir vazonun karşıt taraflarındaki birbirine uyumlu çizimler ve insan figürleri ile bu tanımı gerçekleştirir. Ancak Snipes, birbirini tamamlayan bu iki figür ile birlikte, aynı zamanda çelişkili iki portre/figür de oluşturmuş olur. (Silberman, 2013)

Görsel 5. Porselen, Sıraltı dekor, 13.5 x 6.5 x 4, 2015

Görsel 5'deki seramik eserinin ön ve arkadan görünüşleri verilmiştir. Burada her iki yüzeyde yer alan farklı figürler görülebilir. Bu tür ikili kompozisyon sanatçının eserlerinin büyük çoğunluğuna hakimdir. Ayrıca diğer hikaye unsurlarını da yine bu eser üzerinde görebilmekteyiz. Bu unsurlar sanatçının kullanmış olduğu renkli bir palet ve çocuk resimlerini andıran kız ve erkek figürleridir. Eserin bir yüzüne bakıldığında anatomisi bozuk, kafası büyük, kolları anormal bir biçimde kıvrılmış bir erkek figürü görmekteyiz. Bu figür elinde atom modeline benzeyen bir nesne tutuyor veya onunla oynuyor. Bu figür muhtemelen arkada yer alan figüre sesleniyor. Bu durum, konuşma balonundaki "Hey" ifadesi ile anlaşılabilmekte. Erkek figürünün üzerinde mavi renkler hakim ve arka planda daha sıcak renkler görülebiliyor.

Eserin diğer tarafında ise bir kız figürü ve ondan daha küçük bir erkek figürü var. Kevin Snipes, özenle tasarlanmış küçük porselen kaplar üzerinde, bazen şifreli konuşmalar yapan ve seyirciye bir şeyler anlatmak isteyen figürler resmeder. (Packard, 2015) Burada da, küçük erkek figürünün ağzından çıkan konuşma balonu ile bir şeyler söylediği anlaşılabiliyor. Fakat konuşma balonun içerisinde sadece üç "x" işareti bulunuyor. Buradaki her iki figürde de yeşil renkler hakim. Son olarak tepede yer alan kırmızı bir kulp var. Bu seramik kabın kapağını tutmaya yarıyor. Burada deliklerde oluşan yapıyı da sanatçı pek çok eserinde kullanmaktadır. Bu delikli doku sanatçının çocukken kartondan yaptığı formların günümüzde seramik eserlerindeki bir yansımasıdır. Kısaca sanatçı bütün bu unsurlar ile çocukluğunda yaşamış olduğu bir anısını seyirciye hikayeleştirerek sunmaktadır. Bu hikayedeki en önemli unsurlar da sıklıkla kullandığı, farklı yüzeylerde kullandığı zıt figürler ve bu figürlerin kullandığı bazı anlaşılmayan kelimelerdir.

Düalizm ve Karşıtlık kavramları, Snipes'in eserlerini tanımlamak istediğimizde ilk akla gelen kavramlardır.

> *Diğer önemli çağdaş sanatçılar gibi, Snipes da ideolojik yapıların altında yatan yüzyıllık çelişkileri yeniden gözden geçirmemize ve dönüştürmemize yardımcı olmaktadır. Yüksek ve alçak, erkek ve kadın, biz ve onlar gibi bu liste uzayıp gitmektedir. Sanatçı seramik, heykel, çizim, karikatür ve resim gibi farklı dilleri ustaca harmanlayarak bu tür karşıtlıkları eleştirmektedir. (Packard, 2015)*

Pek çok eserinde ikili bir yapıyı tercih eden sanatçının bazı çalışmalarında üçlü kompozisyona da rastlanmaktadır. Üç Kız (Three Girls) isimli çalışmasında üç insan figürü seramik üzerinde resmedilmiştir. (Bkz. Görsel 6)

Görsel 6. Three Girls (Üç Kız), porselen, sıraltı ve oksit, 12x6x5, 2015.

Burada anlatılan hikayede bir insanın yaşadığı kimlik dönüşümü, bir kız çocuğu figürü üzerinden anlatılmıştır. Snipes figürleri seramik vazonun üç tarafına çizerek bir tür dönme hareketi uygular. Böylece farklı kavramları sembolize eden figürler hem birbirini hem iter, hem de birinin içine işler. Bu dönme hareketi farklı kimliklerin dönüşümlü olarak birleştiği ve ayrıldığı bir dans olarak görülebilir. (Packard, 2015)

Figürlerde belli belirsiz bir mizah ve kibir hissedilir. Figürler hareketler çarpıktır.

Üç figüre baktığımızda, vazonun dış hatlarına özenle yerleştirilmiş kafalar görülebilir. Özellikle figürlerin saçları vazonun çıkıntılarına yerleştirilmiştir. Her üç figür seramik forma uygun olacak bir biçimde deforme edilmiştir. Kol ve bacak gibi kıvrımlı uzuvlarda bir gevşeklik sezilir ve bu uzuvlar anormal bir biçimde bükülmektedir. Böylece resimdeki figürler bir yandan huzursuz edici bir anlam taşırken, diğer yandan hareketlerinde bir komiklik veya absürtlük göze çarpmaktadır. Figürlerin hareketlerindeki bu çarpıklıklarda belli belirsiz bir mizah hissedilebilir.

Vazonun üst kısmında yer alan boşluk, onu iç mekanda kullanılabilen bir nesne havasına sokmaktadır. Ancak bu boşluk su veya çiçek ile doldurulacak bir boşluk değildir. Aslında vazo gibi görünse de, vazo işlevini tam olarak yerine getirmemektedir. Form dekoratif bir nesne gibi durağan da değildir. Etrafındaki figürler ile sürekli hareket halindedir. Bu da Üç Kız'ın kontrol altına alınamayan, herhangi bir kalıba girmeyen, bir yaşam gücü ile dönüşümünü anlatmaktadır. (Packard, 2015)

Görsel 7. Braids (Örgüler), porselen, sıraltı ve oksit, 14x6.5x4.5, 2015.

Braids (Örgüler) isimli eserinde de, kültürel kimlik ve insan vücudu kavramlarına dair bir anlatı sunmaktadır.

> *Birden fazla kavram ve duyguyu taşıyan bu eser, hem erkek hem de kadın için dokunaklı ve neşeli yapıdadır. Burada kültürel kimliğin temel yansımalarından olan insan vücudunu görmenin alışılmış durumlarına bir meydan okuma vardır. Beklenmedik ve farklı görünüşleri bir seramik formun iki yüzünde birleştirerek bu görüşünü dile getirir. (Packard, 2015)*

Eserde görülen figürlere bakıldığında birinde beyaz tenli, çıplak bir kadın figürü ve siyah tenli bir erkek yüzü görülmektedir. Kadın-erkek veya siyah-beyaz gibi birbirine zıt görünüşlere rağmen, her iki figüründe saçları yukarı doğru bir harekette bulunarak, seramik formun en üst bölümünde birleşmektedir. Daha sonra ise bu birleşim seramik formun da sınırlarını aşarak, en üst noktada görkemli saç örgüleri ile taçlandırılmaktadır. İnsanların sahip oldukları kültürel kimlikleri ve görünüşlerindeki farklılıkları bir nevi insanın sahip olduğu sınırlılıklardır. Sanatçı seramik formun sahip olduğu sınırlılıklar ile bu durumu seyirciye adeta açar. Sonrasında ise bu sınırı basit bir saç örgüsü imgesinde kırarak iki farklı kavramı birleştirir. Bu birleşme seramik formun tepesinde ve taç biçimli olmasından dolayı görkemli bir biçimde kendini göstermektedir. Aynı zamanda formun kenarlarında, yer alan

rengarenk balonlar da dikkati çekmektedir. İki sınır arasında, oluşan bu renkli kompozisyon, yukarı doğru yükselen hareketleriyle, seyirciye bu sınırlardan bir çıkış yolu göstermekte ve aynı zamanda iki sınır arasında daha renkli bir dünya olduğunu anlatmaktadır.

3. SONUÇ

Çağdaş seramik sanatının önemli isimlerinden birisi olan 1960 doğumlu Kevin Snipes'te kendi kişisel hikayelerini eserlerinde bizlere anlatmaktadır. Kendi deyimiyle bir seramik hikaye anlatıcısıdır. Seramik yüzeylerdeki resimler sanatçının hatıralarından bir anın farklı görüntülerini bizlere sunmaktadır. Kevin Snipes'in eserlerinde gördüğümüz en dikkate değer unsur, hikayelerin kurgulanış biçimleridir. Seramik üzerindeki bu hikayeler, alışkın olduğumuz hikaye formundan farklıdır. Yani bir başlangıç, gelişme ve bir son içermemektedir. Sanatçının çoğu eserinde hikayeler doğrusal değil daireseldir. Three Girls (Üç Kız) eserinde bu dairesel hikaye kurgusu çok net bir biçimde görülebilir. Ancak dikkati çekmek gerekir ki, burada dairesel yapıda olan sadece figürler değil aynı zamanda hikayenin geçtiği dönemlerdir. Figürler zaman içinde geçirmiş olduğu kimlik değişimlerini bize anlatır. Seramiklerde tek bir resimden ziyade, seramik formların etrafında birbirleri ile konuşan resimler vardır. Başka bir eserlerinde ise, örneğin Braids (Örgüler), hikaye aşağıdan yukarıya doğru ilerler ve seramik formun üstünde adeta bir mutlu sonla bitiş yapar.

Seramik üzerindeki her hikaye, yaşanmış veya kurgu olsun, sanatçıların kendi dönemlerinden izler barındırmaktadır. M.Ö. 2. Yüzyılda yaşayan bir seramik sanatçısı, kırmızı figürlü bir Atina vazonu resmederken kendi döneminin mitlerini, hikayelerini anlatmaktaydı. Milattan sonra 1200'lü yıllarda Çin'de yaşayan başka bir seramik sanatçısı ise tanıklık ettiği bir tarihi olayı hikayeleştirmekteydi. Günümüzde de sanatçılar yaşadıkları çağın hikayelerini eserlerinde anlatmaktadırlar. Bunlar bazı durumlarda eski hikayelerin yeniden yorumlanması şeklinde karşımıza çıkar. Pek çok sanatçı da ise kendi hikayelerini, anılarını seramik malzeme ile yeniden yaratmaktadır.

KAYNAKÇA

Altman, R. (2008). A Theory of Narrative, Colombia University Press, New York Chichester, West Sussex.

Berman, J. (2016). Kevin Snipes: "2D Meets 3D", Clay Times, Sayı 22, No:101, Bahar / Yaz, 2016.

Brilliant, R. (1984). Visual narratives: Storytelling in Etruscan and Roman art. Cornell University Press.

Gökçen, N.K. (2020). "Yayın İllüstrasyonlarında Görsel Hikaye Anlatımı", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Işık Üniversitesi, İstanbul.

Harari, Y. N. (2018). 21. yüzyıl için 21 ders. Kolektif Kitap Yayınları.

He, Y. S. (2021). Narratives on Ceramics. Art and Design Re- view, 9, 322-331.

Kolodziejski, C.I.(1999). The Mind's Eye: Narrative Ceramic Vessels, Project Report, Department o f Art California State University, Long Beach.

Packard, A. (2015). Kevin Snapes Containing Possibilities, Swarthmore College Catalog.

Pelt, Jennifer Van. (2018). The History of Storytelling, Words Alive.

Sebesanu, K.C. (2017). Storytelling and Ceramics: Greeks vs. Amazons, https://www.metmuseum.org/blogs/metkids/2017/greeks-vs-amazons.

Silberman, R. (2013). Kevin Snipes – Grownup Art, Childlike Vision, Contemporary Craft, https://contemporarycraft.org/kevin-snipes-grownup-art-childlike-vision.

O'Donnell, L. (2006). The Figure's Representation in Clay. Ceramics Technical, (23), 77-80.

Veabing, S. (2011) Ceramic Narrative: Storytelling and Ardmore Ceramic Studio, Dissertation submitted in partial fulfilment of the requirement for the degree Master of Art in Fine Arts, aculty of Humanities, Development and Social Sciences University of KwaZulu-Natal: Pietermaritzburg

Bağlantılar

Bağlantı 1: https://www.5280.com/2022/04/the-art-students-league-of-denver-is-diversifying-its-residencies/ Erişim Tarihi: 06 04 2022

Bağlantı 2: https://www.theclaystudio.org/artists/kevin-snipes-resident

Bağlantı 3: https://www.atxunbound.com/kevin-snipes-cool-boy/

Bağlantı 4: https://www.artsy.net/article/editorial-telling-stories-with-sculpture-kevin-snipes-lively

Bağlantı 5: https://contemporarycraft.org/kevin-snipes-grownup-art-childlike-vision/

Bağlantı 6: https://www.metmuseum.org/blogs/metkids/2017/greeks-vs-amazons

Bağlantı 7: https://kevinsnipes.com

International
SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal
Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
e-ISSN: 2587-1587

Research Article

Subject Area
Education Sciences

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 99
PP: 2124-2130

Arrival
11 May 2022
Published
30 June 2022
Article ID Number
62917
Article Serial Number
31

Doi Number
http://dx.doi.org/10.29228/sssj.62917

How to Cite This Article
Oruç, E. (2022). "Türkiye'deki İlkokul ve Ortaokul İngilizce Öğretim Programlarının Karşılaştırılması: 2006, 2013 ve 2018 Öğretim Programları" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:99; pp:2124-2130

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Türkiye'deki İlkokul ve Ortaokul İngilizce Öğretim Programlarının Karşılaştırılması: 2006, 2013 ve 2018 Öğretim Programları

The Comparison of English Language Curricula of Primary and Secondary Education in Turkey: The 2006, 2013 and 2018 Curricula

Eylem ORUÇ [1]

[1] Öğr. Gör. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, Yabancı Diller Bölümü, Bilecik, Türkiye

ÖZET

Bu çalışma, Türkiye'de 2006, 2013 ve 2018 yıllarında güncellenen İlkokul ve Ortaokul İngilizce Öğretim Programlarındaki (MEB, 2006; 2013; 2018) farklılıkları program felsefesi ve tasarımı, programın hedefleri, içerik, öğrenme-öğretme durumları ve ölçme değerlendirme boyutlarına göre karşılaştırmalı bir şekilde incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın yöntemi, vaka incelemesi olarak desenlenmiş ve veriler doküman analiziyle incelenmiştir. 2006'dan 2018 İngilizce Öğretim Programına kadar yapılan iyileştirmelerin üzerinde Avrupa Birliği tarafından önerilen Avrupa Ortak Dil Çerçevesi'nin ve güncel yabancı dil öğretimi teori ve pratiklerinin etkileri görülmektedir. İngilizce öğretim programlarının güncellenmesinde ihtiyaç analizinin eğitim teori ve uygulamalarına uygun bir şekilde yapılması ve sonuçlarının somut bir şekilde programa yansıtılması önerilebilir. Bu durumun, öğretim programının özgün ve bağlama uygun bir şekilde tasarlanmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İngilizce Öğretim Programı, Program Güncellemeleri, İlkokul, Ortaokul

ABSTRACT

This study investigated the curriculum renewal of the Primary and Secondary School English Curriculum in Turkey (MEB, 2006; 2013; 2018). The curricula were compared based on curriculum design, objectives, content, teaching methods and assessment. The research model of the research was case study and the data were analyzed by document analysis. The English curricula generally have been impacted by Common European Framework of Reference (CEFR) suggested by the European Union and current theory and practice on foreign language teaching in the last decades. It is recommended that needs analysis to be carried out in accordance with the educational theory and practices and the results should be reflected in the curriculum in a concrete way. Thereby, it can contribute to conducting an authentic curriculum renewal in Turkish Education Context.

Keywords: English Language Curriculum, Curriculum Renewal, Primary Education, Secondary Education

1. GİRİŞ

Günümüz gelişmeleriyle birlikte dünyada yabancı dil olarak İngilizce öğretimi daha da önemli hale gelmektedir. Türkiye'de yabancı dil öğretimiyle ilgili çıktılar sürecin verimli işlemediği yönünde bilgi vermektedir. Bundan dolayı, yabancı dil öğrenme-öğretme sürecinin geliştirilmesi amacıyla MEB'e bağlı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı (TTKB) tarafından son 20 yıl içerisinde İngilizce Öğretim Programında güncelleme ya da iyileştirmeler yapılmıştır. Program yenilikleri eskiyen içerik, beceri ve değerlendirme sürecinin zamanın gerektirdiği değişimlerle yenilenmesidir (Jacobs, 2010). Programlardaki değişimlerin hedefleri, öğrenci performansını artırma, onları yaşam boyu öğrenenler olarak hayata hazırlama, adalet ve eşitliği sağlama, öğrenmeyi ve motivasyonu artırma olabilir (Kattington, 2010).

Program değişimi ve program iyileştirmeleri birbirlerinin yerine kullanılabilen kavramlardır. Ancak, program değişimi bazı zihinsel değişimleri ve dinamikleri aynı anda değiştirmeyi içermektedir. Öte yandan, programda yapılan iyileştirmeler programın temel olmayan bazı taraflarını değiştirmeyi ifade etmektedir (Talla, 2012). Guardado ve Light (2020) program yenileme çalışmalarına programın felsefesinin ve dil öğrenme ilkelerinin incelenmesiyle başlanabileceğini belirtmiştir. İkinci olarak programın içindeki öğretmenlerle bu felsefeye ilişkin olarak ortak bir anlayış geliştirilmesi gerektiğinin altı çizilmiştir. Ayrıca, programdaki güncellemeleri içeren stratejik plan ya da misyon-vizyon ifadelerinin olduğu metinlerin de hazırlanması gerekmektedir. Eğer varsa, programın felsefesini yansıtan metinler en son ne zaman gözden geçirildiğinin ve pedagojik olarak tercih edilen bir dil öğretim yaklaşımının olup olmadığının düşünülmelidir. Clark (1997) yabancı dil programının güncellenmesindeki basamakları şöyle belirtmiştir.

- ✓ Uygulamalı dil bilim teorisi ve sınıf deneyimleri çerçevesinde dil öğrenme-öğretme sürecine rehberlik eden ilkelerin gözden geçirilmesi.
- ✓ Hedef, içerik ve yöntem bilim açısından izlenceleri değerlendirme
- ✓ Öğrenme-öğretme stratejilerini gözden geçirme

- ✓ Öğrenme deneyimlerine rehberlik edecek kaynakların seçimi, uyarlanması ve oluşturulması
- ✓ Öğrenci gelişimini izleme, kaydetme, rapor etme ve onlara geri bildirim vermek amacıyla tasarlanan değerlendirme araçlarının gözden geçirilmesi
- ✓ Sınıf uygulamalarının değerlendirilmesi ve geliştirilmesi için strateji geliştirme
- ✓ Araştırmaya açık ögelerin belirlenmesi
- ✓ Öğretmenlere kavramsal ve uygulamalı olarak destek olmak için hizmet içi eğitimler düzenleme

Dil öğretiminde kullanılabilecek program tasarım modelleri ileriye doğru, merkezi ve geriye doğru olmak üzere üç kategoride incelenmektedir. İleri doğru program tasarımında girdi, süreç ve çıktıların birbiriyle doğrusal olarak ilişkili olduğu varsayımıyla, ilk olarak konu ya da temalar belirlenmektedir. Daha sonra konuya bağlı materyal ve etkinliklerin seçimi; son olarak toplam değerlendirmenin belirlenmesi şeklinde devam etmekdir. Bu tasarım türü genel İngilizce derslerinde ve dil becerilerinin gelişiminin belirli olmadığı durumlara uygundur. Merkezi tasarım, öğrenen yaşantılarına, öğrenme süreçlerine, öğrenme hedeflerinin gerçekleşmesine odaklanan etkinlik ve yöntem temelli bir tasarımdır. Geriye doğru tasarım ise öğrenme hedeflerinin belirlenmesiyle başlayarak bu hedefleri gerçekleştirmedeki yaklaşımların seçilmesidir. Geriye doğru tasarım dil öğretim bağlamında özellikle hesap verilebilirliğin önemli olduğu, ihtiyaç analizi, planlama ve materyal geliştirme gibi adımların takip edilebileceği programların tasarlanmasında kullanılmaktadır. Bu üç tasarım modelinin de doğru bağlamda kullanıldığında geçerli olduğu belirtilmiştir (Richards, 2013).

İngilizce dersleri 1997-1998 Eğitim Reformu'yla birlikte ilkokul 4. ve 5. sınıf programlarında 2'şer saat olarak yer almaya başlamıştır. Bu eğitim süreci sonunda öğrencilerin İngilizce seviyelerinin orta seviyeye gelmesi hedeflenmiştir. 2006-2007 eğitim-öğretim yılında yenilenen program, İngilizce derslerini haftada 3 saat zorunlu ve 2 saat seçmeli olarak düzenlemiştir (Kırkgöz, 2007). 2013 yılında yenilenen programda ise İngilizce 4 saate çıkarılmış ve ilkokul 2. sınıftan itibaren verilmeye başlanmıştır (MEB, 2013). Son yapılan program güncellemesi için kamuoyu görüşüne başvurulmuş; veliler, öğretmenler ve akademisyenlerden alınan görüşler ışığında düzenlemeler gerçekleştirilmiştir (MEB, 2018). İngilizce öğretim programlarında yapılan bu güncellemelerin nasıl ve neden yapıldığına ilişkin bir sonuca varılabilmesi için 2006, 2013 ve 2018 İlkokul ve Ortaokul İngilizce Öğretim programlarının karşılaştırılmalı olarak değerlendirilmesi yapılmıştır.

İlkokul ve ortaokul İngilizce öğretim programları program tasarımı ve yapısı açısından bazı çalışmalarca incelenmiştir (Acar, 2019; Demirtaş ve Erdem, 2015; Karsantık ve Yağcı; 2021; Yücel vd., 2017). Acar (2019) çalışmasında 2013 ve 2018 İlkokul ve Ortaokul İngilizce programını karşılaştırmış iki program arasında ihtiyaç analizi, hedefler, izlence, yaklaşım ve yöntem, materyaller, ölçme – değerlendirme, ders saatleri ve sınıfta anadil kullanımı açısından incelemiştir. İki program arasında ihtiyaç analizi, hedefler, yaklaşım ve yöntem, materyaller ve anadil kullanımı açısından bir farklılık gözlemlenmemiştir. Demirtaş ve Erdem (2015) 2006 ve 2013 5. sınıf İngilizce öğretim programlarını karşılaştırmış, 2013 programında İngilizce dersinin 2. Sınıflarla başlamasının, İngilizce'nin gerçek yaşamda kullanımının teşvik edilmesi ve öğrenci ilgisini çekebilecek içeriğin önerilmesinin olumlu bir gelişme olarak değerlendirmişlerdir. Karsantık ve Yağcı (2021) yaptıkları çalışmada İngilizce dersi öğretim programlarında yapılan değişikliklerle ilgili araştırmaları incelemiştir. Araştırmanın sonuçları, güncellenen İngilizce öğretim programlarının karşılaştırıldığı çalışmalarda öğretim programının yapısı, işleyişi ve yönetici tutumları bağlamında yapıldığını göstermiştir. Yücel vd. (2017) İlkokul İngilizce öğretim programlarını program tasarım ilkelerine göre incelemiş, esneklik ilkesi hariç diğer program tasarım ilkelerine uyulduğu belirlenmiştir. Öte yandan programda önerilen sürelerin uygulama için yetersiz olabileceği sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışma, Türkiye'de 2006, 2013 ve 2018 yıllarında güncellenen İlkokul ve Ortaokul İngilizce Öğretim Programlarındaki (MEB, 2006; 2013; 2018) güncellemeleri program felsefesi ve tasarımı, programın hedefleri, içerik, öğrenme-öğretme durumları ve ölçme değerlendirme boyutlarına göre karşılaştırmalı bir şekilde incelemeyi amaçlamaktadır.

2. YÖNTEM

Araştırmanın yöntemi, vaka incelemesi olarak desenlenmiştir. Vaka incelemesi, bir vakanın, bir katılımcının veya bir doküman deposunun detaylı bir analizidir (Bogdan ve Biklen, 2007). 2006, 2013 ve 2018 ilkokul ve ortaokul İngilizce Öğretim Programlarındaki güncellemeler vaka olarak belirlenmiştir (MEB, 2006; 2013; 2018). Verilerin analizinde doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Doküman analizinde birçok farklı doküman türü kullanılabilir. Resmi dokümanlar arasında; toplantı tutanakları, resmi notlar ve yayımlanmış program rehberleri sayılabilir (Clark ve Creswell, 2014). İngilizce öğretim programlarındaki farklılıklar program felsefesi ve tasarımı, programın hedefleri, içerik, öğrenme-öğretme durumları ve ölçme değerlendirme açısından incelenmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Öğretim Programlarının Program Felsefesi ve Tasarımına Göre Karşılaştırılması

Öğretim programları program felsefesi ve tasarım modeline göre incelendiğinde 2006 İngilizce Öğretim Programı'nın karma tip program tasarım modeli kullanıldığı belirtilmiştir. Bu program farklı izlence türlerinin birleştirilmesiyle oluşturulduğundan programın geliştirilmesinde farklı yaklaşımlardan yararlanıldığı ifade edilmiştir. Bu nedenle, yapısal (dilbilgisi yapıları), durumsal (iletişim ortamları), konu odaklı, kavramsal/işlevsel (dilbilgisi kuralları/kavramlar+yapılar ve kullanım/işlevler), süreç/görev odaklı (öğrencinin gerçek dünyadaki dil problemleriyle ilgili görevler) ve beceri odaklı (dilsel ve akademik beceriler) yaklaşımlardan yararlanıldığından bahsedilmiştir. Bu programda Avrupa Dil Pasaportuna uyum sağlamak amacıyla programa dil çalışma becerileri ve görevler eklenmiştir. Ayrıca, programın tasarımında sarmal format tercih edildiği ifade edilmiştir. Bu tasarımda öğrencilerin ve öğretmenlerin aynı konu üzerinde farklı zamanlarda çalışabilmelerine imkan sağlama amaçlanmıştır (MEB, 2006). 2006 öğretim programı tasarım ve felsefe açısından değerlendirildiğinde dil bilgisi ve konu odaklı öğretim tasarımına ek olarak Avrupa Dil Pasaportunda önerilen beceri ve görevler eklenmiştir.

2013 İngilizce Öğretim Programının tasarımında ise eylem odaklı yaklaşım ve Avrupa Ortak Dil Çerçevesi'nin (AODÇ) ilkeleri temel alındığı ifade edilmiştir. Ayrıca, programda öğrencilerin otantik iletişimsel ortamlarda dil kullanımına odaklanıldığı belirtilmiştir. Eylem odaklı yaklaşım ve AODÇ Avrupa Birliği yabancı dil politikasında belirtilen bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır.

2018 İngilizce öğretim programının tasarımında 2013 öğretim programına benzer şekilde Avrupa Ortak Dil Çerçevesi ve eylem odaklı yaklaşım temel alınmıştır. Aynı zamanda otantik iletişimsel ortamlarda dilin kullanılması bu öğretim programında da vurgulanmaktadır. Bu sebeple öğretim programı her sınıf kademesi için farklı dil yeterliliğinin tanımlandığı iletişimsel fonksiyonları ve yararlı dil yapılarını temel alınarak tasarlanmıştır. Dil fonksiyonları ve yararlı dil yapıları izlencenin üç ögesinden biridir. İkinci olarak, dil becerileri ve karşılık gelen öğrenme çıktıları dil fonksiyonları ve yararlı dil yapılarıyla ilişkili bir şekilde tasarlanmıştır. İzlencenin üçüncü bileşeni ilk iki ögedeki girdi ve dil becerilerinin uygulanabileceği bağlam, görev ve ödevleri göstermektedir. Özellikle 2013 programında dilin iletişimsel ortamlarda kullanılması ve dilin fonksiyonlarına odaklanılması 2018 öğretim programının temelini oluşturmuştur. 2018 öğretim programındaki yararlı dil yapılarının dil fonksiyonlarına göre verilmesi izlencede göze çarpan değişikliklerden biridir. Öte yandan, 2018 öğretim programı değerlendirmeyi bir süreç olarak ele almış, izlencenin üçüncü ögesine 2013 programının aksine önerilen bağlam, görev ve ödevleri yerleştirmiştir. 2018 ingilizce öğretim programı öğretmenler, veliler ve akademisyenlerden alınan görüşlere göre programı güncellendiği belirtilmiştir. Bu anlamda 2018 programı diğer programlardan ayrılmaktadır. Fakat, ihtiyaç analizinin nasıl yapıldığına ve sonuçlarına ilişkin bilgiler program rehberinde yer almamaktadır.

3.2. Öğretim Programlarının Programın Hedeflerine Göre Karşılaştırması

Öğretim programlarının hedefleri incelendiğinde 2006 programının dil bilgisi yapılarına daha fazla vurgu yaptığı ve kazanımlarım dinleme, okuma ve yazma becerilerine göre belirlendiği söylenebilir. Öte yandan, 2013 programı dilin işlevsel ve öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik kullanımına vurgu yapmakla birlikte programın kazanımları, dinleme, okuma ve yazma becerilerine göre belirlenmiştir. 2013 programında bu becerilerin yanı sıra kültürel çeşitlilik, öğrenen özerkliği ve öz-değerlendirme vurgulanmıştır. 2018 öğretim programında, 2013 programındaki ilkelere ek olarak bazı uluslararası yeterliliklerden bahsedilmektedir. Son olarak 2018 programı değerler eğitimi açısından geliştirildiği ifade edilmiştir.

2006 İngilizce Öğretim Programının hedefleri temel olarak, kişisel bilgilerle ilgili basit ifadeler kullanma; belirli somut durumlarla ilgili kelime ve ifadeleri kullanabilme; basit cümle yapıları ve dil bilgisini kullanabilme; öğrenilen kelimeleri kolayca telaffuz edebilme; bildiği kelimeleri ve ifadeleri fark edebilme; adres, milliyet ve kişisel bilgilerin harf harf ifade edilmesi; günlük selamlaşma, vedalaşma, tanışma, rica etme, teşekkür etme, özür dilemek amacıyla sosyal iletişim kurabilme; kısa ve sık kullanılan cümleleri kullanarak iletişimi sağlayabilme olarak sıralanmıştır. 2013 programının genel amaçları ise sıradan ve gündelik deyişlerle somut gereksinimleri karşılamayı hedefleyen son derece yalın ifadeleri anlayabilme ve kullanabilme, kendini veya bir başkasını tanıtabilme, basit bir biçimde iletişim kurabilme olarak belirtilmiştir. 2018 İngilizce öğretim programında Avrupa Birliği ülkeleri tarafından belirlenen ve bu ülkelerdeki eğitim programlarının amaçları arasında yer alan yeterliliklerinin İngilizce öğretim programına dahil edilmesi ve öğrenciler tarafından kazanılmasının desteklenmesi planlanmıştır. Öğrencilerin kişisel ve profesyonel gelişimlerini gerçekleştireceği ve topluma katkı sağlama amacı güden bilgi beceri ve tutumlara karşılık gelen bu yeterlilikler, geleneksel beceriler (anadilde ve yabancı dilde iletişim kurma), dijital beceriler (okuryazarlık, matematik ve fen bilimlerindeki temel beceriler, yatay beceriler (öğrenmeyi öğrenme, sosyal ve vatandaşlık sorumlulukları, girişimcilik, kültürel farkındalık ve yaratıcılık olarak sıralanmıştır. Ancak bu yeterliliklerin programa yansımadığı gözlemlenmiştir. Diğer taraftan, yeni program

değerler eğitimine odaklandığını iddia etmesi yönüyle eski programlardan farklılaşmaktadır. Öğrenme çıktılarıyla uyumlu bir şekilde programa aktarılması düşünülen bu değerler, arkadaşlık, adalet, dürüstlük, öz-kontrol, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve fedakarlık olarak belirlenmiştir. Yine de bu değerlerin programa nasıl yansıtıldığına dair bir kanıt elde edilememiştir.

3.3. Öğretim Programlarının İçeriğe göre Karşılaştırılması

2006 İngilizce Öğretim Programı 14 üniteden oluşmaktadır. A ve B bölümlerinden oluşan her ünitede, A Bölümü 2 saat zorunlu ders için B bölümü ise İngilizce dersini 4 saat olarak alan öğrenciler için düzenlenmiştir. B bölümü yeni bilgiler sunmanın aksine A bölümündeki konuların pekiştirilmesini amaçlamaktadır. Her bölüm yaklaşık olarak iki hafta sürmektedir. Haftada 4 saat dersi olan öğretmenler A bölümünü verilen sürede bitiremezlerse B bölümünü atlayabilirler. Tekrar üniteleri bir haftada işlenebilir. Diğer taraftan, 2013 Programı, birbiriyle ilişkili temalardan oluşan 10 tema olarak tasarlanmıştır. Her temaya ilişkin olarak farklı dil yapılarının kullanımını önerilmektedir. 2006 programına nazaran bu dil yapıları dil bilgisi yapılarından ziyade dilin işlevlerine yöneliktir. Buna ilişkin olarak tema bazında öğrenilmesi gereken kelime dağarcığı ve dilin kullanımına yönelik ifadeler yer almaktadır.

2018 İngilizce Öğretim Programı, dil kullanımı, fonksiyonları ve öğrenme materyalleri açısından 3 öğrenme basamağından oluşmaktadır. 2., 3. ve 4. sınıflarda, dinleme ve konuşma becerileri önemliyken okuma, yazma ve dil bilgisine odaklanılmamaktadır. İlk sınıflarda İngilizce ve Türkçe'deki eşdeğer dil formları öğretilmeye başlanmaktadır. 5. ve 6. Sınıflarda kısa metinler, boşluk doldurma gibi kontrollü yazma etkinlikleri yapılmaya başlanabilir. 7. ve 8. Sınıflarda ise okuma ve yazma becerileri dil öğrenmenin bir parçası olarak ele alınabilir. 2013 programında olduğu gibi birbiriyle ilişkili 10 temadan oluşan üniteler oluşturulmuştur. Özellikle ilk sınıflarda ünitelerin aile, arkadaşlar, hayvanlar gibi öğrencilere yakın temalardan oluştuğu gözlemlenmiştir. Kültürlerarası farkındalığın artırılması amacıyla hedef kültürün, uluslarlarası diğer kültürlerin ve yerel kültürün ögelerine yer verilmiştir.

3.4. Öğretim Programlarının Eğitim Durumlarına göre Karşılaştırılması

2006 İngilizce Öğretim Programında yöntem ve teknikler bir üniteye bağlı olarak değil genel bir şekilde önerilmiştir. Öğretim Programında kullanılabilecek yöntem ve teknikler, informal kişiler arası diyalog ve konuşmalar, kısa diyalog ve metinler, kısa ve basit okuma metinleri, görseller (resimler, çizimler, planlar, haritalar, bayraklar, çizgi film, karikatürler, resimler, modeller, kuklalar, vs.), slaytlar, kısa ifadeler ve cümleler, öğrenci konuşmaları, öğretmen konuşması, günlük sınıf dili, kısa betimleyici paragraflar, oyunlar, hikayeler, drama, şarkılar, şiirler, şakalar, tekerlemeler, el işi etkinleri, kelime bulmacaları, kayıt edilmiş sesler, çizme ve boyama etkinleri, çeşitli okuma metinleri (kimlik kartları, matematik problemleri, semboller, davetiyeler, listeler, hava raporları, sınıf kuralları, menüler, yiyecek fiyat listeleri, mektuplar, kartpostallar, e-mailler, konuşma balonları vs.) ve boşluk doldurma etkinlikleri olarak belirtilmektedir.

2013 programında görsel, işitsel ve görsel-işitsel araçlar kullanılması, derslerin dinleme ve konuşma odaklı olması ve öğrencilere dil hakkında bilgi yüklenmesinden ziyade, dili iletişim odaklı etkinlikler yoluyla kullanarak öğrenmelerinin sağlanması hedeflenmiştir. Dili öğrenen/kullananların dili oyunlar, gerçek yaşamla ilgili faaliyetler, çizme-boyama, rol yapma, dinleme-konuşma, anlatma gibi tekniklerle severek öğrenmesi hedeflenmiştir. Yazma etkinlikleri ders dışı etkinliklerde (ev ödevi, proje ve portfolyo çalışmaları gibi) kullanılmaktadır. Programda her temaya ilişkin farklı etkinlikler, yöntem ve teknikler önerilmektedir.

2018 programında öğretim yöntemi olarak dil öğretim yöntemlerinin harmanlandığı eklektik bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu sebeple İngilizcenin bir ders konusu değil iletişim aracı olarak yaşantı haline getirilmesi için eylem odaklı yaklaşım temel alınarak eğlenceli ve motive edici bir öğrenme ortamının oluşturulması amaçlanmaktadır. Ayrıca, bütün kademelere gelişimsel olarak uygun görev ve etkinliklerin öğrenen özerkliği ve problem çözme becerileri üzerine katkısı olacağı belirtilmiştir. Bu sebeple, 2.,3, ve 4. sınıflarda toplam fiziksel tepki (TPR) yöntemi, sanat-tasarım ve drama gibi etkinliklerinin; 5. ve 6. sınıflarda drama ve role-play etkinliklerinin; 7. ve 8. sınıflarda ise içerik (theme-based) temelli öğretim yönteminin kullanılması önerilmiştir. 2018 programı, dil öğrenmeyi öğrencilerin gerçek iletişim gerektiren etkinliklerin olduğu iletişim yeterlilikleri açısından değerlendirmektedir. Öte yandan, program öğrencilerin dil öğrenmeye sınıfta ve sınıf dışında nasıl yaklaştıkları ve öğretmenlerin bu yaşantıları nasıl desteklediğinin önemli olduğunu vurgulamıştır.

3.5. Değerlendirme Sürecine göre Karşılaştırılması

2006 İngilizce Öğretim Programında değerlendirme yöntemleri Avrupa Dil Portfoyo'sundan benimsenmiştir. Buna göre üç değerlendirme bileşeni öne çıkmaktadır. Bileşenlerden ilki olan dil pasaportuna, öğrencilerin dil yeterlilik durumları kaydedilmektedir. Dil biyografisinde ise öğrencilerin kendi öğrenme sürecini ve gelişimini planlaması ve değerlendirmesi amaçlanmaktadır. Dosyada ise, öğrencilerin dil pasaportu ve biyografisinde belirtilen başarı ve gelişimlerine ilişkin materyalleri koyulmaktadır. Beşinci sınıflar için sadece portfolyo değerlendirmesi benimsenebileceği belirtilmektedir. Her hafta için düzenlenen projeler öğrenciler tarafından bir dosyada tutulabilir. Öğretmen de tekrar ünitesinden sonra geri bildirim verebilir. Öğrenciler ayrıca kendi projelerini arkadaşlarıyla paylaşabilirler.

2013 İngilizce Öğretim Programında aynı şekilde, dili öğrenen ve kullananların portfolyo değerlendirme çalışmalarına bireysel olarak katılması özendirilmelidir. Dosyaların içerikleri dili öğrenen/kullananların bireysel portfolyosuna konulmalı ve öğrencinin gelişimi takip edilmelidir. Öz-değerlendirme önemsenmektedir. Her tema öğrenciler tarafından ulaşılması gereken amaçların bulunduğu ve öğrencilerin kendi öğrenmelerini değerlendirdiği bir kontrol listesi içermektedir. Öğrenciler Avrupa dil portfolyosunda belirtilen öğrenci başarısının kaydettikleri bir dosya tutmaktadır. Öz-değerlendirmenin yanında, öğrencilerin başarılarını kaydetmek için yazılı, sözlü, kısa sınavlar, ödevler ve projeler yapılmaktadır. Önerilen değerlendirme etkinlikleri Proje ve Portfolyo değerlendirmeleri (Öğrenci ve öğretmen ortak değerlendirme), Öz ve Akran Değerlendirmesi, Kalem-kağıt sınavları (Dinleme ve Konuşma becerilerini de ölçen) ve Öğretmen gözlemleri ve değerlendirmeleri olarak dört grupta incelenebilir.

2018 İngilizce Öğretim Programında ölçme ve değerlendirme süreçlerinin teorik çerçevesi temel olarak farklı ve alternatif değerlendirme türleriyle öz- değerlendirmenin teşvik edildiği AODÇ'ye dayanmaktadır. Bu amaçla ünitelerde öğrencilerin kendilerini değerlendirmeleri için öz-değerlendirme kontrol listelerine çevrilebilecek hedefler yer almaktadır. Alternatif değerlendirme türlerinin yanında yazılı, sözlü ve kısa sınavlar, ödev projeler resmi değerlendirme araçlarıdır. Ayrıca 2. Ve 3. sınıflarda toplam değerlendirme yerine biçimlendirici değerlendirme türlerinin kullanılması önerilmiştir. 4. Sınıftan itibaren öğrencilerin dil yeterliliklerini ölçmek amacıyla bu değerlendirme türleri birlikte kullanılmaktadır. Programda öğretmenlerin kullanabilecekleri dil becerilerine göre süreç ya da ürün odaklı değerlendirme teknikleri örnekleri verilmiştir. Programın değerlendirme yaklaşımı yapılan bu değerlendirmelerin,

- ✓ 4 beceriyi kapsaması
- ✓ Öğrencilerin öğrenme stilleri ve bilişsel özelliklerine göre farklılık göstermesi
- ✓ Öğrenme öğretme yöntem ve teknikleriyle tutarlı olması
- ✓ Öğrencilerin gelişimsel özelliklerine uygun olması
- ✓ Öğrencilerde olumlu bir etki bırakması
- ✓ Öz-değerlendirme, yansıtma ve geribildirimi kapsaması
- ✓ Öğrencilerin zayıf ve güçlü oldukları yanları belirleyerek geliştirilmesi gereken alanların belirlenmesine yardımcı olması gerektiğini öne sürmektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada MEB tarafından yayımlanan İlkokul ve Ortaokul İngilizce Öğretim programları (MEB 2006; 2013; 2018) program felsefesi ve tasarımı, programın hedefleri, içerik, öğrenme-öğretme durumları ve ölçme değerlendirme boyutlarına göre karşılaştırmalı bir şekilde incelenmiştir. Öğretim programlarının yabancı dil öğretimi alanında uluslararası araştırma ve uygulamalara uyum sağlamaya bağlı olarak evrildiği söylenebilir. İlkokul ve ortaokul İngilizce dersi öğretim programlarının güncellenmesinde uluslararası yabancı dil eğitimiyle ilgili gelişmelerin takip edildiği başka çalışmalarca desteklenmiştir (Yücel vd., 2017).

Çalışmada ilk olarak öğretim programları program felsefesi ve tasarımı açısından değerlendirilmiştir. 2006 öğretim programının dil bilgisi ve konu odaklı öğretim tasarımına ek olarak Avrupa Dil Pasaportunda önerilen beceri ve görevler eklendiği sonucuna varılmıştır. Elde edilen program tasarımının bu anlamda geleneksel öğretim yaklaşımlarından uzaklaşmadığını ve yeni yaklaşımlara uyum sağlayamadığı söylenebilir. 2013 İngilizce öğretim programında ise eylem odaklı yaklaşım ve Avrupa Ortak Dil Çerçevesi'nin (AODÇ) ilkeleri temel alındığı ifade edilmiştir. Eylem odaklı yaklaşım ve AODÇ Avrupa Birliği yabancı dil politikasında belirtilen bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle, programın hazırlanmasında Avrupa Birliği yabancı dil öğretim politikaları temel alınmıştır. 2018 İngilizce öğretim programının tasarımında 2013 öğretim programına ek olarak her sınıf kademesi için farklı dil yeterliliğinin tanımlanmıştır. Ayrıca, 2018 öğretim programındaki dil yapıları dil fonksiyonlarına göre kategorize edilmiştir. 2018 ingilizce öğretim programı ihtiyaç analizi sonucunda güncellendiği belirtilmiş olsa da ihtiyaç analizi çalışmasının sonuçları paylaşılmamıştır. Bu sebeple araştırma bulgularının programa ne derece yansıtıldığı gözlenememektedir.

2006 İngilizce Programının hedefleri incelendiğinde amaçların detaylı bir şekilde yer aldığı ve dil bilgisi yapılarına daha fazla vurgu yaptığı söylenebilir. 2013 programı ise dilin işlevsel ve öğrencilerin ihtiyaçlarına yönelik kullanımına vurgu yapmaktadır. 2013 ve 2018 programlarında kültürel çeşitlilik, öğrenen özerkliği ve öz-değerlendirme vurgulanmıştır. Bu becerilerin yanında, 2018 programının hedefleri arasında Avrupa Birliği ülkelerindeki eğitim programlarının amaçları arasında yer alan yeterliliklerin ve değerler eğitiminin İngilizce öğretim programına dahil edilmesi bulunmaktadır. Ancak, programın uluslararası yeterlilikler ve değerler eğitimi felsefesine göre düzenlendiği bahsedilmiş olsa da, programın tasarımında bu ögelerin yer almadığı görülmektedir. Acar (2019) yaptığı çalışmada bahsi geçen alan yeterlilikleri ve değerler eğitimi ögelerinin öğretmenlerin ve materyal geliştiricilerin sorumluluğuna bırakıldığını, programa somut bir şekilde yansıtılamadığını ifade etmektedir.

Öğretim Programları içerik açısından değerlendirildiğinde, 2006 Öğretim Programı 14 üniteden oluşmaktayken, 2013 ve 2018 programlarda ünite sayısı 10'a düşürülmüş ve üniteler tematik olarak düzenlenmiştir. Ayrıca, 2013 ve 2018 programları dilin işlevlerine daha fazla odaklanmaktadır. Öte yandan, 2018 programında öğrenci gelişim özelliklerine göre becerilerin yer verilmesi göze çarpmaktadır. Burada, öğrenen özelliklerinin yanında öğrencilerin yabancı dille yeni tanışmaları da göz önünde bulundurulmuştur. Kültürel farkındalığın programa dahil edilmesiyle içerikte hedef kültür ve yerel kültürle birlikte uluslararası kültür ögelerine programda değinilmiştir.

Eğitim durumları açısından 2006 Öğretim Programında kullanılabilecek yöntem ve teknikler bir üniteye bağlı olarak değil genel bir şekilde önerilmiştir. 2013 programıda her temaya ilişkin farklı etkinlikler, yöntem ve teknikler önerilmektedir. 2018 programında öğretim yöntemi olarak dil öğretim yöntemlerinin eklektik bir biçimde harmanlanması ve öğrenen özelliklerine göre farklılaştırılması gerektiği belirtilmiştir. 2018 programı, dil öğrenmeyi öğrencilerin gerçek iletişim gerektiren etkinliklerin olduğu iletişim yeterlilikleri açısından değerlendirmektedir.

Öğretim programları ölçme-değerlendirme sürecine göre değerlendirildiğinde, 2006 İngilizce öğretim programında Avrupa Dil Portfoyo'nun dil pasaportu, dil biyografisi ve dosya olan üç bileşeni kullanılmıştır. Bu değerlendirme türlerinin sınıf kademelerine göre farklılaşabileceği belirtilmiştir. 2013 öğretim programında portfolyo değerlendirmenin kullanımına devam edilmiştir. Bu anlamda, öz-değerlendirmenin ve öz-izlemenin önemi belirginleşmiştir. Her temada bulunan kontrol listeleri bunu sağlamaktadır. 2018 programında da bu kontrol listelerine yer verilmiştir. 3 İngilizce öğretim programında da kullanılan resmi değerlendirme türleri (portfolyo, quiz, kağıt-kalem sınavları) benzerlik göstermektedir. 2013 programıyla birlikte öğrencilerin öz-değerlendirme yapmalarına ve gelişimlerini süreç içinde değerlendirmelerine imkan sağlayan zengin projeleri programa konulmuştur. 2013 ve 2018 programlarında ölçme değerlendirme süreçleri AODÇ'yi temel almaktadır. 2018 öğretim programında değerlendirme türlerinin ve yaklaşımlarının programın diğer ögelerinde olduğu gibi öğrenen özelliklerine göre farklılık gösterebileceği hatırlatılmıştır. İngilizce öğrenmeye ilişkin öğrencilerin motivasyon ve tutumlarını etkilememesi açısından ilk sınıflarda toplam değerlendirme yerine biçimlendirici değerlendirmenin yapılması önerilmiştir. Ayrıca değerlendirmenin dil becerilerini kapsaması, öğrencilerin geliştirmesi gereken alanların belirlenmesine yardımcı olması ve öğrenme öğretme yöntem ve teknikleriyle tutarlı olması gerektiği ifade edilmiştir.

Sonuç olarak, 2006'dan 2018 öğretim programına kadar İngilizce Öğretim Programlarındaki iyileştirmelerin üzerinde Avrupa Birliği tarafından önerilen AODÇ'ye uyma çabasının ve güncel eğitim teori ve pratiklerinin etkileri görülmektedir. Güncellenen en son öğretim programı olan İngilizce öğretim programında bağlam, görev ve etkinliklerin, dil fonksiyon ve yapıları açısından düzenlenmesiyle programın olumlu anlamda geliştirildiği ifade edilebilir. Ayrıca, 2018 programının, öğrenen özerkliği, öz-değerlendirme ve kültürel çeşitlilik göstergelerini temel alması uluslararası dil öğretim teori ve pratikleriyle uyumludur. Ancak, 2018 programı için yapılan ihtiyaç analizinin sonuçlarının programa nasıl yansıtıldığının bilinmemesi, değerler eğitimi ve uluslararası temel becerilerin programa entegre edilememesi programın eksik yanları olarak değerlendirilebilir. İngilizce öğretim programlarının güncellenmesinde ihtiyaç analizinin eğitim teori ve uygulamalarına uygun bir şekilde yapılması ve sonuçlarının somut bir şekilde programa yansıtılması önerilebilir. Bu durumun, öğretim programının Türkiye bağlamında ve özgün bir şekilde tasarlanmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Ayrıca, Türkiye'de uzun süredir tartışılan bir konu olan yabancı dil eğitiminde program güncellenmelerinde üniversitelerin ve öğretmenlerin daha fazla katılımı sağlanmalıdır. Son olarak, programın uygulanmasına dönük farklı örneklemlerin kullanıldığı araştırma sonuçlarının öğretim programlarının izleme ve değerlendirme çalışmalarına katkıda bulunacağı düşünülmektedir. 20. eğitim şurasında alınan kararlardan biri de yabancı dil derslerindeki dil becerilerinin izlenmesi gerektiğidir (Meb, 2021). Bu sebeple, uygulamadaki program için izleme ve değerlendirme çalışmaları sürdürülmelidir.

Türkiye'deki ilkokul ve ortaokul İngilizce Öğretim Programları diğer öğretim programlarında olduğu gibi merkezi bir şekilde tasarlanmaktadır. Bu durum, programın uygulanma aşamasındaki bazı sorunları beraberinde getirebilir.

Öğretim programları merkezi bir şekilde düzenlendiğinden, öğretim programlarında yerel ve bireysel farklılıkların göz önünde bulundurulduğu esnek bir anlayış hakim olmayabilir. Yücel vd. (2017) 2013 İngilizce Öğretim Programının program tasarımı ilkelerinden esneklik ilkesine uygun olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Programın uygulanmasına yönelik bazı çalışmalar da bu durumu doğrulamaktadır. Özüdoğru (2017) 2. Sınıf programını incelemiş uygulanan programla tasarlanan program arasında uyum olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Demirtaş ve Erdem (2015) çalışmasında 2013 programına ilişkin öğretmen görüşleri alınmış ve öğretmenlerin yeni programla ilgili etkili bir bilgilendirme yapılmadığına ulaşılmıştır. Programın uygulayıcıları olarak öğretmenlerin öğretim programının etkili ve verimli bir şekilde uygulanabilmesi için yeterli nitelik ve formasyona sahip olması gerekmektedir (Bayyurt, 2012). Bu sebeple, İngilizce öğretmeni yetiştirme programlarının iyileştirilmesi önerilebilir. Ayrıca, öğretmenlerin meslek hayatları boyunca en çok ihtiyaç duyacak alanlardan birinin programı okuryazarlığı olduğu belirtilmektedir (Erdem ve Eğmir, 2018). Bu sebeple, öğretmenlerin program okuryazarlıklarını geliştirmelerinin öğretim programlarının verimli bir şekilde uygulanmasında etkili olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Bayyurt, Y. (2012). 4+4+4 Eğitim Sisteminde Erken Yaşta Yabancı Dil Eğitimi. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi İngiliz Dili Eğitimi Anabilim Dalı 1. Yabancı Dil Eğitimi Çalıştayı Bildirileri 12 – 13 Kasım.

Bogdan, R.C. and Biklen, S.K. (2007) Qualitative Research for Education: An Introduction to Theory and Methods. 5th Edition, Allyn & Bacon, Boston.

Clark, J. (1987). Curriculum renewal in school foreign language learning. Oxford: Oxford University Press.

Clark, V. L. P., & Creswell, J. W. (2014). Understanding research: A consumer's guide (2nd ed.). London, UK: Pearson Higher Ed. Press.

Demirtaş, Z. & Erdem, S. (2015). 5. Sınıf İngilizce Dersi Öğretim Programı: Güncellenen Programın Bir Önceki Programla Karşılaştırılması ve Programa İlişkin Öğretmen Görüşleri. Sakarya University Journal of Education, 5 (2) , 55-80. Retrieved from https://dergipark.org.tr/en/pub/suje/issue/20639/220099

Erdem, C. & Eğmir, E. (2018). Öğretmen Adaylarının Eğitim Programı Okuryazarlığı Düzeyleri. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20 (2) , 123-138. DOI: 10.32709/akusosbil.428727

Guardado, Martin & Light, Justine. (2020). Curriculum Development in English for Academic Purposes: A Guide to Practice. Palgrave Macmillan: Switzerland. 10.1007/978-3-030-47468-3.

Jacobs, H. H. (2010). *Curriculum 21: Essential education for a changing world*. ASCD.

Karsantık, Y., & Yağcı, E. (2021). Türkiye'de İngilizce dersi öğretim programlarındaki değişim üzerine araştırmalar: Bir meta-sentez çalışması. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi, 16*(32), 625-654.

Kattington, L. E. (2010). Handbook of curriculum development. Nova Science Pub Inc; UK ed.

Kırkgöz, Y. (2007). English language teaching in Turkey: Policy changes and their implementations. *RELC Journal*, *38*, 216-228.

MEB (2006) İngilizce İlköğretim Programı. Ankara: MEB

MEB (2013) İngilizce İlköğretim Programı. Ankara: MEB

MEB (2018) İngilizce Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar). Ankara: MEB

MEB, (2021). 20. Milli Eğitim Şurası Kararları. Ankara: MEB

Özüdoğru, F. (2017). İlkokul İkinci Sınıf İngilizce Öğretim Programı Kapsamında Dinleme ve Konuşma Becerilerinin Öğretimi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 0(42), 189 - 210.

Richards, J. C. (2013). Curriculum approaches in language teaching: Forward, central, and backward design. RELC Journal, 44(1), 5–33. https://doi.org/10.1177/0033688212473293.

Talla, M. (2012). Curriculum Development: Perspectives, Principles and Issues Kindle Edition Delhi: Pearson

Yücel, E., Dimici, K., Yıldız, B. & Bümen, N. (2017). Son 15 Yılda Yayımlanan İlk ve Ortaöğretim İngilizce Dersi Öğretim Programları Üzerine Bir Analiz. Ege Eğitim Dergisi, 18 (2) , 702-737. DOI: 10.12984/egeefd.305922

International
SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal
Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
OPEN ACCESS
e-ISSN: 2587-1587

Research Article

Subject Area
Sport Sciences

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 99
PP: 2131-2136

Arrival
13 May 2022
Published
30 June 2022
Article ID Number
62938
Article Serial Number
28

Doi Number
http://dx.doi.org/10.29228/sssj.62938

How to Cite This Article
Gülaştı, C., Yurdadön, E. & Dinç, A. (2022). "Amatör Sporcuların Bilgi Okur Yazarlığı Seviyeleri ile Mutluluk Düzeylerinin İncelenmesi" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:99; pp:2131-2136

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Amatör Sporcuların Bilgi Okur Yazarlığı Seviyeleri ile Mutluluk Düzeylerinin İncelenmesi

Investigation of Information Literacy Levels and Happiness Levels of Amateur Athletes

Cihan GÜLAŞTI [1] Ergün YURDADÖN [2] Ahmet DİNÇ [3]

[1] Iğdır Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Iğdır, Türkiye
[2] Prof. Dr. Iğdır Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Spor Yöneticiliği Bölümü, Iğdır, Türkiye
[3] Dr. Öğr. Üyesi. Iğdır Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Spor Yöneticiliği Bölümü, Iğdır, Türkiye

ÖZET

Amaç: Bu çalışmanın amacı, farklı spor dallarında faaliyet gösteren amatör sporcuların bilgi okuryazarlık ve mutluluk düzeylerinin incelenmesidir. Gereç ve Yöntem: Araştırmaya Ordu ilinde faaliyet gösteren ve gönüllü olan 230 amatör sporcu katılmıştır. Verilerin toplanmasında, sporcuların özelliklerini belirlemek amacıyla oluşturulan anket, Doğan ve Akıncı Çötok (2011) tarafından geliştirilen Oxford Mutluluk Ölçeği Kısa Formu (OMO) ile Adıgüzel (2011) tarafından geliştirilen Bilgi Okuryazarlığı Ölçeği (BOYO) kullanılmıştır. Bulgular: Katılımcıların cinsiyete göre mutluluk düzeyleri incelendiğinde, erkeklerin mutluluk düzeylerinin kadınlara göre istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p>0.05$), ancak cinsiyete göre bilgi okur yazarlık düzeylerinde arasında kadınların erkeklere göre istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($p>0.05$) görüldü. Bireysel spor yapanlarla takım sporları yapan amatör sporcular arasında hem bilgi okur yazarlık düzeyleri hem de mutluluk düzeyleri arasında herhangi istatistiksel bir fark çıkmamıştır. Araştırmada 25-34 yaş arası spor yapan amatör sporcuların mutluluk düzeyleri diğer yaş gruplarına göre yüksek olduğu ayrıca 35-44 yaş arası spor yapan amatör sporcuların bilgi okur yazarlık düzeyleri diğer yaş gruplarına göre yüksek olduğu görüldü. Diğer yandan lisans mezunu olan amatör sporcuların mutluluk düzeyleri ön lisans mezununa göre daha yüksek olduğu; lise mezunu amatör sporcuların bilgi okur yazarlık düzeylerinin diğer mezunlara göre daha düşük olduğu görüldü. Ayrıca 2001-3000 TL arası gelir düzeyi olan amatör sporcuların mutluluk düzeyleri 1001-2000 TL arası ve 3001 ve üzerinden daha ayrıca 1001-2000 TL arası gelir düzeyi olan amatör sporcuların bilgi okur yazarlık düzeyleri 2001-3000 TL arası ve 3001 ve üzeri gelir düzeyi olan gruplardan daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar kelimeler: Spor ve Bilgi Okuryazarlığı, Spor ve Mutluluk, Amatör Sporcu

ABSTRACT

Purpose: The aim of this study is to examine the information literacy and happiness levels of amateur athletes operating in different sports branches. Materials and Methods: 230 volunteer amateur athletes operating in the province of Ordu participated in the research. In collecting the data, the questionnaire created to determine the characteristics of the athletes, the Oxford Happiness Scale Short Form (OMO) developed by Doğan and Akıncı Çötok (2011), and the Information Literacy Scale (BOYO) developed by Adıgüzel (2011). Results: When the happiness levels of the participants were analyzed according to gender, it was seen that the happiness levels of men were statistically significant compared to women ($p>0.05$), but the level of information literacy by gender was statistically significant compared to men ($p>0.05$). There was no statistical difference between both the information literacy levels and the happiness levels between the individual sports and the amateur athletes who do team sports. In the study, it was seen that the happiness levels of amateur athletes between the ages of 25-34 were higher than other age groups, and the information literacy levels of amateur athletes between the ages of 35-44 were higher than other age groups. On the other hand, the happiness levels of amateur athletes with a bachelor's degree are higher than those with an associate degree; It was seen that the information literacy levels of high school graduate amateur athletes were lower than other graduates. In addition, the happiness levels of amateur athletes with income levels between 2001-3000 TL and those with income levels between 2001-3000 TL and 3001 and above, and amateur athletes with income levels between 2001-3000 TL and 3001 and above. found to be higher than the other groups.

Keywords: Sport and İnformation Literacy, Sport and Happiness, Amateur Athlete

1. GİRİŞ

Spor, sağlık üzerindeki etkileriyle birlikte sosyal yaşama etkisi nedeniyle sosyal bilimler içinde önemli bir konudur. Olumlu etkiler öncelikle çoğu sporun ana parçası olan fiziksel aktivite ile elde edilmektedir. Sporun birçok ikincil etkisi hem gençlerin hem de yaşlıların psikososyal gelişimi, kişisel gelişimi ve daha az alkol tüketimi gibi sağlık yararları da bulunmaktadır. Son olarak, spor yapanlar daha sonraki yaşamlarında daha yüksek bir fiziksel aktivite seviyesine sahip olmaktadır (Kjonniksen, Anderssen, & Wold, 2009). Spor yoluyla beslenme, egzersiz ve sağlık bilgisi geliştirilebilir (Khan, ve diğerleri, 2012). Olumsuz etkiler arasında zayıf zihinsel sağlığa yol açan başarısızlık riski, yaralanma riski, yeme bozuklukları, tükenmişlik ve egzersize bağlı gastrointestinal sistem rahatsızlığı bulunmaktadır (Clark & Mach, 2016). Spor katılımının biraz beklenmedik bir etkisi, bazı durumlarda planlı eğitime başvuran kişilerin, belirli bir program olmadan egzersiz yapanlara kıyasla daha az fiziksel aktivite yapmalarıdır. Fiziksel aktivite giderek daha organize bir şekilde yürütüldüğü için, sporun toplumdaki rolü yıllar içinde sadece birey için değil, aynı zamanda halk sağlığı için de giderek daha önemli hale gelmiştir (Engström, 2004).

Bilgi çağı ve geniş kapsamlı teknolojik gelişmeleri, kullanıcıların bilgiyle ilişki kurma ve bilgiyi kullanma biçimlerini değiştirmiş,1 bilgi okuryazarlığı becerilerini, bilgi toplumunda yaşayan bireylerin günlük yaşamlarını etkileyen temel bir beceri ve yetkinlikler kümesi haline getirmiştir (Gorman & Trott, 2009). Son yıllarda,

araştırmacılar, bilgi okuryazarlığını (IL), bireylerin "bilgiye ne zaman ihtiyaç duyulduğunu ve gerekli bilgileri bulma, değerlendirme ve etkili bir şekilde kullanma yeteneğine sahip olduklarını" gerektiren bir dizi yetenek olarak tanımlamıştır (ALA, 2008). Diğer çalışmalar, bilgi okuryazarlığını, öğrenme için bir katalizör olan, bireylerin topluluklarına sosyal ve sivil olarak dahil olmaları için gerekli olan ve insanların hızlı teknolojik değişime alışkın oldukları çalışma dünyasında başarı için çok önemli olan sosyal olarak konumlandırılmış bir uygulama olarak tanımlamıştır (Lloyd, 2006).

Mutluluk, bireylerin ihtiyaçlarını ve gelişim görevlerini yerine getirerek elde edilebilir. Bireylerin mutluluğu, olumlu duygulara sahip olarak her şeyi kabul etmeye istekli olmaları olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca bireylerin mutluluğu, kendilerine ve çevrelerine uyum sağlamalarıdır. Böylece bireyler kendilerini ihtiyacın varlığı ile beklenti arasına yerleştirebilmektedir (Papalia & Feldman, 2014).

Bireyler, ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinden geçiş sürecindedirler. Bu geçiş döneminde bireyler, mutlu olma çabalarını engelleyebilecek birçok değişiklikle karşı karşıya kalmaktadır. Bu nedenle, bireyler çevredeki tüm değişikliklere uyum sağlayabilmelidir. Uyum sağlayabilen ve iyi etkileşim kurabilen bireyler nihayetinde yetişkinlik döneminde mutluluğu etkilerler (Kurniati & Atikasari, 2018).

Bir hayat yaşarken, olumlu ve olumsuz olaylar gibi birçok şey oluyor. Birey bu durumlarla karşılaştığında hem olumlu hem de olumsuz olan duyguları dahil ederek tepki vermektedir. Hume'a (2001) göre duygular, birine veya bir şeye yönelik yoğun duygulardır. Duygular pozitif ve negatif değerlerde ayırt edilebilir. Bunlar arasında nötr değerler vardır. Nötr duygular, açıkça dinamik bir konumda olmayan bir duygu kategorisidir. Bazen olumlu bir duygu olarak ve şok ve şaşkınlık gibi olumsuz bir duygu olabilir.

Olumlu duygular, duygusal iyi oluşun ortaya çıkmasını tetiklemede rol oynamakta ve olumsuz duyguların ayarlanmasını kolaylaştırmaktadır. Bireyin duyguları olumluysa, aniden gelen olumsuz duyguları yönetmesi daha kolay olacaktır. Birey, çevresindeki durum pek arkadaşça olmasa bile mutlu hissetmektedir (Fredrickson, 2000). Olumlu duygu, hedonik mutluluk veya öznel iyi oluş kavramının temelidir. Olumlu duygular, dinamik bakış açılarıyla tanımlanan fiziksel sağlığa, başarılı performansa ve psikolojik iyi oluşa da katkıda bulunmaktadır. Mutlu hisseden bir kişi, mutsuz olan birine göre daha iyi bir bakış açısına sahiptir (Snyder & Lopez, 2007).

Gerçek mutluluğa sahip bireylerin tanımı, temel güçlü yönlerini tanımlayıp işleyebilmeleri ve bunları hem işte hem barışta hem de çevrede günlük yaşamlarında uygulayabildikleri zamandır (Seligman & Csikszentmihalyi, 2000). Mutlu hisseden birey daha sağlıklıdır, daha iyi bağışıklık fonksiyonuna ve daha az kardiyovasküler hastalığa sahiptir. Mutlu hisseden bireyin, daha az mutlu hisseden bir bireye göre on yıl daha uzun yaşadığına dair araştırmalar bulunmaktadır. Ayrıca mutluluk, daha iyi zihinsel sağlığa, daha fazla dayanıklılığa ve zorluklarla ve travmalarla başa çıkma kapasitesinin artmasına yol açmaktadır. Karamsar hissettiğinde, bireyler kendi ihtiyaçlarına odaklanarak kolayca şüpheci, yalnız ve savunmacı olurken, bencillik mutluluktan çok üzüntünün bir özelliğidir (Baumgardner & Crothers, 2010)

Bir hayat yaşarken her insan her zaman mutluluğu elde etmeyi umar, çünkü insanlar arzuları olan kalpler ve zihinlerle yaratılmıştır. Bu, insanları her zaman mutluluğa ulaşmak için çaba sarf etmektedir. Mutluluk, ihtiyaçların veya beklentilerin yerine getirilmesinden doğmakta ve bir hayattan zevk almanın bir nedeni veya aracıdır. Mutluluk, ihtiyaçlar ve beklentiler karşılanabilirse elde edilebilir. Bu tatmin yoluyla, bireyler bir mutluluk şekli olarak tatmin elde edeceklerdir. Memnuniyet, bireyin hayatından sakin ve huzurlu bir şekilde zevk almasını sağlamaktadır (Kurniati & Atikasari, 2018).

Fiziksel aktivite, insanlar için önemli bir konu olan sağlığı iyileştirdiği ve koruduğu için insanların mutlu olmasını sağlamaktadır. Amerikan ve İtalyan gençleri üzerinde yapılan deneyler, gençlerin spor ve oyunlara katıldıkça mutlu olma eğiliminde olduklarını göstermiştir (Çiçek, 2018). Fiziksel aktiviteye katılımın ruh sağlığı üzerinde olumlu etkisi olduğunu gösteren, egzersizin benlik algısı yoluyla ruh sağlığını geliştirdiği, depresyon ve anksiyete için etkili bir tedavi olduğu araştırmalarda bulunmuştur. Genel olarak egzersiz, bireyin ruhsal iyilik halini artırıyorsa, depresyon ve kaygının etkilerini azaltıyorsa mutluluğu da etkileyebilir (Mutlu, Şentürk, & Zorba, 2014).

Spor veya egzersiz gibi fiziksel aktivitelere katılım, insanlarla sosyalleşme fırsatları sağlamakta ve verimli bir yaşam sürmeleri için iletişim becerilerinin ve mutluluğun gelişmesine yardımcı olmaktadır. Kişinin uzun süreli mutluluğu sağlamak için fiziksel aktiviteye katılması da genel olarak mümkündür (Özdenk & Kaya, 2019).

Bu çalışmanın temel amacı, amatör olarak spor yapan sporcuların bilgi okuryazarlığı seviyeleri ile mutluluk düzeylerinin farklılıkları farklı değişkenlere göre değerlendirmektir.

2. YÖNTEM

Araştırma Modeli: Bu araştırma, Ordu ilinde spor faaliyetlerine aktif olarak katılan amatör sporcuların bilgi okuryazarlığı seviyeleri ile mutluluk düzeylerini ele alan betimsel bir araştırmadır.

Evren ve Örneklem: Araştırmanın evrenini Ordu ilinde sportif faaliyetlere aktif olarak katılan amatör sporcular oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan sporcular rastgele seçilmiş, araştırmaya katılım için herhangi bir kriter belirlenmemiş ve gönüllülük esas alınmıştır.

Veri Toplama Araçları: Araştırmada veri toplama aracı olarak literatür taraması yapılarak geliştirilen Kişisel Bilgiler ve Doğan ve Akıncı Çötok (2011) tarafından geliştirilen Oxford Mutluluk Ölçeği Kısa Formu (OMO) kullanılmıştır. Oxford Mutluluk Ölçeği Kısa Formu Ölçeği, 7 maddeden oluşan 5'li Likert tipi bir ölçek olup, Tamamen Katılıyorum (5), Katılıyorum (4), Biraz Katılıyorum (3), Katılmıyorum (2) ve Hiç Katılmıyorum seçeneklerinden oluşmaktadır. (1). Ters madde içeren (1. Ve 7 madde) ölçekte belirtilen yüksek puan, bireylerin Mutluluk düzeylerine ilişkin olumlu değerlendirmelerini ifade etmektedir. Ölçeğin Cronbach alfa değeri .90 olarak bulunmuştur.

Ayrıca Adıgüzel (2011) tarafından geliştirilen Bilgi Okuryazarlığı Ölçeği (BOYO) kullanılmıştır Bilgi Okuryazarlığı Ölçeği, 29 maddeden oluşan 5'li Likert tipi bir ölçek olup, Her zaman (5), Çoğu zaman (4), Bazen (3), Ara sıra (2) ve Hiçbir zaman seçeneklerinden oluşmaktadır. (1). Ters madde içermeyen ölçekte belirtilen yüksek puan, bireylerin bilgi okuryazar düzeylerine ilişkin olumlu değerlendirmelerini ifade etmektedir. Ölçeğin Cronbach alfa değeri .92 olarak bulunmuştur.

3. BULGULAR

Veri Analizi: Veri analizi için SPSS 25 istatistik programı kullanılacaktır. Verilerin frekans ve yüzde dağılımları alınacak, parametrik gruplarda t-testi ve ANOVA testi kullanılacaktır.

Tablo 1 : Araştırmaya Katılan Sporcuların Kişisel Özellikleri

Kategori	Değişken	n	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	108	47,0
	Erkek	122	53,0
Yaşınız	17-24 yaş arası	54	23,5
	25-34 yaş arası	104	45,2
	35-44 yaş arası	56	24,3
	45 yaş üstü	16	7,0
Eğitim Durumunuz	Lise	48	20,9
	Ön Lisans	40	17,4
	Lisans	124	53,9
	Lisans Üstü	18	7,8
Gelir Durumu	500-1000 TL arası	20	8,7
	1001-2000 TL arası	40	17,4
	2001-3000 TL arası	64	27,8
	3001 ve üzeri	106	46,1
Spor dalı	Bireysel	136	59,1
	Takım Sporu	94	40,9

Çalışmaya 230 amatör sporcu alınmıştır. Katılımcıların 108'i kadın (%47,0), 122'si (%53) erkek olduğu görülmektedir. Amatör sporcuların yaş durumu dağılımında 54'ü (%23,5)17-24 yaş arası, 104'ü (%45,2) 25-34 yaş arası, 56'sı (%24,3) 35-44 yaş arası ve 16'sı (%7,0) 45 yaş üstü olduğu görülmektedir. Amatör sporcuların eğitim durumuna dağılımında 48'i (%20,9) Lise, 40'ı (%17,4) ön lisans, 124'ü (%53,9) lisans ve 18'i (%7,8) lisansüstü olduğu görülmektedir. Amatör sporcuların gelir durumu dağılımında 20'si (%8,7) 500-1000 TL arası, 40'ı (%17,4) 1001-2000 TL arası, 64'ü (%27,8) 2001-3000 TL arası ve 106'sı (%46,1) 3001 ve üzeri olduğu görülmektedir. Katılımcıların 136'sı bireysel (%59,1), 94'ü (%40,9) takım sporu olduğu görülmektedir (Tablo 1).

Tablo 2 : Araştırmaya Katılan Sporcuların Bilgi Okuryazarlığı ve Mutluluk Düzeylerinin Dağılımı

Cinsiyetiniz	N	OMO_GNL	BOO_GNL
Kadın	108	3,17±0.60	2,69±0.45
Erkek	122	3,34±0.45	2,47±0.46
Test Değeri		t=-2.364 p=0.019	t=3.511 p=0.001
Spor Dalı			
Bireysel	136	3,24±0.52	2,52±0.48
Takım Sporu	94	3,30±0.57	2,64±0.44
Test Değeri		t=-0.904 p=0.367	t=-1.888 p=0.060

Yaş			
17-24 yaş arası	54	3,20±0.48	2,48±0.46
25-34 yaş arası	104	3,45±0.51	2,50±0.50
35-44 yaş arası	56	3,06±0.55	2,79±0.37
45 yaş üstü	16	3,00±0.48	2,57±0.32
Test Değeri		F=9.311 p=0.000 LSD 2>1;2 >3;2 >4	F=5.954 p=0.001 LSD 3>1;3 >2
Eğitim durumu			
Lise	48	3,22±0.67	2,36±0.40
Ön Lisans	40	3,07±0.52	2,65±0.36
Lisans	124	3,35±0.48	2,59±0.51
Lisans Üstü	18	3,25±0.43	2,88±0.35
Test Değeri		F=2.906 p=0.036 LSD 3>2	F=6.677 p=0.000 LSD 2>1;3 >1; 4>1;4 >3
Gelir Durumu			
500-1000 TL arası	20	3,27±0.78	2,64±0.55
1001-2000 TL arası	40	3,05±0.47	2,83±0.45
2001-3000 TL arası	64	3,42±0.39	2,45±0.46
3001 ve üzeri	106	3,25±0.56	2,54±0.43
Test Değeri		F=4.152 p=0.007 LSD 3>2; 3>4; 4>2	F=6.113 p=0.001 LSD 2>3;2 >4

Tablo 2'de görüldüğü gibi araştırmaya katılan sporcuların mutluluk düzeyleri cinsiyete göre incelendiğinde erkek sporcuların mutluluk düzeyleri kadınlara göre istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Ayrıca sporcuların bilgi okuryazarlık düzeyleri cinsiyete göre incelendiğinde kadın sporcuların bilgi okuryazarlık düzeyleri erkeklere göre istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$).

Araştırmaya katılan sporcuların spor dallarına göre mutluluk düzeyleri ve bilgi okuryazarlık düzeyleri incelendiğinde herhangi bir anlamlılık çıkmamıştır. Buna göre mutluluk düzeyleri ve bilgi okuryazarlık düzeyleri bireysel veya takım sporları yapmalarına göre değişmemektedir ($p<0.05$).

Araştırmaya katılan sporcuların mutluluk düzeyleri yaşa göre incelendiğinde gruplar arasında fark çıkmıştır. Buna göre 25-34 yaş arasında olan sporcular 17-24 yaş arası, 35-44 yaş arası ve 45 yaş üstü yaş gruplarına göre mutluluk düzeyleri daha yüksek olduğu ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Ayrıca sporcuların bilgi okur azarlık düzeyleri yaşa göre incelendiğinde gruplar arasında fark çıkmıştır. Buna göre 35-44 yaş arası olan sporcular 17-24 yaş arası ve 25-34 yaş arası yaş gruplarına göre bilgi okuryazarlık düzeyleri daha yüksek olduğu ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$).

Araştırmaya katılan sporcuların mutluluk düzeyleri eğitim durumuna göre incelendiğinde gruplar arasında fark çıkmıştır. Buna göre Lisans mezunu olan sporcular ön lisans mezunu olanlara göre mutluluk düzeyleri daha yüksek olduğu ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Ayrıca sporcuların bilgi okuryazarlık düzeyleri eğitim durumuna göre incelendiğinde gruplar arasında fark çıkmıştır. Buna göre ön lisans mezunu olan sporcular lise mezunlara göre daha yüksek; lisans mezunu olan sporcular lise mezunlara göre daha yüksek; lisansüstü mezunu olan sporcular lise mezunlara göre daha yüksek ve lisansüstü mezunu olan sporcular lisans mezunlara göre daha yüksek bilgi okuryazarlık düzeyleri olduğu ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$).

Araştırmaya katılan sporcuların mutluluk düzeyleri gelir durumuna göre incelendiğinde gruplar arasında fark çıkmıştır. Buna göre 2001-3000 TL arasında olan sporcular 1001-2000 TL arası ve 3001 ve üzeri arası gelir gruplarına göre mutluluk düzeyleri daha yüksek olduğu ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Ayrıca 3001 ve üzeri arasında olan sporcular 1001-2000 TL arası gelir gruplarına göre mutluluk düzeyleri daha yüksek olduğu ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$). Ayrıca sporcuların bilgi okuryazarlık düzeyleri gelir durumuna göre incelendiğinde gruplar arasında fark çıkmıştır. Buna göre 1001-2000 TL arası olan sporcular 2001-3000 TL arası ve 3001 ve üzeri gelir gruplarına göre bilgi okuryazarlık düzeyleri daha yüksek olduğu ve istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$).

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada amatör olarak spor yapan sporcuların bilgi okuryazarlık düzeyleri ve mutluluk düzeyleri farklı değişkenlere göre incelenmiştir.

Araştırma sonucunda araştırmaya katılan sporcuların mutluluk düzeyleri cinsiyete göre incelendiğinde erkek sporcuların mutluluk düzeyleri kadın sporculara göre istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$).

Tingaz ve Hazar (2014) yaptıkları araştırmada Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği bölümünde okuyan öğrencilerin cinsiyetlerine göre kız öğrencilerin mutluluk ortalamalarının erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca Gülcan ve ark. (2014) ile Gökdemir ve Dumludağ (2011) kadın katılımcıların mutluluk düzeyi puan ortalamalarının erkek katılımcılardan anlamlı düzeyde yüksek olduğunu bulmuşlardır.

Cinsiyete göre araştırmaya katılan sporcuların bilgi okuryazarlık düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$).

Araştırma sonucunda araştırmaya katılan sporcuların bilgi okuryazarlık düzeyleri cinsiyete göre incelendiğinde kadın sporcuların mutluluk düzeyleri erkek sporculara göre istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p<0.05$).

Spor yapan bireylerin bilgi okuryazarlık becerilerinin ve mutluluk düzeylerinin yüksek olması, bilgi okuryazarlık alanlarının (beslenme, spor bilgisi, zaman yönetimi) fazlalığı ve çeşitliliği nedeniyle sporcuların birçok farklı durumlarda bilgi sahibi olmalarına bağlı olabilir. Sporun bazı psikolojik olumlu etkileri göz önüne alındığında, spor deneyim süresi arttıkça bilgi okuryazarlık ve mutluluk düzeyinin artabileceği düşünülmektedir.

Yaş ve tecrübe her meslek grubunda olduğu gibi sporcular için oldukça önemlidir. İnsanlar yaşamları boyunca en doğru bilgiyi yaşayarak öğrenirler. Bilgi ve tecrübemiz her zaman daha iyi ve daha doğru şeyleri öğrenmede hayati bir faktördür. Sporcuların yaşı ile ilgili literatürde benzer sonuçlara rastlanmamakla birlikte, sporcuların mutluluk ve bilgi okuryazarlık becerilerini yaş değişkenine göre belirleyen bazı araştırmalar da bulduğumuz sonuçlarla paralellik göstermektedir.

Beden Eğitimi ve Spor Öğretmeni Adayları ile Diğer Bazı Öğretmen Adaylarının Duygusal Zeka ve Mutluluklarının Karşılaştırılması başlıklı araştırmada 22+ yaş grubundaki öğrencilerin mutluluk ortalama değerlerinin 18-22 yaş grubundan ortalama olarak daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Bu araştırmada 25-34 yaş arası bireylerin hem 17-24 yaş arası hem de 35-44 yaş arası bireylerden saha mutlu olduğu ortaya çıkmıştır. Bu araştırmadaki 25-34 yaş arası bireylerin 17-24 yaş arası bireylerden daha yüksek çıkması Tingaz ve Hazar'ın (2014) araştırma bulguları ile benzerlik göstermektedir.

Sonuç olarak, amatör sporcuların 25-34 yaş arasında mutluluk düzeylerinin diğer yılara göre daha yüksek olduğu ayrıca 35-44 yaş arası olan amatör sporcuların bilgi okuryazarlık düzeylerinin diğer yaş gruplarına göre daha yüksek çıkmıştır. Amatör sporcuların özellikle 25-34 yaş aralığında daha çok spor ile uğraştıkları aynı zamanda 35-44 yaş aralığında ise daha bilinçli/bilgili spor yaptıkları söylenebilir.

Diğer yandan amatör sporcuların lisans mezunu olanların mutluluk düzeylerinin ön lisans mezunlarına göre daha yüksek olduğu ayrıca lise mezunlarının bilgi okuryazarlıkları ön lisans, lisans ve lisansüstü mezunlara göre bilgi okuryazarlık düzeylerinin daha düşük çıkmıştır. Amatör sporcuların özellikle eğitim düzeyi düşük (lise) bilinçli/bilgili spor yapmadıkları söylenebilir.

Ayrıca amatör sporcuların 2001-3000 TL arası gelir seviyesi arasında mutluluk düzeylerinin daha düşük ve daha yüksek gelir durumlarına göre daha yüksek olduğu yine 10001-2000 TL arası gelir düzeyi olan amatör sporcuların bilgi okuryazarlık düzeylerinin diğer gelir durumlarına göre daha yüksek çıkmıştır.

KAYNAKÇA

Adıgüzel, A. (2011). Bilgisayar Okuryazarlığı Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15-28 .

ALA. (2008). *Presidential Committee on Information Literacy.* Alabama: American Library Association.

Baumgardner, S. R., & Crothers, M. K. (2010). *Positive psychology.* New Jersey: Pearson Education International.

Clark, A., & Mach, N. (2016). Exercise-induced stress behavior, gut-microbiota-brain axis and diet: A systematic review for athletes. *J. Int. Soc. Sports Nutr.*, 13-20.

Çiçek, G. (2018). Spor Yapan ve Yapmayan Yetişkin Bireylerin İletişim Becerileri Düzeylerinin Karşılaştırılması. *Electronic Turkish Studies*, 3-19.

Doğan, T., & Akıncı Çötok, N. (2011). Oxford Mutluluk Ölçeği Kısa Formunun Türkçe Uyarlaması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 165-172.

Engström, L.-M. B. (2004). arns och ungdomars idrottsvanor i förändring. Svensk Idrottsforskning. *Organ för Centrum för Idrottsforskning*, 10–15.

Fredrickson, B. L. (2000). Cultivating positive emotions to optimize health and well-being. *Prevention & Treatment*, 218–226.

Gorman, J. O., & Trott, B. (2009). What Will Become of Reference in Academic and Public Libraries? *Journal of Library Administration*, 327–339.

Gökdemir-Dumludağ, Ö. (2011). *Mutluluk ve iktisadi parametreler üzerine bir inceleme (Doktora Tezi)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Gülcan, A., & Nedim-Bal, P. (2014). Genç yetişkinlerde iyimserliğin mutluluk ve yaşam doyumu üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Asya Öğretim Dergisi*, 41-52.

Hume, D. (2001). Emotions and moods. *Organizational Behavior*, 258–297.

Khan, K., Thompson, A., Blair, S., Sallis, J., Powell, K., Bull, F., & Bauman, A. (2012). Sport and exercise as contributors to the health of nations. *Lancet*, 59–64.

Kjonniksen, L., Anderssen, N., & Wold, B. (2009). Organized youth sport as a predictor of physical activity in adulthood. *Scand. J. Med. Sci. Sports*, 646–654.

Kurniati, N., & Atikasari, F. (2018). The Happiness Level of Students from Borneo. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research (ASSEHR)*, 304-307.

Lloyd, A. (2006). Information Literacy Landscapes: An Emerging Picture. *Journal of Documentation*, 570–583.

Mutlu, O., Şentürk, H., & Zorba, E. (2014). Üniversite Öğrencisi Tenisçilerde Empatik Eğilim ve İletişim Becerisi. *International Journal of Science Culture and Sport*, 129-137.

Özdenk, S., & Kaya, K. (2019). Examination on Communication and Happiness Levels of Athletes. *Turkish Journal of Sport and Exercise*, 305-310.

Papalia, D. E., & Feldman, R. D. (2014). *Menyelami perkembangan manusia.* Indonesia: Salemba Humanika.

Seligman, M. E., & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An introduction. *American Psychologist*, 5–14.

Snyder, C. R., & Lopez, S. J. (2007). *Positive psychology.* London: Sage.

Tingaz, E., & Hazar, M. (2014). Beden eğitimi ve spor öğretmenliği ile bazı öğretmen adaylarının duygusal zekâ ve mutluluklarının karşılaştırılması. *International Journal of Science Culture and Sport*, 745-756.

International
SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal
Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
e-ISSN: 2587-1587

Research Article

Subject Area
Fine Arts Picture

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 99
PP: 2137-2151

Arrival
13 May 2022
Published
30 June 2022
Article ID Number
62954
Article Serial Number
29

Doi Number
http://dx.doi.org/10.29228/sssj.62954

How to Cite This Article
Taşkın, Y. (2022). "İmranlı Yöresi Mezar Taşlarında Hayat Ağacı Motifi Ve Çağdaş Türk Resim Sanatında Hayat Ağacının Kullanımı" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:99; pp:2137-2151

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

İmranlı Yöresi Mezar Taşlarında Hayat Ağacı Motifi Ve Çağdaş Türk Resim Sanatında Hayat Ağacının Kullanımı[1]

The Tree Of Life Figure On The Tommbstones In The Imranli Region And Usage Of Tree Of Life In Contemporary Turkish Paınting

Yasemin TAŞKIN [1]

[1] Sanatta Yeterlik Öğrencisi. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Resim Bölümü, Ankara, Türkiye

ÖZET

Hayat ağacı, Türk kültüründe geçmişten günümüze kadar önemli kültürel öğelerden biri olmuştur. İslamiyet öncesi inançlarda ve Türk mitolojisinde önemli anlamlar yüklenmiştir. Yeryüzü, gökyüzü ve yeraltı âlemini birbirine bağlayan hayat ağacı, şamanın ölen kişilerin ruhlarına göğe yükselirken bu yolda yoldaşlık yaptığı, doğacak çocukların ruhlarının dallarında konakladığı, şamanın gövdesinden doğduğu vb. pek çok mitsel hikâyenin odağındadır. Hayat ağacı İslamiyet'ten sonra da tuba ağacı, kutsal ağaç, cennet ağacı gibi adlar almış ve kutsal sayılmaya devam etmiştir.

Eski Türk adetlerinin yaşatılarak günümüze kadar korunmasını sağlayan Alevi kültüründe de ağacın özel bir yeri olduğu görülmektedir. Alevi inancına sahip olan Sivas-İmranlı Yöresi köylerindeki mezar taşlarında da Hayat Ağacı motifine yoğun bir şekilde rastlanmaktadır. Alan incelemesi ve literatür taraması teknikleriyle yapılan araştırmada, 18 adet köy mezarlığında eski Türk inançlarına ait pek çok simgenin yanı sıra hayat ağacı motifleri de tespit edilmiştir.

Türk sanatında hayat ağacı motifi, çağdaş Türk sanatı için de ilgi odağı olan konulardan biridir. Gelenekselden yola çıkarak çağdaş yorumlar ortaya koyan pek çok sanatçı, bu motifi farklı biçimlerde ele almıştır. Bu çalışmada, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Can Göknil, Aydın Ayan ve Mustafa Pilevneli'nin resimlerinde hayat ağacını nasıl ele aldıkları, yorumladıkları ve Türk sanatına yaptıkları katkı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

İmranlı yöresi mezar taşları üzerinde yer alan birbirinden farklı ölçü ve biçimdeki hayat ağacı motifleri çağdaş sanat için kaynak olabilme, sanat eserleri oluşturulurken yeni fikirler sunma ve toplum için kültürel miras özelliği taşıması açısından önemlidir. Bunlar bilinmesi, korunması ve gelecek nesillere aktarılması gereken değerlerimizdendir.

Anahtar Kelimeler: Hayat Ağacı, İmranlı, Mezar Taşı, Türk Resim Sanatı, Geleneksel Sanat

ABSTRACT

From ancient times to the present, "the tree of life" is the remarkable one of the Turkish cultural elements. It has been attributed important meanings to it. "Tree of life" connecting each other sky and ground and underground is a fundamental element of many Turkish mythological tales, shamans are reborn in its body, it accompanies dead ones' souls while their journey to the sky, and the souls of babies stopover on its branches just before the delivery. After Turks became Muslims, it has been given many different names like the Tuba tree, holy tree, and tree from the garden of Eden, and it continues to have an important role.

Also, it has an important role in the Alevi Culture which preserves ancient Turkish traditions by living in them. The figure of the tree of life can be seen intensively on the tombstones in the graveyard of the villages of the Sivas-İmranlı region whose population has Alevi beliefs. With the help of field study and literature search techniques, it has been detected the tree of life figures as well as many other symbols in the eighteen different village graveyards in the district.

The tree of life figure in traditional Turkish art is also the center of interest in the contemporary one. Many modern artists inspired by traditional art have approached this symbol distinctly. In this paper, it has been studied Bedri Rahmi Eyüboğlu, Can Göknil, Aydın Ayan, and Mustafa Pilevneli how they used and construed the figure of the tree of life and what they contributed to the Turkish art by using it.

The figures of the tree of life that have a wide spectrum of size and shapes on the tombstones in the region of İmranlı have important roles as being a source of new ideas for contemporary art and being a heritage to society. These are our legacies and precious stones that must be protected.

Keywords: The Tree Of Life, Imranlı, Tombstones, Turkish Painting Art, Traditional Art

1. GİRİŞ

Eski Türklerde yer-su adıyla anılan, doğaya kutsiyet atfeden bir inanış vardır. Bu inanışta taş, su, ağaç, orman gibi doğa elemanları kutsal sayılır (Ögel, 2010, s. 282). Ağacın insan hayatında hava kadar, su kadar, toprak kadar etkili bir yeri vardır. Ağaç çoğalma, ruhlarla ve Tanrı ile iletişim, cennete ulaşım, hastalıklardan kurtulma ve yiyecek temini adına önemli bir güçtür (Mengeş, 2012, s. 43). Bu inanış çerçevesinde Türklerde hemen her dönem aynı ya da değişik ağaç cinslerine özel anlamlar verilmiştir. Önceleri Tanrı ile özdeşleştirilen ağaç inancı zaman içinde yöneticilerin, arkasından da ona tabi olan topluluğun kutsal ağacı olmuştur. Sonunda bu özel ağaç ölümsüzlük ve kutsallık vasıflarını kazanarak hayat ağacı ismini almıştır (Işık, 2004, s. 96). Bu isim "kutsal ağaç, dünya ağacı, evren ağacı" gibi farklılıklar gösterir (Ağaç & Sakarya, 2015, s. 3).

[1] Makale, Ankara Hacı Bayram Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Prof. Dr. Alaybey KAROĞLU danışmanlığında devam eden, Yasemin TAŞKIN tarafından hazırlanan "Sivas-İmranlı Yöresi Mezar Yapılarına Ait Plastik Unsurların İncelenmesi ve Çağdaş Uygulamalara Yansıması" adlı Sanatta Yeterlik Tezinden elde edilen verilerden yararlanılarak hazırlanmıştır.

İnanışlara göre; evrenin yer altı-yeryüzü-gökyüzü katmanlarını simgeleyen hayat ağacı, yeşil kaldıkça dünyada var olacaktır ve onu herkes göremez. Tanrı elçisi hakanlar ve dini öğretiyi bilen kamlar bu konuda yetkilidir. Efsanelere göre yaşam ağacı, kayın ağacı da denilen bu ağaca inen kutsal nur hakan eşlerinin de yaratıldığı nurdur (Arslan, 2014, s. 64). Ayrıca hayat ağacı Eski Türk inanışlarına göre kutup yıldızını dünyaya bağlayan bir ağaçtır. Göğün katmanlarını ve öte dünyayı işaret eder. Şaman bu yolda ölülerin ruhlarına yoldaşlık eder ve öbür dünyadan haberler de bu yoldan geri gelir (Yılmaz A. H., 2016, s. 264). Ruhlar bu ağaçlarda her yeni doğan çocuğa can vermek üzere bir kuş olarak yuvalanır (Çoruhlu, 2013, s. 152).

Evrende kalıcılığı arzulayan insan, bunu kendi yok olmaya mahkûm bedeni ile gerçekleştiremeyince ruhun ölümsüzlüğü ve yeniden doğuşa sarılmıştır (Ağaç & Sakarya, 2015, s. 3). Hayat ağacı, ruhun ebedi hayat sürdüğü öbür dünya ile bu dünya arasında irtibatı sağlayarak bu yolu mümkün kılmıştır. Yeryüzünden ruhlar ve tanrılar seviyesine ulaşan hayat ağacı ya da "baygaç veya bayterek" bu iki nokta arasında irtibat hattı olmuştur (Ağaç & Sakarya, 2015, s. 4).

Şamanizm çıkışlı hayat ağacı kavramı, İslam inanışı içinde de adı değişerek devam etmiştir. Artık yeni adları "kutsal ağaç, cennet ağacı, altın ağaç, tuba ağacı" olmuştur. Her türlü mimari dekorasyonda yer almıştır. Taş işlemeciliğinde olduğu gibi çinilerde, mezar taşlarında, kilimlerde, halı ve diğer dokumalarda da görülür. Bazen vazoda çiçekler ve cenneti simgeleyen bitkilerle de bütünleşir (Etikan, 2015, s. 549).

Hayat ağacı motifi Selçuklularla Anadolu'ya taşınmıştır. Başlangıçta tek başına bir motiftir. Daha sonra dini ve sivil mimaride diğer hayvanlarla birlikte kompoze edilmişlerdir (Arslan, 2014, s. 69). Özellikle mezar taşları üzerinde görülen hayat ağacı motifi bolluk, bereket ve cennet anlamında kullanılmıştır. Ölümsüzlüğün simgesi olarak hayat ağacı, dallarında kuş motifi ile tasvir edilmiş ve ruhun Allah katına yükselişini sembolize etmiştir (Aydoğdu, 2011, s. 38).

İmranlı yöresi mezar taşlarında da çok sayıda ve biçimde hayat ağacı motifine rastlanmaktadır. Bu uygulamalar, Alevi kültürünün eski Türk geleneklerini yaşatması sonucu olarak gelişerek günümüze kadar gelmiştir.

Geleneksel motifler çağdaş resim sanatında mahalliden evrensele ulaşmak isteyen sanatçılar tarafından çalışma konusu olarak ele alınmıştır. Bu motiflerden biri de hayat ağacı olmuştur.

Bu çalışmada İmranlı yöresi mezar taşlarında kullanılmış olan hayat ağacı biçimlerinin bu mantık çerçevesinde yapılan çalışmalarda sanatçılara esin kaynağı olacak potansiyel ortaya konulmaya çalışılacaktır.

2. İMRANLI YÖRESİ MEZAR TAŞLARINDA HAYAT AĞACI MOTİFİNİN KULLANIM BİÇİMLERİ

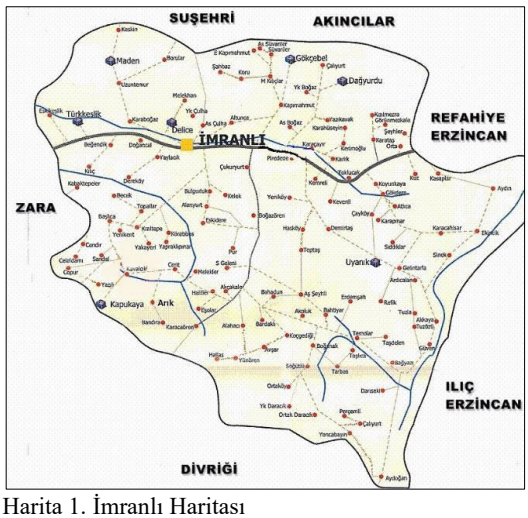
Fotoğraf 1. Sivas-İmranlı ilçesi genel görünüş
Kaynak: http://www.sivas.gov.tr/imranli

Sivas il merkezine 106 km. uzaklıkta olan İmranlı, şehir merkezinin kuzeydoğusunda kalır. Doğusunda Erzincan iline bağlı Refahiye ve İliç ilçeleri, batısında Zara, kuzeyinde Suşehri, güneyinde ise Divriği ilçesi bulunur (Harita 1) (Gökbel, 2003, s. 2). İmranlı ilçesi 1 Ocak 1948 tarihinde kurulmuştur. Yüz ölçümü 1229 km karedir (T.C. İmranlı Kaymakamlığı, 2012, s. 14). Denizden yüksekliği 1650 metredir. Kuzeyinde bulunan 3015 metre yüksekliğindeki Kızıldağ Kızılırmak'ın çıktığı yerdir. 100 köy ve 39 mezraya sahiptir (Çavuşoğlu, 2000, s. 44).

İlçenin tarihi geçmişine bakıldığında, Hitit, Pers, İskender, Roma ve Bizans İmparatorluklarının hâkimiyeti altında kaldığını görülmektedir (Koçarslan, 2013, s. 53). Malazgirt savaşı sonrasında ise Bizanslılar ile yapılan bir anlaşma ile Kızılırmak yayının dışında kalan yerlerin, adı geçen ırmağın doğusu ile beraber bu bölgenin Türk idaresi altına girdiği kaydedilmektedir (Gökbel, 2003, s. 2). İmranlı ve çevresinde 1075 yılında Danişmentliler, 1174 yılında Selçuklular, 1243 Kösedağ savaşından sonra Moğollar, 1340'lı yıllarda Eratna Beyliği, 1381-1398 yılları arasında Kadı Burhaneddin ve daha sonra da Osmanlılar hüküm sürmüştür (Koçarslan, 2013, s. 53).

Selçuklu ve beylikler zamanında bölgeye Türkmen, Oğuz, Yörük ve diğer Türk boyalarından göçler olmuştur (Demir, 2002, s. 6). Kanuni Sultan Süleyman ve Sultan Abdülmecit zamanındaki göçler sebebiyle de fazla nüfusa sahip olmayan bölgenin demografisi yeniden şekillenmiştir. Sultan Abdülmecit zamanında İmranlı bölgesine göçler ve yerleşimler olmuştur (T.C. İmranlı Kaymakamlığı, 2012, s. 12). 1854-55'te ise Kırım savaşı sonrasında Kırım göçmenleri, vilayet merkezlerine ve kazalara yerleştirilmeye başlandığında göçmenlerin bir kısmı da Sivas'a gönderilmiştir. Bu göçmenlerden bir bölümünün de toplu olarak, İmranlı ve çevresine yerleştirildikleri çeşitli kaynaklarda belirtilmiştir (Demir, 2002, s. 6). Ayrıca, 19.yüzyılın son çeyreğinde, 93 Harbi olarak da bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan dolayı Erzurum ve Kars illerinden bölgeye devlet eliyle göçler yaptırılmıştır. Göçmenlerin sayısı çok fazla olması sebebiyle bir kısmı da ilçe merkezinin bulunduğu bölgeye yerleştirilmişlerdir. Bugün İmranlı olan arazi satın alınarak muhacirlerin iskânı sağlanmıştır (Gökbel, 2003, s. 2).

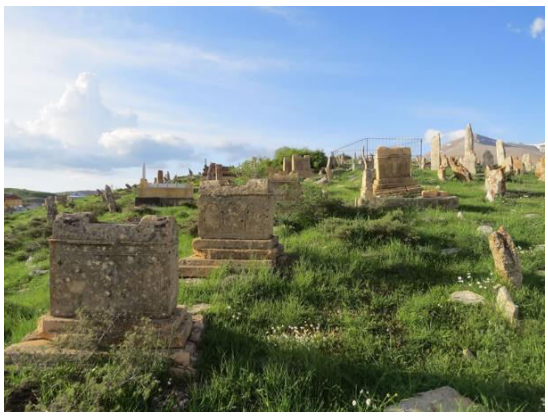
Çit Bucağı diye bilinen bölge, Zara'ya bağlı bir köy iken 1905 tarihinde bucak olmuş, ilk ismi II. Abdulhamit döneminde gelip yerleşildiği için, "Hamidabad" olarak geçmektedir. 1911-1912 ikinci göç dalgasından sonra adı "Ümraniye" olmuştur (Demir, 2002, s. 8). 2 Ocak 1948 tarihinde ise Zara ilçesinden ayrılarak ilçe olmuş ve adı "İmranlı (Onur-Şeref)" olarak değiştirilmiştir (Koçarslan, 2013, s. 53). İlçe olduktan sonra normal bir gelişim gösteren ilçenin nüfusu, çeşitli sebeplere bağlı olarak son yıllarda azalma göstermiştir. 2020 TUİK verilerine göre ilçe nüfusu köylerle 7.412 olarak belirlenmiştir (İmranlıKaymakamlığı, 2020, s. 7).

Harita 1. İmranlı Haritası

İlçe, 1 belediye, 1 bucak, 8 mahalle, ve 102 köyden oluşmaktadır. İlçeye inanç coğrafyası itibariyle baktığımızda, nüfusunun tamamının Müslüman olduğunu söylemek mümkündür. İlçeye bağlı 102 köyden 90'ında Aleviler, 10'unda Sünniler, 2'inde Aleviler ile Sünniler birlikte yaşamaktadırlar. İlçe merkezinde nüfusun çoğunluğunu Sünniler oluşturmaktadır (Gökbel, 2003, s. 2). Köylerinin birçoğu köken olarak Koçgiri Aşiretindendir. Aslında bir bölge adı olan Koçgiri, Tunceli-Erzincan-Sivas hattını kapsamaktadır (Çavuşoğlu, 2000, s. 2). Alevi-Kurmanç aşiretler birliği olan Koçgiri, Dersim'den göçtüğü iddia edilen, yoğunlukla Sivas'ın İmranlı/Ümraniye, Zara, Suşehri, Kangal, Divriği, Hafik ilçeleriyle; Erzincan'ın Refahiye, Kuruçay ilçelerinde 135 köyü çevreleyen alanda aynı isimli aşiretin meskûn olduğu bölgedir (Beler, 2018, s. 11). Kayseri-Adana-Maraş illerinin birbirine yakın sınırında da buralarla benzer kültürel özellikler görülmektedir (Budak, 2020, s. 278).

Türk kültürü, Anadolu'ya göçler sırasında karşılaşılan kültürlerden etkilenirken aynı zamanda etkilemiş, ama sonuçta her zaman kendi özünü korumuştur. İmranlı'daki cenaze ve mezar kültürü de Nahcivan, Horasan, Ahlat, Tunceli gibi Türk kültürünün yoğun yaşandığı bölgelerle ortaklıklar taşımaktadır (Fotoğraf 2,3,4). Fakat yine de bunu sadece Orta Asya'dan gelen bir Türk kültür yapısı olarak tanımlamak mümkün değildir. Yöreye has farklı uygulamaların da olduğu görülmektedir. İmranlı yöresi tarih boyunca farklı etnik gruplara ev sahipliği yapmıştır. Geçmişte bu bölgede Rum ve Ermenilerin varlığı, bu topluluklarla etkileşimi kaçınılmaz kılmıştır. Dolayısıyla bu farklı inanç ve kültürlerin etkisini mezar kültüründe de görmek mümkündür. Gerek mezar yapıları, gerekse de mezar üzerindeki süslemeler olarak bu benzerlikler görülebilmektedir. Ayrıca kültürlerin aynı topraklar üzerinde varlığını sürdürmesi sonucu birbirlerini etkileyerek, âdete bu topraklara ait bir mezar yapısı ortaya çıkmıştır.

Fotoğraf 2. Keklikoluk Mezarları, Göksun-Kahramanmaraş,
Kaynak:https://marasavucumda.com/keklikoluk-mezarlari/(01.01.2022).

Fotoğraf 3. Sağlamtaş Köyümezarlığı, Pülümür-Tunceli
Kaynak: https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/tunceli/gezilecekyer/koc-koyun-bcml-mezar-taslari(01.01.2022)
Fotoğraf 4. Azerbaycan, Sisiyan Bölgesi'nden 16. yy'a Ait Sanduka.
Kaynak: (Budak, 2020, s. 287)

Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde Akkoyunlar ve Karakoyunlular koyun, koç ve at şeklinde mezar taşları yapmışlardır (Fotoğraf 3). Üzerleri ölünün yaşamı ve toplumun inançlarıyla ilgili motifler ve rozetlerle işlenmiş olan figüratif mezar taşları kullanmışlardır. Anadolu'nun diğer yörelerinde olduğu gibi İmranlı'da da bu mantıkta yapılmış mezarlara rastlanmıştır.

İmranlı köylerinin büyük kısmında Alevilik inancı hâkimdir. Alevilik inancına ait ritüellere bakıldığında ise büyük ölçüde Türk geleneklerini yansıttığı görülmektedir (Çavuşoğlu, 2000, s. 70). Bu yansımalar cenaze ritüellerinde de belirgin bir şekilde görülmektedir. Göçlerle birlikte bu topraklara kadar gelen, nesilden nesile aktarılan, hala devam ettirilen bir gelenek söz konusudur. Gerek ölümün gerçekleşmesinden sonraki uygulamalar gerekse de mezar kültürü açısından birçok benzerlikler söz konusudur.

Alevi mezar kültüründe Türklerin Orta Asya'daki yerleşim yerlerindeki mezar kültürüyle biçimsel olarak da ortaklıklar görülmektedir (Fotoğraf 4). Bölgedeki Alevi topluluğunun büyük kısmının, Orta Asya'dan göç ederek 17. ve 18. yy.' da bu bölgeye yerleşen Türkmen aşiretlerinin olması bu düşünceyi kuvvetlendirmektedir (Sağıroğlu, 2004, s. 1).

Bu törenlerdeki ağıt biçimi yuğ törenleriyle benzerlik göstermektedir. Yuğ töreninde, ölümün duyurulması ile başlayan çeşitli ritüellerde ölüm haberi alındıktan sonra ölü çadırı etrafında yedi kez dönüldüğü, bu esnada yüzlerini keserek ağladıkları belirtilmiştir. Yüzün tırnaklarla çizilmesi ve aynı şekilde saçların yolunması geleneği günümüzde görülmektedir (Yılmaz A. H., 2016, s. 259).

Araştırdığımız bölgedeki bezemeli mezar taşlarının birçoğu kitabesiz olmasından dolayı; tam bir tarih verilmesi güçtür. Ancak; kitabeli olanlarla olmayanlar arasındaki üslup benzerlikleri göz önünde tutularak, bu bölgedeki bezemeli mezar taşları 18. yy-20. yy. başlarına tarihlendirilebilir (Sağıroğlu, 2004, s. 1).

Bölge halkına bu yöredeki mezar kültürü, mezar biçimleri ve üzerindeki motiflerle ilgi sorular sorulduğunda genellikle neden yapıldığını bilmediklerini, âdetin bu olduğunu, geçmişten beri bunun böyle olduğunu belirtmişlerdir. Ama sebebini ya da anlamlarını açıklayamamışlardır. Bazen de daha somut anlamlarla ifade etmişlerdir (at figürü için, ölen kişinin atları sevmesi gibi). Bu duruma Uhri (2010, s. 166), şöyle bir açıklama getirmektedir:

Geçmişte yapılan ritüeller, giderek neden yapıldığı sorusu sorulmadan ve sonraki kuşaklarca belki de

anlamlandırılmakta güçlük çekilerek yapılmaya devam edebilir. İşte bu aşamadan sonra da gelenek olma niteliğini kaybederek, belki biraz da değişerek bir âdet haline dönüşebilir. Bu nedenle, uygulanan ritüellerin yaptırım gücü olması ve kuşaklar boyu sürebilmesi ölü gömme uygulamalarının bir gelenek olarak nitelendirilmesini sağlarken, aynı şekilde bazı nedenlerle bu geleneğin giderek âdete dönüşmesi de söz konusu olabilir.

Yapılan bu araştırmada, yöredeki mezar taşlarında kullanılan motiflerin birçoğunun Türk kültüründe bir anlamının ve amacının olduğu, mezar biçimlerinin geçmişe dayalı cenaze ritüelleriyle benzerlik gösterdiği görülmektedir. Bu durum da Uhri'nin tespitini ispatlar niteliktedir. Yani mezarların üzerindeki motiflerin sadece bir süs unsuru olarak değil, bazen mezarda yatan kişinin ruhu için, bazen cenaze yakınlarının ölen kişi ile bağ kurması için kullanılan simgeler olduğu görülmektedir. Eski inanç biçimlerinde yapılan cenaze ritüellerinin birer simgeye dönüşerek mezar taşına işlenmiş biçimi de diyebiliriz. Zaman içinde de bu anlamlar unutularak toplumda adet olarak varlığını sürdürmeye devam etmektedir.

İmranlı yöresi mezar taşlarında hayat ağacı motifinin yoğun bir şekilde kullanıldığı görülmektedir. Dik bir ana gövdeden yanlara uzanan dallar olarak tasvir edilen hayat ağacı motifine araştırma yapılan bütün köy mezarlıklarında karşılaşılmıştır. Motifin mezar taşlarının her yüzeyinde kullanılmış olduğu görülmektedir. Sandukaların baş ve ayak taraflarında daha uzun bir şekilde, tek başına ya da üst kısmında çarkıfelek (Fotoğraf 5,6), yaşam tohumu ve ay-yıldız motifleri (Fotoğraf 7,8), ile bitişik bir biçimde işlendiği görülmektedir. Bunların örneklerini Arık'ta 3, Becek'te 1, eski Boğazören'de 3 ve Karapınar köy mezarlığında 2 mezar taşında görebilmekteyiz.

Fotoğraf 5. Mezar Taşında Hayat Ağacı Motifi, Karapınar Köy Mezarlığı (Kişisel Arşivden)

Fotoğraf 6. Mezar Taşında Hayat Ağacı Motifi, Arık Köy Mezarlığı (Kişisel Arşivden)

Fotoğraf 7. Mezar Taşında Hayat Ağacı Motifi, Arık Köy Mezarlığı (Kişisel Arşivden)

Fotoğraf 8. Mezar Taşında Hayat Ağacı Motifi, Borula Köy Mezarlığı (Kişisel Arşivden)

Fotoğraf 9. Mezar Taşında Hayat Ağacı Motifi, Eski Boğazören Köy Mezarlığı (Kişisel Arşivden)

Fotoğraf 10. Mezar Taşında Hayat Ağacı Motifi, Aşağıboğaz Köy Mezarlığı (Kişisel Arşivden)

Sandukaların yan taraflarındaki geniş yüzeylerde ise diğer mistik figürlerle ele alınmış olduğu dikkat çekmektedir. Özellikle eski Türk inançlarında hayat ağacının dallarındaki kuş ile tasvir edilişinin benzer örnekleri eski Arık'ta 2 ve Karacaören'de 3 mezar taşında görülebilmektedir (Fotoğraf 16,17). Ayrıca at figürleri (Fotoğraf 20,21), güneş kursu (Fotoğraf 21,22), ibrik ve leğen desenleri ile birlikte ve kemerli sütunların içinde yer alan şekillerde (Fotoğraf 12,15) tasvir edildiği pek çok örnekle karşılaşılmaktadır.

Fotoğraf 11. Mezar Taşında Hayat Ağacı Motifi, Eski Boğazören Köy Mezarlığı (Kişisel Arşivden)

Fotoğraf 13. Mezar Taşında Hayat Ağacı Motifi, Eski Arık Köy Mezarlığı (Kişisel Arşivden)

Fotoğraf 14. Mezar Taşında Hayat Ağacı Motifi, Dağyurdu Köy Mezarlığı (Kişisel Arşivden)

Fotoğraf 15. Mezar Taşında Hayat Ağacı Motifi, Eski Boğazören Köy Mezarlığı (Kişisel Arşivden)

Fotoğraf 16. Mezar Taşında Hayat Ağacı Motifi, Karacaören Köy Mezarlığı (Kişisel Arşivden)

Fotoğraf 12. Mezar Taşında Hayat Ağacı Motifi, Karacaören köy mezarlığı (Kişisel Arşivden)

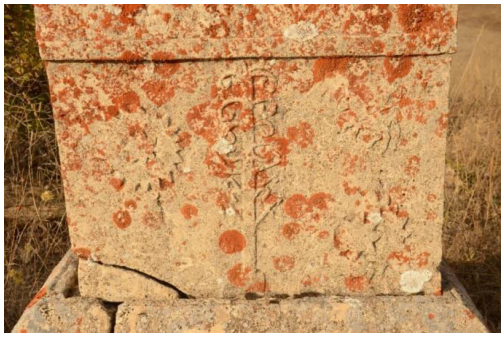
Fotoğraf 13. Mezar Taşında Hayat Ağacı Motifi, Eski Arık Köy Mezarlığı (Kişisel Arşivden)

Fotoğraf 14. Mezar Taşında Hayat Ağacı Motifi, Eski Arık Köy Mezarlığı (Kişisel Arşivden)

Fotoğraf 20. Mezar Taşında Hayat Ağacı Motifi, Arık Köy Mezarlığı (Kişisel Arşivden)

Fotoğraf 21. Mezar Taşında Hayat Ağacı Motifi, Eski Arık Köy Mezarlığı (Kişisel Arşivden)

Fotoğraf 15. Mezar Taşında Hayat Ağacı Motifi, Karapınar köy mezarlığı (Kişisel Arşivden)

Mezar taşlarına işlenen hayat ağacı biçimleri çeşitlilik göstermektedir. Temelde hepsinde tek bir ana gövdeden oluşurken, bazılarında bu ana gövdeden yanlara uzanan dallar küçük yaprak ya da ince dallar olarak ele alınmışken, bazılarında ise yanlara uzanan uzun dallar ile üzerine yaprak ve meyvelerin işlendiği çok daha zengin bir biçimde tasvir edilmiştir. Bu dallar ve yapraklar, bir kısmında doğal formuna yakın biçimde tasvir edilmişken (Fotoğraf 23,24), bir kısmında ise olabildiğince soyutlanmış, etrafa yayılan kıvrımlara ve ok halinde biçimlere dönüşmüştür (Fotoğraf 25, 26, 27, 28, 29, 30).

Fotoğraf 16. Mezar Taşında Hayat Ağacı Motifi, Eski Arık Köy Mezarlığı (Kişisel Arşivden)

Fotoğraf 17. Mezar Taşında Hayat Ağacı Motifi, Eski Arık Köy Mezarlığı (Kişisel Arşivden)

Fotoğraf 18. Mezar Taşında Hayat Ağacı Motifi, Yeni Boğazören Köy Mezarlığı (Kişisel Arşivden)

Fotoğraf 19. Mezar Taşında Hayat Ağacı Motifi,Aşağıboğaz Köy Mezarlığı (Kişisel Arşivden)

Fotoğraf 20. Mezar Taşında Hayat Ağacı Motifi, Karacaören Köy Mezarlığı (Kişisel Arşivden)

Fotoğraf 21. Mezar Taşında Hayat Ağacı Motifi, Eski Arık Köy Mezarlığı (Kişisel Arşivden)

Fotoğraf 22. Mezar Taşında Hayat Ağacı Motifi, Bahadun Köy Mezarlığı (Kişisel Arşivden)

Fotoğraf 30. Mezar Taşında Hayat Ağacı Motifi, Yenikent Köy Mezarlığı (Kişisel Arşivden)

Kavalcık köyünde tespit edilen bir mezar taşındaki hayat ağacı motifi ise bir Türk yaratılış efsanesinde tanımlanan hayat ağacını hatırlatmaktadır. Bu efsane Alp (2009, s. 56)'in aktarımı ile şöyledir: *"Tanrı Kuday dalsız ve budaksız bir ağacı görünce "buna dokuz tane dal bitsin" dedi. İnsanlar bu ağacın meyvesiyle besleniyorlardı. Ağacın bir tarafındaki meyveleri yemiyorlardı. Yılan ve köpeğe "Bu ağacın dört dalından yemek isteyenleri bırakma" diye emretti ve onları bekçi bıraktı".* Mezar taşındaki hayat ağacı biçimi tam olarak bu efsanede tasvir edildiği gibi dokuz dallı, köpek ve yılan figürü ile ele alınmamış olsa da ağacın bir tarafında meyve bulunup, diğer tarafında bulunmaması bize bu efsaneyi hatırlatmaktadır (Fotograf 30).

Fotoğraf 23. Mezar Taşında Hayat Ağacı Motifi Kavalcık köy mezarlığı (Kişisel Arşivden)

3. ÇAĞDAŞ TÜRK SANATINDA HAYAT AĞACI MOTİFİ

Türk sanatında gerek İslam öncesi gerekse de İslam sonrasında hayat Ağacı motifi, her daim önemli bir yere sahip olmuştur. Bazen doğrudan bir ağaç unsuru olarak, bazen de dini törenler esnasında kullanılan eşyalarda ve mimari elemanların yüzeyinde kullanılan motif olarak önemli bir yeri vardır. Hayat ağacı, yüklenen anlamlarla beraber estetik bir unsur olarak da zengin bir yapıdadır. Bu özelliği ile çağdaş sanat için de önemli bir esin kaynağı olmuş ve eserlere konu olarak girmiştir. Eserlerde realist biçimlerle kullanılabildiği gibi bazen de soyutlanarak ya da yorumlanarak yeni biçimlere dönüşmüştür. Böylece gelenekten yola çıkarak çağdaş yorumlar oluşmuş ve bu eserlerle hayat ağacı motifi çağdaş Türk resim sanatının zenginleşmesine katkıda bulunması yönünden hala hayatlarımızda önemli bir yere sahip olmaya devam etmiştir.

Türk resim sanatında özellikle 1940'lı yıllardan sonra ulusal öğelerin çağdaş sanatta kullanılması düşüncesi yaygınlaşmıştır. Turgut Zaim ve Bedri Rahmi Eyüboğlu bu konularda farklı fikirler üretmeleriyle başka sanatçılara da yön vermişledir. Nurullah Berk, Zeki Faik İzer, Abidin Dino, Yüksel Arslan Arol Akyavaş, Ergin İnan, Devrim Erbil gibi pek çok sanatçıları bu alanda çalışan sanatçılardan saymak mümkündür (Bayramoğlu, 2013, s. 5). Hayat ağacı motifini kullanarak çağdaş Türk resim sanatına özgün eserler kazandıran sanatçılardan da pek çok isim saymak mümkündür. Bu çalışmada bu sanatçılardan ancak bir kaçına yer verilerek hayat ağacının Türk resim sanatına konu ediliş biçimleri ortaya konulmaya çalışılmaktadır.

3.1. Bedri Rahmi Eyüboğlu

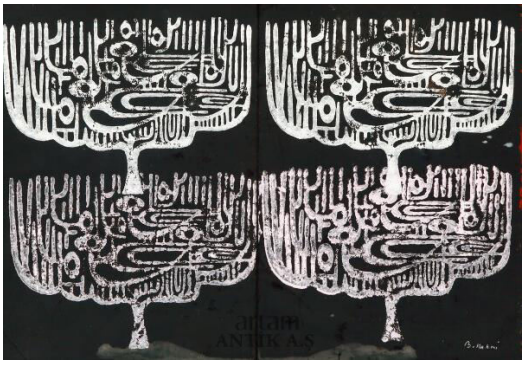
Sanatın farklı alanlarında ve pek çok teknik kullanarak çok yönlülüğüyle tanınan sanatçı, Türk sanatına her alanda önemli eserler kazandırmış ve ölümsüz sanatçılar arasına girmeyi başarmıştır. Sanatçı, Batı tarzı sanat usullerinin yanı sıra halk kültür öğelerine ait geleneksel sanat unsurlarını kullanarak çağdaş bir üslup yakalamayı başarmıştır. Mozaik ve rölyef tekniğiyle uyguladığı pek çok eserinde kullandığı motiflerin eski kaya çizimlerinde, yazıtlarda ve damgalarda kullanılan simgeler olduğu görülmektedir (Bayramoğlu, 2013, s. 8). Geleneksel unsurları birebir kullanmak yerine bu biçimlerden yola çıkarak yeni bir sanat dili oluşturmayı tercih etmiştir (Başbuğ, 2018, s. 204). İzlenimcilik, Kübizm, Dışavurumculuk akımları ile ilgilenen sanatçı (Bayramoğlu, 2013, s. 7), Van Gogh, Gauguin, Raoul Dufy, Matisse gibi sanatçıların tekniklerinden etkilenmiş ve batı sanatı ile halk sanatının biçimlerini sentezlemiştir (Sevin, 1996, s. 59).

Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun kullandığı simgelerden önemli bir yere sahip olanlardan biri de hayat ağacı motif olmuştur. Bu motifi de geleneksel usulde birebir kullanmak yerine kendine has üslupla yorumlayarak ve soyutlayarak kullanmıştır. Türk resim sanatına kazandırdığı bu eserlerle Türk sanatına kimlik kazandıran sanatçılardan olmuştur (Yılmaz A. H., 2016, s. 264). Aynı zamanda geleneksel Türk sanatı unsurlarından olan hayat ağacı motifini de çağdaş sanat platformuna kazandırarak milli sanatın evrenselleşmesine katkı sağlamıştır (Resim 1, 2, 3, 4).

Resim 1. Hayat Ağacı, Bedri Rahmi Eyüboğlu, 1946
Kaynak: https://twitter.com/serkan_hizli/status/886524267445223424/photo/1, 03.04.2022

Resim 2. Hayat Ağacı, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Kağıt üzerine akrilik
Kaynak:https://artam.com/muzayede/337-degerli-tablolar-muzayedesi/bedri-rahmi-eyuboglu-1911-1975-hayat-agaci-9 (08.04.2022)
Resim 3. Hayat Ağacı, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Kağıt üzerine akrilik, 35x50 cm
Kaynak:https://www.sanatduvari.com/cagdas-turk-resminde-soyut-resim/(08.05.2022)

Resim 4. Hayat Ağacı ve Kırkayak, Bedri Rahmi Eyüpoğlu, 1957
Kaynak: https://www.biyografya.com/biyografi/320 (08.04.2022)

3.1. Can Göknil

1945 doğumlu olan Can Göknil ressamlığının yanı sıra aynı zamanda çocuk edebiyatı yazarıdır. ABD'de resim eğitimini tamamlayan sanatçı, eserlerinde genellikle Türk Mitolojisi ve Şamanizm konuları işlemiştir (Hacısüleymanoğlu & Yılmaz, 2022, s. 8). Eserlerinde fantastik bir anlatım biçimi kullanmıştır. Bu eski inanç öğelerini gerçeküstü bir ifade biçimiyle ortaya koymuştur. Geleneksel sanat elemanlarının çağdaş sanata dönüşmesi yönünde Türk sanatına özgün eserlerle katkı sağlanmıştır (Mamur Yılmaz, 2020, s. 183).

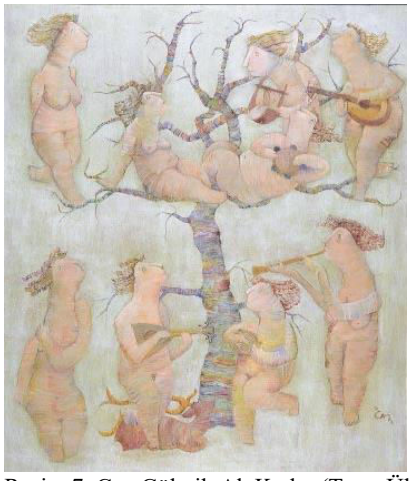
Özgün baskı tekniklerini kullanan sanatçı, pek çok Türk Mitolojisi karakterini ve figürünü eserlerinde konu edinmiştir. Kullandığı bu figürlerden biri de "hayat ağaç" olmuştur. Bazı Türk inançlarında ve mitolojisinde bahsi geçen hayat ağacı motifini masalsı bir anlatım tarzıyla ele almaktadır. 1986'da "Ağaçlarla İlgili İnançlar" adlı bir kişisel sergi açmıştır (Mamur Yılmaz, 2020, s. 186).

Hayat ağacı motifini mitolojik hikâyelerde anlatılan özellikleri ve beraberinde anılan figürlerle birlikte ele almıştır. Bunları eğlenceli ve fantastik bir dille tasvir etmiştir. Türk Mitolojisinde yer alan hayat ağacının dünyanın merkez oluşunu, şamanın evrenin katmanlarında yolcuk ederken merdiven görevi görmesini (Mamur Yılmaz, 2019, s. 3849), dallarındaki Ak kızları, doğmamış ruhların kuş biçiminde dallarında bulunmasını resimlerinde masalsı bir biçimde ele almıştır (Resim 5, 6, 7, 8) (Hacısüleymanoğlu & Yılmaz, 2022, s. 10).

Resim 5. Can Göknil, Ağaç (Hayat Ağacı, altında Ak-Ana oturuyor), 1995, Tuval Üzeri Akrilik Boya, 70x70 cm
Kaynak: https://cangoknil.com/tr/portfolio/1994-1997-yaratilis-efsaneleri/hayat-agaci/(08.05.2020)
Resim 6. Can Göknil, Hayat Ağacı ve Şah Mar
Kaynak:https://cangoknil.com/wp-content/uploads/2014/04/89-hayat-agaci-ve-sah-mar.jpg (08.05.2020)

Resim 7. Can Göknil, Ak Kızlar (Tanrı Ülgen'in 9 kızı), 1996, Tuval Üzerine Akrilik, 105x95 cm
Kaynak:https://uqusturk.files.wordpress.com/2011/06/08_cg_b.jpg (08.05.2020)
Resim 8. Can Göknil, Ak Kızlar, 2001, Tuval Üzerine Akrilik,
Kaynak: https://cangoknil.com/tr/portfolio/2001-ak-kizlar-kara-kizlar/(08.05.2020)

3.2. Aydın Ayan

1953 Trabzon-Çaykara doğumlu olan sanatçı resim eğitimini 1972'de girdiği İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Resim Bölümünde almıştır. Bedri Rahmi Eyüboğlu, Neşet Günal, Neşe Erdok, Mehmet Güleryüz gibi ressamlardan ders almıştır. Bu ressamların da etkisi ile Anadolu kültürüyle ilgilenmiştir (Giray, 1999, s. 14). Eleştirel gerçekçi üslubuyla çağdaş Türk ressamlarından olan Aydın Ayan, Anadolu insanının geçirdiği değişimleri toplumsal sorunları, sancılı süreçleri resimlerinde konu edinmiştir. Toplumsal, kültürel, ekolojik ve politik konuları resimlerinde işlerken aynı zamanda dönemsel toplum özelliklerini, figürleri ve kültürel öğeleri işlediği için resimleri belgesel nitelik de taşımaktadır (Akdoğanoğlu & Yayan, 2021, s. 487).

Resim 9. Aydın Ayan "Bir Memleketin Simgesel Portresi", 1980, TÜYB, 160x100 cm
Kaynak: (Giray, 1999, s. 107).

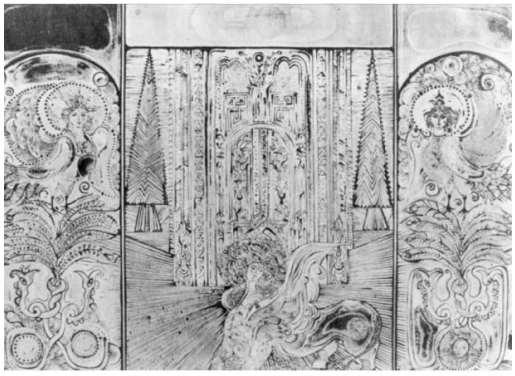
Sanatçının sembol anlatımlarından biri de mezar taşlarıdır. Birçok resimde mezar taşları öne çıkmakta ve bunlar ölümün temsili olması yanı sıra başka yan anlamlar barındırdığı şeklinde de yorumlanmaktadır (Yılmaz A. H., 2016, s. 267). Özellikle "Bir Memleketin Simgesel Portresi" adlı eserinde mezar taşları ön plandadır (Resim 9). Bu resim, sanatçının Anadolu kültürünün plastik bir değeri olan mezar taşlarını incelediğini ve üzerindeki motiflerine kadar tüm detaylarıyla işlediğini göstermektedir (Giray, 1999, s. 106). Mezar taşlarında birçok motif kullanılmasına rağmen, sanatçının bu resimde, özellikle hayat ağacı motifini kullanması dikkat çekmektedir. Eserde, ölüm ve yaşam konusu simgesel olarak işlenmiştir. Mezar taşları, ölümü temsil ederken yerde yatan çocuk ise yeniden doğuşu simgelediği düşünülmektedir (Akdoğanoğlu & Yayan, 2021, s. 478). Ölüm ve yeniden dirilme konusunun bu kadar vurgulandığı bir resimde hayat ağacı figürünün kullanılması, hayata ağacının Türk geleneklerinde âlemler arasında geçişi sağlayan kutsal ağaç olarak kabul edilmesi ve ölüm sonrası yolculuğun simgesi olmasındandır. Bu bağlamda, sanatçının resimlerinde sembolizm unsuru olarak geleneksel simgeleri kullandığı, bu resimde de hayat ağacı motifini resimdeki konuyu vurgulamak amacıyla seçtiği görülmektedir.

3.3. Mustafa Pilevneli

1940 doğumlu olan sanatçı, 1957'de Tatbiki Güzel Sanatlar Okuluna girmiş ve Dekoratif Resim Bölümü'nde eğitim almıştır. Resmin yanında gravür, seramik ve emaye işleriyle de pek çok sergi açmıştır (Turkish Paintings, 2022).

Pilevneli de resimlerinde Anadolu mitolojik konularını ve İstanbul, Ege kıyılarını ele almıştır.

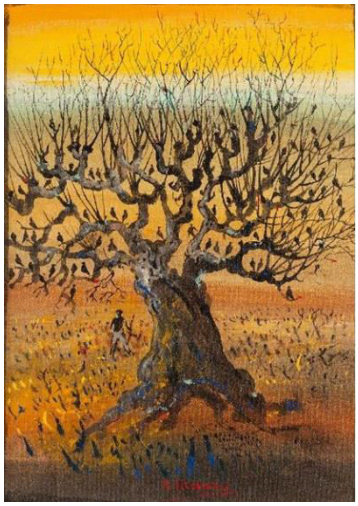
"Ülkenin kültürünü tanımadan insan ve doğa ilişkileri hakkında gözlem yapmadan, yaratıcı bir senteze varmak mümkün değildir" diyen Pilevneli, bu doğrultuda Anadolu kültürünü incelemiş ve bu kültüre ait figürleri, kendi yorumuyla resimlerinde kullanmıştır (Kıyar, 2012, s. 361).

Resim 10. Bilinmeyen Selçuklu Ustalarının Şanına, Gravür baskı, Mustafa Plevneli, 1973, 50x57 cm
Kaynak: (Kelam, 2019, s. 44)

Sanatçının eserlerinde kullandığı figürlerden biri de hayat ağacı olmuştur. Hayat ağacı motifini Selçuklu Sanatında kullanılış biçimiyle ele aldığı "Bilinmeyen Selçuklu Ustalarından Şanına" adlı gravür çalışması üç kısımdan

oluşmakta ve ortadaki bölümde iki tarafta Türk kültürünün simgesel elemanlarından olan servi ağacı, yanlarındaki bölümlerde ise yine Türk mitolojisinin kutsal ağacı olan hayat ağacı motifi Selçuklu sanatında kullanılan biçimiyle yer almıştır. Hayat ağacı motiflerinin üzerinde ise kadın başlı siren motiflerinin ele alındığı görülmektedir (Resim 10) (Başkan, 2007, s. 100).

Resim 11. Ağaç, Mustafa Plevneli, 1978
Kaynak: (Kelam, 2019, s. 45)

Yine "ağaç" adlı çalışmasında da ağaç figürünün ele alınış biçimi hayat ağacı simgesinin anlamını vurgular şekildedir (Resim 11) (Kelam, 2019, s. 45). Dallarındaki kuşlar, sol tarafındaki insan figürünün yanında ulu ve ihtişamlı görünümü, resmin üst kısmında sıcak renkler kullanılarak güneşi ve göğü, alt kısmında ise koyu renklerle yeraltı âleminin karanlığını hissettirmesi ve ağacın bu katmanların arasında bağ kuran elaman olarak resmin tüm alanlarını kaplayacak şekilde ele alması, hayat ağacı motifinin anlamlarını barındırmaktadır. Pek çok eserinde de ağaç figürünü aynı ihtişamla ele alınmış, adeta hayat ağacının ululuğunu vurgulanmıştır (Resim 12).

Resim 12. "Hayat Ağacı" Ahşap Panel Üzeri Akrilik Boya, 1982, 140x160 cm
Kaynak:https://www.devmuzayede.com/urun/2473191/mustafa-pilevneli-hayat-agaci-ahsap-panel-uzeri-akrilik-boya-1982-140x160 (10.04.2022)

4. SONUÇ

Hayat ağacı motifi Türklerde, özellikle ölüm kültü ile ilgili geleneklerde önemli yere sahiptir. Gökyüzü, yeryüzü ve yeraltı evrenini yani hayatın bütününü temsil etmektedir. Bu inanış gerek İslam öncesi gerekse de İslam sonrası önemini korumuş ve simgeye dönüşerek yüzey süslemelerinde bolca kullanılmıştır. Bu kullanım alanlarından biri de mezar taşları olmuştur.

İmranlı yöresi köylerinde alevi inancının yaygın olduğu görülmektedir. Alevi kültürü eski Türk geleneklerinin korunup günümüze kadar yaşatılması konusunda önemli bir görevi yerine getirmiştir. Bu yöredeki mezar taşları da bizlere bu anlamda zengin somut veriler sunmaktadır. Hayat ağacı motifi de en fazla ve çeşitli biçimlerde kullanılan motiflerden olmuştur. Stilize biçimlerde ve daha realist olarak ele alınış biçimleri görülmektedir. Bu biçimler taş işleme tekniğinin imkânları ve mezar taşının formuna göre şekil almıştır. Yöre insanı bu mezar taşlarında kullanılan hayat ağacı motiflerinin anlamını unutmuş olsa da adet olarak bu kültürü yaşatmaya devam etmektedir.

Hayat ağacı, çağdaş Türk resim sanatında da kullanılan bir figür olmuştur. Gelenekselden çağdaş yorum oluşturan sanatçılar tarafından ele alınmıştır. Bunlardan Bedri Rahmi Eyüboğlu hayat ağacını soyutlama tekniğiyle ele alırken, Can Göknil daha realist üslupta ve illüstrasyon tekniğinde uygulamalar yapmıştır. Aydın Ayan ise genellikle Anadolu ölüm kültürünü ele alırken mezar taşları üzerindeki hayat ağacı motifini de vurgulamıştır. Bu örneklerde de görüldüğü üzere hayat ağacı çağdaş Türk resim sanatının zenginleşmesine katkıda bulunmuştur. İmranlı yöresi mezar taşlarında bulunan hayat ağacı motifleri de bu bağlamda ele alınarak Türk çağdaş resim sanatının zenginleşmesine katkı sağlayabilecek potansiyeli taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Ağaç, S., & Sakarya, M. (2015). Hayat Ağacı Sembolizmi. Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD), 1(1), 1-14.

Akdoğanoğlu, E., & Yayan, G. (2021). Sanat ve İletişim Bağlamında Aydın Ayan'ın Sanat Görüşü ve Eserlerinin Çözümlemeleri. Kesit Akademi Dergisi, 7(28), 465-490.

Alp, K. Ö. (2009). Orta Asya'dan Anadolu'ya Kültürel Sembollere Giriş, Eflatun Yayınevi, Ankara.

Arslan, S. (2014). Türklerde Ağaç Kültü ve Hayat Ağacı. Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi, 1(1), 59-71.

Aydoğdu, A. (2011). 19. yüzyılda İstanbul`daki bazı hazirelerdeki (sur içi bölgesi) mezar taşlarında kullanılan motiflerin analizi, Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Başbuğ, Z. (2018). Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun İki Eserinde Bulunan Türk Kültürü İmgeleri. Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 201-208.

Başkan, S. (2007). Türk Resmine Yansıyan Tarih ya da Tarihselcilik Arayışları. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi , 91-110.

Bayramoğlu, M. (2013). 20. Yüzyıl Türk Resim Sanatında Geleneksel Türk Sanat Örneklerinin Etkisi.Kalemişi,1(2),1-40.

Beler, İ. (2018). Koçgiri Aşireti'nde Ölüleri Anma Ritüelleri, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Budak, A. (2020). Kültürel Belleğin Yinelenmesi: Kayseri'de Koçgiri Aşireti'nin Yerleştiği Köylerde Bezemeli Mezar Taşları. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Dergisi(95),277-299.

Çavuşoğlu, H. (2000). Dünden Bugüne İmranlı ve Koçgiri Tarihsel Bir İnceleme, Simat Ltd.Şti., Ankara.

Çoruhlu, Y. (2013). Erken Devir Türk Sanatı İç Asya'da Türk Sanatının Doğuşu ve Gelişimi, Kabalcı Yayıncılık, İstanbul:

Demir, R. (2002). İmranlı'nın Sosyo-Kültürel ve Dini Yapısı Üzerine Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Etikan, S. (2015). Seccade Halılarda Kullanılan Bazı Motifler ve Bu Motiflerin İslam Sanatında Yeri. ICANAS 38, Uluslarası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi 545-563, Ankara.

Giray, K. (1999). Aydın Ayan, Türkiye İş Bankası, İstanbul.

Gökbel, A. (2003). İmranlı'nın İnanç Coğrafyası ve İlçedeki Ziyaret Yerleri. Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 7(1), 1-19.

Hacısüleymanoğlu, D. S., & Yılmaz, M. (2022). Can Göknil'in Eserlerindeki Şamanist Etkiler. Sanat ve İnsan , Kadın Gözünden Sanat ve İnsan" Özel Sayısı, 47-58.

Haseki, M. (1976). Plastik Açıdan Türk Mezar Taşları, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, İstanbul.

Hassan, Ü. (2015). Eski Türk Toplumu Üzerine İncelemeler, Doğu Batı Yayınları, Ankara.

İmranlı Kaymakamlığı, (2020). İmranlı'nın Kültür Hazinesi Çınarlardan Asırlık Hikayeler MAniler-Türküler-Oyunlar, Sivas Valiliği, Sivas.

Işık, R. (2004). Türklerde Ağaçla İlgili İnanışlar ve Bunlara Bağlı Kültler. Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 9(2), 89-106.

Kalafat, Y. (1995). Doğu Anadolu'da Eski Türk İnançlarının İzleri. Levent Ofset, İstanbul.

Kelam, Ş. (2019). Türk Mitolojisinde Çam Ağacı Sembolünün Yeri ve Çağdaş Türk Resim Sanatına Yansımaları, Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Konya.

Kıyar, N. (2012). Kybele'nin Sanat Nesnesi Olarak Kullanımı. İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, 2(6), 355-371.

Koçarslan, K. (2013). Tarihi Süreç İçerisinde Koçgiri-Türkmen Aşiretleri, Can Yayınları, İstanbul.

Mamur Yılmaz, E. (2019). Can Göknil'in Özgün Baskı Resimlerindeki Türk Mitolojisi İmgeleri. Turkish Studies, 14(7), 3841-3857.

Mamur Yılmaz, E. (2020). Can Göknil'in Türk Rresim Heykel Sanatına Katkıları. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 8(100), 180-197.

Mengeş, G. (2012). Ağaç Sembolünün Tarihsel Gelişim İçerisinde Türk Resim Sanatına Yansıması ve Cumhuriyet Dönemi Türk Resminin Ağaç Sembolü Üzerinden İrdelenişi, Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü,Van.

Ocak, A. Y. (2010). Alevi ve Bektaşi İnançlarının İslam Öncesi Temelleri, İletişim Yayınları, İstanbul.

Ögel, B. (2010). Türk Mitolojisi I (Cilt I), Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Sağıroğlu, A. (2005). Kayseri Zamantı Irmağı Çevresindeki Bezemeli Mezar Taşları, (T. Çoruhlu, Dü.) Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi, 7(1), 357-373

Sevin, E. (1996). Bezemenin Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Resimlerindeki Yeri, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Sevindik, İ., Okur, A., & Uğurlu, F. (2019). Mitolojik Unsurları Kullanan Sanatçıların Çağdaş Türk Resmine Olan Katkıları. İdil Dergisi, 58, 772-783.

T.C. İmranlı Kaymakamlığı. (2012). Sivas: İmranlı Kaymakamlığı, 05.04.2022tarihinde http://www.imranli.gov.tr/tarihce adresinden alındı

Turkish Paintings. Görsel Sanatçılar Ansiklopredisi, Usta Türk Sanatçıları, SanatçıDetayı: 05.04.2022tarihindehttps://turkishpaintings.com/index.php?p=37&l=1&modPainters_artistDetailID=235 adresinden alındı

Uhri, A. (2010). Anadolu'da Ölümün Tarih Öncesi. İzmir: Ege Yayınevi.

Yılmaz, A. H. (2016). Türklerde Ölüm Anlayışının Çağdaş Türk Resminde Göstergebilimsel Açıdan İncelenmesi. İdil Dergisi, 5(20), 249-274.

International
SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal
Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
e-ISSN: 2587-1587

Research Article

Subject Area
Turkish language

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 99
PP: 2152-2160

Arrival
16 april 2022
Published
30 June 2022
Article ID Number
63012
Article Serial Number
30

Doi Number
http://dx.doi.org/10.29228/sssj.63012

How to Cite This Article
Arslan, M. & Okuyan, S. (2022). "Almanya'da Yaşayan Türk Soylu İlk Ve Ortaokul Öğrencilerinin Türkçe Konuşurken Yaptıkları Hatalar" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:99; pp:2152-2160

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Almanya'da Yaşayan Türk Soylu İlk Ve Ortaokul Öğrencilerinin Türkçe Konuşurken Yaptıkları Hatalar

Mistakes Made By Turkish Origin Primary And Secondary School Students Living In Germany While Speaking Turkish

Mustafa ARSLAN [1] Sakinur OKUYAN [2]

[1] Prof. Dr. Uluslararası Karadeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler, Eğitim ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Tiflis, Gürcistan
[2] Yüksek Lisans Öğrencisi, International Burch University, Eğitim ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümü, Saraybosna, Bosna Hersek

ÖZET

Çalışmanın amacı bu yapılan dil hatalarının tam olarak ne olduğunu tespit edip düzeltilmesi için neler yapılabileceği konusunda çözüm önerileri sunmaktır. Dil becerisini geliştiren birey kendini o dilde daha iyi ifade edebileceği için, karşı tarafa da tam olarak ne anlatmak istediğini iletebilecektir. Almanya'da yaşayan 3. ve 4. kuşak Türk soylu öğrencilerin çoğu Türkçe konuşmada sorun yaşamaktalar ve Türkçe konuşurken Almanca-Türkçe karışımı bir dil kullanmaktadırlar. Bu durum Türk soylu çocuklar ve aileler için önemli bir sorundur. Nitel araştırma kapsamında gözlem yoluyla veriler elde edilmiştir. Almanya'nın Kuzey-Ren-Westfalya eyaletine bağlı, dokuz şehirden oluşan Ennepe-Ruhr bölgesinin 5 farklı okulda seçmeli olarak Türkçe dersi olan 154 çift dilli öğrencinin ders esnasında Türkçe konuşma becerileri gözlemlenmiş ve yaptıkları konuşma hataları gramer kategorilerine göre sınıflandırılmıştır. Elde edilen veriler içerik ve betimsel analiz ile değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır. Bu öğrencilerin kendilerini Türkçede olarak doğru ifade edemedikleri tespit edilmiş, karma bir dil kullandıkları gözlemlenmiş ve Almanca bilmeyen bireylerle iletişim sorunları yaşadıkları tespit edilmiştir. Bu öğrencilerin konuşma hatalarının düzeltilmesi için hem Türkçe öğretmenleri derslerde konuşma becerisine ağırlık vermeli ve hem de veliler ile iş birliği içerisinde bu sorunun çözümü için çaba sarf etmelidirler.

Anahtar Kelimeler: Almanca-Türkçe, Konuşma Becerisi, Türk Soylu Çocuklar, Çift Dillilik

ABSTRACT

The aim of the study is to determine exactly what these language mistakes are and to offer solutions on what can be done to correct them. Since the individual who develops his/her language skills can express himself/herself better in that language, he/she will be able to convey exactly what he/she wants to convey to the other party. Most of the 3rd and 4th generation Turkish ancestry students living in Germany have problems in speaking Turkish and they use a mixture of German and Turkish while speaking Turkish. This is an important problem for children and families of Turkish descent. Within the scope of qualitative research, data were obtained through observation. The Turkish speaking skills of 154 bilingual students who took Turkish lessons in 5 different schools in the Ennepe-Ruhr region, which consists of nine cities in the North-Rhine-Westphalia state of Germany, were observed during the lesson and their speech errors were classified according to grammatical categories. The obtained data were evaluated and interpreted with content and descriptive analysis. It was determined that these students could not express themselves correctly in Turkish, it was observed that they used a mixed language, and it was determined that they had communication problems with individuals who did not speak German. In order to correct the speaking mistakes of these students, Turkish teachers should focus on speaking skills in the lessons and make an effort to solve this problem in cooperation with the parents.

Keywords: German-Turkish, Speaking Ability, Children Of Turkish Origin, Bilingualism

1. GİRİŞ

Tarih boyunca farklı toplum ve milletler değişik sebeplerden dolayı bir arada yaşamak zoruda olmuştur. Var olan bu tarihi gerçek de dil ilişkilerinin temelini oluşturur. Birbirinden çok farklı dilleri konuşan insanlar, göç, savaş, ticari faaliyetler vs. gibi nedenlerden ötürü bir arada yaşamak zorunda kalmış ve zamanla her bir milletin dili diğerini kaçınılmaz olarak etkilemiştir. Özellikle bugün teknolojinin gelişmesi ve iletişim araçlarının yaygınlaşması ile dil ve kültür ilişkileri de iyice hızlanmıştır (Yılmaz, 2014).

Almanya da Türklerin çok uzun zamandan beri gerek turizm gerek ticaret ve gerekse siyasi nedenler başta olmak üzere çeşitli sebeplerden dolayı yoğun ilişkiler içerisinde olduğu ülkelerden biridir. Almanlar ile Türkler arasındaki tarih boyunca çeşitli ilişkiler olmuştur. Her ne kadar İstanbul-Bağdat demiryolu inşaatı ve 1961 yılında imzalanan İşçi Göçü Anlaşması iki ülke arasındaki dostluk ilişkilerine örnek olarak gösterilmektedir. Türklerin Almanlar ile tarihteki ilk karşılaşmalarının Haçlı Seferlerine kadar dayandığı bilinmektedir. Haçlı seferlerinden sonra iki ülke yıllarca tekrar karşı karşıya gelmemiştir. Osmanlının son dönemlerinde yoğunlaşan İngiliz ve Rus tehditleri üzerine Sultan II. Abdülhamid döneminde Almanya ile ittifak temelleri atılmaya başlanmıştır. O dönemden sonra iki ülke arasında dostluk ilişkileri gelişmiştir. Her ne kadar karşılıklı menfaate dayalı da olsa, iki ülke arasındaki dostluk ilişkileri yüzyıllarca sürmüş ve Almanya bu sayede uzun dönem ticari ve siyasi çıkarlar elde etmiştir. Bu ilişkiler elbette Osmanlı Devleti'nin de işini gelmiş ve Almanya'nın askeri ve siyasi desteğini bu sayede arkasına almıştır. I. Dünya Savaşı'nda birlikte hareket eden iki dost ve müttefik ülke arasındaki ilişkiler II. Dünya Savaşı'ndan sonra da

devam etmiştir. İki ülke arasındaki köklü bir geçmişe sahip olan bağlar zamanla iyice pekişmiş ve yakın tarihte yeni anlaşmaların yapılmasına sebep olmuştur. 8 Mayıs 1957 tarihindeki imzalanan kültür antlaşması ile 30 Ekim 1961 yılında yapılan İş Gücü Antlaşması bu ilişkinin devam ettiğinin delildir. Bu anlaşmaların ve iki ülkenin dış politikasındaki işbirliğinin neticesinde Almanya'daki Türk mültecilerin sayısı günden güne artmıştır. Türk nüfusunun artması ile de iki ülke arasında yeni bir dönem başlamıştır (Akkaya, 2021).

Almanya'ya zamanında konuk işçi olarak giden ve hep geri dönme hayali olan Türkler, uzun yıllar bu ülkeye hizmet etmiş, şartlar gereği de kalıcı olarak Almanya'ya yerleşmişlerdir. İlk göç eden Türklerin aklında her zaman memlekete dönme düşüncesi olduğu için bulundukları ülke olan Almanya'ya tamamen entegre de olmamış veya olamamışlardır. Hayat şatlarının gidişatı nedeniyle çoğu memleketlerine kesin dönüş imkanı bulamamış veya kesin dönüş yapmaktan vaz geçmişler ve Almanya'ya kalıcı olarak yerleşmişlerdir (Küçükkıratlı, 2019). Almanya'nın 80'li yıllarda kesin dönüş için yaptığı mali yardımların da çok etkisi olmamıştır. Bugün itibariyle ise Almanya'da çok sayıda 3. ve 4. kuşak yeni nesil Türkler yaşamaktadır. Bu Türlerin birçoğu Alman vatandaşı olduğu için, Türk vatandaşı sayısı resmi olarak iyice azalmaktadır. Almanya'da yaşayan Türk kökenli kişi sayısının üç milyona yakın olduğu bilinmektedir (Bekar ve Öztürk, 2018). Bu kişilere Alman-Türkleri (Deutschtürken) tabiri de kullanılmaktadır ve iki dil ve iki kültür arasında bir yaşam sürmektedirler. Almanlara göre Türk, Türklere göre ise Alman veya Alamancı'dırlar. Bu yeni nesil gençlerin birçoğu Türkçeyi düzgün olarak konuşamamaktadır. Kelime hazinelerinde büyük ölçüde eksikliker bulunmaktadır. Türkçe konuşurken dahi arada devamlı Almanca kelimeler kullanmaktadırlar. Türkçesini bilseler dahi ağız alışkanlığı olduğu için bazı kelimelerin Türkçesi yerine Almancasını kullanmaktadırlar.

Misafir işçi olarak Almanya'ya giden ilk kuşakların temel sorunlarından birisi elbette tamamen yabancı oldukları Alman dilini bilmemeleri olmuştur. Zamanla ihtiyaç duydukları bu yabancı dili bir nebze de olsa öğrenmeye çalışmış ve kendilerini bir şekilde ifade edebilmiş ve iletişim kurabilmişlerdir. Kuşaklar değiştikçe, yeni nesiller Almancayı daha iyi öğrenme fırsatı bulmuş ve Türk gençliğinin Almancası kuşaktan kuşağa düzgünleşmiş ve zenginleşmiştir. Yalnız üçüncü kuşakla birlikte durum tersine dönmeye başlamış ve Türk çocuklarının Almanca bilgi ve becerileri artarken, ana dilleri olan Türkçeyi unutma noktasına gelmişlerdir. Üçüncü ve dördüncü kuşak Türk çocukları zamanla kendi öz kültür ve dillerine karşı yabancılaşmaya başlamışlardır (Özbal, 2021).

Bu 3. ve 4. kuşak Türk çocuklarının çoğunun aileleri de Almanca bildiği için, çocuklarla karma bir dilde iletişim kurmuşlardır. Aileler evde de Almanca-Türkçe karışık konuştukları için çocuklarda bu şekilde yerleşmiştir. Almanya'da yaşadıkları için ailelerin ilk başta en büyük dertlerinden biri çocukların iyi Almanca konuşması olmuştur. Bu yüzden Almanca'ya daha çok önem vermişler ve Türkçeyi ihmal etmişlerdir. Almancası iyi olmayan ebeveynler dahi Almancasını bildikleri birçok kelimeyi Almanca olarak kullanmış ve çocuklarda dil probleminin oluşmasına sebep olmuştur. Yapılan birçok araştırmada anadilini iyi bilen bir kişinin yabancı dili daha iyi öğrendiği tespit edilmiştir. Anadilin yabancı bir dili öğrenmeye asla engel teşkil etmediği bilindiği halde, Almanya'da yaşayan Türk ailelerin birçoğu bunu göz ardı etmiş ve Türkçeye yeteri kadar önem vermemişlerdir.

Bazı aileler ise çocukları ile Almancaları çok iyi olsun diye hiç Türkçe konuşmamış, sadece çevrelerinde diğer Türkler ile Türkçe konuşmuşlardır. O yüzden bu çocuklar Türkçeyi hiç konuşamamakta, fakat söylenen birçok şeyi anlamaktadırlar. Bu ailelerin Türkçe öğretmenlerinden beklentileri ise haftada iki saat Türkçe ile çocuklarına Türkçenin iyi şekilde öğretilmesidir. Bu da elbette mümkün değildir.

Kuzey-Ren-Westfalya Eyaletinde Türkçe dersleri birçok okulda haftada sadece 2 saat verilmekte ve bu da elbette çocukların Türkçelerini düzeltmelerinde yetersiz kalmaktadır. Dersler çoğunlukla seçmeli ve öğleden sonra olduğu için de birçok veli çocuğunu Türkçe dersine kaydetmemektedir.

Son zamanlarda Almanyada çift dilliliğin ve çift kültürlülüğün önemi üzerinde ağırlıklı olarak konuşulmaktadır. Alman hükümeti de bunun farkında olduğu için çift dile önem vermekte ve bu öğrencilerin anadillerini geliştirmeleri için değişik stratejiler geliştirmektedir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Yöntemi

Çalışmada nitel arştırma kapsamında durum çalışması deseni ile yapılmıştır. Durum çalışması bir veya birkaç durumu kendi içinde bulunduğu ortam ve zaman vs. sınırları içinde bütüncül olarak analiz etmeye denir. Araştırmada veriler Almanya'da yaşayan 156 çift dilli Türk soylu öğrenci, Türkçe dersi esnasında gözlemlenerek elde edilmiştir. "Gözlem, herhangi bir ortamda veya kurumda oluşan davranışı ayrıntılı olarak tanımamak amacıyla kullanılan bir yöntemdir. Eğer araştırmacı herhangi bir ortamda oluşan bir davranışa ilişkin ayrıntılı, kapsamlı ve zamana yayılmış bir fotoğraf elde etmek istiyorsa gözlem yöntemini kullanabilir" (Yıldırım ve Şimşek, 2008:169).

2.2. Evren ve Örneklem

Almanya'nın Kuzey-Ren-Westfalya eyaletinin Ennepe-Ruhr Bölgesinde Türkçe derslerine katılan 122 İlkokul ve 32 Ortaokul öğrencisi 2021-2022 eğitim yılının Kasım ayı ile Mart ayları arasında ders esnasında gözlemlenmiştir. Bu bağlamda araştırmanın evrenini Almanya yaşayan okul çağındaki Türk soylu çocuklar oluşturmaktadır. Örneklemini ise Almanya'daki 3. ve 4. kuşak Türk soylu çocuklar oluşturmaktadır ve bunların tamamı ilkokul öğrencileridir.

2.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Veriler Kasım 2021 ile Mart 2022 tarihleri arasında Almanya'nın NRW (Kuzey Ren Westfalya) eyaletinin Ennepe-Ruhr-Kreis adındaki bir bölgesinde bulunan 5 farklı okuldaki 156 öğrenciden elde edilmiştir. Bölgenin merkezi Kuzey Ren Westfalya eyaletinin en küçük şehri olan Schwelm şehridir. Verilerin toplandığı okullardaki öğrencilerin çoğu da Türkçe derslerine bu şehirden katılmaktadır. İki okul bölgenin Hattingen şehrinde, bir okul da Gevelsberg şehrinde bulunmaktadır. Veriler haftalık iki ders saati Türkçe derslerinin işlendiği 12 farklı gruptan elde edilmiştir. Öğrenci grupları şu kekildedir:1. Grup: toplam 15 öğrenci, 6 tane 1. ve 9 tane 2. sınıf öğrencisi (GS Engelbertstr); 2. Grup: toplam 10 öğrenci, 4 tane 3. sınıf ve 6 tane 4. sınıf öğrencisi (GS Engelbertstr); 3. Grup: toplam 14 öğrenci, 2 tane 1. sınıf ve 12 tane 2. sınıf öğrencisi (GS Ländchenweg); 4. Grup: toplam 16 öğrenci, 10 tane 3. sınıf ve 6 tane 4. sınıf öğrencisi (GS Ländchenweg); 5. Grup: toplam 14 öğrenci, 3 tane 1. sınıf ve 8 tane 2. sınıf öğrencisi (GS Heggerfeld); 6. Grup: toplam 10 öğrenci, 5 tane 3. sınıf ve 4 tane 4. sınıf öğrencisi (GS Heggerfeld); 7. Grup: toplam 11 öğrenci, 8 tane 1. sınıf ve 3 tane 2. sınıf öğrencisi (GS Erik-Nölting); 8. Grup: toplam 12 öğrenci, 8 tane 3. sınıf ve 4 tane 4. sınıf öğrencisi (GS Erik-Nölting); 9. Grup: toplam 14 öğrenci, 2 tane 1. sınıf ve 12 tane 2. sınıf öğrencisi (GS Schnellmark); 10. Grup: toplam 11 öğrenci, 4 tane 3. sınıf ve 7 tane 4. sınıf öğrencisi (GS Schnellmark); 11. Grup: toplam 17 öğrenci, 5 tane 5. sınıf, 8 tane 6. sınıf ve 3 tane 7. sınıf öğrencisi; 12. Grup: toplam 17 öğrenci, 4 tane 8. sınıf, 4 tane 9. sınıf ve 9 tane 10. sınıf öğrencisi. 5. sınıf ile 10. sınıf arası öğrenciler bölgenin çok farklı okullarından olduklarından oldukları için okul adı yazılmamıştır.

Veri toplama aşamasında öğrencilerin konuşma becerilerini kullanmaları sağlanmış ve bol bol sorular sorulmuş, hikâye, fıkra vs. anlattırılmıştır. Öğrenciler konuşurken yaptıkları hatalar not edilmiş ve kategorilere ayrılmıştır. En çok kullandıkları hataların neler olduğu tespit edilmiş ve ne tür hatalar yaptıkları betimsel analiz ile incelenmiştir.

3. BULGU VE YORUMLAR

3.1. İsimlerde Ünsüz Değişimi

İsmin ortasındaki -s harfinin -z olarak telaffuz edilmesi ve ismin sonundaki *-er* hecesinin uzatılarak *-a* şeklinde telaffuzu sık görülen öğrenci hatalarından biridir. Almancada kelimenin ortasındaki *-s* harfi genelde *-z* olarak seslendirilmektedir.

Öğrenciler tarafından yanlış telaffuz edilen isimlerden bazıları:

Eser yerine *Eza*, *Ensar* yerine *Enza*, *Esila* yerine *Ezila*, *Aysu* yerine *Ayzu*, *Nisa* yerine *Ni:za*, *Ömer* yerine *Ö:ma*, *Ayfer* yerine *Ayfa*: vs.

3.2. Ad Durum Eklerinin Yanlış Kullanımı

Öğrencilerin Türkçe anlamını bilmedikleri bazı isimlerin Almancasını kullandıkları ve isim çekim ekini Almanca kelimenin sonuna Türkçe bir kelimeymiş gibi ekledikleri gözlemlenmiştir. Bu tür hataları öğrenciler çok fazla yapmaktadırlar. İsmin hâlleri Türk dilinde ismin sonuna eklenen eklerle, Almancada ise artikel değişikliğiyle sağlanır. Almanca bir kelimenin sonuna kesinlikle hal ekleri gelmez. Almanya'da yaşayan Türk ailelerin çocukları ise Almanca kelimelere hatalı bir şekilde Türkçe çekim eki eklemektedirler. Bu kullanımın da alışkanlık haline geldiği gözlemlenmiştir.

Almanca adlara ismin -e hal ekinin getirilmesi

Öğrencilerin yaptıkları hatalara bir göz atıldığında Türkçe kelime yerine Almanca kelime kullandıkları ve bunları Türk dil kurallarına uygun olarak ismin -e halinde kullandıkları gözlenmiştir.

Öğrencilerin kurdukları cümle: *Pavzıye/şu:lho:fa ne zaman çıkacaz/çıkcaz?*

Cümlenin doğrusu: *Teneffüse/Okul bahçesine ne zaman çıkacağız?*

Cümlenin Almancası: *Wann gehen wir in die Pause?*

Teneffüs kelimesinin Almancası *Pause'dir ve Türkçe telaffuzu pavzı* şeklinde seslendirilir.

Okul bahçesinin Almancası *Schulhof'dur ve Türkçe telaffuzu şu:lho:f* şeklindedir.

Örnekte görüldüğü gibi öğrenciler *pavyı* kelimesine *ye* hecesini eklemekte ve ismi bu şekilde *-e* halinde kullanmaktadırlar. Mantık olarak bakıldığında şayet bu kelime Türkçe olsaydı, ismin *-e* hali bu kelimeye öğrencilerin de yaptığı gibi *-ye* şeklinde eklenirdi. Cümlenin Almancasına bakıldığındada ise *Pause* kelimesine herhangi bir ekin gelmediği görülmektedir. İsmin hangi halde olduğunu ise *Pause* kelimesinin önündeki edat *in* ve artikel olan *die* kelimelerinden anlaşılmaktadır

Öğrencilerin kurdukları cümle: Ta:file yazabilir miyim?

Cümlenin doğrusu: Tahtaya yazabilir miyim?

Cümlenin Almancası: Darf ich an die Tafel schreiben?

Tahta kelimesinin Almancası *Tafel'*dir ve Türkçe *ta:fil* şeklinde telaffuz edilir. Kelimeyi Türkçe olarak kullandığımızda kelimenin sonuna *-a* sesi, Almanca olarak kullandığımızda ise *-e* sesi gelmektedir. Yani bu örnekte de öğrenciler ismin *-e* halini Türk dil kurallarına uygun olarak Almanca kelimeye eklemektedirler. Almanca cümleye göz atıldığında ise yukarıdaki örneklerde olduğu gibi ismin halini *Tafel* kelimesinin önündeki edat ve artikelden *(auf die)* anlıyoruz.

Almanca adlara ismin -i hal ekinin getirilmesi

Almanca bir ismin *-i* halinde kullanımına da sıklıkla rastlanmıştır. Öğrenciler ismin *-e* halinde yaptıkları hatayı aynı şekilde ismin -i halinde de yapmaktadırlar.

Öğrencilerin kurdukları cümle: *Bu zatzı anlamadım.*

Cümlenin doğrusu: *Öğretmenim bu cümleyi anlamadım.*

Cümlenin Almancası: *Ich habe den Satz nicht verstanden.*

Cümle kelimesinin Almancası *Satz'*dır ve Türkçe telaffuzu *zatsz* şeklindedir.

Bu örnekte de görüldüğü gibi ismin *-i* hali *satsz* kelimesinenin sonuna *-ı* sesi ile (zatszı) eklenmiştir. Kelime şayet Türkçe olsaydı, bu kullanım Türk dil kuralı açısından bir sorun teşkil etmeyecekti. Kelime Türkçe olarak kullanıldığında ise kelimenin sonuna *-yi* eki gelmektedir (cümleyi). Fakat öğrenciler kelimeyi Almanca olarak kullandıkları için kelimenin sonuna gelen eki de Almanca kelimenin ses uyumuna göre eklemektedirler.

Öğrencilerin kurdukları cümle: *Kraydıyı bulamıyorum.*

Cümlenin doğrusu: *Tebeşiri bulamıyorum.*

Cümlenin Almancası: *Ich finde die Kreide nicht.*

Tebeşir kelimesinin Almancası *Kreide*'dir ve Türkçe telaffuzu *kraydı* şeklindedir.

Öğrenciler *kraydı* kelimesini ismin *-i* halinde kullandıklarında *-yı* eki eklemekte ve bunu da aynı şekilde Türk dil kurallarına uygun olarak yapmaktadırlar. Almanca cümleye bakıldığında ise *kreide* kelimesine herhangi bir ek gelmediği görülmektedir. İsmin hangi halde kullanıldığı kelimenin önündeki artikelden (die) anlaşılmaktadır.

Almanca adlara ismin -de hal ekinin getirilmesi

Öğrenciler ismin diğer hallerinde olduğu gibi ismin *-de* halinde de aynı hatayı yapmakta ve Almanca bir kelimeye Türkçe hal eki eklemektedir.

Öğrencilerin kurdukları cümle: *Haftaya türkiş unterriştte ne yapacağız?*

Cümlenin doğrusu: *Haftaya Türkçe dersinde ne yapacağız?*

Cümlenin Almancası: *Was machen wir nächste Woche im Türkischunterricht?*

Türkçe kelimesinin Almancası *Türkisch*'dir ve Türkçe telaffuzu *türkiş* şeklindedir.

Ders kelimesinin Almancası ise *Unterricht*'dir ve Türkçe telaffuzu *unterrişt* şeklindedir.

Çocukların ders kelimesini Almanca olarak kullanıp (unterrişt) sonuna *-te* hecesini ekledikleri ve bunun da aynı şekilde şayet kelime Türkçe olsaydı, bir sorun olmayacağı görülmektedir. Almanca cümlede ise ismin hali *unterricht* kelimesinin önündeki *-im* edatından anlaşılmaktadır.

Almanca adlara ismin -den hal ekinin getirilmesi

Öğrenciler, ismin *-den* halinin kullamında da benzer hataları yapmışlardır. Burada da öğrenciler ismi Almanca olarak kullanıp ismin *-den* halini Türk dil kurallarına uygun olarak Almanca kelimenin sonuna eklemektedirler.

Öğrencilerin kurdukları cümle: *Vi:zıden/valddan geçerken o böceği gördüm.*

Cümlenin doğrusu: *Çimenlikten/ormandan geçerken o böceği gördüm.*

Cümlenin Almancası: *Beim Laufen durch die Wiese/den Wald habe ich den Insekt gesehen.*

Çimen kelimesinin Almancası *Wiese*'dır ve Türkçe telaffuzu *vi:zı* şeklindedir.

Orman kelimesinin Almancası ise *Wald*'dır ve Türkçe telaffuzu *valt* şeklindedir.

Öğrenciler Almancada kesinlikle var olamayan bir dilbilgisi geliştirmişler ve bu hatalı kullanımı dillerine yerleştirmişlerdir. Bu sorununun asıl nedeni öğrencilerin Türkçe kelime hazinelerinin yetersiz olmasıdır.

3.3. İsim Çekim Eklerinin Yanlış Kullanımı

Öğrencilerin hatalı kullanımı: *Öğretmenim radiyıgummim kayboldu.*

Cümlenin doğru kullanımı: *Öğretmenim silgim kayboldu.*

Cümlenin Almancası: *Ich habe meinen Radiergummi verloren.*

Silgi kelimesinin Almancası *Radiergummi*'dir ve *radiyıgummi* şeklinde telaffuz edilir.

Örnekte görüldüğü gibi isim olan kelimenin (silgi) Türkçesi yerine Almancası (Radiergummi) kullanılmış ve sonuna iyelik eki (radiyıgummim) Türkçe olarak eklenmiştir.

Öğrencilerin hatalı kullanımı: *Blayştiftimi bulamıyorum.*

Cümlenin doğru kullanımı: *Kurşun kalemimi bulamıyorum.*

Cümlenin Almancası: *Ich finde meinen Bleistift nicht.*

Kurşun kalem kelimesinin Almancası *Bleistift*'dir ve *bılayştift* şeklinde telaffuz edilir.

İsim olan kelimenin (kurşun kalem) Türkçesi yerine Almancası (Bleistift) kullanılmış ve sonuna yine iyelik eki (bılayşıtiftim) Türkçe olarak eklenmiştir.

Öğrencilerin hatalı kullanımı: *Havsavfga:bımı yapamadım.*

Cümlenin doğru kullanımı: *Ödevimi yapamadım.*

Cümlenin Almancası: *Ich konnte meine Hausaufgabe nicht machen.*

Hausaufgabe kelimesinin Türkçesi *ev ödevidir* ve *havsavfga:bı* şeklinde telaffuz edilmektedir.

Yukarıdaki örneklerde olduğu gibi aynı hata burada da bariz bir şekilde görülmekte ve öğrenciler Türk diline ait iyelik eklerini Almanca kelimelere eklemekte ve bu kelimelere Türk diline aitmiş gibi ekler getirmektedirler.

3.4. Türkçe Zarf Yerine Almancasın Kullanımı

Gözlemlenen öğrencilerin Türkçedeki zarflara pek fazla hakim olmadıkları görülmüştür. Birçok zarfın Türkçesini ya hiç bilmedikleri veya konuşurken akıllarına gelmediği tespit edilmiştir. Bu durumda da zarfı Almanca olarak kullanıp fiili Türkçe söyledikleri dikkatten kaçmamıştır.

Tablo 1: Zarfların yanlış kullanımı

Öğrencinin hatalı kullanımı	**Cümlenin Almancası**	**Zarfın Almancası**	**Almancasının Türkçe telaffuzu**	**Cümlenin Türkçe doğru şekli**
Lustig oldun.	Du bist lustig.	lustig	lustig	Komik oldun.
Falsch yaptın.	Du hast es falsch gemacht.	falsch	falç	Yanlış yaptın.
Komisch görünüyor.	Es sieht komisch aus.	komisch	ko:miş	Komik görünüyor.
Lecker olmuş.	Es ist lecker.	lecker	lekka	Lezzetli olmuş.

3.5. Türkçe ve Almanca Fiillerin Birlikte Kullanımı

Tablo 2: Fiillerin yanlış kullanımı

Öğrencinin hatalı kullanımı	Fiilin Almanca mastar şekli	Cümlenin Almancası	Almancasının Türkçe telaffuzu	Cümlenin Türkçe doğru şekli
Emfe:len ediyor/yapıyor.	empfehlen	Er/Sie empiehlt.	emfe:len	Tavsiye ediyor.
Ferli:rın ederse.	verlieren	Wenn sie es verliert.	ferli:rın	Kaybederse.
Annem aynkavfın yapacak.	einkaufen	Meine Mutter wird einkaufen.	aynkavfın	Annem alışveriş yapacak.
Glenzın ediyor/yapıyor.	glänzen	Es glänzt.	glenzın	Parlıyor.
O apkukın yapıyor.	abgucken	Er/Sie guckt ab.	apkukın	Kopya çekiyor.
Biz yeni ev mi:tın yaptık.	mieten	Wir haben ein neues Haus gemietet.	mi:tın	Biz yeni ev kiraladık.
Apşraybın yaptım.	abschreiben	Ich habe abgeschrieben.	apşraybın	Bakarak yazdım.
Ve:lın yaptım.	wählen	Ich habe gewählt.	ve:lın	Ben seçtim.
Avsma:lın yaptım.	ausmalen	Ich habe ausgemalt.	avsma:lın	Ben boyadım.
Fermişn yapıyor.	vermischen	Er/Sie vermischt.	fermişn	O karıştırıyor.
Şıraybın ediyorum/ yapıyorum.	schreiben	Ich schreibe.	şıraybın	Ben yazıyorum.

Öğrenciler bir fiilin Almancasını bilmediklerinde, o fiili Almanca kullanıp yanına Türkçe *yapmak* veya *etmek yardımcı* fiilini eklemeyi alışkanlık haline getirmişlerdir. Bu tür örneklere sınıf içerisinde sıkça rastlanmaktadır. Örneklerden de anlaşılacağı üzere Almanca Türkçe karma bir dil kullanılmaktadır. Öğrenciler anlamını bilmedikleri fiillerin büyük bölümünü bu şekilde kurmaktadır.

Öğrencilerin kurdukları hatalı cümle: *Parmağım blutın ediyor/yapıyor.*

Cümlenin doğrusu: *Parmağım kanıyor.*

Cümlenin Almancası: *Mein finger blutet.*

Kanamak kelimesinin Almancası *bluten*'dir ve Türkçe telaffuzu *blutın* şeklindedir.

Öğrencilerin kurdukları hatalı cümle: *Bu aufgabıyı bearbaytın edecek miyiz?*

Cümlenin doğrusu: *Bu alıştırmayı yapacak mıyız?*

Alıştırmayı yapmak şeklinde ifade edilen cümle Almancada *die Aufgabe bearbeiten* şeklindedir.

Konuşma esnasında fiilin Almancasını kullandıklarının ilk zamanlarda farkında olmayan öğrenciler, hatırlatıldığında Almancasını kullandıklarının bilincine varmaktadırlar. Almanca-Türkçe karışımı bu dil kendi aralarındaki iletişim dili olmuştur. O yüzden Almanca bilmeyen topluluklar arasında da zorluk çekmekte ve ne istediklerini tam ifade edememektedirler.

3.6. Soru Ekinin (-mı, -mi, -mu, -mü) Almanca Fiil İle Birlikte Kullanımı

Öğrencilerin bir çoğunun soru cümlesi kurarken fiili Almanca olarak kullandıkları, Almanca fiilden sonra soru ekini *(-mı, -mi, -mu, -mü*) ekledikleri ve cümlenin sonuna *yapacağız* veya *edeceğiz* fiillerinden birini yanlış şekilde *yapcaz* veya *etcez* şeklinde ekledikleri gözlemlenmiştir.

Gehın (gehen: gitmek) mi yapcaz? - *Gidecek miyiz?*

Ferli:rın (verlieren/kaybetmek) mi ettin? - *Kayıp mı ettin?*

Şraybın (schreiben: yazmak) mi yapcaz? - *Yazacak mıyız?*

Verilen örneklerde fiilin Almancasının doğru şekli parantez içinde yazılmış, yanına Türkçe anlamı eklenmiştir.

Öğrencilerin kurdukları hatalı cümle: *Öğretmenim apşraybın mi yapcaz?*

Cümlenin doğrusu: *Öğretmenim yazacak mıyız?*

Cümlenin Almancası: *Sollen wir abschreiben?*

Bakarak yazmak kelimesinin Almancası *abschreiben*'dir ve Türkçe okunuşu '*apşraybın*' şeklinde telaffuz edilir.

Yöneltilen sorular ve yapılan gözlemler neticesinde öğrencilerin bu fiillerin hepsinin olmasa da bazılarının Türkçelerini bildikleri görülmüştür. Çocukların anlamını bildikleri fiillerin dahi neden ısrarla Almancasını

kullandıkları ve bu şekilde ağız alışkanlığı haline geldiği farklı bir araştırma konusudur. Bunlar Türk dil kurallarına da tamamen terstir.

3.7. Türkçe kelime yerine Almanca kelimenin kullanımı

Almancası *doch* olan kelime Alman dilinde zarf olarak kullanılmaktadır ve *tabiki* anlamındadır. Gözlemlenen öğrencilerin neredeyse tamamının bu kelimeyi çok fazla kullandıkları saptanmıştır. Olumlu bir tepki vereceklerinde *tabiki* demek yerine Almancasını kullanmaktadırlar. Olumsuz olarak soruların cevapı evet veya tabii ki ise öğrenciler direkt farkına varmadan Almanca olarak *doch* (Türkçe telaffuzu *doh* şeklindedir ve *h* harfi hırlatılarak çıkarılır) kelimesini kullanmaktadırlar.

Öğrencilere yöneltilen *Ödevini yapmadın mı?* sorusuna, ödevini yapan öğrencilerin büyük bölümü *doh* (doch) yaptım şeklinde cevap vermiştir.

Tablo 3: Diğer yanlış kullanılan kelimeler

Öğrencinin hatalı kullanımı	**Almancası kullanılan kelime**	**Almancasının Türkçe telaffuzu**	**Türkçe doğru kullanımı**
doh yaptım	doch	doh	tabiki yaptım
aber istemiyorum	aber	A:ba	fakat istemiyorum
eigentlich seviyorum	eigentlich	aygentliş	aslında seviyorum
Zum Beispiel nasıl olsun?	zum Beispiel	Tsum bayşpi:l	Mesela nasıl olsun?
Generell Türkçem kötü.	generell	generel	Türkçem genel olarak kötü.
Einfach istemiyorum.	einfach	aynfah	Sadece istemiyorum.
O manşma:l bö:le söylüyor.	manchmal	manşma:l	O bazen böyle söylüyor.

Öğrencilerin büyük bölümünün zaman belirteçlerinin çoğunu (*her zaman* yerine *immer*, *genellikle* yerine *meistens* vs.) Türkçe cümle içinde dahi Almanca olarak söyledikleri gözlemlenmiştir.

3.8. Almanca Bitişik Fiillerin Türkçeye Yanlış Çevrilmesinden Kaynaklanan Sorunlar

Tablo 4: Almanca Bitişik Fiillerin Türkçeye Yanlış Çevrilme

Öğrencinin hatalı kullanımı	**Almancası kullanılan kelime**	**Almancasının Türkçe telaffuzu**	**Türkçe doğru kullanımı**
Devam yazmak	weiterschreiben	waytaşraybın	Yazmaya devam etmek
Devam okumak	weiterlesen	waytalezın	Okumaya devam etmek
Devam konuşmak	weitersprechen	waytaşpreşın	Konuşmaya devam etmek
Devam oynamak	weiterspielen	waytaşpi:lın	Oynamaya devam etmek
Devam sormak	weiterfragen	waytafragın	Sormaya devam etmek
Devam yemek	weiteressen	waytaessın	Yemeye devam etmek

Çeviri hataları elbette ki kaçınılmazdır. Özellikle de bilinçsizce yapılırsa çeviride daha çok hatalar ortaya çıkar. İnsanlar konuşurken de çoğu zaman yaptığı hatanın farkına varmaz. Gözlemlenen öğrencilerin zihinleri günlük hayatta dahi devamlı Almanca-Türkçe arasında çeviri ile meşgul olmakatadır. Birçok kelimeyi de kafalarına göre çevirmekte ve yanlış kullanmaktadırlar. Öğrencilerin en çok yaptıkları hatalardan biri de Almancada *weiter* (devam) ile başlayan fiillerde görülmektedir. Almancada bu şekilde çok fazla *weiter* (devam) ile başlayan birleşik fiil bulunmaktadır.

weiterschreiben (yazmaya devam etmek), *weiteressen* (yemeye devam etmek), *weiterspielen* (oynamaya devam etmek), *weiterlaufen* (yürümeye devam etmek) vs. Öğrencilerin bu tür kelimeleri yanlış çevirip, tablo 4'te belirtildiği gibi devrik bir cümle olarak kullandıkları tespit edilmiştir.

Bu kelimelerden *weiterfragen* kelimesini ele alıp Türkçeye kelime çevirisi yapılırsa *devam sormak* şeklinde anlamsız bir kelime grubu ortaya çıkar. Fakat yıllar içerisinde bu şekilde yanlış kullanımlar öğrenciler arasında yaygınlaşmış ve birbirlerinden de taklit ederek alışkanlık haline gelmiştir.

Öğrencinin hatalı kullanımı: *Devam soracak mısın?*

Doğru kullanım: *Sormaya devam edecek misin?*

Almanca kullanımı: *Wirst du weiterfragen? (virst du vaytırfra:gın)*

Öğrencinin hatalı kullanımı: *Devam yazacak mıyız?*

Doğru kullanım: *Yazmaya devam edecek miyiz?*

Almanca kullanımı: *Werden wir weiterschreiben?*

Örnekte de göründüğü gibi öğrenciler Almanca'daki kullanım şeklini tercüme edip Türkçe cümleleri devrik olarak kurmaktadırlar. Bu tür örnekleri artırmak mümkündür.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Öğrencilerin en çok yaptıkları dil hataları konuşma esnasında Türkçe bir kelime yerine Almancasını kullanmalarıdır. Bunun en büyük sebeplerinden biri yeterince Türkçe kelime bilmemeleridir. Diğer sebeplerden biri ise ağız alışkanlığıdır. Aileler ile yapılan konuşmalarda da fark edilmiştir ki veliler de çoğunlukla aynı hatayı yapmaktadırlar. Bu da doğal olarak çocuklarda bu şekilde oturmuştur. Bazı öğrenciler ise çoğu zaman kelimenin Almancasını kullandıklarını fark bile etmemektedirler. İki dili de aynı anda devamlı kullandıkları için ve çevrelerinde neredeyse herkes bu şekilde karma bir dil kullandığı için farkında değillerdir. Öğrencilerin sınıf içerisinde Türkçe cümle kurduklarında en çok Almancasını kullandıkları kelimeler, sınıf içerisindeki nesneler olduğu gözlemlenmiştir. İlkokul öğrencilerinin büyük bölümünün bu kelimelerin Türkçelerini bilmedikleri ve Türkçe kelime yerine Almancasını kullandıkları tespit edilmiştir. Bu kelimelerin Türkçesini bilen öğrencilerin büyük bölümünün de Almancasını kullanmayı ağız alışkanlığı haline getirdikleri analşaılmaktadır: Öğrencilerin büyük bölümünün özellikle Almancasını kullandıkları ve Türkçesini bilmedikleri kelimelerin aşağıdaki kelimeler olduğu tespit edilmiştir: cetvel (Lineal), kalem kutusu (Etui/Mäppchen), yapıştırıcı (Kleber), silgi (Radiergummi), dolma kalem (Füller), tükenmez kalem (Kulli/Kugelschreiber), dosya (Schnellhefter/Mappe), okul çantası (Tasche), tahta (Tafel), tebeşir (Kreide), ev ödevi (Hausaufgabe), kalemtraş (Anspitzer), su şişesi (Flasche), beslenme kutusu (Frühstücksbox), yaprak/kağıt (Blatt), gözlük (Brille), pergel (Zirkel), Sıra arkadaşı (Sitzpartner), hatalı kullanıma birkaç örnek verecek olursak:

Gözlemlenen öğrencilerin tamamı Almanya'da yaşamaktadırlar ve yaptıkları hataların büyük bölümünün kelime hazinesi eksikliğinden olduğu fark edilmiştir. Zamanla da bu konuşma hataları alışkanlık haline gelmiş ve birçok öğrenci kullanmaya başlamıştır. Türkçeyi çok iyi kullanan bazı öğrencilerde dahi aynı hatalara rastlanmaktadır. Türkçe anlamını bildikleri bazı kelimelerin dahi bu şekilde hatalı olarak hafızalarına kaydetmişlerdir. Örneğin çoğu öğrencinin *yazmak* kelimesini bildikleri halde yerine Almancası olan *schreiben* kelimesini kullandıkları fark edilmiştir. Bu hataların büyük bölümünü uzun yıllar Almanya'da yaşayan ebeveynlerin de yaptığı görülmüştür. Dil ediniminin duyma ile başladığı muhakkaktır. Çocuklar da elbette dili ilk olarak aile içinde duymaktadırlar. Hatta yapılan birçok araştırmada bebeğin dil ediniminin anne karnında başladığı bilinmektedir. Öğrencilerde çeşitli nedenlerden dolayı maalesef bu dil karıştırma evreleri kalıcı hale gelmektedir. Bunun neden böyle olduğunu ortaya çıkarmak ayrı bir araştırma konusudur.

Dünyanın bir çok yerinde çift dilli yetişen çocuklar vardır. Ebeveynlerin evde kullandıkları dil de çok önemlidir. Almanya'daki Türklerin birçoğunda olduğu gibi aile içinde karma dil kullanılırsa, çocuklarda da o şekilde yerleşir ve anadilde kelime hazineleri eksiktir ve bu yüzden bu öğrencilerin kendilerini anadili olan Türk dilinde ifade etmede zorluk çektikleri çok açık bir gerçektir. Türkçesini bilmedikleri kelimelerin yerine kolaya kaçarak Almanca kelimeler kullandıkları ve bu kelimelere Türkçe ekler ve fiiller ekleyerek kendilerine özgü bir dil oluşturdukları görülmüştür. Bu öğrencilerin tam olarak ne söylediklerini anlamak için iki dili de bilmek gerekmektedir. O yüzden bu öğrenciler Türkiye'ye gittiklerinde kendilerini tam olarak ifade edememekte ve güvensizliğe kapılmaktadırlar.

Almanca ve Türkçe karışımından oluşan bu karma dilin yerini düzgün bir Türkçe ve Almancanın alması gerekmektedir. Bu yüzden haftalık 2 saat ve seçmeli olan Türkçe derslerinde konuşma etkinliklerine ağırlık verilmeli ve öğrencilerin yaptıkları hatalara anında müdahale edilmelidir. Hatta resmi makamlarla görüşülmeli ve haftalık 2 ders saati olan Türkçenin yetersiz olduğundan bahsedilmelidir. Aynı zamanda velilerle iletişime geçilip bu durumun önemi üzerinde durulmalı ve velilerin de evde karma dil yerine düzgün Türkçe kullanmaları teşvik edilmelidir.

Öğrencilerin daha fazla Türkçe kitap okumaları ve Türkçe film izlemeleri teşvik edilmelidir. Aile içi de kitap okuma saatleri yapmaları için veliler ikna edilmeli ve çocukların aile içinde anadili olan Türkçe ile daha fazla haşır neşir olmamaları sağlanmalıdır.

KAYNAKÇA

Akkaya, C. (2021). Almanya'da Okutulan "Kolay Gelsin!" Adlı Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ders Kitabı Setinin İncelenmesi. (Hacettepe Üniversitesi Açık Erişim Sistemi).

Bekar, B. ve Öztürk, A. (2018). Avrupa'da Türkçe Derslerinin Dil Edinimine Katkısı (Almanya'da III. Kuşaklar Üzerine Bir İnceleme). ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi (ODÜSOBİAD), 8(1), 17-27.

Küçükkıratlı, H. (2019). Almanya'da Türk göçmen çocuklarında dil durumu ve dil edinim/öğrenim sorunları üzerine son on yılda yapılan çalışmalar (Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü).

Özbal, Bayram (2021). Almanya'da Türk Çocuklarına Türkçe Öğretimi: "Ne Haber?" Öğretim Seti Örneği, II. Uluslararası Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimi Sempozyumu, Istanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi Yayınları.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınları.

Yılmaz, M. Y. (2014). İki Dillilik Olgusu ve Almanya'daki Türklerin İki Dilli Eğitim Sorunu, Electronic Turkish Studies, 9(3), 1641-1651.

International
SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal
Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
e-ISSN: 2587-1587

Research Article

Subject Area
Business

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 99
PP: 2161-2168

Arrival
21 May 2022
Published
30 June 2022
Article ID Number
62554
Article Serial Number
31

Doi Number
http://dx.doi.org/10.29228/sssj.62554

How to Cite This Article
Uçkun, S., Yüksel, A. & Uçkun, C. G. (2022). "Özel Güvenlik Öğrencilerinin Risk Analizi Kavramına İlişkin Metaforik Algılarının Belirlenmesi" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:99; pp:2161-2168

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Özel Güvenlik Öğrencilerinin Risk Analizi Kavramına İlişkin Metaforik Algılarının Belirlenmesi

Determining the Metaphorical Perceptions of Private Security Students on the Concept of Risk Analysis

Seher UÇKUN [1] Asiye YÜKSEL [2] Ceylan Gazi UÇKUN [3]

[1] Dr. Öğr. Üyesi. Kocaeli Üniversitesi, Kandıra Meslek Yüksekokulu, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, Kocaeli, Türkiye
[2] Öğr. Gör. Dr. Kocaeli Üniversitesi, Hereke Ömer İsmet Uzunyol Meslek Yüksekokulu, Mülkiyet Koruma ve Güvenlik Bölümü, Kocaeli, Türkiye
[3] Prof. Dr. Kocaeli Üniversitesi, Hereke Ömer İsmet Uzunyol Meslek Yüksekokulu, Mülkiyet Koruma ve Güvenlik Bölümü, Kocaeli, Türkiye

ÖZET

Araştırmanın amacı özel güvenlik öğrencilerinin risk analizi kavramını nasıl algıladıklarını metaforlar aracılığı ile belirlemektir. Araştırmanın çalışma grubunu 2021-2022 öğretim yılında Kocaeli Üniversitesi Özel Güvenlik Bölümünde önlisans öğrenimi gören 76 öğrenci oluşturmaktadır. Öğrenciler ikinci sınıf olup risk analizi dersini almış ve gönüllü olarak çalışmaya katılmışlardır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden fenomoloji (olgu bilim) deseni kullanılmıştır. Öğrencilerden "risk analizi" kavramına yönelik algılarını ortaya çıkarmak amacıyla "Risk analizi…….gibidir/benzer; çünkü……." cümlesini tamamlamaları istenmiştir. Öğrencilere metafor cümlesi içeren form yazılı olarak verilmiştir. Toplanan veriler içerik analizi yöntemi kullanarak analiz edilmiştir. Özel güvenlik öğrencilerinin risk analizi kavramıyla ilgili olarak 62 farklı metafor oluşturdukları görülmüştür. En fazla anne, araba, merdiven ve çelik yelek metaforlarının olduğu görülmüştür. Öğrencilerin oluşturduğu metaforlar altı kategoride toplanmıştır. Bu kategoriler; yol gösterici, tehlikeleri önleme, güvenlik sistemleri, tehlikeleri kontrol altına alma ve durum analizi olarak oluşturulmuştur. Öğrencilerin risk analizi kavramına ilişkin oluşturduğu metaforların olumlu olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin oluşturdukları metaforlar incelendiğinde; risk analizi yapmanın önemli olduğunu ve mesleki açıdan risk analizinin önceden oluşabilecek tehlike ve tehditlere karşı hazırlıklı olunmasını sağlayacağını düşündükleri sonucuna varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Risk Analizi, Metafor, Özel Güvenlik

ABSTRACT

The aim of the research is to determine how private security students perceive the concept of risk analysis through metaphors. The study group of the research consists of 76 students studying at the private security department of Kocaeli University in the 2021-2022 academic year. The students were sophomores and took the risk analysis course and voluntarily participated in the study. Phenomenology (phenomenology) design, one of the qualitative research methods, was used in the research. In order to reveal the perceptions of the students towards the concept of "risk analysis", "Risk analysis is like/similar to…….; because……..." were asked to complete the sentence. The students were given a written form containing a metaphor sentence. The collected data were analyzed using the content analysis method. It was observed that private security students created 62 different metaphors regarding the concept of risk analysis. Most of the metaphors of mother, car, ladder and steel vest were created. The metaphors created by the students were grouped into six categories. These categories are; It has been created as a guide, prevention of dangers, security systems to control dangers and situation analysis. It has been determined that the metaphors created by the students regarding the concept of risk analysis are positive. As a result of the research, when the metaphors created by the students are examined; It has been reached to the server that they think that it is important to conduct risk analysis and that risk analysis will ensure that they are prepared for the dangers and threats that may occur beforehand.

Keywords: Risk analysis, Metaphor, Private security

1. GİRİŞ

Çalışma hayatında yapılan işin özelliğine bağlı olarak bazı tehlikeler ve riskler olabilir. Riskten bahsetmek için tehlikenin ortaya çıkma olasılığı ve bunun ortaya çıkması durumunda hasar, zarar, kayıplar ya da insanlarda yaralanmanın şiddet derecesini göz önünde tutmaktır (Meriçli, 2004:205). 5902 sayılı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki kanunda risk "Belirli bir alandaki tehlike olasılığına göre kaybedilecek değerlerin ölçüsü" (resmigazete.gov.tr)'dür. TDK'ye göre risk bir işten ya da girişimden zararlı çıkma ihtimali(sözlük.gov.tr) olarak tanımlanmıştır.

Bu tehlikeleri en aza indirmek için yöneticiler ve çalışanlar yasal çerçevede bazı önlemler alırlar. Bu önlemlerin geneli risk analizi olarak değerlendirilir (Dokur,2019:29). Risk analizi, işletmelerde tehlikeleri belirleme ve bu tehlikelerinden korunmak için stratejiler geliştirmek açısından önemlidir (Gürcanlı, 2006:131). Risk değerlendirmesi, bir sistemde tehlikelerden kaynaklanan risklerin neler olduğunu ve bunun nasıl önleneceğinin bilinmesi, bu risklerin kontrol edilip edilemeyeceği ile ilgili karar vermedir.(Ceylan ve Başhelvacı, 2011:27).

Risk analizinde; olumsuz olaylarda riski zarara çeviren etkiler nelerdir, her bir etkinin meydana gelme olasılığı nedir ve her darbeden ne kadar hasar alınabilir gibi önemli sorulara cevap aranması gerekir? (Şenel ve

Şenel,2013:69). Risk analizi organizasyonlarda bir yönetim aracı olup belirlenmiş standartların yönetim tarafından kabul edilmesi ve durum analizine onay vermesidir. Risk analizi yaparken bazı noktaları göz önünde tutmakta yarar vardır. Bunlar;

- ✓ organizasyonda korunması gereken varlıkların belirlenmesi,
- ✓ varlıkları etkileyecek risklerin ortaya çıkarılması,
- ✓ oluşabilecek risklerin olasılığını tahmin etmek,
- ✓ tahmini kayıplar gerçekten ortaya çıkarsa oluşacak etkinin değerlendirilmesi gerekir. (www.güsod.com.tr).

Risk analizi ile ilgili literatür tarandığında farklı alanlarda çalışmalar yapıldığı görülmüştür. Bu çalışmalardan bazıları şunlardır: Şengöz ve Merdan (2017); işyerlerinde elektrik yangınlarının önlenmesi ile ilgili, Özoğul vd.(2018) ergonomik risk analizi, Tarhane vd.(2019) abdominal ağrı yakınmalı hastalarda helicobacter pylori pozitifliği ve risk analizi, Ulu ve Şahin(2020) hata türü ve etkileri analizi tekniği ile risk değerlendirmesi, Büberkökü vd. (2019) portföy risk analizleri, Aksoy ve Keskin (2019) mobilya endüstrisinde iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili risk değerlendirmesi, Özyetgin, Altun ve Öğdül (2021), afet riski yönetimi kapsamında kent planlama, Altundağ ve Koçak(2021) tersanelerde yangın güvenliği ve risk analizi, Akgül(2021) iş süreçlerinin geliştirilmesi, hedeflerle yönetim ve risk analizi yöntemleri gibi çalışmalar olduğu görülmüştür.

Metafor kelimesinin kökeni Yunanca değiştirmek anlamına gelen meta ve pherein "dayanmak" anlamına gelen sözcüklerden oluşmaktadır (Levine, 2005:172). Fransızca métaphore veya İngilizce metaphor "simgesel anlatım" sözcüğünden alıntıdır (www.etimolojiturkce.com). Türkçede metafor; istiare, eğretileme, mecaz kelimeleri ile açıklanır (Daşçıoğlu,2015:169). Metaforlar, soyut bir kavramı somut bir kavrama dönüştürmek için benzetme yoluyla bir ilişki kurarlar (Şaban, 2004:618).

Literatür incelendiğinde, üniversite öğrencilerinin metaforik algılarını ölçmek için çok sayıda farklı çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Üniversite öğrencilerinin; Özdemir vd.(2016) kariyer algıları, Özcan vd. (2020) çevre kavramı, Uygun vd.(2016) matematik problemi, Torun, (2020) pazarlama ve pazarlama dersi, Demir, Atalay ve Fırat (2018) değerler Karapınar ve Arıbaş (2017) doğa eğitimi, Duran (2020) fen, Boz ve Duran(2018) girişimcilik, Çaldak (2021) kadına şiddet, Demirbilek (2021) kayırmacılık, Çetin, Timur ve Pehlivan, (2021) virüs, Kara, ve Bozbayındır (2019) okul, Eraslan, (2011) sosyoloji, Kantekin, (2018) sosyal bilgiler, tarih ve coğrafya, Keskin vd.(2019) etik, Sevim, Veyis ve Kınay (2012)Türkçe kavramına ilişkin çalışmalar yapılmıştır.

Alan yazın incelendiğinde özel güvenlik öğrencilerinin risk analizi kavramına yönelik metaforik algılarının analiz yoluyla incelenmesini içeren bir araştırmaya rastlanmamıştır ve bu alandaki eksikliği gidermeye ihtiyaç duyulmuştur. Bu araştırma ile özel güvenlik öğrencilerinin risk analizi kavramını nasıl algıladıkları metafor analizi aracılığıyla belirlenmiş olacaktır. Çalışmanın ilgili literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırmanın amacı özel güvenlik öğrencilerinin "risk analizi" kavramını nasıl algıladıklarını ve kavramsallaştırdıklarını metaforlar aracılığı ile tespit etmektir. Bu bağlamda aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır.

- ✓ Özel güvenlik öğrencilerinin risk analizi kavramına yönelik metaforları nelerdir?
- ✓ Özel güvenlik öğrencilerinin risk analizi kavramına yönelik ürettiği metaforlar, benzer özellikler bakımından hangi kategoriler altında toplanmaktadır?

Özel güvenlik öğrencilerin risk analizi kavramına yönelik metaforlarını belirlemek amacıyla nitel araştırma yöntemi olan fenomoloji (olgubilim) kullanılmıştır. Nitel araştırmanın en önemli özelliği, katılımcıların deneyim ve bakış açılarına yoğunlaşmasıdır. Dolayısıyla katılımcıların deneyim ve algılarının ortaya çıkmasına yardımcı olmaktadır. Fenomonoloji, olaylar deneyimler, algılar gibi farklı şekillerde karşılaştığımız farkında olduğumuz olguların ancak ayrıntılı ve derin bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara yoğunlaşmasıdır (Tekinal, Uğuz ve Arsu,2020: 156-158).

Araştırmaya katılan özel güvenlik öğrencilerine risk analizi kavramı hakkındaki görüşlerini metaforlar yoluyla kavramlaştırması için yazılı formlar verilmiştir. Katılımcılara dağıtılan formda katılımcılardan, " *Risk Analizi …… gibidir. Çünkü ……"* şeklinde verilen cümledeki boşlukları kendi ifadeleri ile doldurmaları istenmiştir. Çalışmaya katılan öğrencilere 45 dakika süre verilmiştir.

Araştırma, Kocaeli Üniversitesi'nde 2021-2022 eğitim öğretim yılında öğrenim gören özel güvenlik son sınıf öğrencileri olan 76 kişi ile yapılmıştır. Formlar tek tek incelenmiştir. İnceleme sonucunda anlamlı ve neden sonuç ilişkisi olmayan 4 adet form araştırmaya dâhil edilmemiştir. Değerlendirmeye alınan formlar öğrencilerin oluşturduğu metaforlar ortak özelliklerine göre gruplara ayrılmıştır. Araştırmada veriler öğrencilerin kendi el

yazılarıyla formların doldurulmasıyla elde edilmiştir. Ayrıca öğrencilere formlar dağıtılmadan önce metafor kavramının ne olduğu ve nasıl kullanıldığı ile ilgili örnekler ve bilgiler verilmiştir.

Araştırmada elde edilen verilerin çözümlenmesi için nitel araştırma yöntemlerinde biri olan içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi hem nicel hem de nitel araştırmalarda kullanılmaktadır (Sallan ve Kahya, 2021:182). İçerik analizi, verilerin çeşitli yönlerini inceleyerek belirli kodlar kullanarak içeriğin daha anlaşılır hale gelmesini sağlar (White ve Marsh 2006: 27).

Araştırmalarda toplanan verilerin ayrıntılı olarak analiz edilmesi ve araştırmacının sonuçlara nasıl ulaştığına dair ayrıntılı bilgi vermesi geçerlilik ölçütü olarak değerlendirilmektedir. Araştırmalarda güvenirlilik sağlanması için uzman görüşü alınması ve sonuçların değerlendirilmesi önemlidir. Bu çerçevede; araştırmada toplanan veriler tek tek ayrıntılı olarak incelenmiş ve 72 metafor 5 kavramsal kategori haline getirilmiştir.

Nitel araştırmalarda, güvenirlik sağlanması açısından uzman ve araştırmacı değerlendirmeleri arasındaki uyumun %90 ve üzeri olması önemlidir (Saban, 2008:467). Araştırmalarda güvenirlilik hesaplamalarında kullanılan Miles ve Huberman'ın (1994) formülü; [Güvenirlik= Görüş Birliği / (Görüş birliği+ Görüş ayrılığı) *100] kullanılarak hesaplanmıştır. Risk analizi için güvenirlik (72/76*100) =%94 olarak belirlenmiştir.

3. BULGULAR

Araştırmaya katılan öğrencilere ilişkin frekans ve yüzde değerleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 1: Öğrencilerin Demografik Özellikleri

Cinsiyet	f	%
Kadın	37	51.4
Erkek	35	48.6
Toplam	72	100
Öğretim		
I.öğretim	38	52.8
II.öğretim	34	47.2
Toplam	72	100

Araştırmaya katılan öğrencilerin % 51,4' ünün kadın, % 48,6' sının erkek olduğu, % 52,8' sının I. Öğretim öğrencisi olduğu, % 47,2' nin II. Öğretim öğrencisi olduğu görülmektedir. Araştırmaya katılan toplam öğrenci sayısı 76 olup formların eksik ve hatalı doldurulması sebebiyle 4 form araştırma kapsamından çıkarılmış ve 72 form değerlendirmeye alınmıştır.

Tablo 2. Özel Güvenlik öğrencilerinin "Risk Analizi" Kavramına İlişkin Oluşturdukları Metaforlar

Metafor Adı	**Metafor Sayısı**	**Metafor Adı**	**Metafor Sayısı**
Anne	3	Scaout Ekibi	1
Çelik Yelek	3	ÖGG	1
Araba	3	Yakın Koruma	1
Merdiven	3	İnşaat Temeli	1
Zincir	2	Aile	1
Otomobil motoru	2	Altıncı His	1
Hayat	1	Kitabın Giriş Bölümü	1
Doğuma hazırlık	1	Bel Kemiği	1
Yatırım	1	Kamyoncu Düğümü	1
Kaburga	1	Yelek	1
Trenin ilk vagonu	1	Yap Boz parçası	1
Saç örgüsü	1	Dedektör	1
Omurga	1	Maske	1
Can Simidi	1	Kalp	1
X-ray cihazı	1	Arkeoloji	1
Cankurtaran	1	Geminin yelkeni	1
Trafik Lambası	1	Kamera	1
Sağlık eğitimi	1	İnşaata atılan zemin	1
Bina Kolonu	1	Kapı	1
Gemi Dümeni	1	Aydınlık Yol	1
Kitap	1	Işık	1
Kodlama Programı	1	Karam Çikolata	1
Balon	1	Kazak	1
İnsan	1	Tekerlek	1
Uçak	1	Sarmaşık	1
Kuran-ı Kerim	1	Emniyet kemeri	1
Kalkan	1	Melek	1
Ev yapmak	1	Babası olmayan Evlat	1

Çukur	1	Yeni yapılmış binaların betonu	1
Evin Temeli	1	Canımız	1
Menteşe	1	Domino Taşı	1
Toplam	41	Toplam	31

Araştırmanın özel güvenlik öğrencilerinin risk analizi kavramına ilişkin ürettikleri toplam 62 metaforun frekansları Tablo 2'de gösterilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrenciler; anne (3), çelik yelek (3), araba (3), merdiven (3), zincir (2), otomobil motoru (2), hayat, doğuma hazırlık, yatırım, kaburga, trenin ilk vagonu, saç örgüsü, omurga, can simidi, X-ray cihazı, can kurtaran, trafik lambası, merdiven bina kolonu, gemi dümeni, kitap, kodlama programı, balon, insan, uçak, Kuran-ı Kerim, kalkan, ev yapmak, çukur, evin temeli, menteşe, domino taşı, Scaout ekibi, özel güvenlik görevlisi, yakın koruma, inşaat temeli, aile, altıncı his, kitabın giriş bölümü, bel kemiği, kamyoncu düğümü, yelek, yap boz parçası, dedektör, maske, kalp, arkeoloji, geminin yelkeni, kamera, inşaata atılan zemin, kapı, aydınlık yol, evin temeli, karam çikolata, kazak, tekerlek, sarmaşık, emniyet kemeri, melek, babası olmayan evlat, yeni yapılmış binaların betonu, canımız, ışık, sağlık eğitimi ise (1) adet olmak üzere 62 adet metafor üretmişlerdir.

Tablo 3. Özel Güvenlik Öğrencilerinin Oluşturdukları Metaforları ve Metafor Kategorileri

Kategori	Metaforlar	Frekanslar
Yol Gösterici	Trafik lambası(1), Gemi Dümeni(1), Geminin Yelkeni(1), Kitabın Giriş Bölümü(1), Kuranı-ı Kerim(1), Kitap(1), Kodlama Programı(1), Trenin İlk Vagonu(1), Tekerlek(1), Işık(1), Scaout Ekibi(1), Aydınlık Yol(1)	12
Tehlikeleri Önleme	Kamyoncu Düğümü(1), Anne(3), Melek(1), Aile(1), Can Simidi(1), Can Kurtaran(1), Altıncı His(1), Yakın Koruma(1), Özel Güvenlik Görevlisi(1), Merdiven(3), Kazak(1), Doğuma Hazırlık(1), Domino Taşı(1)	17
Güvenlik Sistemleri	Dedektör(1), Maske(1), Kamera(1), Çelik Yelek(3), Kapı(1), Zincir(2), Emniyet Kemeri(1), Kalkan(1), Yelek(1), X-Ray Cihazı(1)	13
Tehlikeleri kontrol altına alma	İnşaata atılan Zemin(1), Evin Temeli(1), Yeni Yapılmış Binaların Betonları(1), Menteşe(1), Omurga(1), Kaburga(1), Bel Kemiği(1), Sarmaşık(1), Bina Kolonu(1), Saç Örgüsü(1), İnşaat Temeli(1)	11
Gelecek Güvencesi	Yatırım(1), Ev Yapmak(1), İnsan(1), Hayat(1), Babası Olmayan Evlat(1), Sağlık Eğitim(1), Balon(1), Uçak(1)	8
Durum Analizi	Araba(3), Yap-Boz parçası(1), Çukur(1), Arkeoloji(1), Kalp(1), Otomobilin Motoru(2), Canımız(1), Karam Çikolata(1)	11
	Toplam	72

Özel güvenlik öğrencilerin "risk analizi" kavramı ile ilgili ürettikleri metaforlar 6 kategori altında toplanmıştır. Bu kategoriler;

yol gösterici (12),

tehlikeleri önleme (17),

güvenlik sistemleri (13),

tehlikeleri kontrol altına alma (11),

gelecek güvencesi (8),

durum analizi (11) olarak belirlenmiştir.

Öğrenci (Ö), Kadın (K), Erkek (E), Gündüz (I.), Gece (II.) olarak kısaltılmıştır.

Öğrencilerin " yol gösterici" olarak oluşturdukları metaforlardan bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

71ÖKI. *"Risk analizi trenin ilk vagonu gibidir. Çünkü diğer vagonlar ilk vagona bağlıdır. Eğer ilk vagon yanlış yere ilerler ve yoldan çıkarsa diğerleri de yanlış ilerlemiş olur."*

61ÖKI. "*Risk analizi kitap gibidir. Çünkü bir olay olmadan önce veya olduktan sonra olay anında hangi durumlarla karşılaşıp nasıl çözüm bulabileceği hakkında bilgi verir. Olayları daha hızlı ve kolay çözmede yardım eder her yolu anlatır ve objektiftir."*

30ÖEI. "*Risk analizi Kuran-ı Kerime benzer. Çünkü risk analizi Kuranı Kerim gibi yol göstericidir. Kuranı kerim de ne yaparsan ne olacağı yazdığı gibi risk analizi de öyledir."*

50ÖKI. *"Risk analizi bilgisayar kodlama programı yapmak gibidir. Çünkü kodlama yaparken unutulup koyulmayan bir nokta dahi programın çalışmamasına veya işleyişinin bozuk olarak çalışmasına sebep olur. Bu nedenle risk analizi yapılırken unutulan ufak bir ayrıntı hayati önem taşır."*

Öğrencilerin "tehlikeleri önleme "olarak oluşturdukları metaforlardan bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

18ÖEI. "*Risk analizi 6. His gibidir. Çünkü tehlikeyi(riski) daha önceden sezmek hissetmek çok önemlidir. Oluşabilecek zararı daha önceden sezerek en aza indirir."*

24ÖEI. "*Risk analizi domino taşları gibidir. Çünkü her şey belirli bir düzen ve sistem içinde olmalıdır. Eğer bu düzen bozulursa domino taşları gibi sistemde yıkılır. Bir hata diğerini getirir ve sistem çöker. Domino taşlarında da olduğu gibi birini yıkarsak her şeyin yıkılacağı gibi risk analizini de bu şekilde düşünebiliriz*."

36ÖEI. "*Risk analizi kamyoncu düğümü gibidir. Çünkü düğümü sağlam atmadan yola çıkarsan bir noktadan sonra bağlamaya çalıştığın şeyler yıkılır yolda kalırsın, bu nedenle risk analizi daha yolun başında iken yapılmalı ve kat edeceğiniz yolun riskini minimuma indirmemiz gereklidir."*

58ÖKI. "*Risk analizi anneye benzer. Çünkü risk analizi ortada hiçbir olumsuzluk yokken bile her türlü ihtimali düşünmek ve olası kötü durumlara karşı bir dizi tedbirler almaktır."*

52ÖKII. "*Risk analizi merdivene benzer. Çünkü basamak basamak yapılan özenli araştırmalar oluşabilecek hasar ve kayıp olasılığını en aza indirir."*

10ÖEII. "*Risk analizi anne gibidir. Çünkü çoğumuz başımıza gelebilecek şeyleri düşünmezken risk analizi bir anne gibi kötü olayları sıralar ihtimal verir ve bizi korur kollar ve başımıza gelmeden önce bizi uyarır ve bilgilendirir."*

Öğrencilerin "güvenlik sistemleri "olarak oluşturdukları metaforlardan bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

67ÖKI." "*Risk analizi X-Ray cihazı gibidir. Çünkü risk analizi sayesinde oluşabilecek potansiyel tehlikeleri daha erken fark edip müdahale ederiz. X-Ray de aynı şekilde tehlikeleri önceden görüp müdahale etmemizi sağlar."*

29ÖEI. *"Risk analizi kalkana benzer. Çünkü risk analizi dışarıdan gelebilecek her türlü tehlikeleri önlemek amacıyla alınan bir korumadır."*

7ÖEII. *"Risk analizi emniyet kemeri gibidir. Çünkü risk analizi oluşabilecek durumlara önlem ve güvenlik sağlayabilir. Emniyet kemeri nasıl oluşabilecek durumlarda bizi koruyor ise doğru bir risk analizi aynı göreve, işleve sahiptir. Kemeri takmazsak ölüm ihtimalimiz yükselir. Risk analizi yapmazsak da kayıplar o kadar fazla olur."*

53ÖKII.*"Risk analizi dedektör gibidir. Çünkü yer ve zaman bilmeksizin her daim istenilen ve beklenen oluşabilecek tehditlere karşı uyarı sistemleridir. Dolayısıyla risk analizi yaparken beynimiz bir dedektör cihazı gibi aktif şeklide çalışabilir potansiyeldedir. Örneğin herhangi bir tehlikeye karşı uyarı vererek risk olduğunu belirler ve oluşabilecek zararlara karşı önlem almasını sağlar."*

Öğrencilerin "tehlikeleri kontrol altına alma" olarak oluşturdukları metaforlardan bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

72ÖKI. "*Risk analizi kaburgalarımız gibidir. Çünkü risk analizi birbirini tamamlayan bir bütündür. Bir tanesi bile eksik olursa çok büyük sorunlar ortaya çıkabilir. Risk analizinde ortaya çıkan nedenlerin hepsi birbirine bağlıdır. Risk analizinin asıl amacı bütünlüğün bozulmamasıdır."*

63ÖKI. "*Risk analizi bir binanın kolonu gibidir. Çünkü bir binanın kolonu çürük ya da demiri veya malzemesi eksik olursa depremde bina yıkılır. Risk analizi de bu şekildedir eğer risk analizi yapılmamışsa eksik ise veya yarım ise olası bir tehlike durumunda yok olup gidersin."*

28ÖEI. "*Risk analizi ev yapmak için atılan beton ve demir gibidir. Çünkü bu maddelerin eksik ve gelişi güzel atılması binanın ilerleyen zaman içinde depremde hasar görüp yıkılmasına yol açar. Ama sağlam ve eksiksiz bir şekilde yapıldığında zarar görme olasılığı da o denli az olur. Risk analizi de buna benzer ilk başta tam ve ihtiyaçlara yönelik olmasıdır."*

46ÖKII. "*Risk analizi inşaat yapılırken atılan zemine benzer. Çünkü zemin sağlam olmazsa en ufak bir doğal afette ciddi can ve mal kaybına yol açar. Risk analizi sağlam yapılmalıdır ki en az can ve mal kaybıyla atlatılsın."*

41ÖKII. "*Risk analizi bir evin temeli gibidir. Çünkü evin temelini atmadan bir ev inşa edilmeye başlamaz ve baştan savma ya da düşünmeden yapılan ev yıkılır. Risk analizi de buna benzer doğru yapılmayan risk analizi bir işe yaramaz ve kötü sonuçlar ortaya çıkarır."*

Öğrencilerin "gelecek güvencesi" olarak oluşturdukları metaforlardan bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

73ÖKI. "*Risk analizi yatırım gibidir. Çünkü risk analizi karşımıza gelecekte ne getireceğini bilemeyiz. Bir anda gelen kötü bir durumda bizim kurtarıcımız olabilir. Geleceğe yaptığımız yatırım gibidir."*

57ÖKI. "*Risk analizi hayata benzer. Çünkü risk analizi gelebilecek tehlikelere karşı önleyici basamakları oluşturur. Hayatta da bazı tehditlere önleyici şekillerde karşımıza çıkar ve bunların analizi yapıp yön verdiğimizde hayata karşı tehditler ortadan kalkar."*

32ÖEI. "*Risk analizi bir insan gibidir. Çünkü dünya ve evrende meydana gelen ve gelebilecek tüm olaylarda etkilenecek bir varlıktır. Onun için yaşanabilecek tüm olaylarda zarar ve ziyanı en aza indirebilmek için gerçekçi ve kapsamlı bir risk analizi yapılmalıdır."*

34ÖEI. "*Risk analizi yapmak balon gibidir. Çünkü balonu ilk başta şişirmek zordur ama şişirdikten sonra rahatça kullanabilirsin. Risk analizi yaparken de ilk başta zorlanabiliriz ama sonra rahatça verim sağlayabilir."*

Öğrencilerin "durum analizi "olarak oluşturdukları metaforlardan bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

49ÖKII. "*Risk analizi arkeolojiye benzer. Çünkü arkeoloji araştıran ve inceleyen bilim dalıdır. Risk analizi içinde ayrıntılı olarak inceleme ve araştırmak gerekmektedir."*

27ÖEI. "*Risk analizi otoyoldaki küçük bir çukur gibidir. Çünkü risk analizi iyi yapılmadığı zaman kazalara sorunlara neden olabilir. Nasıl otoyolda oluşan bir çukur tamir edilmezse ve felaketlere yol açabilir ise buda aynı şekilde risk analizi içinde geçerlidir."*

2ÖEII. "*Risk analizi araba gibidir. Çünkü risk analizi de birbirine bağlantılı maddelerden oluşur ve arabaya benzer. Risk analizinde bir madde eksik olsa bütün analizin dengesi bozulur aynı şekilde araba içinde geçerlidir. Arabada bir parça eksik olsa araba arıza lambası yakar ya da hiç çalışmaz."*

6ÖEII. "*Risk analizi otomobilin motoru gibidir. Çünkü risk analizinde bir sorun olduğunda ortaya çıkan büyük olumsuzluklar otomobil motorunda çıkan bir arıza gibidir. Çıkan arıza nasıl aracın hareket etmesine engel oluyorsa risk analizinde çıkan arızada güvenlikte güvenlik açığına ve birden fazla soruna yol açar. Aracın motoruna ne kadar önem gösteriyorsak risk analizine de en az o kadar önem gösterip iyileştirme çalışmalarını yapmak zorundayız."*

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Metaforlar, benzetme yolu ile kişilerin düşünce tarzına bağlı olarak kavramları ifade etme şeklidir. Çalışmada özel güvenlik öğrencilerinin mesleki açıdan önemli olan risk analizi kavramı ilişkin algıları metaforlarla belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışmanın sonunda öğrencilerin 62 farklı metafor oluşturdukları görülmüştür. Oluşturulan bu metaforlar, yol gösterici, tehlikeleri önleme, güvenlik sistemleri, tehlikeleri kontrol altına alma, gelecek güvencesi ve durum analizi olarak altı grupta toplanmıştır. Ayrıca oluşturulan metaforların olumlu olduğu tespit edilmiştir.

Risk analizi özel güvenlik mesleğinde ilk adım olmasına ve güvenli işyerini, güvenli yaşam alanını, güvenli ortamı sağlamak için yapılması gerekenleri belirlemek için ön koşul olmasına rağmen sektörel faaliyetlerde göz ardı edilen ve önemsenmeyen bir olgudur. Özel güvenlik mevzuatında (5188 sayılı yasa ve yönetmelik, genelge ve talimatlar) buna dair açık ve zorlayıcı bir hüküm yoktur. Yine aynı şekilde özel güvenlik hizmet alım ve satım ihalelerinde de pek konuşulan, taraflarca dile getirilen ve istenilen bir hizmet değildir. Hâlbuki özel güvenlik hizmeti verme süreci başladığında başta personel sayısı olmak üzere, araç, gereç, teçhizat, kontrol sistemleri ve noktaları ile bütçe doğru ve sağlıklı yapılan risk analizine göre ortaya çıkacaktır. Risk analizi yapılmadıysa, sadece kâğıt üzerinde göz boyamak için yapıldıysa ilerleyen zaman içinde mutlaka yetersizlikler, eksiklikler ve geri dönüşü olmayan zarar ve kayıplar ile karşılaşılacaktır.

Gelecekte Özel Güvenlik Sektöründe yönetici pozisyonunda olacak ve karar mekanizmaları içerisinde yer alacak önlisans öğrencilerinin risk analizinin öneminin farkına varmaları önemlidir. Ayrıca yasa koyucunun özel güvenlikte risk analizini zorunlu hale getirmek için düzenleme yapması, hizmet alıcıların bu konuda bilinçlendirilmesi gereklidir. Yapılan çalışma ile önlisans öğrencilerinin risk analizi algıları belirlenmeye ve konunun önemi ile ilgili farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır.

Bulgular öğrenci görüşlerinin "risk analizi yapmanın önemli olduğu" ve "mesleki açıdan risk analizinin önceden oluşabilecek tehlike ve tehditlere karşı hazırlıklı olunmasını sağlayacağı" yönünde olduğunu ortaya çıkarmıştır. Benzer çalışmalar farklı bölümlerde eğitim alan öğrencilerle yapılabilir.

KAYNAKÇA

Akgül, E.(2021). İş süreçlerinin geliştirilmesi hedeflerle yönetim ve risk analizi yöntemlerine dayalı sürdürülebilir yönetim modeli önerisi ve modelin uygulanması, Pamukkale Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Aksoy E., ve Keskin H., (2019), Mobilya endüstrisinde iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili risk değerlendirmesi: Begonya mobilya imalat işletmesi örneği, Mobilya ve Ahşap Malzeme Araştırmaları Dergisi, 2 (1), 46-60

Altundağ, H.,ve Koçak, M., (2021). Tersanelerde yangın güvenliği ve risk analizi. Resilience, 5 (2), 245-263.

Boz, D., ve Duran, C. (2018). Girişimcilik dersi alan İİBF öğrencilerinin girişimcilik algılarının metaforlar aracılığıyla analizi, Journal of Entrepreneourship and Development Winter13(2), 110-123.

Büberkökü, Ö., Tüzün Şahmaroğlu, S., ve Akar, A.(2019). Portföy risk analizleri: uluslararası hisse senedi piyasalarından kanıtlar, maliye ve finans yazıları,(112), 199 - 224

Ceylan, H. ve Başhelvacı,V.S. (2011). Risk değerlendirme tablosu yöntemi ile risk analizi: bir uygulama, International Journal of Engineering Research and Development, 3 (2), 25-33.

Çaldak, H. (2021). "Üniversite öğrencilerinin bakış açısı ile "kadına şiddet" kavramı". Temaşa Felsefe Dergisi 15, 159-172.

Daşçıoğlu, Y.(2015). Dilin içinde dil, doğanın içinde perde: şiirde metafor ve imge https://tdk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/12/20151221Y%c4%b1lmaz %20Da%c5%9f%c3%a7% c4%b1o%c4%9flu%20-%20Metonim.pdf

Demir Atalay, T. ve Fırat Durdukoca, Ş. (2018). Öğretmen adaylarının değerlere ilişkin metaforları. Ana Dili Eğitimi Dergisi, 6(4), 894-923.

Demirbilek, N.(2021). Üniversite öğrencilerinin kayırmacılık kavramına ilişkin metaforik algıları, Yaşadıkça Eğitim, 35(2), 367-381.

Dokur, İ.(2019). Eğitim amaçlı binalarda yangın tehlikesinin risk analizi, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İş Sağlığı ve Güvenliği Anabilim Dalı, İş Sağlığı ve Güvenliği Programı.

Duran, M.(2020). Okul öncesi öğretmen adaylarının fen kavramına ilişkin algılarının metafor yoluyla incelenmesi, Mediterranean Journal of Educational Research 2020, Cilt 14 Sayı 31, Sayfa 648-667.

Eraslan, L.(2011). Sosyolojik metaforlar, Akademik Bakış Dergisi, Kasım-Aralık, 1-22.

Gürcanlı, G.E.(2006). İnşaat şantiyelerinde bulanık kümeler yardımıyla iş güvenliği risk analiz yöntemi, İTÜ. Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Keskin, M. Ö., Yıldız, Ö. Ö. ve Aksakal, E. (2019). Tıp fakültesi öğrencilerinin etik kavramına ilişkin metaforik algıları, Ihlara Eğitim Araştırmaları Dergisi, 4(2), 300–313.

Kara,M., Bozbayındır, F.(2019). Aday öğretmenlerin okul kavramına ilişkin algıları: bir metafor çalışması, Anadolu Türk Eğitim Dergisi,1(1), 18-34.

Karapınar, B., ve Arıbaş, K. (2017). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının doğa eğitimi hakkında metaforik algıları, Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi,2017, 1 (2), 40-6.

Kantekin, S.(2018). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal bilgiler, tarih ve coğrafya kavramlarıyla ilgili metaforik algılarının metafor analizi yoluyla incelenmesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi.

Levine, P. M. (2005). Metaphors and images of classrooms. Kappa Delta Pi Record, 172-175.

Miles, M. B. and Huberman, A. M. (1994). Qualitative Data Analysis (Thousand Oaks, CA: Sage)

SABAN, A. (2004). Prospective classroom teachers' metaphorical images of selves and comparing them to those they have of their elementary and cooperating teachers. International Journal of Educational Development, (24), 6, 617-635.

Çetin, N.İ., Timur, S. ve Pehlivan, H. (2021). Fen bilimleri öğretmenlerinin covid-19 pandemi sürecinde "virüs" kavramına yönelik metaforik algılarının incelenmesi, International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS), 12(43), 47-59.

Saban, A. (2008). Okula ilişkin metaforlar. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi, 14(3), 459-496.

Sallan G.S. ve Kahya N.Ö. (2021). "Sosyal bilimlerde içerik ve söylem analizi" Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 42:Özel sayı 1, Denizli, ss. Ö181-Ö198.

Sevim, O., Veyis, F., ve Kınay, N. (2012). Öğretmen adaylarının Türkçeyle ilgili algılarının metaforlar yoluyla belirlenmesi: Atatürk Üniversitesi örneği. Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi, 1(1), 38-47.

Şenel,B., ve Şenel, M.(2013). Risk Analizi: Türkiye'de gerçekleşen trafik kazaları üzerine hata ağacı analizi uygulaması, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,13(3), 65-84.

Şengöz, M.C., ve Merdan, M.(2017). Fine-Kinney risk analizi metoduyla, İşyerlerinde elektrik nedenli yangınların önlenmesinde yeni bir yöntem, Gazi Mühendislik Bilimleri Dergisi 3 (3). 74-82

Tekindal, M. ve Uğuz Arsu, Ş. (2020). Nitel araştırma yöntemi olarak fenomenolojik yaklaşımın kapsamı ve sürecine yönelik bir derleme. Ufkun Ötesi Bilim Dergisi, 20 (1), 153-182.

Meriçli, A.(2004). Özel Güvenlik, Rengin Basımevi.

Özcan, Ş., Mertol, H., ve Yılmaz, O. (2020). Üniversite öğrencilerinin "çevre" kavramına ilişkin metaforik algılarının karşılaştırılması, 19 Mayıs Sosyal Bilimler Dergisi, 1 (2), 142,167.

Özdemir, Y., Mustafa, A. ve Özdemir, S. (2016). Üniversite öğrencilerinin kariyer algılarına metaforik bakış: Türk, Azeri, Türkmen, Kazak ve Kırgız öğrenciler örneği. Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5(4), 113-133.

Özoğul, B., Çimen,B., ve Kahya, E.(2018). Bir metal sanayi işletmesinde ergonomik riskanalizi, Journal of Engineering Sciences and Design, 6(ÖS:Ergonomi2017),159 – 175.

Özyetgin A.A., ve Öğdül, H.G. (2021). Afet riski yönetimi kapsamında kent planlama; İstanbul Planları Ve Uygulamalar, MTU. JFA, 38(2), 145-172.

Ulu, M., ve Şahin, H., 'Risk Assessment in an engineering faculty with error type and effects analysis technique',(2020). Elec Lett Sci Eng, 16(2) , 63-76

Uygun, T., Gökkurt, B., ve Usta, N. (2016). Üniversite öğrencilerinin matematik problemine ilişkin algılarının metafor yoluyla analiz edilmesi, Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 5 (2), 536-556.

www.güsod.com.tr, (Erişim Tarihi: 18.05.2021). (Derleyen; Ünver, O. Etkili Güvenlik Yönetimi, GÜSOD Yayınları).

www.güsod.com.tr, (Erişim Tarihi: 18.05.2021). (Derleyen; Ünver, O. Risk ve Risk Değerlendirmesi, GÜSOD Yayınları).

Tarhane S, Anuk T, Gülmez Sağlam A, Özcan HE, Coşkun MR, Büyük F, ve Otlu S.(2019). Abdominal ağrı yakınmalı hastalarda Helicobacter pylori pozitifliği ve risk analizi. Mikrobiyol Bul;53(3):262-273.

Torun, T. (2020). Lisans Öğrencilerin Pazarlama ve Pazarlama Derslerine Yönelik Algılarının Metaforik Olarak İncelenmesi, Pazarlama Teorisi ve Uygulamaları Dergisi, 6(2), 187-216

White, M. D. ve Marsh, E. E. (2006). "Content Analysis: A Flexible Methodology", Library Trends, 55/1, s. 22-45

https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/06/20090617-1.htm(erişim tarihi 6.02.2022).

https://sozluk.gov.tr/

https://www.etimolojiturkce.com/kelime/metafor (erişim tarihi 6.02.2022).

International
SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal
Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
e-ISSN: 2587-1587

Research Article

Subject Area
Interior Architecture

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 99
PP: 2169-2177

Arrival
26 May 2022
Published
30 June 2022
Article ID Number
62647
Article Serial Number
32

Doi Number
http://dx.doi.org/10.29228/sssj.62647

How to Cite This Article
Yılmaz, S. (2022). "Erişilebilir Konut Tasarımı: Laurent Evi Üzerinden Bir Okuma" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:99; pp:2169-2178

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Erişilebilir Konut Tasarımı: Laurent Evi Üzerinden Bir Okuma

Accessible Housing Design: A Reading Through On Laurent House

Seval YILMAZ [1]

[1] Arş. Gör. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, Niğde, Türkiye

ÖZET

Yaşantımızın herhangi döneminde hepimizin bir tür engele sahip olabileceği varsayılarak, yapılı çevrenin her yaşta ve yetenekteki insanların kullanabileceği şekilde tasarlanması gereklidir. Standart kullanıcı tipine uygun olarak tasarlanan konutlar, yaşlı ve hareket kabiliyetinde farklılıklara sahip bireylerin yaşam alanlarına ulaşımını, konut çevresi ve içerisinde hareketlerini kısıtlamaktadır. Toplumdaki her bireyin yetenek ve tarzları çok özel ve farklı olduğundan konutlarda genelleştirilmiş standart konut tasarımının varlığından söz etmek uygun olmayacaktır. Erişilebilirlik düzenlemeleri, engellilerin kamu binalarına girişini ve mekânları içerisinde hareketlerini kolaylaştırsa da özel konutlarla ilgili üretim ve tedarik sürecinin getirdiği yüksek maliyetler standartlaştırılmış tasarımların sürdürülmesine sebep olmaktadır. Her ürün ve mekân tasarımında olduğu gibi konut tasarımlarında da esas alınacak nokta kullanıcılardır. Bu çalışmada, farklı yetenek ve eksikliklere sahip kullanıcı gruplarının konut çevresi ve içerisinde erişimini kolaylaştıracak düzenlemeleri özetlemekte, bu alanda yapılan çalışmaları ve kapsayıcı konut tasarımlarını incelemektedir. Çalışmanın kapsamında konutlarda erişilebilirlik sağlanması için mevcut standartlara yer verilmiş, birçok düzenleme ve mevzuatlardan önce 1952 yılında inşa edilen Frank Lloyd Wright'ın Laurent evi erişilebilirlik açısından irdelenmiştir. Veri toplama aracı olarak literatür taraması ve örnek olay yöntemi kullanılmıştır. Yapılan araştırma ve incelemeler sonucunda elde edilen bulgular erişilebilir konut tasarımının nasıl olması gerektiği konusunda yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Erişilebilirlik, Engellilik, Erişilebilir Konut, Laurent Evi

ABSTRACT

It is necessary to design the built environment in a way that people of all ages and abilities can use it, by adopting the idea that we may all have some kind of disability at some stage in our lives. The residences, which are designed in accordance with the standard user type, restrict the access of the elderly and individuals with differences in mobility to their living spaces, and the movements in and around the residence. Since the abilities and styles of each individual in the society are very special and different, it would not be appropriate to talk about the existence of a generalized standard housing design in the houses. Although accessibility regulations facilitate the entry and movement of persons with disabilities into public buildings, the high cost of production and procurement processes associated with private residences lead to the maintenance of standardized designs. As in every product and space design, the main point in housing designs is the users. In this study, it summarizes the regulations that will facilitate the access of different user groups with different abilities and deficiencies in and around the housing, and examines the studies and inclusive housing designs in this area. Within the scope of the study, existing standards for providing accessibility in residences are included, and the Laurent house, built by Frank Lloyd Wright in 1952, which was built before many regulations and legislations, was examined in terms of accessibility. Literature review and case study method were used as data collection tools. It is thought that the findings obtained as a result of the researches and examinations will guide how accessible housing design should be.

Keywords: Accessibility, Disability, Accessible House, Laurent House

1. GİRİŞ

Teknoloji ve sağlık alanındaki gelişmelerle birlikte insan ömrü uzayarak, salgın hastalık, kaza veya savaş sonrası herhangi bir engele sahip olan insan sayısında da artışlar yaşanmaktadır. Toplumdaki her birey hayatlarının bir bölümünde kalıcı ya da geçici herhangi bir engelle karşılaşabilmektedir. İnsan olmanın bir parçası olan engellilik kavramı Dünya çağındaki eğilimlere paralel olarak ülkemizde de engelli nüfusunda artışlar yaşanmaktadır. Dünya nüfusunun %15'i kalıcı bir engelle hayat mücadelesi vermektedir (Dünya Sağlık Örgütü).

Yaşantımızın herhangi bir döneminde her birey geçici ya da kalıcı olarak engelli olabilmektedir. Geçici veya kalıcı engelli olma durumu, yaşlılığın getirdiği fiziksel engeller, hastalık kaynaklı engeller sonradan oluşabilecek engellilik durumlarına örnek olabilmektedir. Bireylerin yaşamları boyunca doğuştan ya da sonradan, geçici yada kalıcı karşılaşabileceği her türlü engel, günlük yaşantılarında, eğitim, sosyal, kültürel ve ekonomik birçok alanda erişim ve ulaşımını kısıtlamaktadır (Evliyaoğlu, D., Tezel, E.,2017).

Farklı engellere sahip bireyler, farklı gereksinimlere ihtiyaç duymaktadır. Görme yetisinde sorun yaşayan insanlar için gerekli ve yeterli aydınlatma sağlanmalı, erişilebilir güzergâhlar boyunca hissedilebilir yüzeyler eklenerek erişim kolaylaştırılmalıdır. Yürümede zorluk yaşayan ve tekerlekli sandalye kullanmak zorunda kalan bireylerin hareketlerini kolaylaştırabilmek amacıyla kullanıcı antropometrik özellikleri ve ergonomik faktörler ışığında düzenleme ve tasarımlara yer verilmelidir (Erdem, 2007 ve Tuncer, 2011).

Topluluğun bir parçası olmak ve mümkün olduğunca bağımsız yaşamak, engelliler, aileleri ve savunucuları tarafından paylaşılan en önemli değer ve hedefler arasındadır. Erişilebilirlik düzenlemeleri, engellilerin kamu binalarına girişini ve mekânları içerisinde hareketlerini kolaylaştırsa da özel konutlarla ilgili üretim maliyetleri standartlaştırılmış tasarımların sürdürülmesine sebep olmaktadır. Konutlarda erişilebilirlik, toplu taşımadan veya özel araçtan bina girişine, iç mekânda sirkülasyon alanları, mutfak, tuvalet ve banyolar, yaşam alanları, mevcut yapıda varsa katlar arası ulaşımda kapsayıcı tasarım uygulamalarıyla sağlanmaktadır. Mekânsal düzenlemelerin yanında gerekli ve yeterli aydınlatmanın sağlanması, elektrik anahtar ve prizleri, duvarlara eklenen tutunma barlarının varlığı ve yükseklikleri gibi basit ama gerekli düzenlemelerle rahat, bağımsız ve erişilebilir ortamlar oluşturulmaktadır.

Engelli, 5378 Sayılı Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun'unda; toplumu oluşturan bireylerin doğuştan veya sonradan sahip olabildikleri geçici veya kalıcı kısıtlar nedeniyle toplumsal yaşamam uyum sağlayamama, gündelik yaşamda ihtiyaçlarını karşılamada güçlük çeken kişi olarak tanımlanmaktadır (5378 Sayılı Kanun). Engelli tanımı düşünüldüğünde akla ilk gelen tekerlekli sandalye kullanıcıları, görme ve işitmede sıkıntı yaşayan insanlar olsa da zihinsel engeli olanlar, konuşmada güçlük yaşayanlar insanlar gibi engellilik durumları da engelsiz tasarımda düşünülmesi gerekli kısıtlardır.

Erişilebilirlik, farklı gereksinim ve yeteneklere sahip kişilerin konutlarından açık alanlara, kamu binalarına, eğlence mekânlarına, başkalarına ihtiyaç duymadan erişim ve ulaşımı olarak tanımlanmaktadır. Toplumdaki bütün bireylerin, toplumsal yaşama katılabilmeleri, ekonomik özgürlük için iş yaşamına dahil edilmeleri, sosyal ve kültürel faaliyetlere katılabilmeleri için erişilebilirlik, konutlardan kentsel ölçeğe kadar tasarlanmış çevreler için gerekli tüm fiziksel ve mimari tedbirlerin alınmasını kapsar (Demirkan, H,2015). Herhangi bir kısıta sahip kişilerin diğer bireylere sunulan hizmetlerden eşit şekilde faydalanabilmeli, konutlardan kamu binalarına bütün alanlar ayrım yapılmadan her bireyin kullanımına uygun tasarlanmalıdır. Bu sayede, engelli veya engelsiz bireyler ihtiyaçlarını normal bir şekilde karşılayabilecektir (Mishcenko, 2014). Tasarlanan çevre/mekân/ürün özel tasarımlara gerek olmadan her kullanıcı grubuna uygun tasarlandığında/inşa edildiğinde maliyetler yüksek gibi algılansa da aslında kullanıcı sayısını artırdığı için mekân/ürün verimliliği de artmaktadır.

Kaldırımlarda, yaya geçitlerinde, parklarda, çocuk oyun alanlarında, kamunun hizmet verdiği ve kamu kullanımına açık tüm binalarda ve ulaşım hizmetlerinde erişilebilirlik tedbirlerinin alınması, yalnızca engelliler için değil hareketlerinde kısıtlılık yaşayan yaşlılar, hamileler, çocuklar, bebek arabalılar, çok uzun veya çok şişman kişiler için de büyük önem taşıyan bir gerekliliktir.

Engellilik kavramı, yapılı çevrenin ve toplumun ortaya çıkardığı bir algı/durum ve bu algı/durumun kişiye koyduğu engeller olarak tanımlanabilir. Bu durum ve yanlış algının engellenmesi için toplumdaki her kesimin bilinçlendirilmesi ve sonrasında çevre/şehir/yapı/bina/mekân/ürün tasarımlarının "herkes için tasarım" felsefesiyle oluşturulması önem taşımaktadır (Çelebi Şeker, 2022)

Çalışma kapsamında zamanımızın çoğunu geçirdiğimiz yaşam alanlarında bağımsız, kolay ve erişilebilir tasarım uygulamalarına değinilerek erişilebilirlikle ilgili yasa ve düzenlemelerin çok öncesinde inşa edilmiş Laurent Evi üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır. Bu değerlendirmeler yapılırken ülkemizdeki standartlara uygun hazırlanan Erişilebilirlik Kılavuzundan faydalanılmıştır. Çalışma yöntemi olarak literatür taraması yapılarak erişilebilir konutlarla ilgili bilgiler toplanmış ve örnek olay yöntemiyle erişilebilir konut gereklilikleri belirlenmeye çalışılmıştır.

2. ERİŞİLEBİLİR KONUT GEREKSİNİMLERİ

Konutlar, gündelik hayatın başladığı ve bittiği yaşama alanlarıdır. Yaşama mekânları, hareket, dinlenme ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri, bireylerin kendilerini sosyal ve kültürel anlamda ifade edebildikleri alanlardır. Bireyler nerede, hangi şartlarda yaşamak istediklerine karar verebilme ve konut içerisini istediği şekilde düzenleme hakkına sahiptir (Boduroğlu, 2005). Toplumdaki her bireyin yetenek ve tarzları çok özel ve farklı olduğundan konutlarda genelleştirilmiş standart konut tasarımın varlığından söz etmek uygun olmayacaktır. Standart kullanıcı tipine uygun olarak tasarlanan konutlar yaşlı ve farklı engele sahip engelli bireylerin yaşam alanlarına ulaşımını, konut içerisi ve konut yakın çevresinde hareketlerini engellemektedir.

Farklı fiziksel engelli ve yaşlı kullanıcılar kendi kendine yetebilme durumunu savundukları için erişilebilir konut tasarımları bağımsız yaşam ihtiyaçlarını karşılayabilecek nitelikte özelliklere sahip olmalıdır. Erişilemeyen konutlar, yaşlı ve engelli kullanıcıların günlük yaşam aktivitelerinde işlevsel bağımsızlık ve performanslarını kısıtlamaktadır. Bu kısıtların ortadan kaldırılması için birçok ülkede fiziki çevrelerin düzenlenmesi için çeşitli yasa ve standartlar bulunmaktadır. ABD'de 1961 yılında fiziksel engelli bireylerin bağımsız yaşamını kolaylaştırmak için bina erişilebilirliğiyle ilgili standartlar belirlenmiştir. 1968 yılında ise Mimari Engelliler Yasası çıkartılarak

kamu adına inşa edilen veya kiralanan bütün konutların fiziksel engellilerin kullanımına uygun şekilde erişilebilir tasarlanması gerekliliği getirilmiştir. Bu düzenlemelerin en geniş kapsamlısı ve dünyada geçerliliği kabul görmüş 1990 yılından itibaren yürürlükte olan Amerika Engelliler Yasası (Americans with Disabilities Act of) çıkarılmıştır. Ülkemizde ise Türk Standartları Enstitüsünün uyulması zorunlu standartları düzenlenmiştir. Bu bağlamda bütün standartları da içerisinde barındıran Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından 2020 yılında Erişilebilirlik Kılavuzu yayınlanmıştır.

Buckley'in 1996 yılında yapmış olduğu çalışmada, engelsiz konut tasarımında dört temel yaklaşımdan bahsetmektedir. Konut tasarımının ilk yaklaşımı toplam nüfusa oranla azınlık sayılan yürümede zorluk çeken fiziksel kısıta sahip bireylerin ihtiyaçlarının göz önünde bulundurulduğu anlayıştır. Ziyaret edilebilen konut anlayışı fiziksel engele sahip kullanıcıların bu konutları ziyaret edebilme kolaylığının sağlandığı yaklaşımdır. Uyarlanabilir konut, inşa edildikleri dönemde engelli kişilerin gereksinimlerini yerine getirebilecek nitelikte olmayan fakat bazı ekleme ve iyileştirmelerle erişilebilirliği sağlayacak tasarım yaklaşımıdır. Çalışmadaki bu sınıflandırma engelsiz konut tasarımının nasıl olması gerektiğini vurgulamaktadır (Buckley, 1996).

Konutlarda erişilebilir alanların tasarlanması ve inşa edilmesi, ihtiyaçlara göre şekillendirilen yeni ev ve düzene ihtiyaç duyulmadan aynı konut ve mekânlarda yaşlanmayı desteklemekte, kişilerin bağımsızlığını ve mesleki performanslarını arttırmaktadır. Konutla ilgili düzenlemeler, mekânsal erişilebilirliğin sağlanmasının yanı sıra güvenliğin sağlanması ve yaşam kalitesinin arttırılması için de gereklidir. Mevcut yapılara tadilat ve uyarlanabilir tasarımlar uygulamaları erişilebilir konut tasarımları için bir yaklaşım olsa da yapıların tasarım aşamasında erişilebilirliğin düşünülmesi hem maddi açıdan hem de gerekli düzenlemelerin uygulanabilirliği açısından daha elverişlidir.

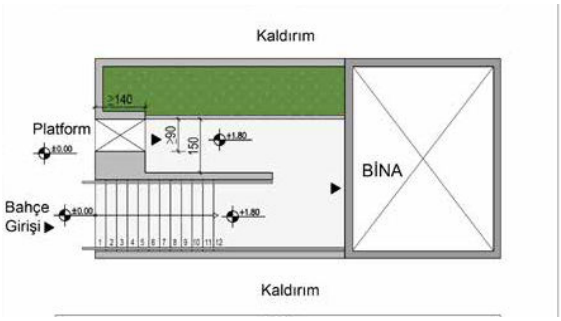
Tasarlanmış çevrede, yaşadıkları toplumda her bireyin ayrım yapılmaksızın eşit şartlarda yaşam sürebilmesi için dünyada ve ülkemizde birçok yasal düzenleme mevcuttur. Fakat bu düzenlemelerin uygulanabilir ve ulaşılabilir olması için farkındalıkların arttırılması, yanlış uygulamalara iyileştirmeler getirilmesi engelsiz ve eşit yaşam gereksinimlerindendir.

Konut Girişi

Tasarlanmış çevredeki bütün yapılar gibi konut girişlerinin de erişilebilir olması gerekmektedir. Engelsiz girişler belirgin, korunaklı ve erişilebilir güzergâh üzerinde olmalıdır. Düzenleme ve uyarlamalara gerek kalmadan farklı kabiliyetlere sahip bütün bireylerin bağımsız ve rahat bir şekilde konutlara erişim hakkı bulunmaktadır. Ortopedik engellilerin erişimi için, basamaksız düz ayak olması, su basman seviyesinden oluşan kot farkı bulunan yapılarda ise hem merdiven hem rampa çözümlemesi gerekmektedir. Yeterli ve gerekli aydınlatma sağlanması hem görme sıkıntısı yaşayan insanların erişimini kolaylaştıracak hem de oluşabilecek kazaların önlenmesinde önemli rol oynamaktadır.

Görsel 1. Engelsiz konut girişi

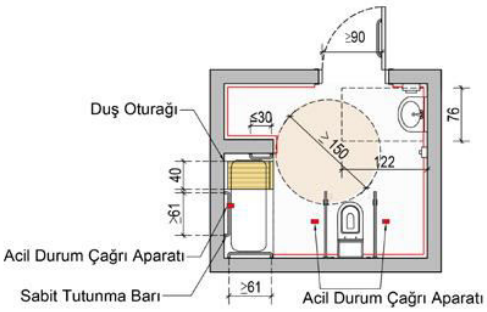
Görsel 2. Kot farkı olan bina girişi

Banyolar ve Tuvaletler

Erişilebilir banyo ve tuvaletler, girişi, ölçüleri ve içerisinde bulunan donatı elemanlarıyla fiziksel kısıta sahip bütün bireylerin kullanımına olanak sağlamalıdır. Konutlarda çoğunlukla birlikte düşünülen duş alanı ve klozet çözümlerinde kot farkı olabilecek kazalar açısından uygun değildir. Tekerlekli sandalye kullanıcıları için bu mekânlarda gerekli manevra alanları bırakılmalı ve duşa kabin, küvet ve klozet çevresinde tutunma barları bulunmalıdır. Islak hacimlerde düşünülmesi gerekli en önemli husus kaymaz, sağlam zemin malzemesidir.

Görsel 3. Engelsiz Tuvalet-Banyo

Görsel 4. Engelsiz Tuvalet-Banyo Plan Şeması (Erişilebilirlik Kılavuzu)

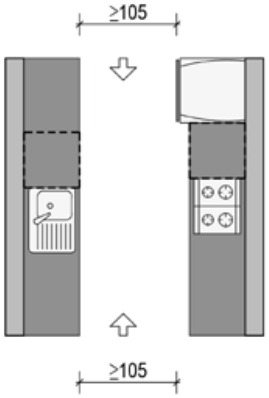
Mutfaklar

Günlük yaşamda mutfak evin en çok kullanılan alanıdır. Günümüzde mevcut mutfakların çoğunluğu fiziksel engelli kullanımına uygun değildir. Lavabo, ocak-fırın ve buzdolabının temel çalışma üçgenine uygun yerleştirilmesi, uygun boyut ve ölçülerde donatı-mobilya seçilmesi rahat erişim için gerekliliktir. Bu düzenlemeler sadece özel ihtiyaçlara sahip bireyler için değil, bütün kullanıcı gruplarının hayatını kolaylaştırmak için gerçekleştirilebilecek uygulamalardır.

Erişilebilir mutfakta tekerlekli sandalye kullanıcılarının rahat hareket edebilmesi için 150*150 ölçülerinde alan bırakılmalıdır. Mutfak tezgâhının en az 90 cm'lik bölümü çalışma yüzeyi olarak düşünülmeli, tekerlekli sandalye kullanıcıların tezgâhın alt tarafına doğru gidebilmesi için en az 90 cm yükseklik ve 49 cm derinlik bırakılmalıdır. Bu ölçüler sadece tezgâh bölümünde değil pişirme bölümünde uygulanarak rahat çalışma ortamı sağlanmalıdır. Ocak ve fırın kontrol düğmeleri, elektrik anahtarları rahat ve güvenli kullanım sağlayacak şekilde yerleştirilmelidir. Mutfakta bulunan musluklar fiziksel güç kullanımı ilkesine uygun tek elle kavrayabilme, açma-kapama sağlamalıdır(Erişilebilirlik Kılavuzu,2021).

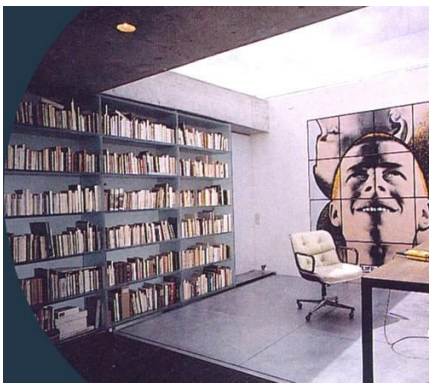
Görsel 5-6. Erişilebilir Mutfak

Görsel 7. Mutfak Planı ve Ölçüsü (Erişilebilirlik Kılavuzu)

Konut İç Mekânları

Erişilebilir bir ev, alçaltılmış mutfak tezgâhları ve lavabolar, genişletilmiş kapılar ve tekerlekli duşlar gibi belirli özellikler veya teknolojiler sunar. Mobilite cihazları kullanan kişiler için, temel erişilebilirlik özelliklerine sahip (örneğin basamaksız bir giriş) bile konut bulmak, tamamen imkansız veya uygun fiyatlı olmasa da göz korkutucu olabilir. Son yıllarda artan engelli nüfusu ve engel farkındalığıyla birlikte erişilebilir konut, kamu binaları, eğitim yapılarında artışlar yaşanmaktadır. Rem Koolhass tarafından tekerlekli sandalye kullanıcısı için tasarlanan Bordeaux Evi kullanıcının da isteği üzerinde yalın değil karmaşık bir ev inşa edilmiştir. Üç katlı konut ortasında bulunan ve çalışma ofisi olarak düşünülmüş mekân, asansör sistemiyle katlar arası ulaşımı sağlamaktadır.

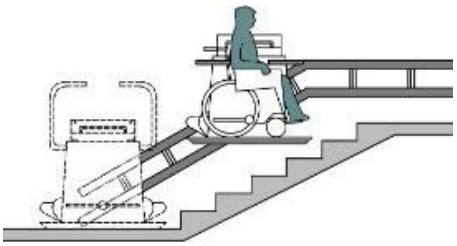

Görsel 8-9. Ofis olarak tasarlanmış asansör sistemi

Katlararası Ulaşım

Hareket kısıtı olan bireylerin kot farkı olan alanlarda hareketliliğini sağlamak içi çeşitli düzenleme ve iyileştirmelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sebeple erişilebilir merdiven ve rampaların standartlara uygun şekilde düzenlenmesi erişilebilirlik ve ulaşılabilirlik açısından önemlidir. Düşey sirkülasyon elemanlarından en önemlisi merdivenlerde basamak genişliği ve rıhtların eşit yükseklikte ve genişlikte düzenlenmesi gereklidir. Görme yetisi zayıf olan bireyler için küpeşteler ve yüzeylerde farklı malzemeler kullanılmalıdır. Merdiven korkulukları, başlangıç ve bitişlerde de 30cm devam ettirilmelidir (Çelebi Şeker, 2022).

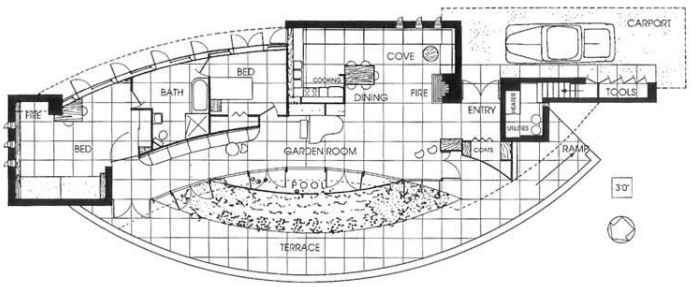
Bina girişleri ve iç mekânlarda küçük kot farkları bulunan alanlarda uygun ölçüde yapılacak rampalar erişimi kolaylaştıracaktır. Katlar arası ulaşımda kullanılan merdivenler yürümede zorluk çeken bireylerin kullanımını ve ulaşımını zorlaştırmaktadır. Bu durumlarda sıkıntıları ortadan kaldırılması uygun durum ve mekânlara asansör ya da merdiven kenarlarına düşey kaldırma platformlarının eklenmesiyle mümkün olmaktadır.

Görsel 10-11. İç Mekânda Düşey Kaldırma Platformu

3. LAURENT HOUSE

Kenneth Laurent İkinci Dünya Savaşı gazisi olarak eve döndükten bir süre sonra rahatsızlanmış, omurilikte tespit edilen tümör sebebiyle ameliyat olmuştur. Ameliyat sonrası gelişen komplikasyon sonucu tekerlekli sandalyeye mahkum kalmıştır. Kendilerine ev aramaya başlayan Laurentler ülkede erişim konusunda rahat edebilecekleri bir ev bulamamışlardır. 1948 yılında devletin Özel Konut Yasasını kabul etmesiyle Laurentler'e yeni bir ev inşa etmesi ya da mevcut bir evi uyarlamaları için konut desteği yapacaklarını duyurmuşlardır. Kenneth'in eşi Phyllis Laurent bir dergide Frank Lloyd Wright'ın yazar için tasarladığı ev ile ilgili makaleyi okuduktan sonra, Wright'ın kendileri için bir ev tasarlamasını ve bütçelerinin kısıtlarını içeren bir mektup göndermişlerdir. Teklifi kabul eden Wright 1949 yılında tek katlı, iki yatak odasına sahip, bir banyosu ve bodrum katı olmayan 1400 metrekarelik konut çizimlerini tamamlamıştır. 1952 senesinde inşası tamamlanan evde Kenneth Laurent eşi ve çocuklarıyla 60 yıl yaşamıştır.

Görsel 6. Laurent evi zemin kat planı

Konut Girişi

Ünlü mimar tarafından tekerlekli sandalye kullanıcısının içerisinde bağımsız ve rahat şekilde barınabileceği konut Küçük Mücevher olarak adlandırılmaktadır. Tek katlı inşa edilen konut içerisi ve çevresi fiziksel engeli olan Kenneth'in hareket ve dolaşımını kolaylaştıracak şekilde düşünülmüştür. Yapı girişinde düşünülen otoparktan konuta rahat ulaşım sağlanmaktadır. Yapının girişi ve konut içerisinde kot farkının olmaması yürümede sıkıntı yaşayan kullanıcının hareketliliğini rahatlatmaktadır. Laurent konutunun ormanlık alanda bulunması ve burada yer alan kot farkları sıkıntılara yol açacağı için rampalar eklenerek kolay erişim sağlanmaktadır.

Görsel 13. Konut girişi

Görsel 7. Konut çevresi genel görünüm

Banyo ve tuvaletler

Yatak odalarının bitişiğinde bulunan banyo odalardan en kısa sürede engelsiz güzergâh üzerine konumlandırılmıştır. Tekerlekli sandalye kullanıcılarının ihtiyaç duyabileceği geniş manevra alanınları düşünülmüş, duş kısmında tutunma bariyerleri yeri ve sayısında eksiklikler bulunmaktadır. Fakat Kenneth Laurent duş sırasına kaymak için transfer tahtası kullandığı için tutunma bariyerlerini istememiştir(Harrington, 2017). Banyoda bulunan tezgâh boyutları tekerlekli sandalye kullanıcına uygun tasarlanmıştır. Dolap kapakları ve detayları engelli kullanımına uygun düşünülmüştür.

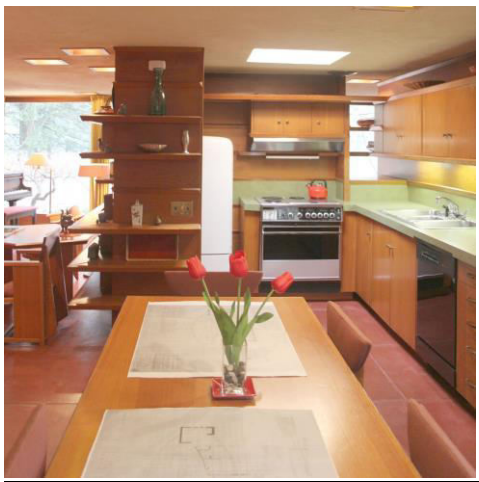
Görsel 85. Konut tuvaleti

Görsel 9. Konut banyosu

Mutfak

Modern açık kat planına sahip konutta, mutfakta hazırlık yapılırken çocukları veya misafirleri yaşam alanından görebilme ve sohbet edebilme imkanı sunmak için açık mutfak fikri benimsenmiştir. Mutfak sınırlarına eklenen yemek masası yüksekliği ve tasarımı, tekerlekli sandalye kullanıcının rahatlıkla kullanabileceği şekilde düşünülmüştür. L tipi plan şeması çözümlemesi erişilebilirliğin gerçekleştirilmesi için en uygun plan tipi örnekleridir. Depolama alanlarında bulunan tezgâh üstü-altı dolapların boyutları ve yükseklikleri erişimi ve kullanımı kolaylaştırmıştır. Dolap ve çekmece kulpları kolay kullanılabilirlik sağlamıştır.

Görsel 10. Konut mutfağı

Görsel 18. Konut mutfağı

Konut İç Mekânları

Konut iç mekânı ve mobilyaların çoğu Wright tarafından tasarlanmıştır. Konut içerisindeki her donatı(mobilyalar, kapı kolları, çekmeceler, ıslak hacim donatıları vb.) tekerlekli sandalye kullanıcısının kullanımına uygun ölçü ve genişliklerde düşünülmüştür. Özel olarak tasarlanan mobilyalarda işlevselliğin yanında görsellik de düşünülmüştür. Konut içerisinde teras boyunca uzanan engelsiz koridor oluşturularak doğal ışığın mekânı aydınlatması sağlanmıştır. Kullanıcının bu koridordan terasa rahat ve kolay ulaşması sağlanmıştır. Kenneth'in çalışma alanı, kullanıcının kolaylıkla ulaşabileceği/kullanabileceği şekilde tasarlanmıştır.

Görsel 19-20-21. Konut İç Mekânından Görseller

Laurent Konutu, erişilebilirlik anlayışının yanı sıra bazı yenilikleri de bünyesinde barındırmaktadır. Günümüzde hala kullanılmakta olan radyan sıcak su sistemi ve asma duvar şöminesi ünlü mimarın detaycı tasarım anlayışını yansıtmaktadır. Kapsayıcı tasarım ve erişilebilirlik standart ve mevzuatlar düşünülmeye başlamadan önce engelli için tasarlanan tek yapı olduğundan evin bir katı müze olarak kullanılmaya devam etmektedir.

4. SONUÇ

Son yıllarda yaşlı ve engelli farkındalığının artmasıyla birlikte yapılı çevrenin toplumdaki bütün kullanıcı grupları tarafından kullanılabilir tasarlanması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Standart veya ortalama kullanıcı gereksinimlerine uygun tasarlanan fiziksel çevre ve ürünler sadece engelli kullanıcılar için değil, yaşlılar, çocuklar, hamile kadınlar, çok kilolu ya da zayıf insanlar gibi farklı ihtiyaçlara sahip kişileri de engellemektedir.

Bir bireyin yaşadığı çevre, engelliliğin deneyimi ve kapsamı üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Bireyin yapılı çevreyle etkileşiminin başarısı veya başarısızlığı; kişinin yeteneklerine, eksikliklerine ve yapılı çevrenin özelliklerine bağlıdır. Erişilemeyen ortamlar, engellilerin toplumdaki diğer bireylerle eşit koşullarda tam ve etkin katılımını etkileyen engeller yaratır. Bu engellerin ele alınması ve engellilerin günlük yaşamlarının kolaylaştırılması yoluyla sosyal katılımı iyileştirme konusunda ilerlemeler kaydedilebilir.

Çalışma kapsamına dahil edilen Laurent evi üzerinden yapılan değerlendirme ve bulgulara göre örneklem olarak seçilen konut kişiye özel tasarlanmış olmasına rağmen fiziksel engele sahip herhangi bir kullanıcının konut çevresi ve içerisinde bağımsız ve rahat bir şekilde erişim sağlayacak biçimde tasarlandığı görülmektedir. İnşa edildiği

dönemde zorunlu yasa ve mevzuatlar bulunmamasına rağmen kullanıcının hareketliliğini kolaylaştıracak şekilde tasarlanması ve dönemin ilerisinde yenilikçi çözümler sunması yapının önemini vurgulamaktadır.

Ormanlık alana inşa edilen yapı arazinin bir parçası olarak yatay düzeyde şekillendirilmiştir. Ormanlık alanda bulunan yükseltiler ulaşımı engellemesinden dolayı rampalar eklenmiştir. Laurent evi, mekânsal çözümlemelerinde fiziksel erişilebilirliğin sağlanması için tek katlı düşünülmüş ve iç mekânda kot farkı eklenmeyerek tekerlekli sandalye kullanıcılarının kullanımı kolaylaştırılmıştır. Konutun önünde bulunan otopark alanı ve engelsiz giriş yürümede zorluk yaşayan bütün kullanıcılara uygun tasarlanmıştır.

Yatak odasından kolaylıkla ulaşım sağlanan tuvalet ve banyo konutta yaşayan bireylerin erişimini kolaylaştırmıştır. Kullanıcının isteği üzerine yalnızca bazı bölümlere eklenen tutunma bariyerleri kullanıcının bağımsız hareketini kolaylaştırmış olsa da bazı alanlarda bu tutunma bariyerlerinin bulunmaması hareket özgürlüğünü kısıtlamaktadır. Yine kullanıcı isteği olan duş kısmında bulunan kot farkı kazalara sebebiyet verebilmekte ve erişimi zorlaştırmaktadır.

L plan tipine sahip açık mutfakta birçok bölümde herkes için tasarım felsefesi benimsenerek düzenlemeler yapılmıştır. Fakat evye/tezgâh konum ve boyutları tekerlekli sandalye kullanıcısına uygun düşünülmemiştir. Mutfakta bulunan masa boyutları Kenneth'in rahatlıkla kullanabileceği şekilde düşünülmüştür.

Yapı içerisinde bulunan mobilyalar, kapılar, ıslak hacim donatıları, kapı kolları, çekmeceler vb. bütün donatı ve detaylarda engelli bireylerin rahatlıkla kullanabileceği engelsiz ve erişilebilir tasarımlar düşünülmüş ve uygulanmıştır. Kenneth'in geçirdiği operasyon sonucu kalıcı bir engele sahip olması sonucu detaylı düşünülerek tasarlanan ev, Kenneth'in kalan yaşantısını rahat ve bağımsız şekilde sürmesine olanak tanımıştır.

Kişiye özel olarak her detayı düşünülmüş ve tasarlanmış Laurent konutu, sadece tekerlekli sandalye kullanıcıların bağımsız ve hareketini sağlamakla kalmayıp yürümede zorluk yaşayan, kısa boylular veya yaşlı kullanıcılarında rahatlıkla yaşam sürebileceği evrensel bir tasarım anlayışına uygun tasarlanmıştır. Bazı düzenleme ve eklemelerle görme engelli bireyler için erişilebilir konut özelliği de taşıyabilmektedir. Bu bağlamda değerlendirilecek olursa ortalama kullanıcı grubu veya kişiye özel konut tasarımından uzaklaşarak kapsayıcı, evrensel tasarım prensiplerine uygun düşünülen ve inşa edilen konutlarla hem bağımsız hem de erişilebilir bir yaşam sürmek mümkün olacaktır.

Yüzyıllar boyunca konutlar, içerisinde yaşayanların ömürlerine göre değil binaların ömürlerine uygun tasarlanıp inşa edilmişlerdir. Bu yanlış düşünceye son verilip tüm insanların yaşam gereksinimlerine ve sürelerine uygun tasarımlar düşünülmeli, bu tasarım ve düşüncelere elverişli yapılar inşa edilmelidir. Mevcut yapıların engelsiz hale getirilmesi hem maddi açıdan hem de düzenlemelerin uygulanabilirliği açısından kısıtlı olabilmektedir. Bu nedenle, standart ve düzenlemelerin yeni yapı inşasında göz önünde bulundurulması, bütün bireylerin hayatlarının bir bölümünde geçici ya da kalıcı engellere sahip olabileceği göz önünde bulundurularak yapay çevrenin tasarlanması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Boduroğlu, Ş. (2005). "Konutlarda evrensel tasarım kavramı ve örnekler üzerinde analizi". Sanatta Yeterlik Tezi, MSGS Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Buckley, R. J. (1996). İngiltere'de Tasarım Yönetmeliğinin Geliştirilmesi. E. Komut (Edt.), Diğerlerinin Konut Sorunları içinde. Ankara: TMMOB Mimarlar Odası Yayını.

Şeker, N. Ç., & Aytıs, S. "Zihin Farklı Bireyler İçin Bağımsız Yaşam Merkezi Tasarım Parametreleri". Mimarlık ve Yaşam, 7(1), 65-93.

Demirkan, H. (2015). "Mekânlarda erişilebilirlik, kullanılabilirlik ve yaşanabilirlik". Dosya, 36(3), 1-4.

Erdem, H.,E., (2007). "Ankara'da İç ve Dış Mekân Tasarımlarında Tekerlekli Sandalye Kullanıcılarının Yaşam Analizi", Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Erişilebilirlik Kılavuzu (2020) , T.C. Aile, Çalışma Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Ankara.

Evliyaoğlu, D., & Tezel, E. (2017). Havalimanlarının Görme Ve Bedensel Engellilerin Erişebilirliği Üzerinden Değerlendirilmesi: İstanbul Atatürk Havalimanı Örneği. Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi, 5, 95-108.

Harrington, C. B.,(2017) "The (Wheelchair- Accessible) House that Frank Lloyd Wright Built"

Hissedilebilir Yüzey Çalıştayı I Ölçüler Raporu, (2011). T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Özürlü ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.

Kanunu, Ö. 5378 Sayılı (2005), Engelliler Hakkında Kanun, Resmi Gazete, 7/7/2005,25868 Ankara: TBMM.

Mishchenko, E., (2014), "Herkes İçin / İle Tasarım: Evrensel Tasarıma Katılımcı bir Yaklaşım Deneyimi", Mimarist, 105-111.

https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/disability-and-health

Görsel Kaynaklar

Görsel 1 Engelsiz Konut magazine.planning.org/publication/

Görsel 2-4-7-11 Erişilebilir Konut Gereksinimleri Erişilebilirlik Kılavuzu (2020) , T.C. Aile, Çalışma Ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Ankara.

Görsel 3. Erişilebilir Banyo Tasarımı https://www.eastersealstech.com/

Görsel 5-6 Erişilebilir Mutfak Tasarımı Null, R. (2014). *Universal Design Principles and Models.* Boca Raton: CRC Press.

Görsel 8-9 Koolhas İç Mekân Görselleri https://www.mimarizm.com/haberler/koolhaas-in-ev-yasami-sinemaya-ilham-verdi_116132

Görsel 10 Erişilebilir Asansör http://www.vuralsanasansor.com/engelli-asansoru

Görsel 12 Laurent House Planı

Görsel 13-14. Laurent House Bahçe Görünümü https://www.architectmagazine.com/design/frank-lloyd-wrights-laurent-house-opens-as-museum-in-june_o

Görsel 15-16 Konut Tuvalet ve Banyosu https://emerginghorizons.com/the-accessible-house-that-frank-built/

Görsel 17-18 Konut Mutfağı https://emerginghorizons.com/the-accessible-house-that-frank-built/

Görsel 19-20-21 Konut İç Mekan Görünümler https://www.hellolovelystudio.com/2018/04/frank-lloyd-wright-little-gem-laurent-house.html

International
SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal
Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
e-ISSN: 2587-1587

Research Article

Subject Area
Public Relations

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 99
PP: 2178-2193

Arrival
26 May 2022
Published
30 June 2022
Article ID Number
62648
Article Serial Number
33

Doi Number
http://dx.doi.org/10.29228/sssj.62648

How to Cite This Article
Yalçınkaya, M. & Özgen, E. (2022). "Dijital Pazarlama Amaçlı Halkla İlişkilerin Aracı Olarak Dijital İtibarın Marka Farkındalığı Ve Markanın Algılanan Kalitesi Üzerine Etkisi: Sosyal Medya Kullanıcılarına Yönelik Bir Araştırma" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:99; pp:2178-2193

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Dijital Pazarlama Amaçlı Halkla İlişkilerin Aracı Olarak Dijital İtibarın Marka Farkındalığı Ve Markanın Algılanan Kalitesi Üzerine Etkisi: Sosyal Medya Kullanıcılarına Yönelik Bir Araştırma[1]

The Effect Of Digital Reputation Of As A Tool Of Dıgıtal Marketıng Public Relations On The Brand Awareness and The Perceived Quality Of The Brand: A Research on Social Media Users

Mehmet YALÇINKAYA [1] Ebru ÖZGEN [2]

[1] Öğr. Gör. Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Pazarlama ve Reklamcılık Bölümü, Ordu, Türkiye
[2] Prof, Dr. Marmara Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Bölümü, İstanbul, Türkiye

ÖZET

Kurumlar ve markaların mevcut ekonomik kapasitesini inşa etmek ve geliştirmek amacıyla hedef kitleleri arasındaki ilişkiyi arttırmaya yönelik başvurduğu faaliyetlerden birisi olan itibar yönetimine verdikleri önem geçmişten günümüze büyük ilerleme göstermiştir. Pazarlama çağını yaşadığımız bu dönemde markaların yaşam eğrisinin devamlılığı ancak etik, sorumlu ve itibarlı olmaya bağlıdır. Özellikle dijital dönüşüm süreçlerini inşa etmeye çalışan markalar "itibarlı marka" algısını oluşturabildiklerinde dijital dönüşüm süreçlerini de kolaylıkla yönetebileceklerdir. Dijital iletişim teknolojilerinin gelişimi ve bireylerin bu teknolojilere olan ilgisinin sürekli olarak artması birçok alanda olduğu gibi markalar ile hedef kitleleri arasındaki ilişkiyi değiştirip dönüştürmektedir. Bu değişimin bir sonucu olarak itibarın oluşturulması ve geliştirilmesi yaşadığımız dijital dünyada kurumlar ve markalar açısından daha da önemli hale gelmiştir. Nitekim dijital itibar yönetimi kapsamı ne olursa olsun bütün kurumlar ve markalar için en önemli temel itici güçlerden birisi olup, dün olduğu kadar günümüz dijital dünyasında da kurumlar/markalar için maddi olmayan en değerli varlıklarıdır.

Bu araştırmanın temel amacı, dijital pazarlama amaçlı halkla ilişkilerin aracı olarak dijital itibar faktörünün yapısal bir model aracılığı ile marka farkındalığı ve markanın algılanan kalitesi üzerindeki etkisinin incelenmesidir. Araştırma kapsamında sosyal medya kullanıcısı dijital banka müşterilerinden oluşan 532 kişiye uygulanan elektronik anket sonucunda elde edilen veriler SPSS ve AMOS İstatistik paket programlar aracılığıyla analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda genel olarak dijital pazarlama amaçlı halkla ilişkilerin aracı olarak dijital itibarın marka farkındalığı ve markanın algılanan kalitesi üzerine etki ettiği sonucuna ulaşılmış olup sonuç ve tartışma bölümünde ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dijital Pazarlama Amaçlı Halkla İlişkiler, Dijital İtibar, Marka Farkındalığı, Algılanan Kalite

ABSTRACT

The importance of institutions and brands to reputation management, which is one of the activities that they have resorted to to increase the relationship between their target audiences in order to build and improve their existing economic capacity, has made great progress from the past to the present. In this period in which we live in the age of marketing, the continuity of the life curve of brands depends only on being ethical, responsible and reputable. Especially brands that are trying to build digital transformation processes will be able to easily manage their digital transformation processes when they can create the perception of "reputable brand". The development of digital communication technologies and the continuous increase in the interest of individuals in these technologies change and transform the relationship between institutions / brands and their target audiences as in many areas. As a result of this change, the creation and development of reputation makes it even more important for institutions and brands in the digital world we live in. As a matter of fact, digital reputation management is one of the most important basic driving forces for all institutions and brands regardless of its scope, and it is the most valuable intangible asset for institutions / brands in today's digital world as well as yesterday. Therefore, the aim of this research is purposes to examine the through a structural model effect of digital reputation factor of as a tool of as dıgıtal marketıng publıc relatıons on the brand awareness and the perceived quality of the brand. Within the scope of the research, the data obtained as a result of the electronic survey applied to 532 social media users and digital bank customers were analyzed through SPSS and AMOS Statistical package programs. As a result of the research, it was concluded that digital reputation as a tool of public relations for digital marketing purposes had an effect on brand awareness and perceived quality of the brand and was evaluated in detail in the conclusion and discussion section.

Keywords: Dıgıtal Marketıng Publıc Relatıons, Digital Reputation, the brand awareness, Perceived Quality

1. GİRİŞ

Halkla ilişkileri, bir kurum ile paydaşları arasındaki karşılıklı iletişim, anlayış, kabul ve iş birliğinin kurulmasına ve sürdürülmesine yardımcı olan ayırt edici bir yönetim işlevidir. Ayrıca sorunların veya krizlerin yönetimini içerdiğinden; yönetime kamuoyu hakkında bilgi sahibi olmasında ve kamuoyuna yanıt vermede yardımcı olmasında kamu yararını gözeterek yönetimin değişimi takip edip bu değişimi fırsata dönüştürmesinde bir erken uyarı sistemi olarak hizmet eder (Theaker, 2012, s.27). Edward Bernays (2013) "Halkla İlişkiler" adlı kitabında "halkla ilişkiler kavramını, bireyler, gruplar ve toplum arasındaki uyum, yorumlama ve entegrasyon için hayati bir araç olduğunu belirterek kamu anlayışı ve desteğinin rekabet sistemimizde varoluşun temeli olduğunu

[1]Bu makale Mehmet Yalçınkaya'nın Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Halkla İlişkiler Anabilim Dalı'nda Prof. Dr. Ebru Özgen'in danışmanlığında yaptığı "Dijital Pazarlama Amaçlı Halkla İlişkilerin Dijital Marka Yönetimindeki Yeri" adlı yayımlanmamış doktora tezinden türetilmiş ve genişletilmiştir."

belirtmektedir. Pazarlama amaçlı halkla ilişkiler kavramı ise, geleneksel halkla ilişkilerin daha dar kapsamlı bir yönü olup, pazarlama sürecinde firmaların tüm paydaşlarıyla olan iletişim ve etkileşimlerini içerir. Kısaca halkla ilişkilerin kuruluşların pazarlama amaçlarına hizmet etmesidir (Tosun,2017, s.460). Harris (1993) ise pazarlama amaçlı halkla ilişkileri, tüketicilerin ilgileri, merakları, istekleri ve ihtiyaçlarıyla şirketleri ve ürünleri teşhis eden, güvenilir bilgi iletişimi ve izlenimleriyle tüketici memnuniyetini ve satın almayı destekleyen programları planlama, yürütme ve değerlendirme süreci olarak ifade etmiştir(Okay & Okay,2018, s.548).

Dijital iletişim teknolojilerinin gelişimiyle birlikte dönüşüme özgü halkla ilişkiler tanımları da ortaya konmuştur. Yenilikçi bir kavram olarak dijital halkla ilişkiler, yeni bilgi teknolojileri kullanılarak dijital medyada yürütülen halkla ilişkiler süreçlerinden oluşur. Dijital halkla ilişkiler, telekomünikasyon, İletişim ve etkileşim kanalları olarak işlev gören çevrimiçi medya, arama motorları ve sosyal web sitelerini kullanan faaliyetler olarak tanımlanırken (Gavra & Savitskaya, 2012, s.1132) dijital pazarlama amaçlı halkla ilişkiler ise kurum ve markaların dijital ortamda, iş süreçlerini geliştirilmesi, kurumsal kimliğin konumlandırılması, ürün ve hizmetleri tanıtımı veya pazarlanması amacıyla paydaşlarla etkileşime dayalı sağlıklı ilişkiler kurmak ve zengin bir veri bankası oluşturmaktır(Soylu, 2018). Venturini, (2015, s.54)' ise dijital pazarlama amaçlı halkla ilişkileri, iletişime tabi marka/ürün/hizmet hakkında istenen algının oluşturulması amacıyla yeterince sayıda insanı hedefleyerek onların görüşünü etkileyebilen kişi veya kuruluşlardan (etkileyiciler) kaynaklanan haber, içerik, konuşmaların üretilmesi yoluyla marka/ürün/hizmetler hakkında (daha fazla) olumlu bir görüş oluşturmayı amaçlayan dijital iletişim faaliyetleri kümesi olarak tanımlamaktadır.

Halkla ilişkilerin dijitalleşmesi daha fazla ağızdan ağıza iletişimin ve daha fazla şeffaflığın artan önemini vurgularken örgütler için de genellikle açıkça ifade edilen bir diyalog ortamını ve dijital kamusal alanlarda büyük bir öz-örgütlenme potansiyeli eşlik etmektedir. Kampanyalar gibi gerçek eylemlerin örgütlenmesiyle de gösterilebileceği gibi referans gruplarının birbirleriyle her zamankinden daha kolay iletişim kurabileceği anlamına da gelir. Dijital halkla ilişkilerin bu ortamda söylemlerin moderatörü olarak eskisinden daha güçlü bir şekilde ortaya çıkmasının yanında bir organizasyonun çalışanları için bir iletişim koçu olması beklenebilir (Fröhlich vd., 2018, s. 1033).

Dijital çağda akademik literatürde halkla ilişkilere yeni bir yaklaşım türü olarak; E-PR (E-Halkla İlişkiler), PR 2.0 (Halkla İlişkiler 2.0), Online PR (Çevrimiçi Halkla İlişkiler) ve Cyber PR (Siber Halkla İlişkiler) olarak pek çok kavram yer almaktadır. Özellikle dijital halkla ilişkiler ve çevrimiçi halkla ilişkiler kavramları birbirinin yerine kullanılmaktadır. Ancak, çevrimiçi halkla ilişkiler yalnızca internet tabanlı uygulamalardan oluşurken, dijital halkla ilişkiler internet tabanlı uygulamalarla birlikte çevrim içi ve dışı olarak kişisel bilgisayarlar, mobil uygulamalar, faks makineleri, kameralar ve dijital oyun gibi tüm dijitalleştirilmiş araçların kullanımını içerir. Bu nedenle, dijital halkla ilişkiler tarafından sunulan fırsatlar çok daha fazla sayıda ve çeşitlidir. Dolayısıyla dijital halkla ilişkilerin, çevrimiçi halkla ilişkileri de içeren daha kapsamlı bir kavramdan oluştuğunu söylemek mümkündür (Herbert, 2005, s.6).

Bu çalışmada; dijital pazarlama amaçlı halkla ilişkilerin aracı olan dijital itibarın boyutları ile marka farkındalığı ve markanın algılanan kalitesi incelenmiştir. Çalışmanın uygulama bölümünde, dijital itibarın boyutları olan marka karakteristiği, dijital platform kalitesi, dijital hizmet kalitesi ile sosyal medyanın marka farkındalığı ve markanın algılanan kalitesi üzerindeki etkisini test edebilmek için gerekli istatistiksel analizler yer almaktadır.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Dijital İtibar

Kurumlar ve markaların en önemli stratejik hedeflerinden biri itibar oluşturmak ve bu istenen itibarı güvence altına alarak sürdürebilmektir. İyi bir itibar kurumlara ve marklara birçok yönden fayda sağlar, örneğin iyi konumlandırılmış itibar kurumlar ve markların hedef kitlelerinin ilk tercihi olması yanında karşılaşıla bilecekleri krizlere karşı duyarlılıklarını önemli ölçüde azaltabilir (Publishing & Hiles, 2011, s.3). Günlük hayatta yaygın olarak kullanılan "İtibar" kavramı etimolojik olarak Latince "reputatio" teriminden türetilmiştir. Bu terim "düşünce", "hesaplama" veya "öngörülebilirlik" ve "saygın" anlamlarına gelmektedir. Dolayısıyla bu kavramlar İtibarın bir kişiyi veya kuruluşu üçüncü şahıslar için öngörülebilir hale getirdiği anlamına gelerek toplumların birlikte yaşaması ve çalışması için gereklidir. Bu nedenle itibar, bireyin, gurubun veya bir organizasyonun başkalarının görüşünden kaynaklanan bir değerlendirme olması sebebiyle sosyal yönlere dayanmaktadır (Ivens, 2018, s.9). Ayrıca, itibar, kültürden kültüre; bir ülkeden diğerine değişebilen ve her zaman mevcut olan bir kavramdır (Aula & Heinonen, 2016, s.7). Dijital itibar kavramı ise insanların kurumunuzu (veya markanızı) Google, Bing veya Yahoo! gibi arama motorlarında veya Facebook, Twitter veya LinkedIn gibi sosyal ağlarda aradığında olumsuz içeriği en aza indirgemek ve gurur verici içeriği teşvik ederek doğru bilginin görünmesini sağlama sürecidir. (Stradtman, 2012, s.37). Genel olarak bireylerin, dijital ortamdaki kurum ve markalar

hakkındaki algılarının toplamı olarak ifade edilen dijital itibar, insanlar ve nesneler hakkındaki kolektif inanç ve görüşlerin bir parçası olarak, diğer insanları yargılamak için önemli bir kriterdir. Web 2.0'ın yükselişiyle birlikte, çevrimdışı toplumun bir minyatürü olarak kabul edilebilecek büyük ölçekli çevrimiçi topluluklarda (Blog, SNS vb.) itibar, çevrimdışı topluma göre daha üstün bir etki kazanmıştır. Bu, çevrimiçi toplumun benzersiz özelliği olan anonimliği ile açıklanabilir (Kim & SangKi,2008, s.174).

2.1.1. Marka Karakteristiği

Marka karakteristiği, bir tüketicinin markaya güvenmeye karar verip vermediğini belirlemede hayati bir rol oynar. Tıpkı bireylerin kiminle arkadaş olacaklarına karar vermeden önce başkalarını yargılamaları gibi, tüketiciler de bir ilişki kurup kurmamaya karar vermeden önce markayı yargılarlar. Markanın karakteristiğinin kişilerarası güven üzerine yapılan araştırmalardan yola çıkarak, markanın itibarına, markanın öngörülebilirliğine ve markanın yeterliliğine dayalı olarak oluştuğu dile getirilebilir (Lau & Lee, 1999, s.346).

Marka itibarı kavramı, ileriye dönük faydaları olan geriye dönük bir olgudur; tüketicilerin bir markayla daha önceki karşılaşmalarına dayanarak ona yükledikleri iyi niyet olarak ifade edilebilir (Herbig & Milewicz,1995, s.8). Marka itibarının oluşturulması ve geliştirilmesi, müşterilerin memnuniyetini kazanılmasından daha fazlasını ifade etmektedir. Bir firmanın zaman içerisinde kazanabildiği ve çeşitli izleyicilerin markayı nasıl değerlendirdiğini ifade eder. İyi bir itibara sahip firmalar/ markalar, daha fazla müşteri çekecek ve bir marka, belirtilen niyetlerini veya pazarlama sinyallerini tekrar tekrar yerine getiremezse, itibarını kaybedecektir (Milewicz & Herbig,1994, s.43).

Öngörülebilirlik kavramı, bir tarafın başka bir tarafın davranışını tahmin etme yeteneğini ifade eder (Doney & Cannon, 1997, s.43). Markanın öngörülebilirliği ise müşterinin, marka özelliklerini algılamasını sağlayan, markanın ihtiyaçlarını karşılayacağına duyduğu güvendir. Öngörülebilirlik aynı zamanda ürün özelliklerine ve marka değerine de bağlıdır. Bir tüketici, başka biri tarafından kullanılan bir marka hakkında tahmin yürüttüğünde, bu durum o ürün hakkında öngörüde bulunduğunu gösterir (Afzal vd., 2010, s.46).

Marka yetkinliği kavramı ise, bir markanın tüketicilerin niyetlerini karşılamak için yetenek ve becerilere sahip olduğuna dair düşünceleri olarak tanımlanabilir ve bir markanın rekabet gücü, zekası ve becerilerine vurgu yapar (Judd vd., 2005, s.900). Ayrıca, markanın kalite, güvenilirlik, tutarlılık ve prestij gibi performans özellikleri, marka yetkinliğini anlamada anahtar faktörlerdir (Kervyn,2012, s.169).

2.1.2. Dijital Platform Kalitesi

Dijital platformlar, dijital ürün ve hizmetleri nasıl tükettiğimizi ve sağladığımızı değiştirerek yerleşiklere meydan okuyan, her yerde hazır bulunan bir olgudur (Hein vd.2018, s.18). Bilgi ve iletişim teknolojisinin ortaya çıkmasıyla birlikte, dijital platformlar aracılığıyla varlıkları, ürünleri ve hizmetleri paylaşmak için yeni işbirlikçi ilişkileri geliştiren tüketicilerin ve sağlayıcıların davranışlarında önemli bir değişiklik olmuştur (Silveira, vd. 2022, s.26). Kavram olarak dijital platform; web sitelerini ve sosyal medya-Twitter, Amazon, Wattpad-, vb. kapsayan masaüstü, mobil, sosyal ve e-posta yazılımlarını içeren herhangi bir elektronik iletişim aracıdır (Ayodeji, vd., 2020, s.21). Daha teknik anlamda ise dijital platform, bir dizi bilgi sistemi, depolama, işleme, analiz ve sunum ve bilgi görselleştirme içeren organizasyonel ve teknolojik bir komplekstir (Zatsarinnyy & Shabanov,2013, s.113).

Dijital platform (website, mobil uygulama vb.) kalitesi ise, platformun özelliklerinin, kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayıp karşılamadığına ve bu platformun kullanıcının algısında genel mükemmelliği yansıtıp yansıtmadığına ilişkin değerlendirmesi olarak tanımlanabilir (Chang & Chen, 2008, s.830). Günümüzde teknolojinin, araçlarda somutlaşan ve daha sonra insanlara her türlü insan görevini yerine getirmelerine yardımcı olan bilgi olarak görülebileceği açıktır ve bilgi sistemlerinin kalitesi, boyutları sistemlerin çeşitli çıkar gruplarını temsil eden çok yönlü bir varlıktır (Kuo, 2009, s.63). Dolayısıyla önceki çalışmalarda dijital platform (website, mobil uygulama vb.) kalitesini kavramsallaştırmada farklı çalışmalar yapılmıştır. İlgili çalışmalarda genel olarak; tasarım, kullanım kolaylığı, güvenilirlik, empati, eğlence, somutluk, iletişim ve etkileşim vb. açılardan incelenmiştir. Müşterilerin dijital platform (website, mobil uygulama vb.) kalitesi algısı; ilgili platformun, müşterilerin ihtiyaçlarını karşılayan ve platformun toplam mükemmelliğini etkileyen özelliklere dayanmalıdır (Mona, vd., 2013, s.67).

2.1.3. Dijital Hizmet Kalitesi

İşletmelerin rekabet avantajı sağlamalarının en önemli yolu müşterilerine kaliteli hizmet sunmasıyla doğru orantılıdır. Kalite, bir tutum olarak tanımlanabilir ve iyi bir kalite ile ilgili tüm değerlendirmelerin bir şeklidir ancak algılanan kalite, beklentilerin tatmin düzeyine bağlıdır (Oliver, 1981, s. 32). Hizmet kalitesi, tanımlanması ve ölçülmesi zor, özgün ve soyut bir kavramdır. Araştırmacılar tarafından yapılmış farklı tanımlar bulunmaktadır (Cronin & Taylor,1992, s.58). Grönroos, (1984) Hizmet kalitesini, bir müşterinin bir hizmetten beklentileri ile hizmet sağlayıcı tarafından gerçekten sunulanların algıları arasındaki karşılaştırması olarak ifade eder (Parasurman,

1985, s.44). Benzer şekilde Camilleri, (1998) hizmet kalitesini müşterilere sunulan hizmetlere yönelik yargılar veya genel tutumların toplamı olup, müşterilerin beklentileri ile hizmet performansı algıları arasındaki farklılıklar ve uyumsuzluklar olarak ifade eder (Pantoja, vd.,2008, s.7).

Yaşadığımız yüzyılda hizmetlerin dijital teknolojileri kullanarak sunulması, dijital ekonomi bağlamında kullanıcıların davranışları üzerinde geniş kapsamlı etkiler yaratmıştır (Rosch & Schumacher, 2018, s.602), Literatürde çevrim içi, sanal, e-hizmet vb. kavramlarını kapsayan dijital hizmet kalitesi, dijital teknolojiler aracılığıyla hizmet sunumunun genel değerlendirmeleri ve yargılarıyla ilgilidir (Santos, 2003, s.238). Müşteri tarafından algılanan hizmet kalitesiyle ilgili olarak son otuz yılda, çok sayıda araştırmacı ilgili kalite değerlendirmelerine en önemli katkıyı yapan küresel hizmet özelliklerini ortaya çıkarmaya çalışılmışlardır. Müşteri hizmetleri kalitesi, bilgi sistemleri kalitesi ve ürün ve hizmet portföyü yönetimindeki teori çerçevesinde bulunan öncelikli boyutlar ise, somutluk, güvenilirlik, cevaplanabilirlik, iletişim, güvenilirlik, güvenlik, yeterlilik, nezaket, müşteriyi anlamak (empati)'dir (Yang, vd., 2004, s. 1151). Dijital hizmetler, İnternet hızı ve son istemci ekipmanı bilgi işlem gücü yükseltmesi nedeniyle giderek daha fazla çeşitliliğe yönelerek bir müşteri hizmeti, çeşitli hizmetlerde başka bir hizmetle birleşerek dönüştürmüştür. Dijital hizmetin yüksek karmaşıklığı ile birçok uçtan uca ağı ile çok alanlı ağ ve hizmet satıcıları platformunu içerdiği unutulmamalıdır (Chuang, vd., 2015, s.368).

2.1.4. Sosyal Medya

Sosyal medyanın kullanımı, mevcut çağda bireyler, işletmeler, devlet vb. gibi kullanıcılar arasında olağanüstü bir şekilde artmıştır. Literatürde sosyal medyanın birçok farklı kavramsallaştırması bulunmaktadır. Bu makalelerde, sosyal medya genel olarak "Web 2.0'ın ideolojik ve teknolojik temelleri üzerine inşa edilen ve kullanıcı tarafından oluşturulan içeriğin oluşturulmasına ve değiş tokuşuna izin veren bir grup İnternet tabanlı uygulama" olarak tanımlanmaktadır (Kaplan & Haenlein, 2010, s.61). Sosyal medya, özellikle iş birliği, topluluk, konuşma ve paylaşım ile karakterize edilen yeni sosyal değişimler yoluyla bilgiyi yaymak için önemli ölçüde yeni fırsatlar getirmiştir (Hennig-Thurau, vd., 2010, s.324). Sosyal ağ siteleri en çok tercih edilen sosyal medya türü olsa da birçok sosyal medya çeşidi ve türü bulunmaktadır. Bunlar başta bloglar olmak üzere, forumlar, mikrobloglar, iş ağları, sosyal oyun platformları, sohbet uygulamaları, fotoğraf paylaşım siteleridir. Sosyal medya ortamı, neredeyse her gün ortaya çıkan yeni uygulamalarla son derece dinamiktir (Phillips, vd., 2014, s. 638). 2022 yılı verilerine göre dünya çapında en fazla kullanıcıya sahip sosyal medya siteleri sırasıyla; Facebook, YouTube, WhatsApp, Instagram, Weixin/Wechat, TikTok'dur (Statista, 2022).

Dijital çağda pazarlama iletişiminin en önemli araçlarından olan sosyal medya; bilgi arama, karar verme, ağızdan ağıza iletişim ile ürün ve hizmetlerin satın alınması, kullanılması ve elden çıkarılması dahil olmak üzere tüketim sürecinin birçok aşaması sırasında müşterileri başkaları ve markalarla etkileşime girmeye ve onlarla etkileşim kurmaya motive eder (Filo, vd., 2015, s.172). Kullanıcılarına kişisel tatmin ihtiyaçlarını karşılamanın yanı sıra, bu çevrimiçi platform, kullanıcılara ürün ve hizmetlerle ilgili kişisel değerlendirmelerini yayabilecekleri ve yayınlayabilecekleri çevrimiçi bir güç sağlar (Chen, Vd., 2011, s.4). Ayrıca, çok düşük bir maliyetle, müşterileri bilgilendirmek, milyonlarca kullanıcının oturum açtığı sosyal ağlarda işletmelerin ürünlerinin ve markalarının göründüğüne dair aşinalık ve marka bilinirliği açısından çok işlevsel (O'Flynn, 2017). Bir araç olan sosyal medya kullanıcılar arasında gerçekleşen bilgi paylaşımı vasıtasıyla şirketlere marka farkındalığını artırmak ve hatırlatmayı pekiştirmek için uygun maliyetli birçok yol sunmaktadır (Gunelius, 2011).

Sosyal medya araçları, marka farkındalığını artırmaya, tüketiciyle ilişkileri tesis etmeye ve markaya karşı duyuları güveni artırmaya yönelik olarak sahip olduğu kapasite nedeniyle, halka ilişkiler uygulayıcılarına güçlü bir ortam sağlamaktadır. Sosyal ağlar etkili oldukları takdirde, halkla ilişkiler uzmanların olumlu diyaloglar üretmesine, güven temelli ilişkiler kurmalarına, tüketicileri etkilemelerine ve internet kullanıcılarını karşılıklı fayda sağlayan bir ilişki içerisinde, bir markaya yönlendirmelerine yardımcı olabilmektedirler. Sosyal ağ siteleri uzmanlar için sanal âlemdeki tüketici diyaloglarına etki edebilmeleri ve bu diyalogları izleyebilmeleri amacıyla yeni ilişkiler kurmaları yönünde güçlü bir baskı unsuru olmaktadır (McLennan&Howell; Özel & Sert, 2015, s.119).

2.2. Marka Farkındalığı

Tüketicilerin zihninde bir markanın varlığının gücü olan, (Aaker, 1996, s.61) marka farkındalığı, bir markanın varlığının tüketicinin zihninde etkin bir konum elde etmesiyle ilgilidir. Marka farkındalığı, tüketicilerin markayı tanıma veya anımsayabilme becerisi olarak ifade edilebilir. Dolayısıyla marka farkındalığı genel olarak, tüketicinin bir markayı tanıması veya o marka hatırlaması süreçlerinden oluşmaktadır (Pappu vd.; Özsaçmacı, 2018, s.63). Ayrıca Aaker(1996), marka farkındalığı için; markaya çağrışımlar eklemek, aşinalık ve hoşlanma yaratmak, marka içeriği ve vaadi ile satıl alınması için dikkate alınması gereken diğer markalar olmak üzere en az dört boyutta değer yaratını ifade etmektedir.

2.3. Markanın Algılanan Kalitesi

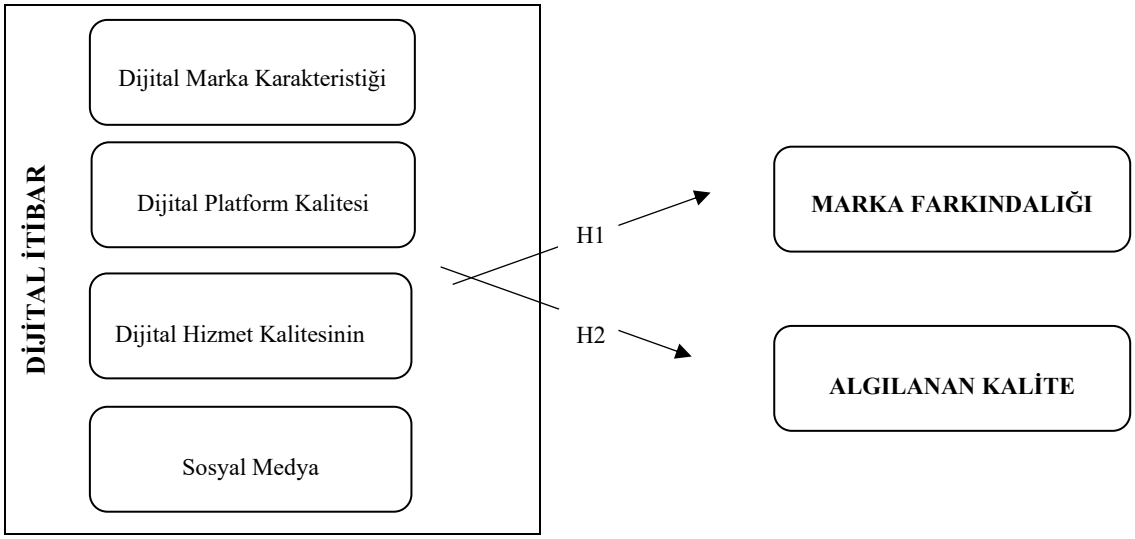
Genel olarak kalite kavramı; beklenti ve ihtiyaçlara uygunluk olup, tüketicinin isteklerin karşılanma oranı olarak ifade edilebilir. Başka bir ifadeyle kalite, ürün ya da hizmetlerin, tüketicinin istekler ve ihtiyaçları doğrultusunda sunulma becerisidir. Öte yandan, tüketiciler dinamik bir çevrede yaşamalarından dolayı istek ve gereksinimleri sürekli değiştiğinden kalite anlayışının da bu değişime ayak uydurma zorunluluğu bulunmaktadır (Özsaçmacı,2018, s.68).

Algılanan kalite ise tüketicinin beklentileriyle alternatif markalar arasındaki ilişkiyi temsil ederek marka konusundaki duygu ve düşüncelerin toplamından oluşan soyut bir kavramdır (Aaker, 1996, s.85). Ayrıca, algılanan kalite markanın tüketicinin zihnindeki konumuyla ilgili olan bir ölçüdür. Marka kimliğinin etkisi algılanan kalitenin bir tezahürü olup, marka kimliği fonksiyonel faydalar ile konumlandırıldığında bile bu faydalarla ilgili algılar da algılanan kaliteyle bağlantılıdır. Dolayısıyla fonksiyonel fayda sağladığı düşünülen markalar bile algılanan kalite etkisi altındadır. Algılanan kalitenin gelişmesi tüketicilerin markayla ilgili diğer unsurlar hakkındaki algılarını da genellikle gelişir (Erdil & Uzun, 2010, s.232).

3. ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Amacı, Modeli ve Hipotezleri

Uygulamalı bir yönetim danışmanlığı ve pazarlama iletişimine olan katkısı ile_stratejik bir iletişim disiplini olan halkla ilişkilerin dijital iletişim teknolojilerinin sunduğu beceri ve uygulamalarından yararlanması disiplinin etkinliğini güçlendirmektedir. (Phillips & Young, 2009, s.124). Halkla ilişkilerin bileşenlerinden olan pazarlama amaçlı halkla ilişkiler, firmaların ürün ve hizmetlerini tüketicilerin beklentilerine uygun olarak geliştirilmesini hedefleyerek satışı ve müşteri memnuniyetini arttırmayı amaçlayan halkla ilişkiler sürecidir (Okay & Okay, 2018, s.548). Dijital iletişim yöntemlerinin kullanımıyla dijital pazarlama amaçlı halkla ilişkiler; dijital itibar yönetimi, dijital kriz ve sorun yönetimi, sosyal medya yönetimi, sosyal yer imi ve paylaşımı, arama motoru optimizasyonu (SEO), dijital basın bültenleri, bloglar, forumlar, kurumsal web siteleri gibi faaliyet alanlarıyla ürün/hizmetler ile markaların, tüketicinin zihninde istenen algının oluşturularak satışların artmasında işletmelerin amaçlarını gerçekleştirmelerinde önemli bir değer atfetmektedir. Bu çalışmada dijital pazarlama amaçlı halkla ilişkilerin aracı olan dijital itibar ile marka farkındalığı ve markanın algılanan kalitesi olmak üzere üç kavramsal yapıdan oluşmaktadır. Dolayısıyla araştırmanın amacı dijital pazarlama amaçlı halkla ilişkilerin aracı olan dijital itibarın marka farkındalığı ve markanın algılanan kalitesi üzerine etkilerinin yapısal olarak incelenmesidir. Araştırmada dijital itibarı ölçmek için Dutot & Castellano 'nin (2015) tipolojisinden yararlanılmıştır. Dutot ve Castellano (2015) ölçeği dört alt boyuttan oluşmaktadır. Bunlar markanın karakteristiği, Lau & Lee, (1999), Dijital Platform Kalitesi, Kim & Stoel, (2004), Dijital Hizmet Kalitesi, Yang, vd. (2004), Sosyal Medya, Kim & Ko, (2012) çalışmaları ile marka farkındalığı ve algılanan kalite için Aaker, 1991), Yoo & Donthub, (2001) ve Kim, vd. (2018)'nın çalışmaları ile literatüre katmış oldukları çalışmalar geliştirilerek anket formu oluşturulmuştur. Araştırma modeli Şekil 1'de belirtilmiştir.

Şekil 1: Araştırmanın Modeli

Dijital pazarlama amaçlı halkla ilişkilerin aracı olan dijital itibar ve boyutlarının markanın algılanan kalitesi üzerine etkisi modeli neticesinde kurulan hipotezler aşağıda belirtilmiştir.

H1: Dijital itibar faktörlerinin marka farkındalığı üzerinde etkisi vardır.

H1a: Dijital marka karakteristiğinin marka farkındalığı üzerinde etkisi vardır.

H1b: Dijital platform kalitesinin marka farkındalığı üzerinde etkisi vardır

H1c: Dijital hizmet kalitesinin marka farkındalığı üzerinde etkisi vardır.

H1d: Sosyal medyanın marka farkındalığı üzerinde etkisi vardır.

H2: Dijital itibar faktörlerinin algılanan kalite üzerinde etkisi vardır.

H2a: Dijital marka karakteristiğinin algılanan kalite üzerinde etkisi vardır.

H2b: Dijital platform kalitesinin algılanan kalite üzerinde etkisi vardır

H2c: Dijital hizmet kalitesinin algılanan kalite üzerinde etkisi vardır.

H2d: Sosyal medyanın algılanan kalite üzerinde etkisi vardır.

3.2. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmanın evreni 18 yaşını doldurmuş sosyal medya kullanıcısı olan ve Garanti BBVA Bankasının dijital müşterilerinden oluşmaktadır. Araştırma kapsamında tesadüfi olmayan örneklem yöntemlerinden birisi olan kolayda örneklem tekniği kullanılmıştır. Sosyal bilimler alanında yapılan araştırmalarda evreninin 0,05 güven aralığında 384 katılımcıdan oluşması örneklem büyüklüğünün istatistiksel olarak araştırma kapsaması yönünden yeterli olduğu kabul edilse bile, çalışmanın sadece bankacılık sektöründe yapılmış olması, bu araştırma sonuçlarının genellenmemesi gerektiği düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında çevrimiçi ortamda hazırlanan anket formu 15.03.2022 – 20.04.2022 tarihleri arasında sosyal medya kullanıcısı olan Garanti BBVA bankasının dijital müşterilerinden oluşan 548 uygulanmış hatalı ve eksik olduğu anlaşılan 16 anketin çıkarılması neticesinde 532 anket analiz edilmiştir. Araştırmaya katılımı artırmak amacıyla çevrimiçi anket formu sosyal medya platformlarında da paylaşılmıştır.

Anket kapsamında beşli likert ölçeği kullanılmış olup, anket formunun ilk bölümünde dijital itibar ölçeğinin bileşenlerini oluşturan; dijital marka karakteristiği, dijital platform kalitesi, dijital hizmet kalitesi ve sosyal medya faktörlerinden oluşmaktadır. İkinci bölümü; marka farkındalığı ve markanın algılanan kalitesi faktörlerinden oluşmakta iken anket formunun üçüncü bölümünü ise araştırma katılımcılarının demografik özelliklerini belirlemeye yönelik ifadelerden oluşmaktadır.

Tablo 1: Dijital Bankacılık Müşterilerinin Demografik Özellikleri ve En Çok Ziyaret Ettiğiniz Sosyal Paylaşım Sitesi ile İlgili Frekans ve Yüzdelik Oranları

Cinsiyetiniz?	**N**	**%**	**Medeni Durumunuz?**	**N**	**%**
Kadın	285	53,6	Evli	202	38,0
Erkek	247	46,4	Bekâr	330	62,0
Yaşınız?	**N**	**%**	**Mesleğiniz?**	**N**	**%**
18-28	213	40,0	Esnaf	29	5,5
29-39	167	31,4	Ev Hanımı	33	6,2
40-50	88	16,5	Emekli	13	2,4
51 ve üzeri	64	12,0	İşçi	70	13,2
Eğitim Durumunuz?	**N**	**%**	Memur	43	8,1
İlköğretim	54	10,2	Öğrenci	143	26,9
Lise	136	25,6	Serbest Meslek	70	13,2
Üniversite	280	52,6	Sözleşmeli Personel	33	6,2
Yüksek Lisans/ Doktora	62	11,7	Diğer…	98	18,4
Gelir Düzeyiniz?	**N**	**%**	**En çok ziyaret ettiğiniz sosyal paylaşım sitesi?**	**N**	**%**
2500 TL ve altı	121	22,7	Facebook	108	20,3
2501 TL – 4000 TL	94	17,7	Instagram	120	22,6
4001 TL – 5500 TL	95	17,9	Twitter	116	21,8
5501 TL – 7000 TL	97	18,2	Youtube	108	20,3
7001 TL ve üstü	125	23,5	Diğer…	80	15,0

Araştırmaya katılımcıların demografik bilgileri ile en çok ziyaret ettiğiniz sosyal paylaşım sitesi oranları Tablo 1'de gösterilmektedir.

3.4. Araştırmanın Analizi ve Bulgular

3.4.1. Araştırmanın Güvenilirlik ve Geçerlilik Analizi

Araştırma kapsamındaki anket ifadelerinin güvenilirliğini ölçmek amacıyla SPSS istatistik programı aracılığıyla güvenilirlik analizine tabi tutulmuştur. Araştırmada kullanılan dijital itibar faktörüne ait Cronbach Alfa Katsayısı 0,899, marka farkındalığı faktörüne ait Cronbach Alfa Katsayısı 0,808, markanın algılanan kalitesi faktörüne ait Cronbach Alfa Katsayısı 0,878 olarak bulunmuştur. Cronbach Alfa Katsayısı araştırmada yer alan ifadelerin homojen bir yapıda dağılımını göstermekte olup, 0 ile 1 arasındaki bir değere sahiptir (Kayış, 2010: 405). Cronbach Alfa katsayısının 0,70'den az olmaması gerekmektedir. Ölçek geliştirme çalışmalarında ise bu oran 0,60'dan az olmamalıdır. (Gürbüz & Şahin, 2017, s.331). Ayrıca, örneklemin faktör analizine uygunluğunu ölçmek için Kaiser-Meyer-Olkin(KMO) ve Barlett Küresellik Testi yapılarak değişkenler arasında ilişkilerin anlamlı olduğu belirlenmiştir (p=0,00 <0,05). Araştırma ölçeklerinin geçerliliğini belirlemek amacıyla yapılan açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi sonuçları aşağıda verilmiştir.

Tablo 2: Dijital İtibar Faktör Analizi Sonuçları

	Başlangıç Özdeğerleri			**Kare Yüklemelerin Ekstraksiyon Toplamı**			**Faktör Yükleri**
	Toplam	**Varyans Yüzdesi**	**Kümülatif Yüzde**	**Toplam**	**Varyans Yüzdesi**	**Kümülatif Yüzde**	
MK1	7,595	36,168	36,168	7,595	36,168	36,168	,646
MK2	2,808	13,373	49,541	2,808	13,373	49,541	,748
MK3	2,415	11,501	61,042	2,415	11,501	61,042	,650
MK4	1,223	5,824	66,866	1,223	5,824	66,866	,743
MK5	,749	3,567	70,433				,610
DPK1	,611	2,911	73,344				,655
DPK2	,601	2,864	76,208				,760
DPK3	,510	2,429	78,637				,648
DPK4	,478	2,278	80,915				,738
DHK1	,473	2,254	83,169				,742
DHK2	,443	2,109	85,278				,599
DHK3	,423	2,016	87,294				,792
DHK4	,395	1,879	89,173				,639
DHK5	,356	1,697	90,870				,619
SM1	,343	1,635	92,506				,669
SM2	,315	1,502	94,008				,609
SM3	,293	1,396	95,404				,645
SM4	,268	1,275	96,679				,652
SM5	,250	1,188	97,867				,648
SM6	,241	1,150	99,017				,621
SM7	,206	,983	100,000				,609
Kaiser-Meyer-Olkin:0,908				**Barlett Küresellik Testi:** 6327,388/ p:0,000			

Garanti BBVA Bankası dijital müşterilerine uygulanan dijital itibar ölçeğinin faktör analizi sonuçları Tablo 2'de yer almaktadır. Ölçek ifadelerinin toplam varyansın %36,168'ini, %13,373'ünü, %11,501'ini ve %5,824'ünü açıklayan dört faktörden oluşmakta ve ölçek ifadelerinin toplam varyansın %66,866'sını oluşturduğu görülmektedir. Ayrıca, Kaiser-Meyer-Olkin(KMO) ve Barlett Küresellik Testi sonuçları da(Kaiser-Meyer-Olkin(KMO)>0,5 ve Bartlett p < 0,05) araştırma verilerinin faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir.

Tablo 3: Dijital İtibar Ölçeği Bileşenler Matrisi

	Desen Bileşenleri			
	1	**2**	**3**	**4**
MK4	,876			
MK2	,849			
MK1	,793			
MK3	,765			
MK5	,726			
DPK2		,872		
DPK4		,858		
DPK1		,803		
DPK3		,801		
SM1			-,849	
SM4			-,829	
SM3			-,794	
SM5			-,792	
SM6			-,773	
SM7			-,714	
SM2			-,711	
DHK3				,942

DHK1				,856
DHK4				,782
DHK2				,672
DHK5				,616

Tablo 3'te Garanti BBVA Bankası dijital müşterilerine uygulanan dijital itibar ölçeğinin geçerliliği için yapılan faktör analizi sonucu desen bileşenlerine ait değerler yer almaktadır.

Tablo 4: Marka Farkındalığı Faktör Analizi Sonuçları

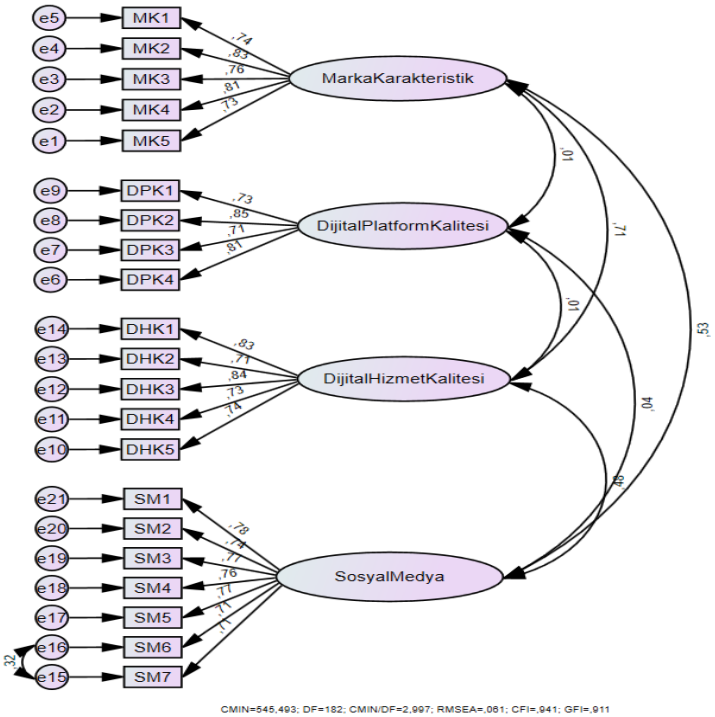
	Başlangıç Özdeğerleri			Kare Yüklemelerin Ekstraksiyon Toplamı			Faktör Yükleri
	Toplam	Varyans Yüzdesi	Kümülatif Yüzde	Toplam	Varyans Yüzdesi	Kümülatif Yüzde	
MF1	3,039	75,973	75,973	3,039	75,973	75,973	,808
MF2	,453	11,325	87,298				,776
MF3	,264	6,611	93,909				,807
MF4	,244	6,091	100,000				,648
Kaiser-Meyer-Olkin:0,837				**Barlett Küresellik Testi:** 1281,13/ p:0,000			

Garanti BBVA Bankası dijital müşterilerine uygulanan marka farkındalığı ölçeğinin faktör analizi sonuçları Tablo 4'te yer almaktadır. Ölçek ifadelerinin toplam varyansın %75,973'ünü açıklayan tek bir faktörden oluşmaktadır. Ayrıca, Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Barlett Küresellik Testi sonuçları da (Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)>0,5 ve Bartlett p < 0,05) araştırma verilerinin faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir.

Tablo 5: Algılanan Kalite Faktör Analizi Sonuçları

	Başlangıç Özdeğerleri			Kare Yüklemelerin Ekstraksiyon Toplamı			Faktör Yükleri
	Toplam	Varyans Yüzdesi	Kümülatif Yüzde	Toplam	Varyans Yüzdesi	Kümülatif Yüzde	
AK1	3,365	67,299	67,299	3,365	67,299	67,299	,689
AK2	,524	10,473	77,773				,727
AK3	,425	8,493	86,266				,661
AK4	,385	7,704	93,970				,618
AK5	,302	6,030	100,000				,670
Kaiser-Meyer-Olkin:0,866				**Barlett Küresellik Testi:**1291,05/ p:0,000			

Garanti BBVA Bankası dijital müşterilerine uygulanan algılanan kalite ölçeğinin faktör analizi sonuçları Tablo 5'te yer almaktadır. Ölçek ifadelerinin toplam varyansın %67,299'unu açıklayan tek bir faktörden oluşmaktadır. Ayrıca, Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ve Barlett Küresellik Testi sonuçları da (Kaiser-Meyer-Olkin (KMO)>0,5 ve Bartlett p < 0,05) araştırma verilerinin faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir.

Şekil 2: Dijital İtibar Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi

Araştırma kapsamında doğrulayıcı faktör analizi sonuçları ile hipotez testi sonuçlarının kabul edilip edilmeyeceği konusunda en çok başvurulan kabul edilebilir uyum iyiliği değerlerini de (İlhan & Çetin, 2014, s.31) içeren dijital itibar ölçeğinin doğrulayıcı faktör analizi uyum iyiliği indeksi Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6: Dijital İtibar Ölçeğinin Uyum İndeksleri

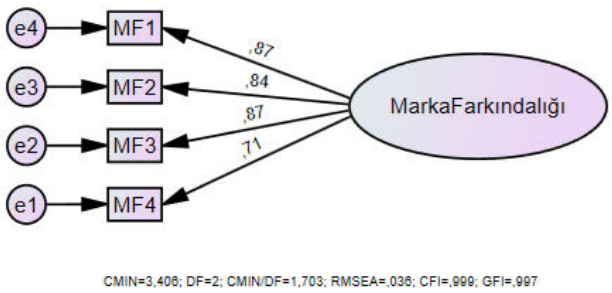
Uyum İndeksi	Mükemmel Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Model Uyum Değerleri
χ2/df	0 ≤ χ2/sd ≤ 2	χ2/df ≤3	2,997
CFI	.95 ≤ CFI ≤ 1.00	.90 ≤ CFI ≤ .95	0,941
GFI	.95 ≤ GFI ≤ 1.00	.90 ≤ GFI ≤ 95	0,911
IFI	.95 ≤ IFI ≤ 1.00	.90 ≤ IFI ≤ .95	0,942
NFI	.95 ≤ NFI ≤ 1.00	.90 ≤ NFI ≤ .95	0,915
RFI	.95 ≤ RFI ≤ 1.00	.90 ≤ RFI ≤ .95	0,902
RMSEA	00 ≤ RMSEA ≤ .05	.05 ≤ RMSEA ≤ .08	0,061

Araştırma kapsamında dijital itibar ölçeğine yönelik yapılan doğrulayıcı faktör analizine ait uyum değerleri Tablo 5:te gösterilmiştir. Bu veriler sonucunda ilgili ölçeğin kabul edilebilir ve iyi uyuma sahip olduğu, dolayısıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarının istatistiksel olarak anlamlı ve geçerli olduğunu göstermektedir.

Tablo 7: Dijital İtibar Ölçeğinin Doğrulayıcı Faktör Analizi

			Faktör Yükleri
MK5	<---	Marka Karakteristiği	0,726
MK4	<---	Marka Karakteristiği	0,814
MK3	<---	Marka Karakteristiği	0,762
MK2	<---	Marka Karakteristiği	0,834
MK1	<---	Marka Karakteristiği	0,736
DPK4	<---	Dijital Platform Kalitesi	0,807
DPK3	<---	Dijital Platform Kalitesi	0,705
DPK2	<---	Dijital Platform Kalitesi	0,846
DPK1	<---	Dijital Platform Kalitesi	0,728
DHK5	<---	Dijital Hizmet Kalitesi	0,736
DHK4	<---	Dijital Hizmet Kalitesi	0,725
DHK3	<---	Dijital Hizmet Kalitesi	0,841
DHK2	<---	Dijital Hizmet Kalitesi	0,709
DHK1	<---	Dijital Hizmet Kalitesi	0,825
SM7	<---	Sosyal Medya	0,712
SM6	<---	Sosyal Medya	0,714
SM5	<---	Sosyal Medya	0,765
SM4	<---	Sosyal Medya	0,756
SM3	<---	Sosyal Medya	0,770
SM2	<---	Sosyal Medya	0,740
SM1	<---	Sosyal Medya	0,779

Yapısal eşitlik modeli kapsamında araştırma modelindeki dijital itibar ölçeklerine ait oluşan faktör yükleri Tablo:7'da gösterilmektedir.

Şekil 3: Marka Farkındalığı Ölçeğinin Doğrulayıcı Faktör Analizi

Tablo 8: Marka Farkındalığı Ölçeğinin Uyum İndeksleri

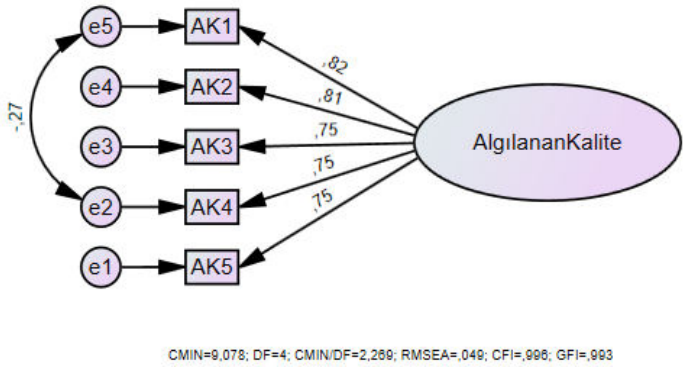
Uyum İndeksi	Mükemmel Uyum	Kabul Edilebilir Uyum	Model Uyum Değerleri
χ2/df	0 ≤ χ2/sd ≤ 2	χ2/df ≤3	1,703
CFI	.95 ≤ CFI ≤ 1.00	.90 ≤ CFI ≤ .95	0,999
GFI	.95 ≤ GFI ≤ 1.00	.90 ≤ GFI ≤ 95	0,997
IFI	.95 ≤ IFI ≤ 1.00	.90 ≤ IFI ≤ .95	0,999
NFI	.95 ≤ NFI ≤ 1.00	.90 ≤ NFI ≤ .95	0,997
RFI	.95 ≤ RFI ≤ 1.00	.90 ≤ RFI ≤ .95	0,992
RMSEA	00 ≤ RMSEA ≤ .05	.05 ≤ RMSEA ≤ .08	0,036

Araştırma kapsamında marka farkındalığı ölçeğine yönelik yapılan doğrulayıcı faktör analizine ait uyum değerleri Tablo 8'de gösterilmiştir. Bu veriler sonucunda ilgili ölçeğin kabul edilebilir ve iyi uyuma sahip olduğu, dolayısıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarının istatistiksel olarak anlamlı ve geçerli olduğunu göstermektedir.

Tablo 9: Marka Farkındalığı Ölçeğinin Doğrulayıcı Faktör Analizi

			Faktör Yükleri
MF4	<---	Marka Farkındalığı	0,712
MF3	<---	Marka Farkındalığı	0,867
MF2	<---	Marka Farkındalığı	0,844
MF1	<---	Marka Farkındalığı	0,874

Yapısal eşitlik modeli kapsamında araştırma modelindeki marka farkındalığı ölçeklerine ait oluşan faktör yükleri Tablo: 9'da gösterilmektedir.

Şekil 4: Algılanan Kalite Ölçeğinin Doğrulayıcı Faktör Analizi

Tablo 10: Algılanan Kalite Ölçeğinin Uyum İndeksleri

Uyum İndeksi	**Mükemmel Uyum**	**Kabul Edilebilir Uyum**	**Model Uyum Değerleri**
χ2/df	0 ≤ χ2/sd ≤ 2	χ2/df ≤3	2,269
CFI	.95 ≤ CFI ≤ 1.00	.90 ≤ CFI ≤ .95	0,996
GFI	.95 ≤ GFI ≤ 1.00	.90 ≤ GFI ≤ 95	0,993
IFI	.95 ≤ IFI ≤ 1.00	.90 ≤ IFI ≤ .95	0,996
NFI	.95 ≤ NFI ≤ 1.00	.90 ≤ NFI ≤ .95	0,993
RFI	.95 ≤ RFI ≤ 1.00	.90 ≤ RFI ≤ .95	0,983
RMSEA	00 ≤ RMSEA ≤ .05	.05 ≤ RMSEA ≤ .08	0,049

Araştırma kapsamında algılanan kalite ölçeğine yönelik yapılan doğrulayıcı faktör analizine ait uyum değerleri Tablo 10'da gösterilmiştir. Bu veriler sonucunda ilgili ölçeğin kabul edilebilir ve iyi uyuma sahip olduğu, dolayısıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarının istatistiksel olarak anlamlı ve geçerli olduğunu göstermektedir.

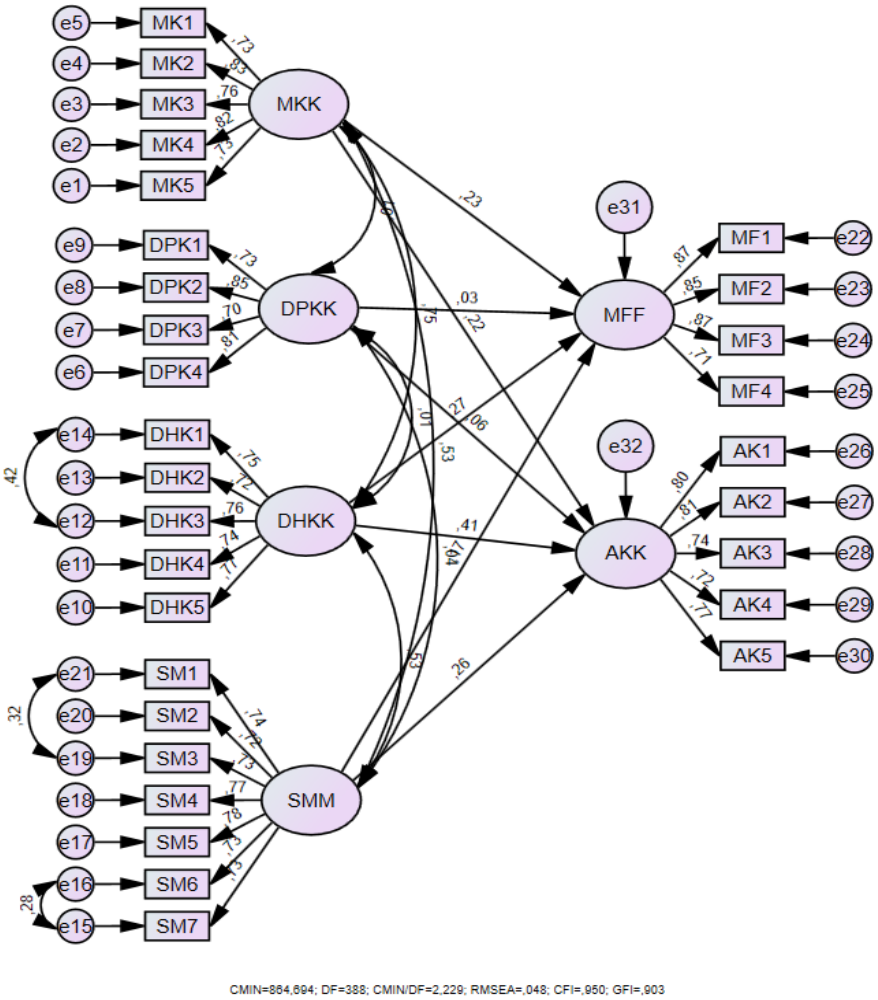
Tablo 11: Algılanan Kalite Ölçeğinin Doğrulayıcı Faktör Analizi

		.	**Faktör Yükleri**
AK5	<---	Algılanan Kalite	0,754
AK4	<---	Algılanan Kalite	0,747
AK3	<---	Algılanan Kalite	0,745
AK2	<---	Algılanan Kalite	0,811
AK1	<---	Algılanan Kalite	0,818

Yapısal eşitlik modeli kapsamında araştırma modelindeki algılanan kalite ölçeklerine ait oluşan faktör yükleri Tablo:11'de gösterilmektedir.

3.4.2. Araştırma Hipotezlerinin Test Edilmesi

Yapısal eşitlik modellemesi (YEM), üç nesil boyunca ilerleyen yaklaşık 100 yıllık bir istatistiksel yöntemdir. YEM çok değişkenli nedensel ilişkileri test etmek ve değerlendirmek için bilimsel araştırmalarda giderek daha fazla başvurulan güçlü, çok değişkenli bir tekniktir. SEM'ler, önceden varsayılan nedensel ilişkiler üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkileri test ettikleri için diğer istatistiksel yöntemlerden farklıdır (Schumacker & Lomax, 2010, s.7). Genellikle YEM, ölçüm modeli ve Yapısal Model olmak üzere iki modelden oluşur. Yapısal modelleme çalışması öncesinde, doğrulayıcı faktör analizi (DFA) olarak adlandırılan süreçten geçerek, örtük yapının ölçüm modelini boyutsallık, geçerlilik ve güvenilirlik açısından değerlendirmelidir (Udo, vd.,2010, s.487).

Şekil 5: Yapısal Modeli Sonuçları

Tablo 12: Model Uyum İndeksleri

Uyum İndeksi	Mükemmel Uyum Değeri	Kabul Edilebilir Uyum Değeri	Model Uyum Değeri
χ2/df	0 ≤ χ2/sd ≤ 2	χ2/df ≤3	2,229
CFI	.95 ≤ CFI ≤ 1.00	.90 ≤ CFI ≤ .95	0,950
GFI	.95 ≤ GFI ≤ 1.00	.90 ≤ GFI ≤ 95	0,903
IFI	.95 ≤ IFI ≤ 1.00	.90 ≤ IFI ≤ .95	0,950
NFI	.95 ≤ NFI ≤ 1.00	.90 ≤ NFI ≤ .95	0,913
RFI	.95 ≤ RFI ≤ 1.00	.90 ≤ RFI ≤ .95	0,902
RMSEA	00 ≤ RMSEA ≤ .05	.05 ≤ RMSEA ≤ .08	0,048

Araştırma kapsamında Garanti BBVA Bankası dijital müşterilerine yönelik yapılan araştırmanın yapısal model sonuçlarına ait uyum değerleri Tablo 12'de gösterilmiştir. Bu veriler sonucunda ilgili modelin kabul edilebilir ve iyi uyuma sahip olduğu, dolayısıyla yapısal model analizi sonuçlarının istatistiksel olarak anlamlı ve geçerli olduğunu göstermektedir.

Tablo 13: Yapısal Eşitlik Modelinin

			Faktör Yükleri
MK5	<---	Marka Karakteristiği	0,735
MK4	<---	Marka Karakteristiği	0,816
MK3	<---	Marka Karakteristiği	0,758
MK2	<---	Marka Karakteristiği	0,828
MK1	<---	Marka Karakteristiği	0,735
DPK4	<---	Dijital Platform Kalitesi	0,807
DPK3	<---	Dijital Platform Kalitesi	0,705
DPK2	<---	Dijital Platform Kalitesi	0,847
DPK1	<---	Dijital Platform Kalitesi	0,727
DHK5	<---	Dijital Hizmet Kalitesi	0,768
DHK4	<---	Dijital Hizmet Kalitesi	0,740
DHK3	<---	Dijital Hizmet Kalitesi	0,764
DHK2	<---	Dijital Hizmet Kalitesi	0,725

DHK1	<---	Dijital Hizmet Kalitesi	0,752
SM7	<---	Sosyal Medya	0,732
SM6	<---	Sosyal Medya	0,727
SM5	<---	Sosyal Medya	0,783
SM4	<---	Sosyal Medya	0,770
SM3	<---	Sosyal Medya	0,731
SM2	<---	Sosyal Medya	0,723
SM1	<---	Sosyal Medya	0,739
MF1	<---	Marka Farkındalığı	0,866
MF2	<---	Marka Farkındalığı	0,848
MF3	<---	Marka Farkındalığı	0,871
MF4	<---	Marka Farkındalığı	0,714
AK1	<---	Algılanan Kalite	0,799
AK2	<---	Algılanan Kalite	0,815
AK3	<---	Algılanan Kalite	0,741
AK4	<---	Algılanan Kalite	0,719
AK5	<---	Algılanan Kalite	0,769

Yapısal eşitlik modeli kapsamında araştırma modelinde yer alan tüm ölçeklere ait faktör yükleri Tablo:13'de gösterilmektedir.

Tablo 14: Yapısal Eşitlik Modeline Ait Standardize Edilmemiş Regresyon Katsayıları

Regresyon Yönü			Regresyon Katsayısı	Standart Hata	Anlamlılık Düzeyi
MF	<---	MK	0,315	0,101	0,002
AK	<---	MK	0,253	0,075	0,000
MF	<---	DPK	0,045	0,061	0,460
AK	<---	DPK	0,080	0,045	0,076
MF	<---	DHK	0,354	0,098	0,000
AK	<---	DHK	0,448	0,075	0,000
MF	<---	SM	0,219	0,066	0,000
AK	<---	SM	0,282	0,050	0,000

Yapısal eşitlik modeli kapsamında araştırma modelinde ait standardize edilmemiş regresyon katsayıları Tablo:14'te gösterilmektedir.

Tablo 15: Yapısal Eşitlik Modeline Ait Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları

Değişken			Regresyon Katsayısı
Marka Farkındalığı	<---	Marka Karakteristiği	0,232
Algılanan Kalite	<---	Marka Karakteristiği	0,218
Marka Farkındalığı	<---	Dijital Platform Kalitesi	0,030
Algılanan Kalite	<---	Dijital Platform Kalitesi	0,063
Marka Farkındalığı	<---	Dijital Hizmet Kalitesi	0,273
Algılanan Kalite	<---	Dijital Hizmet Kalitesi	0,406
Marka Farkındalığı	<---	Sosyal Medya	0,174
Algılanan Kalite	<---	Sosyal Medya	0,263

Yapısal eşitlik modeli kapsamında araştırma modelinde ait standardize edilmiş regresyon katsayıları Tablo:15'te gösterilmektedir.

Tablo 16: Yapısal Eşitlik Modeli Hipotez Testi Sonuçları

Hipotez	Sonuç
H1: Dijital itibar faktörlerinin marka farkındalığı üzerinde etkisi vardır.	
H1a: Dijital marka karakteristiğinin marka farkındalığı üzerinde etkisi vardır.	(r=0,232 p=0,002) KABUL
H1b: Dijital platform Kalitesinin marka farkındalığı üzerinde etkisi vardır.	(r=0,061p=0,460) RED
H1c: Dijital hizmet kalitesinin marka farkındalığı üzerinde etkisi vardır.	(r=0,273 p=0,000) KABUL
H1d: Sosyal medyanın marka farkındalığı üzerinde etkisi vardır.	(r=0,174 p=0,000) KABUL
H2: Dijital itibar faktörlerinin algılanan kalitesi üzerinde etkisi vardır.	
H2a: Dijital marka karakteristiğinin algılanan kalite üzerinde etkisi vardır.	(r=0,218 p=0,000) KABUL
H2b: Dijital platform Kalitesinin algılanan kalite üzerinde etkisi vardır.	(r=0,063 p=0,076) RED
H2c: Dijital hizmet kalitesinin algılanan kalite üzerinde etkisi vardır.	(r=0,406 p=0,000) KABUL
H2d: Sosyal medyanın algılanan kalite üzerinde etkisi vardır.	(r=0,263 p=0,000) KABUL

$p<0,05$

Garanti BBVA Bankasının dijital müşterilerine yönelik yapılan araştırma kapsamındaki Yapısal Eşitlik Modeli hipotez testi sonuçları Tablo 16'da görüldüğü üzere H1a, H1c, H1d, H2a, H2c, H2d hipotezleri kabul edilmiş olup, H1b ve H2b hipotezleri ise reddedilmiştir.

4. SONUÇ

Geçtiğimiz yüzyılın ortalarında temelleri atılan ve günümüze kadar devam eden dijital teknoloji alanındaki keşifler birçok alanda devrimsel bir nitelik taşıyarak hayal gücümüzü zorlayan yeniliklere sahne olmuştur. Bu dijital yenilikler iletişim alanında da zaman ve mekândan bağımsız bir şekilde birçok iletişim uygulamalarının yerini alıp iletişim olanaklarını kolaylaştırması yanında iletişim ve etkileşim sürecinde akıl almaz bir dünyanın kapılarını aralayıp oyunun kurallarını değiştirerek hayatın bir parçası durumuna gelmiştir. Bu sürecin bir sonucu olarak dijital iletişim teknolojilerine olan kitlelerin ilgisi kurum ve markalar açısından olduğu gibi halkla ilişkiler disiplinini de dijital dünyada ortaya çıkan değişimi yakından takip etmeye zorlamaktadır.

İtibar genel olarak, kurum ve markaların süreç içerisinde göstermiş oldukları performansın kitlelerin algısındaki yeri olarak ifade edilebilir. İtibar, dijital iletişim araçlarının sunmuş olduğu fırsatlar ve risklerle birlikte kurumlar ve markalar açısından daha da önemli hale gelmiştir. Nitekim dijital ortamda etkin bir şekilde yönetilen itibar kurum/markaları rakipleri nezdinde farkındalığı ile algılanan kalitesini arttırarak değer kazanmasına ve kitleler tarafından daha çok tercih edilmesinde yardımcı olur. Dolayısıyla bu araştırma ile Türkiye'nin önde gelen özel bankalarından olan Garanti BBVA Bankası dijital müşterilerinin dijital pazarlama amaçlı halkla ilişkilerin aracı olan dijital itibarın marka farkındalığı ve markanın algılanan kalitesi üzerindeki etkilerinin yapısal eşitlik modeliyle belirlenmek istenmiştir.

Araştırma kapsamında dijital itibar değişkenleri dört boyuttan oluşmakta olup, bu boyutlar; marka karakteristiği, dijital platform kalitesi, dijital hizmet kalitesi ve sosyal medyadır. Marka farkındalığı ve markanın algılanan kalitesi ifadeleri ise tek boyut altında toplandığı görülmektedir. Araştırma sonucunda genel olarak dijital pazarlama amaçlı halkla ilişkiler aracı olarak dijital itibarın marka farkındalığı ve markanın algılanan kalitesi üzerine etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma boyutları arasında etki düzeyi bakımından en yüksek orana sahip olan dijital itibar boyutlarından dijital hizmet kalitesinin markanın algılanan kalitesi üzerinde etkili olduğu (r=0.406 ve p=0.00) ve sırasıyla, dijital hizmet kalitesinin marka farkındalığı üzerinde etkisi(r=0,273 p=0,000), sosyal medyanın algılanan kalite üzerinde etkisi(r=0,263 p=0,000), dijital marka karakteristiğinin marka farkındalığı üzerinde etkisi(r=0,232 p=0,002), dijital marka karakteristiğinin algılanan kalite üzerinde etkisi(r=0,218 p=0,000) ve sosyal medyanın marka farkındalığı üzerinde etkisi(r=0,174 p=0,000) olarak tespit edilmiştir. Dijital itibar boyutlarından olan dijital platform kalitesinin "p" değerinin yüksek çıkmasından dolayı hem marka farkındalığı hem de algılanan kalite üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu bilgiler ışığında kurumların ve markaların dijital ortamda güçlü bir itibar algısının oluşmasında tüketicinin markaya güvenmeye karar verip vermediğini belirlemede hayati bir rol oynayan marka karakteristiklerine yani dijital ortamda markaların kimliği, imajı, itibarı gibi faktörlerin dijital itibarın dizaynında kilit bir unsur oluşturduğu ve dolayısıyla dijital ortamda bu firmaların müşterilerinin beklentilerine cevap verebilen bilişsel ve duygusal marka deneyimi yaşatabildiği söylenebilir. Ayrıca, tüketicilerle kurum ve markaların buluşma noktası olan dijital platformlarının tasarımından güvenilirliğine ve özellikle kullanıcılarıyla etkileşimi desteklemedeki başarısı dijital ortamda istenen itibarın kazanılmasına zemin hazırladığı ve bu doğrultuda firmaların rakiplerine fark yaratan kullanıcı odaklı dijital platform yönetimine önem vermeleri gerekmektedir. Öte yandan dijital ortamda kurum ve markaların müşteri memnuniyetinin artırmasında önemli düzeyde katkı sağlayarak müşteri potansiyellerini artıran dijital hizmet kalitesinin artırılması zaman, para ve müşteri kayıplarının önlenmesinde dikkate değer bir faaliyet alanıdır. Bu nedenle mevcut rekabet ortamında dijital itibarın oluşturulması ve geliştirilmesinde önemli bir faktör olan dijital hizmet kalitesi firmaların marka farkındalığı ve algılanan kalitesini etkileme potansiyeline sahip olduğu söylenebilir. Yine araştırma verilerine göre sosyal medyanın marka farkındalığı ve markanın algılanan kalitesi üzerine etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum sosyal medyanın insanın günlük yaşamının bir parçası haline geldiği ve kurum ile markaların hedef kitleriyle arasındaki ilişkilerin kurulması, sürdürülmesi ve güçlendirilmesi çok önemli bir araç olduğu ve firmaların her dönemde sosyal medyada etkin bir konumlandırmaya sahip olması istenen itibarın kazanılmasında da stratejik öneme sahiptir.

Bu araştırmanın sadece sosyal medya kullanıcısı olan ilgili bankanın dijital müşterileri üzerinde gerçekleştirilmesi önemli bir sınırlılık oluşturmaktadır. Dolayısıyla, gelecekte yapılacak araştırmalarda Türkiye çapında faaliyet gösteren diğer bankaların dijital müşterilerini de kapsayan geniş bir örneklemde ele alınması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

Aaker D.A., (1996), Buıldıng Strong Brands, The Free Press, NewYork, S:61-85

Afzal H., Khan M.A., Rehman K. & Ali İ. (2010), Consumer's Trust in the Brand: Can it Be Built through Brand Reputation, Brand Competence and Brand Predictability International business Research, S:46

Aula P. & Heinonen J., (2016), The Reputable Firm How Digitalization of Communication Is Revolutionizing Reputation Management, Sprinder, S:7

Ayodeji A. Y., Tella A., Famuyiwa S. T. & Onyebinama C. O. (2020),Looking Beyond Now in Publishing: The Print vs. Digital Debate – What Should Be the Focus Content or Platform?, Handbook of Research on Digital Devices for Inclusivity and Engagement in Libraries, S:21

Ayyıldız H. & Cengiz, E., (2006), "Pazarlama Modellerinin Testinde Kullanılabilecek Yapısal Eşitlik Modeli (YEM) Üzerine Kavramsal Bir İnceleme", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, S: 63-84

Bernays E.L., (2013), Public Relations, Norman, OK: University of Oklahoma Press.

Chang H.C. & Chen S.W., (2008). The impact of online store environment cues on purchase intention: trust and perceived risk as a mediator. Online Inf. Rev., S:818-841.

Chen, J.S., Ching, R., Tsai, H.T. & Kuo, Y.J. (2011), "Blog effects on brand attitude and purchase intention", Proceedings of the 5th International Conference on Service Systems and Service Management, Melbourne, S: 1-6.

Chen Y., Fay S. & Wang Q. (2011), The role of marketing in social media: How online consumer reviews evolve,Journal of interactive marketing,S:4

Chuang C., Cheng W., & Hsu K. (2015), A Comprehensive Composite Digital Services Quality Assurance Application on Intelligent Transportation System,S: 368-371.

Cronin J.J. & Taylor S.A. (1992), Measuring service quality: a reexamination and extension. J Mark.S: 55-68.

Doney, P. M., & Cannon, J. P. (1997), An Examination of the Nature of Trust in Buyer-Seller Relationships, Journal of Marketing, S: 35-51.

Dutot V. & CastellanoS. (2015), "Designing a Measurement Scale for E-Reputation." Corporate Reputation Review, S: 294–313

Erdil S.T. & Uzun Y. (2010), Marka Olmak, Beta Basım S:232

Filo, K., Lock, D. & Karg, A. (2015), "Sport and social media research: a review", Sport Management Review, S: 166-181.

Fröhlich R., Szyszka P. & Bentele G(Hrsg.), (2018), Handbuch der Public Relations Wissenschaftliche Grundlagen und berufl iches Handeln. Mit Lexikon, 3., Überarbeitete und Erweiterte Aufl age, Springer, S:1033

Gavra, D., & Savitskaya, A. (2012). Digital Public Relations in the Russian Governmental Communication: 2011-2012 Typologyand General Situation. Journalism and Mass Communication, S: 1127-1138

Gunelius, S. (2011), 30 minute Social Media Marketing: Step by Step Techniques to Spread the Words about your Business, McGraw-Hill: USA.

Gürbüz S. ve Şahin F. (2017). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. Ankara. Seçkin Yayıncılık

Hein A., Schreieck M., Riasanow T., Setzke D. S. Wiesche M., Böhm M. & Krcmar H.,(2018),Digital platform ecosystems, Journal of Information Technology, Springer, S.18

Hennig-Thurau T., Malthouse E.C., Friege C., Gensler S., Lobschat L., Rangaswamy A. & Skiera, B.., (2010), The impact of new media on customer relationships. J. Serv. Res. S: 311-330.

Herbert G.E., (2005), Digital Public Relations: A News Strategy İn Corporate Management, Nusukka Journal Of The Humanities, S:6

Herbig P. & Milewicz J. (1995), The relationship of reputation and credibility to brand success, Journal of Consumer Marketing, S: 5-10.

Ivens S. (2018), Unternehmensreputation İm Digitalen Zeitalter Wie Mitarbeiter die Online-Reputation bei Kunden, Kollegen und Bewerbern beeinfussen, Sprinder, S:9

Judd C. M., James-Hawkins L., Yzerbyt V., & Kashima Y. (2005). Fundamental dimensions of social judgment: understanding the relations between judgments of competence and warmth, Journal of personality, S:900

Kaplan, A.M. & Haenlein, M. (2010), "Users of the world, unite! the challenges and opportunities of social media", Business Horizons, S: 59-68.

Kayış A. (2010), "Güvenilirlik Analizi (Reliability Analysis)", (Ed. Şeref KALAYCI), SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, S:403-419

Kervyn N., Fiske S.T. & Malone C. (2012), Brands as intentional agents framework: how perceived intentions and ability can map brand perception, Journal of Consumer Psychology, S: 169

Kim A.J. & Ko E., (2012), Do social media marketing activities enhance customer equity? An empirical study of luxury fashion brand,Journal of Business Research, S:1480-86

Kim G.H. & SangKi H.S. (2008), A study of online (digital) reputation in blogosphere based on relationship and activity, International Conference on Cyberwolds, S:174

Kim S. & Stoel L. (2004), "Apparel retailers: web site quality dimensions and satisfaction", Journal of Retailing and Consumer Services, S:109

Kim, S.S., Choe, J.Y.J. & Petrick, J.F. (2018), "The effect of celebrity on brand awareness, perceived quality, brand image, brand loyalty, and destination attachment to a literary festival", Journal of Destination Marketing and Management, S:320-329

Kuo Y. L. (2009). The driving forces for design project effectiveness, The Journal of Computer Information Systems, S:60-70.

Lau G.T. & Lee S.H. (1999), "Consumers' trust in a brand and the link to brand loyalty", Journal of Market Focused Management, S: 341-70.

Mangold, W. G. & Faulds, D. J. (2009). Social media: The new hybrid element of the promotion mix. Business Horizons, S: 357-365.

Milewicz J. & Herbig P. (1994), Evaluating the brand extension decision using a model of reputation building,Journal of Product & Brand Management, S:43

Mona A., Sepiden F. & Seyed, M.S.E., (2013), Linking trust, perceived website quality, privacy protection, gender and online purchase intentions. IOSR J. Bus. Manage.S: 63–72.

O'Flynn A. (2012), "Using social media to increase sales and brand awareness", Josic Media.

Okay A. & Okay A. (2018), Halkla İlişkiler Kavram ve Strateji Uygulamaları, Der Yayınları, İstanbul.S:548

Oliver, R.L., (1981), Measurement and evaluation of satisfaction processes in retail settings. J. Retailing, S: 27-48

Özel A.P. & Sert N.Y., (2015), Dijital Halkla İlişkiler: Kavram ve Araçları, Derin Yayınevi, İstanbul, S:53

Özsaçmacı B. (2018), Marka Birleşmeleri, Gazi Kitapevi, S:63

Pantoja T, Beltrán M, & Moreno G. (2008), Patients' perspective in Chilean primary care: a questionnaire validation study. Int J Qual Health Care. S:51-57

Parasurman A., Zeithaml Valarie A. & Berry, Leonard (1985), "A Conceptual Model of Service Quality and Its Implications for Future Research," Journal of Marketing, S: 41-50.

Phillips B. J., Jessica Miller, & Edward F. McQuarrie (2014), "Dreaming Out Loud on Pinterest: New Forms of Indirect Persuasion," International Journal of Advertising, S: 633–655

Phillips D. & Young P., (2009), Online Public Relations: A Practical Guide to Developing an Online Strategy in the World of Social Media (PR in Practice), Kogan Page. S:124

Publishing B. & Hiles A., (2011), Reputation Management: Building and Protecting Your Company's Profile in a Digital World, A&C Black, S:3

Rosch H. & Schumacher S. (2018), "Digital business outcomes: digital innovation and its contribution to corporate development", Digital Marketplaces Unleashed, Springer, Berlin, Heidelberg, S: 607-617.

Santos, J. (2003), "E-service quality: a model of virtual service quality dimensions", Managing Service Quality: International Journal, S: 233-246

Schumacker, R. E. & Lomax, R. G. (2010). A beginner's guide to structural equation modeling. New York, NY: Taylor & Francis Group, S:7

Silveira A.B.D. Hoppen N. & Camillis P. K. D. (2022), Flattening Relations in the Sharing Economy: A Framework to Analyze Users, Digital Platforms, and Providers, Handbook of Research on the Platform Economy and the Evolution of E-Commerce, S.26

Soylu A. (2018), Issues in Communication, Media and Public Relations, Dıgıtal Publıc Relatıons In Smes,Ijopec Publication.

Stradtman L. R. (2012), Online Reputation Management For Dummies, John Wiley & Sons, Inc., S:37

Theaker A. (2012), The Public Relations Handbook, Routledge, Taylot & Francis Grou, London And New York, S:27

Tosun N.B., (2017), Marka Yönetimi, Beta Basım, İstanbul, S:460

Udo G.J., Bagchi K.K. & Kirs P.J. (2010), "An assessment of customers' e-service quality perception, satisfaction and intention", International Journal of Information Management, S: 487

Yang Z., Jun M. & Peterson R.T. (2004), "Measuring customer perceived online service quality: scale development and managerial implications", International Journal of Operations & Production Management, S: 1149

Yoo, B. & Donthu, N. (2001) Developing and validating a multidimensional consumer-based brand equity scale. Journal of Business Research, S: 1-14.

Zatsarinnyy A.A. & Shabanov AP. (2013) Systemic Aspects of Efficiency of Situational Centers. Moscow Witte University Bulletin. Series 1: Economics and Management, S.113

International
SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal
Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
OPEN ACCESS
e-ISSN: 2587-1587

Research Article

Subject Area
Economy

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 99
PP: 2194-2208

Arrival
30 May 2021
Published
30 June 2022
Article ID Number
62701
Article Serial Number
34

Doi Number
http://dx.doi.org/10.29228/sssj.62701

How to Cite This Article
Öktem, H. & Tutar, E. (2022). "Covid-19 Pandemisinin Türkiye'de Sektörlere Göre İstihdama Etkisi" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:99; pp:2194-2208

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Covid-19 Pandemisinin Türkiye'de Sektörlere Göre İstihdama Etkisi

The Effect Of The Covıd-19 Pandemic On Employment By Sectors In Turkey

Hatice ÖKTEM [1] Erdinç TUTAR [2]

[1] Doktora Öğrencisi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde, Türkiye
[2] Prof, Dr, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Niğde, Türkiye

ÖZET

Küresel salgın haline dönüşen COVID-19 Pandemisi, ortaya çıktığı 2019 Aralık ayından itibaren etkilerini göstermeye başlamış olup, hastalık küreselleşmenin de etkisi ile kısa sürede tüm dünyaya yayılmış; başta sağlık olmak üzere sosyal, ekonomik, ticari ve kültürel alanlarda olumsuz etkiler yaratmıştır. Salgına karşı alınan tedbirler hayatımızı birçok yönden etkileyerek yeni normallerimizi oluşturmuştur. Zamanla COVID-19'a karşı uygulanan gerek tedbir ve politikalar gerekse COVID-19 aşı çalışmaları etkisini göstererek dalgalı bir seyir izlese de vaka sayılarında azalma başlamış ve kısıtlamaların da kaldırılmasıyla eski normallerimize dönmeye başlamış durumdayız. Hayatımızı derinden etkileyen COVID-19 Pandemisi gerek sosyal gerekse ekonomik çok büyük tahribatlar vermiştir. Pandeminin ekonomi üzerindeki tahribatın derecesi büyüme, enflasyon, doğrudan yabancı yatırımlar, dış ticaret ve istihdam istatistikleri yardımıyla incelenmiştir.

Bu çalışmada amaç COVID-19 Pandemisinin Türkiye'de sektörlere göre istihdama etkisini incelemektir. İlgili konuya ilişkin veriler 2020 Ocak ayı ile son istihdam verilerinin açıklandığı döneme kadar olan süreyi kapsayıp; TÜİK, T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, T.C. Ticaret Bakanlığı, T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ve T.C. Merkez Bankası verileri ışığında incelenmiştir. İlgili kurumların açıklamış olduğu verilere göre; COVID-19 Pandemisi ekonominin temel yapıtaşı olan işgücü piyasalarını derinden etkilemiştir. Öyle ki, getirilen kısıtlamalar, kapanmalar dolayısıyla sadece ülkemizde değil tüm dünyada üretim durma noktasına gelmiş, ekonomik bozulmalar yaşanmıştır. Ancak açıklanan veriler pandeminin izlerinin yavaş yavaş silindiğini, ekonomik toparlanmanın başladığını göstermektedir. Sektörel istihdamda, tarım sektöründeki istihdamın diğer sektörlere nazaran net bir şekilde azalma eğilimi gösterirken hizmet sektörü istihdamındaki artış göze çarpmaktadır. İnşaat ve sanayi sektörü ise COVID-19 etkilerinden arınmaya başlayıp belirli bir seviyede yükseliş eğilimindedir.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, İşgücü Piyasası, Sektörel İstihdam

ABSTRACT

The COVID-19 Pandemic, which has turned into a global epidemic, has started to show its effects since it emerged in December 2019, and the disease has spread all over the world in a short time with the effect of globalization. It has created negative effects in social, economic, commercial and cultural areas, especially in health. The measures taken against the epidemic have affected our lives in many ways and created our new normal. Over time, the number of cases started to decrease with the measures and policies applied against COVID-19 and the effects of the COVID-19 vaccine studies, and we have started to return to our old normals with the removal of restrictions. The COVID-19 Pandemic, which deeply affected our lives, has caused great damage both socially and economically. The extent of the pandemic's damage to the economy has been examined with the help of growth, inflation, foreign direct investments, foreign trade and employment statistics.

The aim of this study is to examine the impact of the COVID-19 Pandemic on employment in Turkey by sectors. The data on the subject covers the period between January 2020 and the date when the last employment data is announced; It has been examined in the light of data from TURKSTAT, Presidency Strategy and Budget Department, Ministry of Commerce, Ministry of Industry and Technology, Ministry of Culture and Tourism and Central Bank. According to the data announced by the relevant institutions; The COVID-19 Pandemic has deeply affected the labor markets. So much so that, due to the restrictions and closures, not only in our country, but also all over the world, production came to a standstill and economic disruptions were experienced. However, the data released show that the traces of the pandemic are gradually being erased and the economic recovery has begun. In sectoral employment, while the employment in the agricultural sector has a clear tendency to decrease compared to other sectors, the increase in the employment of the service sector is striking. The construction and industrial sectors, on the other hand, are in an upward trend.

Keywords: COVID-19, Labor Market, Sectoral Employment

1. GİRİŞ

COVID-19 Pandemisi başladığı günden itibaren gelişmiş, gelişmekte olan, geri kalmış ülke ayrımı yapmadan bütün dünyayı etkisi altına alarak, tüm insanlığı olumsuz etkilemiştir. Sağlık krizi olarak baş gösterip ekonomik krize dönüşerek dünya ekonomisinin küçülmesine sebep olmuştur. Her ülke COVID-19'a karşı farklı tedbir ve önlemler alarak çeşitli politikalar benimsemişlerdir. Ancak COVID-19'un yayılması ve dolayısıyla kısıtlamaların artmasını engellemede başarılı olunamamıştır.

COVID-19, ekonomideki gelir akışlarını 4 faktör üzerinden etkilemektedir: Birincisi, haneler maaş almadığı için tüketim ve tasarruf seviyelerini düşürmektedir. Tasarruflardaki azalma yatırımı azaltmakta ve sonuçta sermaye stokunu azaltmaktadır. İkincisi, hanehalklarının ithalata olan taleplerini azaltmakta, bu da dünyanın geri kalanı için geliri azaltmakta ve dolayısıyla ülkenin ihracatını azaltmaktadır. Üçüncüsü, talep / arz şokları yurtiçi ve yurtdışı tedarik zincirlerinde aksamaya neden olmaktadır. Dördüncüsü, önceki tüm şoklar ve aksamalar, üretimde düşüşe yol açarak üretim faktörlerinin kullanımında azalmaya neden olmaktadır. Bu durumda işgücü, azalan çalışma saatleri veya işten çıkarmalar ve dolayısıyla daha düşük kazançlar nedeniyle sermayeden daha fazla etkilenir (Özcan Han ve Avunduk, 2021:367-377).

Ekonominin temelini oluşturan işgücü piyasaları pandemiden en çok etkilenen grup olmuştur. Dolayısıyla işgücü piyasasının durumu incelenirse COVID-19'un ekonomi üzerindeki etkilerinin anlaşılması nispeten daha kolay olacaktır. Çalışmamızın amacı Türkiye'de pandeminin istihdam üzerindeki etkisini görebilmek ve sektörlere göre istihdamı incelemektir. Çalışmada COVID-19'un etkileri büyüme, enflasyon, doğrudan yabancı yatırımlar, dış ticaret ve istihdam gibi makroekonomik göstergeler yardımıyla incelenerek ve son olarak istihdamın sektörel dağılımı üzerinde durulmuştur.

2. PANDEMİNİN TÜRKİYE'DE MAKRO-EKONOMİK GÖSTERGELERE YANSIMASI

Sağlık krizi olarak ortaya çıktıktan sonra, küreselleşmenin de etkisiyle tüm insanlığı ekonomik, sosyal, kültürel gibi birçok alanda etkileyerek olumsuz koşullar içerisine sürükleyen ve hala devam etmekte olan COVID-19 Pandemisi ekonomik krize dönüşerek bütün ekonomilerde olduğu gibi Türkiye ekonomisinde de ağır etkiler oluşturmuştur. Bu etkilerin ekonomimizde hangi boyutlarda gerçekleştiğini anlayabilmemiz için bazı makroekonomik göstergelerin incelenmesi yol gösterici olacaktır.

2.1. Büyüme

11 Mart 2020 tarihinde ülkemizde ilk vakanın tespiti ve aynı tarihte Dünya Sağlık Örgütü tarafından COVİD-19 salgınının pandemi ilan edilmesi ile birlikte tüm ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de COVİD-19'a karşı tedbir ve önlemler alınmaya başlanmıştır. Alınan tedbirler kapsamında fabrikaların kısmen veya tamamen kapanması dolayısıyla üretime ara verilmesi, sınırların kapatılması, getirilen tam kapanma ile ülkede çoğu işyerlerinin kapanması ekonomide ciddi şekilde bozulmalara, kayıplara yol açmıştır.

Şekil 1. COVID-19 ve Ekonomik Yansımaları
Kaynak: (Tuna,2021:197)

Şekil 1'de COVİD-19 ve ekonomik yansımaları kısa vadede ekonomik anlamda kazananlar ve kaybedenler olarak verilmiştir. Bilindiği üzere COVİD-19 Pandemisi neredeyse her alanda olumsuz etkilerini hissettirirken bazı ekonomik faaliyet kollarında olumlu sonuçlar doğurmuştur. Pandeminin başlamasıyla birlikte hayatımıza dahil olan maske-mesafe-hijyen kuralları dolayısıyla kişisel bakım ve sağlık ürünleri üreticileri başta olmak üzere, gıda işleme ve perakende, tıbbi imal ve servisler, bilişim teknolojileri, kısıtlamalar ve kapanmalar dolayısıyla ön plana taşınan dijitalleşmeyle e-ticaret uygulamalarının yapıldığı sektörler pandemiden olumlu etkilenenler arasındadır. Havacılık, denizcilik, turizm, otomotiv, imalat sanayi, inşaat, emlak, tekstil ve eğitim olumsuz etkilenen alanlardandır. Pandemiden olumsuz etkilenen alanların ekonomi içerisindeki ağırlığı sebebiyle GSYH' ya etkileri de büyük oranda olmaktadır.

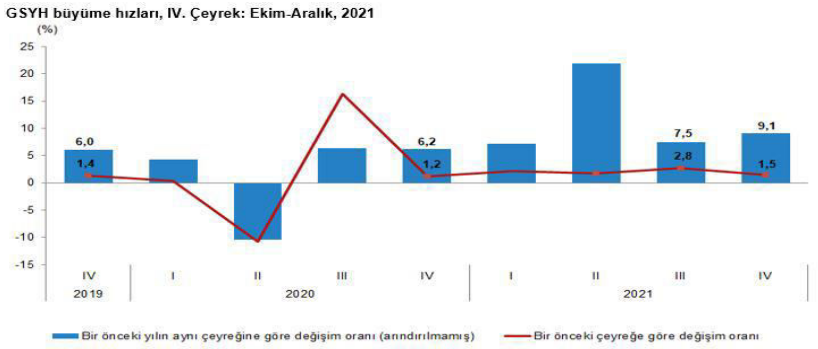
Tablo 1. GSYH Zincirlenmiş Hacim Endeksi ve Değişim Oranları

HSYH Sonuçları, IV. Çeyrek: Ekim-Aralık, 2021

		GSYH			
Yıl	Çeyrek	Cari Fiyatlarla (Milyon TL)	Cari Fiyatlarla (Milyon TL)	Zincirlenmiş Hacim Endeksi	Değişim Oranı (%)
2020	Yıllık	5 046 883	716 092	179,2	1,8
	I	1 071 223	176 200	161,3	4,4
	II	1 037 692	152 585	153,0	-10,4
	IIII	1 413 883	196 582	198,8	6,3
	IV	1 524 085	191 535	203,8	6,2
2021	Yıllık	7 209 040	802 678	198,9	11,0
	I(r)	1 390 704	188 655	173,0	7,3
	II(r)	1 585 213	189 072	186,5	21,9
	IIII(r)	1 919 314	225 983	213,8	7,5
	IV	2 313 810	198 968	222,4	9,1

(r) ilgili çeyreklerde revizyon yapılmıştır
Kaynak: TÜİK

Tablo 1' de verilen GSYH sonuçlarına göre; 2020 yılında GSYH bir önceki yıla göre %1,8 oranında artarak cari fiyatlarla yıllık 5.046.883 milyon TL olarak gerçekleşirken 2021 yılında bir önceki yıla göre %11 artışla 7.209.040 milyon TL olarak gerçekleşmiştir. 2020 yılının ilk çeyreğinde %4,4 olan büyüme oranının, pandeminin derinleştiği 2020 yılının 2. çeyreğinde %10,4 küçülme olarak gerçekleştiği görülmektedir. 3. ve 4. çeyrekte ekonomi az da olsa toparlanma göstererek 2020 yılı yıllık büyüme oranı %1,8 olarak gerçekleşmiştir. 2021 yılında ise pandeminin yarattığı olumsuz durumların uygulanan politikalarla beraber ekonomideki toparlanmanın devam ettiği ve yıllık büyüme oranının %11'e ulaştığı görülmektedir.

Şekil 2. GSYH Büyüme Hızı (%)
Kaynak: TÜİK

GSYH büyüme hızlarının verildiği şekil 2'den de görüleceği üzere, 2020 yılının 2. çeyreğinde etkilerinin derin bir şekilde hissedildiği COVID-19 Pandemisi sebebiyle küçülme yaşanırken, aynı yılın 3. çeyreğinde toparlanma görülerek büyüme hızının pozitife döndüğü görülmektedir. 3. çeyrekte yaşanan vaka sayılarındaki azalmalar ile tedbirlerin gevşetilmesi dolayısıyla halkın rehavete kapılması vaka sayılarının tekrar artmasına, tedbir ve kısıtlamaların tekrar gündeme gelmesine sebep olmuştur. Kapanmalar başlayınca pandeminin ilk halindeki duruma geri dönülmüş ve ekonomik anlamda yeniden bozulmalar yaşanmaya başlanmıştır. Bunların yansıması büyüme hızında 2020 yılının 4. çeyreğinde bir önceki çeyreğe göre azalma olarak görülmektedir. 2021 yılında ise büyüme hızı düşük seviyelerde de olsa artışa devam etmektedir.

2.2. Enflasyon

Covid-19 Pandemisi nedeniyle yaşanan üretim azalması çeşitli sektörlerde arz şoklarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Üretim hacminin düşmesi nedeniyle artan fiyatlar ve toplam tüketim harcamalarının azalması, Türkiye'de 2020 yılının 2. çeyreğinde gayrisafi yurtiçi hasılanın %9.9 küçülmesine neden olmuştur. Pandeminin ilk dönemlerinde, toplam arzın kısılması diğer taraftan toplam talebin de psikolojik ve zorunlu olarak azalması ve bu dönem içerisinde enflasyon oranlarının seyri adeta 1973 Petrol Krizi döneminde yaşanan stagflasyon durumunun 2020 yılında tekrarlanmasına neden olmuştur (Kaymaz,2021:738).

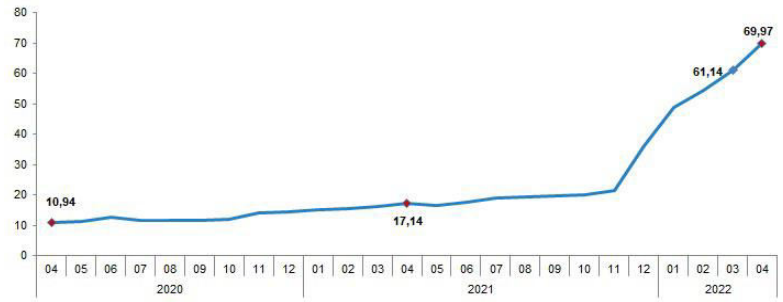
Tablo 2. Yurt İçi Üretici Fiyat Endeksleri ve Tüketici Fiyat Endekslerinde Aylık-Yıllık Gelişmeler (2003=100) (%)

	TÜFE						Yurt İçi ÜFE					
	Aylık			12 Aylık			Aylık			12 Aylık		
	2020	2021	2022	2020	2021	2022	2020	2021	2022	2020	2021	2022
Ocak	1,35	1,68	11,10	12,15	14,97	48,69	1,84	2,66	10,45	8,84	26,16	93,53
Şubat	0,35	0,91	4,81	12,37	15,61	54,44	0,48	1,22	7,22	9,26	27,09	105,01
Mart	0,57	1,08	5,46	11,86	16,19	61,14	0,87	4,13	9,19	8,50	31,20	114,97
Nisan	0,85	1,68	7,25	10,94	17,14	69,97	1,28	4,34	7,67	6,71	35,17	121,82
Mayıs	1,36	0,89		11,39	16,59		1,54	3,92		5,53	38,33	
Haziran	1,13	1,94		12,62	17,53		0,69	4,01		6,17	42,89	
Temmuz	0,58	1,80		11,76	18,95		1,02	2,46		8,33	44,92	
Ağustos	0,86	1,12		11,77	19,25		2,35	2,77		11,53	45,52	
Eylül	0,97	1,25		11,75	19,58		2,65	1,55		14,33	43,96	
Ekim	2,13	2,39		11,89	19,89		3,55	5,24		18,20	46,31	
Kasım	2,30	3,51		14,03	21,31		4,08	9,99		23,11	54,62	
Aralık	1,25	13,58		14,60	36,08		2,36	19,08		25,15	79,89	

Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2022), TÜİK

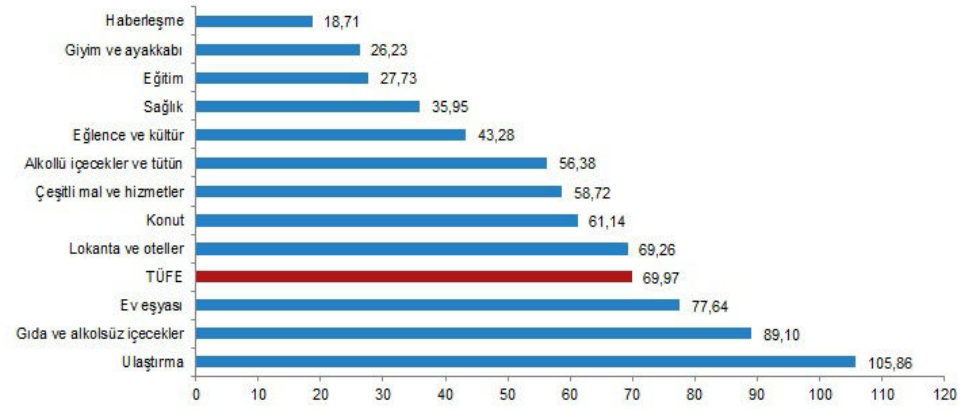
Tablo 2'de verilen TÜFE ve Yİ- ÜFE değişim oranlarına göre son açıklanan Nisan ayı verisini ele alırsak; 2022 yılı Nisan ayında bir önceki aya göre TÜFE %7,25 artarken, bir önceki yılın aynı ayına göre TÜFE'nin %69,97 arttığı görülmektedir. Aylık değişim oranlarından ziyade 12 aylık değişim oranları durumun ciddiyetini daha çok gözler önüne sermektedir. 2021 Kasım ayına kadar küçük rakamlar halinde değişen TÜFE ve ÜFE oranları, 2021 Kasım ayında döviz kurlarında gerçekleşen yükselmeyle birlikte iki haneli değişim oranlarına ulaşmıştır. Yurt içi ÜFE oranlarına baktığımızda durumun daha kötü olduğu görülmektedir. 2022 yılı yıllık oranlarına göre; Yİ- ÜFE ocak

ayında bir önceki yılın aynı ayına göre %93,53 artış gerçekleşirken, aynı endeks şubat ayında bir önceki yılın aynı ayına göre %105,01 olarak gerçekleşmiştir. Nisan ayı için açıklanan yıllık Yİ- ÜFE oranı ise %121,82'dir. Döviz kurlarında yaşanan hareketlilik Türk Lirasının değer kaybına sebep olurken piyasalarda enflasyonist baskı oluşturmaya devam etmektedir. Bu durum şekil 3'te net bir şekilde görülmektedir. 2020 yılı Nisan ayında yıllık değişim oranı %10,94, aynı oran 2021 yılı Nisan ayında %17,14 iken, kasım ayında döviz kurlarında gerçekleşen keskin bir yükselmeyle 2022 yılı Mart ayında %61,14 seviyelerine çıkmıştır. Nisan ayında yıllık değişimi %69,97 olarak açıklanan TÜFE yükseliş seyrini devam ettirmektedir.

Şekil 3. TÜFE Yıllık Değişim Oranları (%), Nisan 2022
Kaynak: TÜİK

Şekil 4'te verilen ana harcama gruplarına göre sınıflandırılan TÜFE yıllık değişim oranlarına baktığımızda son açıklanan Nisan 2022 TÜİK verilerine göre en düşük artışın %18,71 oranı ile haberleşme alanında olduğu görülmektedir. Bu oranı %26,23'lük artışla giyim ve ayakkabı takip etmektedir. TÜFE'nin yıllık değişim oranının Nisan ayında %69,97 olduğu göz önünde bulundurularak 3 ana harcama grubunda diğer ana harcama gruplarına göre daha yüksek değişim yaşandığı görülmektedir. Bir önceki yılın aynı ayına göre artışın en yüksek yaşandığı ana harcama grubu %105,86 oranı ile ulaştırma olurken, %89,10 oranı ile gıda ve alkolsüz içecekler grubu ikinci en fazla artışın yaşandığı grup olmuştur. En fazla artışın yaşandığı 3. grubu ise %77,64 oranı ile ev eşyası takip etmektedir.

Şekil 4. TÜFE Ana Harcama Gruplarına Göre Yıllık Değişim Oranları (%), Nisan 2022
Kaynak: TÜİK

2021 yılının son çeyreğinde yaşanan döviz kurlarındaki hareketlilik küresel anlamda fiyatların yükselmesine sebep olmuştur. Bunun yanı sıra 2022 Şubat ayı sonlarında birçok alanda dünyanın ihracatçısı konumunda olan Rusya ile Ukrayna arasında yaşanan gerginliğin bir nevi savaşa dönüşmesi ile emtia fiyatlarında artışlar yaşanmıştır. Bu yükseliş etkisini başta gıda fiyatları olmak üzere, enerji fiyatlarında keskin yükselişler, ithalat fiyatlarında yaşanan artışlar gibi her alanda hissettirmiştir. Fiyatlardaki bu yükselişler, enflasyonist baskının azalmasından ziyade artarak devam etmesine sebep olmaktadır.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası'nın yayınladığı enflasyon raporuna göre (TCMB,2022:3); TCMB, enflasyonda yakın dönemde gözlenen yükselişte, jeopolitik gelişmelerin yol açtığı enerji maliyeti artışları, ekonomik temellerden uzak fiyatlama oluşumlarının geçici etkileri, küresel enerji ile gıda ve tarımsal emtia fiyatlarındaki artışların oluşturduğu güçlü negatif arz şoklarının etkili olduğunu belirtmiştir.

2.3. Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Cari açık ülkelerin önemli problemlerinden birisidir. Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülke için cari açık sorununun çözümlerinden birisi olarak bu açığın finansmanı için doğrudan yabancı yatırımların ülkeye çekilmesine çalışılmaktadır. İthalatın ihracattan fazla olması dolayısıyla oluşan dış ticaret açığı, yatırımcıların ülkeye yatırım

yapıp yapmama konusunda tereddütlerini artırmaktadır. Türkiye'de yurtiçi tasarruf miktarları istenilen seviyelerde değildir. Cari açık hesaplarının resmi rezervler hesabı ile değil de sermaye ve finans hesabı ile kapatılmaya çalışılması sermaye ve finans hesabının da istikrarlı olmasını gerektirmektedir. Bu nedenle de yabancı sermaye yatırımlarının özellikle doğrudan yabancı yatırımların ülkeye çekilmesi amaçlanmaktadır. Ülkeye giren doğrudan yabancı yatırımların birçok olumlu etkiyi yaratacağı düşünülmektedir. Şöyle ki; doğrudan yabancı yatırımlar ülke içinde istihdam olanaklarının artırılmasında, verimlilik artışının sağlanmasında, nitelikli kalifiye işçilerin yetiştirilmesinde, teknoloji ve bilgi ağının güçlendirilmesinde, ihracat seviyesinin artırılmasında önem arz etmektedir (Şahin ve Akdağ,2021:289).

Tablo 3. Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişleri (Net Yükümlülük Oluşumu)

(Milyon ABD Dolar)	2019	2020	2021	2021 Ocak-Şubat	2022 Ocak-Şubat	2021-2022/Şubat Değ.(%)
Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişi (Net Yükümlülük Oluşumu)*	**9.573**	**7.831**	**14.000**	**1.551**	**1.257**	**-18,96%**
Sermaye	5.512	4.401	7.367	672	693	**3,13%**
Yatırım	5.881	5.791	7.592	746	710	**-4,83%**
Tasfiye	369	1.390	225	74	17	**-77,03%**
Diğer Sermaye (Net)**	-918	-524	999	201	-176	**-187,56%**
Gayrimenkul (Net)	4.979	3.954	5.634	678	740	**9,14%**

*TCMB tarafından yayımlanan ödemeler dengesi istatistikleri altındaki uluslararası doğrudan yatırım verileri IMF Altıncı El Kitabına göre düzenlenmiştir.
** Uluslararası Sermayeli Firmaların Yabancı Ortaklarından Aldıkları Kredi
Kaynak: T. C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2022a)

Uluslararası doğrudan yatırım girişlerinin verildiği tablo 3'e göre, uluslararası doğrudan yatırım girişi 2019 yılında 9.573 milyon ABD Doları düzeyindeyken 2020 yılında pandemi dolayısıyla getirilen kısıtlamalar sınırların kapatılması vs. birçok alanda olduğu gibi yabancı yatırımların da azalması ile sonuçlanmıştır. 2020 yılında gerçekleşen 7.831 milyon ABD düzeyindeki doğrudan yatırımın 4.401 milyon ABD dolarlık kısmı sermaye yatırımı olarak gerçekleştiği görülmektedir. 3.954 milyon ABD dolarlık düzeyi ise gayrimenkul yatırımı oluşturmaktadır. Ancak gayrimenkul yatırımı tek seferlik olduğundan ülkemizin sermaye stokunda artışa sebep olmaz. Dolayısıyla ülkemiz için önemli olan sermaye yatırımı yapılmasıdır. Yıllar itibariyle gayrimenkul yatırımlarının arttığı gözlenmektedir. 2021 yılı Ocak-Şubat döneminde gerçekleşen 1.551 milyon ABD dolarlık yatırımın 672 milyon ABD doları sermaye iken, 678 milyon ABD doları gayrimenkul yatırımı olarak gerçekleşmiştir. 2022 Ocak-Şubat döneminde ise 693 milyon ABD dolarlık sermaye söz konusu iken gayrimenkul yatırımı 740 milyon ABD dolarıdır. 2021-2022 ocak-Şubat dönemi karşılaştırıldığında 2022 yılında bir önceki yıla göre uluslararası doğrudan yatırım girişlerinde yaklaşık %19 oranında azalma görülmektedir. Sermaye yatırım ve tasfiyede büyük oranda azalma görülürken gayrimenkul yatırımları %9,14 oranında artış gerçekleştirmiştir.

Tablo 4. Sektörlere Göre Uluslararası Doğrudan Yatırım Tutarları (Milyon ABD Doları) Yatırım Kalemine Göre

SEKTÖR	2021 (Milyon $)	2021 (% PAY)	2022 Şubat (Milyon $)	2022 Şubat (% Pay)
TARIM	**144**	**1,9%**	**13**	**1,8%**
MADENCİLİK	**51**	**0,7%**	**3**	**0,4%**
İMALAT	**1.799**	**23,7%**	**339**	**47,7%**
GIDA-İÇECEK TÜTÜN	173	2,3%	248	34,9%
KİMYA	292	3,8%	39	5,5%
RAFİNE EDİLMİŞ PETROL ÜRÜNLERİ	138	1,8%	0	0,0%
ANA METAL SANAYİ	95	1,3%	16	2,3%
BİLGİSAYAR-ELEKTRONİK VE OPTİK ÜRÜNLER	258	3,4%	9	1,3%
METALİK OLMAYAN ÜRÜNLER	4	0,1%	1	0,1%
TEKSTİL-GİYİM-DERİ	29	0,4%	2	0,3%
KAUÇUK-PLASTİK	107	1,4%	1	0,1%
ULAŞIM ARAÇLARI	412	5,4%	0	0,0%
KAĞIT	98	1,3%	5	0,7%
MAKİNA-TEÇHİZAT	62	0,8%	0	0,0%
MOBİLYA	130	1,7%	18	2,5%
AĞAÇ VE AĞAÇ ÜRÜNLERİ	1	0,0%	0	0,0%
ENERJİ	**129**	**1,7%**	**7**	**1,0%**
HİZMETLER	**5.467**	**72,0%**	**348**	**49,0%**
FİNANS VE SİGORTA	379	5,0%	14	2,0%
TELEKOMÜNİKASYON	945	12,4%	102	14,4%
TOPTAN VE PERAKENDE TİCARET	3.338	44,0%	156	22,0%
Ulaştırma ve Depolama	232	3,1%	3	0,4%
İnşaat	101	1,3%	10	1,4%
Gayrimenkul Faaliyetleri	77	1,0%	8	1,1%
İnsan Sağlığı ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri	46	0,6%	5	0,7%
Konaklama ve Yiyecek Hizmeti Faaliyetleri	67	0,9%	43	6,1%
DİĞER HİZMETLER	282	3,7%	7	1,0%
SU TEMİNİ, ATIK YÖNETİMİ	**2**	**0,0%**	**0**	**0,0%**

Kaynak: T. C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2022a)

Uluslararası doğrudan yatırımların sektörlere göre verildiği tablo 4'e göre, 2021 yılında gerçekleşen doğrudan yabancı yatırımlarda 5.467 milyon ABD doları ile hizmet sektörü ilk sırayı almış ve 2021 yılında gerçekleşen yatırımların %72'sini oluşturmaktadır. 2. sırayı ise 1.799 milyon ABD dolarlık yatırım ve %23,7 oranındaki pay ile imalat sektörü almıştır. En az yatırım yapılan sektör ise 2 milyon ABD doları ile su temini ve atık yönetimi sektörü olmuştur. 2022 Şubat ayında ise en fazla yatırım yapılan sektör 348 milyon ABD doları ile %49 oranında paya sahip olarak hizmet sektörü olmuştur. İmalat sektörü 339 milyon ABD doları tutarındaki yatırımla ikinci en fazla yatırım yapılan sektör olmuştur.

Tablo 5. Uluslararası Doğrudan Yatırım Girişlerinin Ülkelere Göre Dağılımı (Milyon $)

Ülke	2017	2018	2019	2020	2021	Ocak-Şubat	
						2021	2022
Avrupa Ülkeleri	4.927	4.326	3.617	3.760	4.572	284	602
Almanya	312	298	467	287	466	17	40
Avusturya	320	465	75	57	103	2	43
Fransa	107	313	158	168	134	4	8
Hollanda	1.727	855	1.169	598	1.014	159	153
İngiltere	328	445	874	474	1.436	74	32
İtalya	128	523	94	977	39	6	8
Lüksemburg	96	350	135	425	351	2	0
Diğer Avrupa Ülkeleri	1.909	1.077	645	774	1.029	20	318
Afrika Ülkeleri	63	24	31	18	2	0	1
A.B.D.	180	435	340	813	1.181	6	44
Kanada	38	0	6	3	42	0	0
Orta -Güney Amerika ve Karayipler	29	36	95	0	14	14	0
Asya	1.705	1.837	1.789	1.197	1.781	442	62
Yakın ve Orta Doğu Ülkeleri	1.260	982	1.328	754	907	87	20
Körfez Ülkeleri	252	457	686	561	718	45	20
Diğer Yakın ve Ortadoğu Ülkeleri	1.008	525	642	193	189	42	0
Diğer Asya Ülkeleri	445	855	461	443	874	355	42
Diğer Ülkeler	459	41	3	0	0	0	1
Toplam	7.401	6.699	5.881	5.791	7.592	746	710

Kaynak: T. C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2022b)

Uluslararası doğrudan yatırımların ülkelere göre dağılımında (tablo 5), Avrupa ülkelerinin genel itibariyle artış gösterirken Afrika ülkelerinin yaptığı yatırımların azaldığı görülmektedir. 2020 yılında Almanya, Avusturya, Hollanda ve İngiltere'den yapılan yatırımlar azalırken Fransa, İtalya ve Lüksemburg yatırımlarında artış görülmüştür. Asya'dan yapılan yatırımlar 2020 yılında azalırken, 2021 yılında artış gerçekleştirmiştir. ABD 2020 yılında yaptığı 813 milyon dolarlık yatırımını 2021 yılında 1.181 milyon dolara çıkarmıştır. Yıllık bazda bakılacak olursa 2020 yılında 5.791 milyon dolar olarak gerçekleşen yatırımlar 2021 yılında artış göstererek 7.592 milyon dolara ulaşmıştır. 2021-2022 Ocak-Şubat dönemi karşılaştırıldığında 2021 yılında Avrupa ülkelerinin yatırımı 284 milyon dolar iken 2022 yılının aynı döneminde 602 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. toplamda ise 2021 yılı Ocak-Şubat döneminde 746 milyon dolarlık yatırım gerçekleşirken, 2022 yılında 710 milyon dolara gerilediği görülmektedir.

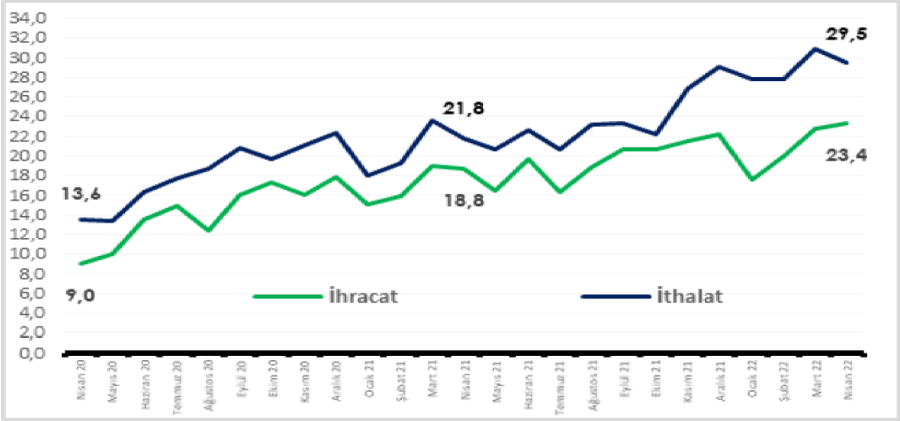
Doğrudan yabancı yatırımların gittikleri ülkede kalıcı olma özelliklerinden dolayı, ülkemizde olduğu gibi uzun süreli dış denge açığı ve tasarruf açığı olan ülkeler için daha çok tercih edilebilir bir finansman yöntemidir. Portföy yatırımları veya dış krediler yoluyla finansman yöntemi ise kısa vadede çözüm sağlayan ancak uzun vadede kalıcı çözümler üretmeyen bir yöntemdir. Bu nedenle dış denge açığı ve tasarruf açığının süreklilik kazandığı Türkiye için DYY girişlerinin artırılması önem arz etmektedir (Durgan,2016:6).

2.4. Dış Ticaret

Dış ticaret sürecinin; üretimden ödeme ve teslim şekillerine, döviz kuru politikalarından dış ticaret finansmanına, uluslararası ikili-çok taraflı antlaşmalardan dış ticaret politikalarına, tedarik zinciri yönetiminden gümrük işlemlerindeki uygulamalara, dijitalleşmeden yeni çalışma düzenlerine, istihdam politikalarından değişen yasal düzenlemelere, para politikasından maliye politikalarına kadar geniş bir etki alanı vardır (Acar,2021:507). Bu süreç içerisinde gerçekleşecek küçük bir değişim veya aksama dış ticaretin geneline bakıldığında büyük etkiler oluşturabilmektedir.

2019 Aralık ayında Çin'de ortaya çıkıp kısa süre içerisinde tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 Pandemisi ülkeleri dış ticaret alanında da derinden etkilemiştir. Pandemi dolayısıyla getirilen kısıtlamalar, kapanmalar üretimde düşüşler yaşanmasına sebep olmuştur. Pandemiye karşı alınan tedbirler kapsamında dış ticarette yaşanan kısıtlamalar ülkelerin ithalat ve ihracat oranlarını önemli derecede etkilemiştir. Tüm ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de dış ticaret zaman zaman durma noktasına gelmiştir. İhracat ve ithalat oranları aylara göre şekil 5'te verilmiştir. Grafikte verilen Ticaret Bakanlığı verilerine göre, ülkemizde 2020 yılının ilk çeyreğinde ortaya çıkan COVID-19 pandemisinin nisan ayında derinleşmesi dış ticaret oranlarında da kendini göstermiştir. Nisan ayında ihracat-ithalat oranları dış talebin de azalmasıyla en düşük seviyelerine inmiştir. 2. çeyrekte, yaşanan kısıtlamaların gevşetilmesi ve uygulanan politikalar dış ticarette tekrar artış yaşanmasına yol açarak 2020 yılı sonuna kadar dalgalı bir seyir izleyerek yükselişe geçmiştir. 2020 yılı Mart ayında 13,4 milyar dolar olan ihracatımız aynı yılın nisan ayında 9 milyar dolar seviyesine gerilemiştir. 2021 yılı nisan ayında 18,8 milyar dolar olarak yükseliş seyri

gerçekleştirmiştir. 2020 yılı Mart ayında ithalatımız 18,8 milyar dolar iken aynı yılın nisan ayında 13,6 milyar dolar seviyesine gerilemiştir. 2021 Nisan ayında ithalatımız 21,8 milyar dolar gerçekleşmiştir. 2022 yılına kadar dalgalı bir şekilde yükseliş gösteren ithalat ve ihracatımız 2021 Kasım ayında döviz kurlarında yaşanan dalgalanma sebebiyle düşüş göstermiştir. 2022 Nisan ayına geldiğimizde ihracatımız 23,4 milyar dolar ve ithalatımız 29,5 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 5. Aylara Göre Dış Ticaret (Milyar Dolar)
Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı

Makroekonomik aktarım kanallarındaki bozulmalar tarımsal arz ve talebini, buna bağlı olarak tarımsal ticareti de önemli ölçüde etkilemektedir. Örneğin petrol ve metal fiyatlarındaki hızlı düşüşler, emtia ihraç eden ülkelerin birçoğunun döviz kurları üzerinde baskı oluşturmaktadır. Bu aşağı yönlü baskı ise tarımsal tüm ticari mallar üzerindeki etkisini göstermektedir. Ayrıca COVID-19 pandemisi sonucunda işsiz insan sayısı hızla artmakta, işini kaybedenlerin satın alma gücü azalmakta, bu durum ise nihai gıda talebi üzerinde olumsuz şoka neden olmaktadır (Duran ve Acar, 2020:57).

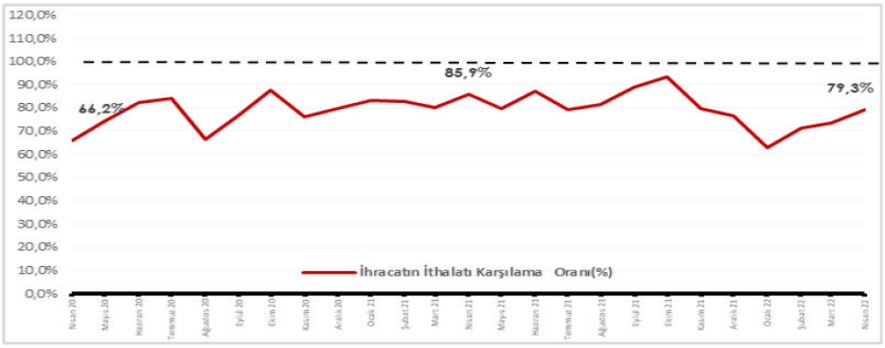
Halen devam etmekte olan COVID-19 pandemisinin etkileri de devam etmektedir. Pandemi bittikten sonra toparlanmanın pandemi öncesi ekonomik duruma geri dönmenin zaman alacağı aşikardır. Ancak mevcut durumu görebilmek için tablo 6'da 2021 ve 2022 yıllarına ait dış ticaret verileri verilmiştir. Ticaret Bakanlığı'nın açıklamış olduğu verilere göre; 2021 Nisan ayında 18 milyar 757 milyon dolar olarak gerçekleşen ihracatımız, 2022 yılı Nisan ayında %24,6 oranında artış göstererek 23 milyar 364 milyon dolar olmuştur. İthalatımız ise 2022 Nisan ayında bir önceki yılın aynı ayına göre %34,9 oranında artarak 29 milyar 466 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Dış dengeye baktığımız zaman ithalatımızdaki artış ihracatımızdaki artıştan fazla olduğu için dış açığın arttığı görülmektedir. İhracatımızın ithalatımızı karşılama oranındaki düşüş dış açığımızdaki artışın bir diğer göstergesidir. Ocak- Nisan dönemine baktığımızda da durum değişmemektedir. 2022 yılı Ocak-Nisan döneminde ihracatımız bir önceki yılın aynı dönemine göre %21,7 artış gösterirken ithalatımız %40,1 oranında değişim göstermiştir. 2021 Ocak-Nisan döneminde %82,9 olan ihracatın ithalatı karşılama oranı 2022 yılının aynı döneminde %72 seviyesine gerilemiştir.

Tablo 6. Dış Ticaret Verileri (Milyar Dolar)

Dış Ticaret		İhracat	İthalat	Dış Ticaret Hacmi	Dış Ticaret Dengesi	İhr./ İth. (%)
Nisan	2021	18.757	21.837	40.594	-3.080	85,9
	2022	23.364	29.466	52.830	-6.102	79,3
	Değişim %	24,6	34,9	30,1	98,1	.
Ocak-Nisan	2021	68.670	82.824	151.493	-14.154	82,9
	2022	83.565	116.073	199.638	-32.508	72,0
	Değişim %	21,7	40,1	31,8	129,7	.

Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı

İhracatın ithalatı karşılama oranının verildiği şekil 6'ya göre; 2020 Mart ayında gerçekleşen %70,9'luk ihracatın ithalatı karşılama oranı aynı yılın nisan ayında derinleşen pandemi dolayısıyla %66,2 seviyesine gerilemiştir. COVID-19 vaka sayılarındaki artış dolayısıyla gündeme gelen kısıtlamalara bağlı olarak gerçekleşen ithalat ve ihracatımızın değişimi grafikte dalgalı bir şekilde görülmektedir. 2021 Nisan ayına geldiğimizde ihracatın ithalatı karşılama oranı yükseliş göstererek %85,9 oranında gerçekleşmiştir. Dalgalı bir seyir izleyen bu oran 2021 Ekim ayından sonra döviz kurlarında yaşanan dalgalanma ve Türk Lirasının değer kaybı dolayısıyla keskin bir düşüş yaşamış ve pandeminin başladığı dönemdeki duruma geri dönülmüştür. 2022 Mart ayında ise %73,4 olarak gerçekleşen oran nisan ayında %79,3 seviyesinde gerçekleşerek tekrar yükseliş trendine girmiştir.

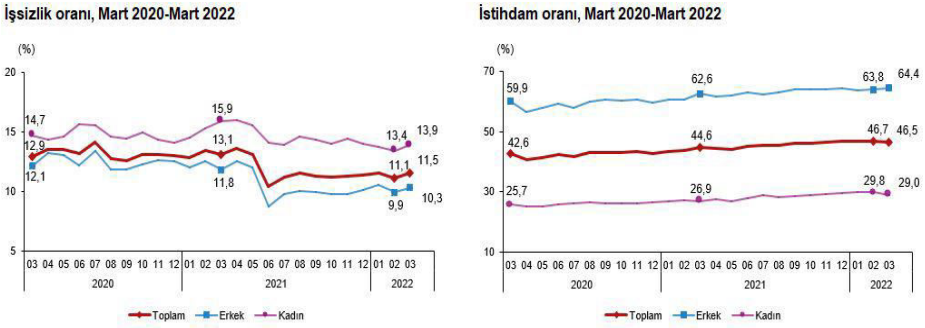

Şekil 6. İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)
Kaynak: T.C. Ticaret Bakanlığı

3. COVID-19 PANDEMİSİNİN TÜRKİYE'DE İSTİHDAM VE İŞGÜCÜ GÖSTERGELERİNE YANSIMASI

Yukarıda bahsedilen makroekonomik göstergelerin her birisi başlı başına önemlidir ancak istihdam ve işgücü piyasaları ekonomi içerisinde COVİD-19'un etkilerinin en çok hissedildiği alanlardan biri olduğu için daha büyük bir önem arz etmektedir. Dolayısıyla COVID-19 pandemisinin verdiği tahribatın büyüklüğü söz konusu göstergeler yardımıyla incelenerek, araştırmamız nihai amacına ulaştırılacaktır.

COVID-19, ekonomideki gelir akışlarını 4 faktör üzerinden etkilemektedir: Birincisi, haneler maaş almadığı için tüketim ve tasarruf seviyelerini düşürmektedir. Tasarruflardaki azalma yatırımı azaltmakta ve sonuçta sermaye stokunu azaltmaktadır. İkincisi, hanehalklarının ithalata olan taleplerini azaltmakta, bu da dünyanın geri kalanı için geliri azaltmakta ve dolayısıyla ülkenin ihracatını azaltmaktadır. Üçüncüsü, talep / arz şokları yurtiçi ve yurtdışı tedarik zincirlerinde aksamaya neden olmaktadır. Dördüncüsü, önceki tüm şoklar ve aksamalar, üretimde düşüşe yol açarak üretim faktörlerinin kullanımında azalmaya neden olmaktadır. Bu durumda işgücü, azalan çalışma saatleri veya işten çıkarmalar ve dolayısıyla daha düşük kazançlar nedeniyle sermayeden daha fazla etkilenir(Özcan Han ve Avunduk,2021:367-377).

Şekil 7. İstihdam ve İşsizlik Oranları, Mart 2020- Mart 2022
Kaynak: TÜİK

TÜİK' in açıklamış olduğu istihdam ve işsizlik oranlarının verildiği şekil 7'de görüldüğü üzere, pandeminin ortaya çıktığı 2020 Mart itibariyle işsizlik oranları dalgalı seyir izlemektedir. 2020 Mart ayında %12,9 olarak gerçekleşen toplam işsizlik oranı, pandemiye karşı alınan tedbir ve önlemler kapsamında gerçekleşen kısıtlamaların da etkisi ile 2020 Temmuz ayında işsizlik oranlarının yükselmesine sebep olmuştur. 2021 Mart ayına kadar yakın seviyelerde devam eden işsizlik oranları aynı yılın Mart ayında %13,1 olarak gerçekleşmiştir. Vaka sayılarındaki azalma ile birlikte pandeminin gerektirdiği kısıtlamaların gevşetilmesi dolayısıyla 2021 Haziran ayında işsizlik oranlarının düştüğü görülmektedir. Temmuz ayı itibariyle işsizlik oranlarında tekrar bir yükseliş görülse de, oranlar birbirine yakın düzeyde gerçekleşmiştir. 2022 yılı Şubat ayında %11,1 olan toplam işsizlik oranı mart ayında %11,5 seviyesinde gerçekleşmiştir. Aynı ayda kadın işsizlik oranı %13,9 iken erkek işsizlik oranı %10,3'tür. İstihdam oranlarına bakıldığında ise, 2020 Mart ayında %42,6 olan oran hafif dalgalanmalarla 2021 Mart ayında %44,6 oranında gerçekleşerek pandeminin olumsuz etkilerini kısa dönemlik de olsa telafi etmeye başlamıştır. 2022 Mart ayında aynı oran %46,5 seviyelerine yükselmiştir. Kadın istihdam oranı 2020 Mart ayında %25,7 iken 2022 Mart ayına gelindiğinde %29,0 seviyesine çıktığı görülmektedir.

Temel işgücü göstergelerinin verildiği tablo 7, 2020-2022 son verilerin açıklandığı Mart ayını kapsamaktadır. Tabloda verilen TÜİK verilerine göre, pandeminin etkilerinin en ağır hissedildiği 2020 yılı mart ayı itibariyle işsizlik oranlarında artışlarla kendisini hissettirmeye başlamıştır. Nisan ayında başlayan kapanmalarla yaşanan işten çıkarmalar, işyerlerinin kapanması bu oranlar üzerinde etkilidir. İşgücüne katılım oranlarında azalma 2020 Şubat

ayı itibariyle başlamış olup %46 seviyelerine inmiştir. Kısıtlamaların gevşetilmeye başlamasıyla birlikte işgücüne katılım oranlarında yükselme başlamış ve işsizlik oranları da azalmaya başlamıştır. 2021 yılı Ocak ayında % 12,8 olan işsizlik oranı şubat ayında tekrar yükselmeye başlamış ve haziran ayında ayı oran %10,4 seviyelerine kadar gerilemiştir. 2021 temmuz ayından itibaren %11 seviyelerinde gerçekleşen işsizlik oranları 2022 mart ayında ise %11,5 olarak gerçekleşmiştir. İşgücüne katılım oranları 2020 yılı sonuna kadar %49 seviyelerinde gerçekleşirken 2021 yılında başlayan toparlanma ile birlikte %52 seviyelerinde gerçekleşmiştir. 2022 mart ayında ise işgücüne katılım oranı %52,6 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 7. Temel İşgücü Göstergeleri (mevsimsellikten arındırılmış)

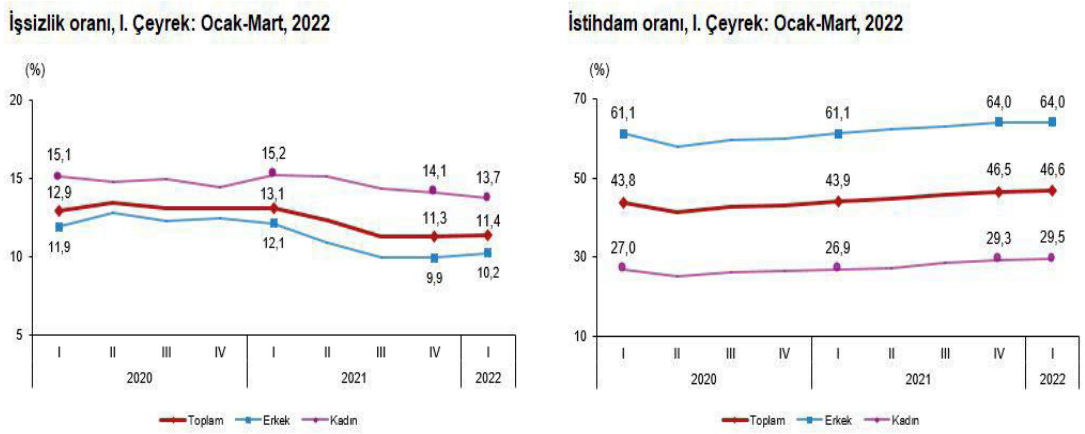
2020												
	Ocak	**Şubat**	**Mart**	**Nisan**	**Mayıs**	**Haziran**	**Temmuz**	**Ağustos**	**Eylül**	**Ekim**	**Kasım**	**Aralık**
İşgücü (Bin kişi)	31.762	31.583	30.419	29.310	29.780	30.521	30.489	30.833	31.019	31.154	31.315	31.089
İstihdam (Bin kişi)	27.588	27.598	26.490	25.339	25.769	26.479	26.198	26.920	27.099	27.069	27.215	27.050
İşsizlik Oranı(%)	13,1	12,6	12,9	13,5	13,5	13,2	14,1	12,7	12,6	13,1	13,1	13,0
İstihdam Oranı(%)	44,5	44,4	42,6	40,7	41,3	42,3	41,8	42,9	43,1	43,0	43,2	42,8
İşgücüne Katılım Oranı(%)	51,2	50,8	48,9	47,0	47,7	48,8	48,7	49,2	49,4	49,5	49,7	49,2
2021												
	Ocak	**Şubat**	**Mart**	**Nisan**	**Mayıs**	**Haziran**	**Temmuz**	**Ağustos**	**Eylül**	**Ekim**	**Kasım**	**Aralık**
İşgücü (Bin kişi)	31.525	31.868	32.519	32.623	32.368	32.140	32.561	32.754	33.173	33.281	33.528	33.838
İstihdam (Bin kişi)	27.487	27.586	28.271	28.175	28.116	28.788	28.924	28.987	29.412	29.562	29.736	29.979
İşsizlik oranı(%)	12,8	13,4	13,1	13,6	13,1	10,4	11,2	11,5	11,3	11,2	11,3	11,4
İstihdam oranı(%)	43,5	43,6	44,6	44,4	44,2	45,2	45,4	45,4	46,0	46,2	46,4	46,7
İşgücüne Katılım Oranı(%)	49,9	50,3	51,3	51,4	50,9	50,5	51,1	51,3	51,9	52,0	52,3	52,7
2022												
	Ocak	**Şubat**	**Mart**	**Nisan**	**Mayıs**	**Haziran**	**Temmuz**	**Ağustos**	**Eylül**	**Ekim**	**Kasım**	**Aralık**
İşgücü (Bin kişi)	33.821	33.755	33.851									
İstihdam (Bin kişi)	29.921	30.015	29.956									
İşsizlik oranı(%)	11,5	11,1	11,5									
İstihdam Oranı(%)	46,6	46,7	46,5									
İşgücüne Katılım Oranı(%)	52,6	52,5	52,6									

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanarak tarafımızca hazırlanmıştır.

4. COVID-19 PANDEMİSİNİN SEKTÖRLERE GÖRE İSTİHDAM ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

COVID-19 pandemisinin ortaya çıktığı ilk dönemler itibariyle pandeminin yayılmasını engellemek amacıyla getirilen birtakım kısıtlamalar ve uygulamalar neticesinde bazı sektörlerde yaşanan kapanmalar, çalışma saatlerinin değişmesi vs. sebebiyle, gerçekleştirilen faaliyetlerin durma noktasına gelmesi üretimde düşüşe dolayısıyla büyümeye olumsuz etki etmektedir. Ancak pandeminin etkileri her ülke için farklı olduğu gibi her sektörde de farklı etkiler oluşturmaktadır. Ulaşım, turizm gibi hizmet odaklı sektörlerde etki oranı oldukça yüksek gerçekleşirken, tıbbi malzeme, kişisel bakım, sağlık ürünleri gibi üretim yapan sektörlerde üretimde ciddi oranlarda artış sağlanmıştır. Dolayısıyla pandeminin etki oranları farklı olduğu gibi pandemi sonrası sektörlerin toparlanma süreci de farklı olacaktır (Öktem, 2021:166).

İşgücü piyasaları ekonominin temelini oluşturmaktadır. Dolayısıyla istihdam yapısı ekonominin temel yapıtaşıdır. Genel istihdam verilerini incelemek COVID-19 Pandemisinin Türkiye Ekonomisi üzerindeki etkilerini görebilmemiz açısından bize ışık tutacaktır. İstihdam oranlarının çeyreklik döneme göre verildiği şekil 8'e göre; 2020 yılının ilk çeyreğinde %43,8 olarak gerçekleşen toplam istihdam oranı, COVID-19 Pandemisinin ortaya çıktığı ve derinleştiği dönem olan 2. çeyrekte düşme eğilimine girmiş ve zamanla ekonomik toparlanma başlayarak 2021 yılı ilk çeyreğinde toplam istihdam oranı %43,9 seviyesinde gerçekleşmiştir. Aynı çeyreklik dönemde kadın istihdamı %26,9 iken erkek istihdamı %61,1 seviyesindedir. Kadın istihdamında pandemi öncesinde yaşanan eksiklikler pandemi döneminde de devam etmektedir. Zira pandemiye karşı alınan tedbirler kapsamında işten çıkarmalarda ilk etkilenen grup kadınlar olmuştur. 2021 yılının 4. çeyreğine gelindiğinde kadın istihdamı %29,3 olarak gerçekleşirken erkek istihdamı %64 ve toplam istihdam %46,5 oranında açıklanmıştır. 2022 yılı ilk çeyrekte kadın istihdamı oranında artış gerçekleşerek %29,5 seviyesine ulaşmıştır ancak hala yeterli düzeyde kadın istihdam edilmemektedir. Toplam istihdam oranı ise %46,6 seviyesindedir.

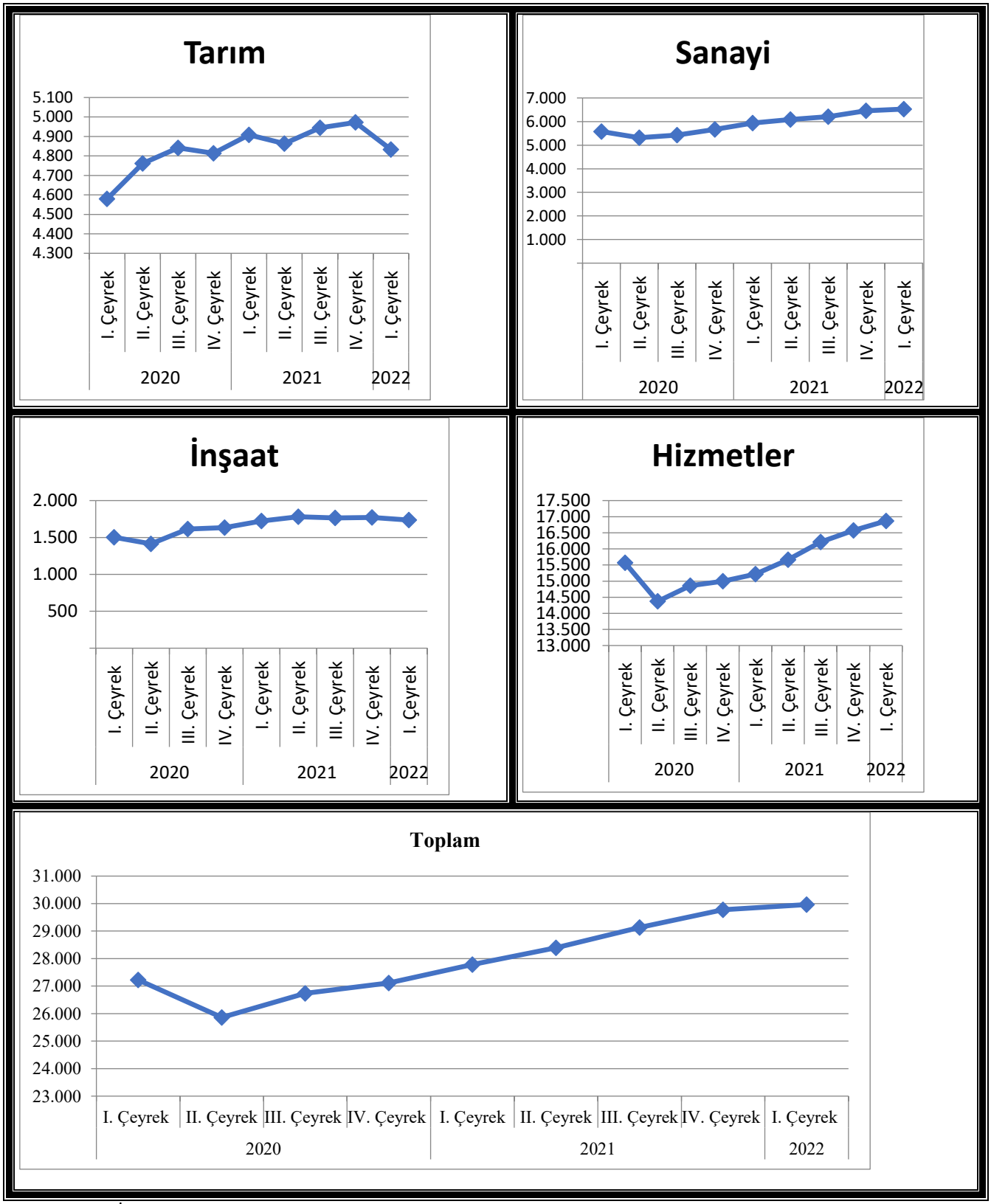
Şekil 8. İstihdam ve İşsizlik Oranları (Mevsim Etkisinden Arındırılmış)
Kaynak: TÜİK

Tablo 8. Sektöre Göre İstihdam Edilenler (Mevsim Etkisinden Arındırılmış)

	SAYI (Bin Kişi)			(%)		
	2021 1. Çeyrek	2021 4. Çeyrek	2022 1. Çeyrek	2021 1. Çeyrek	2021 4.Çeyrek	2022 1. Çeyrek
TOPLAM	**27.781**	**29.776**	**29.964**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
Tarım	**4.908**	**4.972**	**4.833**	17,7	16,7	16,1
Sanayi	**5.932**	**6.459**	**6.529**	21,4	21,7	21,8
İnşaat	**1.722**	**1.771**	**1.735**	6,2	5,9	5,8
Hizmetler	**15.219**	**16.575**	**16.867**	54,8	55,7	56,3
ERKEK	**19.174**	**20.304**	**20.369**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
Tarım	2.909	2.855	2.818	15,2	14,1	13,8
Sanayi	4.515	4.862	4.907	23,5	23,9	24,1
İnşaat	1.648	1.681	1.650	8,6	8,3	8,1
Hizmetler	10.101	10.905	10.994	52,7	53,7	54,0
KADIN	**8.608**	**9.472**	**9.595**	**100,0**	**100,0**	**100,0**
Tarım	1.999	2.116	2.015	23,2	22,3	21,0
Sanayi	1.417	1.596	1.622	16,5	16,9	16,9
İnşaat	74	90	84	0,9	0,9	0,9
Hizmetler	5.118	5.669	5.873	59,5	59,9	61,2

Kaynak: TÜİK İşgücü İstatistikleri, 1. Çeyrek: Ocak-Mart,2022

TÜİK' in açıkladığı işgücü istatistiklerinin çeyrek dönem olarak verildiği tablo 8'e göre; 2022 yılının ilk çeyreğinde 29 milyon 964 bin olarak gerçekleşen toplam istihdamın %56,3' ünü hizmetler sektörü, %21,8'ini sanayi, %16,1'ini tarım ve %5,8'ini ise inşaat sektörü oluşturmaktadır. Bir önceki çeyreğe göre istihdam, hizmet sektöründe 292 bin kişi, sanayi sektöründe 70 bin kişi artarken, inşaat sektöründe 36 bin kişi, tarım sektöründe ise 139 bin kişi azalmıştır. 2022 yılı ilk çeyreklik döneminde bir önceki yılın aynı çeyreğine göre yine tarım ve inşaat sektöründe azalma görülürken, sanayi ve hizmet sektöründe artış sağlanmıştır. Cinsiyet ayrımına göre sektörel istihdama bakıldığında; toplam istihdamın 2/3'lük oranını erkek istihdamı, kalan 1/3'lük kısmı ise kadın istihdamı oluşturmaktadır. Bu oran kadın istihdamında hala eksik kalındığını yeni düzenleme ve politikalar gerektirdiğini işaret etmektedir. Tarım ve inşaat sektöründe hem erkek hem kadın kategorisinde istihdamda azalmalar yaşandığı görülmektedir. Döviz piyasalarında yaşanan hareketlilik, Türk Lirasında gerçekleşen hızlı değer kayıpları enflasyonist baskıyla sonuçlanıp hayat pahalılığına, temel gıda fiyatlarının vb birçok ihtiyacın fiyatlarında yükselişe sebep olmaktadır. Kısır döngü haline dönüşen bu durumda çiftçi, maliyeti yükselen temel ürünleri (tohum, gübre vs.) alamıyor, alamadığı için ekim dikim sağlayamıyor, ekim sağlanan ürünlerin kıt olmasından kaynaklı fiyatlar tekrar yüksek seviyelerde gerçekleşiyor. Dolayısıyla artık insanlar tarım ülkesi olan Türkiye'de tarımla uğraşmaktan vazgeçerek farklı sektörlere geçiş yapmaktadırlar. Hizmet sektöründe yaşanan artışlar bu durumu doğrulamaktadır.

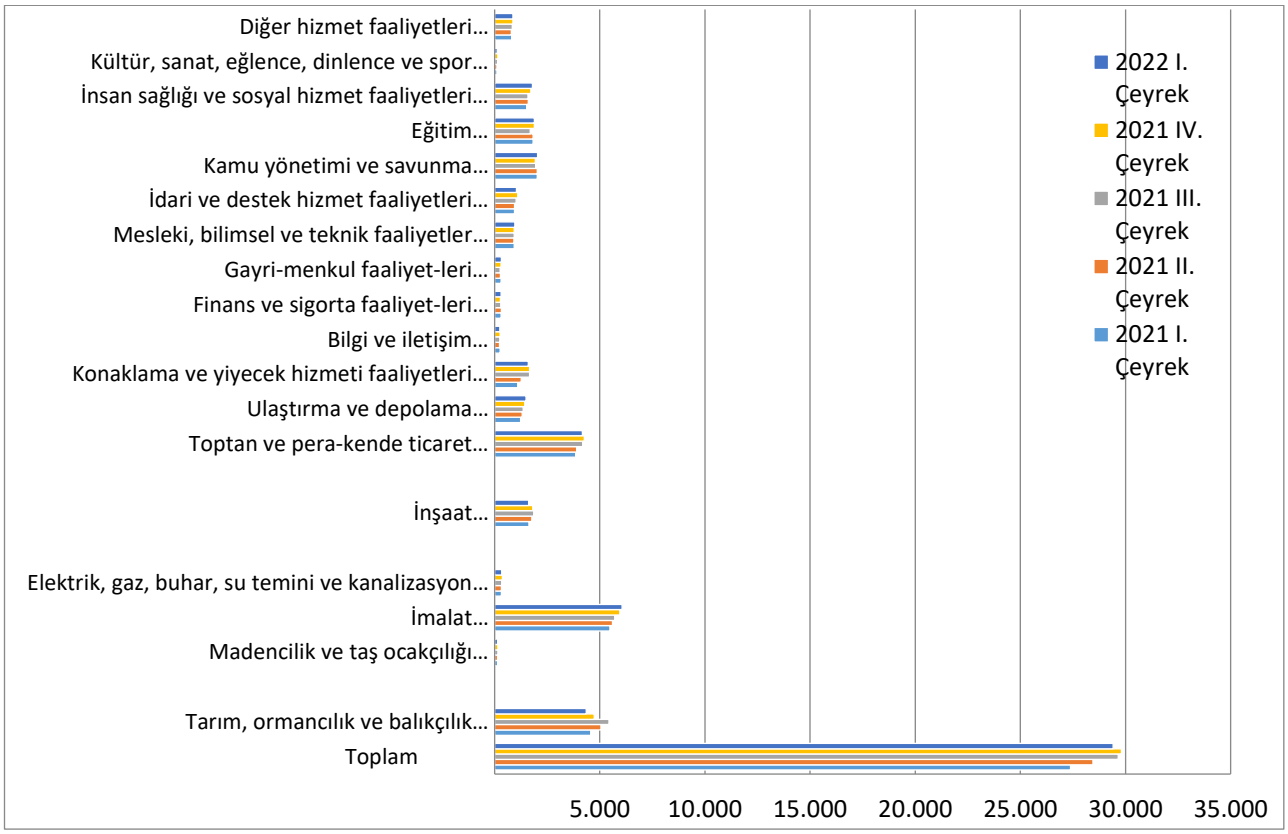

Şekil 9. Sektörel İstihdamdaki Gelişmeler (Mevsim Etkilerinden Arındırılmış, Bin kişi)
Kaynak: TÜİK verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

Şekil 9'da verilen sektörel istihdamdaki gelişmelere göre genel itibariyle sektörlere bakıldığında; COVID-19 pandemisinin derinleştiği 2020 yılının II. çeyreğinde COVID-19' a karşı alınan tedbirler kapsamında gerçekleştirilen sokağa çıkma yasakları, bazı işyerlerinin kapanması, bazı fabrika ve işletmelerin üretime ara vermesi ve sosyal mesafeyi korumak adına bazı hizmet faaliyetlerinin durdurulması gibi sebeplerle çoğu sektör etkilenmiş ve kendi içerisinde küçülmeye gitmiştir. Bu durumdan en fazla hizmet sektörünün etkilendiği görülmektedir. Bununla birlikte inşaat ve sanayi sektöründe de 2020 yılı II. çeyrekte istihdamda azalmalar görülürken tarımda aksine bir artış yaşandığı izlenmiştir. Hizmet sektörü 2020 yılının III. çeyreğinden itibaren

yükseliş göstermeye başlamış ve istikrarlı bir şekilde yükseliş göstererek devam ettiği görülmektedir. 2022 yılı I. çeyrekte hizmet sektöründeki istihdam sayısı 16 milyon 867 bin kişiye ulaşmıştır. İnşaat sektörü 2020 yılının II. çeyreğinde düşüş göstermekle birlikte aynı yılın III. çeyreğinden itibaren tekrar yükseliş trendine girmiştir. Hizmet sektörü kadar hızlı bir yükseliş göstermese de toplam istihdam içerisinde %5-%6 oranlarında istihdam gerçekleştirmektedir. Sanayi sektörü de inşaat sektöründe olduğu gibi belirli bir seviye arasında takılı kalmış olsa da pandeminin etkilerinden sıyrılıp toparlanmaya başladığı ve yükseliş trendi izlediği görülmektedir. Tarım sektöründe durum daha farklı görülmektedir. Pandeminin yoğunlaştığı dönemde tarım istihdamında artış görülmesine karşın 2020 yılının IV. çeyreğinden itibaren düşme eğilime girmiş bir sonraki çeyrekte tekrar yükselmiş ve dalgalı bir seyir izleyerek tarımda ciddi anlamda azalmalar yaşanmaya başlamıştır. 2022 yılı I. çeyrekte tarım istihdamı 4 milyon 833 bin kişi olarak gerçekleşmiştir ve bu sayı tablodan daha net görüleceği üzere 2020 yılı III. çeyrekte gerçekleşen istihdam sayısına yakın düzeydedir. Yani yaklaşık olarak 2 yıl önceki istihdam seviyesiyle aynı düzeyde gerçekleşmesi tarım için yeni düzenlemeler, politikalar gerektirdiğini işaret etmektedir.

Hizmet sektörünün alt dallarındaki durum ise şekil 10'da 2021 yılı ilk çeyrekten 2022 yılının 1.çeyreğini kapsayacak şekilde verilmiştir. Pandeminin etkilerinin derinden hissedildiği hizmet sektörünün alt kırılımlarına bakıldığında pandeminin gerektirdiği kısıtlamaların son bulması hizmet sektöründe iyileşmelerin yaşanmasına sebep olmuştur. Ekonomik faaliyet alanlarına göre istihdam edilen grup arasında 2021 yılı I. çeyrek ile 2022 yılı I. çeyrek arasındaki değişim oranlarında en fazla istihdam kaybını 208 bin kişilik kayıpla tarım, ormancılık ve balıkçılık alanı olmuştur. Bu sayıyı 7 bin kişilik kayıp yaşayan inşaat ve 6 bin kişi kayıpla bilgi iletişim takip etmektedir. Son 1 yıl içerisinde istihdamda en fazla artışın yaşandığı ekonomik faaliyet alanı olarak 572 bin kişi ile imalat sektörü olmuştur. Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri 506 bin kişi, toptan ve perakende ticaret faaliyetleri 331 bin kişilik istihdam artışı gerçekleştirmiştir. Toplam istihdama bakıldığında 2021 yılı I. çeyrekte 27 milyon 391 bin olan istihdam sayısı 2022 yılı 1. çeyrekte 2 milyon 27 bin kişilik artışla 29 milyon 418 bin kişi olarak gerçekleşmiştir.

Şekil 10. Ekonomik Faaliyet Alanlarına Göre İstihdam Edilenler (Bin Kişi)
Kaynak: TÜİK verileri kullanılarak tarafımızca hazırlanmıştır.

İçerisinde bulunduğumuz COVID-19 Pandemisi her alanda olduğu gibi istihdamın sağlanmasında büyük katkılar sağlayan turizm sektöründe de derin etkiler oluşturmuştur. COVID-19 tedbirleri kapsamında getirilen seyahat kısıtlamaları, uluslararası sınırların kapatılması turizm sektörünü durma noktasına getirmiştir. Dolayısıyla yaşanan iş ve gelir kayıplarının yansımaları GSYİH' da azımsanamayacak boyutta gerçekleşmiştir (Öktem,2021:165).

Tablo 9. Yabancı Ziyaretçi ve Yurtdışında İkamet Eden Vatandaş Ziyaretçilerden Elde Edilen Turizm Geliri, Gideri ve Ortalama Harcamanın Yıllara göre Dağılımı

		2019	2020	2021	2022 (OCAK-Mart)
TOPLAM	**GELEN ZİYARETÇİ SAYISI**	51 747 198	15 971 201	30 038 961	6 311 453
	ÇIKAN ZİYARETÇİ SAYISI	51 860 042	15 826 266	29 357 463	6 451 657
	TURİZM GELİRİ (1000 $)	34 520 332	12 059 320	24 482 332	5 454 488
	ORTALAMA HARCAMA ($)	666	762	834	845
	TURİZM GELİRİNİN GSYİH İÇİNDEKİ PAYI (%)	4,6	1,7	3,1	-
	TURİZM GİDERİ[4] (MİLYON $)	4 404	1 105	1 852	665
YABANCI[1]	**TURİZM GELİRİ (1000 $)**	28 704 946	9 097 118	18 790 273	4 158 318
	ORTALAMA HARCAMA($)	642	716	785	841
VATANDAŞ[2]	**TURİZM GELİRİ (1000 $)**	5 688 271	2 886 859	5 576 964	1 280 781
	ORTALAMA HARCAMA($)	796	926	1 029	849
YABANCI+ VATANDAŞ[3]	**GSM+MARİNA HİZMET HARCAMALARI(1000$)**	127 116	75 343	115 095	15 389

Kaynak: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm İstatistikleri
NOT : "Çıkış Yapan Yabancı Ziyaretçiler Anketi" sonucu elde edilen gelirdir.
1 - Çıkış Yapan Yabancı ziyaretçilerden elde edilen gelir.
2 - Yurt dışında ikamet eden vatandaş ziyaretçilerden elde edilen gelir.
3 - GSM Dolaşım Harcamaları ile Marina Hizmet Harcamaları Toplam Gelirde Yer Almakta Olup, Yabancı - Vatandaş Ayrımı Verilememektedir.
4 - Yurtiçi ikametli vatandaşların yurtdışında yapmış olduğu harcamalardır.

Tablo 9'da verilen turizm istatistiklerine göre, 2019 yılında 51 milyon civarında gerçekleşen toplam gelen ziyaretçi sayısının 2020 yılında azalarak 15 milyon civarında gerçekleştiği görülmektedir. 2020 yılının 2. Çeyreğinde sınırların kapalı olması sebebiyle anket çalışmasının yapılamaması bu çeyrekteki verilerin hesaplanamamasına sebep olmuştur. 2020 yılında gerçekleşen turizm 12 059 320 bin$'lık gelirin 9 097 118 bin $'lık kısmı yabancı ziyaretçilerin turizm gelirlerinden oluşmaktadır. Ortalama harcama ise 716 $ olarak hesaplanmıştır. 2021 yılında gelen toplam gelen ziyaretçi sayısı bir önceki yıla göre 2 katına çıkarak 30 milyon 38 bin 961 kişi olarak gerçekleştiği görülmektedir. 24 482 332 bin $ olan toplam turizm gelirinin 18 790 273 bin $'lık kısmını yabancı ziyaretçilerden elde edilen gelir oluşturmaktadır. 2022 yılının Ocak-Mart dönemini kapsayan verilere bakıldığında turizm gelirinin 5 454 488 bin $ olarak gerçekleştiği ve ortalama harcamanın 845 $ olduğu görülmektedir. Bu turizm gelirinin 4 158 318 bin $'lık kısmının yabancı ziyaretçilerden elde edilen gelir olmasını ülkemiz için avantaj olarak görebiliriz. Turizm gelirinin GSYİH içerisindeki paya baktığımızda 2019 yılında %4,6 iken pandeminin gölgesinde geçen 2020 yılında %1,7 ve 2021 yılında %3,1'lik paya sahip olduğu hesaplanmıştır.

5. SONUÇ

COVID-19 Pandemisi ülkemizde ilk görüldüğü tarihten itibaren psikolojik, sosyal, kültürel, ekonomik her alanda etkisini hissettirmiştir. Başta sadece sağlık sistemini etkileyen bir kriz olarak düşünüldüğü ve bu derece olumsuz sonuçlar doğuracağı tahmin edilmediği için COVID-19'a karşı alınan tedbirler yetersiz kalmıştır. Bu durum sadece Türkiye için değil tüm dünya için geçerlidir. Çünkü bütün ülkeler benzer tedbirleri uygulamıştır ancak COVID-19'un yayılmasına engel olunamamış ve COVID-19 gerçeği ile karşı karşıya kalmışlardır. Böylece büyük bir ekonomik kriz kapıya dayanmıştır. COVID-19 vaka sayılarının gün geçtikçe artması ve COVID-19'a bağlı ölüm sayılarında yaşanan artışlar dolayısıyla COVID-19'un yayılmasını önlemek için çeşitli tedbirler alma yoluna gidilmiştir. Bu kapsamda uygulanan sosyal mesafe kuralları, karantina uygulamaları, sokağa çıkma yasakları, bazı işyerlerinin kapanması işgücü piyasasını derinden etkilemiştir.

COVID-19 Pandemisinin gölgesinde geçen 2020 yılı özellikle 2. çeyreği bütün sektörlerde olumsuzluklarla sonuçlanmıştır ancak en çok etkilenen hizmet sektörü olmuştur. Küçülme yaşanmış, kapanmalar dolayısıyla istihdamda azalmalar yaşanmış, ticaret ve üretim zaman zaman durma noktasına gelmiştir. İlgili kurumların açıklamış oldukları verilere göre dış ticarette, doğrudan yabancı yatırımlarda, turizmde azalmalar yaşanırken 2020 yılının 3.çeyreğinde bir önceki çeyreğe göre büyüme gerçekleşerek ekonominin toparlanma sürecine girdiğini söyleyebiliriz. Ancak bu durum COVID-19'un etkilerinin geçtiği anlamına gelmemektedir. 2021 yılının 2020 yılına göre daha iyi geçtiği görülmektedir. GSYH'de az da olsa artışlar yaşanması, yabancı yatırımların artış seyrine girmesi, dış ticaret verilerindeki artışlar ekonomide 2020 yılına göre düzelmeler yaşandığını göstermektedir. Ancak yabancı yatırımların sermaye yatırımı şeklinde gerçekleşmesinin yanı sıra yakın düzeylerde gayrimenkul yatırımı şeklinde de gerçekleşmesi ekonomik açıdan artı sağlamadığı için yatırımlar konusunda yapılacak yeni teşvik ve politikalarla sermaye yatırımına teşvik sağlanmalıdır. İhracat verilerinde yaşanan artış olumlu bir durum iken ithalat verilerindeki artışın ihracattan daha fazla gerçekleşmesi ekonomimiz için istenmeyen bir durumdur. Enflasyon oranlarında 2021 yılı içerisinde artışlar görülmektedir. Bu artışlar aynı yılın son çeyreğinde döviz

kurlarında yaşanan hareketlilik sebebiyle Türk Lirasının hızla değer kaybı yaşaması piyasalarda enflasyonist baskı oluşturmuş ve enflasyon oranlarında ciddi artışlar yaşanmasına sebep olmuştur. Bu durum 2022 yılında da etkisini hız kesmeden sürdürmeye devam etmektedir. Öyle ki son açıklanan verilere göre 2022 Nisan ayında bir önceki yılın aynı ayına göre TÜFE'nin %69,97 oranında artış gösterdiği izlenmiştir. ÜFE'deki yıllık değişim ise %121,82 olarak gerçekleşmiştir.

İstihdamın sektörel dağılımına baktığımızda, toplam istihdamın 2020 yılı 2. Çeyrek sonrasında toparlanma yaşayarak artış eğilimine girdiği görülürken, tarım sektöründe yaşanan istihdamdaki azalmalar göze çarpmaktadır. 2020 yılından itibaren dalgalı bir seyir izleyen tarım istihdamı, 2021 yılı 4. çeyrekten itibaren keskin bir düşüş eğilimine girmiştir. İnşaat sektöründeki istihdam yatay yönlü ilerleme kaydederken, sanayi sektörü istihdamı düşük oranlarda da olsa artış eğilimine girmiştir. COVID-19'dan en çok etkilenen hizmet sektörü ise tarım sektöründeki düşüşün aksine net ve istikrarlı bir şekilde artış eğilimine girmiştir. Son zamanlarda gündemde olan hayat pahalılığı ve piyasalar üzerindeki enflasyonist baskı hayatımızın her alanını etkileyerek olumsuz sonuçlar doğurmaya devam etmektedir. Üretici enflasyonunun artışla devam etmesi tarım sektörünü içinden çıkılmaz bir hale getirmiştir. Çünkü maliyetlerin sürekli artması çiftçiyi zor durumda bırakmakta ve tarımsal üretimi azaltmaktadır. Üretimi az olan ürünlerin fiyatı yüksek olacak ve kısır döngü haline gelen durum ekonomiyi daha büyük bir çıkmaza sürükleyecektir. Dolayısıyla tarım ülkesi olan Türkiye'nin bu avantajını kullanabilmesi için tarımda yeni teşvik ve destek politikaları oluşturularak tarımın eski önemine kavuşması sağlanmalıdır. Bu durumda tarımdaki istihdam da artacaktır.

KAYNAKÇA

Acar, G. (2021). "COVID-19 Önlemlerinin Dış Ticaret İşlemlerine Etkisinin Değerlendirilmesi", Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi,17(2),506-539.

Duran, M. S. & Acar, M. (2020). "Bir Virüsün Dünyaya Ettikleri: COVID-19 Pandemisinin Makroekonomik Etkileri", International Journal of Social and Economic Sciences, 10(1), 54-67.

Durgan, S. (2016). "Türkiye'nin Doğrudan Yabancı Yatırım Potansiyelinin Çekim Modeli Kullanılarak Belirlenmesi", Uzmanlık Tezi, T.C. Kalkınma Bakanlığı Ekonomik Modeller Ve Stratejik Araştırmalar Genel Müdürlüğü, Yayın No: 2954.

Kaymaz, V. (2021). "COVID-19 Enflasyon Sepeti", Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, (60), 735-753.

Öktem, H. (2021). "Covıd-19 Pandemisinin Türkiye'de İstihdam ve İşsizlik Üzerine Etkileri", COVİD-19 Pandemisinin Ekonomik, Politik ve Yönetsel Etkileri, 7-8 Ekim 2021, S. Aslan, P. Karatay Gögül, Y. Yılmaz ve D. Yaman Songur (Editörler), Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, ss.160-170, Diyarbakır.

Özcan Han, F. & Avunduk, H. (2021). "COVID-19'un İşgücü Piyasasına Etkileri: Bir ARDL Sınır Testi Yaklaşımı", Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 19(2), 365-385.

Şahin, S. & Akdağ, A.A. (2021). "Uluslararası Ekonominin COVID-19'a Karşı Piyasalardaki Durumunun Yatırımlar Perspektifinden İncelenmesi", Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,6(2),284-296.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (2022), Türkiye Ekonomisinde Haftalık Gelişmeler ve Genel Görünüm Raporu 13 Mayıs 2022, https://www.sbb.gov.tr/

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Turizm İstatistikleri, https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201116/turizm-gelirleri-ve-giderleri.html E.T. 21.05.2022

T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2022a), Uluslararası Doğrudan Yatırım İstatistikleri, https://sanayi.gov.tr/

T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı(2022b), Uluslararası Doğrudan Yatırım Verileri Bülteni, Nisan 2022, https://sanayi.gov.tr/

T.C. Ticaret Bakanlığı, Dış Ticaret Veri Bülteni, Nisan 2022, https://ticaret.gov.tr/

TCMB, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Enflasyon Raporu-II, 28 Nisan 2022, https://www.tcmb.gov.tr/

Tuna, K. (2021). "COVID-19 Pandemisinin Türkiye'de Bankacılık Sektörü İstihdamı Üzerine Etkileri", İstanbul İktisat Dergisi- Istanbul Journal of Economics, 71(1), 191-230. https://doi.org/10.26650/ISTJECON2021-933821

TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu, İşgücü İstatistikleri, I. Çeyrek: Ocak- Mart, 2022

TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu, İşgücü İstatistikleri, Mart 2022 Haber Bülteni

TÜİK. Türkiye İstatistik Kurumu, Dönemsel GSYH, IV. Çeyrek: Ekim-Aralık 2021 Haber Bülteni

TÜİK. Türkiye İstatistik Kurumu, Tüketici Fiyat Endeksi, Nisan 2022 Haber Bülteni

International
SOCIAL SCIENCES STUDIES Journal
Open Access Refereed E-Journal & Indexed & Publishing
e-ISSN: 2587-1587

Research Article

Subject Area
Sociology

Year: 2022
Vol: 8 Issue: 99
PP: 2209-2218

Arrival
11 May 2022
Published
30 June 2022
Article ID Number
62925
Article Serial Number
35

Doi Number
http://dx.doi.org/10.29228/sssj.62925

How to Cite This Article
Altay, C. A., Tekin, A. N., Kahramaner, B. & Doğansoy, R. İ. (2022). "Pandemi Döneminde Baba Yoksunluğu Ve Okula Yabancılaşma" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:8, Issue:99; pp:2209-2218

Social Sciences Studies Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

Pandemi Döneminde Baba Yoksunluğu Ve Okula Yabancılaşma

Father Deprivation And Alienation From School During The Pandemic Period

Cüneyt Altan ALTAY [1] Aleyna Nur TEKİN [2] Burak KAHRAMANER [3]
Rümeysa İclal DOĞANSOY [4]

[1] Dr. Ankara Keçiören Sosyal Bilimler Lisesi, Ankara, Türkiye
[2] Ankara Keçiören Sosyal Bilimler Lisesi, Ankara, Türkiye
[3] Ankara Keçiören Sosyal Bilimler Lisesi, Ankara, Türkiye
[4] Ankara Keçiören Sosyal Bilimler Lisesi, Ankara, Türkiye

ÖZET

Ergenlik dönemindeki gençlerin sağlıklı bir çekirdek aile içerisinde yetişmesi psikolojik sağlığına ve eğitim öğretim yaşantısını olumlu etkilediği görülmektedir. Son yıllarda artan boşanma vakaları neticesinde yalnızlık yaşayan ve psikolojik desteğe en fazla ihtiyaç duyan ergenlerin bu desteğe daha da fazla ihtiyaçları vardır. Bu çalışmada babalarından ayrı yaşayan ergenlerin uzaktan eğitim süresince okula yabancı olmamayı ne ölçüde sağladıkları araştırılmak istenmiştir. Diğer yandan pandeminin sadece baba yoksunluğunu yaşayan öğrenciler üzerine etkisinin olmayıp tüm öğrenciler üzerindeki etkileri de bilimsel araştırmalara neden olmuştur. Pandemide uzaktan eğitim gören öğrencilerin, bu süre zarfında psikososyal açıdan okullarına olan yabancılaşma düzeyleri belirlenmeye çalışılmıştır.

Bu projede lise öğrencilerinin baba yoksunluğu yaşayıp yaşamama durumlarının okula yabancılaşma seviyelerine etkisinin araştırılması amaçlanmaktır. Araştırmanın örneklemini 2020-2021 eğitim öğretim yılında Ankara ilinde Keçiören Sosyal Bilimler Lisesi'nde hazırlık sınıfında eğitim gören ergenlik çağındaki öğrenciler oluşturmuştur. Proje nicel ve nitel tekniklerin kullanıldığı bir karma yöntem çalışmasıdır. Nicel yönden 185 öğrenciye 'Okula Yabancılaşma Ölçeği' uygulamış olup ortalamalar ve bağımsız gruplar t-Testleri ile istatistikî olarak analizler yapılarak tablolaştırılmıştır. Nitel yönden ise baba yoksunluğuna sahip 14 öğrenci ile görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmelerde okula yabancılaşma düzeylerine etki eden faktörlerin derinlemesine araştırılması yapılarak yorumlanmıştır. Araştırma sonucunda ebeveynleri ayrı olan baba yoksunu (velayeti annede olan) öğrencilerin yabancılaşma düzeylerinin baba yoksunu olmayan öğrencilerden anlamlı bir şekilde farklılık gösterdiği görülmüştür. Diğer yandan projede öğrencilerin uzaktan eğitime katılım davranışları incelenmiş öğrencilerin %70'nin derslere uzaktan düzenli katıldıkları belirlenmiştir. Derslere düzenli katılan ve katılmayan öğrencilerin okula yabancılaşma düzeyleri incelendiğinde ise ortalamalar arasında anlamlılığın olduğu görülmüştür. Araştırma sonuçlarına dayalı çözüm odaklı önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Baba Yoksunluğu, Okula Yabancılaşma, Uzaktan Eğitim, Pandemi

ABSTRACT

Growing up in a healthy nuclear family during adolescence period has a positive effect on teenager psychological health and educational life. Adolescents who experience loneliness as a result of increasing divorce cases in recent years and who need psychological support the most, want this support even more. In this study, it was aimed to investigate the extent to which adolescents living separately from their fathers ensure that they are not strangers to school during distance education. On the other hand, the effects of the pandemic not only on students experiencing father deprivation, but also on all students have led to people to make scientific research. Their schools during distance education due to pandemic were tried to be determined in psycho-social terms.

In this project, it is aimed to investigate the effects of high school students' father deprivation on the level of alienation from school. The sample of the study consisted of adolescent students studying in the preparatory class at Keçiören Social Sciences High School in Ankara in the 2020-2021 academic year. The project is a mixed method study using quantitative and qualitative techniques. Quantitatively, 185 students had applied the 'School Alienation Scale', and statistical analyzes have been made with means and independent groups t-Tests and have been tabulated. Qualitatively, interviews were conducted with 14 students with father deprivation. In these interviews, the factors affecting the levels of alienation from school were investigated and interpreted. As a result of the research, it was seen that the alienation levels of students without a father (whose custody is with the mother) whose parents are separated differ significantly from those who do not have a father. On the other hand, in the project, the participation behavior of the students in distance education was examined and it was determined that 70% of the students regularly attended the classes remotely. When the alienation levels of the students who attend the classes regularly and those who do not are examined, it is seen that there is a significant difference between the averages. Solution-oriented suggestions were made based on the research results.

Keywords: Father Deprivation, Alienation From School, Distance Education, Pandemic

1. GİRİŞ

Dünya tarih boyunca birçok kez çeşitli kriz ve felaketlerle karşılaşmıştır. Günümüzde ise tüm dünyanın uğraştığı felaket, şu an içinde bulunduğumuz pandemi sürecidir. Tanım olarak pandemi, bir hastalığın bir kıta ya da birkaç ülke üzerinde aynı anda yaygın şekilde görülmesi, büyük salgındır (TDK, 2020). Şu an içinde bulunulan yeni tip koronovirüs (COVID-19) salgını da bu felaketlerden biridir (Bakioğlu ve Çevik, 2020). COVID-19 salgını, 190'dan fazla ülkede ve tüm kıtalarda yaklaşık 1,6 milyar öğrenciyi etkileyen, tarihteki en büyük eğitim kesintisine yol açmıştır. Salgın, örgün eğitimden yaygın eğitime; okul öncesi eğitimden yükseköğretime, mesleki teknik eğitim kurumlarından üniversitelere değin tüm dünyadaki öğrenciler ve öğretmenler üzerinde neredeyse evrensel bir etkiye sahip olmuştur (Yıldız ve Vural, 2020). Bu salgından etkilenen ülkelerden biri de Türkiye'dir. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB, 2019) raporuna göre Türkiye, 18 milyon civarında öğrenciye ve 950 bin civarında öğretmene sahiptir. 16 Mart itibariyle kapatılan okullardaki örgün ve yaygın eğitim pandemiden etkilenen en büyük kamusal

alandır. (Bakioğlu ve Çevik, 2020). Bu pandemi sürecinde birçok ülke gibi dijital teknolojileri kullanarak eğitime devam etmiş dijital teknolojilere erişimi olmayan öğrenciler ise bu süreçte öğrenme kayıpları ve zorluklar yaşamışlardır. Bu süreçten en fazla etkilenen grubun ise ergenlik çağı öğrencileri olması muhtemeldir.

Baba yoksunluğu kavramı, bir bireyin babasından yoksun olması durumudur. Baba figüründen mahrum kalarak yetişen çocuklar, normal çekirdek ailede yetişen çocuklara kıyasla bazı farklılıklara sahiptir. Ayrıca gerek mental gerekse ruhsal olarak bazı eksikliklere de sahiptir. Boşanmalar haricinde, hastalıklar, savaşlar, göçler vesaire de haneleri ve çocukları baba figüründen yoksun bırakmaktadır. Baba yoksunu olarak yetişen çocuklar, sıradan bir çekirdek ailede yetişen çocuklara kıyasla gerek mental gerekse ruhsal bazı farklılıklara sahip olabilmektedir. Boşanmalar dışında, hastalıklar, savaşlar, göçler vs de haneleri ve çocukları baba figüründen yoksun bırakmaktadır. Babanın çocuk üzerindeki etkisi çok önemliyken, baba yoksunluğu hissinin pandemi sürecinde daha yoğun hissedildiği tahmin edilmektedir.

Yabancılaşma kavramı; değerlerin yokluğu, içe dönük bir tutum, çağdaş insanın sosyo-psikolojik rahatsızlığı ve gereksinimlerin karşılanamaması sonucu ortaya çıkan bir durum olarak da açıklanırken (Dean, 1962; Denhart, 1972; Dönmezer, 1982; Drake & Smith, 1978; Akt. Eryılmaz, 2010), kişisel, çevresel ve sosyal faktörlerin etkisiyle öğrencinin okula olan aidiyet duygusunu kaybetmesi sonucu okuldan psikolojik olarak uzaklaşma ve okula yönelik yaşanılan yalnızlık hissi (Bronfenbrenner, 1986).

Seeman, yabancılaşmanın boyutlarını aşağıdaki şekilde belirtmektedir:

- ✓ Güçsüzlük (powerlessness),
- ✓ Anlamsızlık (meaninglessness),
- ✓ Kuralsızlık (normlessness),
- ✓ Yalıtılmışlık (social-isolation),
- ✓ Kendine yabancılaşma (self-isolation) (Seeman, 1959).

Brown, Higgins ve Paulsen (2003)'e göre öğrencilerin okula yabancılaşmanın belirtileri arasında öğrencilerin okulu sıkıcı bir hapishane gibi görmeleri, okul sorumluluklarını kendisi için çok bulmaları, kendi görüş ve düşüncelerini değersiz bulmaları, okulda aldığı eğitimin gelecek yaşantısına katkı sağlamayacağını düşünmeleri yer alırken, yabancılaşan öğrencilerin okulun ve ailenin beklentilerini gerçekleştirebilmek için kuralları çiğnedikleri, okulda kendini yalnız, kurallardan ve standartlardan kopuk hissettikleri görülmektedir. Günümüzde pandemi sürecinde yaygın olarak uzaktan eğitim ile derslerin işlenmesi öngörülmüş ve mecbur kalınmıştır. Bu durum yaklaşık 1,5 eğitim-öğretim yılına yayılmış ve farklı yansımaları olmuştur. COVID-19 pandemisininin oluşturduğu karmaşadan dolayı ekonomilerini korumakla ilgilenen devletlerin çoğu dijital teknolojilerin kullanımını benimseyen acil durum önlem paketleri başlatarak eğitim sürecini idame ettirme yoluna girmişlerdir (Agnoletto&Queiroz, 2020). Bu süreçte ülkemizde diğer birçok ülke gibi dijital teknolojileri kullanarak eğitime devam etmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (2019) raporuna göre Türkiye, 18 milyon civarında öğrenciye ve 950 bin civarında öğretmene sahiptir. 16 Mart itibariyle kapatılan okullardaki örgün ve yaygın eğitim pandemiden etkilenen en büyük kamusal alandır (B Bakioğlu, M Çevik , 2020). Uzaktan eğitim sürecinde öğrenciler aynı şartlar altında eğitim alamadıkları, teknolojik cihazlara ihtiyacı olanların ihtiyacı karşılansa bile evlerde uygun bir ders ortamı sağlanmasının güç olduğu görülmüştür. Dijital platformlara hızlı geçişin öğretim programlarını olumsuz etkileyebileceği özellikle de internet ve bilgisayarda daha az donanımlı eğitimcileri zorluklara sürüklediğini dile getirmiştir. Yine bir ekranın ve mikrofonun aracılık ettiği bir sınıfı yönetmenin zorluklarından ötürü birçok eğitimcinin dersi yürütemediklerini rapor etmiştir (B Bakioğlu, M Çevik , 2020). Bu gibi durumları yaşayan öğrenciler pandemi dönemi eğitim ve öğretim sürecinde en belirgin zorluklar yaşayanlardır. Bu zorlukların neler olduğunun belirlenerek uzaktan eğitimin daha işlevsel hale getirebileceği unutulmamalıdır. Çocuklarda görülen değişimlerin incelerek okula uzak kalan öğrencilerin okula yabancılaşma seviyeleri belirlenmesi ayrıca örgün olarak ve uzaktan yapılan eğitimlerin bu açıdan da karşılaştırılmalı olarak incelenmesi gelecekte karşılaşılabilecek problemlerin üstesinden gelmek adına önemlidir.

2. AMAÇ

Anne, baba ve çocuktan oluşan ailedeki bireylere düşen roller, içinde bulundukları toplumun yapısından ve geleneklerinden etkilenir. Sürekli ve hızlı bir değişimin yaşandığı günümüz toplumlarında, kültürel yapıdaki farklılaşmalar annelik özellikle babalık rollerini de değişime zorlamıştır. Bundan otuz-otuz beş yıl öncesinde anne ve babanın üstlendiği görevler birbirinden net bir biçimde ayrılmışken bugün görev dağılımındaki bu ayırım aynı derecede kesin değildir (Şahin, 2007). Çocuğun gelişiminde ailenin rolü ve önemi üzerinde durulurken genelde annenin çocuğun yaşamındaki rolü üzerinde durulur. Batı toplumlarında olduğu gibi bizim toplumumuzda da ailelerin büyük çoğunluğunda anne, çocuğun bakım ve eğitiminden sorumlu olan tek bireydir. Özellikle yaşamın ilk

yılını kapsayan bebeklik döneminde, çocuğun bütün ihtiyaçlarını karşılayan anne, onu geliştirecek tüm uyarıcıları sağlayan kişidir. Babanın çocuğun eğitiminde devreye girmesi genellikle ikinci yılda veya ikinci yılın sonunda gerçekleşir. Çünkü bebeklikten çıkmaya başlayan çocuk, hareketleri ve yarım konuşmasıyla babasının dikkatini çeker. Çocuğu iki yaşlarına varınca, ona yakınlaşmaya başlayan bir baba, babalık görevini yerine getirmekte gecikmiş sayılır, çünkü babalık bebeklik döneminin sonunda başlamaz. Baba, çocuğu doğduğu andan itibaren, hatta daha çocuk anne karnında iken ona ilgi duymalı, sevgi ve şefkat beslemelidir (McBride ve McBride, 1993 ;Razon, 1987). Çocuğun kişilik gelişiminde, babanın çocuğuna karşı tutum ve davranışları, çocuğun kişiliğini geliştiren etkenlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. (Aktaş, 1993) Baba yoksunluğunun olması durumunda ise baba rol modeli kişinin yaşamında eksik kalacaktır. Toplumumuzda örnekleriyle sıkça karşılaştığımız bir konu olan baba yoksunluğu, gençlik çağındaki bireyin davranışları için büyük bir önem taşır. Ergenlik çağını da içeren bu yaşlardaki gençlerin sağlıklı bir çekirdek aile içerisinde kalması eğitim öğretim yaşantısına olumlu yansıdığı görülmektedir. Son yıllarda artan boşanma vakaları neticesinde çocuklar babalarına en ihtiyaç duydukları çağlarında babalarından uzak kalmışlardır ve dönem kısa sürmemiştir. Ayrıca pandemi evde kalma sürelerinde büyük bir artışa neden olmuştur. Bu süreçte ebeveynleri boşanmış ve annesiyle birlikte yaşayan çocukların babalarıyla görüşme süreleri de azalmıştır bu durumun okul yaşamına etkisinin araştırılması önemlidir. Çünkü eğitimin öznesi öğrenci olmalıdır. Ancak günümüz eğitim sistemlerinde öğrencilere neyi, nasıl öğrenmek istedikleri çoğu zaman sorulmamaktadır (Katıtaş, 2012). Bu pandemi sürecinde de bu hassasiyetin gösterilemediği açıkça ortadadır. Öğrenciler yetişkinler tarafından kendileri için en iyi olduğu varsayılarak hazırlanan eğitim programlarına uymak zorunda olduğundan birçok öğrenci, eğitim sistemine ve uygulamalarına karşı mesafeli bir duruş sergilemekte, yakın görmediği bu sisteme kendini yabancı hissetmektedir (Katıtaş, 2012). Gerek uzaktan eğitim süreci gerekse ailevi nedenlerden kaynaklanan baba yoksunluğunun bu pandemi süresinde ergenlik çağındaki lise öğrencilerinin okula yabancılaşma seviyelerine etkisi incelenerek olası çözüm önerilerinin geliştirilmesi gerekmektedir. Tüm bu nedenlerden dolayı bu projede uzaktan eğitim sürecinde lise öğrencilerinin baba yoksunu olup olmama durumlarının okula yabancılaşma seviyelerine etkisinin araştırılması amaçlanmıştır.

Araştırmanın temel probleminin yanında alt problemlerde belirlenmiştir. Bu alt problemler şunlardır:

- ✓ Pandemi döneminde öğrencilerinin okula yabancılaşma düzeyleri nedir?
- ✓ Pandemi döneminde cinsiyetin öğrencilerin okula yabancılaşma düzeyleri üzerinde etkisi var mıdır?
- ✓ Belirgin bir ebeveyninden ayrı olan ve olmayan öğrencilerin okula yabancılaşma düzeyleri arasında fark var mıdır?
- ✓ Baba yoksunu öğrencilerin okula yabancılaşma düzeyleri ile baba yoksunu olmayan (velayeti annede olan) öğrencilerin okula yabancılaşma düzeyleri arasında anlamlı farklılık var mıdır?
- ✓ Uzaktan eğitim sürecinde dersleri düzenli takip etmenin öğrencilerin okula yabancılaşma düzeylerine etkisi var mıdır?

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu proje nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin birlikte yürütüldüğü karma yöntem araştırmasıdır. Nicel boyutunun anketlerden elde edilen puanlarla belirlendiği nitel boyutunun ise görüşmelerle elde edilen verilerin analiz edilmesiyle yapılan bir durum çalışmasıdır. Durum çalışmasının en büyük özelliği bir ya da birkaç durumun derinlemesine araştırılmasıdır. Yani bir duruma ilişkin etkenler bütüncül bir yaklaşımla araştırılır ve ilgili durumu nasıl etkiledikleri ve ilgili durumdan nasıl etkilendikleri üzerine odaklanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

3.2. Araştırmanın Örneklem Grubu

2020–2021 Eğitim-Öğretim yılında Ankara ilinde öğrenim gören lise öğrencileri araştırmanın evrenini oluştururken, Ankara ili merkezinde bir devlet okulu olan sosyal bilimler lisesinde öğrenim gören hazırlık sınıfı öğrencilerinden 185 öğrenci, araştırmanın örneklem grubunu oluşturmuştur. Kolay örneklem metodu tercih edilmiştir. Nicel bulguların 185 öğrenciden alınan verilerle sağlanırken nitel veriler bu öğrencilerin içinden rastgele seçilen 6 öğrenci ile elde edilmiştir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri nicel ve nitel verilerden oluşmuştur. Öğrencilerin okula yabancılaşma düzeylerinin belirlenmesinde "Öğrenci Yabancılaşma Ölçeği" kullanılmıştır. Bunun yanında kişisel bilgi formu kullanılarak baba yoksunu olan ve olmayan öğrencilerin sayısı, araştırmaya katılan tüm öğrencilerin cinsiyetleri, ebeveynlerin birlikte olup olmama durumu, uzaktan derse katılım araştırmanın bağımsız değişkenlerini oluşturmuştur. Araştırmada kullanılan ölçeklerin daha önceden farklı araştırmalarda kullanıldığı, lise öğrencileri düzeyine uygun olduğu görülmüştür. Elde edilen verilerin analizinde SPSS istatistik programı kullanılmış frekans değerleri,

aritmetik ortalamalar, bağımsız gruplar t-Testi yapılmıştır. Nitel analizde ise betimsel analiz yapılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler transkriptler halinde düzenlenmiş temalar oluşturularak öğrencilerin yabancılaşma düzeyleri derinlemesine analiz edilmiştir. Analizlerden elde edilen bulgular tablolar ve grafikler halinde verilmiştir.

3.4. Veri Toplama Araçlarının Geçerlik ve Güvenirlik Analizi

Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarının alanında uzman kişilere danışılması, anket sahiplerinin uygun görüşleri ve lise müfredatına çerçevesi içerisinde yer alan anket soruları nedeniyle kapsam geçerliğinin olduğu görülmüştür. Ayrıca Ankara Milli Eğitim Müdürlüğünün onay vermesi ile de araştırmada kullanılmıştır. Her iki ölçekte de likert tipi anket kullanılmıştır.

3.5. Öğrenci Yabancılaşma Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Analizi

Ortaöğretim öğrencilerinin okula ilişkin yabancılaşma düzeylerini ölçmek amacıyla Sanberk (2003) tarafından geliştirilen "Öğrenci Yabancılaşma Ölçeği (ÖYÖ)" kullanılmıştır. Ölçek, güçsüzlük, anlamsızlık, kuralsızlık ve sosyal uzaklık alt boyutlarından oluşmaktadır. Bu projede ÖYÖ"nün toplam puanı kullanılarak öğrencilerin okula yabancılaşma düzeyleri ölçülmüştür. 5'li likert tipi ölçekten alınabilecek en düşük puan 17 iken, en yüksek puan ise 85'tir. Puanların yükselmesi bireylerin daha fazla yabancılaşma düzeylerinin yükseldiğini göstermektedir. Test tekrar test korelasyon katsayısı. 77 olarak bulunan ölçeğin, iç tutarlılık katsayısı. 79 olarak hesaplanmıştır (Sanberk, 2003).

3.6. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmanın bağımsız değişkenleri hakkında veri toplamak amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu öğrencilerin baba yoksunu olan ve olmayan öğrencilerin sayısı, araştırmaya katılan tüm öğrencilerin cinsiyetleri, ebeveynlerin birlikte olup olmama durumu, uzaktan derse katılım değişkenleri araştırmanın bağımsız değişkenlerini oluşturmuştur.

4. BULGULAR

Bu bölümde "*Öğrenci Yabancılaşma Ölçeği*" Anketi ve "*Kişisel Bilgi Formu*"ndan elde edilen nicel bulgular ile yarı yapılandırılmış görüşmelerden ulaşılan nitel bulgulara yer verilmiştir. Yapılan SPSS analizi sonucunda anketten elde edilen puanların homojen dağıldığı görülmüştür. Grup sayısının 50'den büyük olması sebebiyle Shapiro-Wilk analizi yapılmış olup anket puanlarının homojen dağıldığı tespit edilmiştir. Bu sebeple parametrik testlerin yapılmasına karar verilmiştir. Baba yoksunu olan ve olmayan öğrencilerin sayısı, araştırmaya katılan tüm öğrencilerin cinsiyetleri, ebeveynlerin birlikte olup olmama durumu, uzaktan derse katılım değişkenleri Aritmetik ortalama, bağımsız gruplar t-Testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmış sonuçlar tablolar halinde verilmiştir.

Tablo 1. Öğrencilerin Okula Yabancılaşma Düzeyleri

	N	En Düşük	En Yüksek	Ortalama	Standart sapma
Yabancılaşma	185	32	66	49	6,45

Tablodan sosyal bilimler lisesi öğrencilerin pandemi döneminde okula yabancılaşma düzeyleri görülmektedir. En yüksek 85 en düşük 17 puan aralığının olduğu ölçekte öğrencilerin okula yabancılaşma düzeylerinin 49 olması orta düzeyde bir yabancılaşmanın olduğunu göstermektedir.

4.1. Cinsiyet Değişkenine Yönelik Bulgular

Cinsiyet değişkeninin öğrencilerin okula yabancılaşma düzeylerine etkisinin belirlenmesinin araştırıldığı projede bağımsız gruplar t –Testi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 2. Cinsiyet Değişkeninin Öğrencilerin Okula Yabancılaşma Düzeylerini Belirlemek Amacıyla Yapılan Bağımsız Gruplar T- Testi Sonucu

Cinsiyet	N	Ortalama	S	Sd	t	p
Kız	142	48,73	6,19	183	-,916	.361
Erkek	43	49,76	7,23			

N=185*p<.05

Tablodan öğrencilerin okula yabancılaşma düzeylerinde kız erkek öğrenciler arasında anlamlı farklılığın ortaya çıkmadığı görülmüştür.

4.2. Ebeveynlerin Ayrı Olup Olamama Değişkenine Yönelik Bulgular

Ebeveynleri ayrı olan ve olmayan öğrencilerin okula yabancılaşma düzeyleri karşılaştırılmasında bağımsız gruplar t-Testi kullanılmıştır. Elde edilen bulgular aşağıda verilmiştir.

Tablo 3. Ebeveynlerin Birliktelik Durumu Değişkeninin Öğrencilerin Okula Yabancılaşma Düzeylerini Belirlemek Amacıyla Yapılan Bağımsız Gruplar T- Testi Sonucu

Birliktelik durumu	N	Ortalama	S	Sd	t	p
Birlikte değil	17	49,70	7,58	183	,487	.627
Birlikte	168	48,90	6,33			

N=185*p<.05

Tablodan görüldüğü gibi öğrencilerin ebeveynlerinin ayrı olup olmamalarının uzaktan eğitim süresince onların okula yabancılaşma düzeylerine anlamlı bir etkisinin olmadığı belirlenmiştir.

4.3. Baba Yoksunu Öğrencilerin Yabancılaşma Düzeyleri

Ebeveynleri ayrı olan 17 öğrenciler ise baba yoksunu olan ve olmayan öğrencilerin okula yabancılaşma düzeyleri incelemek için bağımsız gruplar t-testi yapılmıştır.

Tablo 4. Çocuk Velayeti Durumu Değişkeninin Öğrencilerin Okula Yabancılaşma Düzeylerini Belirlemek Amacıyla Yapılan Bağımsız Gruplar T- Testi Sonucu

Velayet Durumu	N	Ortalama	S	Sd	t	P
Annede	14	52,07	5,26	15	,3734	.002
Babada	3	38,66	7,63			

Tablodan baba yoksunu olan öğrenciler ile baba yoksunu olmayan öğrencilerin okula yabancılaşma düzeylerinin baba yoksunu olan öğrenciler lehine anlamlı düzeyde farklı olduğu, baba yoksunu olan yani velayeti annede olan öğrencilerin okula daha fazla (p<.05) yabancılaştıkları görülmektedir.

4.4. Uzaktan Eğitime Düzenli Katılma Değişkeni

Öğrencilerin uzaktan derse katılımlarının incelendiği projede aşağıda yer alan bulgular ortaya çıkmıştır.

Tablo 5. Uzaktan Eğitime Düzenli Katılım Değişkeninin Öğrencilerin Okula Yabancılaşma Düzeylerini Belirlemek Amacıyla Yapılan Bağımsız Gruplar T- Testi Sonucu

Uzaktan Derse Düzenli Katılım	Öğrenci Sayısı	Ortalama	S	Sd	t	P
Evet	130	48,54	6,45	183	-1,406	.161
Hayır	55	50,00	6,36			

Tablodan öğrencilerin %70 oranında uzaktan eğitim derslerine düzenli katıldıklarını beyan ettikleri görülmektedir. Öğrencilerin okula yabancılaşma düzeylerine bakıldığında derslere düzenli katılım gösterenlerin okula yabancılaşma düzeyleri ortalamalarının daha düşük olduğu fark edilmektedir. Ancak ortalamalar arasındaki bu fark da anlamlı bulunmamıştır (p>.05).

4.5. Nitel Bulguların Analizi

Pandemi dönemi sosyal açıdan da eşine oldukça az rastlanılan pek çok alışkanlıkların kazanıldığı ve kaybedildiği insanların farklı yaşam şekilleri geliştirdiği bir dönem olmuştur. Böyle bir dönemde insanlar kapalı kalmış sosyal ilişkilerden uzaklaşmıştır. Uzaktan eğitim hiç kuşkusuz bu dönemde oldukça ön plana çıkmış ulusal ve uluslararası eğitimlerde yaygın kullanılmıştır. Örneklem grubunu oluşturan lise öğrencilerinin, özellikle baba yoksunu ergenlerin bu süreci sosyolojik açıdan nasıl tamamladıkları nitel araştırmamızın temelini oluşturmuştur. Bu sebeple anketler dışında yapılan görüşmelerle derinlemesine yapılan betimsel analizlerle bu dönemde baba yoksunu öğrencilerin okula yabancılaşma düzeyleri daha belirgin anlaşılabileceğini düşünmekteyiz. Bu sebeple araştırmada yarı yapılandırılmış görüşmelerden oluşturulan transkriptler içerik analizi ile temalar oluşturularak anlamlı bulgulara dönüştürülmüştür. Kız öğrencilere K, erkek öğrencilere Ö harflerinin yanında numara da verilerek kodlama yapılmıştır (öğrenci isimleri kullanılmamıştır). Görüşmelerde tarafsız davranılmaya özen gösterilmiştir.

4.5.1. Uzaktan Eğitime Yönelik Görüşler

Öğrencilerin yüz yüze eğitim ve uzaktan eğitim sürecine yönelik görüşleri değerlendirmeleri aşağıda verilmiştir.

Soru: Okulda verilen eğitimi değerlendirecek olursan (eleştirel düşünce olarak) nasıl değerlendirirdin?

KÖ3: Yani evdeyken uzaktan eğitimde dikkatim çok çabuk dağılabiliyor. Hani sonuçta derse telefondan giriyoruz. Mesaj geliyor, biri arıyor. Dikkatim çok çabuk dağılıyor. Ama burada (yüz yüze eğitimde) imkânsız öyle bir şeyin olması. Yani genel aslında yüz yüze çok memnunum. Ama uzaktan eğitimin böyle çok iyi olduğunu düşünmüyorum. Bunda bizim de etkimiz var. Bizim motivasyonumuz olmadığı için onların da (öğretmenlerin) motivasyonu düşüyor ve hani istemsizce bir verimsizlik oluyor.

Soru: Akademik başarın düştü mü arttı mı? Ya da aynı mı kaldı?

KÖ3: Düştü sayılır. Yani derslere katılımım düştü ama notlarımda bir değişim olmadı.
KÖ4: Evet. İlk başlarda etkiledi. Sonra psikologdan dikkat hapı aldım. Onun sayesinde daha iyi odaklandım.

KÖ1: Online eğitimden dolayı düşüş yaşadım. Fazla odaklanamadım. Notlarım biraz düştü.

KÖ2: Ders notlarım düştü. Online eğitimi pek ciddiye alamadım. Notlarımda düşüş yaşadım

Soru: Dersler bitince haber veriliyor okulda zil çalıyor uzaktan eğitimde hocalar haber veriyor. Sence en çok hangi dönemde dersin bitmesini bekledin okul zamanı mı pandemi sürecinde mi?

KÖ3:Pandemi sürecinde.
Soru: Sizce bu duruma uzaktan eğitim mi neden oluyor, yoksa sizin derse karşı tutumunuz mu?
KÖ3:Dersten sıkıldığım için daha çok.

Soru: Online eğitim mi yüz yüze eğitim mi daha yararlı? Neden?

EÖ2: Yüz yüze eğitim tabi ki, ben bilgisayara uzun süre bakamıyorum, odaklanamıyorum.

KÖ4: Yüz yüze.

KÖ3: Yakından olması, yüz yüze olması. Yüz yüze eğitimde daha çok öğrendiğimi düşünüyorum.

Yapılan görüşmeler sonucunda baba yoksunu öğrencilerin uzaktan eğitim süresince verimli olmadıkları, derslerine yoğunlaşamadıkları derslerde sıkıldıkları belirlenmiştir.

4.5.2. Anlamsızlık ve Yalnızlık

Yabancılaşmanın anlamsızlık boyutunun derinlemesine incelemesinde baba yoksunu olan öğrencilerin pandemi döneminde yapılan uzaktan eğitimi değerlendirmeleri ve bu sürecin kendilerinde nasıl anlam değişikliği yaptığına dair sorular yönlendirilmiştir.

Soru: Pandemi öncesi ve sonrasında okula yüklediğin anlam değişti mi? Nasıl?

EÖ2: Evet. Okul boş bir şey diye düşünüyordum ama öyle değilmiş. Zaman geçmiyor evde.

KÖ1: Daha gelişmiş hissediyorum kendimi, evde daha çok geliştirdim kendimi. Kurslara gidemedim fakat evde kendim geliştirdim kendimi. Evde çok sosyalleşemiyorsun. Daha çok içine kapanıklık oluyor.

KÖ2: Evet, eskiden daha fazla arkadaşım vardı. Giderek sanki herkes benden soğuyormuş gibi geldi. Sanal ortamda kendimi daha rahat hissediyorum.

KÖ4: Sosyal ortamımızın önemini anladık, öğretmenlerimizin önemini anladık, yüz yüze eğitimin daha anlaşılır olduğunu anladık.

KÖ3: Yani okul bir zorunluluktu. Ama artık önemsemiyorum gibi, bir zorunluluk olarak görmüyorum artık.

Soru: Pandemi döneminde okuldan uzak kalmak sizin okula karşı özlem duymanıza neden oldu mu?
KÖ3: Daha çok istedim.

Görüşmelerden yüz yüze eğitimin uzaktan eğitime göre daha önemli olduğu bu da okulu daha anlamlı hale getirdiği belirtilmektedir. Sosyal ortamdan uzak kalmanın öğrencileri yalnızlaştırdığı ifadelerden anlaşılmaktadır. KÖ3 numaralı öğrencinin ifadesinden ise okulun zorunlu olmasına yönelik bir anlamsızlık fark edilmektedir. Sanal ortamın öğrencilerde bir rahatlık hissi oluşturduğu da belirlenmiştir.

4.5.3. Normsuzluk

Okulda uyulması gereken kurallı içeren okul normlarına yönelik öğrencilerin görüşleri aşağıdaki şekilde olmuştur.

Soru: Okul kurallarına uyar mısınız, uygular mısınız?

KÖ4: Evet

KÖ3: Hayır. Yasakları çiğnemeye meyilliyim.

EÖ1: Bu süreçte herhangi bir kural yok ama kurallar olsa çiğnemeye meyilliyim

EÖ2: Hayır.

Soru: Okul kurallarına uyulması gerektiğini düşünüyor musunuz?

KÖ4: Bazen çok sıkı tutuyorlar. Okuldan kaçmak, kavga etmek bir kereliğine olabilecek bir şey. Ama tabi bu kurallar düzeni sağlamak için gerekli.

EÖ1: Bu süreçte (uzaktan eğitimde) herhangi bir kural yok ama kurallar olsa çiğnemeye meyilliyim.

Soru: Okulda uymadığınız kurallar neler?

EÖ2: Kavga var, dersi dinlemiyorum bazen de

Okula yabancılaşmanın en fazla okul normlarında olduğu görüşmelerden anlaşılmaktadır. Baba yoksunu olan erkek ve kız öğrencilerde okul normlarını gerekli buldukları fark edilse de, öğrencilerin bu normlara uymayı istemedikleri anlaşılmaktadır.

4.5.4. Güçsüzlük ve kendinden uzaklaşma

Soru: Pandemide benlik algın değişti mi? Yani kendini pandemide mi daha fazla tanıma şansı elde ettin yoksa okul ortamında mı daha iyi tanıyordun?

KÖ1: Evet kendime daha çok vakit ayırdım.

KÖ2: Evde sürekli kendimle baş başa olduğum için kendime yakınlaştım.

KÖ3: Evet. Evde tekken, yalnız kalınca daha iyi tanıdım.

KÖ4: Yalnız kaldığımda kendimi daha iyi tanıdığımı düşünüyorum.

Soru: Pandemi öncesi ve sonrası arkadaş ilişkilerinde değişiklik oldu mu?

EÖ: Evet oldu Önceden de pek fazla yoktu, şimdi hiç yok. Onlar benimle görüşmeyi istemiyorlar. Ben pek iletişim kuramam tanımadıklarımla. Özgüven eksikliğinden.

KÖ1: Bu konuda bir sıkıntım yok, eskiden de şimdi de kendime güveniyorum. Zaten annemle yaşadığım için onunla daha iyi anlaşıyorum. Arkadaş gibiyiz.

KÖ2: Şimdi eskiye göre fikirlerimi açıklarken zorlanıyorum. Evde ailemle de önceden de şimdi de pek sağlam ilişkim yok.

Soru: Pandemi de arkadaş ilişkilerin nasıl? Kendini arkadaşlarının yanında yetersiz, güçsüz hissediyor musun?

KÖ2: Eskiden daha fazla arkadaşım vardı, şimdi onları kaybetmiş gibi hissediyorum. Bu yüzden okula gelmek isteme nedenim; tamamen çevre için oluyor.

KÖ3: Yani ilk zamanlarda çok iyiydi. Hem internetten tanıştık falan samimiydim baya. Ama şimdi çok iyi olduğunu söyleyemem. Yani bazı dönemler güçsüz hissettiğim oluyor.

Baba yoksunluğu yaşayan erkek ve kız öğrencilerin uzaktan eğitim süresince arkadaşlarından uzakta kalmış olmaları onların kendilerini güçsüz hissetmelerine neden olduğu gibi sosyal hayattan uzaklaşmalarına da neden olmuş görünmektedir. Ancak öğrencilerin bu süreçte kendilerini daha fazla tanıma imkânı bulduklarını belirttikleri ifadelerinden anlaşılmaktadır.

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Dünyaya geldikleri ilk günden itibaren tüm çocukların yaşamlarını şekillendirme gücüne sahip olan aile kurumu, fiziksel gereksinimlerinin yanı sıra sevgi, güven gibi duygusal gereksinimlerinin de karşılandığı bir yerdir (Tezel Şahin ve Özbey, 2007). Pandemi sürecinin insan sağlığı ve sosyolojisi üzerine bıraktığı etkiler ilerleyen yıllarda yapılan araştırmalarla belki daha iyi anlaşılabilecektir. Okula yabancılaşmanın öğrencinin akademik başarısıyla ilişkili olduğundan (Atik, 2016), okula yabancılaşmanın önüne geçilmesi gerekmektedir. Bu araştırmada ise pandemi nedeniyle başlayan uzaktan eğitimde öğrencilerin okula yabancılaşma düzeyleri belirlenmek istenmiş ve belirlenen olumsuzluklara, ortaya çıkan problemlere çözüm aranmıştır.

Bu bölümde araştırmada belirlenen problemler sırasıyla sonuçlandırılarak tartışılmıştır.

✓ Alt probleme ait sonuç şu şekildedir:

Araştırma sonunda öğrencilerin okula yabancılaşma düzeyleri nicel yönden orta düzeyde bulunmuştur. Okula uzan zaman yüz yüze eğitime devam edememiş öğrencilerin okula yabancılaşma seviyesinin orta seviyede olup yüksek seviyede olmaması olumlu bir sonuç olarak yorumlanabilir. Çünkü ulusal anlamda yapılan çalışımlarda pandemi öncesi lise öğrencilerin okula yabancılaşma düzeylerinin orta düzeyde olduğunu pek çok çalışmada (Altay, 2019; Coşkun ve Altay, 2009) ortaya konduğundan bu süreçte yabancılaşmanın artış göstermemiş olması olumlu bir gelişmedir.

✓ Alt probleme ait sonuç:

Araştırmada cinsiyet değişkeninde öğrencilerin okula yabancılaşma düzeylerine etkisinin olmadığı görülmüş nitel yönden verilen cevaplarda bu yönde bir örtüşmenin olduğu belirlenmiştir. Pandemi süresince gerek kız öğrencilerin

gerekse de erkek öğrencilerin aynı şartlarda eğitim almış olmaları okuldan aynı oranda uzak kalmış olmaları onların okula yabancılaşma düzeylerine eşit oranda etki yaptığı söylenebilir. Yüz yüze eğitim süresince sosyal ilişkiler ve okulda yaşantıları cinsiyetler üzerinde farklı etki bırakabileceği için farklı sonuçların ortaya çıkabileceği muhtemeldir. Yapılan ulusal araştırmalara bakıldığında da cinsiyetin öğrencilerin okula yabancılaşma düzeylerine etkisinin olmadığı (Sanberk, 2003; Çelik ve Babaoğlan, 2017; Yanık ve Çamlıyer, 2015; Sağın ve Akbuğa, 2019) pek çok çalışmanın olması araştırmamızı destekler niteliktedir.

✓ Alt probleme ait sonuç:

Yaptığımız projede elde ettiğimiz sonuçtan bir diğeri ebeveynleri ayrı olan ve ayrı olmayan öğrencilerin okula yabancılaşma düzeyleri arasında anlamlı bir farklılığın görülmemesi olmuştur. Ebeveynleri ayrı olan ve olmayan öğrencilerin yabancılaşma düzeyleri arasında belirgin bir farklığa rastlanmazken baba yoksunu olan öğrencilerin (velayeti annede olan) yabancılaşma düzeylerinin baba yoksunu olmayan öğrencilerden anlamlı bir şekilde farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Bunun nedenlerinin araştırılmasında görüşmelerden (nitel bulgulardan) yararlanılarak derinlemesine analiz edilmiş ve bu analizler neticesinde baba yoksunu öğrencilerin uzaktan eğitim süresince okula özlem duydukları ancak bu özlemin özellikle arkadaş ilişkilerine ve yüz yüze eğitime yönelik bir anlam ifade ettiği fark edilmiştir. Öğrencilerin okul normlarına uzak durması yabancılaşmayı artıran bir diğer faktördür. Bu süreçte öğrencilerin okula yükledikleri anlamda pozitif bir artış fark edilirken okulun psikolojik öneminin daha iyi anlaşıldığı görülmüştür.

✓ Alt probleme ait sonuç:

Baba yoksunu olan (velayeti annede) öğrencilerin baba yoksunu olmayan öğrencilere oranla daha fazla okula yabancılaştıkları belirlenmiştir. Görüşmelerden elde edilen sonuçlarda baba yoksunu öğrencilerin uzaktan eğitim süresince kendilerini daha iyi tanıdıkları görülmüştür. Bu görüşmelerden öğrencilerin yalnızlık hislerinin artmış olması arkadaşlarına duydukları özleme bağlı olmakla birlikte, kendilerini daha iyi tanıdıklarını ifade etmeleri benlik oluşumlarını akla getirmektedir. Kendini tanımanın okula yabancılaşma ile ilgisini ortaya koyan çalışmalara dayanarak (Coşkun ve Altay, 2009) baba yoksunu öğrencilerin pandemi öncesinde kendilerini daha az tanıdıkları söylenebilir. Bu durum ayrıca okula neden daha fazla yabancılaştıklarını da (baba yoksunu olmayan öğrencilere oranla) açıklayabilir. Çünkü bu çağdaki öğrencilerin kişisel gelişimlerinde ebeveynlerin rolü çok önemlidir. Bronfen brenner (1986)'e göre öğrenci yabancılaşması, kişisel, çevresel ve sosyal faktörlerin etkisiyle öğrencinin okula olan aidiyet duygusunu kaybetmesi sonucu okuldan psikolojik olarak uzaklaşma, yaşanılan yalnızlık hissi olarak nitelendirildiğinden evlerine uzun bir süre kapanan ve özel ailevi durumları olan öğrencilerde yabancılaşmanın daha fazla hissedilmesi kaçınılmazdır. Babalarından yoksun öğrencilerin rol model alarak gelişimlerini tamamlamaları toplum sağlığı açısından da tercih edilmelidir. Baba eksikliği pandemi gibi insanları korkutan, sosyal açıdan yalnız bırakan bir süreç olduğundan bu durum ergenlik çağındaki bu öğrencileri fazlasıyla etkilemiş olabilir. Çünkü çocuk gelişimi ve eğitiminde anne ve babalar doğrudan ya da dolaylı olarak; farklı ancak birbirini tamamlayan etki gücüne sahiptirler (Tezel Şahin ve Özbey,2007). Çocukların gelişimlerini sağlıklı bir şekilde sürdürebilmeleri için, anne kadar baba figürüne, babalarıyla etkileşim içerisinde olmaya da ihtiyaçları vardır. Çünkü babalar, çocuklarının hayatında son derece önemli bir etkiye sahiptirler (Taşkın, 2011). Ayrıca anne ve baba arasındaki ilişki sağlıklı bir şekilde devam edemediği durumlarda anne tüm sevgi ve ilgisini çocuğuna vererek, çocuğun bağımsız bir kişilik geliştirmesini engelleyici tutum içerisine girebilmektedir (Güngörmüş, 1999). Kişilik gelişimi, sağlıklı bir şekilde sosyalleşme süreci de aile ortamında meydana gelmektedir (Tezel Şahin ve Özbey,2007). Bu ailevi etkiler okula yabancılaşmaya zemin hazırlamış olabilir.

✓ Alt probleme ait sonuç:

Projede öğrencilerin uzaktan eğitime katılım davranışları incelenmiş öğrencilerin %70'nin uzaktan derslere düzenli katıldıkları belirlenmiştir. Derslere düzenli katılan ve katılmayan öğrencilerin okula yabancılaşma düzeyleri incelendiğinde ise ortalamalar arasında farklılığın olduğu görülmüştür. Derslere düzenli katılan öğrencilerin okula yabancılaşma düzeyleri ortalamaları ($\bar{X}$ =48,54) düzeyindeyken, derslere düzenli katılmayan öğrencilerin ortalamalarından ($\bar{X}$ =50,0) daha düşük bulunmuştur. Bu durum derslere düzenli katılım gösterenlerin daha az yabancılaştıklarını düşündürmüştür. Ancak bağımsız gruplar t-Testi sonucunda ortalamalar arası oluşan bu farklılığın istatiksel olarak anlamlı olmadığı görülmüştür ($p>.05$). Diğer yandan baba yoksunu olan (velayet annede) ve baba yoksunu olmayan öğrencilerin uzaktan derslere katılımdavranışlarıincelenmiş, ebeveynleri ayrı olan öğrencilerde uzaktan derse katılım ile okula yabancılaşma düzeyinde belirgin bir azalmanın olmadığı fark edilmektedir. Diğer yandan baba yoksunu olmayan öğrencilerin uzaktan eğitime sürekli katılmadıkları ve yabancılaşma puanlarının düşük olduğu görülmektedir.

5.1. ÖNERİLER

Bu çalışmada sadece baba yoksunluğu ele alınmıştır. İleriki çalışmalarda anne yoksunluğu da ele alınarak

araştırmalar planlanabilir.

Pandemi döneminde öğrencilerin uzun süre okuldan ayrı kalmasının okul yabancılaşma seviyelerinin incelendiği bu projede öğrencilerin okullara yabancılaşma seviyelerinin belirlenmesi, sosyolojik açıdan bu dönemin etkisi ortaya çıkarılmak istenmiştir. Bu dönemde okula olan özlemin arttığı ve ülkemizde yapılan diğer çalışmalara bakarak yabancılaşmanın artmadığı söylenebilir. Uluslararası yapılan araştırmalarda okula yabancılaşmanın etkisi sonucunda öğrencilerde saldırgan davranışların, okul devamsızlığının, okula karşı ilgisizlik ve düşmanlığın arttığı, öğrencilerin başarısının azaldığı (Newmann, 1981; Staples, 2000) belirlenmiştir. Bu sebeple araştırmada elde edilen sonuç bu dönemin okula yabancılaşma açısından psikososyal açıdan sağlıklı geçirildiğini düşündürmektedir. Bu sonuç sevindirici olmakla birlikte uzaktan eğitimle yapılamayanlar üzerine yoğunlaşmak gereklidir. Örneğin derslerin açık alanda işlenmesi gibi alternatif çözümlerin geliştirilmesi önerilir. Ayrıca okulların kapalı olması açık alan da yapılacak etkinliklere engel değildir. Açık alanda virüsün bulaştırıcılığı oldukça düşük olasılık içerdiğinden açık alanda etkinlikler ve sosyal aktiviteler olası kapanmalarda okullarda ve farklı mekânlarda yapılarak sosyal izolasyonun önüne geçilerek okullara yabancılaşma azaltılabilir.

Baba yoksunu öğrencilerin yabancılaşma düzeylerinin örneklem grubun ortalamasından ve baba yoksunu olmayan (velayet babada) öğrencilerden fazla olduğundan burada baba gereksinimi oldukça belirgindir. Kavut'a göre (2015), aile üyeleriyle olan ilişkileri, çocuğun diğer bireylere, nesnelere ve tüm yaşama karşı aldığı tavırların, benimsediği tutum ve davranışların temelini oluşturur. Pandeminin getirmiş olduğu bunaltıcı bir kapanma sürecinde çocukların ve ergenlerin ayrı dahi olsa babalarıyla daha fazla vakit geçirilmesini sağlayacak düzenlemelere gidilmelidir. Öğrencinin talepleri doğrultusunda yasal düzenlemelerle pandemi gibi böylesi sıra dışı durumlarda birlikteliğin sağlamasının oldukça olumlu yansımalarının olacağını düşünmekteyiz. Bu birlikteliğin sağlanması toplumu derinden etkileyen böylesi geniş salgın hastalıklarda eve kapanmayla yaşanan olumsuzluklara aile içi dayanışmayla daha kolay atlatılabileceğini düşünmekteyiz. Pandemide pek çok çalışanın evden çalıştığı unutulmamalıdır. Babalar pek tabi evde çocuklarıyla (karşılıklı istekler var ise) pandemi sürecinde daha fazla birlikte olabilir. Yapılacak bazı düzenlemelerle bu durumun kolaylıkla giderilebileceğini düşünmekteyiz. Ancak son zamanlarda kadın hakları, kadına şiddet, kadın erkek eşitliği gibi sıkça dile getirilen sorunlardan dolayı "baba yoksunluğunun" gözden kaçırıldığı düşünmekteyiz. Baba da en az anne kadar çocuğun yaşamını etkileyen bir insandır. Çocuğun gelişimi ve eğitiminde babanın yeri ve rolü uzun yıllar ihmal edilmiş ve özellikle annenin rolü ve etkisi üzerinde durulmuştur. Lakin babanın çocukları üzerindeki etkisinin ve onların gelişimindeki rolünün birden fazla şeklinin veya yüzünün olduğu artık bilinmektedir (Tezel Şahin ve Özbey, 2007). Genel kanının tersine, bu etkisi çocuğun yaşamının ilk yıllarından itibaren başlamaktadır. Babanın çocuğa yaklaşım biçiminin annenin yaklaşım biçimine oranla farklı olması, toplum ve aile içinde farklı rolleri üstleniyor olması çocuğu anneye oranla, daha farklı biçimde etkilemesinden kaynaklanmaktadır (Güngörmüş, 1989).

Babalarından uzak kalmış çocukların duygularında özlem artmışken uzaktan eğitimle birlikte okuldan uzaklaşmaları da kendi iç dünyalarına çekilmelerine sebep olmuştur. Kendi içlerine kapanan öğrenciler zamanla toplumdan kendini soyutlanmaması adına baba yoksunu öğrencilerle daha yakından ilgi kurulmalı sosyal desteklerde öncelikler verilmelidir. Bazı boşanmış ailelerdeki çocukların babalarını görmek istememeleri çok normal karşılanmakla birlikte bu çocukların babalarından mahrum yetiştikleri de unutulmamalıdır. Baba, hatalı ve yanlış davranışlarda bulunarak aileden uzak kalmış olması aile için olumlu olabilir ancak bu durumun baba yoksunluğunu ortadan kaldırdığı düşünülmemelidir.

KAYNAKÇA

Akar, A. ve Aktan, A., (2020). Psikolojik Sağlamlık Tutum Beceri Ölçeği Geçerlik Güvenirlik Çalışması, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 19- Sayı:74, ss. 655- 679.

Aktaş, Y., (1993), "Baba Yoksunluğunun Çocuğun Gelişimi Üzerindeki Etkileri". 9. YA-PA Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, Ankara, 308-316.

Angoletto, R., & Queiroz, V. C. (2020). COVID-19 and the challenges in education. The Centro de Estudos Sociedade e Tecnologia(CEST), 5, 2.

Atik, S. (2016). Akademik Başarıların YordayıcılarıOlarak Öğretmene Güven, Okula Karşı Tutum, Okula Yabancılaşma ve Okul Tükenmişliği, Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

B Bakioğlu, M Çevik - COVID-19 Pandemisi Sürecinde Fen Bilimleri Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşleri, 2020.

Bronfenbrenner, U. (1986). Alienation and the four worlds of child hood. ThePhi Delta Kappan, 67(6), 430-436.

Coşkun, Y. ve Altay, C. A. (2009) Lise Öğrencilerinde Yabancılaşma ve Benlik Algısı İlişkisi, Marmara

Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Dergisi, *(29)*, 41-56.
Coşturoğlu, M. (1999) Sosyal Şizofreni ve Yaratıcı Düşünce Üzerindeki Baskısı, Güldikeni Yayınları: Ankara.
Güngörmüş, O. (1989). Yaşadıkça Eğitim Dergisi, İstanbul Kültür Üniversitesi Eğitim Fakültesi, S.14, İstanbul.

Güngörmüş, O. (1999) Baba-Çocuk İlişkisi. Ana- Baba Okulu. Remzi Kitabevi,8. Basım, İstanbul.

F. Tezel Şahin, Sosyal Değişim Sürecinde Değişen Babalık Rolü, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, S.765-773.

Kavut, S. (2015). Çocuğun Kişiler Arası İletişim Becerilerinin Geliştirilmesinde Ailenin Rolü. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi- Sosyoloji Bildirileri Kitabı.4(1). S. 77.

McBride, B. A. & McBride, R. J. (1993), "Parent Education and Support Programs For Fathers", Child hood Education,70 (1),4-9.

MERCAN, Zerrin; ŞAHIN, Fatma Tezel. Babalık Rolü ve Babalık Rolü Algısı. Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi, 2017, 2.2: 1-10.

Newmann, F. (1981). Reducing student alienation in high schools: Implications of theory. Harvard Educational Review, 51(4), 546-564.

Sağın, A., E. ve Akbuğa, T. (2019). Lisanslı Spor Yapan Lise Öğrencilerinin Okula Yabancılaşma Düzeyleri, Çomü Spor Bilimler Dergisi, 2(1).

Ryder, V., 1995, Parentsand Their Children. Houston: The Good heart Willcox Company lnc.

Seeman, M. (1959). On personal consequences of alienation in work. *American Sociological Review, 31,* 98.

Staples, J. S. (2000). Violence in Schools RageAgainst a Broken World. The Annals of the American Academy of Political and Social Science, 567(1), 30-41.
Taşkın, N. (2011). Çocukların Gelişiminde Katkıları Unutulanlar: Babalar. Eğitim Bir Sen Dergisi. 20, 43-47.

Telman, N. (1988). *Endüstride görülen iş tatminsizliği ve yabancılaşma duygusu ile olan ilişkisi.* Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tezel Şahin, F. ve Özbey, S. (2007). Aile Eğitim Programlarına Baba Katılımın Önemi, Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi, *18*(1), 39-48.

Tezel Şahin, Fatma. Sosyal değişim sürecinde değişen baba rolü. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, 2007, 1015: 765-773.

Yanık, M. Ve Çamlıyer, H. (2016). Ortaöğretim 9. Sınıf Öğrencilerinin Beden Eğitimi ve Spora İlişkin Tutumları ile Okula Yabancılaşma Düzeyleri Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi, Uluslararası Spor, Egzersiz ve Antrenman Bilimi Dergisi, 1*(1)*, 9-19.

Yılmaz, S. ve Sarpkaya, P. (2009) "Eğitim Örgütlerinde Yabancılaşma ve Yönetimi." Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, c.6, s.1.